DE NAVORSCHER.

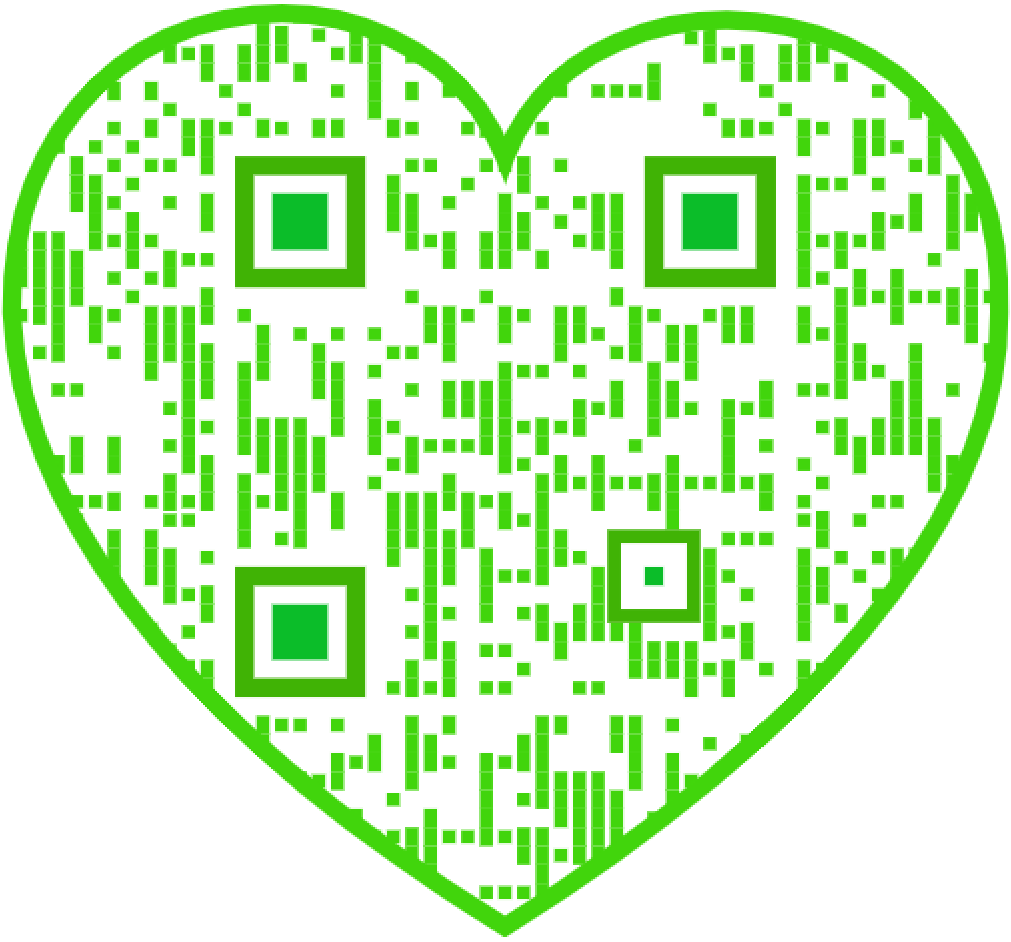

De Navorscher.

EEN MIDDEL
TOT GEDACHTENWISSELING EN LETTERKUNDIG VERKEER,
TUSSCHEN ALLEN DIE IETS WETEN,
IETS TE VRAGEN HEBBEN OF IETS KUNNEN OPLOSSEN.

ONDER BESTUUR VAN

P. LEENDERTZ, Wz.

DRIEENTWINTIGSTE JAARGANG.

NIEUWE SERIE.

Zesde Jaargang.

Te AMSTERDAM, bij J. C. LOMAN Jr.
1873.

GESCHIEDENIS.

Draaikooi, steendragen, schandsteenen, de houten huik. (Vgl. A. R, II; XXI. bl. 481, XXII bl. 433, 497). In dieser Stadt (Padua) ist ein runder Stein in einem Saale der Justiz an der hintern Pforte, worauf sich die muthwilligen Banqueroutirer, oder die Bonis crediret, setzen müssen, auf dem Stein ist gehauen: Lapis repudii cessionis Bonorum. (Bugenhagen, Curieuse Samml. einiger Merckw. aus der Geographie, Geneal., Kirchen — u. Polit. Hist., etc., Lpz. 1726, p. 203. Vgl. 20e lettre sur l'Etat prés. de l'Europe.)

Zie ook Rittgräff, Historische Antiquitäten, Wien 1815, II. Thl.. S. 1—3: *Des Büttels Flasche*, die o. a. zegt: »So verschieden übrigens die Form dieser Schandsteine (auch Klappersteine genannt), eben so verschieden war auch an mehreren Orten die Ceremonie, mit der die Vollstreckung der Strafe verbunden war. In Lübeck z. B. hatten diese Steine die Form einer ovalen Schüssel; an andern Orten gab man ihnen die Figur eines Weiberkopfs, dessen ausgestreckte Zunge mit einem Vorlegschlosz versehen war; an andern die Gestalt einer Katze, an noch andern, wie z. B. in Budissin, die Form einer runden Flasche, daher denn auch die Strafe selbst das Flaschentragen, oder das Trinken aus des Büttels Flasche genannt wurde. Ein altes schlesisch-sächsisches Rechtsbuch beweiset diesz, und beschreibt im Artikel V. noch überdiesz das Rituale dieser Execution sehr unbefangen, mit folgenden Worten:

»Schulden sich auch die Höckner (Markt-Höker) mit einander, so trinken yetlich aus des Püttels-Flasche das sint zwee Steine. Die Eine sol in hinten hangen die andere vorn, und ein yetlich Stein soll ein gewonen Stein behalben, den sollen sie um den Ring tragen, und die hinterste sol dy erste prykkeln mit der Nalden (einer kleinen

eisernen Spitze) dy man in ein Stecken schlahet. Eines Nagels lang sol der Stift an dem Stecken seyn; die Länge eines Nagels sol man nemen nach dem Nagel des middelsten Fingers etc."

Rittgräff eindigt aldus: »Wer übrigens mehr von dieser und andern ähnlichen Strafen beisammen finden will, den verweisen wir auf Dreyeri Comm. de Litophoria, s. lapidum gestatione ignominiosa. Kilon. 1752. recus. cura Jugleri. Lips. 1773. 8. und dessen Anmerkungen."

L'on met les femmes querelleuses dans un trebuchet, que l'on appelle *Cucking-stool*, suspendu au dessus d'un Canal ou fossé fort profond, dans lequel on les plonge trois fois, pour moderer leur chaleur et colere. (L'Estat present de l'Angleterre, trad. de l'Angl. d'Ed. Chamberlayne, Amst. Jean Blaeu, 1669, Chap. II: Des habitans, de leur Loy, punition etc., p. 64.)

De Lange v. Wijngaerden, in het 2de deel zijner Beschr. van der Goude, Hoofdd. 14, over den aard der Gouwenaars sprekende, zegt aldaar:

»In oude tijden moeten zij (de vrouwen) het lastig gebrek van kijven en schelden hebben gehad; want in het jaar 1455 ontfing *Loyck steenhouder van den steen, die die sceldende vrouwen dragen sullen* 14 *plack, en Pieter die smit van die steenen mit ijzer te beslaan* 12 *plack* [1]). Deze steenen moesten zij, die zich daarin te buiten hadden gegaan, om den hals gehangen de haven omdragen, dan eenige jaren geleden hebben de toenmalige stadsregeerders dezelven, welke bij de kaak naast het stadhuis hingen, omdat zij zeker begrepen, dat die nu niet meer te pas kwamen, laten wegnemen."

Van eene andere zonderlinge straf gewaagt Weber, in zijn Handb. d. Lehenrechts, 2r. Bd., Leipz. 1808, S. 545, 7. Eselslehen, aldus:

»Unter die sonderbaren Lehen gehört auch dasjenige, welches die adeliche Familie von Frankenstein von der Stadt Darmstadt unter dem Namen Eselslehen zu Bossungen hatte, in zwölf jährlichen Malter Korn bestand, und die Familie anderen wieder als Afterlehen verlieh, zuletzt aber selbst behielt. Hatte eine Frau

---

[1]) In de Tresor. Rek. 1455.

ihren Mann geschlagen, so muszte der Besitzer dieses Lehens einen Esel schicken, auf dem die Frau durch die Stadt reiten muszte. Das Recht den Esel zu führen, war nach Verschiedenheit der Fälle verschieden. Hatte die Frau ihren Mann durch hinterlistige Bosheit, ohne dasz er sich wehren konnte, geschlagen, so führte ihn der Frankensteiner Bote; war aber den Mann in offeer ehrlicher Fehde mit der Frau zu Schlägen gekommen, so muszte er den Esel selbst führen. Nachher wurde dieser Esel, wie diesz aus dem Schreiben Bürgermeister und Raths zu Darmstadt v. J. 1536 an die von Frankenstein erhellet, auch dazu gebraucht, ungezogene Männer zu bestrafen. Zu einer anderen Zeit verwahrten sich die Herren von Frankenstein ausdrücklich, dasz sie den Esel nur gegen die bösen Weiber, welche ihre Männer geschlagen hätten, zu stellen verbunden seyen. Noch im J. 1555 [1]), forderte der fürstliche Keller Johann Sanger, weil wieder einige Weiber ihre Männer geschlagen, den Frankensteinischen Esel nach Darmstadt, mit dem Anhang, dasz ihn die Herren von Frankenstein nicht allein hieher, sondern im Nothfalle auch nach Pfungstadt, Nieder-Ramstadt und andern Orten der Obergrafschaft Katzenelenbogen zu stellen hätten, gegen welches letztere aber Ludwig von Frankenstein protestirte [2]) Dieser Brauch, ungehorsame Weiber auf

---

[1]) 1588, volgens dr. Scriba, hieronder noot 2. — Ludwig v. F. stierf 1606; zoon van Georg Oswald, gest. 155., en kleinz. van Johan, gest. 1556. De fout schuilt dus zeker bij Weber.

[2]) „Da man jedoch bei dieser Gelegenheit (zegt Dr. Scriba, Gesch. d. Burg u. Herrsch. Frankenstein, Darmst. 1853, S. 19), hessischer Seits die Behauptung aufstellte, dasz der Esel nicht allein für Darmstadt, sondern auch für andere Orte zu liefern wäre, Ludwig v. Frankenstein, eingedenk der in andern Dingen angewandten hess. Beamtenlogik, deszhalb befürchtete, dasz, wenn er solches zugäbe, man leicht dieses Lehen auf das ganze Hessenland ausdehnen könne und er daher in Gefahr sei, für 12 Mltr. Korn und einige Gulden Geldes jährlich eine bedeutende Amazonenschaar beritten zu machen, so erklärte er unterm 17. Febr. 1588, von Oppenheim aus und zwar mit ziemlich barscher Sprache, dasz er zwar noch immer bereit wäre, den Esel nach Darmstadt abzugeben, wenn derselbe in Eberstadt abgeholt, in Darmstadt wohl gehalten und ohne alle Unkosten zurückgeliefert, alle Rückstände bezahlt und die jährlichen Renten pünktlich entrichtet würden, für andere Orte aber als Darmstadt liesze er seinen Esel nicht gebrauchen, da diesz gegen alles Herkommen streite. So blieb den der Esel zu Haus, die Renten in der landgräflichen Kasse, der ehrsamen, wollöblichen Bürgerschaft zu Darmstadt

einem Esel reiten zu lassen, war, wie solches der Bericht des Amtmanns zu Homburg an die Regierung zu Marburg v. J. 1593. bezeuget, auch an andern Orten gewöhnlich. Im folgenden Jahrhunderte fand man weder Esel noch Esellehen mehr nöthig [1]."

M^{0}.

Houten huik. Op het stadhuis te Nijmegen hangt in het voorportaal een houten huik, die vroeger door hen welke bloedschande of overspel begaan hadden door de straten der stad moest gedragen worden.

J. C. K.

Keezen. (XXII, bl. 443). Aldaar wordt gevraagd of de Keezen genoemd zouden zijn naar Kornelis (Kees) de Gijselaer, pensionaris van Dordrecht? De vraag is behandeld (gelijk zoo vele andere welke in den Navorscher worden opgeworpen) in de Beschrijving der Nederlandsche historiepenningen als vervolg op van Loon. Negende stuk bl. 318. — Kees was eerst een scheldnaam, even als Geus, later als eernaam aangenomen, blijkens het opschrift van een hs. gedicht t. a. p. Maar reeds bij de tijdgenooten was er verschil van wien de naam Kees ontleend was. »De meest algemeene overlevering bij de ouderen van dagen" gaf Kees de Gijzelaer, »den afgod der Patriotten," als den vader op. Het pamflet »Gevallen van een Keeshond", 1790, geeft »in ernst en ter goeder trouw als volkomen van deszelfs egtheid verzekerd," zekeren kapitein van het Exercitie Genootschap te Delft op, »die wat zijn gelaat betrof, zeer veel zweemde naar een *keeshond.*" In dat geval zou het gemelde hs. gedicht ongelijk hebben en de *keeshonden* ouder zijn dan de *keezen.* Want na de vermelding van »de *derde*

---

aber es überlassen, von nun an „ihre vbermutigen, stolzen, gifftigen vnd bossen Weiber" selbst in Zucht und Ordnung zu halten. Ob es ihnen indesz gelungen? Die Geschichte schweigt!"

[1]) Wenk's hessische Geschichte S. 519. — Behalve naar Wenk, vind ik in Hellbachs Wörterb. d. Lehnrechts nog verwijzing naar Hausens Staatsmaterial. u. hist. polit. Aufklär. III. St. S. 387—511. Jurist. Vademecum I. Th. 1789. S. 16 u. f. Göttinger Taschenb. 1795. S. 145. Krünitz Encyklop. 69. Th. S. 158—171.

kees in onze dagen" (n°. 1 Cornelis de hoofdman van Cesarea, n°. 2 Corn. de Wit, n°. 3 Corn. de Gijzelaer) volgt er:

»Van daar misschien de naam dier honden
Thans *Kees* gedoopt en trouw bevonden" enz.

Bilderdijk, t. a. p. leidde die benaming af van eenen zekeren landverrader Jan Kees, anderen van Kees de Witt, dr. J. van Vloten van Cornelis van Oeveren, een wagenmaker van Rotterdam in 1747. Zie zijne belangrijke bijdrage bl. 27—29 achter de geschiedstudie Radicalisme, Utrecht 1862 en den Levensbode III, 1866 bl. 133—142. Oorsprong van den Keezennaam. Met dezen vereenigt zich

J. D.
L.

VRAGEN.

Vrije jagt op Honselaarsdijk in 1665 aan Willem van Oranje toegestaan. Wat was de reden dat in den jare 1665 Willem van Oranje zoo bijzonder verheugd was, toen hij van de heeren Staten de door hem gevraagde vrije jagt op den huize Honselaarsdijk ontving? Had dit eenige politieke beteekenis?

G. B.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Werken over klokken, opschriften, enz. (Vgl. A. R., XXII, bl. 11, 162, 245, 392, 440, 447).

Voor mij liggen:

Beiträge, thurgauische, zur vaterländischen Geschichte. Hrsg. vom histor. Vereine d. Kantons Thurgau. 13. Hft. A. u. d. T.: Sammlung aller thurgauischen Glockeninschriften sammt e. einleit. Abhandlg. üb. die Kirchenglocken. Mitgetheilt von Pfr. H. G. Sulzberger. gr. 8. (113 s.) Frauenfeld, J. Huber, 1872.

Inhoud: 1. Sammlung d. Glockeninschriften. 2. Vorchristliche u. auszerchristliche Stellvertreter der Glocken. 3. Vom alter u. dem

Vaterlande d. Kirchenglocken. 4. Von der Verbreitung u. den Namen d. Glocken. 5. Von der Verfertigung der Glocken. 6. Von der Glockenweihe. 7. Von den Inschriften der thurgauischen Glocken. — Dit Heft is afzonderlijk voor 12 gr. verkrijgbaar.

Engster, Pfr. A.; die Glocken von Herisau. Historische Beschreibung. gr. 8. (15 S. m. eingedr. Holzschn.) Herisau, Meisel, 1872. Meer geven zeker: Glockenklänge. Zur Erinnerung an die Glockenweihe in Herisau. 8. (XXX, 152 s. m. eingedr. Holzschn.) Herisau, Meisel, 1872. Het eerste kost 3, het laatste 16 gr.

Men zie voorts: J. B. Scherer, Nordische Nebenstunden, I. Thl., Frkf. u. Lpz. 1776, VI: *Ursprung des Gebrauches der Glocken*, s. 32—44, die o. a. zegt: »*Venerabilis Beda* der im 7ten *Seculo* gelebet, ist der erste der von Glocken Meldung thut;" Misson, Nouv. voyage d'Italie, Rhein. Antiquarius, Frkf. a. M. 1744 [1]), Antiquarius d. Neckar-Mayn-Lohn-u. Mosel-stroms, Ib. 1740, Leuckfeld, Antiq. Gröning., Quedlinb. 1710, Björnstähls Reizen, in de registers; het tijdschrift Europa, 1866, 3, bl. 265—306, waar naar tal van schriften over klokken wordt verwezen.

M°.

Werken over klokken, klokkengieters. Voor zoover ik weet is nog niet vermeld: Glockenkunde, von Heinrich Otte. Mit Holzschnitten und einer lithographirten Tafel. (Leipzig. Weigel, 1858). Dat zaakrijke werkje behandelt: oorsprong en invoering van

---

[1]) Men leest daar, S. 154 (*): Vom *Wetterlauten* ist im Jahr 1573 eine besondere chursächsische Verordnung herausgekommen, in deren 39. Artikel folgendes zu lesen ist: „Sonderlich aber soll das aberglaubische und abgöttische Wetterleuten (der Ursachen die Glocken im Pabstthum mit lasterlichem Miszbrauch der Stiftung Christi getaufet werden, dasz sie die Kraft haben sollen, den Hagel und schädliche Wetter abzuwenden) wo es noch im Brauche, abgeschaffet und nicht gestattet, dargegen aber das Volk zur Busze und christlich eiferigem Gebet vermahnet werden, dadurch der Zorn Gottes gestillet, und solche Plagen abgewendet werden mögen." Dasz es aber auch schon in alten Zeiten nicht an Leuten gemangelt habe, welche die Glockentaufe fur unerlaubt gehalten, ersiehet man aus der *Capitul. Carol.* M. *de diversis rebus* beym *Labbeo* T. VII, p. 990. *Cap.* 18. wo es heisset: *Ut cloccæ non baptizentur, nec chartae per perticas pendeant propter grandinem.* Vgl. Scherer t. b. a. pl.

de klokken; wijding en doop; gebruik; vervaardiging; het ophangen, luiden en repareeren; inscripties en sieraden; klokkenstatistiek; legenden en bijgeloof aangaande de klokken. Ik putte daaruit veel van mijne verhandeling over Klokken, geplaatst in Bato, 1866.

E. LAURILLARD.

VRAGEN.

Zilveren penningje 1577. Voorzijde. Twee wapens, waarboven een leeuw, die ze vasthoudt. Het wapen, links van den beschouwer, maar regts op den penning, is van Beieren, het andere mij onbekend [1]. Omschrift: *Aeterno foedere jvncti* (*Door een eeuwig verbond* (of band?) *vereenigd*). Vermits het tweede wapen, geen ruitvormig of vrouwenwapen is, zal hier sprake zijn van een *bond.*

Keerzijde: Een boogschutter, met gespannen boog, regts gewend: *Sic vincitvr orbis,* 1577.

(*Zoo wordt de wereld overwonnen.*)

Op welke gebeurtenis zinspeelt dit stukje? Op eene vereeniging van wereldlijke en geestelijke magt?

J. D.
L.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Een lied van 1830. Ziehier het bewuste versje in zijn geheel, zoo als het bij ons in afschrift bestaat. Waaruit het afgeschreven werd of wie er de maker van geweest is, weten wij niet, maar het was in die dagen algemeen bekend.

---

[1]) Het wapenschild is door een horizontalen band van goud gedeeld, die eenen dubbelen stengel mede doorsnijdt. De dubbele stengel gelijkt wel op een dubbelen bisschopsstaf.

Het lied der vier Heeren.

Wie doet de toekomst duister zijn? Van Tets.
Wie ziet er door een zwart gordijn? Van Tets.
Wie ziet dat ontrouw en verraad
Daar achter op geschreven staat?
Van Tets, Van Tets, van Tets.

Wie is de grootste Oranje klant? de Kees. (*Van Maanen.*)
Wie dient zijn vorst en niet zijn land? de Kees.
Wie is er en wie is er niet,
Wie is er weer voor dat men 't ziet?
De Kees, de Kees, de Kees.

Wie houdt zich voor een groot profeet? Graaf Gijs.(*v. Hogendorp.*)
Wie schrijft blaauwboekjes bij de vleet? Graaf Gijs.
Van Prins, van Vrede, en van Krediet.
Hou op, graaf Gijs, gij weet het niet,
O Gijs, o Gijs, o Gijs.

Wien doet de brand van Brussel smart? de prins.
Wie heeft er een regt brabandsch hart? de prins.
Wie stelde zich, maar gansch op 't end,
Aan 't hoofd van 't belgisch mouvement?
De prins, de prins, de prins.

K. V. S.

[Ook de heeren W. P. van Wijck en U. H. voldeden aan het verzoek van den vrager. Hunne afschriften verschillen in enkele opzigten van dat van de heer K. v. S., als coupl. 1. Waar, zegt men [zegt hij] ontrouw en verraad Van achter enz., en coupl. 2 reg. 1 een Kees, en reg. 2 en 5 vriend Kees. Het grootste verschil is dat de titel ontbreekt en het lied nog een vijfde couplet heeft, namelijk:

Wie boorde Antwerpen in den grond?
Chassé.
Wie schoot het entrepôt tot str...?
Chassé.
Wie kreeg uit Holland zoo veel wijn,
Dat hij een jaar kon dronken zijn?
Chassé, Chassé, Chassé.]

Jacob Westerbaen. (XXII, bl. 277 en 288). De drie vragen betreffende de heer van Ockenburgh, zijne echtgenoot en den uitgever zijner volledige dichtwerken geven mij de hoop op eene monographie over hem, waarnaar ik sinds lang heb uitgezien. Daarom deel ik hier gaarne mede wat ik van hem opspoorde, vooral omdat ik na mijn vertrek uit den Haag geene gelegenheid meer heb dit onderzoek voort te zetten, en niet minder omdat ik het niemand kan toewenschen in het gemeentearchief der hofstad te gaan wroeten. De belangrijke papieren in die verzameling zijn zoo jammerlijk verwaarloosd, dat er niemand den weg in weet, en eenige vrij scherpe regels in den Ned. Spectator, 1870 no. 16, hebben zoo weinig uitgewerkt, dat de onschatbare bijdragen tot de personengeschiedenis veel kans hebben braak te blijven liggen.

Van Westerbaen is weinig bekend. Uit eene plaats in zijne gedichten leert men den zevenden september kennen als zijn geboortedag. Het album der Leidsche hoogeschool meldt zijne immatriculatie in de volgende woorden: Jacobus Johannis Westerbaen, Hagiensis, anno aetatis XVI, die ii Mensis Julii anni 1615, rectore magnifico C. Swanenburgio, relatus est in Album Studiosorum Acad. Lugd. Bat. habitat in illustr. D. D. Ordinum Collegio. Nu geeft het belangrijke stuk in den Gids, 1837 p. 393, het jaar 1593 als zijn geboortejaar op en eene welgemeende levensschets in een klein geschrift over de nieuwe straten in den Haag doet hem in 1600 het levenslicht aanschouwen. De doopboeken van dien tijd zijn in de godsdiensttwisten verdonkeremaand en beginnen dertig jaar later. Na 1599 kan Westerbaen wel niet geboren zijn. Ofschoon hij blijkbaar evenmin van »geringhe luyden afcomstigh" was, als Joffrouw Weytsen van edelen bloede kon heeten, zooals men in Loenius leest (Decisien 222 sq. Cas. 22) kan men onder zijne naamgenooten niets hoogers ontdekken dan deftige verwersbazen en eerzame touwslagers. Volgens de gildeboeken van St. Lucas, waarvan ik een afschrift gemaakt heb om bij gelegenheid de kunstgeschiedenis een kleine inlichting te geven, was Johannes een leerling van Evert Crijnsz. van der Maes in 1618; deze kan de broeder van den heer van Brantwijck geweest zijn, omdat hij evenzeer Jansz. heet. Zijn zoon trad in 1648 in 't gilde en er komt nog een Jacob voor. Het kostbare schepenarchief wordt

zorgvuldig bewaard in eenige onderaardsche vertrekken der arrondissementsrechtbank en de kloekhartige navorscher zal daar stellig betere gegevens kunnen opzamelen in dat stofwerend gewelf, dan ik vermag te verstrekken.

Uit een brief van Grotius, door mijn geleerden vriend Rogge uitgegeven, (Br. van Wtenbogaert II, 2e afd. p. 312) blijkt dat Westerbaen gepromoveerd was te Caen.

Zijn huwelijk werd voltrokken op het stadhuis in den Haag, zoo als dit bij niet-leden der heerschende kerk plaats had; de eerste afkondiging dagteekent 3 augustus 1625. Bij dat huwelijk betrok hij West-Escamp, en woonde daar volgens de kohieren van Haag Ambacht nog in 1646. Maar niet lang daarna ontviel hem zijne vrouw. De weduwnaar spreekt daarvan met aandoening in zijn Ockenburg, (Ed. 1654, p. 60.) Zijne Anna maakt anders eene zonderlinge figuur in de historie. Na de energieke aanbeveling aan haar eersten man toen hij reeds ten doode gewijd was, om »te sterven als een edelman" moet na een paar jaar het Hof van Holland reeds tusschen beiden komen, om haren trouwlust te temperen. Een zeer onderhoudend MS. op de koninklijke bibliotheek, dat de belangstellende gemakkelijk kan raadplegen door de bereidvaardigheid van den heer Campbell, deelt ons daaromtrent eene bijzonderheid mede. De schrijver is een man uit die eeuw, zeer op de hoogte van den toenmaligen Haag, en meer onderhoudend dan stichtelijk. Volgens hem zou de oude mevrouw van Oldenbarneveld hare schoondochter gezegd hebben: »Wel dochter, zult gij nu mijne wonden weêr openscheuren?" waarop de vrouw van Brantwijck dezen praktischen raad geeft: »Wel moeder, neem dan de plaaster maar wat grooter." Eene zoodanige anecdote onderstelt de geloofbaarheid, en eene uitdrukking in de brieven van Maria van Reygersbergh (cf. de index) doet ons mede eenigszins vreemd opzien. In welk jaar zij stierf leert ons Westerbaen op de zoo even aangehaalde bladzijde:

> myne son verdween,
> Die drie en twintigh jaer my vriendelick bescheen.

Aldus moet zij in 1648 overleden zijn. Den dag zou ik niet durven opgeven, omdat ik in mijne aanteekening verzuimd heb op te nemen, waaraan ik dien ontleende. Zeer vermoedelijk is zij bij

hare ouders begraven in de groote kerk van den Haag. Is dit het geval, dan zal men zich niet kunnen bedienen van het luien begraafboek, daar dit jaar ontbreekt. Maar de kerkrekeningen wijzen de begrafenis aan, onder de ontvangsten voor kerkrechten en het plaatsen van het wapenbord. Ook geven de Repertoria der Leenen genoeg aanwijzing.

Nog een woord over de Ferrand. (verg. bl. 288). In het trouwboek van den Haag vind ik:

19 september 1666 (de eerste afkondiging).

J°. Jacques de Ferrand, heer du Til, weduwnaer in den Hage, en Adriana Catharina van Naeltwijck, wed. Joan Theodorus van Dam, heer van Moriausart, te Gorcum. Getrout 15 oct. 1666.

Wie Ferrand geweest is, is mij onbekend. Als eigenaar komt hij niet voor. Maar nu ik mijne onwetendheid beleden heb, wenschte ik verder te gaan. Ik vermoed, dat de geëerde opgever dezer vragen eene grondige studie gemaakt heeft van de personen uit het drama van 1623. Waar is dat zoontje gebleven, dat met de beide mevrouwen Oldenbarneveldt bij Maurits gratie kwam vragen voor Groenevelt? En zou het niet zijne zuster geweest zijn, die in februarij 1628 huwde met jhr. Adriaen van Naeltwijck, geboren erffmaerschalck van Hollant, tot Leyden? Zij heette Franchoyse, en woonde in Haagambacht. Dat zij eene dochter van Groenevelt was, is mogelijk, want deze trouwde in 1608 en kan dus eene negentienjarige dochter nagelaten hebben. Het zoontje was bij den dood zijns vaders zes jaar oud; zijn gouverneur moest nog eene scherpe examinatie ondergaan, toen de moordaanslag ruchtbaar werd. Een zoon van Franchoyse, Joan van Naeltwijck, werd de leenvolger zijner grootmoeder in Brantwijck en Ghybelant.

Zutphen. J. G. FREDERIKS.

Joncker Henric van der Borch. Men leest in den Tegenw. Staat van Utrecht. dl. II. bl. 181, 182:

»De heerlykheid den Ouden Ryn en Heikop grenst ten noorden aan den Ouden Ryn, of vaart van Utrecht op Leiden; waar van de naam misschien afkomstig is, of van 't geslachte van Van Ryn, 't welk dezelve bezeten heeft; ten zuiden aan 't Nedereinde van Jutfaas, ten oosten aan Veldhuizen en Reierskop. Het eerste

gedeelte beslaat 471; het andere 414 morgen lands. De heerlykheid is gedeeltelyk aan de provincie van Utrecht, gedeeltelyk aan den huize van Vianen leenroerig. In 't jaar 1530, werdt, door keizer Karel den V., aan HENDRIK VAN DER BORCH, burgemeester der stad Utrecht, houdende toen het laage gerechte van den Ouden Ryn en Heikop, vergund, jaarlyks vyf bekwaame schepenen te mogen zetten, om regt te doen naar behooren (*Utr. Placaatb.* II. Dl. bl. 1189). [1]) Dit octrooi, welk, wegens de menigvuldige oorlogen, in veele opzigten niet waargenomen was, werdt in den jaare 1581, door den stadhouder en de raaden in den hove van Utrecht, vernieuwd en bevestigd (*Utr. Placaatb.* II. Dl. bl. 1189, 1190). Men moet dit Heikop, ook wel Heikoop genoemd, onderscheiden van een ander Heikoop, welk met Boeikoop vereenigd, en in 't land van Vianen gelegen is.

»Ten westen van deeze heerlykheid heeft men de heerlykheid van Veldhuizen, Byleveld, Rosweide, Reierskop en Lichtenberg, hebbende ten noorden de Leidsche vaart, en ten westen Kattenbroek. Zy is 701 morgen, en 300 roeden lands groot, leenroerig aan 't Gestigt van Utrecht. Het schepenregt, in plaatse van het buurregt, werdt aan deeze heerlykheid vergund, door Keizer Karel den V., in t jaar 1530."

In Connoissance de la noblesse d' Utrecht (aan den baron de Milan Visconti toegeschreven), achter Freschots Histoire abregée de la ville d'Utrecht, Utr. 1713, in-8o. leest men, p. 40: »Van der Borch porte *d'or au lion naissant de gueules, au canton dextre de l'écu, et deux tours crenelées et donjonnées de gueules, et ajourées d'or, au canton senestre et en pointe*;" page 44: »van der Burg porte *d'or à la fasce courbée de gueules* [2]) *senestrée en chef d'une*

---

[1]) Henderick van der Burgh, wordt bij Gouthoeven, bl. 622, en van Leeuwen, Bat. illustr., bl. 761, onder de stichtsche edelen, 1540 en 1549 bekend, opgeteld. Zie ook van Asch v. Wijck, Archief, II. 262, 274. Pabst, de Hydrarchia Byleveld, Utr. 1836, Handvest IV, XX, XXI, XXIII, XXXVIII—XL (Caspar v. d. Borch, heemraad 1656, 57), LIV: Naamlijst van Dijk- en Watergraven, waarop voorkomt: Hendrik v. d. Borch, schepen en burgem. van Utrecht, 1521, overleden 1551.

[2]) Van der Burch, ook Burgh, te Dordrecht, Delft, Gouda, enz., voerde *d'or à a bande courbée de gueules* (zie Beverwijck, Balen, Ferwerda, enz.), met welk

tour du second." Dat van van der Burgh of Burch (de genealogie is bij Le Carpentier, Hist. de Cambray, Part II. p. 424—426, Goethals, Dictionn. généal. et hérald., en Smallegange, Chron. van Zeel. bl. 485—487), 't welk voerde *d'hermines à trois étrilles de gueules,* is ook te Utrecht bekend geweest.

Tot laatstgenoemd geslacht (14 julij 1720 tot den gravenstand verheven, Nobil. d. Pays-Bas, p. 683.), behoorde o. a.: Adriaan van der Burgh of Burch, president van het hof van Utrecht, 1547, wiens wapen, de roskammen, voorkomt op de wapenkaart der Pres. en Ordin. Raaden in gezegden Hove (door Joh. Kanneman in 1714 uitgegeven) [1]), die vader was van de beide, bij Gouthoeven, Chron., bl. 224, vermelde, geleerde Utrechtenaren, Lambert v. d. B., deken van S. Marie en schrijver van de Genealogie en Historie der hertogen van Savoije, gest. 17 aug. 1617 (zie Drakenborchs Aanh. bl. 275), en Adriaan v. d. B., griffier van den hove van Utrecht, gest. 1606. [2])

Bij Gouthoeven vindt men nog, bl. 214, in de stamlijst van Oem van Wijngaerden:

»Jouff. Baerte van Wyngaarden, (dochter van Jan, heer van Croonesteyn, en van Magdalena, Aerts dr. van de Werve) hadde

---

wapen Diederik v. d. Burch van Spieringshoek, 8 julij 1816, tot den nederlandschen adelstand werd verheven (Welevelds Handb.); de Borcht ou van der Borcht, maison Limbourgeoise (sic) d'une très-ancienne noblesse, *d'argent à la bande de gueules* (v. d. Heyden, Nobil. de Belg.); van der Burgt ou de Borcht, alliée aux premières familles de Brabant et de Hollande, *d'or à la bande de gueules* (de Borcht, Mém. généal. s. l. maison de Kerckhove, nouv. édit., Anv. 1839, p. 158).

Een zeeuwsch geslacht van der Burgh voerde *de gueules à la fasce d'or chargée d'une étoile versée de sable et accompagnée de 3 croissants d'argent,* een ander, van Burch of Burgh genaamd, *de sinople au pélican dans son aire, le tout d'or* (Smalleg. Zeeuwsche Wapenk., te Water Adelyk Zeel., Ferwerda Wapenb.), terwijl Butkens Annal. d. l. mais. de Lynden, liv. II, nog gewaagt van een uit Merwede gesproten geslacht van der Burch, 't welk Smallegange, Holl. Wapenk., van der Brug noemt.

[1]) De stad Utrecht vereerde hem, in 1547, *twee coppen met stads wapenen, ende dat voer syn groote diensten, die hy deser stadt gedaen heeft, etc.* Dodt v. Fl. Archief, III. 226.

[2]) Zie van dezen ook Caspar Burman in Trajecto Erud., Hoogstraten en Kok, Woordenb. op Burch en Burgh, Dodt van Fl. Arch. III. 265.

te man Willem Foeyt, t'Utrecht: hy sterf An. 1574, sy 1573, ende hadden gewonnen Floris Foeyt, die troude Jouf. Alit d'Edele ende wan 4 kinders, mr. Lambert Foeyt, priester, Jouff. Magdaleen Foeyt, troude Willem van der Burgh, ende wan Henric, gehout met Jouff. Geertruyt van Bruxelles [1]), Jof. Baerte van der Burgh troude Cornelis Paeu, ende Jouff. Digna van der Burg troude Jan Hey van Sevender [2]). Jouff. Lysbeth Foeyt, Willems jongste dochter, troude Coenraet van Wolf, wan kinders." Vgl. v. Leeuwen, Bat. ill., bl. 1042.

Een schilder Henrick van der of den Borch wordt in de Stadskameraars-rekening van Utrecht, van 1538, vermeld, bij Dodt v. Fl. Arch. III. 219; een Wilhelmus van der Borch, Utrechtsch edelman, pastoor van S. Nikolaas te Utrecht, in 1632, daarna te Montfoort, waar hij 17 julij 1637 gestorven is, in de Beschr. van

---

[1]) Uit dit geslacht sproten o. a. mr. Roelof van Bruxelles, raad 1518, en mr. Philibert van Bruxelles, mr. Roelofsz., voorsz., raad 1539 in den Grooten Raad te Mechelen, „wert namaels ridder ende raetsheer in den secreten Raet ende van State te Brussel, wiens sone is geweest Heer Caspar van Bruxelles, President (raadsheer 1564, volgens bov. aangeh. Wapenk.) van den hove van Utrecht, gestorven An. 1595, nalatende o. a. Ionckh. Caerle van Bruxelles, ghehout geweest met Iouff. Catharina de Ionghe, sheeren dochter van Baerdwijck, (uit het dortsche niet het zeeuwsche geslacht van dien naam) ende Iouff. Margriete, gehout met Ioan van Wanroy, op den huyse den Ham by Utrecht." Gouthoeven, bl. 109, v. Leeuwen, bl. 1481; vgl. Butkens Troph. t. II. p. 455—459, 473, Suppl. t. I. p. 174, t. II. p. 300, Christyn, les Tombeaux des hommes illustr. du Cons. privé, p. 35, Wagenaar, V. H. VI. 10, 187. Carel v. B. vnd., liet bij Cath. de Jonge o. a. na: Jacob v. B., heer van Giessendam, daarna burggraaf van Dormael, getr. 1641 met Eleonora Maria Oem, Jansd. bij Eleonora van Slingelandt, gest. 21 april 1652 en te Mechelen met volgende kwartieren begraven:

Brouxelles.	de Ionghe.
Monix.	Drenckwart.
Locquenghien.	Sasbouts.
Nyenrode.	Hoogelant.

Zie Beverwyck, Dordr., bl. 37, 51, 335, Balen, Dordr., bl. 1100, 1179, Kok, Wdb. 33, bl. 211, Théatre sacré de Brab., in 't regist., Troph. de Brab. Suppl. t. I. p. 479, 480, t. II. p. 81, Christyn, Jurispr. her., part. I. p. 353, Beschr. van Mechelen, Bruss. 1770, dl. II. bl. 8, 170. — Van Spaen bezat de genealogie, volgens te Water, Verb. IV, bl. 433.

[2]) „Of Arkel", zegt de Lange v. Wijng., Heeren v. d. Goude, I. bl. 18; voornaam goudsch regeringsgeslacht; vgl. II. bl. 210, 220, 230 seqq.

't Utr. Bisdom, I. bl. 318, II. bl. 262, 263 (Henricus van der Borcht is pastoor van Montfoort gestorven den 16 aug. 1673).

In Suite du Suppl. au Nobil. des Pays-Bas, t. I. p. 93, leest men:

»Florent de Berchem, fils cadet de Henri et d'Isabelle Rovelasco, fut sgr. de Tongelaer, bourguem. d'Anvers en 1655—1682, et mourut en 1687. Il avoit épousé Anne Placide t'Serclaes, fille de Jean Baptiste et d'Innocence Vivine de Altuna. De cette alliance vint Henri Antoine de Berchem, sgr. de T., mort à Utrecht le 10 janv. 1729, ayant été marié à Agathe Clémence Kieffel, morte le 21 juillet 1705, fille de George Kieffel, sgr. de St. Peters-Woluwe, etc., mort le 24 oct. 1678, et d'Agathe van der Burch. De ce mariage est sortie Marie Anne Florence Thérèse de Berchem, dame héritiere de Tongelaer, etc., morte le 31 déc. 1697, et inhumée dans l'église de St. Jaques à Tongres, où l'on voit son tombeau, orné de seize quartiers. Elle avoit épousê François, comte de Hinnisdael" etc. Hare 16 kwartieren geeft de Herckenrode, Collect. de tombes etc. dans les églises de la Hesbaye, p. 602, 734, zijnde, van moeders zijde: Kieffel, Asseliers, van der Burch, Smalevelt, Sneeck, Schoordijck van Rynouwen. Bij denzelfden schrijver wordt ook van verschillende geslachten van den Borch, van der Borcht, van Burcht, van der Burgh, (zie de Table des noms des familles) gewag gemaakt.

't Geslacht van der Borch, van Verwolde toegenaamd, uit Westfalen herkomstig, voerde in zilver drie zwarte kraaien of raven, 2 en 1, volgens von Steinen, Westph. Gesch, III. Thl. S. 615, die de stamlijst geeft en ook andere geslachten van dien naam aanhaalt. De rijksgraven van dien naam komen, volgens het Handb. zum Taschenb. d. gräfl. Häuser, uit denzelfden stam. Zie ook A. G. Hupel, Neue Nordische Miscellaneen, 9tes u. 10tes Stück, Riga 1794, S. 256 ff.: »Im Wapenbuche des Fräuleins v. Vegesack haben die Dolen goldene Schnäbel und Füsze, (Steinen spreekt t. a. pl. alleen van *rothe Füsse*) und sind zum Gang geschickt vorgestellt worden."

M°.

VRAGEN.

Een nieuwe en ware almanak. In de resolutieboeken van Goedereede van 1674 tot 1719 vond ik den volgenden post vermeld:

Andreas Luchtenburg mathematicus te Amsterdam heeft uitgevonden den volmaekten loop des hemels, tijdrekeninge, met de groote zeevaert daerop gebouwt by niemant bekent, zoodat hij suppliant in 1695 heeft gepractiseert een nieuwe *Hollandsche en Zeeuwsche Almanach*, welke alle andere zullen overtuijgen van onrecht — voor de uitgave van dezen nieuwen en waren almanach heeft hy gekregen Octroij van de stadt Rotterdam en stadt en landt van Tholen ende gemerckt dat onse stadt en landt (stad en eiland Goedereede) is des suppllts ZEd. geboorteplaats, wordt hem hetzelfde octroij verleend voor 12 achtereenvolgende jaren dato 14 nov. 1694.

Wie is deze Andreas Luchtenburg, van wien ik in de doopboeken van Goeree, die slechts beginnen met 1658, niets gevonden heb? Doordien hij octrooi verkreeg van de stad en het land van Tholen, zal hij naar alle waarschijnlijkheid wel verwant zijn aan de nog in dat land wonende familie Lichtenbergh. In 't archief vond ik geen almanak meer, Weet iemand mij er meer van te zeggen?

In de stadsrek. van 1633—34 vond ik dat 's heeren dienaar Jan Swan ontving III £, »ter zake van de ytaeljaense almanachen, die de magistraet vereert werden in voorg. jaren." — Dit zullen zeker almanakken zijn met onze gewone (italiaansche) letters gedrukt?

F. CALAND.

Mr. J. de Hersy. In de rek. van Bergen op Zoom 1604—'05 staat: »bet. mr. Jan de Hersy van Doornik, priester, predikheer van Augustijne te Enghien en kapelaan van Heerle (bij Wouw), voor presentatie van een boekje getitelt: »bekentenisse des waren gelooffs ende verloocheninge des Pausdoms", twelk hij in de groote kerke [waar?] openlijk heeft gedaen 12 oct. 1603. xxv car. guld."

Weet iemand iets meer van dezen Jan de Hersy?

F. CALAND.

Aanhaling. Wie is de rijmelaar van de volgende 4 regels?

De geest'lijkheid wordt kort gehouwen,
't Is met hen rapen in den pot:
Als zij geen rijke meisjes trouwen,
Dan regelt meester Schraal hun lot.

J. C. K.

Rees. Van eene rekenwijze om de samengestelde evenredigheden op te lossen zegt Klügel in zijn Woordenboek: diese ist die bei den Rechenmeistern so berühmte, nach dem Holländer de Rees benannte *Reesische* Regel.

Van eene hoogd. vert. van het werk van Rees verscheen in 1787 de 6e druk.

Kan iemand mij bijzonderheden mededeelen omtrent van Rees; weet iemand mij een ex. aan te wijzen van de oorspronkelijke nederlandsche uitgave?

H. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Portret van J. van Buijten. Wie kan eenige berigten mededeelen omtrent Joannes van Buijten, Medic. olim anatomiae praelector, van wien het gr. 4^{0} portret vóór mij ligt, geteekend door Eman. Biset, gegraveerd door Arnol. van Westerhout. An. 1674 aet. 62? Onder zesregelig latijnsch vers.

J. C. K.

S. de Lion Benavente. Wie kan eenige levensbijzonderheden mededeelen van Samuel de Lion Benavente, Amstelodamensis chirurgus ac lithotomus. Naar M. van Musscher 1701, door P. Schenk. Zw. kst. fol.?

J. C. K.

VEREENIGING VOOR NOORD-NEDERLANDS [1]) MUZIEK-GESCHIEDENIS.

Ieder die in 1873 als *Beschermer* toetreedt — en mij een postwissel van *f* 3 zendt (of zooveel *méer* als hij, in 't belang onzer kostbare nasporingen gelieft bij te dragen), en mij... voor zooveel hij niet *in Amsterdam* woont — *portvrij* naam en adres van zijn *gewonen boekhandelaar* opgeeft, ontvangt door mij:

I. Prof. Moll: Kerkgezang; II. Jaarboek 1871/72; III. Prof. Loman: XII Geuze-liedjes uit den Spaanschen tijd; en wijders in den loop van dit jaar: IV. Drie Madrigalen van Cornelis Schuyt (1600) en Twee Chansons van Sweelinck (1597); V. Jaarboek, Bouwsteenen 1872/73 — en VI. wat wij in 1873 nog meer mogten uitgeven.

De Leden (postwissel *f* 1.25) ontvangen: 1°. Prof. Moll; 2°. Jaarboek 1871/72 en (later) 1872/73. — Wij tellen thans ruim 500 Beschermers en bijna 300 Leden.

Wie mij in steê van een postwissel van *f* 3.— eenen van *f* 8.75 overmaakt, ontvangt bovendien Sweelincks „Regina Coeli" en zijne „Orgelstukken;" alsmede, Prof. Loman: Valerius, XIX Oud-Nederlandsche Liederen.

HEIJE.

Een zangboek van Aurelia Hitsma (Aitsma?) in 1565. In de Catalogus Frederik Muller, der onlangs verkochte boekerijen van Jonkers en van Cleef, komt onder n°. 339 voor:

„Pierre Phalèse, Chansons. Louvain 1553. Tenor.
I. Premier et Second Livre des chansons, etc.
II. Liber Quartus Cantionum Sacr., etc.
III. Musique Manuscrite, etc.

Le vol. est très-bien conservé, dans sa reliure originale, qui porte le nom de *W. V. Ghienich* 1565. En tête du vol. une notice en MS. contemporain. „Ordre van werken voor Aurelia Hitsma," *très-curieuse* pour les occupations journalières d'une Religieuse.

De heer Muller is eenige maanden geleden zoo goed geweest, mij dat merkwaardige boeksken ter inzage te zenden. Ofschoon het behalve van Clemens non Papa (van wien men nog altijd onzeker is of hij Zuid- of Noordnederlander was) en van »Hollandre" (zonder vóórnaam, doch vermoedelijk Christiaan) geen compositiën van

[1]) Er is een taalkundige opmerking ten opzigte van „nederlandsche muziekgeschiedenis," die ik juist vind: en die mij, ook tot scherper aanduiding tevens van ons doel, genoopt heeft tot deze wijziging van den titel onzer Vereeniging.

H.

Noordnederlandsche meesters bevat, heb ik aanteekening gehouden van den inhoud. Ik deel dien thans mede, ten einde er een paar opmerkingen aan toe te voegen betrekkelijk den vorm, waarin het gecatalogiseerd is en die tot misvatting kan leiden.

1°. Zijn 't niet Chansons van Phalèse, maar is deze slechts de uitgever en misschien ook de verzamelaar geweest;

2°. Vermoedelijk is de voorin geschreven naam van haar wie 't boekje (dat uit Friesland afkomstig is) beboord heeft, Aitsma.

3°. De aan Aurelia daaronder opgelegde »ordre van werken" deed *mij* volstrekt niet denken aan »les occupations journalières d'une Religieuse," maar veeleer aan een jong meisje uit den fatsoenlijken stand, wier opvoeding nog niet voltooid was, die vermoedelijk een contra-altstem, en nog niet gemuteerd had, en die alzoo haar Tenor-partij een octaaf lager zong dan de geschreven noten aanduiden;

4°. Als naam van den binder las *ik* in plaats van Ghienich, Ghēnich.

Mijn vriend Muller zal, vertrouw ik, mij deze opmerkingen, die ik natuurlijk eerst maken kon na het ontvangen van de gedrukte catalogus, niet euvel duiden. Moge de tegenwoordige bezitter de goedheid hebben mij *zijn* oordeel mede te deelen.

Van de composities van Hollander heb ik afschrift gehouden. Mogt nu iemand in binnen- of buitenland een of meer der overige stemboeken der onderstaande cantiones bezitten, dan zal hij mij en de nederlandsche kunst zeer verpligten, door mij althans van de 4 chansons van Hollander afschrift te geven.

Vooral rigt ik dat verzoek, ook in het algemeen, nogmaals aan de oud-adelijke en aanzienlijke familiën in Friesland. Me dunkt, dáár moet nog veel schuilen, en wie weet hoeveel kostelijks men nog vindt, indien men ernstig gaat zoeken.

En nu volge de beschrijving:

Op het schutblad vóóraan staat *geschreven:*

Ordre van Werken voor Aurelia Hitsma (of Aitsma).

's morgens voor sessen gekleed en gebeden.

Van 6 uyren tot achten ghebreid.

'T achten drie stuckies gespeeld, de eene dag op de viool, de ander op de fluit, en op dese uyr alle dagen een geschrift lopend handt & jtaliaensch.

Van negen uyren tot de maeltyd gebreyd.
Van een tot vier uyren genayd.
Van vier tot vyff uyren, leedigh.
'T vyff uyren by de School-mr. de schriftstond, musyck singen, en op de fluit deelen.
Voor 't te bed gaen een cap. gelesen in de Bibel, en ghebeeden.

Dan volgt als gedrukte titel:

Liber Qvartvs Can-
tionvm sacrarum (vvlgo motti
vocant) qvinqve et sex vocvm ex
optimis quibusque Musicis selectarum
Tenor.
Vignet, waaronder Melpomene.
daar rondom staat:
Sicut in fabricatione auri signum est smaragdi (***) sic numerus Musicorum
in iucundo & moderato vino. Eccl. xxxij.
Lovanii.
¶ Excudebat Petrus Phalesius Anno M. D. LIII.
cum gratia & Priuilegio. C. M.

Inhoud:

Qvinque vocvm.

Ego me diligentes deligo	Clemens non Papa.
Concussum est mare.	〃
Tu es Petrus	Simon Moreau.
Deus virtutum.	Crequillon.
Misit me viuens pater	Clemens non papa.
Expurgate vetus fermentum	Crequillon.
O quam mesta dies	Clemens non papa.
Surge aquilo.	Benedictus.
Dixerunt discipuli ad b. Martinum . .	Clemens non papa.
Quo abijt dilectus	Manchicourt.
Plaude superne sijon	Clemens non papa.

Sex vocvm.

Aue martir gloriosa Barbara	Clemens non papa.
O domine multi dicunt	〃
Vigilate	Eustachius Barbion.
Clemens & benigna	Clemens non papa.
Que est ista.	N. Vuismes.

Thans volgt:

Premier Livre des
Chansons a cincq et six parties

Nouuellement composez & mises en Musicque, conuenables
tant aux instrumentz comme à la voix.
*
Tenor.
Hetzelfde vignet als voren
met het omschrift: ❡) Comme L'escarboncle estant en or
enclin (*⁎*) Ainsi musique est en conuiue de vin. Eccle. xxxij
❡) Imprime a Louain par Piere Phalese, pour luy &
Martin Rotaire, Lan M. D. LIII.
Auec grace & Preuilege.

—

Table.

—

Aymer est ma vie.	a cincq	Clemens non papa.
Adieu mon esperance	a six	〃
Chant musical	5	Crespel.
Cest mon aduis.	5	Chastelain.
Cest a grant tort.	5	Canis.
Damy parfaict.	5	Clemens non papa.
Damour me plains	5	Larchier.
Esperant dauoir quelque bien. . . .	5	Clemens non papa.
Forte fortune	6	Hollandre.
Je me reuoye	5	Chastelain.
Je lay ayme.	5	Hollandre.
Je changeray	5	Crequillon.
Je ne desire que la mort.	5	Chastelain.
Jay veu le cerfz	6	Crespel.
La non aillieurs	5	Clemens non papa.
Le content est Riche	6	Crespel.
Mais langueray ie	6	Vuaelrant.
Ne demandes plus	5	
O triste enuie	5	Crequillon.
Or puis quenuie	5	〃
Or il ne mest	5	Clemens (non papa).
Oñcques ne sceu	5	Gheerkin.
Si iay du mal	5	
Sur toutes fleurs	5	Crespel.
Si seulle estois	6	Petit Jan.
Ton doulx accoel.	5	Nicolaus Rogier.
Vostre a iamais	5	Josquin Baston.
Viure ne puis.	6	Galli.

dan volgt:

Secund livre des Chansons etc.
Titel in alles als boven.

Table.

Alles souspirs	a cincq	Jan Loys.
A laduenir	a cincq	Crespel.
A qui me doibz ie retirer. . .	a Six.	Clemens non papa.
Au despartir	6	
Belle donne moy.	5	Canis.
Contente toy	5	Hollandre.
Celle qui ma tant.	6	〃
Dieu me fault il	5	Crequillon.
Dictes peur quoy.	5	〃
Dame dhonneur.	5	Crespel.
Je changeray	5	Crequillon.
Il nest plaisir	6	Martin peu dargent.
Jay veu sans ijeulx	5	Crequillon.
Je nay quelque cause	6	Vuismes.
Loing temps ya	5	Josquin Baston.
Le despartir	5	Cor. de milan.
Mon pere me maria.	5	Clemens non papa.
Me retirer delle	6	Clemens non papa.
Oncques Amour	5	Crequillon.
Prenez pitie.	5	Manchicourt.
Pardonnez moy	5	Crequillon.
Plourer gemir.	5	Clemens non papa.
Pour paruenir.	5	Canis.
Quant ie voye	6	Bachij.
Quant me souuient	6	Denijs.
Sans ton secours	5	Josquin Baston.
Si vous nauez	5	Crequillon.
Si par souffrir	6	Clemens non papa.
Tous les plaisirs	6	Tubal.
Vng cueur en duel	5	Gerard le cocq.

Achter deze werken schijnen *witte* bladen te zijn gebonden, die *later* met muziek beschreven zijn. Als componisten daarvan vindt men vermeld: Gregorius Zubern (Zuber?), Frankfurt am Mayn 1649 & 1660, Conradus Sylvius, Orlando Lassus, Cipriano Roro, Pleikardus Carolus Becken Strassburg, 1615, Matthias Locke, Lüder Knoep, 1652, en Andr. Hamersmied.

Het geheel is gebonden in een oud fransch bandje, lang 4° formaat, op de voorzijde staat: Tenor Anno Dñi 1565.

Op de achterzijde: W. V. Ghēnich. HEIJE.

Muzikale dokters uit vroegeren tijd.

HERMAN CRUSERIUS

was in het begin der zestiende eeuw te Kampen geboren. Na het onderwijs in de latijnsche en grieksche taal te hebben genoten, studeerde hij in de geneeskunde en later in de regten, waarin hij den graad van doctor verwierf. Door den roep zijner groote kundigheden, werd hij raad van hertog Karel van Gelder, na wiens dood hij in 1538 in dezelfde betrekking bij diens opvolger, hertog Willem van Kleef, overging. In 1573 geleidde hij Willems dochter als bruid van den keurvorst Albert Frederik van Brandenburg naar Koningsbergen, alwaar hij in het volgende jaar overleed, en in de hoofdkerk begraven werd. Hij beoefende ook de toonkunst.

In Forkel's *Allgemeine Litteratur der Musik* leest men, bij gelegenheid der vermelding van den oud-griekschen schrijver over muziek, Alypius, het volgende:

„In der Bibliothek zu St. Salvator in Bologna findet sich ebenfalls eine Hand-„schrift des Alypius, nach welcher Herman Cruserius eene lateinische Uebersetsung „verfertigt hat, die aber nicht gedruckt worden ist. Der P. Martini besass eine Ab-„schrift von dieser Uebersetzung, und versichert, dass er in den Notenzeichen zu „den funfzehn Tonarten, und den drey verschiedenen Klanggeschlechter beträchtliche „Abweichung von der meibomischen Ausgabe gefunden habe."

ANTONIUS GOGAVA.

In een der vroegere jaargangen van den Navorscher vindt men levensbijzonderheden van dezen geneesheer, die in Venetie zijne kunst uitoefende. Hij schijnt aldaar met Zarlino in kennis te zijn gekomen, op wiens aanraden hij, — volgens Fétis — eenige oud-grieksche schrijvers over de toonkunst in het Latijn vertaalde en uitgaf.

De titel der uitgave, die voor mij ligt, luidt aldus:

Aristoxeni musici antiquiss. Harmonicorum Elementorum Libri III. Cl. Ptolemaei, Harmonicorum seu de musica. lib. III. Aristoteles de obiecto auditus fragmentum ex Porphirii commentariis.

Omnia nunc primum latine conscripta et edita ab Ant. Gogavino Graviensi. Venetiis, apud Vincentinum Valgrisium MDLXII. kl. 4⁰., 165 bl.

Fétis zegt in zijn artikel over Gogava, dat zijne vertaling in 1552 het licht zag en gelooft dat pater Martini zich vergist,

die in het derde deel zijner geschiedenis der toonkunst, eene uitgave van 1572 vermeldt; en dat deze uitgaaf niet bestaat.

Fétis heeft gelijk, wat de vermeende druk van 1572 betreft, maar vergist zich even zeer in zijne opgaaf van 1552, deze bestaat evenmin.

Ik heb vroeger verschillende exemplaren van Gogava's vertaling gezien, onder anderen een in de K. bibliotheek te Parijs; een ander, dat uit de beroemde muziekverzameling van den kapelmeester Gaetano Gaspari te Bologna afkomstig was; verleden jaar werd mij hier ook een ex., maar zeer geschonden, te koop aangeboden; maar alle hebben het jaartal 1562. Ten overvloede voeg ik er nog bij, dat de opdragt aan »Illustriss. Principi Vespasiano Gon»zaga, Columnae marchioni," van december 1561 is gedagteekend.

ANTONIE HENDRIK VAN DER LINDEN.

Volgens Paquot was van der Linden omstreeks 1570 in Oostfriesland geboren, alwaar zijne ouders, die uit Naarden om des geloofs wille in 1567 verdreven waren, zich hadden neêrgezet.

In 1587 werd hij student in de godgeleerdheid te Franeker, waar zijn vader hoogleeraar was. Na verloop van eenigen tijd besloot hij zich op de geneeskunst toe te leggen, en werd in 1608 te Franeker tot doctor gepromoveerd. Vervolgens werd hij rector te Enkhuizen, waar hij ook zijne geneeskundige praktijk uitoefende, en vertrok later naar Amsterdam, waar hij in 1633 in den ouderdom van 62 jaar overleed.

Paquot voegt er bij:

„On dit que ce Médicin joignoit à un esprit fort vif, une profonde connaissance „des Belles-Lettres, et qu'il entendoit la musique et la Théologie."

Na de vermelding der door van der Linden vervaardigde geneeskundige werken, zegt hij:

„Il avoit encore composé quelques Traités sur la musique, et sur d'autres Sciences."

Weet iemand nu iets van deze nagelaten werken over de toonkunst van van der Linden te zeggen; of zij nog bestaan en waar zij alsdan te vinden zijn?

J. C. BOERS.

TAALKUNDE.

Achterlader (XXII, bl. 460). Even als dr. juris Leonhard van IJsselsteyn heeft wijlen mijn betreurde vriend, de heer van Dale de woorden *achterlader* en *achterlaadgeweer* verworpen. In zijn uitstekend Nieuw Woordenboek der Nederlandsche taal heeft hij daarover onder de Aanteekeningen en verbeteringen een belangrijk artikel geschreven, hetgeen wij hier in zijn geheel willen mededeelen:

Achterlaadgeweer, achterlader. Aan het *Bericht* van de vijfde aflevering (der 1e serie) van het Wdb. ontleenen wij betrekkelijk deze twee woorden het volgende: »Achterlaadgeweer is een klank zonder samenhang of eenheid, eene aaneenlijming van drie leden, en derhalve taalkundig eene onmogelijkheid, een onding. Hoe dan de nieuwe uitvinding te noemen? Het zal best zijn nog een poosje te wachten, totdat een goede voorraad van zulke geweren gereed en aan de manschappen rondgedeeld is. Dan zal het niet lang duren of zij krijgen een gepasten naam; want »de spraakmakende gemeent" vormt beter woorden dan geleerden en dagbladschrijvers. Misschien zullen onze soldaten het nieuwe wapen eenvoudig een *achterlader* noemen. Dat het een geweer is, behoeft wel niet uitgedrukt, dat ziet men van zelf. Men spreekt ook van een *revolver*, niet van een *revolverpistool*. *Achterlader* (van de gekoppelde uitdrukking *achter laden*) zou zeker goed gevormd zijn, in overeenstemming met *aflegger*, een oud kleed, dat men aflegt; *doorrooker*, eene pijp die men doorrookt; *uitdoeners*, (in Zeeland) doperwten, die men uit de peul doet enz. Zoo ook *achterlader*, een geweer, dat men van achteren laadt. Dergelijke verwisselingen van actief en passief zijn overal in de volksspraak een uiterst gewoon verschijnsel, waarvan vooral onze taal menigvuldige voorbeelden bezit.

Sedert de Redactie dit schreef, is 't woord *achterlader* wel is waar meer in gebruik gekomen, maar toch het ongerijmde *achterlaadgeweer* niet verdwenen. Dit zal te minder het geval zijn, nu men zoowel kanonnen heeft, die van achteren geladen worden, als dergelijke geweren. Men spreekt nu reeds van *achterlaadkanonnen*, zoowel als van *achterlaadgeweren*. Zijn echter eenmaal al de oude ge-

weren in *achterladers* veranderd, dan zal 't woord *achterlader* kunnen vervallen; 't bloote geweer wijst dan van zelf zulk een vuurwapen aan. Men heeft reeds verschillende soorten van achterladers. 't Ware daarom m. i. — vooral ook om 't woord achterlaadgeweer te doen verdwijnen — wenschelijk om, met de Franschen het geweer te noemen naar den naam des uitvinders. Zij spreken van *Chassepot*geweren, laten wij van *Snider*geweren, spreken. Er is niemand, die, zoo hij het woord zóó hoort noemen, niet terstond zal denken aan een geweer van nieuw model, dat van achteren geladen wordt. Men noemt de Argandsche lampen met dubbelen luchtstroom *quinquets* naar den uitvinder *Quinquet*. 't Oorspronkelijke woord was natuurlijk *Quinquetlamp*. Er is geen twijfel aan, of, is eenmaal 't woord *Snidergeweer* b. v. in gebruik, 't zal spoedig zijn tweede lid (*geweer*) verliezen en de eigennaam *Snider* zal een gemeene naam *snider* worden. Leest men nu reeds niet, dat het *dreyse*, d. i. het *Dreyse-geweer,* zeer wel de vergelijking kan doorstaan met het *chassepot*, d. i. het *Chassepotgeweer* (*le fusil Chassepot*)*?* En denkt men bij dreyse niet terstond aan het Pruisische vuurnaaldgeweer? Wij zien daar niets kwaads in; integendeel, veel goeds en veel natuurlijks, zoolang men een korten rok zonder panden naar den Engelschen uitvinder lord *Spencer* een *spencer* en de *Quinquetlamp* en *quinquet* noemt.

Men spreekt nu niet alleen van *achterlaadgeweren*, maar, in tegenoverstelling van deze ook van *voorlaadgeweren.* Deugt het eerste niet — en het deugt niet — dan kan ook het tweede niet geduld worden. Maar ook *achterlader,* dat bij het groote publiek maar geen bijval kan vinden, wil mij maar niet bevallen, evenmin als *voorlader* voor *voorlaadgeweer. Aflegger*, *doorrooker*, *uitdoener*, *afdraaier*, *afnemer* laten zich verdedigen door het bestaan der werkw. *afleggen*, *doorrooken*, *uitdoen*, *afdraaien*, *afnemen.*

De werkw. *achterladen* en *voorladen* bestaan niet en kunnen niet bestaan, wijl *voor* en *achter* daarin de beteekenis zouden moeten hebben van: *van voren* en *van achteren.* Sprak men in vroeger tijd van kamerstukken, kanonnen met beweegbare kamers, die van achteren geladen werden, wat zou ons verhinderen nu ook de kanonnen, die van achteren langs de kamer geladen worden, kamerstukken te noemen?

Wat de geweren betreft, wij herhalen 't, wij zouden 't wensche-

lijk achten, zoo men voortaan alleen van een *Snidergeweer* of een *snider*, een *Remmingtongeweer* of een *remmington*, een *Meniégeweer* of een *menié* enz. sprak."

Tusschen haakjes staat achter dit art.: Met het hier gezegde kan ik mij best vereenigen. Dr. M. de Vries.

Sluis. J. MANHAVE.

Gelte (XXI, bl. 208, 572; XXII, 199), **schreve** (XXII, bl. 199,) **steke, eemer, pot, waelpot, uperken, pennewaerd.** In zijn Mengelingen van historisch-vaderlandschen inhoud deelt de heer J. F. Willems een inventaris mede van den jare 1377, alles bevattende wat zich in het sterfhuis bevond van den pastoor der Onze-Lieve-Vrouwenkerk te Antwerpen, in genoemd jaar overleden.

Onder de goederen, daarin vermeld, komen o. a. voor; twee flesschen van eene *gelte*, elk waard achttien grooten vlaamsch; twee andere, elk van een halve gelte, elk waard 12 gr.; eene flesch van eenen *waelpot*, waard 5 gr.; een fleschje van een *uperken*, waard 3 gr.; een tinnen pot van een *gelte*, waard 15 gr.; en drie dito van eene halve gelte, samen 2 gr. waard. In eene noot zegt de schrijver: eene *gelte* deed eenen stoop of 2 potten; twee gelten maakten eene *schreve* of *steke* uit; twaalf gelten een vierendeel-aams of eenen *eemer*, wijnmaats; eene halve gelte deed eenen *pot*: een halve pot een pint (of *een waelpot*); een halve pot een *uperken*, enz., terwijl hij verwijst naar Christijns uitgave der Costumen van Braband, deel I. bl, 235. Daar leest men o. a. nog, dat een *pennewaert* ook eene biermaat was, die drie *waelpotten* hield of anderhalve pint.

Sluis. J. H. V. DALE.

Kieperig, bril (XXII, bl. 427).

Ofschoon beide woorden hier niet gebruikt worden, om een graad van dronkenschap aan te duiden, en ik dus niet zeker ben, of mijne denkbeelden wel de ware zijn, wil ik ze den geachten vrager echter niet onthouden.

Wanneer iemand hier een glaasje te veel gedronken heeft en zijne oogen daardoor dof en waterig staan, dan zegt men: *zijne oogen zijn verglaasd: hij ziet maar half meer.* Welnu, iemand die kortzigtig is, wordt *kippig* genoemd, omdat de kippen dit gebrek

ook schijnen te hebben. Zou *kippig* en *kieperig* niet hetzelfde beteekenen?

Wat tot verklaring achter het woord *bril* gevoegd is, kan wellicht het woord ophelderen. Iemand, die zooveel gedronken heeft, dat hij dubbel kijkt, verkeert in 't geval van hem, die door zijn slecht gezicht een *bril* noodig heeft. Mogelijk moet echter de beteekenis elders gezocht worden.

In het vierde der uitmuntend schoone opstellen van den heer J. ter Gouw, getiteld: »Herinneringen van vóór drie eeuwen" (Oude Tijd, bl. 101—107), vindt men bl. 106 en 107 eene schoone verklaring van de oude rijmpjes, die op de inneming van den Briel betrekking hebben.

Daarin zegt de schrijver, dat »bril" vroeger ook als bijwoord voorkwam in de uitdrukkingen »bril kijken" en »bril toezien," voor »benauwd kijken" en »leelijk op den neus zien," zoo als uit geciteerde plaatsen van Hooft en Vondel blijkt.

Wellicht is 't hem niet onaangenaam te vernemen, dat het gebruik van het woord *bril* in denzelfden zin nog niet verloren is. Athans in Z. Beveland zegt men *donker* zien, *zwart* zien, *bril* zien en *pruim* zien nagenoeg in gelijke beteekenis, de beide laatste vooral in den zin van *kwaadaardig* zien over eene mislukking. *Pruim* zien zal wel afkomstig zijn van de kleur dier bekende vruchten.

Als iemand niet goed gemutst, anders gezegd, niet goed in zijn humeur is, dan hoort men hier menigmaal zeggen, hij is *brillig.*

Wanneer iemand iets onaangenaams overkomt, en hem daardoor een lesje verstrekt wordt, om beter op zijne hoede te zijn, zegt men: hij *krijgt* een bril. Alva, die in zoodanige positie verkeerde, kreeg een geduchten bril. Toen dus bij de laatst gevierde feesten het beeld van Alva werd voorgesteld met een kolossalen bril op den neus, paste hij volkomen in zijne rol, toen men met grond van hem zeide:

Op d'eersten April
Kreeg Ducdalf een bril.

Nisse. J. KOUSEMAKER. Pz.

Koekoek als uitstekend venster. (XXII, bl. 544), Van waar deze

beteekenis? vraagt een ongenoemde t. a. pl. Zeker wel niet van den bekenden vogelnaam, maar denkelijk in verband met het duitsche *gucken* of *kucken*; het eerste in Hoog- het laatste in Nederduitschland gebruikelijk, gelijk dan ook een dergelijk venster in 't Hoogd. een *Guckguck* heet en het woord dus wel van daar zal zijn overgenomen. V. VL.

Koekoek. Niet alleen een uitstekend venster of de gedeeltelijke bedekking van een venster wordt koekoek genoemd; ook de met glas, met vensters voorziene kajuitskappen op de schepen dragen dien naam. Het woord koekoek in deze beteekenis is verbasterd van het platduitsche (nedersaksische) *guck ut* (goek oet) kijk uit, uitkijk. Door nedersaksische en friso-saksische zeelui, hamburger, bremer en emder matrozen heb ik deze glazen kajuitskappen werkelijk nog *guckut* hooren noemen. Voor het overige gaat de verbastering van *guckut* in *koekoek* en de verwisseling van beide woorden (de naam van den vogel en van de lichtschepping) nog geleidelijker, als men bedenkt dat oudtijds ook in nederlandsche (dietsche) tongvallen de vogel koekoek ook den naam droeg van koekuit (cockuyt), even als men dezen vogel nog heden ten dage in Friesland wel koekuut (koekuet, kuküt) hoort noemen (vgl. XXII, bl. 220); en tevens dat in de meeste nedersaksische tongvallen, de koekoek *guck* (goek) wordt genoemd. Dit nederduitsche *guck* moet als de eigenlijke germaansche naam van den vogel worden beschouwd, en is hetzelfde woord als het hoogduitsche *gauch*, (dit woord sterft ook uit), het deensche *gjög*, het noorsche *gouk*, het zweedsche *gök*, het engelsche *gowk* (in sommige tongvallen) en het *gog*, zoo als de koekoek in de keltische taal (Cimric) van het prinsdom Wales wordt genoemd. JOHAN WINKLER.

Koekoek. Ik merk hieromtrent het volgende op: 1°. Den koekoek (vogel) noemen de Vlamingen koekuut, kokhuyt, koekhuit. Er zijn zelfs tal van personen van den naam Kokhuyt, die in de wandeling Koekoek genoemd worden.

2°. Te Breskens staat eene rij huisjes in schuine rigting, eenigzins als voorpost zou ik haast zeggen, voor het dorp; zij heeten de Koekoek of *Küikuut* (kijkuit).

3°. Voor Aardenburg, in de oude stad, ligt eene hoogte waarop vroeger eene versterking stond of lag. Zij heet de Kokhuyt, Koekuut en Kijkuit.

Zou zulk een venster nu ook geen kijkuit of uitkijk zijn, al geeft het maar een deel des hemels te zien?

G. P. ROOS.

»Waarom schrijft Dr. van Vloten Beeldstorm?" (XXIV, blz. 508.) Bovenstaande vraag van den heer de Hond is door de redactie reeds met de wedervraag beantwoord, of deze schrijfwijze dan *niet* goed is? Het antwoord daarop van gemelden heer afwachtende, wil ik hem echter persoonlijk het mijne op zijn eigen vraag niet schuldig blijven; vooral ook omdat zijne meening blijkbaar door veel anderen gedeeld wordt. Zij steunt echter op een verkeerd begrip van den aard der saamgestelde woorden, dat ongelukkig door onze nieuwe spellingmeesters en woordenboekschrijvers gestijfd wordt. Deze toch hebben de goê gemeente in den waan versterkt, dat in dergelijke, met zelfst. naamwoorden saamgestelde woorden, de *meervoudvorm* van 't eerste lid der samenstelling gebezigd wordt. Niets is echter minder juist. Niet de meervoud-maar de *onverbogen* vorm van dat eerste woord wordt daarbij gebezigd, soms, naar dat gemak en welluidendheid van uitspraak het verlangen, met aanhechting van een *e* of *s*. Van daar dus ook *beeldstorm*, *beeldbraak*, al geldt die *storm* en *braak* ook meerdere *beelden*. De minjuiste opvatting van den aard der samenstelling, door de nieuwe spellingwijs voortgeplant, is oorzaak, dat men zelfs van *geschiedenis-schrijvers* in plaats van *geschiedschrijvers*, heeft zien gewagen, omdat men zich dat *geschied* niet in zijn waren aard, als *onverbogen* woord wist voor te stellen; een wanbegrip, waartoe dan echter in dat geval de nieuwe spelling niet zoekt meê te werken. Men zou echter wel doen, haar ook in dat eerstgemelde te weêrstreven, en tot een juister en gezonder taalbesef te komen.

Voornamen van plaatsnamen afgeleid. (vgl. XXII bl. 541, 621, 623.) Tot aanvulling van het bovenstaande kunnen de volgende dienen, die mij van tijd tot tijd zijn voorgekomen.

Aan boord van het Oostindischecompagnieschip Leiden, schipper Claes Hermansen werd den adelborst Willem Jansen op den 27 julij 1623 onder den wal van het Eendrachtsland (Nieuw Holland) 24° 15′ z. br. een zoon geboren wien de naam werd gegeven van *Seebaer van Nieuwelant.* [1])

Rijckloff van Goens, gouverneur van Ceilon, liet zijne dochter in 1668 te Colombo geboren, bij den doop den naam geven van *Esther Ceylonia.*

Zijn zoon Rijckloff van Goens de Jonge, wien op reis naar Indië, omtrent de Kaap de Goede hoop in 1669 eene dochter geboren werd, gaf aan deze den naam van *Jacoba Africana.* Een zoon hem in 1673 geboren, werd gedoopt met den naam van Rijckloff *Perpetuus*, de laatste naam naar zijne moei *Perpetua* Brasser. De tweelingen, waarmede zijne familie in 1677 werd verrijkt bekwamen de namen, de zoon dien van Volckert, de dochter dien van *Perpetua.* [2])

Op den Staat van oorlog van 1746 komt den naam voor van Wolraad Lamoraal *Batavus* van Welderen, als kapit. van eene compagnie infanterie. Wijlen de vice-admiraal van den Bosch, in 1851 te Batavia overleden, droeg de voornamen van Engelbertus *Batavus.*

LABORANTER.

V R A G E N.

Boerenpaltrok. In mijne Berenning van Aardenburg in 1672 leest men in de Ordonnantie op de burgerwacht: Niemant en sal vermogen zijn roer los te schieten des avonts naar den *boerenpaltrock* ofte de besette wacht.

Wat beteekent *boerenpaltrock?*

G. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

Verkuist. In ZeeuwschVlaanderen heeft men het werkwoord

---

[1]) Zie de Reizen der Nederlanders naar het Zuidland of NieuwHolland in de 17e en 18e eeuw door P. A. Leupe 1868 blz. 48.

[2]) Zie R. v. G., gouv. gener. van Nederl. Ind. 1678—1681. Overdruk uit de Berigten van het Hist. gen. te Utrecht door P. A. Leupe blz. 15—18 (V deel 2 stuk 1856).

[3]) Biogr. woordenboek der Nederl. in voce, blz. 315. 4°.

verkuussen (verkuischen), van kuussen (kuischen, schoonmaken, schuren), van daar verkuust. De schurende meid, iemand wegjagende, die haar onder het werk hindert, kuust hem weg of verkuust hem. Doch wat beteekent verkuist, bij Antonides, Bellone aan bant?

De Brabander ter zee met Hollants ramp *verkuist*,
»En Vlaming quinkeleerde en lachte in zijne vuist."

G. P. ROOS.

[**Verkuist** in de aangehaalde verzen van Antonides is van hetzelfde *verkuischen* dat nog in Zeeuwsch Vlaanderen gehoord wordt. *Ver* heeft daar echter eene eenigzins andere beteekenis. Even als *verfraaien*, *verbitteren*, *verkoelen* beteekenen fraai, bitter, koel maken, zoo is *verkuischen*, schoon, rein maken. Toegepast op den mensch als geestelijk wezen, beteekent het dus helder, vrolijk maken. *Verkuist*, dat bij schrijvers uit de 17e eeuw meermalen voorkomt, kan men doorgaans het best vertalen door *in zijn schik*.

Antonides spreekt van den Brabander, die *in zijn schik* is met Hollands ramp. In Hoofts Ariadne (Ged. II, bl. 122) zegt Aegle:

Een ander heb den loop
Van Satyrs over hoop
Vervolcht aen alle sijen,
Dat luttel Nymphen cruist;
Maer jck ben niet *verkuist*
Met haer brooddronken vrijen.

Weinig nimfen, zegt zij, wien dat mishaagt, maar ik ben er niet mee in mijnen schik, ben er niet mee ingenomen. Meer voorbeelden geeft het Uitlegk. woordenb. op Hooft.]

Den both dragen. In de rek. van Bergen op Zoom van 1507-'08 staat „gegā en bet. den brouwē over een vat biers, dat de scippers te voren ghegeven was om dat sij wel en vromelic wrochtē en sij deerste warē die *den both* droughē. . . . . . . II *β* IX gr. br. »bet H̄. Hendrikse de spelmakē vuer $V^1/_2$ duysent spellen, die de meijsens die *den both* droughe ghegeve waren vuer elck duyst VI gr. br. . . . . II *β* IX gr. br. . . .

In Axel ontmoette ik in 1586 Jan Seuy gewezen Botdraghere in Zuiddorpe.

Spreekt men hier van *bot*, den bekenden visch?

F. CALAND.

[Er wordt hier gesproken van het *dragen* van den both. Wij zouden om die reden hier liever denken aan eene mand, oudtijds *bodde* of *botte* geheeten.]

Ramen — ramers. In een brief van Albr. van Beieren (1386), over de vergrooting van Leiden handelende, staat:

»Voirt so sullen sy haer vesten .... (?) an die Zuytzijde van der stede, dair nu de *ramen* staen."

In 1528—29 kreeg in Bergen op Zoom het gilde der »*ramers*" 3 gelten rijnwijns bij gelegenheid eener feestviering, en in 't vorige jaar werden in de processie drie speelluiden gezonden vóór de *ramers*. — In Zieriksee heeft men eene Raamstraat. Wat zijn ramen en ramers?

F. CALAND.

[Er wordt hier gesproken van de ramen waar de volders het laken op uithingen.]

Gareyten. In de rek. van 1497 vind ik te Bergen op Zoom:

»Ten bevele van burgr. geleent mr. Janne van Amstelredamme, die de *gareyten* alhier gerecht heeft iij ℒ."

Staat dit woord *gareyten* in verband met het eng. woord *garret*, waarvoor ik vind *grenier*, *galetas?*

In de rek. van 1527—28 staat:

»Van de gareyten van Cronenburch poorte (bestaat sedert jaren niet meer) totter Woutscher poorte toe," waaruit ik opmaak dat de *gareiten* in of onder de bolwerken waren.

F. CALAND.

[Gareyten zijn plaatsen op de muur vanwaar men den vijand bespiedt. Volgens Kil. op h. w. Gariere, (waarsch. fout voor gariete) gherrete, speculae, minae, pinnae, eminentiae murorum. Bij Maerlant, Rijmb. vs. 31369 wordt gesproken van gariten die op den muur waren, dus afzonderlijke gebouwen, torentjens of wachthuizen, maar vs. 31504 van gariten *in* een toren. Te Bergen op Zoom

zullen het denkelijk wachthuisjes of schilderhuisjes op den stadsmuur geweest zijn.]

Heilige dagen, amelundje, ketje, spikkeling, vlook. In Drechterland noemt men de witte vlekken, bij 't witten van een muur aan 't hout gekomen, »heilige dagen." Men noemt daar een pretje, eene vermakelijkheid: »amelundje" (aan de Zaan een ketje). Hij heeft er spikkeling in = hij schept er vermaak in. Men spreekt daar ook van een »vlooke" sloot; vlook = ondiep. Dit is zeker wel 't zelfde woord, dat men bij sommige dichters der 17e eeuw ontmoet. Mr. Bogaers zegt in een van zijn Taalk. opstellen (uitgave van prof. Brill), dat »vlook" beteekent in- of omgebogen," dus holachtig. Later nog word gezegd, dat vlook (verouderd) den vorm aanduidt van iets, dat zoo uitgehoold is, dat het iets bevatten kan zonder sluiting. Dit zal welligt eene gewijzigde beteekenis zijn.

Of moet men misschien denken aan 't woord »laak," dat in de Meierij gebruikt wordt om een lagen grond aan te duiden, die meestal onder water staat = moeras. Door vriend Honig is daarover vroeger geschreven.

Zou in dat geval de v prosthesis zijn? even als in vlam van 't Hoogd. Lohe, lajor = laaie, enz.?

Gaarne had ik hieromtrent, zoo 't mogelijk is, eenige opheldering.

W. A. DE HOND.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Geslacht Schuurbecque (XXII, bl. 209, 429, 556). De familie Schuurbecque Boeye voert in haar wapen eene boei (Boeye) en eene kat; — doch dit is, zoo ver mij bekend is, het wapen der Schuurbecque's niet. — Integendeel wordt beweerd, dat het wapen dier laatste familie dat is, wat thans door de zierikseesche IJsselsteyns gevoerd wordt.

Edam. MR. LEONARD VAN IJSSELSTEYN.

Geslacht Persant. (Vgl. Nav. XVI, bl. 219, 378; XXI, bl. 316). Ds. Laurentius Persant, sedert 23 julij 1640 pred. te Retranchement, volgens Hunnius, Z. Buise, bl. 68 en Naamrol, bl. 392, wordt ook vermeld, als voor N. Indië benoemd, bij Buddingh, Naamlijst der pred, in Nederl. Indië, bl. 5.

Wolfaartsdijk. J. VAN DER BAAN.

Geslachten de Huyter, van Oudheusdeu, Spierinck. Het geslacht van Cammingha, het oudste en in de friesche geschiedenis beroemdste onder den frieschen adel en dat nu nog op het slot Wiardastate bij Leeuwarden gevestigd is, bleef tot in het begin van deze eeuw roomsch-katholijk, waarom het gedurende ruim twee eeuwen na de invoering der hervorming hier te lande met leden van adellijke en aanzienlijke r.-kath. geslachten huwelijksverbintenissen aanging. Onder deze waren niet alleen friesche, maar ook hollandsche en utrechtsche familiën en onder deze laatste die van v. Bueren, die weder aan de Huyter, van Oudheusden, de Voocht v. Rijneveldt, de Wael v. Vronestein, Spierinck enz. was verwant. Over deze r.-kath. thans uitgestorvene geslachten heb ik reeds in mijne beschrijving van het slot Wiardastate en de daar nog aanwezige r.-k. kapel, drie jaren geleden in den Vrijen Fries uitgegeven, eenige bijzonderheden vermeld. Hoewel mij geene gedrukte genealogiën dezer geslachten bekend zijn, heb ik toch hier en daar eenige fragmenten omtrent deze familiën gevonden, die ik nu wil uitgeven, in de hoop dat daaraoor andere geslachtkundigen zullen uitgelokt worden, om de leemten of gebreken die daarin voorkomen aan te vullen en te verbeteren, en vooral omtrent de daarbij vermelde personen meerdere inlichtingen te geven, dan ik in staat ben geweest te vinden.

Ik zal beginnen met de bloedverwanten en voorouders van vaders en moeders zijde op te geven van Johanna Petronella van Bueren, die in het begin der vorige eeuw getrouwd is geweest met Valerius Vitus v. Cammingha. en in 1751 gestorven.

van Bueren = Koninck | Johan Gerard = Wilhelmina de Wael v. Vronest. v. Amstel v. Mijnden. | Jacob = Braner? de Huyter | van Oudheusden = Houte.

Balthazar v. B. = Beatrix de Wed. v. Vr. | Pieter de Huyter = Maria Anna v. O. H. vrijheer van Haer. weduwe in 1661.

Frederik Ignatius van Bueren zijne handteeken in 1679. = Charlotte Juliana de H.

Johan Fred. v. B.	Maria v. Bueren	Elisab. Corn. v. B.	Petron. Joh. v. B.
had zijne bijzit Anna Barbara Molenbergh, zuster van den procureur Walther M., waarbij hij kinderen had, erfgename gemaakt zijner allodialegoederen. Bij schikking werd hare aanspraak voor *f* 6000 afgekocht; de familieportretten, genealogiën en bibliotheek van O. Heusden bleven op het kasteel aldaar, alwaar ook een r.-k. kapel was, waarvan de inventaris, door den pastoor gemaakt, op Wiardastate berust.	vrouwe van Oudheusden, weduwe in 1742, † 1754 vóór hare zuster El. Corn. tr. Wilhelm v. Linteloo † te Utr. 1732, landcomm. der duitsche orde.	tr. 1. Adolf van Hellenberg, luitenant te voet. 2. Francois de Roullie, in 1760 colonel. Zij woonde op het kasteel Ruwenbergh bij St. Michiels Gestel.	† 1751. getr. m. Valer. Vitus v. Cammingha.

Fragment van de genealogie van het geslacht de Huyter of de Heuter. (Armes: d'or au château à l'antique d'azur). Een koperen plaat, waarop dit wapen gegraveerd is, wordt op Wiardastate bewaard.

Nicolaas de Huyter
schepen te Delft, † 1378

Jan de H. = Agatha Sonck
schepen in 1404

Mr. Johan de H. = Petronella v. Diepenhorst
geb. te Delft 1475
† 1 oct. 1541
schout en dijkgraaf van Delft in 1500 [1])

Mr. Jan de H. Was deze getr. met Geertuid Pijnsen v. d.Aa omtr. 1528?
heemr. v. Delft 1532 en '53 [2])

Jan de H.
testeerde in 1574
tr. Barbara Suys

Jacob de H. = N. Braner?
1560—70 hoogheemr.
v. Schieland

Jan de H = Anna de Voocht v. Ryneveldt,
oudste zoon, erft van zijn oom Jan de H.

Jacob de H.
heer v. Oudheusden in 1647, waarmede hij in 1672 werd verlijd [3])

Johan de H.
Jezuiet, reisde in 1647 als missionaris naar Indië [4])

Pieter v. Voorhout

Willem de H. = in 1421 Catharina v. V.

Claes de H.
schepen in 1450—65

Mr. Jan de H.
1474—78

Jan de H.
schepen in 1536

Pieter de H. = Maria Anna van Oudheusden

Waltherus de H.
Jezuiet

Fredericus de H.
Jezuiet

Charlotte Juliana de H.
getr. met Frederik Ignatius v. Bueren.

Dirk v. Duyst = Ida de Huyter

Hendrik v. V. = Immesoet v. D.

---

[1]) Johan de Huyter ging met Jan Schorel naar het Heilige land en maakte eene beschrijving van Jerusalem, door zijnen kleinzoon Johan de H. afgestaan aan Chr. Andrichomius, die dezelve in 1588 uitgaf.

[2]) De geschiedschr. Pontus Heuterus, geboren 1535, was onechte zoon van Johan de Huyter, baljuw en heemr. van Delfland.

[3]) Het kasteel v. Oudheusden werd in 1589 door de Spanjaarden vernield, omdat zijn bezitter Jan de Huyter met den prins van

Naamlijst van leden van de geslachten van Oudheusden en Spierinck, getrokken uit een op perkament en gedeeltelijk op papier geschreven naamregister van de stad Heusden.

Oudheusden.

Mannen.

Hac v. Oudheusden, canonik te Luik en te Utrecht.

Jan v. O., priester, canon.

Meester Adriaan, Voocht Hermansz. van Oudheusden, priester.

Cornelis Mertensz. v. O. H.

Wouter v. O. H. canon., was broeder Joost, prior van de Kruisbroeders te Workum (dit klooster bestond in 1481).

Ywijn v. O. H.

Claes Ywijnsz., getr. met?

Aernt Ywijn v. O. H.

Aernt Ywijn Berthoutsz. v. O. H.

Aert Ywijn Henricsz. v. O. H.

Ywijn v. O. H.

Hac v. O. H. Aertsz.

Hac Ywijnsz. v. O. H.

Ghijsbert v. O. H.

Oranje bevriend was. Theodoricus Spierinck was in 1547—52 pastoor van Oudheusden en werd toen 38ste abt van het klooster Bern. Gerard Spierinck van Well, drossaart v. Heusden, stichtte in 1586 4 oudevrouwenhuisjes te Heusden.

[4]) Op Wiardastate is een brief door den jezuiet Johan de Huyter aan zijnen broeder Jacob geschreven, van 2 jul. 1672, uit Sevilie in Spanje, waarin hij zegt van voornemen te zijn naar Indië te vertrekken. Op zijne zeereis was hij eerst te Plymouth als Jezuiet bijna aangehouden Hij schrijft: Alhier hebben wij op perijkel geloopen van gevangen te worden aangaande onze qualiteit ten waer onse schipper aan wie wij onbekend waren, hadde voor den gouverneur gesworen, dat wij van de societeit niet en waren. Later was bij Cadix zijn schip door de Spanjaarden aangevallen en veroverd, maar als Jezuiet was hem toegestaan naar het collegie zijner orde te gaan.

Wie waren:

Maria de Huyter getr. met Hugo v. Krayenburg 1350.

Clementia de H. getr. met Jacob Pijnsen v. d. Aa.

Cornelia de H getr. met Jan Pijnsen v. d. Aa.

Lucia de H. van Delft, getr. in 1523 met Antonius de Brancoin uit Brabant, president van den Raad van Holland.

Anthonis Aernt Ywijnsz v. O. H.
Henric Anthonisz. v. O. H.
Jan Hackensz. v. O. H.
Jan v. O. H. = Lijsbeth?
Ywijn Hackensz v. O. H.
Johan Hac v. O. H. = Elisabeth.
Merten Jansz. v. O. H. = Lijsbeth.
Henrick v. O. H.

alle vóór 1559.

Claes v. O. H. Jansz. = Jutta v. Geijnt.
Godsalx v. O. H. = Marij Steelbes.

Vrouwen.

Lijsbeth = Henric v. O. H.
Margriet = Hac v. O. H.
Geertruyt Hackend. v. O. H.
Ywij Hackend. v. O. H.
Lijsbet = Jan v. O. H.
Lijsken Goessens v. O. H. dochter.
Elisabeth = Jan Hacken v. O. H.
Katelyn v. O. H. = Jacob Willemsz. v. Kuyk.
Magdalena, Mr. Jan v. O. H. dochter.

De in de 18e eeuw levende Oudheusdens werden als brouwers van Dordt aangezien en niet gerekend te behooren tot het oud geslacht van dien naam. In het m. s. boek der costumen van Oudheusden, op Wiardastate aanwezig, is dit in het begin der vorige eeuw aangeteekend; aldaar staat ook geschreven: Mijnheer v. O. H. heer van Est hadt twee zoons en eene dochter, de oudste zoon hadt den graaf v. Berlo vermoord en vluchtte naar Brabant, trouwde daar eene pachtersdochter en werd, even als zijn jongere broeder, die wegens slecht gedrag in een verbeterhuis geplaatst was, onterfd. De heerlijkheid v. Est kwam aan Hamerstein, colonel der garde de corps, die in eerste huwelijk met de dochter van den heer van Est getrouwd was.

Spierinck.

Mannen.

Aert Spierinck = Geertruid.

Jacob Sp. = Lely (Bely?).
Wouter Spieringsz., priester.
Jan Sp. Jansz. = Lijsbet.
Claes Sp. Jansz.
Claes Sp. Korstiaensz. = Emont.
Gherit Sp. had eene dochter Alit.
Jan Sp.
Robbert Aert Spijering v. Genderen.
Jan Sp. v. Doern, getr. met Hildegond Beert, Jan Spier. Jansz. dochter.
Dirc Sp.
Jan Sp.
Jan Spijerink de Bontwerker.
Jan Sp. van Wern.
Jan Sp. v. Veen = Beatris.
Jan Sp. Bloetsz. = Agnees?
Jacob Sp. v. Wel.
Ghijsbert Sp.
Aernt Sp. v. Wel.
Aert Sp. v. Aelborgh.
Claes Sp. Aertsz. = Margriet?
Jacob Sp. Aertsz en
Aert zijn zoon.
Wouter Sp. = Lourens.
Claes Sp. Dircsz = Beiateris.
Aernt Sp. van Wel Dircsz.
Claes Sp. Aerntsz.
Hugo Sp. = Aleit.
Willem Sp. v. Wel Jansz. = Agnies?
Aernt Sp. v. Wel.
Jan Sp. v. Aelb. had eene dochter Lijsbet.
Aert Sp. v. Aelb. = Adriana, had eene dochter Josina.
Jacob Sp. Dircsz. = Ermtruyt.
Claes Sp. Jan Hugen zoon = Beiateris.
Dirck Sp. v. Well Willemsz. = Geertruid: hunne docht Adriana.
Willem Sp. Jansz. v. Wel.
Herben Sp. Aerntsz.

Mr. Aert Sp. v. Aelb.
Ot Sp. v. Aelb.
Joost Sp. v. Aelb. = Anna.
Hugh Sp. v. Aelb. heer tot Erpt = Josina van Vliet; hunne dochter Josina.

Hugo Sp. van Veen.

alle vóór 1559.

Gherit Sp. van Wel, kastelein van Heusden = Emerana.
Gherit Sp. v. Wel = Beatris.
Margriet Sp. getr. met Michiels, doct. in de medic.

Fragment van de genealogie van Spiering.

Arnold Spiering
geb. 1396.

Arnout
in 1466 ridder

Francois Sp. = Jacoba Oudshoorn.
geb. 1440
|
Gerrit Sp. van Wel
geb. te Heusden 1471.
|
Arnold Sp.
geb. 1517.
|
Cornelis Sp. = Soetia of Aria van
geb. 1552. (Dronghe.
|
Arend of Adriaan Sp. = Anna v. Loon.
was in 1604 schepen
van Rotterdam, raad
ter admiraliteit.

's Gravenhage. G. A. SIX.

Geslacht van Laren of Larenus. (Vgl. XIV, bl. 154, 215, 249; XV, bl. 219, 250).

Joost van Laren was notaris te Middelburg omstreeks a°. 1587—1590. Zie Kist en Royaards, Archief van kerkel. gesch. dl. XIX, bl. 13.

Jodocus van Laren, pred. te Tricht, heeft 25 sept. 1729 zijne jubelpredicatie gedaan wegens 50-jarigen dienst, met Ps. 71: 17—18. Zie Boekz. oct. 1729, bl. 485.

Gerardus Larenius, omtrent 25 jaar pred. geweest te.... ber. te Purmerend mei 1581 en daar † 1597. Zie Veeris en de Paauw, Kerkel. Alphab., Synodus N. Holl. bl. 122.

Isaäcus Larenius, Gerard. fil. Als prop. ber. te Etershem en Schardam 1602, Hoogtwoud 1605, em. 1640. Ib. bl. 122.

Jacobus Larenius, als prop. ber. tot 1en pred. te Wadway 1659 en ald. † 1691. Ib. bl. 123.

Johannes Larenius, als prop. ber. te Bedijkte Schermer 1675 en bev. 29 sept., te Schiedam 1680, te Hoorn 1692 en ald. † maart 1707. Ib. bl. 123.

Nicolaus Larenius, pred. te Schoonhoven 1574 en rector aldaar. Zie Soermans, Kerkel. Register, Syn. Z. Holl., bl. 68.

Johannes Larenius, van Schermer, 1680 ber. te Schiedam, vertr. Hoorn 1692. Ib. bl. 83.

Johannes Cornelius Larenus, Jodoci fil., pred. te Polsbroek 1661 en † 1671. Ib. bl. 74.

Jodocus Larenus, Jodoci fil., van Vollendam ber. te Tricht 1681. Ib, bl. 148.

Jodocus Larenus, van Schenkenschans ('s Gravenweerd) ber. te Benschop 1645, vertr. als adj. pred. naar IJsselstein 1650 en ald. † 1677. Ib. bl. 148.

Johannes Larenus, als prop. ber. te Lathum 1635 en ald. † 1637. Zie de Jongh, Naaml. der pred. Geldersche Synode, bl. 353.

Jodocus Larenus, als prop. ber. te Kesteren 1635, te Schenkenschans 1637, te Benschop 1645, te IJsselstein adj. pred. 1650, volle dienst 1655 en ald. † 1677. Idem, bl. 353.

Daniël Larenus, Jod fil., als prop. ber. IJzendijke 16..; Vlissingen ber. 17 jan. en bev. 7 maart 1609, Arnhem 1623. Ib. Ib. 353.

Arnoldus Larenus, Jod. fil., te Vechel als pred. bev. 20 junij 1649 en te Vlissingen Engelsche kerk 30 aug. 1651. Idem, bl. 353.

Johannes Larenus, als pred. te Baar en Lathum bev. 1635 en ald. † 1637. Zie Verbeek, Zutphens class. register, bl. 18.

P. van Laren was leerl. aan de lat. sch. te Dordrecht in julij

1799. Zie Boekz. aug. 1799, bl. 241; werd als pred. te Heilo, sedert 1811, den 6 april 1813, wegens ligchamelijke indispositie ald. ontsl. Zie Boekz. 1813, bl. 419 en Nav. VII, op den omslag van n°. 3. Hij was pred. te Makassar, 1825—1830, id. te Soerakarta en Djocjokarta, 1836—1840; id. te Samarang, 1828—1836, en op kerkelijke bezoekreizen te Tagal, 1830, 1832 en 1834, id. te Pekalongan. Zie Buddingh, Naaml. der Pred. in Neerl. Indië, bl. 10, 11, 12, 13 en 18.

H. van Laren was pred. op Ceylon te Columbo, 1683 en † 1685. Ib. bl. 27.

Anna Louyssen, derde gade en wed. van ds. Johannes Koerte, in leven pred. te Serooskerke in Walcheren, en haar broeder Johannes Louyssen te Vlissingen, behoorden van moederszijde tot het geslacht van Laren, en bezaten, als de oudste leden daarvan, belangrijke familie-bescheiden. Zie Boekzaal aug. 1758, bl. 235—236.

Verder voor dit geslacht na te zien: Vrolikhert, Vliss. Kerkhemel, Boekzaal augustus 1747, en vooral Kist en Royaards, Archief van kerkel. geschiedenis, dl. XX, bl. 51—52.

Wolfaartsdijk. J. VAN DER BAAN.

Geslacht Westreenen. 1°. Hendrik van Westreenen = Benedicta van Malsen, die in zijn wapen voerde leliën en een paard, had behalve Hendrik van Westreenen die de leliën en het paard behield en waarvan de Westreenen van Driebergen afstammen, ook nog eenen zoon Jan van Westreenen, die de leliën en den ring in zijn wapen voerde en getrouwd was met Emmerichje van Schaick. — Deze Jan van Westreenen had twee zoons, Hendrik van Westreenen getrouwd, met Anna Cornelis Gijsbertsd., waarvan de Westreenen van Tieland afstamden, en Jan van Westreenen. —

Weet iemand ook te zeggen of deze tweede zoon ook zoons heeft nagelaten?

2°. Arnout van Westreenen, in 1615 getrouwd met Anna Pelicorne had onder anderen een zoon Hendrik van Westreenen = Aldiga Ploos van Amstel. Liet deze ook zoons na?

3°. Wie waren de ouders van Otto van Westreenen, in de eerste helft van de vorige eeuw geboren en te Amsterdam, voor 1792

overleden, wiens Zoon Hendrik van Westreenen omtrent 1773 getrouwd was met Bartina Frantzen te Amsterdam?

E.

VRAGEN.

Cinq, van Crimpen, Minne en Souburch Wie wil de goedheid hebben, mij nopens bovengenoemde thans uitgestorvene goudsche geslachten genealogische inlichtingen te verstrekken?

Zeist, Huize Pavia. PAUW VAN WIELDRECHT.

Wapen Thopas. Is het ook bekend of Johannes Thopas, die in 1668 schilder en broeder van 't St. Lucas gilde te Haarlem was (zie Dr. v. der Willige, Les artistes de Harlem), zich van een geslachtwapen bediende? Zoo ja, dan vraagt men de beschrijving.

Z.

Geslacht van der Vinne te Haarlem. Men zou gaarne vernemen, met wie en wanneer Joris Jacobszoon van der Vinne, bij van der Willige, Les artistes de Harlem, op de stamlijst voorkomende, gehuwd was, waar en wanneer zijne echtgenoot of echtgenooten geboren en overleden zijn, benevens eene eenigszins volledige opgave van geboorte, huwelijk en overlijden zijner kinderen en behuwdkinderen, en van het door deze en het geslacht van der Vinne gevoerde wapen.

Z.

Geslacht Moojen. Wie weet mij eenige narigten te geven omtrent het geslacht Moojen, waaruit verscheidene predikanten zijn voortgesproten, — vooral ten opzigte der oudste leden daarvan? — In de Boekzaal van nov. 1765, bl. 552—554 vindt men een levensberigt van ds. Jacobus Moojen, als pred te Mastenbroek den 30 oct. 1765, oud bijna 62 jaar, overleden, waaruit blijkt, dat diens ouders waren, Johan Moojen, in leven oud-burgemeester te Harderwijk, en Jacoba van der Beek.

Wolfaartsdijk. J. VAN DER BAAN.

Wapen van Boshuizen. Mijne vraag zou zijn: kent iemand het wapen van den bekenden admiraal Boshuizen? Doch misschien is deze vraag voor mijn doel onnoodig.

Te Aardenburg staat in den gevel van het burgerweeshuis een steen met een wapen in vier kwartieren. Op twee kwartieren staat een huis, op de twee andere eenige boomen. In den vergaarbak der goot van dit huis met dat genaamd de Meiboom, is een koggeschip ingesneden. Kan een en ander met elkander in verband staan? Zou het wapen dat van Boshuizen zijn? De legende zegt: het huis de Meiboom is gesticht door een zeeroover of watergeus, wiens stormhoed nog op den zolder der kerkenkamer te Aardenburg bewaard wordt. Inderdaad ligt daar een ijzeren stormhoed uit de XVe of XVIe eeuw. Kan iemand hieromtrent iets naders mededeelen? Welligt is er verband tusschen den Meiboom en de boomen in het wapen. Welligt ook is het een sprekend wapen, bosch en huizen, dus Boshuizen.

G. P. ROOS.

MENGELINGEN.

Strooien voor een bruidspaar (XXII, bl. 224, 383). In de Kerker. acta van de Nederd. Herv. gemeente te Middelburg staat op 20 sept. 1653 genotuleerd: »Daar het strooien van suiker en andere insolentiën bij het inhalen van bruid en bruidegom, voornamelijk bij groote lieden plaats heeft, en dit in deze *drukkende tijden* zeer onbetamelijk is, wordt goedgevonden zulks in de predicatie te pas te brengen en daartegen te vermanen." (Zie ook Nagtglas, De algem. kerker. der Nederd. Herv. gemeente te Middelburg, bl. 125–126).

Wolfaartsdijk. J. VAN DER BAAN.

Het bijdehandsche en vandehandsche paard. (Vgl. XXII, bl. 224, 432.) Het is met mijne vraag gegaan als met ontelbare in dit tijd-

schrift: men heeft de hoofdzaak laten liggen en eene bijzaak behandeld. Schoon geen lust hebbende op die bijwegen te volgen, zij 't mij vergund op te merken, dat de verklaring van den roep *itouw* (*uit het touw*) gansch niet boven bedenking schijnt, als men in aanmerking neemt, dat het zeeuwsche *aar* en *itouw* overal elders uitgesproken wordt: *haar* en *hot*. Reeds Martinet schreef in zijnen Cat. der Nat. den oorsprong dezer woorden niet te hebben kunnen navorschen, er bijvoegende, dat zij tot in de landen langs den Donau gebruikt worden.

Haarlem. H. M. V. C. O.

Vogelenlied, vogelpoëzij, vogelrijmen. (Vgl. Bijbl. 1853, bl. x en XXII, bl. 60, 61, 211 — 222). *Ortje-bi*, is in West-Vlaanderen de naam, dien de vinkeniers aan eene appelvink geven, die zingt *top-top-top-ortje-bi*. — *Ortje* is hetzelfde als *oortje*, *bi* is *bij*. Zie de Bo, *West Vlaamsch Idioticon*.

Sluis. J. H. VAN DALE.

Arme scarme rinkelman. (XXII. bl. 469.) De vermelding der kerkelijke collectezakjes, waaraan vroeger, niet alleen te Leeuwarden, maar overal schelletjes plagen te hangen, en die in sommige dorpskerken nog daarvan voorzien zijn, bragt mij eene bijzonderheid te binnen, welke ik, eenigen tijd te voren, in een oud boek gelezen had, en als eene curiositeit wil mededeelen. Zij betreft de prinses Carolina, dochter van Willem IV, geboren te Leeuwarden den 28 februarij 1743, en in 1760 gehuwd met Carel Christiaan, vorst van Nassau-Weilburg. Er wordt namelijk als proef van hare vroegtijdige ontwikkeling en buitengemeene schranderheid verhaald, dat zij ruim vijf jaren oud zijnde, in de kerk zittende, het volgende raadsel vervaardigd heeft:

Die nu dit RAADSEL weet,
Dan nooit zijn pligt vergeet.
't Is van gedaante swart en heeft een ruime Mond,
Daartoe een langen staart, nogtans van boven rond,
Van onder geeft 't geluid, van boven kan 't niet spreken:
Dog werd zoo menigmaal door Vlees en Bloed bestreken;

Ja 't is een wonder ding, van binnen draagt het woorden,
En Wapens velerley met allerhande boorden:
Zijn leege buik hij vult met Leeuwen, Mans en Vrouwen,
Ja Maagden veel in tal die hij verbied te trouwen,
Ik zeg 't uw voor het laast 't is stout en assurand,
Dewijl het zelfs aanrand de grootste van ons Land.

Het bedoelde werk, dat in 1749 te Leiden bij van der Deyster en Bonk werd uitgegeven, is getiteld: Nederlands Wondertoneel, geopend in den jare 1747 en 1748 enz. en bevat in twee deelen een naauwkeurig, maar ook langwijlig verhaal van al de gebeurtenissen, die op de verkiezing en installatie van prins Willem IV tot Stadhouder, Admiraal en Erfstadhouder in de Vereenigde Provinciën betrekking hebben, benevens berigten omtrent de oproerige bewegingen en plunderingen, die, in de gemelde jaren, in verscheidene steden voorgevallen zijn. Men vindt het opgegeven raadsel in het 2e deel, bladz. 418.

L. PROES.

VRAGEN.

Martelaarskruid. In de *Waerachtige Historie van de Martelaers van Gorcom,* door *Willem Estius, Hesselsone.* (*Douay* 1603) en in zijn talrijke naschrijvers, is melding gemaakt van zeker wonderbloempje op het graf der martelaren van Gorcum, te Brielle gewassen. De *Compendio dele prigionia, patimenti e morte gloriosa de' beati martiri di Gorcom,* in Roma 1695, is sprake van die »fiori candidissimi, communemente chiamati in Olanda: fiori immortali dei Beati Martiri di Gorcom." En de *Waerachtige ende levende figueren van de H. Martelaers van Gorcum* ('s Hertogenbosch 1623) gaf zelfs eene afbeelding van de wonderplant met bloemen aan kleine rozen of asters niet ongelijk.

Te Gorcum zelf zag ik een laag bij den grond wassend struikje, niet gelijk aan de zoo even genoemde afbeelding, maar bij de kinders bekend onder den naam van *martelaarskruid.*

Kan wellicht eenig *historicus* of *botanicus* in dit tijdschrift eenige inlichting omtrent deze zaak geven?

Is dat martelaarskruid ook elders bekend, welke is daarvan de botanische naam, en in welk verband staat dat met de legende?

Rotterdam. M. COHEN STUART.

Zonderlinge posten uit rekeningen. In de stadsrekening van Goedereede 1515—16 vond ik »ontvangen van dat Maricke Jan die Voghelaers op ghewogen wort voir dat H. hout, VI mud tarwe, ontvangen van de taruwe" . . . . IIII *ß* VII gr.

Wat is dit?

F. CALAND.

De huismusch. Als knaap vond ik er veel behagen in om vogelnestjes uit te halen, — 't geen ik nu van harten verfoei. — De kale huismusschen, (fringillae domesticae) werden in eene kooi, hoog boven de deur der ouderlijke woning opgehangen en dan bragten de musschen die in de buurt woonden, hun volop voedsel, tot zoo lang zij volgroeid waren. De oude musschen, merkende dat zij opgesloten zaten, gaven hun nu iets te eten waarvan ze stierven, — volgens de verzekering van een oud gepensioneerd jager. Meer dan eens heb ik er de proef van genomen, en altoos met hetzelfde gevolg. Welk voeder dat was, zou ik gaarne willen weten.

J. C. K.

Cijfers bij naamteekeningen. Onder oude stukken vindt men meermalen naamteekeningen met, tusschen de halen en krullen, het jaartal of de dagteekening. Ditzelfde is het geval onder een stuk, dat mij dezer dagen in de handen kwam. Men leest daar onder den naam van den onderteekenaar: 1697, 2, 13 = 13 febr. 1697; maar dan nog onmiddellijk daaronder: 27, 12—23. Wat mogen deze laatste cijfers beteekenen? den ouderdom van den schrijver misschien?

LABOREMUS.

GESCHIEDENIS.

Bijdrage tot de kennis van de uitgaven van Em. van Meteren's Historiën. Naar aanleiding van eene zinsnede, voorkomende in de hoogst belangrijke verhandeling van prof. R. Fruin, over de verschillende uitgaven van Em. van Meteren's Historiën, geplaatst in Nijhoff's Bijdr. voor Vaderl. Geschied. N. Reeks IV, bl. 83 vv., en aldus luidende: »Evenmin is er iets bekend van een Dortsche editie.... — Het kan ook wezen dat de editie van 1610, waarvan de heer Fred. Muller in zijn Catalogus van Boeken over Nederl. Geschiedenis en plaatsbeschrijving, bl. 55 [1]) gewaagt, en

[1]) De heer Muller beschrijft dat tweede deel aldus: „Het Tweede deel tot 1610. Ghedr. op Schotlandt buyten Danswijck by Hermes van Loven ('s Grav...? 1610) folio."

In den belangrijken Catalogus van boeken over Nederlandsche Geschiedenis, door den heer Mart. Nijhoff in 1871 uitgegeven, waarin onder n°. 1621—1634 verschillende uitgaven van van Meteren voorkomen, vindt men bij n°. 1623 (de uitgaaf van 1599) de volgende aanteekening: „Un 2e volume de cette édition daté 1610, que nous trouvons cité dans un catalogue publié il-y-a quelques années, n'existe pas. Ce volume n'était évidemment autre chose que la seconde partie de l'édition suivante" (1609). Hoe dit nu ook zijn moge, *zeker* is het, dat eene *volledige* folio-uitgaaf met het jaartal 1610 bestaat.

Tevens meen ik op eene onjuistheid te moeten wijzen in eene aanteekening, gevoegd bij n°. 1624 van denzelfden catalogus (de uitgaaf van 1609), aldus luidende: „Deuxième édition authentique, revue et augmentée. L'auteur a porté dans cette édition à contre-coeur et malgré lui des changements notables, pour satisfaire aux remarques des Etats-Généraux et de ceux de l'église réformeé." Uit de reeds genoemde verhandeling van prof. Fruin toch blijkt, dat van Meteren in de editie van 1609 volstrekt geen „changements notables" heeft gemaakt „à contre-coeur et malgré lui" om den Staten en der geestelijkheid genoegen te doen. Want juist omdat hij dat niet gedaan, maar zijne nieuwe uitgaaf eenvoudig „verbetert ende vermeerdert" heeft, gaf hij — het wachten op de aanmerkingen van de Staten en van de geestelijkheid moede — deze uitgaaf *zonder* hunne voorkennis en dus ook *zonder*

die ik nooit gezien heb, de bedoelde Dortsche is," geloof ik in de gelegenheid te zijn, over de *zeer zeldzame* uitgave van 1610, eenig licht te kunnen verspreiden.

Door de bijzondere welwillendheid van den heer J. Y. Grevelink, majoor der artillerie van het O. I. leger, kwam het Rotterdamsch Leeskabinet onlangs in het bezit van een exemplaar van die weinig bekende uitgave, door den heer G. voor eenigen tijd te Batavia op eene publieke veiling aangekocht, en uit warme belangstelling in genoemde inrigting met de meeste heuschheid voor hare boekerij afgestaan.

Tevens is het Leeskabinet, door het zeer belangrijk geschenk van mej. J. M. Bogaers, bestaande in een groot gedeelte van de aanzienlijke bibliotheek van wijlen haren waardigen vader, mr. A. Bogaers, ook in het bezit gekomen van den niet minder merkwaardigen druk van 1609 van van Meteren's historiën, zoodat ik thans in de gelegenheid ben mijne opmerkingen, voortgevloeid uit eene nauwkeurige vergelijking van die uitgaven, als een vervolg op de bijdrage van prof. Fruin, den belangstellenden te kunnen aanbieden.

Het resultaat nu van mijn onderzoek is, dat de titel en de tekst van die *twee* drukken (1609 en 1610) geheel overeenkomen. Zelfs de lijst der »Errata" *achter* het register en vóór de »appendix" geplaatst, is in beide uitgaven dezelfde. Maar de appendix, die in de uitg. van 1609 tot fol. 27 loopt, is in die van 1610 tot fol. 36 (37) vervolgd, waardoor ook de gebeurtenissen van 1609 zijn opgenomen, die ik, volgens het register, hier laat volgen.

In Vrancryck een seltsaem gesicht ghesien. Eertzhertoch Mathys wert gecroont. fol. 28.

Beroertē in Oostenryc om Religie. fol. 29.

Der Staten Ghedeputeerden nae Bergen op Zoom ende Antwerpen gesonden. Procuratie des Coninghs van Spaengien. fol.31.

---

hunne toestemming in het licht, en daarom dan zeker ook met de gefingeerde namen van uitgever en drukplaats. „Maar" zegt Prof. Fruin verder, „de uitgave van 1614 stelt de zaken voor *zooals de Staten ze beschouwd wilden hebben*," want „de erfgenamen van van Meteren onderwierpen zich aan de voorwaarden der Staten, en lieten de regering met den tekst naar *welgevallen* omspringen.

Aggreatie des Aerzhertogen. Ratificatie van de Staten. fol. 32.

Publicatie binnē Antwerpen vant bestant. Artyckelen vant bestant. fol. 33.

Graaf Henrick van den Bergens conury geslagē. Terrails proces en sententie. fol. 35.

Heer Johan Willem, Hertoghe te Gulick, gestorven, ende wat daer vorder gepasseert is. Aggregatie des Conings van Spaengien opt twaelf jarighe bestant. fol. 36.

Dan volgen de Errata op de laatste bladzijde en tot besluit het adres: Tot Londen, voor Emanuel van Meteren, 1610.

Hebben we dus hier met *dezelfde* uitgaaf als die van 1609 te doen en is alléén de appendix vermeerderd en het jaartal veranderd? Wat den tekst aangaat geloof ik hierop volmondig toestemmend te kunnen antwoorden, maar wat het voorwerk betreft is er bij veel overeenkomst toch ook eenig verschil, en... het komt hier juist op de *kleintjes* aan. B. v. van het epigram van Janus Gruterus is de naam van J. G, in de twee uitgaven met verschillende letters gedrukt; ook het daarop volgend EIDEM en de naam van Clutius.

In de uitgaaf van 1610 vind ik niet het »Eerdicht tot lof des autheurs" van D. Marien en het in de uitgave van 1609 daaronder volgend sonnet van A. Smyters, maar daarvoor in plaats een latijnsche Opdragt van E. v. M. aan het Vaderland en de lezers, en aan de keerzijde eveneens eene opdragt in het latijn aan Jac. Ortelius, den neef van Abraham, die hem tot het schrijven van zijn werk had aangespoord, maar sedert overleden was, gedagteekend: *E museo nostro ipso D. Jacobi die, Anno* ɔIɔIɔc viiI.

Indien ik nu hier het in enkele latijnsche werken voorkomende gebruik mag toepassen om, in den genitivus, vooral van eigennamen, I voor ii te doen gelden — en dus de laatste I van het jaartal voor II (2) kan tellen, — dan kom ik tot het in dit geval veel beteekenende jaartal 1609, 25 Julij, zoodat dan de opdragtsbrief ruim anderhalf jaar ouder is dan de datum der voorrede (1 Januarij 1608).

Onder de »Ode" van C. Taemssz. van Hoorn, vind ik in de uitgave van 1610 de signatuur (**) *onder* den naam van Taemssz,

terwijl de signatuur in de uitg. van 1609 (**2) veel meer op zijde geplaatst is. Het »Eerdicht" van Jacobus Viverius heeft in dien naam in de uitg. van 1609 V, in die van 1610 U, terwijl het »Peynst om d'Eeuvvigh" van het »Clinck-dicht" in diezelfde uitgaaf veel kleiner gedrukt is.

Eindelijk levert het laatste halve blad van het eerste gedeelte (fol. 244 en keerzijde) aanmerkelijk verschil op. *Niet* in den inhoud, ook *niet* in de letters, maar wel in het *aantal* letters op een regel geplaatst en ook éénig — zij het dan ook zeer weinig — verschil in de spelling. B. v. in de uitg. van 1609 wordt de n op het einde van eenige woorden — zooals veelal gebruikelijk was, — vervangen door - (hebbē, vā), in die van 1610 niet altijd; 1609 schrijft wel eens *ck,* waar 1610 het eenvoudig met *c* afdoet. De munttafel in de uitg. van 1609 staat geheel binnenslijns, in de uitg. van 1610 staat het jaar 1607 en wat daaronder volgt, op den rand gedrukt. Ook aan de keerzijde van het blad eenig verschil in het aantal letters op een regel. In 1609 leest men op regel 4 v. o.: »des prin*cen* van Parm*as* Ouders sterven", in 1610 »des prin*ce* van Par*ma*" Blijkbaar is dus dit *halve* vel *wel* op dezelfde drukkerij en met dezelfde letters, maar op een anderen vorm — en dus niet gelijktijdig — gedrukt. Het verschil in de spelling bepaalt zich — behalve het reeds genoemde — uitsluitend tot deze twee bladzijden.

Dit nu is het eenige verschil dat ik in beide uitgaven heb kunnen opmerken? Neen, nog iets. Zeer toevallig viel mijn oog op een strookje, dat in de uitgaaf van 1609 op een regel van het »Eerdicht" van Viverius geplakt scheen, en werkelijk was het ook zoo. Op blz. IV, reg. 2 van boven van dat »Eerdicht" leest men de woorden:

»het licht der waerheyd blij"

maar dat strookje verwijderende, vond ik de woorden, die er oorspronkelijk gestaan hebben:

»des Waerheyds Leyd-ster vry."

De *eerst*genoemde woorden zijn in den druk van 1610 opgenomen; van een strookje is daar geen sprake.

Nu ik toch bezig ben om niet *tusschen* maar zelfs *onder* de regels te lezen, kan ik ook nog mededeelen, dat ik in het register

en wel in de 2e kolom van letter M (reg. 22 v. o.) *nog* een *opgeplakt* strookje heb aangetroffen. *Nu* staat daar te lezen: »Marten Cobbe Commanderende Capiteyn van Lingen", enz. (in het geheel vijf regels). Wat er *onder* dat strookje gedrukt is, kan ik, zonder het exemplaar te beschadigen, niet geheel teruggeven; wél zie ik dat er van Spinola sprake is, van wien in de opgeplakte, verbeterde regels volstrekt geen melding wordt gemaakt.

Maar *dit* strookje komt in *beide* uitgaven voor, waaruit ik meen het bewijs te mogen putten, dat de tekst en het register van *bëide* uitgaven *gelijktijdig* gedrukt zijn. Het corpus van beide uitgaven komt dus geheel overeen; het verschil zit *alleen* in het vóór- en achterwerk.

Maar aan het bewuste exemplaar van die uitgave van 1610 is nog eene bijzonderheid verbonden, die ik niet onvermeld mag laten. Een van de vroegere bezitters of lezers, heeft namelijk getoond, dat hij goed kon lezen, maar niet minder goed het teekenstift — of liever de pen — wist te gebruiken. Op verschillende plaatsen toch heeft hij met de pen op den rand (marge) verschillende zinnebeeldige voorstellingen aangebragt, tot verduidelijking van den tekst, waarvan ik er slechts één zal beschrijven, om aan te toonen dat die teekenaar nog al genie bezat.

In het 2e gedeelte, (26e boek) blz. 106, verso, leest men o. a. het volgende:

»Men soude moghen voorwerpen eenigh bestant ofte stilstant van wapenen voor 10, 12 ofte 30 jaren, totdat der partijen blaeckende herten verkoelt moghten wesen, ofte eenen gheheelen afstant maken van wapenen van wederzijden...."

Daarbij nu heeft onze teekenaar op den rand een »hollandsche tuin" aangebragt, in het midden waarvan een kolossaal aambeeld geplaatst is, met eene legerplaats, tenten, enz in het verschiet. De bedoeling zal wel zijn, dat op dit aambeeld de zwaarden tot sikkelen moeten geslagen worden. Helaas! Hoe dikwijls is reeds die wensch geuit! Hoe ver zijn wij nog van de vervulling verwijderd!

Ook het vóór mij liggende exemplaar van de uitgave van 1609 heeft iets »bijzonders", dat zeker reeds vóór mij werd opgemerkt, maar dat ik toch nergens vermeld vond.

In dit exemplaar toch vindt men *twee* titelplaten, die bij veel overeenkomst, ook niet weinig verschil opleveren.

Zoo als bekend is, is de gewone titel omgeven door acht (genummerde) tafereelen, waarvan de »Corte verclaringhe" in even zooveel vierregelige verzen aan de keerzijde te vinden is. De *tweede* titelplaat nu bevat óók acht tafereelen, *niet* genummerd, en in het midden is de plaats voor den titel opengelaten. Ik zal trachten in korte trekken het verschil van die twee platen te doen kennen, en dientengevolge moet ik mijne lezers verzoeken de *gewone* titelplaat voor zich te leggen.

I. »Het Nederland zit hier in weelde en voorspoed:
Te water en te land de Neeringh haar toe vloed;
Gheloove en *gherecht* die sitten aan haer voeten,
Doch *Haet* en *nydt* komt voort, *Oprockingh* comet wroeten."

Op de *andere* plaat dezelfde maagd (Nederland) maar niet zoo kalm, niet zoo rustig, ofschoon óók omgeven door »weelde en voorspoed", want zij wordt reeds bedreigd en gewond door spaansche speren en zwaarden. *Hier* onder »Belgica" de woorden: »Tandem causa bona triumphat," dat natuurlijk wel niet op *deze* voorstelling, maar op den afloop der geheele reeks zal slaan.

II. »De *Inquisiti* wordt in Nederland ghebracht."

Op de andere plaat dezelfde voorstelling eenigzins gewijzigd. Het »placaet" en de muyters komen daar wat meer uit.

III. »De Ed'le van aen-sien die lev'ren een Request" aan »Mevrouw de Gouvernant."

Dezelfde voorstelling op de andere plaat, maar veel deftiger. »Mevrouw de Gouvernant' b. v. kijkt hier niet door een open venster, maar zit in volle pracht op den troon.

IV. »Het volck.... viel in de kerken ryck.... en sloegh het al in tweën."

Hier nu is op de andere afbeelding groot verschil. Men ziet een ruim stadsplein voor zich, waar hevig geschoten en gevochten wordt, terwijl ter regterzijde groote gebouwen in brand staan. Zeer waarschijnlijk eene afbeelding van de »spaansche furie" te Antwerpen in 1576, naar F. Hogenberg. Vergel. Baudartius, Veldslagen, belegeringen, enz. n°. 67.

V. »Daerop quam Hanghen, Sweerden, Brandt."

Dit tafereel wordt op de andere plaat geheel teruggegeven.

VI. »Daerby gheeysschet word den Thienden Penningh dier."

De voorstelling op de andere plaat wijkt van deze geheel af. Men ziet toch daar eene stad, aan zee gelegen, die door eene groote vloot bestookt wordt, misschien wel het beleg van Ostende, (*Baudart* n°. 246), tenzij deze afbeelding in verband sta met de volgende, waarop de slag bij Nieuwpoort wordt voorgesteld (*Baudert* n°. 247) en waarvoor VII op de gewone titelplaat heeft:

»De Staeten openbaer den Coningh sweeren af: zyn seghels breken zy."

Terwijl op VIII Nederland, weder als eene maagd voorgesteld, uit handen van Albertus en Isabella de vredepalm ontvangt. Op de andere afbeelding nu zien wij prins Maurits — of wil men, om het devies, liever »den Zwijger"? — op een voetstuk geplaatst waarop de zinspreuk "Je Maintiendrai" gegriffeld staat, met de maagd aan zijne voeten, die ook uit handen der Spanjaarden den vredepalm aanneemt, terwijl ter regterzijde van den »hollandschen tuin" de oranjetak met vrijheidshoed omhoog geheven wordt door een vijftal personen, die dansende hunne vreugde te kennen geven.

Toevallig kwam mij dezer dagen eene *quarto* uitgaaf van van Meteren in handen van 1609, óók gedrukt »op Schotlandt buyten Danswyck, by Hermes van Loven," die zeker wel onder de *hoogst*-zeldzame mag gerangschikt worden. Zij is vermeld in den verkoopcatalogus van den heer W. P. van Stockum (21 Oct. 1872 n°. 956); overigens vond ik van *deze* uitgaaf nergens melding gemaakt. Zij begint met het 20ste boek, loopt over de jaren 1598—1609 en maakt dus een vervolg uit op de eerste folio-uitgaaf van 1599, die 19 boeken bevat. Het vervolg van den appendix in de folio-uitgaaf van 1610 voorkomende, (zie boven) is ook in *deze* uitgaaf opgenomen. Zou dus de veronderstelling *te* gewaagd zijn, dat deze uitgaaf heeft moeten dienen om de bezitters van de uitgaaf van 1599 in de gelegenheid te stellen, zich op min kostbare wijze het *vervolg* (de jaren 1599—1609) te kunnen aanschaffen, en heeft het door den heer Fred. Muller vermelde *tweede* deel welligt tot hetzelfde doel moeten dienen?

Hiermede zijn mijne opmerkingen en mededeelingen ten einde.

Tot besluit mijn warmen dank aan de milde gevers, die ons Leeskabinet zoo verrijkt en mij daardoor in staat gesteld hebben deze »bijdrage" te kunnen leveren.

D. MULDER BOSGOED.

Steenen kamers. (XXI, bl. 329, 486; XXII, bl. 113). Ik meen dat deze benaming aanduidt een sterk steenen huis, bijna hetzelfde als het friesche *stins*. Op het platte land vindt men nog hier en daar in min of meer oorspronkelijken toestand aan oude boerderijen eene soort van vierkanten toren met zware muren. Gelijkgronds hebben deze torens een zwaar gewelfden kelder en daarboven eene kamer met schoorsteen en enkele vensters. Tegenwoordig zijn tegen deze oude steenen kamers de latere boerenhuizen meestal aangebouwd en de ingang naar het hooge vertrek ziet men òf in het nieuwere huis, òf ook nog wel aan den buitenkant twee à drie ellen boven den grond. Volgens den bouwtrant schijnen zij in de 14de of 15de eeuw te zijn gesticht, maar nog in de 16de eeuw werden er dergelijke boerderijen met zware kelders en een hoog vertrek gebouwd. Gewoonlijk ziet men er om heen nog breede sloten of grachten. Blijkbaar waren zij aangelegd om bij den onveiligen maatschappelijken toestand in de middeleeuwen aan de bewoners eenige veiligheid te geven. In den omtrek mijner woonplaats bestaan er nog twee oude en een uit de 16de eeuw.

Maartensdijk bij Utrecht. E. V. Z.

Steenen kamers. Tot staving van hetgeen hieromtrent Nav. XXII, bl. 113 gezegd wordt, moge dienen, dat over Dordrecht op den Wegdijk van de Lind, bij de Oude Maas, voor het bestaan hebbende heerenhuis en heerlijkheid Meerdervoort, ook nog een huis staat, dat den naam van steenen kamer draagt.

's Gravenhage. R. GEVERS.

Bestje van Meurs. Engeltje van der Vlies, enz. (Vgl. A. R. I en II.) Meer voorbeelden van voorgewend lang vasten vindt men bij Sam. Gottl. Vogel, Histor.-medizin. Abhandl. v. d. zu Ilfeld verstorb. u. geöfnet. Vielfrasz u. Steinfresser (Joseph Kohlnicker). A. d. Lat. übers. Berl. 1781. Zweyter Abschnitt, § 7, S. 66, met

verwijzing naar v. Haller Elem. Physiolog. Tom. VI. pag. 168 sqq., 178, Marcell. Donat. Hist. mirab. Med. d. 364; bij von Steinen, Westph. gesch. II. Theil, Lemgo 1755, 13tes Stück: Historie d. Stadt u. Kirchspiel Unna, S. 1145—1153: »Auch ist dasjenige als etwas merkwürdiges zu behalten, was sich hierselbst am Ende des 17 (sic) Jahrhunderts mit einem Mädgen, Barbara Kremers geheissen, zugetragen hat, davon Johan Wier [1]) folgendes erzehlet: (volgt de geschiedenis, die voorviel in 1573—74); bij Erasmus Francisci, Der lustigen Schaubühne vielerhand Curiositäten, II. Theil, Nürnb. 1671, S. 911, 912 (Heinrich von Hasseld, in 1546 te Brussel levend verbrand, volgens Wier, t. a. pl.), S. 915 (Johanna Balan, eines Schmieds Tochter zu Confolant, einer Grentz-Stadt in Poictu und Limosin, volgens S. G. S. —

[1]) *De commentitiis jejuniis.* Da sich auch ihr Bildnisz findet. Erich in seiner Gül. Chronic, Blat 259. b. erzehlet aus dem Nauclerus, dasz im Jahr 1288 im Bisthumb Lüttich im Dorf Enckel ein Mägdlein ohne Essen und Trincken erhalten worden und bey Leben geblieben über 30 Jahr. Wer Lust hat, kan von dergleichen Fasten nachlesen, Simon Majolus Canicularum dierum Tom. I. Colloq. IV da viele Exempel beygebracht werden. In dem Chronic. Engelhusii ap. Leibnitz S. R. Br. T. II. p. 1066, stehet, dasz im Tollensischen Gebiet im 9. Jahrhundert ein Mädgen von 12 Jahren, 10 Monat gefastet habe. Gerhardus Bucholtianus hat zu Parisz bey Rob. Stephano drucken lassen: *Narrationem de Puella, quæ sine potu vixit,* wie Hamelmann l. c. (Op. Geneal. Hist.) p. 168 berichtet. — WIER, hier aangehaald, is Jan Wier of Weyer, ook Wierus en somtijds Piscinarius genoemd, geb. te Grave in 1515, lijfarts van den hertog van Kleef. Zie Eloy, Dictionn. histor. d. l. médecine anc. et mod., t. IV, Mons 1778, p. 574—576, waar men nog leest: „Wier fut d'un tempérament si fort et si robuste, qu'on assure qu'll passoit souvent quatre jours sans boire ni manger, et qu'il n'etoit nullement incommodé d'un jeûne si extraordinaire. Ainsi l'a-t-il fait croire à ses contemporains· mais les supercheries de ces gens qui aiment à jouer un rôle singulier dans le monde, sont trop connues aujourd'hui, pour ajouter foi à de pareilles histoires; elles ne sont garanties que par le témoignage de ceux qui en ont été les dupes. Notre medecin mourut subitement à Tecklenbourg, le 24 févr. 1588, à l'entrée de sa 73 année. Son corps fut enterré dans le temple principal, et ses fils chargerent son tombeau de cette inscription: JOANNES WIERUS, *Nobili Zelandiæ inundatæ Familiâ ortus,*" enz. Onder zijne werken wordt daar genoemd: *Tractatus de commentitiis jejuniis.* Basileæ, 1582, in-4., met de bijvoeging: „L'abstinence de quatre jours, dont on a parlé, peut être mise au rang de ces jeûnes simulés." Zie van hem ook Roukema, Naamb. d. ber. gen.- en heelmrs., bl. 371, Scheltema, Mengelw. IV. a. 177.

Von eben dieser Johanna Balan, hat, im Jahr 1602, der Stadt-Medicus zu Poictiers, Franciscus Citoyes, einen gelehrten Lateinischen Discurs geschrieben und darinn vermeldet, dasz diese Jungfrau, im Maymonat des 1599. Jahrs, 11 Jahr alt gewesen, und von derselbigen Zeit an, bis dahin, als er, von ihrem Zustande, geschrieben, das Geringste weder gessen, noch getruncken; sonst im übrigen guten Verstand, Sinlichkeit, und Bewegung gehabt, fleissig gesponnen, das Haus gekehrt, auf dem Marckt eingekaufft und sonst andrer gewöhnlicher Hausgeschäffte abgewartet.), S. 916 (Nicolas von Unterwalden[1]), volgens Stumpffius Schweitzer-Chronic.), S. 918 (Bruder Claus von Unterwalden, volgens denzelfden en Hospinianus Lib. 2. de Orig. monachatus, cap. 4.), S. 919 (Apollonia Schreyerin, Stephan Schreyers und Anna Jungin, damals zur Lebzeit desz Authoris, M Eliæ de Molery, nemlich A. 1604, noch lebenden Aeltern, Tochter, in einem kleinen Dorff, Galtz genannt, in der Vogthey Erlach, unter der Herrschafft derer von Bern, in der Schweitz geboren, ernehret und erzogen, wie andre Kinder, enz., volgens S. G. S. in seiner Schatzkamer wunderlicher u. denckwürd. Historien.), S. 923 (Eva Fliegen, volgens Baudart, lib. 15. fol. m. 179 seq.), S. 926 (eine Frau, die 72 Tage, ohne Speise, gelebet hat, volgens Gaspar de Reyes Campum Elysium Quæst. 58. num. 26), S. 934 (Man weisz doch gleichwol, dasz unter der Regierung Käisers Ferdinandi, zu Speyer, ein Mägdlein, etliche Jahre lang, sich einig allein, vom Wasser erhalten.[2]) Und aus dem Alberto Magno, erzehlet Rhodiginus, man habe, in Spanien, eine Jungfrau gesehen, die 22. Jahr über, einig allein vom Wassertrincken, ohn einige andre Nahrung, gelebt.); bij Jak. Viverius, Wintersche Avonden, 2de bk., 5de hoofdst. bl. 81 vlgg. der uitg. van 1665; in de Tafereelen van zonderl. gebeurten. enz., 's Grav. 1806, I. bl. 19, II. bl. 19, 133; in Göttingisches Histor. Magazin von Meiners und Spittler, III. Bd. 4. St. S. 590 (Christina Krazerinn aus dem

---

[1]) Zie van hem o a. Coxe, Travels in Switzerland, Bas. 1802, vol. I, p. 250—256; Nicolas de Flue et son époque. Laus. 1846. De Antiq. Catalog von F. Hanke in Zürich. Nr. 84. Biographien, vermeldt twaalf geschriften hem betreffende.

[2]) Zie hierboven en Nav. XX, bl. 489, in de noot.

Canton Bern), met verwijzing naar Ephem. Nat. Curios. III. p. 116 et sq.

Voor mij ligt ook: Authentische aktenmäszige Erzählung der Betrügerei eines angeblichen Wundermädchens (Anna Maria Kinker) im Hochstift Osnabrück, das seit zwei Jahren ohne Speisen und Getränke gelebt haben wollte. Von Justus Gruner. Berlin, in der Vossischen Buchhandl. 1800. (III. 172 bldz. in kl.-oct.). Deze geschiedenis viel voor in het laatst der vorige eeuw; door den schrijver worden aangehaald: dr. Schelver, geneesheer te Osnabrück, die er over schreef in de Westphäl. Beitr. zum Nutzen u. Vergnügen, Jahr 1799, Stück 19, 26, en Wunderbare Geschichte eines jungen Mädchens im Hochstift Osnabrück u. s. w. vom Doktor Ludwig Joseph Schmidtmann, Hannover bei Hahn. 1800.

Wie nog aan dergelijke bedriegerijen gelooft, leze wat Erasmus Francisci, t. b. a. pl. II. p. 911, volgens Wier, t. a. pl., mededeelt: »Von einem Thumherrn zu Lüttich wird geschrieben, dasz er seine Kräffte im Fasten versuchen wollen, und bis in den 17. Tag nichts genossen; aber sich dermassen abgemattet gefühlt, dasz, wenn man ihm nicht geschwinde, mit einer kräfftigen Artzeney, geholffen, und aufgehalten hätte, er gantz verfallen und gestorben wäre."

M°.

Gardes d'honneur. (XXII, bl. 17). Niemand beter dan de heer M. Hoffmann, lid der tweede kamer, kan de lijst daarvan suppediteren.

R. GEVERS.

VRAGEN.

Predikanten bij de Holl. gereformeerde kerk te St. Petersburg. Uit het »Historisch Berigt" van ds. Jacobus Gargon, opgenomen in Kist en Rooyaards, Nieuw Archief voor Kerkel. Geschiedenis, dl. I, bl. 1—83, vernemen wij, dat de Holl. gereform. kerk van St. Petersburg dagteekent van 1716 en dat deze achtereenvolgens bediend is geworden door de predikanten:

1. Herman Gerard Grübe (geb. in den Ham aan de Lippe, in het graafschap Mark), beroepen 1716, doch eerst in september 1717 aldaar aangekomen, en overl. omtrent febr. 1723.

2. Gerard Kramer, beroepen 28 junij 1724 en 20 oct. aldaar aangekomēn, overleed 23 febr. 1744, na eenen dienst van 19 jaren 4 maand. en 19 dagen.

3. Frederik Camp ving in oct. 1745 aldaar zijnen dienst aan en deed daarvan afstand in 1749, waarna die gemeente vacant bleef tot 1770.

4. Jacobus Gargon (geb. te Hulst 12 sept. 1728) was eerst pred. te 's Gravenpolder van 8 april 1753—22 julij 1770, en daarna tē St. Petersburg van 30 sept. 1770—14 mei 1775; toen naar zijn vaderland terugkeerende, werd hij 5 januarij 1777 pred. te Rio Berbice.

Uit de Boekzaal van sept. 1798, bl. 406, blijkt, dat ds. Gargon werd opgevolgd door:

5. J. H. L. Ruiter (geb. te Lingen), die, in 1776 beroepen, in januarij 1777 aldaar zijne intrede deed, overlijdende, na eenen ruim 21jarigen dienst, den $\frac{\text{23 julij O.S.}}{\text{3 aug. N.S.}}$ 1798, ruim 47 jaar oud zijnde.

In de Boekzaal van 1842 wordt medegedeeld, dat E. A. J. Tamling, na eenen 23jarigen dienst te St. Petersburg, op zijn verzoek, den 25 jan. 1842, eervol ontslagen en gepensioneerd werd, en nog ten zelfden jare zich, als pred. bij die gemeente, opgevolgd zag door:

Willem Leonard Welter, cand. bij het prov. kerkbestuur van Overijsel.

Bij Romein, de Herv. predikanten in Drenthe, bl. 269, wordt ook nog vermeld: Gerard Maurits Lamping (geb. te Baccum, graafsch. Lingen), als pred. bij voorn. gemeente.

Ds. Hendrik Adolf Gillot, sedert 14 maart 1869 predik. bij de nederd. herv. gem. te Zieriksee, ontving op 24 nov. 1872 het telegrafisch berigt van zijne beroeping tot pred. te St. Petersburg.

Gaarne zou ik deze naamlijst met de vereischte mededeelingen volledig aangevuld zien.

Wolfaartsdijk. J. VAN DER BAAN.

Sevenhage. In 1671 was N. Rubben predikant te Sevenhage. Wie weet waar die plaats gelegen is?

Turksche huis bij Neede. Bij Neede in Gelderland vindt men eene boerenplaats met grachten omringd. Op die plek heeft vroeger een kasteel gestaan, het Turksche huis genaamd. Daarover moet in een van onze tijdschriften een stuk te vinden zijn. Wie weet te zeggen waar?

Verdrag tusschen den commandeur der Duitsche orde en de stad Doesburg in 1614. Op Wiardastate, alwaar verscheidene documenten van het utrechtsche geslacht de Voocht v. Rijneveldt bewaard worden, vond ik onder anderen een op perkament geschreven verdrag in 1614 gesloten tusschen Dirk Blois v. Treslong, landcommandeur der Duitsche orde en de stad Doesburg, waarbij een contract, in 1613 te Zutphen gemaakt, omtrent het dissolveren der geestelijke goederen, op zekere voorwaarden wordt goedgekeurd. Dit eerste contract is mij onbekend en daardoor is de inhoud van deze nieuwe overeenkomst mij onduidelijk. Toen de twee deelen in 4°, met de stukken van de Duitsche orde, bal. van Utr., dit voorjaar door de heeren Verloren en de Geer geredigeerd, werden uitgegeven, hoopte ik daarom hieromtrent iets naders te vernemen; maar hoewel daarin vele belangrijke stukken omtrent de stichting en verdere lotgevallen van de commanderij van Doesburg voorkomen, vond ik aangaande die overeenkomsten van 1613 en 14 niets vermeld. Ik geef hier woordelijk het contract van 1614, hopende dat andere deskundige, bijv. de archivaris te Doesburg of de heeren Verloren en de Geer, hieromtrent nadere inlichtingen zullen kunnen geven.

Alsoe sekere questie und diferent is geweest tusschen den Eerwerdigen Edelen Gestrengen heeren, heer Diddrick de Bloys van Treslong, Ridder, Landcommandeur der Balije Duitschen orden binnen Utrecht, ter eenre, und die magistraet der Stadt Doesborch ter ander sijden, wegens het contract bij Ridderschap und Steden, toe Zutphen a° XVIc und darthien den XXVIII octob. vergadert, ingegaen, op behagh harer respective principalen, toucherende die commandurie bynnen Doesborch met haer dependen-

tien en toebehoer, soe ist dat die voers. Magistraet, nae rijpe deliberatie soedane contract voerst approbirt ende dartinne consentirt, op volgende conditie, nemptlick daer die communie der geestelicher guederen worde dissolvirt, und an ijder stadt hare guederen onder het district derselver stadt gehoerende, wederomme nae sich nhaeme, dat in sulcken cas die commandurie voerst. met sijn dependentie und toebehoer, alsdan sal vallen ende staen in staedt daer dieselve te voeren gestaen heefft, tot dienst der kercken voerbehalde een ieder parthie alsdan oick sijn van olts daeraen hebbende recht ongeledirt en onbe.... Waermede alle different tusschen parthien voerst. voer desen geweest sal opgeheven sijn ende blijven. Unde tot meerder wettenis heefft die voers. Lantcommandeur neffens die oick Eerwerde und Edele gestrenge Wilhelm Moullert ridder commandeur tot Dieren, und die Eerwerde und Edele Henrick de Voocht van Rijneveldt ridder commandeur tot Doesborch in nhame der Duitschen ordens ter eenre und die magistraet van Doesborch ter ander sijden; desen met haren nhamen ende seghelen bevestigt sonder arglist in Doesborch den XI Decemb. a° XVI^{c} unde verthien.

van Bloijs Treslong, Landcommanth. tot Utr.	Wilhelm Mulert, comth. tot Dieren.	Henrich de Voecht v. Rijneveldt comth. tot Doesb.

door ordonantie van mijheeren
burgem. schep. ende Raden der stadt Doesb.
Joeriaen Hartungsz.

Onderaan hangen 3 groote adellijke zegels in rood en Doesburgs zegel in groen was.

G. A. SIX.

Kapittelscholen te Utrecht. Onder bovengenoemde stukken van de familie de Voocht v. Rijneveldt vond ik ook eene op perkament in het Latijn in 1618 geschrevene overdragt van de vicarij van St. Matheus of Gallus in de St. Maria kerk te Utrecht, door Hendrik de Voocht v. Rijnev. in tegenwoordigheid der kanunniken Will. v. Pennant, Joh. v. d. Meer, Gijsb. Rutg. v. Vijanen, Anth. Verhuel, Fred. v. Duuerden, Jacob Foeck, Gerard v. Rumpst, Joh. Haelbbich en Adr. v. Zuijlen, aan Rodolph Zael, ten behoeve van

den minderjarigen Johan de Huijter, *qui ad scolas ejusdem ecclesiae* deducitur ac ibi rectori et scolasticis disciplinis traditur. Hoewel er bij gezegd wordt »absente scolastico" kan ik deze laatste uitdrukkingen niet overeenbrengen met hetgeen de hoogl. Moll in zijne Kerkgeschiedenis v. Ned. II. 2. p. 232 zegt, namelijk dat de domschool en de *overige kapittelscholen* te Utrecht in 1586 door den magistraat gesloten waren. Zijn er meer bewijzen bekend, dat op de kapittelschool van St. Maria te Utrecht, niettegenstaande het verbod van den magistraat, jongelingen, die er regt op gekregen hadden, werden onderwezen?

G. A. SIX.

Oostindische compagnie. Kort gevat Jaar—Boek van de Edele Geoctroyeerde Oost-Indische Comp. der Vereenigde Nederlanden ter kamer van Zeeland. Beginnende met de Erectie derzelver Comp. Vervattende Een Naamlijst van de Heeren Bewindhebbenden der voorsz: Kamer, volgens Hun Eds. overlijden, of quittering van derzelver Bediening; Benevens vier Notitien, inhoudende het Op Stabel Zetten, Afloopen, Uitvaren ende 't Huis komen der Schepen van en voor gemelde Kamer: met specificatie van de *Namen* der *Schepen* en hunner respective *Schippers*, de *Lengte*, *Dag*, *Maand* en *Jaar;* ook het *Verongelukken* sommiger Schepen: en andere *Aanmerkingen* uit *Authentycque Stukken* ten dienste der Liefhebberen bij—een vergadert door Christiaan Segismund Matthaeus.

Te Middelburg, Bij Jan Dane, Boekverkooper, op de Wal, 1709. Met Previlegie 8°.

Dit is de uitvoerige titel van een boek, waarachter nog gevoegd is — Notitie van de repartitie ofte Uitdeeling op de actien van de O. I. C. bij de Vergadering van 17en successivelijk gearresteerd — dat vele bijzonderheden betreffende de kamer Zeeland, hier te lande bevat. Daar het mij onbekend is of er van de andere kamers: Amsterdam, Rotterdam, Delft en het Noorderkwartier (Hoorn en Enkhuizen) dergelijke jaarboeken zijn uitgegeven, zal men mij zeer verpligten, door, bijaldien dit wel het geval mogt wezen, op te willen geven van welke kamers, van

welk jaar en waar ze zich bevinden, om er zoo mogelijk inzage van te kunnen bekomen.

LABORANTER.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Eerste vinding en gebruik der christelijke kerkklokken. (Vgl. XXII. bl. 363.)

»Man hält insgemein dafür, (zegt Scherer) und ist eine allgemein angenommene Meynung, dasz Paulinus, ein Bischof zu Nola in Campanien, der in der ersten Hälfte der 5ten Seculi gelebet, der Urheber der Glocken gewesen, sie waren aber wie Hospinianus berichtet, [1]) schon vorher bekannt; und erst von diesem zum Kirchengebrauche gewidmet. Ja Polydorus Virgilius meynet gar [2]) dasz Pabst Sabinianus, welcher A. 604 auf den Gregorium M. gefolget, der erstere gewesen, der die Verordnung eingeführet, die Leute durch den Glockenklang zur Kirche zu berufen, weil die meisten saumselig waren, sich zu den angesetzten Stunden einzustellen.'' [3]) (J. B. Scherer, Ursp. d. Gebrauches d. Glocken, in Nordische Nebenstunden, 1 Thl., Frkf. u. Lpz. 1776, S. 39.)

M^{o}.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Aankondiging van boeken. Het verledene jaar bragt ons eene nieuwe uitgave van *De Vier Heemskinderen* door dr. J. C. Matthes. Gron. bij J. B. Wolters. Onze volksboeken, voor eene halve eeuw nog in groot aantal te vinden, worden allengs zeldzamer, zoo dat er behoefte komt aan nieuwe uitgaven. Van sommige zijn

---

[1]) Rude. Hospinianus de templis c. 26. de origine campanar. Siehe auch Steph. Andr. Mizleri Dissertat. de Campanis Viteb 1695.

[2]) Polydor. Virgil. de invent. rerum L. VI. C. 12.

[3]) Anno Domini 604 was de 68ste Paus Sabinianus. Hy ordinierde: dat men in de Kercken tot elcken getyde soude luyden. (Le Long, d'Boeck der Tyden, door van Heyst, bl. 66.)

zij niet moeielijk te geven. Wie er b.v. eene geven wilde van den Floris en Blancefleur of den Reinaert, zou geene zware taak op zich nemen. Op vele plaatsen is de tekst wel bedorven, maar de rijmromans wijzen meestal aan, wat er behoort te staan. Dat is bij de Heemskinderen het geval niet. De berijmde roman, waar het proza uit gemaakt is, bestaat niet meer. Slechts weinige fragmenten zijn er van gered. En wat het proza betreft, goede oude drukken daarvan schijnen niet meer te vinden te zijn: althans dr. Matthes heeft zich met eenen amsterdamschen uit deze eeuw, vol fouten, en eenen ouderen, maar jammerlijk verminkten antwerpschen moeten behelpen. Hij heeft echter geene moeite gespaard om eenen goeden tekst te leveren. Hij heeft den franschen rijmroman, het fransche volksboek en vooral den nederduitschen berijmden roman vergeleken en zoo den tekst van een aantal fouten gezuiverd. Hij heeft er eene belangrijke inleiding en eene woordenlijst aan toegevoegd, beide met even veel zorg en naauwkeurigheid bewerkt als de tekst, en zoo doende eene voortreffelijke uitgave geleverd van het volksboek, die ons naar de uitgave van de fragmenten der berijmde Heemskinderen, waarop hij ons het uitzigt opent, doet verlangen.

Dr. Matthes heeft eene gelukkige keuze gedaan. Na Reinaert en Uilenspiegel is geen volksroman in Noordnederland zoo geliefd en gezocht geweest als de Heemskinderen. In de Inleiding bl. XXIX wordt gezegd, dat wij in het noorden van Frankrijk en in het zuiden van Belgie verreweg de meeste sporen der traditie aantreffen. Maar indien die zich bepalen bij hetgeen op deze en de volgende bladzijde wordt vermeld, dan zou ik het nog niet terstond durven toestemmen. Verzamelde men eens al wat daaromtrent in ons land nog te vinden is, in onze steden en vooral in onze dorpen, dan weet ik niet, of het wel minder zou zijn dan in Belgie. Het heugt mij nog, dat op St. Nicolaas, onder de figuren van koek en taai, de Heemskinderen in geenen enkelen winkel ontbraken, en dat ieder wist wie zij waren. Hoe het nu daarmede is, weet ik niet. Als er te Amsterdam eens twee achter elkander op een paard zaten, heb ik meermalen hooren uitroepen, daar heb je de Heemskinderen! De heer Alberdingk Thijm heeft een viertal gebouwen aangewezen met hunne afbeelding voorzien. Ik kan er

nog een tweetal bijvoegen. Eene herberg te Wognum heet de vier Heemskinderen en het uithangbord vertoont Reinout en zijne drie broeders op Beiaert gezeten. Ook te Amsterdam kan men ze zien op eenen steen in het huis op den hoek van de Keizersgracht en Leidsche gracht. Maar ik kan ook nog een krachtiger bewijs leveren. Wanneer een volk in zijne taal herinneringen uit een boek bewaard heeft, dat zegt nog iets meer dan uithangborden en gevelsteenen, dat zegt, dat er een tijd is geweest, waarin dat boek door het volk gelezen en herlezen werd, waarin het inderdaad volksboek was. Welnu, uit de Heemskinderen is iets in de taal overgebleven. Ik heb te Amsterdam meermalen een ruwen klant, die zich aan niets stoorde en nergens voor vervaard was, eenen *rosbeer* hooren noemen. Dat woord was mij onverstaanbaar, want van hoe velerlei beren ik ooit had hooren spreken, van eenen rosbeer geene enkele maal. Het is mij verstaanbaar geworden, toen ik het in Friesland en in Westfriesland hoorde. In die beide deelen van ons vaderland heeft die naam een gunstiger beteekenis: hij wordt daar toegepast op een kind of eenen knaap, die forsch en sterk is, die durft, niets ontziet en overal Pietje de voorste is, in kort waar een regte jongensaard in zit. En in Friesland en Westfriesland (waar in *beer* de *ee*klank gehoord wordt) zegt men niet *rosbeer*, maar *rosbeier*, wat niets anders is dan *ros Beiaart*. Dat men er vroeger inderdaad de *t* achtervoegde, blijkt uit Tuinman, voor zoo verre ik weet de eenige die de spreekwijze opteekende, bij wien wij (Ned. Spreekw. II. bl. 77) lezen, *'t is een ros bayaard.*

De Noordamerikaansche staat Minnesota beschreven door dr. S. R. J. van Schevichaven, Amst. A. F. Stemler, geeft eene uitvoerige beschrijving van dien staat, met vermelding van alles wat noodig is te weten voor hen, die er aan denken om daarheen te verhuizen. Wat de schrijver er van zegt, luidt meestal zeer gunstig. Hij kent het land niet uit eigene aanschouwing; maar heeft voor zijn werk ten deele mondelinge berigten gebruikt, ten deele een aantal geschriften, waarvan hij er aan het einde vele opnoemt. Eene groote en duidelijke kaart van Minnesota is er bij gevoegd.

P. LEENDERTZ WZ.

Een echo-gedicht. Zoo noem ik het volgende gedicht, omdat in elk couplet met het laatste woord van den voorafgaanden regel de volgende weêr begint. Ik weet niet of er in de werken onzer dichters meer zulke kunstmatige gedichten voorkomen. Mij schijnt het toe, eene curiositeit te zijn uit het laatst der vorige eeuw, en daarom geschikt, om in den Navorscher opgenomen en bewaard te worden. Het komt voor in den Nederlandschen Stad- en Dorpbeschrijver door L. van Ollefen, 3e deel, bij de beschrijving van Ouderkerk aan den Amstel, bl. 14. Het heeft betrekking op het zwichten van de gewapende burgers voor de op Amsterdam aanrukkende Pruissen in september 1787.

Ja gij zwichtet — met uw *zwichten*
Zwichtte ook 't magtig *Amsteldam*,
Amsteldam, waaruit u *voorraad*
Voorraad en versterking kwam.

Ja gij zwichtet, niet uit *lafheid;*
Lafheid! des waart g' *onbekwaam:*
Onbekwaam scheent g' ook als *helden;*
Helden echter blijft uw naam.

Wierdt gij nooit weer *opgeroepen*,
Opgeroepen tot den *strijd!*
Strijd, waarbij geheel ons *Neêrland*,
Neêrland en zijn burger lijdt.

Vrede is toch der ziele *hoofdstof*,
Hoofdstof van CIVILIS *kroost*,
Kroost, dat, om den lieven *vrede*,
Vrede en rust zich moeite troost.

God blijv' met u, dappre *helden!*
Helden! eer van *Nederland!*
Nederland! God houde u *lange*,
Lange nog in vasten stand.

E. A. P.

[Uit de dagen der rederijkers zijn er meer voorbeelden van bekend. Men noemde toen zulk een gedicht een *kettingdicht*. In

den Navorscher, dl. XVII, bl. 241, is er een medegedeeld uit het liedboek De Nieuwe Lusthof.]

VRAGEN.

Willem Sluiter. In 1673 is de bekende dichter Willem Sluiter beroepen op eene plaats in Noordholland. Weet men ook waar dat geweest is?

Hoorn. A. H. NIJLAND.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Slag bij Senef. »Men meent," zegt Wagenaar, van dezen slag sprekende, »dat 'er wederzydsch, omtrent evenveel volks gesneuveld was, welk, aan den een' en den anderen kant, op zes- of zevenduizend man begroot werdt. Beide de partyen schreeven zich de overwinning toe: de bondgenooten, omdat zy 't veld gehouden hadden, zynde Condé, des nagts, te rug gekeerd naar zijne voorige legerplaatse; en de Franschen, om dat zy de meeste standaarden, vendels en gevangenen hadden bekomen. Ook hadden zy, in den aanvang van 't gevegt, gelegenheid gevonden, om de meeste pakkaadje der bondgenooten te bemagtigen. Beide in Frankryk en in Brabant, werdt *te Deum laudamus* gezongen, over de uitkomst van den veldslag. Doch de onzydigsten oordeelden, dat men 'er, wederzydsch, kleine reden toe hadt."

Hoe men er in Brabant mede in zijnen schik was, bewijst ook de afbeelding van een der veroverde standaarden met toepasselijke bijschriften, te Brussel uitgegeven, waarmede onze medewerker, de heer M°, ons in staat stelde de lezers van den Navorscher kennis te doen maken. Wegens de afbeelding van den standaard, die bijna de helft van het vel beslaat, zou men het tot de historieprenten kunnen brengen; maar het behoort eigenlijk tot die stuk-

ken, die in de 17e en het begin der 18e eeuw in vrij groot getal uitgegeven zijn en de eene of andere merkwaardige gebeurtenis betreffen. Soms zijn het verhalen of beschrijvingen, zoo als b. v. de te Enkhuizen uitgegevene aangaande den opstand der Chinezen op Java en den winter van 1740, in het vorige deel van den Navorscher bl. 238 en 241 medegedeeld, soms gedichten. Zij zijn alle in plano.

Het opschrift van dit stuk is:

L'ESTANDART ROYAL BLANC

DE FRANCE DIT LE SOLEIL,

Pris en la fameuse journée de SENEF par Sa Majesté Catholique et les Confederez le 11 et 12 d'Aoust 1674.

Dedié à Son Excellence le Comte de MONTE-REY *Gouverneur et Capitaine General des Pays-Bas, etc.*

Dan volgt de afbeelding. In een langwerpig vierkant, aan de hoeken afgesneden, ziet men eene zee. Van verre een paar kerktorens en een wachttoren waarop een wachter de trompet blaast. Van den linker benedenhoek naar den regter bovenhoek de dierenriem met de teekenen van de tweelingen, den kreeft, den leeuw en de maagd, en in het midden eene stralende zon. Rondom het vierkant in de benedenhoeken een gevulde pijlkoker en bijl of houweel, verder loofwerk; boven een lint met de woorden NIL OBSTABIT EUNTI.

Onder de afbeelding het chronogram:

oMnIa obstabVnt eVntI LVDoVICo regI. (1674).

Dan in twee kolommen de volgende verzen.

Haec quae signa vides Gallo direpta fugaci;
Finxisse in nostrum dedecus ausus erat:
Nil, inquit, Phoebo, mihi *Nil obstabit eunti,*
Spernimus adversas, victor uterque, feras:
En Cancrum ille tenet vincet mox regna Leonis,
Et nos æquali sorte sequemur ait.
Galle quid exultas? nescit mendacia Phoebus;
In Cancro cladem nuntiat ille tuam.
Scilicet occasum petit hinc, fractoque calore
(Haec sunt illius funera) languet iners.

I, sequere, accelera, tibi *Nil obstabit eunti*:
Hac quoque lege potes Currere solis iter.

Le Gaulois retranché proche de Marimon,
Creut de batre l'Orange en depit du Lyon,
Et poussé d'un orgueil, attaqua de furie
Les derniers Escadrons de sa Gendarmerie;
Mais l'Aigle et le Lyon de leur juste couroux
Firent sentir l'effet à ce Prince jaloux,
Et l'ayant terrassé d'un glorieux courage
Ont de son Estandart remporté l'avantage.

Cerca de Marimon, el Gallo intenta
Desvaratar de España los Leones,
Y para conseguir tan grave afrenta
Aniquila de Olanda los Pendones;
Carga sobre el, qual desigual tormenta
El Aleman, que rompe sus legiones,
Y la Gente del noble Villa-Hermosa,
Le quita su Estandarte sanguinosa.

Tot straf der Franschen roof, soo leert men hem het vechten
Door Spaignaert, Duyts, en Wael, en door d' Orainsche knechten,
Den Arent, Leeuw, en Creft, verplet in 't Sneffsche velt
Den Adel van den Haen, met al syn trots ghewelt.
Wat roemt ghy Fransman dan, dat u niet kan beletten,
Als ghy een gulde Son doet op uw' standaert setten?
Den loop die is ghestut, van uw' versierde Son
Als Arent, Leeuw, en Creft uw's Sonnens Standaert Won.

Eindelijk nog een chronogram:

Cesar aVgVste trIoMphe DV roY LoVIs,

dat ook 1674 maken moet. De Y telt voor II.

Onderaan: A Bruxelles, Chez George Hacquebaut, à la rue de l'Empereur, à l'enseigne de S. Benoict.

BESTUUR.

VEREENIGING VOOR NOORD-NEDERLANDS MUZIEK-GESCHIEDENIS.

Ieder die in 1873 als *Beschermer* toetreedt — en mij een postwissel van *f* 3. zendt (of zooveel *méer* als hij, in 't belang onzer kostbare nasporingen gelieft bij te dragen), en mij... voor zooveel hij niet *in Amsterdam* woont — *portvrij* naam en adres van zijn *gewonen boekhandelaar* opgeeft, ontvangt door mij:

I. Prof. Moll: Kerkgezang; II. Jaarboek 1871/72; III. Prof. Loman: XII Geuzeliedjes uit den Spaanschen tijd; en wijders in den loop van dit jaar: IV. Drie Madrigalen van Cornelis Schuyt (1600) en Twee Chansons van Sweelinck (1597); V. Jaarboek, Bouwsteenen 1872/73 — en VI. wat wij in 1873 nog meer mogten uitgeven.

De Leden (postwissel *f* 1.25) ontvangen: 1°. Prof. Moll; 2°. Jaarboek 1871/72 en (later) 1872/73. — Wij tellen thans ruim 600 Beschermers en bijna 300 Leden.

Wie mij in steê van een postwissel van *f* 3.— eenen van *f* 8.75 overmaakt, ontvangt bovendien Sweelincks „Regina Coeli" en zijne „Orgelstukken;" alsmede, Prof. Loman: Valerius, XIX Oud-Nederlandsche Liederen.

HEIJE.

PROEVE EENER NAAMLIJST VAN TOONKUNSTENAARS, KUNSTVRIENDEN EN SCHRIJVERS OVER (EN IN BETREKKING TOT) TOONKUNST, die, van de vroegste tijden tot het jaar 1800 in Noord-Nederland (het tegenwoordig koninkrijk der Nederlanden) geboren zijn, of korteren of langeren tijd gewoond hebben,

VERZAMELD DOOR

DR. J. P. HEIJE.

Vervolg van Dl. XXII, bl. 528.

I.

INESSCHE, CORNELIS. Dordrecht 1566. *O.* (I. 58).

IPEREN, JOSUA VAN. g. Middelburg 1726, Lillo 1748—64, Veere 1766—78, Batavia 1779— † 80. *S.* Kerkelijke historie van het psalmgezang; Over de gewijde beurtzangen. (I. 95).

IRHOVE, WILLEM. Ede omstreeks 1737, † Utrecht 1761. *S.* Conjectanea in psalmorum titulos.

J.

JACOB. Utrecht 1429. *O.*

JACOB of JACOP. Utrecht 1430—41. *H.*

Jacob. Utrecht 1464—68. *O.*

Jacob. 's Gravenhage 1538. *Zm.* (I. 74).

Jacob, meester. † Leiden 1559. *O.*

Jacob. Utrecht 1576. *Z.*

Jacob Heddezoen. Amst. 1556—59. *Choermeester.* (I. 18).

Jacob Jansz. Utrecht 1430. *H.*

Jacob Jansz. Hoorn of Kampen 1528. *Orb.*

Jacob Jansz. Utrecht 1603. *Orb.*

Jacob die Paep. Utrecht 1439—41. *L.* & *P.*

Jacobi, Adam Frederic Ernst. g. Ichtershausen 1733, Holland omstreeks 1770, † Cranichfeld 1807. *S.* Nachricht von den Glocken spieler in Holland.

Jacobs, Hendrik. Amsterdam ..... *Im.* (I. 69.)

Jacobs, Jan. Utrecht 1618— † omstreeks 1630. *Orb.*

Jacobsen, Jacob. g. Amsterdam 1764, † Amst. 1835. *V.*

Jacobsen, Lucas. Deventer 1625. *O.*

Jacobsz of Japiks, Gijsbert. g. Bolsward 1603, † Bolsward 1666. *Z.*

Jacobus Jacobszoon. Utrecht 1602. *Orb.*

Jacobus Johannesz. Utrecht 1618—28 *Orb.*

Jaeger, J. g. Schlitz 1748, Holland .... (bij de muziek van een regiment), † Munchen na 1825. *Ob.* & *H.*

Jagt, Willem van der. g. Maassluis 1727, † Maassluis 1805. *S.* Vredebazuin of aansporingen tot eendrachtig psalmgezang aan de gemeente te Maassluis.

Jan. Utrecht 1462—66. *P.*

Jan. Utrecht 1472. *Tr.*

Jan, meester. Utrecht 1494. *Z.*

Jan, meester. Utrecht 1515—35. *O.*

Jan, † Haarlem 1521. *Orb.* (I. 65).

Jan, meester. Bergen op Zoom 1533—34. *Z.*

Jan, meester. Utrecht 1567—68. *Zm.*

Jan, meester. ..... 1589—99. *Orb.*

Jan, meester. Zwolle 1597. *O.*

Jan Albertsz. Utrecht 1427—36. *H.*

Jan Cornelisz. (neef van Michel Vredeman). Utrecht (?) ..... *Im.*

Jan Cornelisz. Utrecht 1580. *Z.*

Jan Derckzoon. Utrecht 1430. *H.*

JAN FRANSZ. Utrecht 1470. *Tr.*

JAN GELIJSZ. Utrecht 1427. *Sp.*

JAN GHERIJTSZ. Utrecht 1453. *Orb.*

JAN HERMANSZOEN of HARMANSZ. Utrecht 1427—31. *Sp.*

JAN JACOBSZ. Utrecht 1574— † vóór 1597. *Orb.*

JAN, mitter Jantchen. Middelburg 1364. *I.* (Constenaer van der Santiche (?). Zie Caecilia 1850, bl. 91).

JAN MATHEUSZ. Utrecht 1470. *Tr.*

JAN MERTIJNSZOEN. Utrecht 1427—36. *H.*

JAN PETERSZOEN. Utrecht 1403. *Sp.*

JAN PIETERSZ. Leiden 1615. *Kln.*

JAN PIETERSZOON. Amsterdam 1656. *K.* Psalmen.

JAN IJSBRANTSZ. Utrecht 1582. *Z.*

JAN, MARTIN DAVID. Amst. 1600 (?) *K.* 150 psalmen Davids.

JANNES. Zie GODSCHALK en JANNES.

JANS, GOSLING. Dokkum 1790. *O.*

JANS, HARMEN. Berlikum 1665. *Orb.*

JANSEN, ANSEM. Middelburg 1607— † 12. *O.*

JANSEN, ARENT. Kampen 1604. *O.*

JANSEN, HENRI. g. 's Gravenhage 1741, † Parijs 1812. *S.* Vertaling van Engel's »Sur la peinture musicale."

JANSEN, JAN. Middelburg 1601— † 06. *O.*

JAPIKS, GIJSBERT. Zie JACOBSZ.

JARSMA, ... Maassluis 1741. *O.*

JASON, JOHAN. Groningen 1678—95 (?). *T.*

*JEUNE, CLAUDIN LE. g. Valenciennes omstr. 1528, Holland.... (volgens gissing van v. d. Aa). *K.* Psalmen.

JOELE, JOHAN. Bergen op Zoom 1568. *Z.*

JOHAN. Utrecht 1454—57. *O.*

JOHAN, meester. † Kampen vóór 1604. *O.*

JOHANNES VAN BRABAND. Breda 1429. *Orb.*

JOHANNES DE BLINDE. 's Gravenhage 1430. *O.*

JOHANNES, meester, genaamd BLINDE JAN. † Utrecht 1487. *O.*

JOHANNIS, JACOB. Driesum 1745—55. *O.*

JOLY, JOHAN. Middelburg 1726— † 41. *O.*

JONAS, BERNT. Utrecht 1624. *Trompetter* (in het gevolg van den prins van Oranje bij diens komst te Utrecht).

Jonckers, J. H. g. Leiden 1735, † Brussel 1844. *K.* Liederen.

Jonckers of Junckers, Goesen of Jossen. g. Rotterdam (?)...,... 1550. *K.* Kerkgezangen.

Jong, Cornelis de. Groningen 1685. *O.*

Jongh, J. C. de..... 1796—99. *S.* Over den indruk dien de Muziek zelfs op de dieren maakt.

Joos. Bergen op Zoom 1486—87. *Tr.*

Joos, Herman. Bergen op Zoom 1516—17. *P.*

Joost, Meester Jacob. Amsterdam 1535. *K.* Korscanteleenen.

Joosten, Joost. † Veere 1560 *Z.*

Joostens, Henri. Dordrecht 1602. *O.*

Jordon, Jan. Leiden 1608. *I.* (I. 64).

Jorijsen, mr. Cornelyss. Zwolle 1584. *Orb.*

Jorissen, Matthias. g. Wezel 1739, † 's Gravenhage 1823. *T.* (was lid der comm. voor de Ev. gezangen, bepaaldelijk voor de Melodiën).

Jozzi, Joseph. g. Rome omstr. 1720, Amst. 1761. *Zm.*, *Kl. & K.* Otte sonate per cembalo.

Junius, Adrianus. g. Hoorn 1512, Haarlem 1564, † Arnemuiden 1575 of Middelburg 1576. *S.* Over muziekinstrumenten, in zijn Nomenclator omnium rerum.

Jurrns, J. F. Amst. 1789 (?) *O.* & *S.* Grondig onderwijs in de Gregoriaansche choorzang of chooraal.

Just, Joh. A. g. Groningen 1750, Amsterdam en 's Gravenhage 1770—82. *V.*, *Kl. & K.* Sonaten, trio's, enz.; 2 operetten: Der Kaufman von Smyrna en Der Edelknabe.

K. & C = K.

Kaa, François Ignace. g. Holland ...., 's Gravenhage 1780, Keulen 1781—92. *K* Zes simfoniën, zes trio's, 6 kwartetten voor strijkinstrumenten.

Kaerwas, Wouter. ..... 1386. *Klg.*

Caga, Jan Claesz. † Leiden 1532. *O.*

Caga, Jan Jansz. Leiden 1532—† 64. *O.*

Cal, Jan. Nijmegen 1663. *Im.* (Uitvinder der koperen speeltonnen voor de klokkenspelen. (I. 69).

Calckman, J. J. 's Gravenhage (?) 1611. *S.* Antidotum, tegengift van 't gebruyck of ongebruyck van 't orgel.

KALKAR, HENDRIK VAN. Arnhem en Roermond einde 14e Eeuw *S.* De musica.

KAMERIJK, JOANNES VAN. 's Hertogenbosch 1471. *Z.*

KAMP, JAN HARMS. Berlicum 1712. *Orb.*

KAMPEN, AUKE. Koudum 1754. *O.*

KAMPEN, PIETER. Alkmaar 1726—55. *O.*

CAMPER, PETER. Holland ongeveer 1800. *S.* Over het gehoor der visschen, en Over het hooren onder water.

CAMPHUIJSEN, DIRK RAFELSZ. ..... 1620. *K.* (?) (I. 9).

*CANIS, CORNELIUS. Nederl. 1544. *K.* Motetten.

CANISIUS, HENRICUS. Nijmegen omstreeks 1600. *S.* Antiquae lectiones, waarin over het gezang in de R. C. Kerken.

*CASTELEYN, H. MATTHYS DE. Rotterdam (?) 1616 (?) *K.* Balladen.

KARELS, geb. HENDRIKS, HENDRIKA BARENDINA. Amst. 1810. *Z.*

CATE, ANDRIES TEN. g. Amst. 1796, † Haarlem 1858. *C.* & *K.* Opera: Seïd & Palmire; verschillende Cantates.

CATER, JAN. Utrecht 1563. *Orb.*

KAUWENBERG, CAREL. Haarlem ..... *K.* Gezangen in v. Elsland's Dankbare Nagedachten.

KEYRFENNINCK, GERRIT. Dordrecht 1e helft 17e Eeuw. *T.* (I. 22).

KEYSER, ... 1741. *O.*

KEILHOLTZ, CHRISTIANE MAGDALENE ELISABETH. Zie HASZLOCH.

KELLER, P. 's Gravenhage 1782. *I.*

KELLER SR. 's Gravenhage 1772. *I.*

KELLER JR. 's Gravenhage. 1772. *I.*

KEMPEN, HENRIC VAN. Utrecht 1434—39. *P.*

KEMPHER, GERARDUS. .... 1704. *O.*

KEMPHER, JOHANNES. g. Hoorn ..., Monnikendam tot 1678, Kampen 1678—91, Alkmaar 1691—† 1701. *O.* & *Kln.*

*KEMPIS, NICOLAUS à. .... 1641—49. *K.* Werken voor 1—6 Instr.

KEMPIS, THOMAS à. g. Kempen 1380, Zwolle 1399—† 1471. *K.* Chants liturgiques.

KERCKHOFF, B. ..... *K.* Walsen voor klavier (I 134).

KERSBERGEN, PIETER. Delft 1830. *O.*

KERSTIAEN, ... *I.* (een excellent speelman ging met de Koningin van Hongarije mede naar Spanje.)

KESTELOOT, JACOB LODEWIJK. g. Nieuwpoort 1778, Leiden 1800,

's Gravenhage 1817, Gent 1817— † 44. *S.* Over de bloeijende staat der toonkunst in de 18e eeuw.

KETEL, JAN HENDRIK VAN. g. Friesland 1735, Weesp 1754— † 1813. *V. O.* & *Kln.*

CEULEN, WILHELMUS. g. Rotterdam 1775, † Amsterdam 1823. *V.*

KEUN, H. .... *K.* Duo's en Sonates voor *V.* en *C.* (I 134).

KIENEMANS, D. Amst. (?) 1722. *K.* (?) Herderszangen.

KIESEWETTER, CHRISTOPH GOTTFRIED. g. Anspach 1777, Amst. omstreeks 1797. *V.*

KINKER, JOHANNES. g. Nieuwer-Amstel 1764, † Amst. 1845. *S.* De nagedachtenis van Joseph Haijdn. (I 95.)

KIRKMAN, JAN. g. Holland omstreeks 1750, Londen omstr. 1782, † Norwich 1799. *O.* & *K.* Trio's, Sonates, voor Klavier, Orgel en Strijk-intrumenten.

KISSELIUS, ANTONIUS. g. Zaandam 1690, † Dordrecht 1758. *S.* Heilig gebruik der Orgelen.

KIST EZ., ANTHONIE. g. Rhenoij 1786, † Dordrecht 1814. *Fl.* (195.)

KIST, C. Utrecht (?) omstr. 1650. *K.* Couranten, Allemanden, Sarabanden, enz.

KIST, EGBERT. Utrecht 1664. *Kln.*

KIST, FLORENTIUS CORNELIS. g. Arnhem 1796, † Utrecht 1863. *K.* & *S.* Versch. Zangcompositien, en Opstellen in Caecilia. (I 95.)

CLAES, meester. Utrecht 1443. *O.*

CLAES AELBRECHSTZ. Haarlem 1541—61. *O.* (I 65.)

CLAES ELIASZ. Utrecht 1468. *Orb.*

CLAES FOLPERTSZ. Utrecht 1443. *Orb.* (?)

CLAES JANSZ. Amst. 1556—59. *O.* (I 10.)

CLAES PIETERSZ. Purmerende 1552. *O.*

CLAES REMBOUTSZ. of ROMBOUTSZ. Utrecht 1471—79. *I.*

CLAES ROMBOUTSZ. en zijn zoon. Utrecht 1469—70. *I.*

CLAES VREDERICZ. (LANGE CLAES) Utrecht 1427. *P.*

CLAES WILLEMSS. Utrecht 1551. *Tr.* (Misschien dezelfde als CLAES VAN DUIJNKERCKEN).

CLAESGEN meester GOEIJERTSZ. Utrecht 1455. *O.*

CLAESSENS, MARCUS. Middelburg 1558. *Kln.*

CLAESSENS, MARINUS. Middelburg 1559—1605. *Sp.* & *Kln.*

CLAYS DEN CRAYGERE, WOUTHEIJNEN. Middelburg 1364. *I.*

Clayssen, Marinus. Middelburg 1605. *Tr.*

Clawes, meyster. Deventer 1389. *Sp.*

Cleef, Jacob de. Utrecht 1631. *T.*

Cleef, H. van. . . . . *K.* Drie Quatuors voor Klavier, Viool, Alt en Bas.

Kleijn of Cleijn, Jan Carel. g. Hamburg ...., 's Gravenhage 1771—88 *O.* & *K.* Muziek in 3 acten bij gelegenheid der revolutie.

Klein, J. P. g. Arnhem 1760, † Arnhem 1805. *Dillettant K.*

Klein de Jonge, Jacob. Amsterdam omstreeks 1720. *I.* & *K.* Sonates voor Hobo, Viool en Bas.

Kleine, Antonius. g. 's Gravenh...., † (doodgevroren) bij Wilna 1812. *I.*

Kleine, Bernardus Samuel. g. 's Gravenhage omstreeks 1750, † Amsterdam 1815/6. *Fag.*

Kleine, Diederik. g. 's Gravenhage 1778, † Karlsruhe 1837. *Cl.*

Kleine, Hendrik. g. 's Gravenhage omstreeks 1750, † Amst. 1798. *Cl.*

Kleine, Hendricus Christianus. g. 's Gravenhage 1785, Amsterd. omstreeks 1795— † 1839. *V.*

Kleine, Jacobus Christoffel. g. 's Gravenhage 1785, † Amst. 1833. *Cl.*

Kleine, Johann Wilhelm. g. Weenen ...., † 's Gravenhage 1777. *Ob.*

Kleine, Samuel. g. 's Gravenh...... † (doodgevroren) bij Wilna 1812. *I.*

Kleine, Willem. g. 's Gravenhage ...., † (doodgevroren) bij Wilna 1812. *Kl.* & *I.*

Kleine, Willem George. g. Namen 1751, † Amsterdam 1820. *Ob.*

Kleine, Willem Johan. g. 's Gravenhage 1776, Amst. ...., † Parijs.... *V.*

*Clemens non Papa. ...... *K.* Missen, Motetten, enz. (I 10—12.)

Clerc, Jean le. g. Gent 1657, † Amst. 1736. *S.* Over de Cymbaal.

Clermont, Joost Servaas. Utrecht 1657—58. *T.*

Clermont, N. Amsterdam 1716. *O.*

Klijn, ... † Amsterdam 1748. *T.*

Klinckaert of Klonckaert, Vrederic. Utrecht 1403. *Sp.*

Cloetine, Gerijt. Utrecht 1478. *Tr.*

Cloterdijk, Willem van. ..... 1550. *Klg.*

Kluit, G. Dordrecht 1776. *T.*

Knipbergen, Pieter van. Weesp 1626—58. *O.* & *Kln.*

Knipbergen, Quirijn van. Weesp 1658—73. *O.* & *Kln.*

Knippenberg, G. g. Rotterdam 1792, † Leiden 1842. *Fl.* & *Cl.*

Knipscheer, Hendrik. Amsterdam 1810—17. *Orb.*

Knock, Nicolaas Arnoldi. g. Leeuwarden 1759, † Makkinga 1794.

O. & *S.* Dispositiën der merkwaardigste kerkorgelen in Groningen, Friesland, enz. (I 114.)

Knol, Rudolf. .... 1788. *Orb.*

Knoll, Mevr. Wed. van den Ridder. Chaam (?) 1815. *O.* (bespeelde het orgel aldaar bij de inwijding).

Cnoop, Cornelis. Utrecht 1629--32. *O.*

Knoop, Magdalena. .... 1665. *Z.*

Knussen, Jacobus. Amst. 1694. *Klg.*

*Coblentz, Hans van. of Johannes Confluentius. .... 1511. *Orb.*

Koch, Bernard. g. Amst. omstreeks 1791, † Amst. 1858. *V.* & *K.* Opera's: Moeder de Gans, en Pompernikel; Cantate: Moederliefde.

Coddens, Willem. Leiden 1594. *Z.*

Koek, Maria. gehuwd met Joan van Papenbroek. Amst. 17e eeuw. *Z.*

Coen, ... Westzaan 1741. *O.*

Coenen, Louis. g. Breda 1793. *O.*

Körnlein, M. Alkmaar 1788— † 1808. *K.* & S. Grondstelling voor het choraalspel; Psalmen.

Koerten, Johanna. gehuwd met Adriaan Blok. g. Amsterdam 1650, † Amsterdam 1715. *Z.*

Koetsveld, Jan van. Delft 1741—68. *O.*

Koetsveld, de Jonge, Jan van. Delft 1768. *O.*

Koetsveld, Michiel Adriaan van. Delft 1773—76. *O.*

Koijck, Arnoldus van. Giessen 1776. *O.*

*Coik of Cork, Giac. le. Antwerpen 1567. *K.*

Collizzi, A. J. K. g. Bohemen ...., Leiden en 's Gravenhage 1766—82. *I.* & *K.* Opera: Le Français chez les Hurons; sonaten en concerten voor Klavier en Viool.

Colne, Claes van. ..... 1414. *Harps.*

Colora, Anna. Dordrecht begin der 17e eeuw. *T.* (I. 12).

Colver, ... *T.* (misschien dezelfde als Corver).

Comart, meester. Utrecht 1496. *L.*

Communes, ... des. (vader van J.) Gouda 1759. *V.* & *Z.*

Communes, J. des. g. Gouda 1759, Leeuwarden 1783—1832, † Leeuwarden na 1841. *V.* & *K.* Een simfonie; 2 opera's: Het melkmeisje van Bercy; Het dorp in het gebergte.

Compostini, Paul. † Amst. omstreeks 1814. *K.* Romances. (I. 134).

Confluentius, Johannes. Zie Hans van Coblentz.

KONING, HARMANUS. Amst. 1711. *K.* Zangspel: Overdaad en gierigheid.

CONINCK, JAN DE. 's Hertogenbosch 1532. *Z.*

KONINCK, JAN DE. Utrecht 1562. *Tr.*

CONINCX, JOR. Utrecht 1629—30. *Trompetter.*

KONINK, SERVAAS DE. † Amsterdam omstreeks 1720. *K.* Holl. minne- en drinkliederen; De Hollandsche schouwburg; 12 sonaten voor *fl.*, *v. ob.* en *Bas.* (I. 110/11).

CONSTANTIJN, meester...... omstreeks 1650. *K.* Couranten in »'t Uitnemend kabinet." Amst. 1654.

COOL, J. Leiden, Middelburg of Rotterdam 1708—11. *Orb.*

COOL, M. Leiden (?) 1710. *Orb.*

COOLHEM, ANDRIES VAN. 's Gravenhage 1532. *O.* (I. 73).

COOLS, A. Dordrecht 1671. *O.*

KOPPIJN. Middelburg 1364. *Tr.*

CORBIÈRE, JEAN PIERRE. g. Amst. (?) 1766, † Amst. 1816. *V.* & *Z.*

CORDIER, ... Bergen op Zoom 1487—88. *Z.*

CORNELIS, Meester. Utrecht 1494. *Z.*

CORNELIS, Meester. Utrecht 1534—36. *Orb.*

CORNELIS, Meester. Kampen 1630—34. *O.*

CORNELIS of CORNELYS. Utrecht 1427—31. *Tr.*

CORNELIS ADRIAENSZ. Goes 1552. *Z.*

CORNELIS CORNELISZ. Utrecht 1556—61. *O.*

CORNELIS GEERTSZ. Utrecht 1534—49. *Orb.*

CORNELIS GERRITSZ. Utrecht 1547—56. *Orb.*

CORNELIS GHERRITSZ. Utrecht 1522. *Orb.*

CORNELIS, H. Utrecht 1581— † 1608. *O.*

*CORNETTO, SEVERINO. .... 1567. *K.*

CORS QUINTYNSZ. Utrecht 1579. *Orb.*

CORTEN, JAN DEN. Middelburg 1364. *Ved.*

CORTEN, WILLEM DEN. Middelburg 1364. *Ved.*

CORTENHOUT, JAN VAN. Amsterdam .... *Im.* (I. 69.)

CORVER, J. ..... 18e Eeuw. *K.* (I. 97).

COST, JURRIAAN VAN DER. † Delft 1746. *Dilettant* (had, volgens GERBER, een belangrijke bibliotheek).

COSTER,.... † Alkmaar 1632. *S.* Regels voor den Gregoriaanschen zang.

COSTER, ASSUERUS. Amsterdam 1626. *Klg.*

COSTER, GERRIT. Amsterdam 1606. *Klg.*

Coster, Hermanus. g. Alkmaar ..... Leiden 1763— † 82. *O.*

Coster, Isaac. Leiden 1783—1809. *O.*

Coster, J. Leiden 1825. *O.* (misschien dezelfde als de voorgaande).

Coup, Abraham de. Middelburg 1699— † 1725. *O. & Kln.*

Courier, J. P. Amsterdam 1775. *Zm.*

Cournon, ... Utrecht 1793. *V.*

Cousijns, Pieter. g. 's Gravenhage begin 17e Eeuw, † 's Gravenhage omstreeks 1660. *O.*

Cousin, ... 's Gravenhage 1702. *O.*

Couwenburg, Michiel van. Zalt-Bommel 1687. *O.*

Couwenhove, Jacob van. 's Gravenhage 1538. *Zm.*

Couwenhoven, Adriaan van. Bergen op Zoom 1568. *Z.*

Couwenhoven, Jan van. Utrecht 1472. *Tr.*

Couwenhoven, Paul van. ..... 1563. *Z.*

Craanen, Theodoor. g. Holland ...., † Brandenburg 1688. *S.* Tractatus phisico-medicus (waarin 3 hoofdst. over muziek).

Crabbe, J. Alkmaar tot 1645, Arnhem 1645. *O.*

Crabbe, Jacob Jansz. g. Sneek ..... Bolsward ..., Alkmaar 1642— † 70. *O.*

Crabbe, Joan. Rotterdam 1659. *O.* (I 63.)

Craeyvanger, Gerardus. g. Utrecht 1775, † Utrecht 1855. *V. Z.* & *K.* Missen, Motetten, enz.

Craen, Nicolaas. 's Hertogenb. tot 1504, Brugge 1504. *K.* Motetten.

Cramers, L. Rinsmageest en Sybrandahuis 1755. *O.*

Kranch, J. W. Alkmaar 1820. *O. Kln.* & *K.* Loeresje. (I. 134.)

Crane of Craane, J. de. Kuilenburg 1764—68. *Orb.*, *O. & Kln.*

Crane, Matheus de. Kuilenburg 1764. *O.* & *Kln.*

Crans Jansz., Cyprianus. Enkhuizen 1728—33, Amsterdam 1734—55? *Klg.*

Kranssen, J. Enkhuizen ..... *Klg.*

Crebast, Jan. Groningen 1732. *T.*

Crebast, Johan Adam. Groningen 1732. *T.*

Creet, Gherkijn. Middelburg 1364. *I.* (Constenaar van der Santiche. Zie Caecilia 1850, bl. 91.)

Creylen, ... Middelburg 1364. *P.*

Cremer, Hans Hendrik. Zwolle 1782. *O*

Cretier, G. Groningen 1817. *O.*

KREUSSER of KREUSER, ADAM. g. Heidingsfeld 1727, Amsterdam omstreeks 1752— † 91. *H.* & *V.*

KREUSSER of KREUSER, GEORG ANTON. g. Heidingsfeld 1743, Amsterdam 1776—vóór 1790, † Maintz begin 19e eeuw. *V.* en *K.* Duo's, trio's en kwartetten voor Viool, enz. (I 116.)

CROEBELIS, DOMINGO S. DEL. Amsterdam (?) .... *K.* Het nieuwe Hollands Speel Huijs. (I. 133.)

CROES, JAN. Dordrecht eerste helft der 17e eeuw. *T.* (I 12.)

CROL, GELIS. Utrecht 1504. *Z.*

KROL, HERMAN. Utrecht 1403. *Sp.*

CROUSAZ, JOH. PETER DE. g. Lausanne 1663, Groningen 1724—28, † Lausanne 1748. *S.* Traité du Beau, waarin een hoofdstuk over Muziek.

KRUIST of KRUIFFTS, JAN PERK. Naarden 1764. *O.* & *Orb.*

CRUSE, HERMAN. Utrecht 1414. *O.*

CRUSERIUS, HERMAN. g. Kampen begin 16e eeuw, † Koningsbergen 1573. *S.* Over de oude Grieksche toonsoorten.

*KUCKELICO, ADRIAAN. Kopenhagen 1559. *T.* (I 22.)

KUIJPER, JACQUES. g. Amsterdam 1761, † Amsterdam 1808. *K.*

KUIJPERS of CUYPERS, JOHANNES. g. Emmerik ...., 's Gravenhage 1778, † 's Gravenhage. .... *Im.* (I 69.)

KUIJPERS, FRANCISCUS. g. 's Gravenhage ...., † 's Gravenhage ...., *Im.* (I 69.)

CUIJPERUS, meester. Utrecht 1629. *Tr.*

KUIJTER, JAN. Utrecht 1561—64. *Orb.*

KUNCKEL of KÜNKEL, J. P. Rotterdam 1784— † omstreeks 1815. *Orb.*

CUPERS van Leeuwarden, WILLEM. g. Leeuwarden (?) ...., 'sHertogenbosch 1531. *Z.*

CUPERUS, JOHANNES. Leiden 1616. *Zm.* & *K.* Musyq-stucken voor de triviale school. (I 12.)

CUZZONI, FRANCISCA. (gehuwd met P. G. SANDONI.) Amsterdam 1742. *Z.* & *K.* Il palladio conservato a 3 voci.

(*Wordt vervolgd.*)

TAALKUNDE.

Namen van nieuwe grachten en straten te Amsterdam. Amsterdam zal op nieuw vergroot worden. De gemeenteraad heeft bepaald, waar nieuwe grachten en straten zullen aangelegd worden en ook welke namen die zullen dragen. Men wil die noemen naar meer of minder beroemde mannen, die te Amsterdam geboren zijn of daar hebben gewoond. Een is er onder die namen, waar ik vreemd van heb opgezien. »Den weg langs de Singelgracht", zoo las ik in het Handelsblad, »tot waar die uitkomt op de Schans bij den Rijnspoorweg" wil men heeten »Andrieskade, naar den burgemeester Herwig Andriesz., op de geregeld volgende lijst van burgemeesters van Amsterdam het eerst genoemd (1413)" Zoo werd er voorgesteld. Waarlijk, een stuivertje kan raar rollen. Herwig Andriesz., van wien men niets weet, dan dat hij schepen en burgemeester van Amsterdam is geweest, van wien men niet weet, of hij door zijne verdiensten of door zijn geld, zijne familiebetrekkingen of iets dergelijks op het kussen geraakt is, of hij een vriend of een vijand van vooruitgang geweest is, of hij het belang van Amsterdam bevorderd of tegengewerkt heeft, hij zal zijnen naam vereeuwigd zien, omdat hij burgemeester was in 1413, het jaar waarmede de geregeld volgende lijst der burgemeesters begint en omdat zijn naam op die lijst genoemd wordt voor den naam zijner drie collegaas. Kenden wij de burgemeesters van 1412 dan zou waarschijnlijk de kade eenen anderen naam hebben ontvangen. Niet aan zijne verdiensten dus, maar aan de toevallige omstandigheid, dat Wagenaar de namen der burgemeesters van 1412 niet heeft ontdekt — dat zij niet te vinden zijn, is nog niet eens zeker: wie weet, of zij te eeniger tijd niet nog eens aan den dag komen? — daaraan heeft Herwig Andriesz. de eer die hem geschiedt te danken. Het verwonderde mij dan ook niet, dat de heer Muller in den raad het voorstel deed om die kade liever de Jacob-van-Lenneps-kade te heeten, en ik verwachtte zeker, dat dit voorstel zou aangenomen worden. Hadde ik kunnen vermoeden, dat de naam Andrieskade kans had om goedgekeurd te worden, ik

zou dan, vóór de vergadering waarin daarover beraadslaagd is, in een of ander dagblad mijne opmerking hebben medegedeeld.

Het is deze. De naam Andrieskade is niet goed. De burgemeester, naar wien men die kade noemen wil, leefde in eenen tijd, toen de bewoners onzer steden er meestal nog geenen familienaam op na hielden. Dat was nog maar met enkele van de voornaamste familiën het geval. Een der collegaas van onzen burgemeester in 1413 heette Tyman Sael. Sael is werkelijk een familienaam en behoort onder de oudste die men te Amsterdam vindt. Maar of b. v. Gijsbert Huysman, die in 1415 het burgemeesterambt waarnam, eenen familienaam rijk is geweest, of dat hij boer was en de tweede naam die hem gegeven werd alleen diende om hem van andere Gijsberts, die op andere wijze den kost wonnen, te onderscheiden, is onzeker. Dat van IJsbrand Heyn Meynerts Wisselaer, burgemeester in 1417, de laatste naam geen familie- maar een beroepsnaam was, is zeer waarschijnlijk. Om personen, die denzelfden naam hadden, van elkander te onderscheiden, bezigde men verschillende middelen. Men voegde er den beroepsnaam bij, meestal achter, soms ook voor den naam: zoo wordt een der burgemeesters van 1466 Coman (d. i. koopman) Andries Willemsz. geheeten. Waren zij van buiten in gekomen, dan gaf de plaats vanwaar zij kwamen het middel om onderscheid te maken aan de hand, als bij Otto Alberts van Oudshoorn, en Dirck Gerritsz. van Schoonhoven, de eene schepen in 1423, de andere in 1424. Het uithangteeken van iemands woning deed ook wel eens denzelfden dienst: onder de schepenen vinden wij in 1461 Claes Heyn in den Arm, in 1481 Pieter Lourensz. in den Haan. Voorts bijnamen: Groote Pieter was in 1417 burgemeester, Claes Pietersz. d' oude, schepen in 1411, Jonge Heyn Oert in 1414. De meest gewone manier echter om zich van gelijknamige personen te onderscheiden was deze, dat men achter zijnen naam dien zijns vaders plaatste. Was dit niet genoeg, dan voegde men er nog dien van zijnen grootvader bij, als Jan Jan Stevens soens soon (1394), Jacob Jan Adams soons soon (1415) of, wat korter, Albert Pieter Allertsz, (1425), Gijsbert Jacob Grebbersz. (1440).

Langzamerhand namen te Amsterdam de familienamen toe. In de eerste helft der 15e eeuw is het getal nog niet groot. Wij

vinden b.v. nog in 1449 Melis Andriesz., Meeus Pieter Reyniersz., Hendrick Auwelsz. en Heusche Jan Ottens als burgemeesters. Geen van vieren heeft eenen familienaam. In de laatste helft dezer eeuw en in de volgende vermeerderen zij allengs; maar toch heeten van de vier burgemeesters van 1578 nog twee eenvoudig Cornelis Claas Meeuwsz. en Jacob Gerrit Teeuwsz.

Ook Herwig Andriesz had geenen familienaam. Hij heette Herwig en zijn vader Andries. Hij had eigenlijk slechts éénen naam, Herwig; Andrieszoon was niet meer dan een bijvoegsel, dat diende om hem te onderscheiden van hen die even als hij Herwig heetten. Sprak men hem aan, dan noemde men hem Herwig: dezen naam weg te laten en hem Andrieszoon of Andriesz te noemen, zou in die dagen iets ongehoords zijn geweest. Want zelfs een familienaam, zoo men dien had, werd toen als bijnaam beschouwd. Wat wij nu voornaam noemen, was de eigenlijke naam.

Wil men derhalve een deel van het nieuwe Amsterdam naar hem noemen, dan zal het moeten heeten Herwig-Andriesz-kade. Vindt men den naam te lang, dan zal het Herwigskade moeten zijn. Want Andrieskade of Andrieszkade, hoe men ook op de naambordjes schrijven wil, is beide verkeerd. In het eerste geval heeft er eene kleine vergissing plaats: men neemt den vader in plaats van den zoon: men heet de kade niet naar den burgemeester van 1413, maar naar Andries, zijnen vader, die ons nog minder bekend is, van wien wij niets weten dan dit alleen, dat hij eenen zoon gehad heeft, die Herwig heette. In het tweede geval vergist men zich op eene andere wijze, men neemt eenen bijnaam in plaats van den hoofdnaam: men doet als Lodewijk XIII (of liever zijn secretaris), die, toen hij den laatsten maart 1639 onzen Pieter Corneliszoon Hooft kennis gaf van zijne benoeming tot ridder van St. Michiel, hem in dien brief noemde Mr. de Cornelisson: men doet juist zoo als men doen zou, indien men, eene straat naar Isaac da Costa willende noemen, daaraan den naam gaf van Isaacsstraat. Want even als nu de familienaam was in de 15e eeuw wat wij nu voornaam noemen, hoofdnaam: ja, het was meer dan dit, het was de eenige eigenlijke *naam*, al het overige was verklarend bijvoegsel. In oude registers, zelfs

nog in vele uit de 17e eeuw, moet men de personen ook op den voornaam, niet op den familienaam zoeken.

P. LEENDERTZ WZ.

Griet. (XXII, bl. 472.) In Gelderland, kwartier Zutfen, luidt dat liedje iets anders:

»In de maand van mei
»Leggen alle vogeltjes ei,
»Behalve de koekkoek en de griet
»Die leggen in de meimaand niet."

De griet is de grutto, limosa aegocephala, in Overijsel ook wel marel, in Friesland schries of schrier genoemd. — Zie H. Schlegel, De dieren van Nederland. Vogels. II, bl. 170.

J. C. K.

[De heeren E. Laurillard en mr. Leonard van IJsselsteyn wezen den vrager denzelfden vogel aan.]

Griet. (Zie XXII, bl. 472.) Het rijmke door den heer Bouman medegedeeld, is ook in Friesland en in vele andere streken van Nederland, zoowel als daar buiten, bekend. Zoo luidt het te Emden bijvoorbeeld:

In mei
Het elke veugel 'n ei;
De koekoek oen de greet,
Dee leggen in de meimoand neet.

En elders in Oost-Friesland ook:

Ersten mei
Legt elke veugel 'n ei;
De kiwiit oen de swoan
Hebben 't leggen dan al doan.

De beide laatste regels luiden er ook wel:

Oetgenaomen de kiwiit,
Dee is dan siin ei al kwiit.

Te Leeuwarden noemt men, evenals te Emden, in den derden

regel, den koekoek, in plaats van den kwartel. In eerstgenoemde stad zeit men dat met 't woord griet bedoeld wordt de Grietoe; dit is de leeuwarder naam van *Limosa melanura*, een zeer bekende vogel uit de familie der snippen, en wiens officieel-nederlandsche naam Grutto of Grut is. De namen grietoe en grutto zijn beide aan het geroep van dezen vogel ontleend. In Noord-Holland (vooral in Kennemerland, meen ik) noemt men den grutto ook Marl of Maarl. Friesche namen van dezen vogel zijn: op ter Schelling: Tjuust; in Friesland tusschen Flie en Lauwers (boerenfriesch): Skrier, Skries, of Skrie; in Oost-Friesland Grieta, Greeta, Greet of Greit. Duitsche namen zijn: grosse Pfuhlschnepfe, schwarzschwänzige Pfuhlschnepfe, Kreuzschnepfe; engelsche: Godwit, Black-tailed Godwit, Shrieker, Yarwhip, Yarwhelp, Sea-Woodcock; de fransche naam is: Barge, Barge à queue noire; de italiaansche: Pittima reale; de ijslandsche: Jardreka; de russische: Sukalèn, Awdotka of Sherebetschik; de Groenlanders noemen hem: Sargvarsurksoak; de Tungusen: Lagläkun: de Jakoeten: Tschoktschongò.

Maar de heer Bouman merkt nog op dat men ten zijnent ook wel Griek zeit in plaats van Griet. Zóo moet het ook eigenlijk zijn, want de kwartel en de griek leggen werkelijk hun eieren later dan andere vogels; niet in Mei, maar eerst in Juni en Juli. Omdat echter »griek" niet zoo goed rijmt op »niet" als »griet," heeft het volk beide namen verwisselt. Zoo als het rijmke in Friesland luidt, is het geheel verkeerd, want koekoek en griet leggen beiden hun eieren juist wel in Mei.

De griek is ook een nederlandsche vogel; hij behoort in ons land niet eens tot de zeldzame vogelen, maar is er toch weinig bekend. De reden hiervan is dat de griek zeer schuw is en zich steeds in het hooge gras onzer hooilanden, enz. verborgen houdt, waar hij echter zijne aanwezigheid verraadt door zijn eentonig knarsend geroep, dat als »errp, errp, knerrp, knerrp" klinkt, en dat hij bijna onafgebroken laat hooren. De griek behoort tot de familie der Rallen; zijn systematische naam is *Crex pratensis*. Andere nederduitsche namen van den griek zijn: Spriet (dat rijmt beter op »niet"), Schriek, Kwartelkoning; in Gelderland ook Wachtelkoning; de friesche naam is Teapert. De namen van den griek in vele andere talen zijn, even als in het nederduitsch, aan zijn

zeer eigenaardig stemgeluid ontleend. In het duitsch heet hij: Wiesenschnarrer, Wiesenknarrer, Wiesenschnarcher, Wiesenschnärper, Schnarrwachtel, Feldwächter, Schnärtz, Grasrätscher, Schnurtz, Schritz, Schnärrichen, Schnarf, Schrecke, Schryck, Arpschnarr, Görssel, Kressler, Heckenschärr en Wachtelkönig; in het engelsch: Corncrake, Beancrake, Corncreak, Creak en Landrail; in het deensch: Agersnarre, Snarre en Vagtelkonge; in het noorsch: Akerripe; op de Färoer: Agerskrift; op IJsland: Kéldusvin; in het fransch: Rale de genêt, Poule d'eau de genêt, Roi des cailles; in het italiaansch: Re di Quaglie; in het russisch: Korastéll; in Servie: Prdavatz en bij de Kirgisen: Katschi.

Leeuwarden. JOHAN WINKLER.

Griet. Menigmaal heb ik dat spreekwoord gehoord, maar op eene andere wijze. »Behalve de kwartel en de griet," moet zijn, »Behalve de koekoek en de spriet," en de spriet is — zoo als men weet — een bekende vogel.

H. W.

Een paar plaatsen uit den Reinaert. Op vers 6670 van den Reinaert, tweede boek, uitgave van Willems, waarvan een tweede druk door Snellaert bezorgd is, teekent W. aan den voet der bl. aan: De prosa: *Ende den jonghen hinc vele vuylicheden an, oft classen geweest waren van gheorten spisen* (?) Het tusschen haakjes gestelde vraagteeken van W. onderstelt eene vraag. Welke vraag? Naar *classen* of naar *gheorten spisen?* Ik denk het laatste; doch wil, naar 't nog gesproken wordend Zeeuwsch-vlaamsch, iets over *classen* zeggen en eene gissing omtrent *gheorten* mededeelen.

De berijmde Reinaert heeft:

Een dinc met spisel stont daer geclac.

W. teekent aan: *geclac*, voor *geclact*, geklad. Wat is nu echter *geklad*, dat oudtijds *geclact* geschreven werd? Aan vlek, klad, inktvlak, kan niet gedacht worden, evenmin als aan klad, zoogenaamd brouillon schrift, ontwerp. Maar er leeft in Zeeuwsch Vlaanderen eene uitdrukking: *dat staat er of het er neêr geklakt was*, elders *geplakt was*, van iets dat niet op zijne plaats gezet is. Of misschien dat *geclac* in verband staat met ons *klakloos*, in »hij

gooide het daar maar zoo klakkeloos neêr", en meer gelijksoortige uitdrukkingen? W. verwijst naar Kiliaan op *klacken*, en de beteekenis door dezen er aan gegeven, zal er zeker op passen.

De andere uitdrukking: »Ende den jonghen" enz., is slechts eene uitbreiding der berijming, om den vuilen boel nog beter te doen uitkomen. Wat *klassen* betreft, in Zeeuwsch Vlaanderen kent men behalve het gewone *klas* in de *school*, *klassen* van dieren, van menschen, mindere *klassen*, *klassen* van belastingschuldigen, enz. er nog twee, zeker met elkander verwant, die tot opheldering kunnen dienen.

1° *Klassen* is stapelen en wel van gelijksoortige en gelijke of effene voorwerpen, turf, gebakken steen, vloersteenen en dergelijke. Oneffene voorwerpen, b. v. straatkeien, worden *gestapeld*. Een stapel turf heet ook een *klas* turf.

2°. *Klassen*, meervoud van *klas*, een handvol, een beetje, vooral, ja bijna uitsluitend, van hooi, drooge klaver, mest en dergelijke aan elkander hangende voorwerpen. Men zegt: er is een klas hooi of mest van den wagen gevallen. Dit laatste *klas* nu noemt men ook even dikwijls *klatte* en *klatje*. De *classen* in den Reinaert vermeld zijn klonters, aan elkander gedroogde excrementen; deze hingen den apenjongen aan 't lijf. Het waren klassen of kladden van *gheorten* spisen. Spise is nog het zeeuwsch-vlaamsche — bijzonder cadzandsche — woord voor spijs: gheorte spise beteekent voorzeker verteerde spijs. Zou *gheort* niet hetzelfde zijn als *verorberd?*

Scerpeloge, vs. 788, verklaart W. door Scherpooge: hij leest dus, verleid door het vlaamsche taaleigen (zoo als de Zeeuwsch-vlaming door 't zijne mede zou kunnen verleid worden): vrouw Vulemeid scherpoog, ging hem met eenen staf koken. Dat wil dus zeggen, een pak slaag geven. Zoo zegt men nog in dezelfde beteekenis een sopje weeken, een kooltje stoven, een boterham snijden, smeeren, enz.

Doctor Jonckbloet las beter, al geeft het bovenstaande ook nog zulk een goeden zin. Vulmaerte is met eene groote V geschreven, scerpeloge mist de hoofdletter: hij kwam dus tot de lezing, vrouw Vuilemeid ging hem scherpe loog koken met een stok, dat is, ging hem met een stok slaan. Het loog koken voor de wasch, is in Zeeuwsch Vlaanderen nog immer in gebruik en het is hier

eene gelijkbeteekenende uitdrukking als het boven vermelde sopje weeken, enz.

Op *koken* teekende W. aan: »wellicht te lezen koten voor koteren". Hij werd alweer door ons gemeenschappelijk taaleigen verleid. Ons koteren is benadeelen, vandaar een kotering geven, overdragtelijk voor een pak slaag geven. Koteren is ook met eenig voorwerp stooten, ruw kittelen en ontleend aan het pijp uithalen, 't welk in Zeeuwsch Vlaanderen *pupekoteren*, genoemd wordt, met het werktuig *puup-* of *pupekoter*, pijpuithaalder.

Tas. In de tweede bijlage achter den Reinaert van Willems-Snellaert, luidt vers 57:

»Selc die vloot van vare op den tas."

W. verklaart *tas* door schuur. Hij las dus, dat er een van schrik boven op de schuur vlugtte. Toevallig geeft dit weer eenen goeden zin; doch, zonder de verklaring, zou een Zeeuwsch-vlaming er uit lezen:

Een ander vlugtte van vrees op den tas,

dat is, op de opgetaste schoven in de schuur, door geheel Zeeuwsch Vlaanderen »den tas" genoemd.

G. P. ROOS.

Een paar plaatsen uit den Reinaert. De gewoonte van loog koken in Zeeuwsch Vlaanderen, waarmede de heer Roos ons bekend maakt, bevestigt dr. Jonckbloets verklaring van vs. 788. *Tas* heeft niet alleen in Zeeuwsch Vlaanderen, maar ook op Zuidbeveland de beteekenis van het in de schuur opgestapelde (opgetaste) hooi of stroo. Zie Nav. XXII, bl. 542.

In vs. 1670 vindt Willems geene moeielijkheid. Hij verandert *spisen*, zoo als in het ms. staat, in *spisel*, en leest dus:

Een dinc met spisel stont daer geclac.

Hij verklaart *spisel* door spuwsel en *geclac* door geklad, en nu is hem alles duidelijk. Maar achter hetgeen de proza-Reinaert daarvoor heeft, »Ende den jonghen hinc vele vuylichheden an, oft classen geweest waren van gheorten spisen", zet hij een vraagteeken, ten bewijze dat hij het niet verstaat. Met mij heeft juist het omgekeerde plaats: het proza is mij volkomen duidelijk, maar de berijming versta ik niet. Ik vat echter, meen ik, wel, waarom

Willems, en ook de heer Roos, het proza niet begrepen hebben. Zal het duidelijk zijn, dan dient er eene kleine, eene zeer kleine verandering in gemaakt te worden. Er moet namelijk achter het woord *waren* een komma geplaatst worden. De jonge apen, wordt er gezegd, zaten vol vuiligheid van »gheorten spisen", en dit vuil hing hun aan oft classen geweest waren.

De vuiligheid, die den jongen apen aan de haren hing, bestond dus uit georte spijzen. De heer Roos gist, dat het georberde spijsen geweest zullen zijn. Zoo erg was het evenwel niet. In Friesland heet dat gedeelte van het hooi, wat de koeien niet eten, maar bezijden werpen of laten liggen, het *ort*. Wanneer het voeren afgeloopen is, wordt dit opgezameld in eene mand, die daarom *ortkoer* (ortkorf) genoemd wordt. Men heeft daar ook een paar spreekwijzen aan het ort en den ortkoer ontleend. Van den verkwister, van wien men verwacht dat hij later tot armoede zal vervallen en wenschen naar hetgeen hij nu roekeloos wegwerpt, zegt men, *ort wordt wel eens weer voer*, en van een meisjen, die op zulk eenen leeftijd gekomen is, dat zij de hoop op trouwen wel mag opgeven, *zij is in de ortkoer*. *Ort* is ook elders in Nederland in gebruik, in Groningen, Gelderland en Noordholland. Dat men het in Kleefsland ook kent of althans vroeger kende, blijkt uit den Teuthonista, die bij het woord *bleyfsel* als synonyma opgeeft *ort* en *overlop* en ze verklaart door residuum, reliquiae, superfluum, (quod) superest, superabundans. In Noordholland wordt het in wat ruimer beteekenis genomen: het is daar »afval van riet, hooi of stroo, nat hooi," en het werkw. *orten*, »van ort zuiveren, het ort uit den rietschoot wegnemen" (Bouman o. h. w.). Bij Kiliaan luidt het *ooraete, oorete* (*overate*): want dat hij aan hetzelfde woord denkt, blijkt uit zijne verklaring, reliquiae fastiditi pabuli sive cibi, esca superflua. Vinden wij hier dus den oorsprong van het woord aangewezen? Daar is nog al iets, wat er aan zou kunnen doen twijfelen. Wij vinden het woord overal geschreven *ort* en niet *orte*: de zamentrekking van *over* en *oor* is vreemd, ik weet niet of daar wel een enkel voorbeeld van gevonden wordt· *overate* wordt elders in eene andere beteekenis aangetroffen, namelijk in die van het te veel eten, gulzigheid, (Lekensp. III. 24 vs. 79 en 29). Maar toch zou, ondanks dat alles, de vraag, of *ort* eene zamentrekking is van

overate, ernstige overweging verdienen, indien wij de zekerheid hadden, dat het woord in de 16e eeuw in Brabant zoo geluid heeft. Die zekerheid evenwel hebben wij niet. Want, schrijft Kiliaan doorgaans de woorden naauwkeurig, zoo als zij gesproken worden, hij doet dit niet altijd. Waar hij een woord aantreft, dat, naar zijne meening, verbasterd is, verandert hij dit wel eens en schrijft het, niet zoo als het uitgesproken werd, maar zoo als hij meende dat het uitgesproken moest worden. Meestal is hij hier de plank mis. Ik geloof dat *ooraete*, *oorete* tot die woorden behoort, dat men in Brabant, even als elders, *ort* zal hebben uitgesproken, en dat zijne schrijfwijze van dit woord evenmin bewijst dat het uit *over* en *ate* zamengesteld is, als b. v. zijne spelling *avend-ure* ons regt geeft om *aventuur* voor eene zamenstelling van *avond* en *ure* te houden.

Classen zijn wat men benoorden het IJ *kladden*, te Amsterdam *klissen* noemt en, zoo het schijnt, in Gelderland *klitten*. De geldersche dichter Staring althans zegt tot Pegasus, Gedicht. (1862) dl. IV, bl. 131,

> Ik zuiver slechts uit goeden wil
> Uw schoone manen van de *klitten*,
> En lees de noppen uit uw staart.

Vroeger zeide men ook *klatte*, *klasse* en *klesse*. Zie Nav. XXI, bl. 462. Den jongen der apinne zat dus, wat zij bij het eten gemorst hadden, zoo vast in het haar of het klissen waren.

Ik heb de oudste drukken van den proza-Reinaert nooit gezien; maar uit de aanhalingen daaruit, die in de uitgave van de berijmden Reinaert door Willems en in Clignetts Bijdragen gevonden worden, meen ik te mogen opmaken, dat daarin de berijming doorgaans vrij naauwkeurig gevolgd is. Beproeven wij dus, in hoeverre wij het aangehaalde vers uit het proza verbeteren kunnen. Ik zeg verbeteren, want zoo als het daar staat, geeft het geenen goeden zin. Zoo dacht ook Willems er over, en veranderde daarom *spisen* in *spisel*. Maar deze verandering, dunkt mij, is niet voldoende. *Een dinc*, voor een pot, schotel of ander voorwerp waar men iets in kan doen, zou men in onze dagen kunnen zeggen; ik twijfel echter, of men in de dagen van onzen dichter zoo sprak. Bovendien zou men een dergelijk ding in het hok der apinne niet ver-

wachten en met de verregaande onzindelijkheid, die daar heerschte, komt het meer overeen het spisel op den vloer te vinden, dan in een *dinc*. Voorts zal de dichter voor *geclact* wel niet geschreven hebben *geclac:* een deelwoord in zulk eenen vorm is niet mogelijk. Eindelijk zie ik niet, hoe *geclact* in den zin van *geklad* hier te pas kan komen. Moest het behouden blijven, dan zou ik het nog liever met den heer Roos als »achteloos neergesmeten" verklaren. Doch de vergelijking met het proza leert ons, dat de door Willems voorgeslagene verandering niet aannemelijk is, dat integendeel het woord *spisen* moet behouden blijven. Ook omtrent het laatste woord geeft het proza ons opheldering. Daar staat, *oft classen geweest waren.* Hieruit blijkt, dunkt mij, dat het laatste woord zal moeten zijn *geclat*. *Clatte* is een nevenvorm van *classe* en de werkwoorden *clatten* en *beclatten* komen voor: zie Nav. XXI, bl. 461 en verv. En nu de rest? Ik geloof, dat wij er, met verandering van eenige letters, eenen goeden zin uit kunnen maken. Er staat:

*E*en dinc met spisen *sto*nt *d*aer geclac.

Zouden wij daarvoor niet moeten lezen:

Eñ di*e* i*ongen* met spisen *i*nt *h*aer gecla*t*?

Met spisen int haer geclat, is dan met spijzen in het haar vastgesmeerd alsof het klissen waren. Is de voorgeslagene verandering juist, dan verhaalt de dichter het volgende:

Hier ginc hi [t. w. Isegrim] mede in dat hol,
Dat van vulen stanc was vol;
Daer vant hi die mermot sitten,
Die lelic was ende ongescitte,
Des duvels dochter Moedecac,
Ende die jongen met spisen int haer geclat.

Eéne zwarigheid blijft nu nog over. *Geclat* namelijk rijmt niet op *Moedecac*. Maar is die laatste naam wel zuiver? Ik weet er geene verklaring van te geven. Het woord wordt, voor zoo verre ik weet, nergens anders gevonden; maar het kan daarom toch wel zijn, dat het in dien tijd meer gehoord werd. Doch al is het door onzen dichter gesmeed, dan mogen wij toch niet onderstellen dat hij Isegrim aan de apinne, die hij zoo afschuwelijk vond, dat hij haar des duivels dochter heet, eenen naam laat geven die niets beteekent. Hetgeen den wolf in dit hol vooral in het oog viel en hinderde, was de verre-

gaande onzindelijkheid. Wij mogen dus, geloof ik, aannemen, dat deze naam eene beteekenis heeft, die hiermede in verband staat. En dan twijfel ik bijna niet, of men zal moeten lezen *Moddecat*. *Modde* is, volgens den Teuthonista, drek, slijck, slijm, lutum, limus, sterquilinium; *modden*, in Noordholland, »kladden, morsen, vuil maken"; *moddig*, »morsig" (zie Bouman o. h. w.). Het laatste deel der zamenstelling is de naam van ons bekend huisdier. De kat is evenwel bekend, niet als een morsig, maar als een zindelijk beest. Toch hebben onze landgenooten dat in hunne drift vergeten en in hunne scheldwoorden de kat den onverdienden blaam van morsigheid aangewreven. Niet geheel onverdiend zeker is het scheldwoord *askat*. Sommige katten, men zegt dat het vooral eigen is aan de katten in het najaar geboren, zijn zoo kleumsch, dat zij, als het maar eenigzins koud is, zoo digt bij het vuur kruipen als mogelijk is, ja zelfs, zien zij er kans toe, in de warme asch gaan zitten. Het gevolg daarvan is, dat de asch aan de haren blijft kleven en het dier er daardoor vuil en onoogelijk uitziet. *Aschkat* is vandaar toegepast op een jong kind, dat zich niet ontziet, maar door alle vuil en stof heenkruipt. Zoo komt het voor in Hoofts Warenar, waar de meid aan Geertruid vertelt, hoe Klaartjen zich hield toen zij een kind was, en onder anderen zegt:

Asje 't ascat op zijn sier trat, het wistje so dra te grauwen.

Dr. de Vries, in zijne aanteekening, meent, dat het staat voor *aschgat*. Ik geloof het niet. Bij Hooft en ook op de beide andere in de aanteekening aangehaalde plaatsen, staat *ascat* en, zou men in onze dagen misschien kieschheidshalve de *g* in *k* veranderd hebben, in de 17e eeuw dacht men daar niet aan, vooral niet in blijspelen of kluchten, en daaraan zijn alle drie de plaatsen ontleend. Wat de Vries tot die gissing bewoog, is, dat *ascat* en bij Hooft en bij Coster onzijdig gebruikt wordt. Doch dit is geen bezwaar. Bij een *kind* denkt men aan geen geslacht en daarom is het woord onzijdig, en bij de namen die men aan een kind geeft, denkt men wel eens meer aan het kind dat men aanspreekt, of waar men van spreekt, dan aan het geslacht van het woord dat men gebruikt. Men zegt b. v., als men van een ongelukkig kind spreekt, niet *de* maar *het worm*, ofschoon *worm* mannelijk is.

Even zoo is *borst* mannelijk, wanneer er een man of knaap, en *kijvekater* en *krabbekater* vrouwelijk, wanneer er eene vrouw mede aangeduid wordt.

Maar een andere naam, waartegen het kattengeslacht, zoo het spreken kon, met regt zou opkomen, is *smeerpoes*, en, wat erger is, die naam is niet, als *aschkat*, verouderd, maar wordt nog dagelijks gehoord. Welnu, dat is juist dezelfde naam als Isegrim aan de apinne geeft: want *poes* verschilt niet van *kat* en *smerig* niet van *moddig*.

Er is er, onder de verzen die ik zoo even uit den Reinaert aanhaalde, nog een, dat mij, zoo als het in de uitgave van Willems staat, onverklaarbaar voorkomt, en waaromtrent ik niet twijfel of het is door den eenen of anderen afschrijver bedorven. Het is vs. 6668,

Die lelic was ende ongescitte.

Ongescitte is, zegt Willems, »wanstaltig, van *schitte,* drek". Ik heb dat woord nergens aangetroffen en het komt mij verdacht voor; maar indien het bestond, dan zou het, uit kracht van het voorvoegsel *on*, onbevuild, zindelijk moeten beteekenen, derhalve juist het omgekeerde van hetgeen het volgens Willems beteekenen zal. Eindelijk is het rijm niet zuiver. Mij dunkt, ook hier is met verandering van weinig letters een goede zin en een zuiver rijm te vinden, indien wij namelijk, in plaats van

*e*nd*e* ongescitte

lezen: *i*n donge *eñ* scitte*n*.

Donge is drek, voornamelijk van dieren, die als mest gebezigd wordt. In Friesland is het woord algemeen in gebruik. Dat men het ook in Brabant kende, blijkt uit Kiliaan, die het (hij schrijft *dunge*) als verouderd opgeeft. *Scitte* is, volgens denzelfden, stercus bovinum sive bovillum, fimus vaccinus, quo siccato cespitum loco in focis passim utuntur. Als dus de dichter zegt,

Daer vant hi die mermot sitten,
Die lelic was, in donge ende scitten,

dan meent hij daarmede, dat het vuile dier midden in den drek zat, die voor een gedeelte al van zoo ouden datum was, dat hij was verdroogd en tot brokken zamengeperst. In ieder geval moet in dit vers iets dergelijks verhaald worden: anders zou er iets ont-

breken. Er zou dan namelijk wel gesproken zijn van de onreinheid der jongen, maar niet van die der moeder. De »vule stanc", vs. 6666, wordt hierdoor ook verklaard. P. LEENDERTZ WZ.

Ghearnen. Door den heer A. C. Oudemans Sr. werd onlangs in zijne Bijdrage tot een Middel- en Oudnederlandsch Woordenboek (IIe dl., blz. 359) aangeteekend:

»Gearnen. *Slagen?*
Ooc ne mochten si min no mere
Ghearnen die volgheden bi lande,
Om Waleweine te doene scande.
Walew. vs. 9533."

Inderdaad, de aangehaalde volzin uit den Walewein is verstaanbaar voor hem, die de verklaring van den heer Oudemans aanneemt. Immers, uit hetgeen in den roman voorafgaat, is den lezer 't volgende gebleken. 't Speet den »hertoghe" ontzettend, dat Walewein en Isabella de ioncfrouwe verdwenen waren, daarom spande hij alle krachten in om de vluchtelingen te laten »souken."

»Dertich voere *ter seewart*,
»Ende dertich voerne souken *bi lande*."

Maar laas! toen »dandere" (de eerstgenoemde dertig) »quamen ter scepinghe," vernamen zij, dat hun de wind »contrarie" was. En de dertig lieden, die »volgheden bi lande"? — Och, 't ging hun al even weinig naar wensch als hunnen voorgangers: zij »ne mochten min no mere *ghearnen*." Wat de oorzaak van dat »niet gearnen" was, bespreekt de dichter niet; alleen meldt hij ons:

»Si keerden weder danen si quamen
»Si hadden behaelt lettel vrame.
»Si waren gram ende hadden toren."

Vervang nu »ghearnen," met den heer Oudemans, door »slagen," en ge zijt kant en klaar. De eenige moeielijkheid, die overblijft, is deze. Hoe kwam toch een »gearnen" met die beteekenis in de wereld? — en waarom zou dat woord, in den bedoelden volzin, niet even goed de beteekenis kunnen hebben, bijv. van *overwinnen, zich verheugen, buit maken, thuis brengen, vooruitsnellen* enz. enz. 't Is zeker in overweging van die moeilijkheid, dat de heer Oudemans een vraagteeken geplaatst heeft achter zijne vertolking.

Intusschen, 't woord in kwestie is geen ἅπαξ λεγόμενον. 't Komt ook — en wederom met een vraagteeken — voor in een fragment eener oude »aardrijkskundige les" (bij van den Bergh, de Nederl. Volksromans, blz. 145). Dáár toch wordt van den Etna gezegd: »Vut dien berghe ziet men sulfer bernen. Daer werden »ooc die zielen ghepijnt, thent hem geholpen werdt, ende zi hare »zonden *ghearnen* (?)."

Uit deze plaats blijkt zeker duidelijk, dat de vertolking van »ghearnen" door »slagen" onhoudbaar is. Als ons verhaald wordt van zielen, die hare zonden »ghearnen", dan vragen wij, — immers als wij gissen moeten — allereerst, of dat woord ook beteekenen kan: *bekennen* of *betreuren* of *boeten* enz.

Maar.... met bekennen, boeten of betreuren is de plaats in den Walewein niet verklaard. »En als — wát men zich zeer goed kan voorstellen — morgen of later iemand een *derde* en *vierde* plaats citeert, waar ghearnen gelezen wordt, dan zal ons vermoedelijk de oplossing van 't raadsel nog lastiger worden: want elders kan datzelfde woord misschien wel de beteekenis schijnen te hebben van *vermoorden, omhelzen, ophijschen* of iets anders.

Komen wij niet gemakkelijk tot zekerheid, als wij dat »ghearnen" even aankijken, en aan 't woord vragen, wat het ons zeggen wil? Van het voorvoegsel *ghe-* vóór werkwoorden werd — men weet het — door onze ouden zeer veelvuldig gebruik gemaakt; zij spraken van *ghebaren*, *ghedriven*, *gheraken, gheweren* enz., waar wij *baren*, *drijven, raken, weren* (verdedigen) zouden gebruiken. Men zie bijv. Kiliaan, of liever Oudemans, die in zijn aangehaalde Bijdrage (blz. 361) aanteekent: dat de werkwoorden, die oudtijds »het augment *ge* voor zich hadden, zóó veelvuldig" zijn, dat hij zijn »werk, door ze allen op te nemen, nutteloos zou uitbreiden,"

Kan *ghearnen* dan ook gebruikt zijn met dezelfde beteekenis als een werkwoord *arnen?* — Antwoord: Waarschijnlijk wel; want *arnen* beteekende oudtijds *oogsten* (vgl. het Hoogd. *ernten*), en die beteekenis schijnt te passen voor het »*ghearnen*" op beide door ons genoemde plaatsen. De mannen, die Walewein te land vervolgden, »ne" konden »min no mere" *oogsten*, dan hun kameraads; — hun pogen was even *vruchteloos*, ze behaalden even weinig succes. En als van die zielen, die daar bij 't bernende sul-

fer ghepijnt worden, ons wordt gezegd, dat zij »hare zonden ghearnen," dan zal de bedoeling wel zijn: »dat zij den oogst van van hunne zonden oogsten," maaien, naar zij gezaaid hebben.

Met dezelfde bedoeling gebruikt de schrijver van 't rijmwerk »Vanden levene ons heren" herhaaldelijk *arnen;* bijv. vs. 2367, waar van Jezus gezegd wordt:

»Hoe sere *arende* hi onse mesdaet,"

vs. 4199, waar Adam zegt:

»Ic beet den appel stillekine,
»Dat heb ic *gearent.*"

Men vindt meer voorbeelden van *arnen*, in dezen zin gebruikt, in de Woordenlijst van Vermeulen, (blz. 214) en in de Bijdrage van den heer Oudemans, i. v. *arnen*, waar wij (blz. 246) de ontegenzeggelijk juiste opmerking lezen: »Men bedenke, dat *boeten* »zeer na grenst aan *inoogsten*, dewijl het doelt op *oogsten*, de vruch»ten van wat men gezaaid heeft."

Ook 't Nederduitsch kende een »arnen" met dezelfde beteekenis. Zoo lees ik in Godefrit Hagene's Rijmkroniek van Keulen, vs. 2196 vv.:

»Off sy die werelt solden entgoiden,
ind so reichte lesterliche
royuen beide arm ind riche,
sy soelent arnen sicherliche,"

waar de uitgever von Groote zich stellig vergist, als hij bij »arnen" aan »arm worden" (!) denkt.

Opmerking verdient nog, dat in het Oudhoogduitsch niet alleen *arnên* (en ook *gaarnên*) voorkomt (bij Graff, Sprachschatz I, 426 vertaald met »verdienen"; bijv.: »der mit sinen sunton *garnat* den ewigen tot"), — maar ook daarnaast een *arnôn*, »oogsten" of »maaien" (bijv.: »ander ist ther sait, inti ander ist ther *arnot*"). Bij Graff wordt wel is waar 't eerstgenoemde werkwoord tot den stam AR (*aran* = »ploegen"), het tweede tot AS (*aran* = »oogst") gebracht; doch de schrijver doet dit *aarzelende*, en is blijkbaar niet afkeerig van de meening, dat beide werkwoorden ook wel bij elkander kunnen behooren en alleen door de conjugatie van elkaâr onderscheiden zijn (zie t. a. pl. blz. 479).

Wellicht is het *arnên* = »verdienen" door Graff ten onrechte onder *aran*, »ploegen" gerangschikt, en zou 't beter op zijn plaats staan onder *aran*, »oogst." — 't Is nog de vraag, of *verdienen* in beteekenis nader aan *ploegen* of aan *oogsten* komt. Als de koopman beweert, in 1872 eenige duizenden méér te hebben *verdiend* dan 't vorige jaar, dan bedoelt hij niet, dat hij A°. P°. zooveel meer heeft *geploegd*, gearbeid; maar eenvoudig, dat hij zooveel meer heeft *geoogst*, ingezameld.... Doch langs dezen weg zouden wij het gebied der sociale kwestiën naderen!

Hoorn. AEM. W. WIJBRANDS.

Kieperig, bril. (vgl. XXII, bl. 427; XXIII, bl. 27.) Van iemand die dronken is wordt gezegd *hij heeft een bril op.* Het is, geloof ik, eene uitdrukking van lateren tijd. Vroeger zeide men *hij ziet bril*; maar toen dit bijwoord in onbruik geraakt was en niet meer verstaan werd, is men aan een bril gaan denken en heeft gezegd *hij heeft een bril op.* Het is er juist zoo mede gegaan als met eene andere benaming voor het dronken zijn, *hij is buis.* Ook dit *buis* verouderde en werd niet meer verstaan, en dit gaf aanleiding dat men er van maakte *hij heeft een buis aan*, en hiervan weer *hij heeft een vest aan. Bril zien*, zoo deelt ons de heer Kousemaker mede, beteekent in Zeeland *zwart zien*, en wel meestal *kwaadaardig zien over eene mislukking.* In de 17e eeuw had het eene minder beperkte beteekenis. Waar *bril zien* bij schrijvers van dien tijd voorkomt, zou men het meestal kunnen verklaren door *op zijn neus kijken.* Het wordt doorgaans gezegd van een leelijk gezigt dat iemand zet, die eene onaangename ontmoeting heeft of teleurstelling ondervindt. Maar soms toch ook moet *bril zien* het wonderlijke en alles behalve bevallige gezigt te kennen geven, dat iemand trekt wanneer hij verrast is door hetgeen hij ziet. In dien zin komt het woord voor in Brederoos Moortje 1e dl. Kackerlack, »de panlicker", vertelt daar hoe hij een ouden kennis tegenkwam, een armen drommel, die er al zijn geld had doorgejaagd en nu door ieder met den nek werd aangezien, zoodat hij bijna wanhopig was. Kom, zegt Kackerlack, hebt gij uw verstand verloren? Ik heb, even als gij, alles doorgebragt en ben even arm, en evenwel heb ik nergens gebrek aan. Ik spreek hun die dom zijn en

geld hebben naar den mond, en daardoor heb ik overvloed en word ontzien en geëerd. Zij wandelen voort: op de vogelmarkt, op de vischmarkt, overal wordt Kackerlack vriendelijk aangesproken en aangeroepen. »Doe", zoo gaat hij voort met zijn verhaal,

Doe ginghen wy de Waegh neer, 't Water langhs over de Koren-
(marckt naer de Beurs,
Daer kreghen wy soo veel bonsiours en baselemanis [kushandjes]
(van de rycke monsieurs,
En soo veel goeden dagh van pelsers en schreurs [bontwerkers
en kleermakers], dat hy bril sagh, en ick mostme omkieren.

Kackerlack moest zich omkeeren, want hij kon zich niet weerhouden van lachen over het gekke gezigt dat zijn kameraad zette, van verbazing over de eer die den klaplooper bewezen werd.

Bril zien is een leelijk, gek gezigt zetten. Den oorsprong van die uitdrukking kan ik niet met zekerheid opgeven. Ik kan den vrager daaromtrent niet meer dan eene gissing aanbieden. In het begin der 17e eeuw werden de verrekijkers uitgevonden. Men noemde deze in dien tijd meestal *brillen.* Wie door een verrekijker ziet, knijpt niet alleen het eene oog digt, maar zet ook doorgaans het gezigt in eene onbehagelijke plooi. Zou dus *bril zien* niet oorspronkelijk beteekend hebben het leelijke gezigt, dat men zette, wanneer men dat in dien tijd nieuwe werktuig, den verrekijker gebruikte, en later toegepast zijn op het leelijke gelaat van hem die teleurgesteld, mistroostig of verwonderd is, eindelijk op het afzigtelijke gelaat van den beschonkenen?

Gemakkelijker te verklaren is *kieperig.* De heer Kousemaker vermoedt met reden dat er verband bestaat tusschen dit woord en het woord *kippig.* De oorsprong dier woorden is echter eene andere dan hij meent. In de prologhe van den Lekenspieghel beklaagt de dichter zich over de »beniders,"

Die altoos *kapen* ende *kipen,*
Hoe datsi moghen begripen
Dat dichters bringhen voort.

Kapen is rondzien, om zich heen zien; *kipen* is gluren. Het laatste wordt in Friesland nog gehoord. Vandaar het adject. *kipig,* dat inzonderheid op den bijzienden wordt toegepast, die de oogleden naar elkander toetrekt, gluurt, wanneer hij iets naauwkeurig

bezien wil. In Holland, waar men het woord niet verstond, heeft men het bedorven en er *kippig* van gemaakt. *Kieperig* (beter *kiperig*) zal wel hetzelfde zijn. De beschonkene, wiens gezigt niet helder is, moet ook gluren, wil hij iets duidelijk zien, zoo duidelijk althans als dat in zijnen toestand mogelijk is.

Dat *kip*, de naam dien wij aan onze hennen geven, met deze woorden verwant is, geloof ik niet. Daarbij zal men wel eerder moeten denken aan het kippen, het breken van den dop van het ei.

P. LEENDERTZ WZ.

Stoppelwewe (XXII. bl. 302, 543.) Wewe of weve, kom ook in Zeeuwsch Vlaanderen voor. Zou echter de afleiding, *in de stoppels gejaagd*, niet gezocht zijn? Een *stoppelkieken* b. v. is een kuiken dat nog geen veeren heeft, wiens veeren nog maar uitkomen, dus nog geen volslagen kuiken; een *stoppelbaard* is een pas aankomende — dus nog geen volslagen — baard. Zou het denkbeeld stoppelwewe niet met *dit* stoppel verwant zijn?

G. P. ROOS.

Linze (n) lekker. (XXII bl. 302.) Ezau, moede en hongerig van de jagt te huis komende, was op de gekookte linzen, het linzenmoes van Jacob verlekkerd.

G. P. ROOS.

VRAGEN.

Ketelaar. Aan boord van een schip zegt men van iemand, die de wacht houdt, »hij is ketelaar." Vanwaar die uitdrukking?

W. A. DE HOND.

Maltentig. Bij A. Fokke, Sz. trof ik het woord »maltentig" aan. Hier aan de Zaan zegt men het van eene vrouw, die overzindelijk is, waardoor nog al eens ongenoegen ontstaat.

Is dat woord meer algemeen in gebruik? Wat is de afleiding?

W. A. DE HOND.

[*Tentig* beteekent naauwkeurig, naauwgezet, precies. Vandaar *maltentig,* op malle, overdrevene wijze zindelijk en ordelijk. Zie de Jager, Verscheidenheden bl. 171 en 335. Navorsch. I bl. 115. Dr. de Jager leidt het af van *tenten,* d. i. onderzoeken, beproeven, peilen.]

Deun. »Om een deun" zegt men in Diechterland, als men iets doet, dat men niet waarlijk meent en dat ook niet het gewenschte gevolg heeft. Staat dit in verband met het werkw. »deunen", bij Kiliaan opgegeven in den zin van schertsen, mallen, enz.? Men vindt dit ook dikwijls bij Vondel, in dezelfde beteekenis.

W. A. DE HOND.

Kliekje, lesje, poesie, koue letten. De rest van 't eten noemt men te Zaandam »kliekie", in Drechterland: »poesie of lessie, op Zuidbeveland: »koue letten." Vanwaar die woorden?

W. A. DE HOND.

Ongevoelig, noozen. Op Zuidbeveland, ten minsten te Baarland, zeggen zij: »ik ben er broaf ongevoelig over," zoo zij willen te kennen geven, dat iets hun spijt of leed doet. Aan de Zaan zegt men: het noost me. Nog heeft men daar »nooselijk," ongelukkig, ellendig, jammer. Zeker in verband met het lat. noxa = schade, nocere = schaden, waarvan men ons woord »onnoozel" = onschadelijk, heeft willen afleiden. Naar ik meen, is dit door den heer te Winkel weerlegd.

't Gebruik van »ongevoelig" te Baarland (misschien ook nog op andere plaatsen) pleit wel voor 't begrip, dat het volk heeft van 't voorvoegsel on.

W. A. DE HOND.

Klaploopen, op schobberdebonk, op de bonne fooi. Ook meen ik, dat men daar zegt, op schobberdebonk of schaverdebonk loopen = klaploopen of »op de bonne fooi." De heer Kousemaker zal dienaangaande meer kunnen meedeelen.

W. A. DE HOND.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Geslachten Spiering en Oudheusden.

Geslacht Spiering.

De stamvader van de Spierings was Wouter, tweede zoon van Johan, heer van Heusden, † 1192 en N. van Hoorn.

In 1227 komt voor een Walther Spiering.

In de beschrijving v. Heusden door J. v. Oudenhoven komen op de regeringslijsten de volgende namen voor van de geslachten Spiering en Oudheusden, waardoor de leeftijd van verscheidene, in mijne vorige lijst opgenoemde personen kan bepaald worden.

Spiering van Wel.

Jan Dirksz. 1370

Willem 1436.

Dirk Willemsz. 1475—1503.

Hugo Robbertsz. 1519.

Gerrit, kastelein van Heusden van 1533 af † 1571, sticht in 1568 vier oude-vrouwen-huisjes te Heusden. Zijn zoon Gerrit, bijgenaamd Quaetael, komt in de regeringslijsten voor van 1563—69, trekt zich in 1569 terug op het kasteel, terwijl Waerdenburg de stad Heusden binnentrekt, waarbij een derde deel der stad verbrandt. Na zijns vaders dood was hij kastelein van Heusden. Toen die stad in 1577 in de Unie werd opgenomen, verliet hij het land.

Spiering van Aelborg.

Jan 1389—1405.

Claes 1401—1440.

Dirk 1414—1432.

Gijsbert 1436.

(Jan en Hugo, heemraden in 1437. Oudenhoven bl. 252.)

Jan 1464.

Claas Claasz. 1442—49.

(Aert dijkgr. en Hugo heemr. in 1452. Oudenhoven bl. 256.)

Was deze Aert dezelfde als Aert Sp. v. Aalb., die in 1425 Jacoba v. Beieren uit hare gevangenis te Gend hielp verlossen?

Jacob Dirksz. 1451—1497.

Arent 1519—1523.

Hugo 1568—1570. Hij hielp in 1568 Daniel v. Gendt ter dood veroordeelen, die gewapend de predikatiën van den predikant Cornelis te Engelen had bijgewoond. Oudenhoven bl. 390.

Er komt nog voor een Hugo Spier. v. Veen Robbertsz. in 1511.

Geslacht van Oudheusden.

Magteld v. O. H. getr. met Herbaren van Rieden, in 1348 baljuw v. Zuidholland, stichtte een kapittel van 5 kanonniken in de Catharine kerk te Heusden en het nonnenklooster te Heesbeen.

Hak 1413.

Hak Arentsz. 1420—1457.

Antonis Aert Iven 1454.

Jan Hakkensz. 1455 stichtte een oude-mannen-huis te Heusden.

IJwijn en zijne vrouw Alveraet Arendsd. v. Wijk stichtten 3 proven voor oude mannen in 1455.

Hillen Hackensz. 1458—1492 komt niet voor op de vorige lijst.

Hendrik Antonisz. 1474—1505.

Hak Hakkensz. 1478—83.

Iven v. O. H. 1501—47.

Herman Antonisz. 1503, komt niet voor op de vorige lijst.

Mr. Jan 1506—20.

Hendrik 1543.

Floris 1571—85.
Jonkh. Hendrik 1583—1611. } komen niet voor op de vorige lijst.

Jan v. O. Heusden = Maria Pels en hun zoon Floris v. O. H. = Anthonette v. Nispen, † 1650.

Bij le Roij, Theatr. de Brab. komen voor Cornelie v. Oudheusden getr. met Gerard Numan, secret. van den aartshertog Philibert en Theodore, bar. v. Heusden gezegd v. Elshout, burgem. van Brussel, † 6 mei 1716.

Behooren Adriaan v. O. H., die als past. te Rotterdam in 1682 stierf, en Adriaan v. O. H., die als pastoor van Voorburg in 1692 stierf, tot dit geslacht? G. A. SIX.

Schaarwapens. Sedert vele jaren heb ik mij bezig gehouden met de verzameling van *schaarwapens*, ter verklaring van oorsprong

en beteekenis van dat wapenfiguur, hetwelk als *la force* in de Heraldie bekend, door aanzienlijke geslachten, zoo in de Nederlanden als België, en vooral in Duitschland gevoerd werd, of nog wordt. Wij troffen het aan zoo verre volken van Germaansche en Frankische afkomst zich verspreid hebben, en, wat ons opmerkelijk voorkomt, geene bij de nakomelingen van eigenlijk Gallîschen en Angelsaksischen stam.

Onze verzameling bevat dan ook alleen schaarwapens uit Denemarken, Westfalen, Hanover, Pruissen, Thuringen, Saksen, Wurtemberg, Beyeren, Oostenrijk en Tyrol aan de eene zijde, en uit de Rijnstreken, de Nederlanden, België, het Noorden van Frankrijk en Normandië aan den anderen kant. Meer dan *twee honderd* schaarwapens hebben wij bij elkander gebragt, en aldus in één-, twee-, drie- en vierschaarwapens verdeeld, waarop wij onze verklaring der *schaar* (*la force*) als *Vair-scara* d. i. *manschaar* uit het Germaansche regtswezen ontsproten, gebaseerd hebben.

Langdurige studie, hoofdzakelijk van dit wapenfiguur heeft ons tot de overtuiging gebragt, dat wij hier met een *symbool* van het regt te doen hebben, gelijk wij ook in de *Chévrons* en *Sautois* voor een bijzonder regt, het seigneuriaal regt op den wildban en het doodregt door ledebraken of breken veronderstellen.

In onze Verhandeling *over de Schaar en Schaarmannen*, aangeboden aan de Belgische *Académie d'Archéologie*, en opgenomen in hare Annales, 2e serie, T. VII (1871) hebben wij dat gevoelen uiteengezet en daaruit afgeleid, dat ook andere wapenstukken, als eene soort van hiëroglyphen, wel eenigen zin en beteekenis zullen hebben, hoezeer de meeste, zoo niet alle adellijke wapenvoerders van het hunne getuigen moeten: ik ken daar geene beteekenis van.

Doch dit daargelaten, en hoezeer onze verzameling tot 215 wapens is aangegroeid, hebben wij op blz. 354 van genoemd werk de vrijheid genomen naar waarheid te getuigen:

»Ondanks dat alles, willen wij toch nog geene aanspraak maken op algeheele volledigheid; misschien bezitten andere rijke wapen-collectiën nog afbeeldingen en namen, die ons onbekend bleven; doch wij deden wat binnen ons bereik viel, en hebben daarbij het bewustzijn het *nonum prematur in annum* niet uit het oog verloren te hebben.

»Wie ons evenwel meerdere schaarwapens kan aanwijzen of leveren, zal ons daardoor zeer aan zich verpligten."

Het geval nu, dat wij sedert dien tijd op deze uitnoodiging en zonder dezelve nog *zeven*, ons vroeger onbekende en over het hoofd geziene schaarwapens ontvingen, als van *Schellick*, in het geslacht Temminck, Deventer, (1695), een variant op het wapen *Scherenberg*, Utrecht. nl. van *Scheerenberg*, Amersfoordt, benevens twee wapens, dat van *Chasteau de Moha,* Braband, en van *Fontignies* of *Fontigny*, in Luik, — Rietstap, *Armorial* in voce, — doet ons hopen, dat wij nog wel meerdere zullen ontvangen, wanneer wij ons verzoek, gelijk met beleefden en vriendelijken aandrang bij dezen geschiedt, hier herhalen.

Wij vestigen er dus de aandacht op van alle liefhebbers en beoefenaars der Heraldie, welke den Navorscher lezen en daaraan medewerken. En opdat men wete *welke* wapens in bovengenoemd werk zijn opgenomen, laten wij hier de lijst daarvan volgen :

ALFABETISCH OVERZIGT.

a. ÉÉN-SCHAARWAPENS.

1. Adelberg, Beyeren.
2. Amerongen, Utrecht
3. — (Gevert van) 1538.
4. — (Bor van), Utr.
5. Amerongen (van) Utr. *Écartelé.*
6. Bande, Luxemb.
7. — (Breaugies), Luxemb.
8. Brenn, Pruissen.
9. Buddinc (gh.) (Henric) knape, 1366. Utr.
10. Buddingh, 1425, Geld. Rhen.
11. — Arnh. 1595, 1624.
12. Carnap (von) Rijnpr.
13. — (H. von) id.
14. Charloz, Namen.
15. Coenders, (v. Helpen), Utr.
16. Cost, Overijs.
17. Deck (v. d.) Frankenl.
18. Engel'hart, Beyeren.
19. Facs, Antwerpen.
20. Hagen, (Stamw.) Saksen
21. — Pr. en Saks.
22. — — — 1750.
23. — — — 1840.
24. — (von) Habersleben.
25. Haldenberg. Beyer. Tyrol.
26. Haldenberg (Ibach van)
27. Hattum, (of Hattem), Geld. Utr.
28. — (Jan van).
29 — (van Rynestein).
30. — — 1740.
31. Hedeman, Pruissen.
32. Holland, Utr.
33. — (op een grafsteen.)
34. Keyser, Utr.
35. Langen, Holl. Utr.

36. Langen van Stockum.
37. — Westph. Brunsw.
38. Lanoy, Utr.
39. Leersum, Utr.
40. Leth (V. der), Utr.
41. Lith (Jan van), Utr.
42. — (Jan, Gerritz v. der), 1596.
43. Lochmann, Andr. Neuremb. 1667.
44. Luitten (Ulr.) Göpping., 1447.
45. Malderik, Geld.
46. Manderik, id.
47. Mandring, Utr.
48. Mansheim, Swab.
49. Manvick, Utr.
50. Maurik, Geld. Utr.
51. — (Adriaan van) 1624.
52. Meulen, Holl.
53. Monnich, Westph.
54. Oeffelt, N. Brab.
55. Onbekende.
56. id. Maria-kerk; Utr.
57. id. St.-Jans-k. id.
58. id. Woudenberg.
59. Pagge, Karinthe.
60. Rauhberg, Stierm.
61. Renesse. (ubi?)
62. Riebeek, Utr.
63. — 1605.
64. Riebeeck, (Wilhelmira) 1609.
65 — Utr.
66. — (Willem van), Utr.
67. — Utr.
68. Riebeek, Buurkerk, Utr.
69. — Gistel, 1632.
70. Rybeek, (Ubi?)
71. Le Roy, Antw.
72. Sampstag, gen. Sampser.
73. Scharenberg, Vlaanderen.
74. Schaumberg, Beyeren.
75. — Hessen, Pruissen.
76. Schellinghwout, Utr.?
77. Scherding (Stad.)
78. Schrotsberg, (Frankenland.)
79. Spilin (Herebert), Utr.
80. Stege, Breda, 1674.
81. Kw. gesl. Udekem, Lov.
82. Story van Blokland, Utr.
83. Thurn u. Taxis (Tassis).
84. — — Beyeren.
85. Uytenweerde (echtgenoote).
86. Verbeek (Fred.), Utr.
87. Wyck (Mariakerk van) 1657.
88. Zuilen (Riebeek), Utr.

b. TWEE-SCHAREN.

89. Amerangen, Denemarken.
90. Ascheholle, Denem.
91. Beeckman, Mechelen.
92. Giech (Stamw.), id. 1450, id. 1480.
93. — (Noblesse).
94. — id. 1482.
95. — (Freih.) 1680.
96. — (Grf.) 1695, Beyeren
97. Kellich, Thüring.
98. Marschalk, (von Alten-göttern) (Baronnen) Pr. Saks. Beyr.
99. Marschalk, (von Gottmanshausen.
100. — v. der Schney, Swaben.
101. — (v. Burgholzhauzen). Oostenr. Pr. Saksen.
102. Pypops, Vlaanderen.
103. Queesen of Quesyen, Nederl.
104. Schwawenpuhler, Beyeren.
105. Scheerenberg, Utr.
106. Thurnau (Stad).
107. Kw. Udekem, Loven.
108. Weseren, Luik.
109. Zangberger, Beyeren.
110. Zenger, id. —

c. DRIE-SCHAARWAPENS.

111. Adriaans, 1723, Maarsen.
112. — Rhenen, 1741.
113. Adrianus, Utrecht, 1720.
114. Ameronghe, Utr.
115. — id.

116. Ameronghe mette Scheere, 1449. (Zie ook *Scheer*).
117. — (Jacob van), Utr.
118. Banjaert, Holl. (Rietst).
119. — id. (Hofdijk).
120. Bronkhorst, tot Batenb. Haarl. en 's Grav.
121. Chaltin, Luxb. en Prov.
122. Crehin, Luik.
123. Crieck, (Justus), Utr.
124. Crusing, (Jacob), Utr.
125. Derthuysen, Utr.
126. Eisenbach, Duitschl.
127. Eisenhofen, Beyeren.
128. — id.
129. Engh, (Huize ten) Vleuten, Utr.
130. Felbiers, Luik.
131. Gaymand, Namen.
132. Gerard (*de Curia*), 1227
133. Grauwert, Utr.
134. Hannyt, Brab.
135. Hautefort, Frkr.
136. Hautefort, d'Ajac.
137. — de Périgort (Normandie),
138. — de Surville id.
139. Houthem, Brab.
140. Hove (ten) Geld.
141. Jaymart, Luik.
142. Insen, Utr. (M. kerk.)
143. Lamers, Rijnstr.
144. Maikeren, (Anna van).
145. Nameringen, (de Rouk).
146. Poel (van der), 's Hage.
147. Prévinaire, Vlaand. Holl.
148. Rahier, België.
149. — id. Belg.
150. Riem, (Arnt), 1346, Utr.
151. Rynevelt, Utr.
152. Scheer v. Amerongen, Utr.
153. Schonauwen, Utr.
154. Schorer, Zeel.
155 Schouten, Utr.
156. G. S(chouten), 1638, Utr.
157. — van Weede.
158. Spaen, (Giles). Utr.
159. Thiribu, België.
160. Tour (la) des Bains, Luik.
161. — de Hannut, Luik.

d. VIER SCHAARWAPENS.

162. Batenburgh, Geld. Frl.
163. Batenborgh, Utr.
164. Batenburg, Nederrijn.
165. Bemmen, Utr.
166. Bicht (van der), Valkenb.
167. Bredero, Kanuniek, Utr.
168. Bronhorst,Oostenr.
169. — Haarl., 's Gravh.
170. — van Batenburg.
171. — — Graven.
172. — Gronsveld-Eberstein Oostenr.
173. Deelmagen, Utr.
174. Diggelen (van), Zeel.
175. Doornick (Hendr. van), 1609.
176. Droem. (Herm.), Utr.
177. Eck (van), Geldl.
178. Gennep (van), Nederl.
179. Haeze, Utr. Westph.
180. Haes van Gennep. Utr.
181. Hardenbroek van Wulven, Utr.
182. Huysman, Utr.
183. Imbyze van Batenburg, Limb.
184. Katen (van der), Utr.
185. Kerk (van der), Utr. 1625.
186. Lammers, Doorn, Utr.
187. Leborme, Utr.
188. Leemputte, 1542, Brab., Utr. 1756.
189. Lieren (van). (Ubi?)
190. Lynden (van), Geld.
191. Maesakker, Geld.
192. Meeckeren, Cleef, Geld.
193. — van Batenborg, Geld.
194. Middachten, Geld. 1600, Rhenen.
195. Middeler, Geld.
196. Prenthegem, Vlaand., Brab.
197. Sarwarden ('s Herwarden), Kuilenb.

198. Spaen, Geld.
199. Spaene, Holl.
200. Speenderbeeck 1553, Antw.
201. Spannerbroek, Westph.
202. Tellinghuyse, Brab.
203. Vaeck, Geld.
204. Voorde (Ten), Utr.
Volgen de beide Casques.
205. Eisenhofen, 1372.
206. Casque, 1488.
207. Wapen te Remagen. Fustenburg-Steiheim (zie Hagen).
208. Fürst von Thurn u. Taxis. (volle wapen).
209. Schillick, gael. Temmink, Dev. 1695.
210. Scheerenberg, Utr. Amersf.
211. Chateau de Moha, Brab.
212. Fontignies of Fontigny, Luik
213. Coenen, Holl. (kleuren onbekend.)
214. Heus, (De) Utr.
215. Scheers, Nijm. 1662.

Mogt deze lijst, gelijk wij hopen, door nog meerdere schaarwapens worden aangevuld, dan zijn wij voornemens een Supplement of Bijvoegsel tot ons werk te leveren, waardoor wij dan ook de gelegenheid zullen hebben, de welwillende opmerking mede te deelen, die ons door een geacht wapenkundige, omtrent de wapens van *von Carnap* (n⁰. 12 en 13) en *Stege* (n⁰. 80) gemaakt is, of die nog mogten gemaakt en ons medegedeeld worden, waartoe wij ons bij dezen zeer aanbevolen houden.

Inzonderheid zal men ons daardoor ten zeersten verpligten, als men ons bij de aanwijzing of beschrijving van wapens, die wij missen, ook eene teekening of afdruk daarvan zou willen schenken, die met erkentelijkheid zal ontvangen worden, terwijl wij die op een bijblad wapenkaart wenschen op te nemen. Ons adres is:

D. BUDDINGH,
Utrecht. Oud-Leeraar en Bibliothecaris der voorm. Kon. Akademie te Delft.
Utrecht, A 638.

VRAGEN.

Geslacht Parijs van Zuidoort. Behalve hetgeen ik in mijne beschrijving van Wiardastate omtrent het adellijk geslacht van Parijs van Zuidoort heb vermeld, vind ik later nog in Batav. illustr. p. 756 en 761.

Gerrit Parijs van Zuidoort en zijn zoon:

Cornelis P. v. Z. en zijn zoon:

Jan P. v. Z. 1477—1500 in het Sticht van Utrecht en zijn zoon:

Adriaan P. v. Z., burgem. van Utrecht 1549.

Was deze dezelfde als Arij v. Zuidoort, momboir der kinderen van Oostrum in 1539?

In den Tegenw. staat van Utrecht, XII, bl.. 200,

Lubbert v. Zuidoort, burgem. van Utrecht 1542, was in 1546 heer van Voorn bij Utrecht.

Tijmon P. v. Z. was in 1611 heer van Voorn.

In Koks Woordenboek, art. Renesse:

Maria Parijs v. Zuidoort, geb. 1610, † 1629, was getr. met Jacob Frederik v. Renesse v. Grijpskerk; hun zoon, Gijsbert v. R. stierf in 1636 voor zijnen vader, en was heer van Zuidoort.

Was deze Maria P. v. Z. eene zuster van Jacoba Parijs v. Z. Jacobsdochter, die in 1640 als laatste afstammeling van dit geslacht stierf? en hoe kwam Zuidoort toen aan Huibert v. Bueren, die omtrent 1650 leefde?

In een handschrift van het prov. utr. archief zag ik de volgende kwartieren van eenen Parijs v. Zuidoort.

Parijs v. Zuidoort.	Schotti.
van Bette.	Cesari.
de Wael v. Vronestein.	Falieri.
v. d. Noot.	Moneti.

In vrij uitvoerige fragmenten van de aanzienlijke zuidnederlandsche geslachten Schotti en Bette vond ik geen Parijs v. Zuidoort vermeld, evenmin als in die van de Wael v. Vronestein. Kan iemand hieromtrent ook eenige inlichtingen geven?

G. A. SIX.

Geslacht van Nes. Mij sinds eenigen tijd bezig houdende met het bijeenbrengen van familiebijzonderheden nopens de van Nessen ben ik met de geslachtlijst van den lt. admiraal Aert van Nes in zoo verre gereed, dat mij enkel omtrent diens jongsten zoon Wilhelm of Willem, geboren te Rotterdam in 1684, nog eenige inlichtingen ontbreken.

Wat ik van hem heb opgespoord is, dat hij in 1718 als kapitein diende bij het regiment dragonders van graaf van Schlip-

penbach, staande ter repartitie van Holland, in garnizoen te Nijmegen, en dat hij in het begin van 1748 als luit.-kolonel bij dat regement gepensioneerd is.

Bijaldien nu deze of geene beminnaar der vaderlandsche geschiedenis iets van het verdere lot van dien zoon mogt weten, of deze gehuwd is geweest, wanneer en waar hij gestorven is en of hij kinderen heeft nagelaten, zou de mededeeling daarvan mij zeer aangenaam wezen.

Rotterdam. N. SCHELTEMA.

Geslacht van der Hult. Zoude men ook kunnen opgeven, wie de ouders waren van Cornelis van der Hult, gehuwd geweest met Henderica Catharina van Wouw, eerstgenoemde begraven te Delft den 29 augustus 1807 en de tweede 31 december 1811 overleden, insgelijks te Delft, nalatende drie kinderen.

Cornelis van der Hult was in den patriottentijd schepen van de stad Breda en later ook van Geertruidenberg.

Kan men ook opgeven welk wapen die familie voerde?

KOCH.

Wapen van Meurs en van Omphal. Wordt opgave gevraagd van de wapens gevoerd door de familiën Meurs en van Omphal.

H. C. VAN BAKKENES.

MENGELINGEN.

Hooge ouderdom. — Honderdjarigen. (Vgl. Alg. Reg. I en II; XXII, bl. 108, 209, 477).

Der Genealogische Archivarius auf das Jahr 1732 vermeldt, IV, Thl. II. Nachricht von denen im Dec. verstorbenen hohen Standes-Personen, S. 272, 273:

»Detlev Brockdorff, Königlicher Dähnischer Conferentz-Rath, starb zu Rohlsdorff unweit Lübeck im 95. Jahre seines Alters. Er hat an Kindern, Enckeln und Ur-Enckeln 112 Seelen erlebt.

»Wir beschliessen die Todtes-Fälle dieses Jahres mit einem Manne in Irland, Nahmens William Leland, der im Dec. im 140ten

Jahre seines Alters gestorben. Er hat kurtz vor seinem Todte die Nachricht von sich gegeben, dasz er A. 1593 su Warrington in Engelland gebohren sey, und sich der Krönung Jacobi I, welche 1602 geschehen, noch gantz wohl zu erinnern wisse. Bisz A. 1664 habe er in seiner Geburtsstadt gewohnet, nachgehends aber sich nach Irland gewendet, allwo er niemahls kranck worden, auch sein Angesicht bisz ans Ende ziemlich brauchen können."

Christoph Günnther Megander noemt, in zijne Curieuse Sammlgn. zur Miscellan-Hist. Hoher Häupter u. Fürstl. Standes-Personen, Dresden 1738, Cap. XVII, p. 142—152, een tal van vorsten enz. op, welke 70 tot 120 jaren geleefd hebben. De laatste en oudste, daar genoemd, is: »Theodoricus II. Souverainer Beherrscher über Holland und Seeland," die, na 88 jaar geregeerd te hebben (volgens denz. p. 141), in den ouderdom van 125 jaren stierf.

In een stukje in het Magasin pittor. 1872, p. 62, getiteld: Durée de la vie humaine, zegt de schrijver o. a.:

»D'après Jean Paul François (sic) Richter, un nommé Peter Lorten, né en 1529, dans le banat de Temesvar, mourut en 1724 à l'âge de 185 ans. *A enquérir!*

Au siècle dernier, les recensements officiels de la Russie donnèrent un total de plus de 1300 centenaires [1]).

Nous avons connu nous-même aux environs de Paris, un petit vieillard qui est mort dans sa 101e année." Meer over hem en anderen, t. a. pl.

Le Maréchal d'Estrées, âgé de 103 ans, ayant appris la mort du Duc de Tresmes, qui mourut âgé de 93 aus, dit: j'en suis bien fâché, mais je n'en suis point du tout surpris, c'étoit un corps cacochisme et tout usé; j'ai toujours dit que cet homme-là ne vivroit

---

[1]) Il est nécessaire d'observer à ce sujet, que souvent, en Russie, les registres des églises constatent des âges exceptionnels, parce que l'on inscrit le fils sous le nom du père, ce qui peut donner lieu plus tard à des confusions et à des erreurs.

[2]) François-Annibal d'Estrées, duc, pair et maréchal de France. Il mourut à Paris le 5 mai 1670, agé selon les uns de 98 ans et selon d'autres de 102. Il estoit frere de la belle Gabrielle d'Estrées qu' Henry IV auroit épousée si la mort ne l'eust enlevée. Le Gendre, Hist. de France, in-fol., T. II, Part. II, Grands Officiers, p. 159, 160. Vgl. Daniel, Hist. de France, in-4⁰, t. VII, p. 72, Luiscius Woordb. in voce., Coxe, Travels in Switzerl., Bas. 1802, III. 113. In Les Histo-

pas [2]). L'Art de se desopiler la rate T. II. p. 85, en daaruit overgenomen in Choix des meill. morceaux tirés des Ana, T. II. p. 348.

Johan Riedesel zegt in zijne Hessische Chronick: (bij Kuchenbecker, Analecta Hassiaca, Part. III. p. 1 ff.) »1376 starb der alte Fürst Landgraf Henrich, als er bey 100 Jahre alt war; ist zu Marpurg begraben."

Von Steinen noemt onder de burgemeesters van Unna: »Steffen Vosz, 1559. Ist fast 100 Jahr alt worden, und hat in 60 Jahren oft dis Amt verwaltet." Westphäl. Geschichte, II. Theil. S. 1156 »In unserm Westphalen, zegt hij, S. 719, 720, sind mir 4 Geschlechter dieses Namens bekandt, welche zwar alle Ritterbürtig sind, aber verschiedene Wapen haben, als: 1. Vosz von Steinwick auch Steinwick Vosz geheissen. 2. Vosz zum Bockel. 3. Vosz zu Enniger und 4. Vosz zum Rodenberge."

M°.

Eene oude Blondin. (XXII, bl. 377). Dit »hoog spel", waarvan mijne zeeuwsche vrienden, de heeren Kesteloo en Caland, gewag maken, schijnt geruimen tijd in zwang geweest te zijn. Althans ik vond het vermeld in rekeningen uit de 14de eeuw, en het behoorde tot de openbare vermakelijkheden in den Haag, die uit de publieke kas betaald werden, gedurende de regeering van Frederik Hendrik.

In de stadsrekeningen van Zutfen, over 1554 f°. 68, lees ik:

Aen die ghesellen ghegheven die op onse kermis van der toirne vlogen betaelt. . . . . 2 gld. 7 st.

Zutfen. J. G. FREDERIKS.

---

riettes de Tallemant des Réaux, t. 2, La Haye 1834, staat, p. 5, in noot: „né en 1573, mort le 5 mai 1670. On a de lui: *Mémoires de la regence de Marie de Medicis*, 1660, in-12. Ils font partie du tome 16 de la deuxième série de la Collection des Mémoires relatifs à l'Histoire de France." — Renatus Potier, hertog van Tresmes, sedert 1648 luit.-generaal in 't gouvernement van Champagne en gouverneur van Chalon, stierf te Parijs den 1 febr. 1670, in den ouderdom van 91 jaren. Hoogstraten, Woordenb. i. v. Potier.

GESCHIEDENIS.

Mevrouw Bonaparte — David Neveu. Den 13den augustus 1802 zond onze gezant te Parijs, de heer Schimmelpenninck aan den secretaris van staat voor de buitenlandsche zaken, de copie van eenen bij hem ontvangen brief van den minister van buitenlandsche zaken Talleijrand van den 9den te voren, inhoudende een verzoek van den botanist David Neveu, die aan de Kaap de Goede Hoop en in de binnenlanden nasporingen wenschte te doen in het belang zijner studiën. »Tot de intentien van de reis van dezen botanist — zoo schrijft onze gezant — behoort voornamelijk die, om in die oorden eenige zaden of bollen van Afrikaansche bloemen en planten voor mevrouw Bonaparte, 's consuls echtgenoot, te vergaderen en aan haar over te maken. Mevrouw Bonaparte heeft eene groote mate van botanische kunde, en is inzonderheid eene groote kenneresse en beminnaresse van bloemen. Zij heeft den inhoud der missive van den minister door een eigenhandige brief aan mij geappuyeerd, waar van ik mede de eer heb hier verkort een copie te voegen." De inhoud van dit schrijven van mevrouw Bonaparte was van den volgenden inhoud:

»Je verrais avec bien de la reconnaissance, Citoijen que vous prissiez la peine d'écrire aux Directeurs de la compagnie des Indes de votre Republique, pour leur recommander en mon nom un Ecossais qui désire se rendre an Cap de bonne Esperance, et s'y livrer à des recherches de Botanique. Je le charge de rassembler dans ses voyages, la plus grande variété possible de productions végétales, (plantes et graines) de cette partie de L'Afrique.

Recevez l'assurance de mes sentimens distingues.

Malmaison, (Signé) Lapagerie Bonaparte."
23 Th: 10.

Zoo als wel was te veronderstellen, werd aan het verzoek van den gezant gevolg gegeven, en bij besluit van het staatsbewind van 19den augustus 1802 bepaald, dat aan den raad der aziatische bezittingen zou worden geschreven om de noodige orders te stel-

len, dat den persoon van David Neveu bij zijne komst aan de Kaap de Goede Hoop wel ontvangen, en hem alle faciliteit werd verleend tot bereiking van het oogmerk zijner reis.

LABORANTER.

Vuurwerk in 1811. Verslagen van autoriteiten, memoriën, brieven, aanteekeningen van tijdgenooten, en wat dies meer zij, worden als »echte stukken" doorgaans voor onwraakbare getuigen gehouden, — en toch kan men er door gefopt worden. Zelfs als een overheidspersoon een »waarachtig verslag van zijne handelingen" geeft, kan hij zich op de zonderlingste wijze vergissen, en den lezer op een dwaalspoor brengen.

Ik wil hiervan een aardig voorbeeld bijbrengen, en wel uit een stuk van betrekkelijk jonge dagteekening, en betreffende een zeer schitterend feit — een vuurwerk, — dat nog zoo lang niet geleden is, of er leven nog lieden, die 't gezien hebben.

Willem Jozef van Brienen van de Groote Lindt was gedurende de inlijving van ons vaderland bij het Fransche keizerrijk maire van Amsterdam. Na de gelukkige herstelling van 's lands onafhankelijkheid was hij niet tevreden over het stilzwijgen, dat zoowel het gouvernement als het stedelijk bestuur ten zijnen opzigte in acht nam, terwijl er geen blijk gegeven werd, dat men zijne diensten, onder de Fransche overheersching bewezen, op hoogen prijs stelde. Daarom nam hij de pen op en schreef een verslag van zijne handelingen.

De vorm van dit stuk zou doen veronderstellen, dat het bestemd was om in 't licht gegeven te worden, wat echter toen niet geschied is; en evenmin blijkt, aan wien de gewezen maire het geschrift heeft toegezonden. Het werd, vóór eenige jaren geleden, door Mr. Jeronimo de Vries ter hand gesteld aan den stads-archivaris Dr. P. Scheltema, die het eene plaats gaf in het 2e deel van zijn werk: *Aemstels Oudheid of Gedenkwaardigheden van Amsterdam.*

Men weet, dat Napoleon met de keizerin in october 1811 te Amsterdam is geweest, en dat zijne inkomst en zijn verblijf hier zeer feestelijk geweest zijn. Tot de vreugdebedrijven behoorde ook een prachtig vuurwerk op de Hoogesluis, op zondagavond, den 20sten october. Hierover handelt Van Brienen vrij uitvoerig en

schijnbaar zeer naauwkeurig. Men vindt zijn verhaal in 't genoemde werk van den heer Scheltema op bl. 169 en 170.

»De keizer nam de feesten aan, hem door de stad aangeboden. »Door hem werd bepaald, dat het vuurwerk op den eerstvolgenden »zondag zou plaats hebben. Het geval wilde echter, dat, ofschoon »het voor den middag vrij goed weder was, dit tegen den avond zeer »onstuimig werd. Het vuurwerk was geplaatst op de Hoogesluis, »en men had voor Hunne Majesteiten een pavillioen opgeslagen »op de muren van de schutsluizen in den Binnen-Amstel, van waar »dit het best kon aanschouwd worden. Twee der heeren Adjoint- »maires waren door mij verzocht, om aldaar alles in behoorlijke »gereedheid te brengen. Alvorens Hunne Majesteiten daar moesten »aankomen, begaf ik mij derwaarts, en vond de heeren Adjoint- »maires in de grootste verlegenheid, dewijl de lampions door den »harden wind niet konden aanblijven. De officier der artillerie »(welk wapen ik, ten einde zelf daarvoor niet verantwoordelijk te »zijn, verzocht had, met het vervaardigen van het vuurwerk zich »wel te willen belasten) kwam mij verwittigen, dat het niet kon »doorgaan, aangezien al de touwen door den wind waren los- »gerukt. Zulks te vernemen op het oogenblik, dat ik Hunne »Majesteiten juist verwachtende was, kon niet anders dan hoogst »onaangenaam voor mij zijn. Ik waagde het, *naar het Paleis te* »*snellen*, in de hoop, Hunne Majesteiten daar nog te zullen aan- »treffen; hetgeen mij gelukte. Ik had verwacht, dat de keizer »ontevreden zou zijn geweest, maar hij zeide eenvoudig, *dat het* »*vuurwerk tot een der volgende dagen moest uitgesteld worden.* Ik »haastte mij, *om naar den Amstel terug te keeren*, ten einde de »genoodigden, voor welke tenten op vlotschuiten geplaatst waren, »*alsook de verdere gemeente*, die zich in de belendende huizen en »straten bevond, zooveel mogelijk *in persoon*, van dit uitstel te »verwittigen. Niettegenstaande het getal der zaamgevloeiden *zeer* »*groot* was, liep alles zeer bedaard af, en *een ieder keerde rustig* »*naar zijne woning terug.*"

Wie, die dit leest, verbaast zich niet over den ijver en de vlugheid van dien maire? 't Is op het punt, dat hij den keizerlijken stoet verwacht te zien aankomen, maar hij snelt naar 't paleis, spreekt met den keizer, en ijlt weêr naar den Amstel, om

zelf ieder te waarschuwen. Inderdaad, geen Merkuur kon vlugger zijn dan hij. En ieder, die weet, hoeveel duizenden in deze groote stad bij zulk een gelegenheid op de been zijn, en hoeveel duizenden er van buiten komen, om deelgenoot van de vreugde te zijn, zal begrijpen, welk een kolossale taak de maire zich op den hals laadde, met *in persoon* in de huizen en de straten de aanzegging te willen doen, dat het vuurwerk uitgesteld was.

»Een der volgende dagen in die week had *de illuminatie* plaats", zoo gaat hij voort, en verzekert, dat die »bij het allergunstigste weder vele wandelaars uitlokte." Vervolgens spreekt Van Brienen van het bal in Felix Meritis, van den schouwburg, van het roeijen door de stad, van de kazerne, van het vertrek der Majesteiten, en van zijne benoeming tot Baron van het keizerrijk, — maar van 't uitgestelde vuurwerk geen woord meer; het schijnt alzoo dat uitstel hier afstel geweest is, en niemand er iets van gezien heeft.

En toch hebben de menschen 't wel gezien. Het vuurwerk is niet uitgesteld, maar afgestoken. De keizer en de keizerin zijn ook niet weggebleven, maar hebben, spijt de regenbuien, hunne plaats op de Amstel-schutsluis ingenomen, en de maire is er ook bij geweest. De vele duizenden kijkers zijn ook niet onverrigter zake naar huis gegaan, maar hebben luid gejuicht toen de keizerlijke rijtuigen aankwamen, en niet minder bij 't knetteren der vuurwerken. En 't is onbegrijpelijk, hoe Van Brienen, bij 't schrijven van zijn verslag, zich zoo heeft kunnen vergissen.

Ik heb dat vuurwerk niet gezien, — 't was voor mijn tijd, — maar ik heb er in mijne jeugd honderdmaal over hooren spreken door ooggetuigen, en hoorde daarbij meermalen uitweiden over 't gevaar, waaraan — immers naar de meening van hen, die spraken, — de keizer zich had blootgesteld door plaats te nemen op een zoldering boven de sluizen, en waarbij dan ook de Amsterdamsche traditie van de vlotschuit met buskruid onder de Beurs (verg. *Oude Tijd,* 1871 bl. 374) in herinnering gebragt werd.

Ja, er leven nog heden ten dage lieden, die dat vuurwerk op dien zondagavond hebben zien afsteken, en zich nog levendig de vuurpijlen en zwermpotten, sterren en zonnen, trofeeën met naamcijfers en tempels herinneren. Een hunner schreef mij onlangs:

»Het had den geheelen dag geregend. Des avonds bevond ik mij in een huis op den Binnen-Amstel, zeer in de nabijheid, onder een aanzienlijk gezelschap; doch heb niets van de verwittiging van den maire vernomen. Wel heb ik het vuurwerk met een donderend geraas zien losbarsten."

Eindelijk willen wij er de courant op nazien.

Slaat men den »Courier van Amsterdam" van dingsdag den 22sten october 1811 op, dan leest men onder de »Binnenlandsche berigten", gedagteekend: *Amsterdam den* 21sten *october*, het volgende:

»Gistermorgen heeft men ten hove eene mis uitgevoerd, enz.

»Des avonds was er vrije toegang tot de schouwburgen, en »werd er een vuurwerk afgestoken. Men had, tegenover de Hooge- »sluis, eene prachtig versierde tent tot ontvangst van HH. MM. »gereed gemaakt. Ten negen uren kwamen de Keizer en de Kei- »zerin, zijnde gezeten in de prachtige krooningsrijtuigen. De Maire »bood Z.M. den pijl aan, welke tot sein moest strekken, en het »vuurwerk nam een aanvang; hoewel door het weder deszelfs »uitwerking eenigszins werd belet, heeft men volmaakt eene zeer »fraaije triumfale kolom en eenen tempel, aan de onsterfelijkheid »gewijd, kunnen onderscheiden; het bouquet was overheerlijk."

Men weet, dat de couranten in dien tijd en nog lang daarna, in 't geven van berigten en verslagen zoo vlug niet waren als tegenwoordig. Wat des zondags gebeurd was, werd des maandags beschreven en gedrukt, en kon des dingsdags door 't publiek gelezen worden. En zoo las het dan ook in den »Courier" van dingsdag de beschrijving van 't vuurwerk, dat des zondagavonds afgestoken was: maar hoe de maire, die zelf den vuurpijl aan den keizer ter hand gesteld had, zeggen kon dat het niet afgestoken was, is zonderling. En als men op het uur let, waarop, volgens de courant, de keizer en de keizerin verschenen, dan schijnt er ook niet van uitstel, zelfs van geen enkel uur, sprake te zijn geweest. Immers, als 't volk eerst naar de komedie zou gaan, dan kon het vuurwerk toch wel niet vroeger dan te negen uren bepaald zijn.

Wanneer het hier eene zaak betrof, waarbij politieke bedoelingen of partijzuchtige drijfveeren in 't spel kwamen, dan zou men kunnen begrijpen, dat de schrijver zijne redenen had of meende

te hebben, om niet precies de waarheid te zeggen; — maar wat is er onschuldiger en onpartijdiger dan een vuurwerk, dat afgestoken wordt, om 't volk te vermaken? en welke reden is er te bedenken, om daarvan een onjuist verhaal te geven? — Ik weet geen andere, dan dat het aan de getrouwheid van des schrijvers geheugen faalde.

Maar als dat geheugen reeds zoo zwak was ten aanzien van iets, dat zoo krachtig op de zintuigen werkt als een vuurwerk, — kan men dan wel veel vertrouwen stellen in de naauwkeurigheid van zooveel andere en gewigtiger zaken als in dit verslag besproken worden?

J. TER GOUW.

Vereeringen voor opdragten en aanbiedingen van boekwerken enz. 1603—1614. (Vervolg van XXII. bl. 176.)

Hermanus Modet. Die St: Gen: enz. te betalen aen H. M. de somme van twee Hondert ponden van xl grooten. Denselven toegeleeght voor de dedicatie ende presentatie aen deselve H. St: by hem gedaen van seker bouck, geintituleert: Grondich bericht van de eerste beginselen der Wederdoopsche seckten ende wat veelderley verscheyden tacken een yder met syn aert ende dryven daeruyt gesproten syn. Enz. den 27 Mey 1603.

Vincentius Muesevoet. Die St: Gen: enz. als voren. aen V. M. Dien. des Goddel. Woorts tot Schagen: d'Heeren St: gepresenteert hebbende seker bouck geintituleert: Een grondige ende Clare Vuytlegginge over de twelff articulen des Christ. gelooffs, gedaen door Wilhelm Perkinsum, vuyte Engelsche in de Nederlantsche tale getrouwelyck overgeset door V. M., de somme van twee Hondert ponden van xl grooten, denselven tot eene vereeringe toegeleeght. Enz. den xi Juny 1603.

Jacobus Baselius. Die St: Gen: enz. als voren, J. B. D. d. G. W. tot Bergen op ten Zoom, de somme van vyfftich ponden van xl gr: denselven tot eene vereeringe toegeleeght voor de presentatie by hem aen de H: St: gedaen van seker boucxken by hem gemaeckt, geintituleert: Grondich bericht aengaende de Bulle van Clemens den achtsten Paus dien van het Nederlandt gegunt etc. Enz. den xxvijj Mey 1603.

Gomes van Trier. Die St: Gen: enz. als voren, aen G. v. T. de somme van Hondert ende twintich ponden van xl grooten. Denselven toegeleeght tot eene vereeringe voor de dedicatie ende presentatie by hem d' H: St: gedaen van seker bouck geintituleert: La Civile conversatione del Sr Stephano Guazzo, by hem vuyte Italiaansche in de Nederduytsche tale ouergeset. Enz. den 20 Juny 1603.

Ubbo Emmius. Die St: Gen: als voren, U. E. Rector der Schole tot Groeningen, de somme van vyff en tseventich ponden van xl grooten 't stuck. Denseluen toegeleeght tot een vereeringe voor de dedicatie by hem d' voorn: H. St. Gen: gedaen van zyn bouck geintituleert: Den Davidt-Jorischen geest in leuen ende leere. Enz. den 23 September 1603.

Paul Buys. Die St: Gen: enz. als voren, P. B. van Swol, Rechtsgeleerde, de somme van xl ponden van xl grooten, denselven toegeleeght voor seker boucxken by hem vuytgegeuen ende d' H. St. gededicеert geintituleert: De Officio Judicis. Enz. den xx October 1603.

Antoine Lancel. Die St: Gen: enz. als voren, A. L. d'Heeren St: gededicеert hebbende zeker boucxken, geintituleert: Le Miroir de L'Union Belgique, de somme van xx £, denseluen tot eene vereeringe toegeleet. Enz. den xij January 1604.

Heinsius. Die St: Gen: enz. als voren, aen den Professor Heinsius, de somme van drie Hondert ponden van xl grooten, denseluen tot eene vereeringe toegeleeght voor de dedicatie by hem d' voorn: H. St. gedaen, voor zeker bouck geintituleert: Hosiodi Ascraei quae extant cum Graecis Scholiis Procli, Moschopuli, Tzetzae etc., den v Meert 1604.

Drusius. Die St: Gen: enz. als voren, aen den Professor Drusius de somme van Hondert ponden van xl grooten. Denselven tot eene vereeringe toegeleeght ouer de dedicatie by hem d' H: St: gedaen van zeker boucxken geintituleert: J. Drusii Tetragrammaton sive de nomine Dei proprio quod Tetragrammaton vocant etc. den vij July 1604.

Hendrick Cesaer Predicant. Die St. Gen. enz. als voren, aen H. C. D. d. G. W. tot Utrecht, de somme van drije Hondert ponden van xl gr:. Denselven tot eene vereeringe toegeleeght voor

seker bouck by hem d' H. St: Gen: gededіceert ende doen presenteren, geintituleert: T Heylige Emaus. Anders figuer ende waerheyt enz. Mitsgaders ter regarde van syne Domesticque last ende dat hy hem hier voortyden ten dienste van den Lande laten gebruiken heeft Enz. den xxiiij December 1604.

Anthonis Molckeman. Die St: Gen: enz. als voren, aen A. M. de somme van Hondert ponden van xl gr:. Denselven toegeleeght voor de boecken by hem aen d' H: St: gepresenteert, geintituleert: L'Estat de L'Eglise avec le discours de temps depuis les Apostres jusqu'es à present, Augmenté etc. den ix April 1605.

Johannes Meursieus. Die St. Gener. enz. als voren, J. M. de somme van Hondert vyfftich ponden van xl gr:. Denselven toegeleet tot een vereeringe van seecker boecxken by hem d' H. St. gedediceert, geintituleert: De Luxu Romanorum, enz. den iij Mei 1605.

Ruardus Acronius. Die St. Gener: enz. als voren, R. A. Predicant tot Schiedam, de somme van Hondert ende vyfftich ponden tot xl grooten t pont. Denseluen toegeleet over de dedicatie by hem d' voorn: H. St: gedaen van zyne Enarrationes Catech: quibus questiones et responsiones Catech: Eccl: Belgic: et Palatinatus methodice et compendiose explicantur. Enz. den iiij Novembris 1606.

Antonis Molckeman. Die St. Gen: enz. als voren, aen A. M. ende Lambrecht van Ouerbinden, de somme van Hondert ponden tot xl gr: deselve toegeleet voor de dedicatie by hun gedaen aen de voorn: H. St: van de oversettinge by hen gedaen vuyte Fransoische tale in de Nederlantsche, van seecker bouck, geintituleert: den Staet der Kercken, mitsgaders de regieringe ende menschelycke Insettinge der Pausen etc. den vj Novb. 1606.

Dr. Dominicus Baudius. Die St: Gen. enz. als voren, aen Dr. D. B. Drye Hondert ponden van xl gr: 't stuck, denselven tot een vereeringe toegeleet voor de dedicatie van seecker bouck by hem de voorsz H: St: Gen: gedaen geinscribeert: Dom: Baudii Poematum Nova Editio. Enz. den xxxi July 1607.

Desiderio de la Tombe. Die St.-Gen. etc. als voren, aen D. d. l. T. de somme van Hondert ponden tot xl gr: 't stuck, denseluen toegeleet voor de presentatie die hy de H: St: Gen: gedaen heeft

van seecker bouxck by hem vuytte Engelsche in de Nederlantsche tale overgeset. Houdende een verbael van de geheele procedure gehouden tegen de leste verraders Garnet, een Jesuijt ende syne medegesellen. Enz. den xvj Augusty 1607.

Claes Roelansz. Die St. Gen. etc. als voren, aen C. R. borger tot Haerlem ende Sacharias Heyns borger tot Swol, de somme van Hondert ponden tot xl gr. 't stuck. Den selven toegeleet voor de dedicatie van seecker bouck die sy d' Heeren St: Gen: gedaen hebben, geintituleert: Const thoonende Juweel. Enz. Den xiij November 1607.

Otto Heurnius. Die St: Gen: etc. als voren, aen O. H. soone van wylen Johan Heurnius, in syn leuen eerste professeur der Medicinen in de Universiteyt van Leyden, de somme van Hondert ende vyfftich ponden tot xl gr. 't stuck, denselven tot eene vereeringe toegeleet, voor de dedicatie ende presentatie van zeker bouck aen de voorn: H: St: Gen: gedaen geintituleert: J. H. Ultraj: Prim: in Academia Leydensi Medic. Prof. de Gravissimis morbis mulierum liber, de humana felicitate liber, et de novis morbis et mirandis epistola etc. den xiiij Decembris 1507.

Herman Meyer. Die St. Gen: etc. als voren, aen H. M. Rechtsgeleerde ende Borgemeester tot Embden, de somme van Hondert ponden tot xl gr. 't stuck. Denselven tot eene vereeringe toegeleet voor een bouck die hy d' H. St: heeft doen presenteren, geintituleert: Tractatus de Testamentariis successionibus, quibus modis ultima judicia hominum solemniter ordinentur etc. den vyffen Decembris xvjc ende acht.

Petrus Plancius. Die S[t]. Gen: etc. als voren, aen handen P. P. ende Johannis Rogge, Dien: des Godd: Woorts, de somme van Drye hondert vyffentnegentich ponden, drye schellingen, acht penningen, van veertich gr: 't pond, ter saecke van de oncosten gedaen tot bevoirderinge van de ouersettinge des nieuwen Nederlantschen Bibels enz. den vj Decembris 1608.

Wed: Otthonis Casmanni Die St. Gen: etc. als voren, aen de weduwe van O. C. saliger de somme van Hondert twintich ponden van xl gr. 't stuck, deselve toegeleecht tot eene vereeringe voor seecker bouck by haer d' voorn. H. St: doen presenteren, ende aen hare Mo. Ed. gededicecrd by den voorsz. haren man agoni-

serende, geinscribeert: Turpitudo omnium turpissima et nocentissima, opprobrium Christianorum et laqueus carnalis securitatis incidendus etc. den xxvij Decembris 1608.

Johan Petit. Die St. Gen. etc. Als voren J. P. gewesen Griffier van Bethune, de somme van xxv ponden tot xl gr. 't stuck, denseluen toegeleet voor een bouck gemaeckt op den Peys, by hem aen d' H. Ed. H. St. gepresenteert, Enz. den 19 Juny 1609.

Wed: Werneri Helmichy. Die St. Gen: etc. als voren, de weduwe W. H. in zyn leven D. d. G. W. tot Amstelredam, de somme van Hondert vyfftich ponden van xl gr: 't stuck, deselue toegeleeght tot eene vereeringe voor sekere boucxkens by haer aen Hare Ho. Mo. doen presenteren, geintituleert: Goliaths sweert ende Rietstock van Pater Frans Coster, Jesuwyt etc. by den voorsz. Helmichium in zyn leven gemaeckt. den xxviij Julij 1609.

Johanni Buxtorfo. Die St. Gen. etc. als voren, J. B. Professeur in de Hebreeuwsche spraecke in de Universiteyt van Basel, de somme van drye Hondert ponden van xl gr. 't stuck Denseluen toegeleeght tot eene vereeringe voor de dedicatie by hem aen H. Ho. Mo. gedaen van secker syn bouck geintituleert: J. B. Thesaurus Grammaticus linquae Sanctae Hebraeae etc. den xxiij Nov. 1609.

Johan van den Broecke. Die St. Gen: enz. als voren, J. v. d. B. Professie doende van de Zeevaert binnen Rotterdam, de somme van veertich ponden van xl grooten 't stuck. Denseluen toegeleet tot eene vereeringe van seecker boucxken by hem aen haere Ho. Mo. gepresenteert van (de) zeevaert, omme die geheele werelt te beseylen. Enz. den xx January 1610.

Henrick Speu. Orgelist der Stadt Dordrecht (Zie Nav. 1871, bl. 609).

Conradus Vorstius. Die St. Gen: enz. als voren, aen C. V. Doctor in de Theologie ende Professor tot Steinford, de somme van drye Hondert ponden van xl grooten. Denseluen tot eene vereeringe toegeleecht, voor dat hy d'Heeren St. gededicеert ende doen presenteren heeft, seker bouck geintituleert: Anti Bellarminus contractus. Enz. den iij July 1610.

Jan Jansz. Orleijs. Die St: Gen: enz. als voren, J. J. O. ende Hendrick van Haestens, Bouckdruckers tot Leyden, de somme van drye

Hondert ponden van xl grooten 't pont, voer de boucken by hen die hooch gemelte Heeren St. Gen. gepresenteert, geintituleert: den Nassauschen Lauren-crans. Enz. den xiij January 1611.

Philippus Cluverus. Die St. Gen. enz. als voren, P. C. de somme van Hondert vyfftich ponden van xl grooten 't pont, voor de dedicatie ende presentatie by hem gedaen aan de hoochgemelte Heeren St. Gen: gedaen van syn bouck geintituleert: P. C. Commentarius de tribus Rheni alveis et ostiis, Item de quinque populis, quondam accolis, scilicet de Toxandris, Batavis, Caninifatibus, Frisijs, ac Marsatis etc. Enz. xvj Meert 1611.

Emanuel de Metere. Die St: Gen. enz. als voren, E. d. M. de somme van drye hondert ponden van xl grooten 't stuck, die d'Heeren Gesanten, lest in Engelant geweest hebbende, hem toegeseet hebben, voor al sulcke stucken ende papieren, daermede hy de voorsz. Heeren alsdoen geassisteert heeft, die entrecoursen tusschen Engelant ende dese Landen aengaende. Enz. den xx Maye 1611.

Gomes van Trier. Die St: Gen. enz. als voren, G. v. T. de somme van tsestich ponden van xl grooten 't pont, voer eenige zyner boucken by hem d'Heeren St: Gen: gepresenteert, ende in recognitie van zyne lange diensten. Enz. den xv Juny 1611.

Predicant de la Haye. Die St. Gen: enz. als voren, Johanni d. l. H. Predicant des Godd: W: alhier in den Haghe, de somme van Hondert vyfftich ponden van xl grooten 't stuck. Denselven toegeleet tot eene vereeringe voor de dedicatie by hem aen haere Ho. Mo. gedaen van sekeren bouck geintituleert: De Archlisticheden des Satans, by den voorsz. d. l. H. vuytte Latynsche in de Nederduytsche tale overgeset. Enz. den xvj July 1611.

Wilhem Vinck Diercksz. Die St: Gen: enz. als voren, W. V. D. Predicant tot Kedichem, de somme van een Hondert twintich ponden van xl grooten 't pont, voor de boucken geintituleert: de Wedt Gods moralisch of der zeden ceremonialisch, by hem vuyte Latijnsche spracke in de Nederduytsche ouergeset ende hare Ho. Mo. gepresenteert. Enz. den xiiij Augusty 1611.

Jacob van den Eynde. Die St. Gen: enz. als voren, J. v. d. E. de somme van drye Hondert ponden van xl grooten 't pont, voer de dedicatie by hem gedaen aen Hare Ho. Mo. van seker

bouck geintituleert J. E. ab Hamstede centurionis Batauij Poemata. Enz. den xxi Meye 1611.

Henricus Anthonii Nerdenus. Die St: Gen: enz. als voren, H. A. M. de somme van Hondert vyfftich ponden van xl groot 't pond, voer de dedicatie ende presentatie by hem aen Hare Ho. Mo. gedaen van seker bouck geintituleert: Systema disputationibus publicis propositum in Academia Franequeriensi etc. Enz. den vyffden November 1611.

Isaac Canin. Die St. Gen. enz. als voren, J. C. Bouckdrucker tot Dordrecht, de somme van vier Hondert seuen ponden, elff schell. van xl grooten 't pont, daertoe dat beloopen de negentien groote Bibels mette Annotatiën Augustinij Malorati, by hem gedruckt ende aen Hare Ho. Mo. gelevert tegen xxi £ 't stuck. Enz. den xij Jan. 1612.

Johannes Meursius. Die St. Gen. enz. als voren, J. M. de somme van drye hondert ponden van xl grooten 't pont, hem tot eene vereeringe toegeleet, voor de dedicatie by hem aen Hare Ho. Mo. gedaen van seeker bouck geintituleert: Leonis Imperatoris Tactica sive de re Militari liber, J. M. Grece primus vulgavit et notas adiecit; mitsgaders de boecken die hy aen de Gedeputeerde van de Provincien vereert heeft. Enz. den xxiiij Febr: 1612.

Joannes Casimirus Junius. Die St. Gen: enz. als voren, J. C. Junio, sone Doctoris Francisci Junij, de somme van vyfftich ponden van xl grooten 't stuck. Denseluen toegeleeght tot eene vereeringe voer de dedicatie by hem aen Hare Ho. Mo. gedaen van seecker boucxken geintituleert: F. J. Biturigensis Analytica expositio secundum Matthaeum et Marcum Evangelistas. Enz. den lesten Meerte 1612.

Johannes Drusius. Die St: Gen: enz. als voren, J. D. de somme van Hondert vyfftich ponden van xl grooten 't pont, voor de dedicatie by hem aen hare Ho. Mo. gedaen van seker zyn boeck, geintituleert J. D. Annotationum in totum J. C. Testamentum sive preteritorum libri decem etc Enz. den xix Aprilis 1612.

Georgius Freilingius. Die St. Gen. enz. als voren, G. F. Dienaer des Godd: Woordts tot Aelsmeer, de somme van achtien ponden van xl grooten 't pont, voor seker boeckxken by hem aen hare Ho. Mo. gepresenteert, houdende eene cortte tsamensprekinge tusschen twee personen, in forma van vragen ende antwoorden, ge-

stelt ter eeren van de magistraten ende regierders des volcx. Enz. den vyffden Meye 1612.

Petrus Montanus. Die St. Gen: enz. als voren, aen P. M. voer de dedicatie ende presentatie by hem Hare Ho. Mo. gedaen van seker boeck geintituleert: Beschryvinge van alle de Nederlanden, andersints genoemt Nederduytslandt, door Mr. Loys Guichardini Edelman van Florentien, oversien ende vermeerdert meer als de helft by denselven Autheur, met alle de Lantcaerten, overgeset in de Nederlandsche sprake door Cornelium Kilianum, nu wederom met verscheyden Historyen ende aenclevingen vermeerdert door den voorsz P. M. t sestich ponden van xl grooten 't stuck Enz. den xxj Augusty 1612.

Kerckenraedt der Fransche Kercke in den Haghe. Die St. Gen: enz. als voren, aen die van den K. d. F. K. alhier in den Haghe tot behoeff van de armen derseluer Kercke de somme van drye Hondert ponden van xl grooten 't stuck, hun toegeleeght tot eene vereeringe voer de presentatie aen hare Ho. Mo. gedaen van sekere caerte geintituleert: Tafereel off onderwysinge der eenvoudige etc. Enz. den 8 Septembre 1612.

Johannes Meursius. Die St. Gen. enz. als voren, aen J. M. Professeur tot Leyden, twee hondert ponden van veertich grooten 't stuck, op affcortinge van alsulcke vier hondert ponden, als hem zyn toegeseet voor het beschryven van 'tgene dat in de jaren 1609, 1610 ende 1611 in de Vereenichde Nederlanden ende ommeliggende Rycken ende Landen gepasseert is. Enz. den xiiij Sept 1612.

Dominicus Baudius. Gelycke ordonnantie is gedepescheert voor den Professeur D. B.

Abraham van der Myle. Die St. Gen. enz. als voren, A. v. d. M. de somme van Hondert vyfftich ponden van veertich grooten 't stuck, voor de dedicatie ende presentatie aen hare Ho. Mo. gedaen van seker bouck, geintituleert: A. v. d. M. Lingua Belgica etc. den xxv Septembris 1612.

Loys de Mayerne Turquet. Die St. Gen. enz. als voren, aen L. de M. T. de somme van hondert ponden van xl grooten 't stuck, denselven toegeleet voor de presentatie aen hare Ho. Mo. van seker bouck geintituleert: La Monarchie Aristodemocratique. Enz. den xiiij octobris 1612.

Arnoldus Neomagus. Die St. Gen. enz. als voren, aen A. N. Predicant tot Berchambacht, de somme van hondert twintich ponden van xl grooten 't stuck. Deselue toegeleet voor de presentatie aen hare Ho. Mo. van seker boucsken, houdende de translatie vuyte Latynsche in de Nederlantsche sprake van de verclaringe over den Goddelycken brieff des Apostels Pauli totten Romeynen, gedaen ende beschreven by den welgeleerden ende wydberoempden David Pareus, Doctor ende Professor in de Academia tot Heydelberch. Enz. den xxiiij novembris 1612.

Jan Amelisz. Die St. Gen. als voren, enz. J. A. Bouckdrucker tot Utrecht, de somme van vyftich ponden van xl grooten, denselven toegeleet voor de presentatie aen hare Ho. Mo. gedaen, van eenige exemplaria van de Colloquia Erasmi in Duytsche vertaelt. Enz. den xxij Meye 1613.

Andreas Hunterus. Die St. Gen. enz. als voren, aen A. H. Schots predicant, de somma van vyfftich ponden van xl grooten 't stuck, denseluen toegeleght tot eene vereeringe voor de presentatie by hem aen hare Ho. Mo. gedaen van sekere boucxkens geintituleert; Pyramis Germano Britannica, by hem gecomposeert. Enz. den 4 Junij 1613.

Hendrick van Haestens. Die St. Gen. enz. als voren, aen H. v. H. de somme van tweeentzeventich gulden van xl grooten 't stuk, hem toegeleet voor de presentatie aen hare H. M. gedaen van seker bouck by hem gescreven, geintituleert: de Bloedige ende strenge belegeringe der stadt Ostende in Vlaenderen. Enz. den iii Septembris 1613.

Johannes Lidius. Die St. Gen. enz. als voren, aen J. L. Minister d. G. W. tot Oudewater, de somme van tweehondert ponden van xl grooten 't stuk, hem toegeleet voor de dedicatie ende presentatie aen hare Ho. Mo. gedaen voor seker boeck geintituleert: Opera Nicolai Clemangis Archidiaconi Bajocensis. Enz. den xxiiij September 1613.

Johannes Meursius. Die St. Gen. enz. als voren, aen J. M. de somme van tweehondert ponden van xl grooten 't stuck, daermede hare Ho. Mo. hem vereert hebben voor zyn employ in het scryven van hare Ho. Mo. Historien voor een jaer, by forme van een proeve. Enz. den x October 1613.

Nicolaes de Marbais. Die St. Gen. enz. als voren, aen N. d. M. de somme van t sestich ponden van xl grooten 't stuck, denseluen toegeleet voor de presentatie aen hare Ho. Mo. gedaen van eenige exemplairen van seker boucxken vuytgegeuen tegen den Paus. Enz. den xiiij December 1613.

Pierre du Mont. (zie hier voren Petrus Montanus) voor de Fransche vertaling werd hem voor 17 exemplaren vereerd, hondertvyftig ponden van xl grooten 't pont. Enz. den xxvij Nov. 1613.

Jan Andriesz. Die St. Gen. enz. als voren, J. A. Bouckdrucker binnen Delft, de somme van hondert ponden van xl grooten 't stuck, denselven toegeleet voor seker bouck bij hem aen hare Ho. Mo. gededicеert ende gepresenteert in de Nederlandtsche tale, geintituleert: de Schatcamer der wonderbare ende gedenckwaerdige Historien onses tijts, vuyt velerley Autheuren, Memorien, ende Advisen door Simon Goulart van Senlis te samen gebracht, ende originelyck in 't Francois vuytgegeven. Enz. den xxiiij Meye 1614.

Paulus Busins. Die St. Gen. enz. als voren, P. B. de somme van tweehondert vyfftich ponden, denseluen toegeleet tot eene vereeringe voor dat hij hare Ho. Mo. gededicеert ende gepresenteert heeft seker bouck bij hem vuytgegeven, te weeten: Commentaria in Pandectas D. Justiniani cum differentiis juris canonici et consuetudinum, Item Germanie, Gallie, Belgice, singularium etc. den iij Juny 1614.

Angelus Sala. Die St. Gen. enz. als voren, A. S. Medicus, de somme van vierentwintich ponden van xl grooten 't stuck, denselven toegeleet voor seker boucxkens bij hem aen hare Ho. Mo. gepresenteert geintituleert: Opiologia, concernerende die excellente dueghden van het Opium anders genaempt Laudanij. Enz. den xiiij Juny 1614.

Johannes Isacius Pontano. Die St. Gen. enz. als voren, J. I. P. de somme van honderdtwintich ponden, denselven toegeleet voor de dedicatie ende presentatie aen hare Ho. Mo. gedaen, van seker bouck geintituleert: Disceptationes chorographice de Rheni divortiis atque ostiis eorumque accolis populis etc. den xxiiij Juny 1614.

Jan Huybrechtsz. Die St. Gen. enz. als voren, J. H. Bouckvercooper tot Leyden, de somma dan twaelf ponden van xl groo-

ten 't stuck, denseluen toegeleet voor de presentatie bij hem aen hare Ho. Mo. gedaen van secker boucxken geintituleert: De Vrye Zeevaert, ofte Bewys van 't recht dat de Hollanders toecompt ouer d' Indische Coophandel. Enz. den xxi augustus 1614.

Aert Meurs. Die St. Gen. enz. als voren, aan A. M. Bouckvercooper alhier in den Hage, de somme van tweehondert vierentwintich ponden van xl grooten 't stuck, vuyt saecken van achtentwintich boucken, geintituleert: Adriani Scriecki Rodorni Originum Rerumque Celticarum et Belgicarum libri xxiij, by hare Ho. Mo. van denselven doen coopen, tot acht gulden elcken bouck, Enz. den eersten Septembris xvi^c ende veertien.

Johannes Lamotius. Die St. Gen. enz. als voren. J. L. Dienaer des H. E. in 's Gravenhage, de somme van vyfftich ponden van xl grooten 't stuck, voor seker bouck by hem vuytte Engelsche in de Nederlandsche sprake overgeset, ende hare Ho. Mo. gepresenteert, geintituleert: Thien sermoenen dienende voornamentlyck tot voorbereydinge om des Heeren avontmael waerdelyck te mogen ontfangen. Enz. den xxvij Octobris 1614.

Weduwe en de nagelaten kinderen van Paulus Merula. Die St. Gen. enz. als voren, de weduwe ende nagelaten kinderen wijlen P. M. der Rechten Doctor ende Historieschryver der Vereen. Nederl., de somme van vierhondert ponden van xl grooten 't stuck, voor de dedicatie die zy hare Ho. Mo. gedaen hebben van seker bouck geintituleert: Tyt Tresoor ofte Cort ende bondigh verhael van den standt der kercken, ende de wereltlycke Regieringe; vervattende beneffens de successie der Pausen, Patriarchen, Eertzbisschoppen, Bisschoppen, Keysers, Coningen, Fursten, Princen, de gedenckweerdichste geschiedenissen ouer den ganschen aertbodem, van Christi geboorte aff tot den jegenwoordigen jaere xvi^c. veerthien. Enz. den xxij Decembris 1614.

(*Wordt vervolgd.*) LABORANTER.

Pontiaen van Hattem en Gosewinus Buitendijk (vgl. XIII, bl. 78, 107.) Mogt eenmaal eene bevoegde hand eene geschiedenis van den berucht geworden Pontiaen van Hattem willen uitgeven, dan zal, meen ik, eenige meerdere bekendheid met hem en zijn geslacht niet onwelkom zijn. De volgende genealogische aanteeke-

ningen uit de archiven zijner vaderstad Bergen op Zoom wil ik daarom hier mededeelen.

Dirk van Hattem, j. m. van Wijk bij Duurstede, apotheker te B. o. Z., deed aldaar ondertr. 10 nov. en huwde 14 dec. 1638 Janneke Muijshondt, gedoopt te Bergen op Zoom den 15 julij 1612, dochter van Jan Muyshondt en Janneke .....? en hadden de volgende acht kinderen:

1. Johanna, ged. 2 oct. 1639.
2. Johannes, ged. 16 jan. 1641. Get. Pontiaen van Hattem.
Hans Muijshondt.
Gijsberta van Hardenberg.
Sara Carbonniere.
3. Antonius, ged. 30 nov. 1643. Get. Ants. van Hattem.
4. *Pontiaen*, ged. 1 maart 1645. Get. Rombout van Hamerstede.
Hubrecht van Maurik.
Maga. Velders.
Marga. Muijshondt.
5. Anna, ged. 3 maart 1647. Get. Hendr. van Hattem.
6. Maria, ged. 12 oct. 1649. Get. Hendr. Heijnsberge.
Asuerius } van Hattem.
Catha. } van Hattem.
7. Samuel, ged. 4 mei 1653. Get. Sam. Carbonniere.
8. Johanna, ged. 15 aug. 1657.

Pontiaen van Hattem (4) werd dus niet geboren in 1641, zoo als zijne levenbeschrijvers opgeven, maar wel in 1645; hij zal genoemd zijn naar zijns vaders broeder, die in 1641 als doopgetuige bij het tweede kind voorkomt. Volgens eene lijst van filipslandsche pred., berustende bij de erven van Sam. Jac. Everaars (geb. Rott. 1776, van 14 julij 1822 tot † 2 jan. 1842 pred. aldaar), werd Pontiaen in den heiligen dienst bevestigd den 31 julij 1672, en gedeporteerd 29 maart 1683; hij werd begraven in de kerk zijner vaderstad B. o. Z. den 13 sept. 1706, waar in het oude koor nog een stuk zerk ligt met het opschrift: »van Hattem." Hij bereikte dus den ouderdom van ruim 61 jaren.

Anna van H. (5) huwde 1 maart 1672 mr. Willem van Maurik j. m. van 's Hertogenbosch, dr. in de regten te Maastricht.

a. Aletta, ged. 8 oct. 1673. Zij huwt 26 sept. 1717 Gustaaf Cederquist, luit., van Deventer, wed^{r}. van Faletta Maria Ram.
b. Dirk Hubertus, ged. 3 nov. 1680, begr. als kap. 21 apr. 1736.

Doordien er zich in 1542 te Bergen op Zoom een Jan Muijshondt met zijne vrouw Anna Reijns uit Brussel nederzette, denk ik dat de moeder van Pontiaen wel eene zijner afstammelingen wezen zal, even als de volgende dien naam dragende personen:

Hans M. (get. van 1) was geh. met Janneke .... en had:

1. Rachel, ged. 18 aug. 1600.
2. Sara, » 18 apr. 1605. Get. Dan: de Mol.
3. Rebecka, » 2 nov. 1607.

Sara Carbonniere is Sara M., geh. 25 maart 1636 met luit. Samuel de la Pye [Pierre], Sieur de la Carbonniere.

Marg^{a}. M. was geh. met Steven Roest en had een zoon Johs., ged. 28 nov. 1640.

Hendr. Heijnsberge was pred. te Zundert, geh. 2 aug. 1639 met Anna M. en had een zoon, Isaäc, ged. 8 mei 1640.

Rombout van Hamerstede was geh. met Rachel M. en had vijf kinderen, waaronder Sara, geh. met kap. Joh. de la Piere de la Royve.

Van het geslacht van Hattem teekende ik alleen aan:

Rebecca van H., geh. met Jacob de Nu of Dunen (?) en hadden
Hend^{k}., ged. 30 mei 1657.
Jac^{s}., » 10 julij 1663.

Uit het begraafregister:

Johanna Muijshondt 3 oct. 1692.
M^{r}. van Hattem 29 apr. 1694; de vader van Pontiaan (?).
H^{r}. Pontiaen van Hattem (4) 13 sept. 1706.
Maria van Hattem (6) 17 oct. 1707.
Cath^{a} van Hattem, wed. luit. Uiterwaard, 30 maart 1730.
Aletta van Maurik, vr. van luit. Cederquist (*a*), 23 sept. 1730.
Samuel van Hattem (7) 18 junij 1735.

Jan Muijshondt had bij zijne vrouw Janneke nog eene dochter, Anneke, ged. 15 julij 1612; de get. van Janneke, de moeder van Pontiaen, waren Jan Muijshondt en Marg[a] Vatevenne.

In de doopboeken van Dirksland teekende ik aan:

Goswinus Buijtendijk, pred.

Anna van Buijtendijk.

Hendrik, ged. 26 feb. 1607.

En in het trouwboek:

Aelbrecht Hendz. Buijtensdijk, j. g. v. Utrecht, huwt 28 april 1619 Anna de Gruijter, wed. Jhr Artus Pels.

Axel. F. CALAND.

St. Pietersdamme (vgl. XIII, bl. 160, 320; XIX, bl. 235). In de Geschiedenis van de gemeenten der prov. Oostvlaanderen door Fr. de Potter en J. Broeckaert, deel IV, waar de gemeente Ertvelde behandeld wordt, staat: »St. Pietersdamme, gehouden van 't leenhof van Nevele is een »vrij en eijgen goed van niemant dependent, dan van Godt en de Sonne." De zetel er van was te Winkel gevestigd." De over den Bruggravenstroom gelegen Spiedambrugge, zal wel de brug zijn, die naar de heerlijkheid St. Pietersdamme leidde. Zie Nav. XIII, bladz. 320.

F. CALAND.

Ooster- en Westerschelde (XXII, bl. 550). De naam Westerschelde is volkomen in overeenstemming met den loop van dien riviertak, daar deze, behoudens eene bocht naar het noorden (bij Hansweert) nagenoeg juist naar het westen loopt. Bij tegenstelling zal de andere tak, die eigenlijk aanvankelijk noordwaarts loopt, Oosterschelde genoemd zijn. Deze naam past ook voor haren verderen loop met betrekking tot de twee voornaamste zeeuwsche eilanden, Walcheren en Zuidbeveland.

Er zijn meer zulke benamingen, op welke men gegronde aanmerking zon kunnen maken. De Zuiderzee b. v. is slechts met betrekking tot de provincie Friesland eene »zuider." De Noordzee

moest door de Britten eigenlijk Oostzee, de Oostzee door de Russen Westzee genoemd worden.

V. O.

Ooster- en Westerschelde. Het doet mij genoegen dat iemand deze vraag stelt, die ik zelf niet durfde doen, uit vrees een bekend antwoord te bekomen. Men vergunne ze mij zelfs nu uit te breiden. Vroeger onderscheidde men Zeeland Beoosten Scheld (Schouwen, Duiveland, Tholen en St. Philipsland) en Zeeland Bewesten Scheld (Walcheren, N. en Z. Beveland).

De Westerschelde is een onding: 't is de Hout of Honte, die (doch dit is een subjectief gevoelen) voorheen met de Schelde niet samenhing. Doch nu schuif ik de zaak achteruit en vraag: waarom Beoosten- en Bewestenscheld en niet Benoorden en Bezuiden?

G. P. ROOS.

Galgenberg bij Hattem (XXII, bl. 550). De naam zal wel van daar ontstaan zijn, dat men er vroeger *de galg* van 't stedelijk rechtsgebied vond. Bij de meeste steden zijn hoogten met dergelijke namen, om dezelfde reden, te vinden, die later dan echter van naam verwisselden. Zoo heet te Deventer bijv. de vroegere *Galgen-berg* of *-belt*, thans de *Kristina heuvel.*

V. VL.

Galgenberg bij Hattem. Op een afstand van ongeveer 25 minuten van Hattem, ligt een heuvel, van ouds de Vuursteenenberg genoemd, hoog, naar men zegt, 180 voet. Beneden dien heuvel is het bouwland en hakhout onder den naam van Galgenberg bekend. Op of bij genoemden heuvel werd vroeger het geregt uitgeoefend en werden zelfs enkele gehangen. Om die reden wordt de omtrek van dien heuvel, en ook wel de heuvel zelf, Galgenberg genoemd.

V. A.

Spaansche kerkhof te Hattem (XXII, bl. 550). Bij Hattem onder Molencate, achter een zeer oud huis of zoogenaamden spijker, ligt aan een beekje een hoog stukje grond, thans met hakhout bepoot, zijnde ongeveer vierkant, groot omstreeks 7 vierkante roeden, om-

geven ten Oosten, Zuiden en Westen door drie rijen en ten Noorden door twee rijen boomen, welke boomen staan op grond, ruim een el lager dan gemeld hakhout. Gemeld stukje grond met hakhout is bekend onder den naam van het Spaansche kerkhof, welke naam, volgens overlevering, ontstaan is, omdat overledenen of gesneuvelde Spanjaarden aldaar begraven waren.

Het is onzeker of de ophooging geschied is voor of na het begraven, doch daar men bij pooten van hakhout, ten minsten in de laatste jaren, aldaar geene doodsbeenderen gevonden heeft, schijnt het wel dat de ophooging na het begraven is gedaan.

V. A.

Kolonel Artichofsky (XXII, bl. 549). De door K. v. S. gevraagde inlichtingen aangaande kolonel Artichofsky kan hij, althans voor een gedeelte, vinden in mijne: »Beredeneerde Beschrijving van Nederlandsche Historieplaten," Amsterdam 1863—70, (bladz. 236, 239 en 241), waar eenige afbeeldingen zijner krijgsdaden vermeld worden. Vooreerst de verovering van het fort Real in Brazilië, 7 junij 1635. (Uit Commelin: Frederik Hendrik 1652,) Dan zijne overwinning op Don Louys de Rochase Borgia, 1636. (Uit Montanus: America.) Eindelijk de verovering van Porto Calvo, 18 febr. 1637, in twee verschillende afbeeldingen. Op eene dezer, het voormalig eigendom van dr. Munniks van Cleef, vindt men het eenige mij bekende portret van Artichofsky tegenover dat van graaf Jan Maurits. Over zijn persoon en portret werden mij ook meermalen uit Polen inlichtingen gevraagd. Wat de verschillende spelling van zijnen naam: Arciscewsky, Artechaw, Artichowsky enz., betreft, daarvoor is waarschijnlijk geene bijzondere reden aan te geven. Onzekerheid over de juiste schrijfwijze van een eigen naam was zóó algemeen, zelfs bij wien dit in de eerste plaats aanging, dat afwijking regel, consequentie uitzondering mag genoemd worden. Zijne krijgsdaden in het Westen vinden o. a. breede vermelding in: C. Barlaeus, de Rebus Gestis in Brasilia; van zijne latere lotgevallen kwamen ook mij geene bijzonderheden onder de oogen.

F. MULLER.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Zonderlinge drukfouten. (Alg. Reg. I en II; dl. XXII, bl. 63, 160, 354, 403.) Wij hooren, en lezen vooral, een aantal zamenstellingen met *kunst*, die in vroeger eeeuwen onbekend waren. *Kunstschilder* hooren wij nu dikwijls den man noemen, die eertijds *fijnschilder* heette. Verder lezen wij van *kunstrijders, kunstvuurwerkmakers, kunstlakkers, kunstdraaiers* enz. en, al zijn wij met die woorden niet ingenomen, wij begrijpen althans wat men er mee zeggen wil. Maar wat is een *kunsthapper?* Het woord wordt gevonden in de *Gedenckweerdige Geschiedenissen* van Fred. v. Vervou, bl. 60. Hij geeft daar den sleutel van het geheimschrift, dat hij in zijne correspondentie met graaf Willem Lodewijk gebruikte, eerst het alphabeth, daarna een aantal teekens die geheele woorden te kennen geven, voor een groot deel namen van plaatsen of personen. Daaronder is er een dat beteekent »Jan Jaling, een *kunsthapper*." Ik weet niet of die Jan Jaling ook elders voorkomt; maar ik vermoed, dat hij zijnen zonderlingen titel te danken heeft aan eene schrijf- of drukfout en dat hij geweest is, wat men met een goed hollandsch woord een *kundschapper* heette. Wij gebruiken daarvoor nu het vreemde woord *spion*.

Zonderlinge drukfouten. (XXII, bl. 403.) Met het oog op de ervaring zou ik vragen, zijn *Baenre* en *Almanak* aldaar werkelijk drukfouten? Of zijn 't bij geval stommiteiten? Ik heb er vroeger een aantal van 't zelfde allooi aangeteekend, doch ben 't ms. kwijt. Ik herinner mij in Warnsincks vertaling van Schillers Götter Griechenlands de ontdekking der godin *Hulfe:* in eene vertaling van Sues Salamander *Latijnsche zeilen* (latijnzeilen): Boudewyns *botervliegen:* onlangs in de dagbladen sir Bartle Frere, den vriend van dr. Livingstone, tot een monnik gemaakt en hoe de fransche pers, eenige jaren geleden meldde, dat in België een monnik minister van financien geworden was; men bedoelde natuurlijk Frère Orban. Dus heeft Gent zijn boulevard van broeder Orban!

G. P. ROOS.

Broer Jansz. (vgl. XXI, bl. 283). Ik heb t. a. pl., van den bekenden boekdrukker uit de 17e eeuw, Broer Jansz. sprekende, gezegd, dat ik het er voor hield, dat hij geenen familienaam had, dat in zijnen, naam *Jansz.* beteekende *de zoon van Jan*, en dat hij dus in een register niet op de J. maar op de B. zou moeten voorkomen. Mijn gevoelen daaromtrent vind ik bevestigd in hetgeen Hooft schrijft in zijnen 341sten brief (uitg. v. Vloten) aan zijnen zwager Baak, namelijk: »Mijn swaegher Bartelot deedt my gister lezen de loopmaren van Vezelaer, dien zy zeggen zinlyker te zijn als Broer van U. E. gemeenlijk komende." Hij spreekt hier van twee uitgevers van couranten; den eenen, Joris Vezelaer, noemt hij bij zijnen familienaam, den anderen, Broer Jansz., bij zijnen voornaam. Waarom? Eenvoudig omdat de man geenen familienaam had.

Nog een paar opmerkingen. In 1662 woonde er te Amsterdam een boekverkooper, Broer Jansz. Bouman (Nav, XX, bl. 182). Is dit misschien een kleinzoon van Broer Jansz. geweest, die of zelve, of misschien reeds zijn vader, eenen familienaam heeft aangenomen? Broer Jansz. had reeds in 1603 zijnen winkel te Amsterdam: hij kan dus 1662 volwassene kleinkinderen gehad hebben. De naam Broer komt in de 17e eeuw in Holland nu en dan voor, maar behoort daar toch niet tot de meest gewone namen.

Broer Jansz. gaf couranten uit. Hij deed dit nog in 1631, toen Hooft bovengemelden brief schreef. Nu vinden wij (Wagenaar, Amst. dl. VIII, bl. 718), dat in 1661 Joannes van Ravesteyn te Amsterdam door den magistraet als courantier aangenomen is in plaats van de weduwe Pieter Broers. Is het niet waarschijnlijk, dat deze Pieter Broers een zoon geweest is van Broer Jansz. en van zijnen vader het drukken en uitgeven der couranten overgenomen heeft? Is dit zoo, dan is het al weder een bewijs dat Jansz. geen familienaam van Broer geweest is.

Ik voeg hier eene vraag bij: is Broeder Jansz., figuurdrukker in den Haag in 1609, (Nav. XXI, bl. 515) dezelfde persoon als de amsterdamsche drukker en uitgever? In 1603 woonde deze laatste te Amsterdam op den Nieuzijds Achterburgwal in de Silvere kan (Nav. XXI, bl. 178). In 1610 woont hij in dezelfde stad buyten Jan-Rooden-Poort op 't Margrieten Padt (Nav. XX, bl. 557). Maar

wij vinden eenen almanak van 1607 »gedruckt t' Amstelredam by Broer Jansz. ende Pieter de Kater, woonende buyten de Corsgens Poort in de Nieu-Stadt." Slechts één adres wordt daar opgegeven en daaruit meen ik te moeten opmaken dat Broer en Pieter in compagnie handelden. Woonde hij misschien in dien tijd in den Haag, terwijl hij deel bleef hebben in de zaak te Amsterdam, die daar door Pieter de Kater werd waargenomen? In dat geval is hij later naar Amsterdam teruggekeerd. Er is dit tegen, dat het mij van elders niet bekend is, dat Broer ook plaatsnijder is geweest. Dat Broeder Jansz. in den Haag dit was, blijkt uit hetgene in den Nav. t. a. pl. omtrent hem wordt medegedeeld.

P. LEENDERTZ WZ.

Clement Marot. »Wellicht bestaat er geen karakteristieker beeld voor de talentvolle en tevens lichtzinnige levenswijze aan het toenmalige fransche hof, dan het lot van den dichter Clement Marot. Deze talentvolle zanger — men kan hem gerust den Béranger van dien hofkring noemen — was de zoon van een kamerdienaar des konings. Door zijn goed voorkomen, zijn dapperheid en zijne betooverende verzen wist hij zich echter een plaats onder de edellieden van het hof te verwerven. Hij sloeg zijn oogen op de schoone Diana van Poitiers, die eenmaal als minnares van Hendrik II zulk een merkwaardige rol in de geschiedenis van Frankrijk zou spelen en toen nog in den eersten glans harer jeugd was; ja hij moet zijn wenschen zelfs tot de zuster van den koning, Marguerite hebben uitgestrekt. Hij looft haar als la marguerite des marguerites en heeft voor 't minst haar oprechte vriendschap verworven. Maar later heeft men Marot van neiging voor het protestantisme verdacht en om zich te redden, en een aan de kerk welgevallig werk te volbrengen, heeft hij daarop de psalmen in het fransch overgebracht. Maar zijn aan lichte verzen gewoon talent was niet geschikt om de stijve en moeijelijke taal der bijbelsche poezie over te brengen en, ofschoon hij in 't begin wel bijval ondervond, zoodat de koning, de dauphin en de hofdames hem hun goedkeuring schonken en ieder voor zich een lievelingspalm uitkoos, die bij elke gelegenheid op de jacht en aan tafel geneuried werd, verzette zich ten laatste de universiteit

van Parijs tegen hem, en dreigde hem met nieuwe vervolgingen, zoodat hij eindelijk vluchtte en zijn leven in den vreemde eindigen moest." (Wetenschappelijke bladen, sept. 1871, bl. 434).

Bovenstaand citaat kan tot aanvulling strekken van hetgeen over Clement Marot geplaatst is in Nav. XXI, bl. 288, 441, 504.

Nisse. J. KOUSEMAKER PZ.

Monsieur de la Palisse. (XXII, bl. 600). Ten antwoord op de vraag omtrent dit lied, strekt de mededeeling der volgende coupletten:

L'air du fameux »de la Palisse."

Messieurs, vous plait-il d'ouir
L'air du fameux de la Palisse,
Il pourra vous réjouir
Pourvu qu'il vous divertisse.

Bien appris dès le berceau,
Ce chevalier tant honnête
N'ôtait jamais son chapeau
Sans se découvrir la tête.

Monté sur un cheval blanc
Les dames le reconnurent
Et c'est ainsi qu'il se fit voir
A ceux qui l'apperçurent.

Il buvait de fort bon vin,
Vin de l'hermitage
Et s'il n'en buvait pas
Il en restait daventage.

Quand il voyageait par terre,
Ce ne fut jamais par eau
Et s'il était le vaincu
Il ne remportait pas la victoire.

Monsieur de la Palisse est mort,
Mort de maladie,
Un quart d' heure avant la mort
Il était encore en vie.

Il est mort le Vendredi,
Dernier jour de son âge,
S'il était mort le Samedi,
Il aurait vécu daventage.

Zietdaar wat mij van »l'air du fameux de la Palisse" bekend is. Het zou kunnen zijn, dat er nog meer coupletten toe behooren. Indien hieromtrent zekerheid wordt verlangd, zou ik misschien onderzoek daarnaar kunnen doen.

Amsterdam. J. H. D. V.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Spotprent van A. van de Velde. (vgl. XIII, bl. 119; XV, bl. 137). Deze spotprent heeft betrekking op den kerkelijken strijd te Middelburg tegen de Coccejaansche predikanten W. Momma en Johs. van der Waeyen, in 1676, waaromtrent men kan raadplegen de verhandeling van ds. H. Boonen, pred. te Middelburg, opgenomen in het Kerkhistorisch archief van Kist en Moll, dl. IV, bl. 287—328. In de aanteekeningen (59) citeert deze schrijver het volgende:

Van dezelfde hartstogtelijkheid onder de burgerij moge het volgende uit het werk van W. Goeree, De kerkelijke en wereldlijke historiën, uyt d' Aal-ouwde Aardbeschrijving, p. 647, nog ten bewijze verstrekken:

»Ondertussen heeft den uytgang aan de mishandelde doen zien dat het triomflied bij de voornaamste kopstukken dezer kerkveranderingen, als kort na Mommaas vertrek, haar was uytgezongen, en voor 't meest eerlang ten grave gingen. Als wanneer een spot-print in 't ligt quam, die de lijkstaatsie van A. van de Velde (die door de dood eerst Heylig-Avond kreeg) in diervoegen op 't Elendige Kerkhof vertoonde, dat d' ingang der begraafplaats een *Naakte-Voet* in 't wapenschild boven de poort liet zien, die tot bijschrift had: *Pedantes à Pede*, zinspelende op de leerlingen van

den professor Voetius, die men *Voetianen*, *Steyl-Ooren* en *Sint-Juynen* noemde; alhoewel misschien haren meester aan Uytregt niet zoo lastig is geweest, als zommige verbasterde navolgers en zeker schimp-digter egter van d' ouwde patroon voort-gabberde:

Haarlem heeft een *Voet*, daar m' Honderd Pond voor bied,
Maar Uytregt heeft een *Voet*, die gafze graag om niet.
Daar Honderd, hier niet! Wat heeft het Stigt voor reden?
Haar Voet wil uyt de Kerk tot op het Raad-Huys treden.

Alle, die in gemelde prent de rouw-sleep volgden, hadden twee steyle Ezels-Ooren boven den hoed uytsteken, en men zag voor de doodbaar verscheyde spot-zieke staatzi-teekenen op standaarden dragen, als een *Mazoretize Bijbel* met bellen, een *Mantel op de Kapstok*, een *Katechiseer Moffel*, de *Dwalende Konscientie*, en dierge-lijke zin-aanduydende grillen, die de Middelburgers aller-best wis-ten te verklaren, gelijk mede de sleutel, die er sommige op maakten, meer was om te lagchen, als om te stigten. Vooral wierd' er ook zeker oproerig wyf met een straat-pikker gezien, Martha Tratzaard geheten, zuster van Ds. Leeman, doe predikant tot Hulst in Vlaanderen, bij sommige den Pieper genoemd, welke in 't jaar van de Middelburgze Boerekrijg, dag aan dag op de regeering schold, en van verraderyebetigte, uytstrooijende, dat er in 's Lands Magazijn bij honderden Franzen versteken zaten, die de stadt bij nagt zouden overvallen. Hiertoe dan eenmaal met een trots Vis-teven, Appel-smotzen en Klikkebiksters t' zaamgerot, is ze met een straat-pikker gewapend, naar 't magazijn gestoven en er geweldiger hand ingekomen; daar ze in zeker vertrek eenige tonnen buskruyd, na gewoonte met *Prezenningen* gedekt vond: *Zietdaar*, zey ze, *zitten die Franze Duyvels onder de zeylen verborgen*. En gelijk dit wijf niet min onverstandig tegen de Kokcejanen en gemelde Heer Momma woelde, is ze daar over (behalve in de gezeyde Spot-Print) in zeker Pasquil met deze regels in 't spul gebragt:

Martha liet haar Pikker slijpen,
Om Kokcejus aan te grijpen,
En doorzogt het Magazijn
Of 't mogt vol Verraders zijn, etc."

Wolfaartsdijk. J. VAN DER BAAN.

Allerlei betrekkelijk den amsterdamschen schouwburg.

I.

Dat het vroeger gebruikelijk was gedurende de vertooning bier en oranjeappelen het schouwburglievend publiek aan te bieden, blijkt uit de »Instructie omtrent de bestiering der Schouburg," gedateerd 5 october 1696, voorkomende in het »Groot Memoriael" dl. VIII f°. 120 v°., berustende op het archief te Amsterdam, aldus luidende:

»Aen niemand zal toegelaten werden chocolate, eenige andere »liqueurs, off confituuren op de Schouburg te vercoopen off te »brengen; alleen blijft den Casteleyn geoorlooft Bier en Oranje-»appelen te verzorgen; gelijk van ouds gebruikelijk is geweest."

Wagenaar maakt van dit artikel geen melding, wel van de voorgaande en volgende. In hetgeen onmiddellijk hieraan voorafgaat heeft hij zich eenigzins vergist. De overige schrijvers nemen dit over, ook van Lennep. Wagenaar vermeldt in zijne Beschrijving van Amsterdam II stuk III d. V. b. bl. 400, dat »die voor Poëet »bij de Regenten erkend is, voor den tijd van *een jaer en zes weeken*, »schoon 't, doorgaands, langer toegelaaten wordt, vryen toegang »tot den Schouwburg" (heeft).

Dit is in strijd met artikel 3 van genoemde instructie: »Dat »niemand het recht van vrije doorgang op de Schouburg genieten »dan die voor Poeët erkent is; ook zal derzelver vrijheid niet »langer gerekt werden, *dan een jaer;* in gevolge van de voorige »ordonnantie; de tijd te reeckenen telckens nadat door ijmand »het laetste Toneelstuk zal zijn overgelevert; zullende primo Januarii »1697 alle vrije opgang cesseren, tenzy ijmand na primo Januarii »1696 iets heeft gefourneert."

II.

Wagenaar spreekt van het volgende, voorkomende in het Groot-Memoriael dl. VI. f°. 210 v°., in het geheel niet. Wij nemen het hier in zijn geheel over.

»Burgemeesteren ende Regeerders der stad Amsterdam ordon-»neren, dat de Regenten van 't Schouburgh, de drie eerste vieren-»deeljaars op de eerste dingsdag der volgende maant, aen de »Regenten van 't Wees- ende Oude Mannenhuijs in 't Weeshuijs »zullen bekent maken, wat penningen sijlieden, ten behoeve van

»de respective Godshuijsen over hebben, welke penningen de »Regenten van de respective Godshuijsen 's anderen daags, by as- »signatie sullen laten halen van de Schouburgh."

»En dat het laeste vierendeel jaars, op den tweeden dagh na »de laeste speeldagh van dat jaer, de Regenten van de Schouburgh »aen die van de resp. Godshuijsen, de totale rekeninge van 't »geheele jaer sullen doen in 't Weeshuijs op deze wijze."

»Ten klokke drie uuren naer noen op den voorsz. dagh, sullen »sigh de Regenten van den Schouburgh naer 't Weeshuijs begeven, »en sullen de twee presidenten van de respective Godshuijsen, »de eerste plaetsen in 't sitten hebben: waerna sal volgen de »president van de Schouburgh: na deze alle de Regenten van 't »Weeshuijs ende Oude Mannenhuijs, ende na haar de Regenten »van de Schouburgh."

»De Regenten van de Schouburgh sullen van haer ontvangh ende »uijtgift doen behoorlijke reekeningh, bewijs ende reliqua aen de »Regenten van 't Wees- ende Oude Mannenhuijs: haer voorlesende »de gehele rekeningh van post tot post en die verklaarende daer »'t van noden zal sijn."

»Sy sullen copije van de voorsz. Reekeninghe, door haer onder- »teijkent den Regenten der respective Godshuijsen overleveren."

»Indien de Regenten der Godshuijsen, de Rekeningh voor goet »kennen, sullen sij die door hare ondertekeninge approberen en »de resteerende penningen, in manieren als vooren geseit is, van »de Schouburgh doen afhalen."

»Maer zoo in 't opmaken van de Reekeninge eenigh notabel ver- »schil tusschen de respective Regenten van de Godshuijsen en van de »Schouburgh quame te reijsen, waer over sij niet souden overeen- »komen, sal de decisie daervan staen, aen de heeren Burgermeesteren.

Actum den 27 Julij 1678. Praes: alle de heeren burgemeesteren exempto den heere Hooft.

J. H. RÖSSING.

VEREENIGING VOOR NOORD-NEDERLANDS MUZIEK-GESCHIEDENIS.

Ieder die in 1873 als *Beschermer* toetreedt — en mij een postwissel van *f* 3. zendt (of zooveel *méer* als hij, in 't belang onzer kostbare nasporingen gelieft bij te dragen), en mij... voor zooveel hij niet *in Amsterdam* woont — *portvrij* naam en adres van zijn *gewonen boekhandelaar* opgeeft, ontvangt door mij:

I. Prof. Moll: Kerkgezang; II. Jaarboek 1871/72; III. Prof. Loman: XII Geuzeliedjes uit den Spaanschen tijd; en wijders in den loop van dit jaar: IV. Drie Madrigalen van Cornelis Schuyt (1600) en Twee Chansons van Sweelinck (1597); V. Jaarboek, Bouwsteenen 1872/73 — en VI. wat wij in 1873 nog meer mogten uitgeven.

De Leden (postwissel *f* 1.25) ontvangen: 1°. Prof. Moll; 2°. Jaarboek 1871/72 en (later) 1872/73. — Wij tellen thans ruim 600 Beschermers en bijna 300 Leden.

Wie mij in steê van een postwissel van *f* 3.— eenen van *f* 8.75 overmaakt, ontvangt bovendien Sweelincks „Regina Coeli" en zijne „Orgelstukken;" alsmede, Prof. Loman: Valerius, XIX Oud-Nederlandsche Liederen.

HEIJE.

PROEVE EENER NAAMLIJST VAN TOONKUNSTENAARS, KUNSTVRIENDEN EN SCHRIJVERS OVER (EN IN BETREKKING TOT) TOONKUNST, die, van de vroegste tijden tot het jaar 1800 in Noord-Nederland (het tegenwoordig koningrijk der Nederlanden) geboren zijn, of korteren of langeren tijd gewoond hebben,

VERZAMELD DOOR

DR. J. P. HEIJE.

Vervolg van bl. 81.

L.

LAAR, PIETER VAN. g. Haarlem omstreeks 1613, † Italië 1674. *V.*

LABARE, ABRAHAM. Deventer 1722. *O.*

LAIR, GERIJT VAN. Utrecht 1427. *Tr.*

LAIRESSE, GERARD DE. g. Luik 1640, 's Hertogenbosch en Utrecht..., † Amsterdam 1711. *T.*

LAMBOUT. 's Gravenhage 1385. *O.*

LAMBRECHT, Meester. Delft 1451—55. *O.*

LAMERETTE, MICHIEL. 's Gravenhage 1593—1604. *Zm.* & *K.* Werken met 3—6 partijen. (I. 22).

LAMPE, FRIEDRICH ADOLPH. g. Detmold 1683, Franeker 1703, Utrecht 1726— † 29. *S.* De cymbalis veterum.

LAMPELER. Zie ARENT VAN MIJL.

LANGE, E. F. DE. ...... *K.* (I. 116).

LANGE, JOSEPH. g. Würzburg 1752, Amsterdam 1798. *K.* Operette: Adelheid von Ponthieu.

LANGE geb. WEBER, LUISE of MARIA ANTONIA. g. Manheim ...., Amsterdam 1798. *Z.*

LANGEVELDT, LANGHVELDT of LANCKVELDT, GEORGE VAN. (MACROPEDIUS. g. Gemert omstreeks 1475, † 's Hertogenbosch 1558. *Im.* & *K.* Latijnsche Comediën met kooren. (I. 23).

LAPIS, SANTO. Amsterdam 1754—62. *K.* Zes Zangduetten; zes Trio's voor *V.* & *Fl.*

LECHLEITNER, ... (vader van C. J.) g. Tyrol ...., Leiden 1795. *Im.*

LECHLEITNER, C. J. g. Leiden 1795, † Leiden 1837. *V.* & *K.* Jagerkoor; Serenades voor viool en guitaar.

LEE, PIETER VAN. Haarlem 1804. *K.* Zangwijze van Ev. Gezang 18.

LEEFLANG, A. g. .... 1774, † Leiden 1837. *K.* Sonates en Duo's voor Piano en Viool.

LEEMSCHOT, BAREND. g. Dordrecht 1796, † Dordrecht 1845. *O.*

LEENE, FRANÇOIS DE. Middelburg 1552. *Kln.*

LEENHOUWER, ABRAHAM. Leiden 1794— † 98. *O.*

LEEU, JACOB DE. Leiden 1564. *Zm.*

LEEU, JAN JACOBSZ. DE. Leiden 1560. *Z.*

LEEUW, CORNELIS DE. Amsterdam 1649—62. *K.* Camphuyzen's Uytbreydingh over de Psalmen.

LEEUW, CORNELIS DE. Amsterdam 1719—51. *T.*

LEFÈVRE, S. Zie LE FÈVRE.

LEGERMAN, JAN. Utrecht 1619—21. *Z.* & *Kln.*

LEGROM, JOHANNES ABRAHAM AUGUST. g. Maagdenburg 1775, Dordrecht 1792, † 's Gravenhage 1832. *O.* & *Kl.*

LELYVELD VAN CINGELSHOUCK, JAN J. VAN. g. Maastricht 1788, 's Hertogenbosch .... *V.*

LEMMICK, LUCAS. Goes (?) 1616. *O.* (Misschien dezelfde als LUCAS VAN LENNINCK, zie onder.)

LENAERT, Meester. Bergen op Zoom 1486/7. *L.* & *Tamb.*

Lenaerts-van der Goes, Pieter. .... 1602 *K.* Druiventros der Amoureusheijt.

Lennep, Joan Daniel van. Groningen 1761. *Fl.*

Lenninck, Lucas van. Deventer omstreeks 1623. *O.* & *K.* Canon in het Album van het Collegium Musicum te Deventer.

Lenninck, Petrus van. Deventer omstreeks 1625. *O.* & *Ludimagister.*

Lentz, J. N. g. Antwerpen (?) 1720, Rotterdam 1761— † 82. *O.* & *K.* Drie Klavierconcerten.

Leuckfeldt, Johan George. g. Heringen 1668, Groningen 1702— † 26. *S.* Over de muzieklitteratuur der Middeleeuwen.

Leuzart, Simon. ...... *T.*

Levier of Levrier, ... Amsterdam (?) 1636. *Orb.*

Libert of Liberti, Henricus. g. Groningen 2e helft der 16e eeuw, Antwerpen 1628— † omstreeks 1661. *O.* *&* *K.* Motetten, enz. (I. 96 & 115).

Lier, Gommer van. 's Hertogenbosch 1531. *Z.*

Lievens, Gerard. Nijmegen begin der 17e Eeuw. *T.*

Lièvre, Abraham le. g. Leiden 1799, † Leiden 1860. *Kl.*

Ligt, Harmannus de. Amsterdam 1776. *T.*

Lijnenboom, Jan. 's Hertogenbosch 1408. *Orb.*

Limborch, Arnoldus van. Leiden 1594. *Z.*

Limburg, ... Utrecht 18e Eeuw. *Orb.*

Linden, Antonie Hendrik van der. g. Oost-Friesland 1570, Franeker 1587, Utrecht 1608, † Amsterdam 1633. *S.* Verh. over de muziek.

Linden of Nerdenus, Antonius van der. g. Harderwijk 1503, † Naarden 1567 (?) *Z.*

Lingelbach, Daniël. .... 1686. *K.* (?) Opera: de Liefde van Amintas en Amarillis. (I. 112.)

Lingius, Hermanus. Weesp 1813. *O.* *&* *Kln.*

Linte, Hendrik Handijn van. Bergen op Zoom 1536. *Z.*

Linzen, M. Amsterdam 1771. *O.*

Locatelli, Pietro. g. Bergamo 1693, Amst. 1721 — † 64. *V.* *K.* & *S.* Concerten voor Viool, Fluit, enz.; L'Arte del Violino. (I. 116).

Lodewyk. Haarlem 1432. *O.* (I. 65).

Loenen, Jan van. Utrecht 1403. *Sp.*

Loghem, Jhr. Mr. Hendrik van. g. Deventer 1775, † Deventer 1843. *Verdienstelijk bevorderaar van het volksgszang.*

LOHMAN, DIRK. g. Neufunixzijl (?) 1730, Groningen 1792— † 1814. *Orb.* & *S.* Die alte Orgelmensuren.

LOHMAN, DIEDERIK HENDRIK. g. Groningen 1797, † Amst. 1856. *Orb.*

LOHMAN, GERARD D. g. Emden 1764, Groningen 1792—1801. *Orb.*

LOHMAN, HENDRIK B. g. Groningen 1799, Gouda 1836—41, Leiden 1841— † 54. *Orb.*

LOHMAN, NICOLAAS. † Neufunixzijl in Friesland (?) 1742. *Orb.*

LOHMAN, NICOLAAS ANTON. g. Emden 1766, Groningen 1792— † 1836. *Orb.*

LOO, MATTHIAS VAN. g. Holland ...., Madrid 1563—69. *Z.*

LOONSMA, STEPHEN THEODOOR VAN. IJlst 1741—62. *O. K.* & *S.* Te Deum; Muzikaal A. B. boek.

LOOSVELT, ABRAHAM. Haarlem 1776. *O.*

LOOTENS, DANIËL. Middelburg 1813. *Kln*

LOOTENS, DAVID. † Arnemuiden 1835. *O.*

LOOTENS, HENDRIK. Middelburg 1791— † 1805. *O.*

LOOTENS, ILLIJ. Delft 1741. *T.*

LOOTENS, JACOBUS. Goes 1796— † 1812. *O.* & *Kln.*

LOOTENS, JOHANNES. Middelburg 1780— † 90. *O.* & *H.*

LOOTENS, JOHAN PIETERSE. g. Delft ...., Zieriksee 1763— † 82. *O.* & *Kln.*

LOOTENS, WILLEM. g. Delft 1736/7, Maassluis 1760, Zieriksee 1760—63, Middelburg 1763—1813. *O. Kln. Kl. K.* & *S.* 150 Psalmen; 4 Kwartetten, voor Orgel, Viool, Alt & Bas. Beschrijving van het orgel in de groote kerk te Zieriksee.

LORAIN, DIONIJS. Utrecht (?) 1607. *Z.*

LORENZITI, ... (vader van A.) g. Italië ...., 's Gravenh. omstr. 1740. *I.*

LORENZITI, ANTOINE. g. 's Gravenhage omstreeks 1740, Nancy 1767. *V.* & *K.* Trio's voor Viool, Alt en Bas.

LOUWE, STEVEN VAN. 's Hertogenbosch 1531. *Z.*

LUBBERT GYSBERTSZ. Utrecht 1427. *Sp.*

LUBBERTSZ VAN OUDEWATER, JAN. Weesp 1598—1601. *O.* & *Kln.*

LUBECK, ANT. VAN. 's Hertogenbosch 1556. *Z.*

LUBLINK DE JONGE, JOHANNES. g. Amsterdam 1736, † Utrecht 1814. *V. Kl. K.* & *S.* Concert voor Viool; Verhandeling over muziek.

LUCAS, JOHAN ISAACQ. 's Gravenhage 1721. *O.*

LUCAS, PIERRE. 's Gravenhage 1702. *O.*

LUDEKER, HENDRIK WILLEM. g. Amsterdam 1791, † Amsterdam 1837. *V. Kl.* & *Z.*

LUDEN, JAN BARTELSE. g. Amsterdam 1778, † Amsterdam 1831. *C.* & *K.* Concerten voor Cello, enz.

LUDENS LUSIT, P. (Pseudoniem?) .... 1654. *K.* Kompositiën in 't Uitnemend kabinet.

LUIDHENZ, P. .... omstreeks 1640. *K.* Latijnsch gedicht voor 3 stemmen, achter de Kusjes van Padbrué.

*LUIJR, ADAM. g. Aken eerste helft 16e eeuw. *K.* Gezang: *Jupiter Omnipotens.*

LUIJMES, J. Wageningen 1817. *O.*

LULY, N. Amsterdam 1655. *O.*

LUSTIG, DOROTHEA. g. Groningen 1737. *Kl* & *Z.*

LUSTIG, HIERONIJMUS. g. Groningen 1742, † Amst. 1764. *O. Kl* & *K.*

LUSTIG, JACOB WILHELM. g. Hamburg 1706, Groningen 1728—† 96. *O. K.* & *S.* Muzijkaale Spraakkunst; zes Klavier Sonaten.

M.

MAAS, HENDRIK. Amsterdam eerste helft der 17e eeuw. *V.*

MAAS, M. VAN DER. Willemstad 1818. *O.*

MACROPEDIUS. Zie VAN LANGEVELDT.

MADENIER, Mej. Amsterdam .... *K.* Romance.

MAERLE, HENDRIK VAN. Utrecht omstreeks 1644—58. *O.*

MAERTEN GOERTSZ. Utrecht 1579. *Sp.*

MAGGIORE, FRANCESCO. † Holland 1770 (volgens Gerber), 1782 (volgens Fétis). *K.* Twee Italiaansche opera's.

MAGHIELS, JAN. ...... *T.*

MAHAUT of MAHAULT, ANTON. Amsterdam 1739— omstreeks 1760. *Fl. K.* & *S.* Fluit- en Viool-Sonates; Maandelijks Muzikaels Tijdverdrijf; Methode voor de fluit. (I. 133).

MAHNE, WILLEM LEONARD. g. Amsterdam 1760, Amersfoort 1808. *S.* Diatribe de Aristoxeno philosopho peripatetico.

MAYER, EDOUARD DE. g. Rotterdam laatst der 18e eeuw. *K.* Concert voor Klavier met Orkest.

MAIJR, JOHANN. g. Friesland ...., ... 1596. *K.* Cantiones Sacrae.

MALDERE, P. VAN. .... 18e eeuw. *K.* (I. 116).

MALHERBE, J. 's Gravenhage 1782, † Amsterdam 1800. *Im.*

Malherbe, ... g. .... 1784, † Utrecht 1861. *C.*

Mallen, Jan van. Utrecht 1491. *Sp.*

Man, Carel de. Wormer 1762. *O.*

Mandren, Wouter van der. Gouda 1453. *S.* Bepalingen aangaande de verkiezingen der zangmeesters en de inrigting van het gezang.

Mann, J. L. g. Haija 1777, † Amsterdam 1824. *Fag.*

Mansia, ... Utrecht 1741. *O.*

Mansuij, Claude Charles. Amsterdam omstreeks 1750—1785. *K.* Opera: Jerome et Suzette.

Mansuij, François Charles. g. Amsterdam 1783, † Lyon 1847. *Kl.* & *K.* Werken voor Klavier, in Frankrijk uitgegeven.

Marcussen, Pieter. Haarlem 1628. *Trompetter.* (I. 118).

Marchees, Mathijs van. 's Hertogenbosch 1522. *Im.* (?) Herstelde het klokkenspel.

Mareau, F. Nederland 1722. *Orb.* (waarsch. Moreau, zie onder.)

Mari, Jacob. Rotterdam 1776. *O.*

Marichal, Claes Andriesz. Leiden 1602. *O.* (I. 63).

Marynen, W. B. g. Tilburg 1792, † 's Hertogenbosch 1858. *O.* & *K.* Kerkzangen.

Mart. Jansz. g. Antwerpen (?) ..., Utrecht 1625. *O.*

Martinelli, Carel. 's Gravenhage 1683—1711. *T.*

Martini, Christoph. Amsterdam (?) 1641. *S.* Handboek van den waren loop der toonen.

Masch, P. ..... omstreeks 1800. *K.* Zes muziekstukjes.

Mast, J. van der. ...... *K.* Ouverture Didon voor piano.

Mathieu, M....... *K.* Eenige van Kamphuijzen's Stichtelijke liederen.

Mathijs. 's Hertogenbosch 1453. *Z.*

Mathijs, Meester. Utrecht 1518. *Sp.*

Mechelen, Hendrik van. 's Hertogenbosch 1531. *Z.*

Mechelen, Jan Jansz. van. Utrecht 1470. *Tr.*

Meelman, Arnoldus. 's Hertogenbosch 1348. *O.* & *Z.*

Meer, H. van der. Kuilenburg 1776. *O.*

Meere, Senior, Abraham. g. Utrecht (?) 1761, † Utrecht 1841. *Orb.*

Meere, Junior, Abraham. † Utrecht 1825. *Orb.*

Meere, Anthonie. A. † Utrecht 1832. *Orb.*

Meere, Arnoldus Jacobus. † Utrecht 1824. *Orb.*

Meerer, A. .... 1705. *K.* Doopsgezinde gezangen. (I. 114).

MEERTEN, Meester. Utrecht 1481—86. *O.*

MEEUWEN, HAN. Middelburg 1364. *I.*

MEIARDI, J. ...... 1654. *Orb.*

MEIBOOM, MARCUS. g. Tonningen 1630, Amsterdam 1668— † 1711. *S.* Musicae antiquae etc.

MEIJER, ... † .... 1816. *Orb.* (misschien Wiebes Meyer, zie onder.)

MEIJER, A. F. Monnikendam 1825. *O.*

MEIJER, PETER. g. Hamburg omstreeks 1605, Amsterdam 1656—60. *K.* Derde deel van 't konstigh speel-toneel.

MEIJER, PIETER. g. Amsterdam ...., Hamburg 1800. *Klb.*

MEIJER, WIEBES. Stavoren (?) 1783. *Orb.*

MEIJERE, JEH. DE. g. Nederland ...., Madrid 1563. *Z.*

*MEL, RINALDO DEL. g. Nederland 1538. *K.* Cantiones sacrae 5—12 vocum.

MELCHIOR. Utrecht 1510. *O.*

*MELDAERT, LEONARDUS. ...... *T.*

MENSINGA, JOHANNES. g. Groningen 1635, † Groningen 1698. *S.* Ode in Organa aedis et Martinianae et Marianae.

MERCELISSE of MERCELLUS, WILLEM. Geertruidenberg 1608, Bergen op Zoom 1609. *O.*

MERCKER, MATTHIAS. g. Holland laatst der 16e eeuw, Arnhem (?) 1604. *H.* & *K.* Fantasiae seu cantiones gallicae.

MERLEN, CAREL g. 's Gravenhage 1785, Amsterdam 1795—† .... *V.*

MERLEN, JEAN ROMAIN. g. Parijs 1760, 's Gravenhage voor 1785—95, Amsterdam 1795— † 1839. *V.*

MERLOIJS, JAN. Bergen op Zoom 1529—42. *Sp.*

MERTEN GHERRITSZ. Utrecht 1522. *Orb.*

MERWEN, FRANS JACOBSZ. VAN. Leiden 1548— † 1554/66. *O.*

MES, GHERARDUS. Nederland 1561. *K.* Souter liedekens. (I. 24.)

MESSEMAEKERS, HENDRIK. g. Venlo 1778, Brussel 1798—1864. *K.* Concerten voor klavier; 2 Opera's.

METELERKAMP, EVERWIJN. † Zwolle 1728. *O.*

METSELGIER of MERSELGIER, HENRIC. Utrecht 1427. *Sp.*

MEULEN, A. VAN DER. Leeuwarden 1813. *O.*

MEURS, HENRICUS. .... 1513. *Klg.*

MEURS, AELB. VAN. .... 1629—32. *Klg.*

MEURS, JAN ALTEN VAN. Amsterdam 1619. *Klg.*

Meursius of van Meurs, Johannes. g. Loosduinen 1579, Leiden 1590—1625, Soroë 1625— † 39. *S.* Over de muziek der Grieken.

Meursius of van Meurs, (de Jonge) Johannes. g. Leiden omstreeks 1613, † Soroë 1653. *S.* Collectanea de tibiis veterum.

*Michael, Roger. g. Nederland ...., Dresden 1587. *K.* Introitus Dominicum dierum, 5 Voc.

Michelet, F. G. g. Marburg 1730, Franeker ...., Alkmaar 1755—71. *K.* XII Sonaten per il Cembalo; de CL. Psalmen.

Michiel, Meester. Utrecht 1547. *O.*

Middelhoven, Godefried van. Haarlem 1706—25. *O.* (I. 65).

Middelhoven, Petrus van. Haarlem 1728—34. *O.* (I. 65).

Mijdrecht, Derck van. Utrecht (?) 1458. *Orb.*

Mijl of Lampeler, Arent van. .... 1579. *Orb.*

Mijnecomius, Matthias. Maastricht 1495. *S.* Compendium op »de musica" van Boethius.

Miller, Julius. g. Dresden 1782, Amsterdam 1799, Flensburg 1802, Amsterdam 1820, † Charlottenburg 1851. *Z. V.* & *K.* Verschillende Opera's; een Concert-ouverture; een Mis.

Milleules, Louis des. 's Hertogenbosch .... *O.*

Milleville, G. de. Monnikendam .... *O.*

Milleville, Hendrik des. † Zalt-Bommel 1743. *O.*

Milleville, Jan des. 's Gravenhage 1642. *O.*

Milleville, Lucas des. 's Gravenhage 1664—75. *O.*

Minelstrien, Gheijle. Middelburg 1364. *I.*

Minnen, Piet van der. Middelburg 1364. *Z.*

Mittenreijter, Johannes. Leiden 1765—81. *Orb.*

Modens, P. Monnikendam 1716. *O.*

Modersohn of Moedersohn, Justus. g. Munster 1637, Amsterdam 1665— † 93. *T.*

Moens, Josias Josz. Middelburg 1741—49. *O.*

Moer, Casparus. .... 1513—25. *Klg.*

Moer, Cornelis. Delft 1565. *Klg.* (I. 68).

Moer, Gobelinus. Alkmaar 1487. *Klg.*

Moer, Jan. Delft 1525—65. *Klg.* (I. 68).

Moer, Jan Jaspersz. 's Hertogenbosch 1554. *Klg.*

Moer, Jasper. .... 1433. *Klg.*

Moer, Willem. .... 1433. *Klg.*

MOER, WILLEM. .... 1513—15. *Klg.*

MOL, DIRK DE. Bergen op Zoom 1558—64. *O. & Orb.*

MOL, PIETER. Amsterdam 1754. *Beroemd muziekgraveerder.*

MOL, ROBBRECHT of ROBBERT DE. Bergen op Zoom 1588—1609. *O.* & *Orb.*

MOLL, GERARD. g. Amsterdam 1785, † Amsterdam 1838. *S.* Proefnemingen aangaande de snelheid van het geluid.

MONCHIJ, SALOMON DE. g. Rotterdam 1792, † Rotterdam 1851. *Paukenist.* (een der grootste van Europa.)

MONNICKENDAM, SIMON VAN. 's Hertogenbosch 1432. *O.*

MOOR, PIETER DE. Middelburg 1645. *Kln.*

MOREAU, JACQUES FRANÇOIS. g. .... omstreeks 1680, Rotterdam 1718— † omstreeks 1756. *Orb.*

MOREAU, JEAN. Rotterdam 1762. *Orb.*

MORIN, PIERRE AUGUSTIN TOUSSAINT. g. Normandië 1746, Amsterdam 1795— † 1816. *Fag.*

MORIN, PIERRE AUGUSTE. g. Amsterdam 1795, † Amsterdam 1826. *V.* & *K.* Etudes voor Viool; Melodrama: Pygmalion.

MORLET, JOHAN. .... 1601—26. *Orb.*

MORLETS, F. Delft (?) 1656. *Orb.*

MORRÉE, PIERRE. Leiden 1747— † 50. *O.*

MOSTAERT, DANIEL.(?) Amsterdam 1598— † 1646. *S.* Korte onderwijsinge van de Musyk-konste (I. 25).

MOUBACH, ABRAHAM. Amsterdam 1728. *S.* Vertaling van: Hotteterrés, Principes de la flute.

MOULINGHEM, JEAN BAPTISTE. g. Haarlem 1751, Parijs 1774— † 1812. *V. & K.* Simfonie; 6 Quatuors.

MOULINGHEM, LOUIS CHARLES. g. Haarlem 1753, Parijs 1785— † omstreeks 1800. *V. & K.* Operetten, in Frankrijk opgevoerd.

MUDEN of MADEN, GODEKIJN VAN. Utrecht 1427. *Sp.*

MÜLLER, ... 's Gravenhage 1772. *I.*

MÜLLER, C. † Amsterdam omstreeks 1800. *V. & K.* Vioolconcert.

MÜLLER, C. E. g. Esens ...., Groningen ...., † Amsterdam 1760. *I.*

MÜLLER, JACOB. Groningen 1766. *Dilettant O.*

MUIJZELAAR, EMKE. Meppel 1761. *O.*

MUIJZELAAR of MUZELAAR, LUCAS. Meppel 1714—61. *O.*

MUILMAN, ... Brielle .... *O. & Kln.*

Mulder of Muller, N. Amsterdam 1723—33. *Klg.*

Muller, Carel Frederik. g. Nijmegen 1796, later Berlijn. *Kl. & K.* Ouverture Triomphale. (I. 96).

Muller, Christiaan. g. Andriesberg 1690, Amst. 1720—70. *Orb.*

Muller, Louisa. Nijmegen 1796. *Z.* & *Kl.*

Munnik, Jacob de. g. Elburg 1679, † Elburg 1761. *O.* & *I.*

Munnikhuizen, Anthonij. g. Amsterdam 1732, † Amsterdam (?) na 1782. *O. & K.* Luth. psalmen voor Orgel. (I. 97).

Munnikhuizen, Hendrik. Amsterdam 1738. *V.*

Munster, Henrik van. Zwolle 1638. *O.*

Munster, Hendrik van. Zwolle 1653—72. *O.* & *Kln.*

Munster, Herman van. Utrecht 1414. *O.*

Munster, Jan van. Zwolle 1667—72. *O. & Kln.*

(*Wordt vervolgd*).

TAALKUNDE.

Parmesaansch, parmesanen (XXII, bl. 471). Den oorsprong van de beteekenis van dit woord, in den zin van haspelen, kan men vinden in een artikel van dr. W. Bisschop: Woorden en uitdrukkingen die schertsenderwijs gevormd zijn (Taalgids VIII, bl. 33—45).

Edam. MR. LEONARD VAN IJSSELSTEYN.

Parmesaansch, parmesanen. Dr. Bisschop spreekt t. a. p. van een der vertelsels van Asschenbergh. Iemand, zoo verhaalt deze, had gasten genood, zeer tegen den wil zijner niet zeer zachtzinnige vrouw, hoewel zij er toch in het einde hare toestemming toe gegeven had. Aan den maaltijd sprak de gastheer tot zijne vrienden van iets dat niet op tafel stond, van een parmesaanschen kaas, een heerlijken kaas, dien moesten zij eens proeven.

Toen wierd het vrouwtje ontzind: 't was uit met haar geduld:
Door gramschap, drift en spijt wierd hare ziel vervuld:
De woede ontwrong haare oogen traanen:
Vent! riep ze, ik zal jou parmezaanen.

Men ziet, *parmesanen* wordt hier gebruikt omdat er van eenen parmesaanschen kaas gesproken is. Hadde de man zijne vrienden

uitgenoodigd om b. v. van eenen kalfskop of eene pruimentaart te proeven, de vrouw zou *kalfskoppen* of *pruimentaarten* gezegd hebben. Zij wil er mee te kennen geven: ik zal u doen ondervinden dat gij van dien parmesaanschen kaas gesproken hebt. Maar het *parmesanen* in de vraag is iets anders. Het is een woord dat eene bepaalde beteekenis heeft. »Leg toch niet te parmesanen," zegt W., is »leg toch niet te haspelen." Ik ken het woord niet, ik heb het nooit gehoord.

Hoe men aan »*parmesaansch* hoofd" komt, weet ik evenmin te verklaren: ik kan het zelfs niet gissen.

P. LEENDERTZ WZ.

Ramen, ramers (XXIII, bl. 33). Ramen bestaan uit in een vierkant saamvereenigde houten, één boven, één beneden en twee op zijde, behoorlijk met elkander verbonden. Alle zijn voorzien van ijzeren haakjes, om de wollen goederen, die men droogen wil, niet daaraan te hangen, maar vast te hechten, opdat zij de behoorlijke lengte en breedte krijgen. Die dat werk verrigten, worden *ramers* genoemd. Zij behooren te zorgen, dat de lakens of dekens niet zóó strak gespannen worden, dat er bij harden wind gevaar zij van scheuring.

De ramen staan buiten de steden op open velden. Men vindt ze te Leiden, buiten de Hoogewoerdsche poort. Misschien ook nog te Amsterdam. Althans men heeft ze daar gehad, zoo als blijkt uit de Raamgracht, de Raamstraat en de Raamsteeg, die nog bestaan.

E. A. P.

Renne, kaulinen (of kouwlinen?) (XXII, bl. 589). Is de heer de Hond een Zeeuw, dan misgun ik hem haast zijne gave van opmerken: ik hoor ze, tot mijne spijt, niet meer, die eigenaardigheden van ons dialect. Met het oog op *kaulinen* zeg ik dit. Doch eerst *renne*. Mij dunkt, het is verwant met het werkw. *rennen* en *renperk*. De kippen-ren komt voor in het kinderdeuntje door mij in het 1e deel van den Navorscher bewaard:

Tjiep, tjiep, tjiep, mijn hennetje,
's Avonds in de korte kooi, 's morgens in het rennetje.

Eene ren is zeer zeker een door rasterwerk omgeven pleintje; maar ook een groote kooi als in *varkensren*. Het schaapsperk

met zijne los opgestelde hekken heet ook in Zeeuwsch Vlaanderen en Vlaanderen *schapenren.*

En nu kauwline? Wie zou er fransch achter zoeken? Toch is zoo: 't zijn *claudinen*, door de Fransehen (doch deze bedoelen dan eene witte of gele pruim) *prunes de la reine Claude* geheeten.

G. P. ROOS.

Wentelteef (XX. bl. 312). Eene huismoeder heeft mij eens gezegd, dat het oorspronkelijke woord is geweest: *wentel 't even*, en dat dit ongevoelig zich als een meervoud heeft doen gelden, waarvan men toen het enkelvoud *wentelteef* heeft gemaakt.

Misschien acutius quam verius.

E. LAURILLARD.

[Acutius quam verius, wij gelooven het met den heer Laurillard. Ons deed de vermelde afleiding aan *kom-en-eisch-winkel* en dergelijke aardigheden denken. Een wentelteef is een stuk brood in melk geweekt, vervolgens in eieren en boter gewenteld en daarna gebakken. Deze definitie, ons door eene die het wel weet gegeven, verklaart het eerste deel der zamenstelling: het tweede wordt verklaard door den naam dien het gebak in Frieslaud draagt, *gebradene hondsvodjens.*]

Falderappie (XXI. bl. 149). De heer H. Zeeman, in zijn Drank- en Drinkwinkels, bl. 8, beweert, dat dit woord in zwang gekomen is na het verblijf der Franschen te Amsterdam in 1672, en verbastering is van *voleur de drap.* Is dit zoo? Of kan dit op den weg leiden? E. LAURILLARD.

Spreekwijze: met eenen zilveren lepel in den mond geboren (XX. bl. 584; vgl. XXI, bl. 266). Ten platten lande is het nog wel de gewoonte, dat een kind bij zijne geboorte met een zilveren lepel beschonken wordt; ook in Engeland heeft deze gewoonte geheerscht en daar werd aan zoodanigen lepel de naam van *apostel-spoon* ge geven, terwijl de spreekwijze: met een zilveren lepel in den mond geboren, ook daar wordt aangetroffen. Goldsmith, in The story of a disabled soldier, heeft: »One man is born with a silver spoon in his mouth and another with a wooden ladle." In de oudste tijden werd die lepel geschonken door den peetoom of de peete-

moei als een zinnebeeldig onderpand van de verpligting, door den schenker met de aanvaarding van het peetschap op zich genomen, om, wanneer de ouders daartoe niet in staat zouden zijn, voor het onderhoud des kinds te zorgen. Na de hervorming geraakte de zinnebeeldige beteekenis dier schenking in vergetelheid, hoewel deze nog steeds in gebruik bleef, natuurlijk echter niet meer zóó algemeen als vroeger. De schenker was nu een der grootouders van het kind of wel een vriend of eene vriendin van de ouders, en door het geschenk werd niets meer uitgedrukt, dan hunne genegenheid tot deze laatste. Dat het, hoe algemeen de gewoonte anders ook was, toch geene kinderen van arme lieden waren, die zulk eenen lepel, waarop de geboortedag van het kind gegraveerd was en die daarom dan ook de geboortelepel heette, ten geschenke ontvingen, ligt voor de hand. Van dezen lepel nu, meen ik, dat in deze spreekwijze sprake is. De misdadigers zijn niet met een zilveren lepel in den mond geboren; zij hebben niet terstond bij hunne geboorte een zilveren lepel ten geschenke ontvangen; het zijn geene kinderen van rijke lieden; het zijn ongelukkige arme menschen, die door gebrek tot de misdaad werden gevoerd. LABOREMUS.

Triem (XX, bl. 301). Het woord *triem*, dat aan de Zaan, of *trem*, dat in de Beemster, voor een sport van een stoel in gebruik is, komt ook in Friesland voor en wel als *trime*, vooral in de beteekenis van een laddersport. Ik houd het voor afkomstig van het deensche werkwoord *trine*, Zweedsch *trena*, treden, waarvan de substantiven *trin* en *tren* trede, schrede.

LABOREMUS.

Spreekwijzen voor heimelijk schoolverzuim (XXII, bl. 259, 301 en 470). Te Leeuwarden zegt men: *stutsje sette.* Indien men dit *stutsje* voor een friesch woord (*stirtsje*, dat even zoo wordt uitgesproken) moet nemen, dan is 't, in zuiver Nederlandsch overgezet zijnde, staartje zetten. Voor staart zegt men echter ter genoemde plaatse stee(r)t, wat voor zoodanige opvatting niet pleit, en waarom ik liever denken zou aan het reeds op bl. 259 opgenoemde *stukjes draaien.* Dat de *ts* dikwijls in 't Friesch eene *k* vervangt is be-

kend, zooals b.v. in *meitsje*, Oudfr. *makia*, Holl. *maken; bûtze*, Holl. *beuken*. LABOREMUS.

Nalezing op de Bijdrage tot een Middel- en Oud-Nederlandsch Woordenboek door A. C. Oudemans Sr. 2e Afl. (Nav. XXII, bl. 579).

Ba, niets. Komt op de zeeuwsch-vlaamsche grenzen in de spreektaal voor, niet alleen als *niets*, maar in velerlei ontkennende gezegden: *ba neent*, wel neen; *ba*, b.v. als de Hollander zegt tut, tut! *ba 't en doet* (zeeuwsch-vlaamsch *betten doet*), wel het doet niet, 't is zoo niet, endg.

Ba noch boe. In de zeeuwsch-vlaamsche spreekwijze, i zei noch ba noch boe, hij kwam zonder spreken binnen. Is de *boeba*, bullebak, er aan ontleend? Eigenlijk is hier een *boeba*, iemand die opvliegend van aard is, een geweldmaker.

Bang. Benaauwd, drukkend. Zeeuwsch-vlaamsch : 't is *bange*, m'n (wel) gaan onweêr kriigen; 't is *benouwd* van den rook.

Bazin. Meesteres, vrouw. Hoe de heer Molenaar kan zeggen, dat dit woord, eenvoudig het vrouwelijk van baas, *steeds* in *ongunstigen* zin wordt gebezigd, begrijp ik niet. Heel Vlaanderen en Zeeland door hoort men van de *bazinne* spreken; in Vlaanderen wordt het nog dagelijks geschreven. 't Is waar, enkele malen in min gunstige beteekenis; doch dit lot heeft het met andere, zoo als baas, heer, vent enz. gemeen. 't Is een heele bazinne, zegt men van de vrouw, die zich wel iets op haar rechten laat voorstaan; doch men heeft ook de flinke, de kloeke bazin, even als het *heer*, den *boas* en de *vent*.

Baten. Wordt in ZeeuwschVlaanderen gebruikt *met* en *zonder* het voorvoegsel *uit*. *Uitbaten*, er alle mogelijke voordeel van trekken. Voorts: mijnheer A. als getuige baat u niet, mevrouw B. tot vriendin baat u niet, 't getuigenis van geen hunner baat u, ze moeten hunne koeien voor schade en bate uitgeven, omdat ze er den kost niet voor hebben. Deze laatste handeling behoort tot het costumier recht in Vlaanderen. Hij die, om iemand te helpen, diens vee tot zich neemt, heeft er de voordeelen (in dezen de melk, de kalveren) van, maar moet ze ook, als ze geen melk geven of onvruchtbaar blijven, den kost geven.

Bedaken. In ZeeuwschVlaanderen kent men het werkwoord

daken. Het *daakt* niet, zegt men, als men ergens eene plank op spijkeren wil die niet waterpas raakt of als men een gat in eene plank wil boren of er een stuk wil afzagen, terwijl zij niet vlak ligt en dus niet overal gelijk draagt of daakt.

Bedaken is dus gelijk leggen, overdragtelijk iets zoo passen, dat er niets aan ontbreekt.

Behandigen. In denzelfden zin in Zeeuwsch Vlaanderen in gebruik.

Bekijven, berispen, bestraffen. Komt ook zoo, even als 't gewone bekijven (bekiven), in Zeeuwsch Vlaanderen voor.

Becruypen, in Zeeuwsch Vlaanderen bekrupen. Heimelijk aanvallen, overvallen. De jager bekroop den vos. Dit was letterlijk waar, hij kroop op den buik door het hooge gras.

Belleren. Ik herinner mij het werk niet, maar 't is zeer zeker dat ik elders las: boeleren met scoonre vrouwen.

Belenden (Zeeuwsch-vlaamsch: belenden, belonden, belonnen) komt aldaar steeds van zaken voor.

Drie diinghen bezwaren m'n gemoet:
Vooreest as daddik sterven moet;
Et tweede bezwaar m'n nog meer
Dadde 'k ik ni weet wanneer;
Ma 't derde bezwaar m'n boven al
Da'k ni weet wa m'n ziele belenden zal.

Oud rijmpjen.

G. P. ROOS.

Bedaken. De heer Roos herinnert het *niet daken*, d. i. niet passen, voegen, goed staan, dat in Zeeuwsch Vlaanderen gezegd wordt van eene plank, en ook wel (zie de Jager, Archief II, bl. 160) van een kleedingstuk, en hij wil dit woord in verband brengen met *bedaken*, in de verzen door den heer Molenaar aangehaald, dat dan zou beteekenen, zoo passen dat er niets aan ontbreekt. Maar mij dunkt, *het daakt niet:* wij zullen er eene andere beteekenis voor moeten zoeken.

Letten wij daartoe in de eerste plaats op het werkwoord *daken.* De heer Oudemans heeft daar, Archief IV, bl. 259, drie voorbeelden van aangehaald. Het zijn de volgende:

Lof stadt Gods, die met twaelf poorten triumpheert,
Daar svyantse gheschut noyt op en *daekte*.
Anna Byns, Ref. 1602, bl. 33 r°.
Mueghelic winnyngheal op ons *daken*.
C. Everwaert, Esbatement van den Visser.
Wouwe, Eerweten, Boonen, en Wolle van Schapen,
Comt al meest van Zuyden op Ghendt *ghedaeckt*.
Vaernewijck, Hist. v. Belgis, 1574, f°. 29.

Hij voegt er bij: »Naar mijne meening zal dit werkwoord uit *dak* zijn oorsprong hebben, en de beteekenis van *op het dak komen*, *'thuis komen*, *op iets neêrkomen* strookt daarmede ten eenen male."

Wat de beteekenis betreft — de laatst opgegevene is, meen ik, nagenoeg juist; maar liever dan met *dak* zou ik dit *daken* met een ander woord in verband brengen, namelijk met *daeck*, bij Kiliaan te vinden — in de prov. Groningen zegt men *dook*—, dat *nevel*, *mist* beteekent. *Daken* is derhalve *misten*, en waar het oneigenlijk gebruikt wordt, *als een mist*, bij gevolg *digt*, *in overvloed op iets neervallen*, *op iets neerkomen*. In de aangehaalde verzen wordt gesproken van geschut — dat is niet wat wij er nu onder verstaan, *schietwerktuigen*, maar *datgene wat geschoten wordt*, pijlen of kogels — dat niet op de poorten neerkomt, van gewin dat in de ruimte op den visscher en zijne vrouw zal afdalen, van allerlei voorraad die die in overvloed binnen Gend aanlandt. Want wij behoeven bij *daken* juist niet altijd te denken aan voorwerpen die van eene hoogere plaats naar beneden komen. *Regen en sneeuw* vallen ook neer, even als mist; maar als wij zeggen *het regende daar kwartjens*, beweren wij niet dat zij van boven neer kwamen, maar dat zij met milde hand uitgedeeld werden, en als Hooft verhaalt, Gedicht. I. bl. 305,

Het scheen dat Amsterdam de were worden wilde,
(*Zoo sneeuwd' het menschen*) oft de wereldt Amsterdam,

denkt hij niet aan menschen die uit de lucht vielen, maar die van alle kanten kwamen toeloopen.

Is *daak* mist, dan is *bedaken*, *met eenen mist besproeien*, dus, waar het oneigenlijk gebezigd wordt, *ruim voorzien*, *mildelijk begiftigen*. Deze beteekenis past volkomen op de door den heer Molenaar aangehaalde plaats,

Mits ghy Wijsheyt aenroept sal u Wijsheyt genaken,
En neffens Wijsheyt zal u Waerheyt oock *bedaken*
Met spraken, daer niet een tittelcken aen gebrect.

Zij past ook op een andere plaats waar *bedaken* voorkomt. Deze is ook uit een rederijkersspel, gedeeltelijk te vinden in het Belg. Museum dl. X. Aldaar bl. 323 lezen wij:

Noyt menschelic wort, hoe constich *bedaect*
Hoe wijs, hoe vermaert men oyt beschouwde,
Hoe subtijl, elegant ofte opiniaet ghespaect,
Sonder twoort Gods ten is niet dan froude.

Een woord *constich bedaect*, zal hier zijn eene reden van kunst overvloedig voorzien.

Met *bedaken*, van *daak*, mist, kan men vergelijken *bedauwen*, van *dauw*, dat eveneens de beteekenis heeft van *overvloedig van iets voorzien* en in die beteekenis dikwijls voorkomt.

P. LEENDERTZ WZ.

Beseven (vgl. XXII. bl. 629). Achter dit woord zet de geachte red. een vraagteeken. Het woord moet ook in de Psalmberijming van Datheen voorkomen, waar — daar moet *ik* een ? achter zetten, maar herinner mij een versje (van Juvenalis Glaucomastix, d. i. Jean Guepin) op den veerschen kerkleeraar Andriessen, waarin eenige onverstaanbare en aanstootelijke woorden van Datheen worden aangehaald. Het eindigt:

. . . *beseven* —
Klinkt dus de hemelharp? 't stoutmoedige Terveer
Gaf Nederland een hoofd en dingt nu voorts naar d'eer
Om beter psalmgezang aan zijne kerk te geven.

Het vinden der plaats zal misschien de beteekenis van het woord aanwijzen.

H. M. C. V. O.

[Het vraagteeken is niet van het bestuur, maar van den heer Molenaar.]

Hulsterloo. Ieder letterkundige kent de uitspraak van den beroemden Grimm, dat het dieren-epos Vanden vos Reynaerde eene bepaald vlaamsche kleur draagt. Ik gevoel het bij iedere

episode. Nog altoos ben ik bezig met bouwstoffen te verzamelen voor eene topografie van den Reinaert, want een der punten waarop des geleerden mans uitspraak berust, is, dat daarin zoovele vlaamsche plaatsnamen voorkomen, b. v. »in 't Noordeinde van Vlaanderen ligt Hulsterloo." Dit is van de stad Hulst, voorheen Hulsterloo, het hulsterbosch, het bosch der steekpalmen, niet streng waar: dat toch ligt in 't noordoosten. Al zou dit geen groot bezwaar opleveren, er bestond echter nog een Hulsterloo, meer streng in 't noorden van Vlaanderen en wel niet verre van Aardenburg, waar Willem Utenhove (zoo goed als zeker de vlaamsche bewerker van 't gedicht) woonde.

Ik vinde het vermeld bij Despars (Cronycke van Vlaanderen ed. dr. de Jonghe 1840, Brugge en Rotterdam) 4e deel, bl. 416, bij de vermelding des aanslags van keizer Frederik uit Aardenburg en den roomsch-koning Maximiliaan uit Middelburg in Vlaanderen (1488) op Brugge, Sluis en Damme. »Zij deden," zegt de kronijk, »van quaden spijte, een zeer gruwelick assault up die »stede van Damme, ter Oostpoorte zoo men naar Hulsterloo gaet."

Ik vond dat Hulsterloo nog op de beroemde kaart van Pourbus, die van eene eeuw later is.

G. P. ROOS.

VRAGEN.

Calantsoog. Weet iemand den oorsprong of de beteekenis op te geven van dezen naam, dien het dorp draagt in Noordholland bij Petten?

E. A. P.

[De oudste vorm van den naam van dit dorp, dien wij kennen, is Callinge (v. d. Bergh, Midd.-ned. geogr. 1e uitg., bl. 146). Wij zullen hierin wel eenen eigennaam Kalle moeten zoeken, hetzij wij het woord beschouwen als afleiding (Kall-inga), hetzij als zamenstelling (Kallen-ga). Het laatste gedeelte van den naam dien het dorp nu draagt, is hetzelfde *oog*, dat wij vinden in Schiermonnikoog, Rottumeroog enz., en dat *eiland* beteekent. Kallansoog was vroeger ook een eiland en werd dikwijls eenvoudig 't Ooge

genoemd. Zoo b. v. in de Informacie van 1514, door de Maatsch. v. Letterk. uitgegeven, bl. 158. De oude vorm van den naam dien wij thans aan het dorp geven, zal dus geweest zijn Kallingsoog of Kallensoog. De a van de eerste lettergreep heeft de vocaal van de volgende geassimileerd. Heeft het dorp *Kallingsoog* geheeten, dan is de a, die in de tweede lettergreep de *i* verving, de oorzaak geweest, dat de daarop volgende *ng* in *n* is overgegaan. Wij moeten dus niet schrijven Calantsoog, zooals wij meestal vinden, maar Callansoog, met dubbele *l* en zonder *t*.]

Sassenpoort te Zwolle. Wat is de naamsoorsprong van de Sassenpoort te Zwolle? Komt die naam van den volkstam der Saksen of van sas = sluis of zijl? JOHN CHURL.

[Sas = sluis heeft sterke declinatie. De poort zou dus, indien dit het eerste deel der zamenstelling ware, Saspoort moeten heeten. Maar zij heet Sassenpoort en dit schijnt eene verbastering te zijn van Sassinkpoort. (Zie Tegenw. Staat van Overijss., III dl., 3e st. bl. 534.) Sassink is eene afleiding van den eigennaam Sasso. De uitgang ing of ink achter eenen persoonsnaam gevoegd, geeft of den zoon of afstammeling van dien persoon te kennen, of (vooral in Overijsel) een stuk grond, dat aan dien persoon toekomt en waarop hij zijne woning heeft gebouwd. Werden er digt bij dat huis nog andere gebouwd en ontstond er zoo eene buurschap of dorp, dan werd somtijds de naam van het eerste huis die van al de huizen te zamen. Sassink kan dus de naam geweest zijn van een gehucht of dorp waarheen men door de genoemde poort ging. Het is mij echter niet bekend, dat er aan die zijde van Zwolle een dorp of gehucht ligt of gelegen heeft, dat zoo heette. Is dit niet te vinden, dan moet Sassink persoonsnaam zijn. Wel werden de poorten meestal genoemd naar de zijde der stad waar zij stonden, b. v. Noorder-Ooster-Westerpoort, naar eene stad of een dorp, waar men door die poort heenging, of eene plaats of een voorwerp daarbuiten te vinden, zoo als b. v. alle acht de poorten die eenige jaren geleden nog te Amsterdam bestonden. Maar zij ontleenden haren naam toch somtijds aan iets anders, ook nu en dan aan den naam van eenen persoon. Zoo had men o. a. in vroegeren tijd te Amsterdam de Jan-Roden- en de Korsjens-poort.]

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Geslacht Le Jeune. (XXII, bl. 308).

Nicolas Le Jeune, gehuwd in 1644 te Villeneuve de Berg in Frankrijk, dept. de l'Ardèche, met Gabrielle Dosil, dochter van François Dosil, secretaris van den koning van Frankrijk.

Uit dit huwelijk zijn geboren:

1°. Scipion Le Jeune, seigneur de St. Montand.

2°. André Le Jeune.

3°. Pierre Le Jeune.

4°. François Le Jeune, seigneur de Chambeson.

5°. Simon Le Jeune.

6°. Joachim Le Jeune, commandant de la Ville.

1°. Scipion Le Jeune, na de revocatie van het edict van Nantes in 1685 uit Frankrijk naar Amsterdam gevlugt.

2°. André Le Jeune, terzelfder tijde uit Frankrijk naar Berlijn gevlugt, was raadsheer des konings van Pruissen, en is gehuwd te Berlijn in 1704 met Christina Catharina van Wijckersloot, geboren te Nantes 20 november 1674 en overleden te Berlijn 24 october 1739.

André Le Jeune is overleden te Berlijn 11 januarij 1723.

Uit dit huwelijk zijn geboren:

a. Alexander Arnold Le Jeune, geboren te Berlijn den 15 julij 1712.

b. Christine Le Jeune, ongehuwd.

c. Angelica Le Jeune, gehuwd te Berlijn met Arnoldus Andreas van Wijckersloot.

d. Maria Le Jeune.

e. Suzanna Le Jeune.

f. Nanette Gabrielle Le Jeune.

Van deze kinderen is:

a. Alexander Arnold Le Jeune, majoor van het regiment de Lelij in Nederland, gehuwd met Maria Petronella Spiering, geboren te Namen den 20 mei 1715, dochter van Willem Hendrik Spiering en Maria van den Berg.

Uit dit huwelijk is geboren:

Willem Arnold Le Jeune, geboren te Tilburg 2 maart 1754.

Zijne moeder, Maria Petronella Spiering, gestorven te Tilburg 7 augustus 1754.

Alexander Arnold Le Jeune, met Luzanna de Jonquières de Dompiere, geb. te 's Gravenhage den 12 junij 1815, aldaar hertrouwd den 11 november 1759.

Luzanna was eene dochter van den heer de Jonquière de Dompiere, lt. kolonel regt. de Vilates en Catharina de Masclarij.

Alexander Arnold Le Jeune, sterft te Leiden den 1 febr. 1784.

Suzanna de Jonquière de Dompiere, gestorven te Leiden den 16 oct. 1784.

Willem Arnold Le Jeune is gehuwd te Dordrecht den 24 nov. 1782 met Johanna Dekker, geboren te Dordrecht 24 januarij 1755, dochter van Johannes Dekker, hoofdcommies (directeur) der posterijen, en Geertruida van Witten.

Uit dit huwelijk zijn geboren:

aa. Alexander Arnold Le Jeune, geb. 10 oct. 1783.

bb. Johannes Arnold Le Jeune, geboren te Leiden den 30 aug. 1785, gestorven den 30 sept. 1787.

cc. Angelique Elisabeth Jeanne Le Jeune, geb. te Leiden den 28 oct, 1786, gehuwd te Tiel 11 april 1811 met mr. E. D. Rink, ridder der orde van den Nederl. leeuw, president van de regtbank te Tiel.

dd. Geertruida Jeanne Maria Le Jeune, geboren te Leiden den 4 oct. 1788, gehuwd te Tiel met mr. H. J. Rink, secretaris der stad Tiel op den 31 augustus 1807.

ee. Hendrika Johanna Le Jeune, geboren te Erp den 24 aug. 1791, gehuwd te Tiel den 24 aug. 1825 met mr. L. J, A. van Eck, lid van de regtbank te Arnhem.

ff. Johannes Le Jeune, geboren te Baexem den 13 dec. 1793, gehuwd te Hellevoetsluis den . . april 1830 met Albertine Johanna Spiering, geb. te Paramaribo.

Deze Johannes Le Jeune, schout bij nacht, ridder van de beide nederlandsche orden, gestorven te Haarlem den 8 julij 1846 en heeft geene kinderen nagelaten.

Willem Arnold Le Jeune, wethouder der stad Tiel, aldaar gestorven den 26 augustus 1826.

Johanna Dekker, gestorven te Tiel, den 27 maart 1827.

Alexander Arnold Le Jeune, directeur van het postkan-

toor te Verviers, geboren te Leiden den 10 october 1783, gehuwd te Rotterdam 24 februarij 1820 met Johanna Harting, geb. te Rotterdam den 2 april 1791, dochter van Pieter Harting en Catharina Geertruida Weggelaar.

Uit dit huwelijk zijn geboreu:

1°. Willem Alexander Le Jeune, geb te Verviers den 18 jan. 1821.

2°. Johanna Catharina Le Jeune, geboren te Verviers den 28 julij 1822, overleden te Verviers den . . october 1822.

3°. Pierre François Jean Le Jeune, geboren te Verviers den 8 augustus 1823, ovrl. te Amsterdam

4°. Alexander Théophile Le Jeune, geboren te Verviers den 14 julij 1827, aldaar overleden den . . december 1829.

Van de kinderen, gesproten uit het huwelijk van Nicolas Le Jeune en Gabrielle Dosil, is:

François, seigneur de Chambeson, grand avocat et juge royal, gehuwd geweest met Anne Le Jeune in 1679.

Uit dit huwelijk zijn nagelaten 3 kinderen, genaamd:

1. François, seigneur de Bary, ridder van St. Lazare en secretaris van den koning.

2. Antoine Philippe, seigneur de la Roche.

3. Anne, gehuwd met Scipion la Garde, advocaat te Privas, dept. de l'Ardèche.

Simon niet gehuwd geweest.

Joachim evenmin.

Pierre gehuwd te St. Montand en heeft ééne dochter gehad, gehuwd met den heer Du Rouve.

Geslacht van IJsselsteyn. (Vgl. XVIII, bl. 637, XIX, bl. 631, XX, bl. 377, XXII; bl. 557.). Het wapen door de zierikseesche familie van IJ. gebruikt, is gedeeld: in zilver twee gekruiste lauriertakken (ook vindt men hanepooten) van sabel; in goud een staande leeuw van keel. — Doch van dit wapen wordt beweerd, dat het eigenlijk het wapen der familie Schuurbecque is, waarvan eene dochter de stammoeder der thans levende zeeuwsche IJsselsteyns is.

Edam. MR. LEONARD VAN IJSSELSTEYN.

Geslacht van IJsselsteijn, Van dit geslacht vond ik nog jhr. Willem van IJsselsteijn zoon van jhr. Willem van IJsselsteijn, die een natuurlijke zoon was van Frederik van Egmond graaf van Buuren, geh. met jonkvr. Theodora, dochter van Gerlacus die Roever, schepen te 's Hertogenbosch 1503, 1510, 1521 (Emondus ex Theodora van Beerze zoon) en jonkvr. Geertruida Hals (Herbert ex Eva van der Eycke dochter). Noch de eene noch de andere Willem van IJsselsteijn wordt opgegeven bij van Leeuwen Bat. ill., gen. van Egmond. — Ter aanvulling van die genealogie zoude ik gaarne meer van hen beide willen vernemen, b. v. met wie Willem bastaard van Buuren gehuwd was, benevens opgave zijner kinderen en verdere afstammelingen, welk wapen hij voerde, enz. Z.

Familie Plockross. (XXII, bl. 209). De zutfensche doopregisters van het begin der zeventiende eeuw hebben dezen naam niet, en wanneer die in andere aanteekeningen van overlijden, trouwen, burgerschap en aandeel in de stads-weiden voorkomt, moet hij zoo zeldzaam zijn, dat daardoor de mogelijkheid ontstaat, om aan de aandacht te ontsnappen. De vorm is integendeel zoo vreemd, dat men eerder zou aannemen, dat hij dadelijk in 't oog zou vallen aan iemand, die opzettelijk deze registers doorleest, om met de zutfensche familiën bekend te worden. Het eenige, dat hier iets op gelijkt is het volgende:

Gedoopt: Berndt, zoon van Berndt Toenissen
en Lysbrecht Bernssen
den 7 Junij 1616.

De gewoonte, die bij de lagere klassen nog niet afgeschaft is, om kinderen den moederlijken geslachtnaam te geven, helpt ons wel aan Bernts, doch aan geen Johan. In dien tijd is echter niemand hier als doopeling ingeschreven, die ons aan den opgegevene doet denken.

Komt mij later hier een Plockross voor, dan zal ik dit in den Navorscher opgeven.

Zutfen. J. G. FREDERIKS.

VRAGEN.

Geslacht Cuijck van Mierop. Is den lezers van den Navorscher ook eene genealogie van dit geslacht bekend, hetzij in *druk* of in *manuscript?* en zoude men mij daarvan mededeeling of aanwijzing willen doen? In 1806 woonde nog te Amsterdam op de Keizersgracht, bij het huis met de hoofden, n°. 335, Jacob Cuijk van Mierop, destijds houtvester, curator der nederduitsche en stadsarmenscholen, commissaris van de bank van leening, dijkgraaf, baljuw en schout van de Watergraafsmeer, enz.

Hij was gehuwd met Johanna Christina Croesen.

Amsterdam. J. G. DE G. J. Jr.

Onbekende wapens gevraagd. I. Op een wapenbord in mijn bezit, afkomstig uit Hoorn (Noordholland), zijn twee wapens geschilderd, van man en vrouw. Wie heeft de goedheid mij meê te deelen van welk geslacht dit wapenbord is.

Het manswapen is: Een rood veld beladen met een rooden balk, waarop twee zilveren hoefijzers, waartusschen een natuurlijke hanenpoot: boven den balk een natuurlijke hanenkop met hals en onder den balk een zilveren hoefijzer. Het vrouwenwapen is groen, beladen boven in het schild met drie zilveren vliegende kraanvogels, rood gebekt en gepoot, gepl. 1 en 2: onder twee zilveren baren. Beide schilden gedekt met een helm, waarop als cimier een hanenkop.

II. Een zeer mooi geteekend wapen, doch zonder naam, is eveneens in mijn bezit. Wie heeft de goedheid mij ook dit op te geven? Gekwartierd: 1 en 4 een balk van blaauw, beladen met drie gouden sterren: boven den balk groen met een loopenden zilveren hond, met gouden halsband, onder den balk rood met drie gouden eikels met groene doppen: 2 en 3, zilver met een natuurlijken paauw, staande op een groen terras. Het schild gedekt met een zilveren helm, rood gevoerd, goud geboord, voor cimier den hond uit het wapen, dekkleeden groen en zilver.

Maastricht. A. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

MENGELINGEN.

De wolf en de schapen. (Vgl. XXI, bl. 656; XXII, bl. 222, 380). Hieromtrent kan ik mededeelen, dat bedoeld liedje nog heden op de dorpen in den omtrek van Leiden door de dorpsjeugd gezongen wordt, echter met eenige verandering, namelijk op deze wijze:

Herder, laat je schaapjes gaan.
Ik durf niet.
Voor wien niet?
Voor den ruigen wolf niet.
De ruige wolf zit gevangen
Tusschen twee zware ijzeren tangen,
Tusschen de zon en de maan:
Herder, laat je schaapjes gaan.

DORPELING.

Huwelijken tusschen bloedverwanten. (Vlg. A. R. II; XXI, bl. 272, 319; XXII, bl. 63, 310). Historische Abhandlung v. d. Ehegesetzen u. d. verbotenen Ehen. Bützow, 1761.

Eichhorn, Dr. Herm., das Ehehindernisz der Blutsverwandtschaft nach kanonischem Rechte. In seiner geschichtl. Entwickelg. aus den Quellen bearb. u. übersichtlich dargestellt. gr. 8. (35 S.) Breslau, Schletter, 1872.

In een fransch dagblad (Le Constitutionnel?) van Aug. 1865,- staat het volgende:

»Voici un renseignement tiré des archives médicales de la marine, qui n'est pas inutile pour juger la valeur des mariages consanguins:

»En 1849, mourait à Wildah (royame du Dahomey) un traitant portugais, nommé Da Souza. Personnage important dans le pays qu'il habitait depuis de longues années. Da Souza avait acquis une grande fortune par la traite des nègres. A sa mort, il laissait une centaine d'enfants issus de 400 femmes renfermées dans son harem. La politique ombrageuse des rois du Dahomey, hostile à l'établissement d'une race métisse, a parqué cette nombreuse pro-

géniture dans une enceinte particulière (Salam), sous l'autorité d'un des fils de Da Souza, mal vus dans le pays, surveillés par les agents du roi, le plus despotique de tous les monarques de la terre, ces métis ne peuvent s'unir qu'entre eux, ou, pour mieux dire, ils vivent dans la plus honteuse promiscuité. En 1863, on comptait des enfants de la troisième génération; la couleur de leur peau revenait rapidement au noir foncé, tout en conservant quelques-uns des traits de l'Européen, leur ancêtre. Nous avons pu constater par nous-mêmes que, parmi tous ces descendants de Da Souza, formant entre eux des unions aux degrés de parenté les plus proches et les plus monstrueux même, il n'y avait ni sourd-muets, ni aveugles, ni crétins, ni infirmes de naissance; en revanche, ce troupeau humain *va en décroissant, et il est menacé d'une extinction prochaine.*"

Einige Nachrichten über eheliche Verbindungen in den nächsten Graden der Bluts-Freundschaft; in Göttingisches histor. Magazin von Meiners und Spittler, IV. B. 3. St. S. 562—568.

M^O^.

Eene zeeslang in 1632. (Vgl. A. R. I.; XXII, bl. 480). J. G. Fischer schreef: Ueber die Familie der Seeschlangen. Hamb. 1855. 4.

Pontoppidan wijdt bladzijden 368—394 van het tweede deel van zijn Versuch einer natürl. Historie van Norwegen (Kopenh. 1754), Kap. VIII, aan de in de Noordzee en elders geziene zeeslangen.

M^O^.

Een bijentemmer. (Vgl. XX, bl. 480.) Dat verhaal kan de vrager vinden bij W. Goede, Galerij van merkw. menschen en menschelijke lotgev., Dordrecht P. v. Braam en Abrah. Blussé en zoon, 1813, bl. 270. De man heet daar Wildam, niet Wildman.

M^O^.

Werpen van een bruidspaar met paardeboonen. (XXII, bl. 592.) Ik dacht niet, dat deze kwaperterie (knapen baldadigheid), waaraan ik mij voor een vijfentwintig jaar mede schuldig maakte, zoo historisch was. Deze opmerking beantwoordt de vraag dus toestemmend. Trouwde er te Aardenburg een paar, dan werden ze met palm of

met in kleine vierkante stukjens geknipt gekleurd papier en klatergoud (de doosjens met figuurtjens kon men er zelfs voor koopen), soms ook met bloemblaadjens, bij voorkeur van de oranje- of goudsbloem bestrooid. Liep er echter iets van St. Anna onder of waren het een paar luidjes die niet te best aangeschreven stonden, dan gebruikten de stooiers en strooisters paardeboonen, soms met grind of steentjens vermengd. Natuurlijk waren er oudere gedienstige geesten in 't spel, die ons *wiis maakten* wat er gestrooid moest woorden of wij *neusden* 't ook wel. G. P. ROOS.

Kermisgebruiken (XXII. bl. 509). Deze abominabiliteit van het kermis *begraven* niet alleen, maar ook 't *ontgraven* bestaat in den lande van Cadzand en ook nu en dan te Aardenburg, St. Kruis enz. De kermis is een flesch jenever, die den laatsten kermisnacht begraven wordt om 't volgende jaar den eersten kermismorgen ontgraven en — ledig gedronken te worden.

De aardenburger kermis (11 augustus 1268 ingesteld) wordt sedert 604 jaren des morgens te zes uren op den eersten maandag na Pinkster ingeluid. Wanneer zal ze voor goed begraven en uitgeluid worden?

G. P. ROOS.

Nederlandsche spot- en scheldnamen (vgl. A. R. I en II; dl. XXI, bl. 56, 627; XXII, bl. 479). De bewoners van Axel worden door die van Zaamslag *aardappel-kappers*, en wederkeerig die van Zaamslag door de Axelaars *stroop-likkers* genoemd.

Wolfaartsdijk. J. VAN DER BAAN.

Diamanten bruiloft (vgl. XIX, bl. 639; XX, bl. 431; XX, bl. 380, 592). Uit de courant teekende ik de drie volgende aan:

Reinder P. Klein en Hinke P. Hidma, 60jarig huwelijksfeest te Cubaard, den 17 augustus 1871; Wiggeman van den Brink en Treintje Albers van Korler, 56jarige echt te Putten den 11 april 1872; H. M. Diermanse en S. J. Blom, 60jarig huwelijksfeest te Middelburg den 2 junij 1872.

Wolfaartsdijk. J. VAN DER BAAN.

GESCHIEDENIS.

Hebben de Staten van Holland de boeken van Socinus laten verbranden? Trigland (Kerk. Gesch. bl. 584), van Socinus sprekende, zegt, »dat zijne boecken bij de Staten Generaal, daarop ghehoort hebbende 't advys der professoren in de theologie tot Leyden, gecondemneert zijn verbrant te worden, op den 3 Sept. 1598." Van der Kemp, die gewoon is in zijn werk, ter weerlegging van Ypey en Dermout, Trigland slaafsch te volgen, gaat nog verder door te zeggen, dat Socinus boeken werkelijk verbrand zijn. Wij zullen zien wat er van de zaak is.

Christophorus Ostorod, geboren te Goslar, was de zoon van een Luthersch predikant. Als rector van een school te Sluchow in Pommeren, werd hij wegens zijn socinianisme door de Lutheranen aldaar afgezet. In 1585 ging hij naar Polen, waar hij eerst predikant was te Smigla, daarna te Gedan. Andreas Voidovius (sommigen schrijven Vaidovius, Vendondus) was van geboorte een Pool, en eerst predikant te Lublin, later te Barow. In 1597 bragt hij de zonen van eenige aanzienlijke poolsche familiën naar de hoogeschool te Leiden. Een jaar later werd hij met Ostorod andermaal naar Leiden gezonden, om deze jongelingen te bezoeken. Bij die gelegenheid kwamen zij ook te Amsterdam. Op den avond van den 7den augustus, den dag voordat zij naar Leiden zouden gaan, zonden de burgemeesters boden tot hen, met last om de boeken, die zij bij zich hadden, af te geven, en des anderen daags persoonlijk op het raadhuis te verschijnen. Zij waren op dat oogenblik niet in hun logement, doch de boeken werden medegenomen. Die boeken zullen deels geschriften van Socinus, deels ook hunnen eigene geweest zijn. Onder de laatste bevond zich ook het *Compendiolum doctrinae ecclesiae christianae nunc in Polonia potissimum florentis*, dat later ook in het Nederduitsch verscheen onder

den titel: *Cort begryp van de leere der Socinianen*, waarvan toen door sommigen Vorstius als de schrijver werd gehouden. Deze handelwijze der burgemeesters was geschied op aanhouden van enkele predikanten, en zeker niet het minst van Plancius. Het schijnt dat Ostorod en Voidovius zelve van die boeken gewag hebben gemaakt, die zij zeiden voor de poolsche studenten te Leiden medegebracht te hebben. Waarschijnlijk hadden zij toen reeds zich bij Arminius vervoegd, waardoor aan velen achterdocht was gegeven.

Des anderen daags lieten zij zich op het raadhuis vinden en na eerst niet zeer vriendelijk bejegend te zijn, verschenen zij voor den burgemeester. Op de gedane vragen gaven zij ten antwoord wie zij waren en wat het doel hunner reis was. Zij vertoonden hun paspoort van den koning van Polen en Zweden, en een brief van Paul Orzechowski, den voogd der studenten. Na een oogenblik buiten gestaan te hebben, werden zij weder binnen geroepen, om verder ondervraagd te worden. Men wilde weten, waarom zij zoo lang in Amsterdam vertoefden en waartoe al die boeken dienden. Hun bescheid was, dat zij maar drie dagen te Amsterdam waren geweest, om wat van de reis te bekomen en eenig geld te innen; de boeken waren zoowel voor hun eigen gebruik, als voor de poolsche studenten en goede vrienden in Duitschland, Engeland en Frankrijk bestemd. Ook waren ze gedeeltelijk voor geleerden in Nederland, ten einde met hen over den inhoud te spreken; zij meenden toch te weten, dat hier aan ieder vrijheid van godsdienst en geweten werd gelaten. Men toonde hierop aan Voidovius een papier, waarop hij ten vorigen jare aan een vriend zijn gevoelen over God en Christus had opgeteekend. Hij erkende dit voor het zijne. Men vroeg aan Ostorod of de disputatie *Van der Gottheit Christi und des h. Geistes, wider Tradelen j. u. d. und synodicum zu Augspurg*, in handschrift onder de boeken gevonden, (ze verscheen eerst in 1625 in druk) van zijne hand was. Hij antwoordde toestemmend. Hierop werd gezegd, dat hunne boeken valsche en lasterlijke leeringen inhielden, en de raadsheer die hierbij tegenwoordig was deelde hun het volgende mede: »Hoewel de borghemeesters recht hebben u te straffen, dat ghy soo stoudt syt gheweest soodanighe boecken in dese landen te brengen ende alsoo

eenighe nieuwicheyt in de religie aen te richten, nochtans aenghesien des conincklyken majesteyts brieven, so wort u dese straffe gheschoncken, doch met dit ghebodt, dat ghij u sout onthouden van disputeren ende met iemand wat van u religie te communiceren. Uwe boeken worden u niet weder gegeven, opdat se niet verdeylt noch oock in des volcks handen gheraecken". Hun dringend verzoek om de teruggave der boeken mocht niet baten, men wilde ze hun wel weder ter hand stellen, als zij naar Polen scheep zouden gaan. Toen zij echter hun voornemen openbaarden om over land terug te reizen, werd er besloten de boeken aan de godgeleerde faculteit te Leiden te zenden. Daar zouden zij geleerde mannen vinden, om over den inhoud te spreken. Dit geschiedde ook. Zoo gestreng was de regeering, dat aan Ostorod zelfs zijn Nieuwe testament werd geweigerd, waarin hij met eigen hand het een en ander had opgeteekend.

Ostorod en Voidovius gingen nu naar Leiden. Terwijl zij aldaar hunne zaken behandelden, werden hunne boeken door de regeering van Leiden aan de professoren ter beoordeeling gegeven, die oordeelden dat ze vol ketterij waren, dat hunne leer meer turksch dan christelijk was, en dat men beide mannen hoe eerder hoe liever uit het land moest verwijderen. Na eenigen tijd vervoegden zij zich bij Gomarus, toen rector der hoogeschool, die hun echter geen voldoende inlichtingen gaf. Door bemiddeling van een student kwamen zij van den hoogleeraar Junius te weten, dat hunne boeken naar 's Gravenhage waren gezonden. Daar zij zelve nu toegang tot de staten verlangden, ten einde zich te kunnen verantwoorden, verschafte Junius hun brieven aan den raadsheer Casembroot en Wtenbogaert. Zij vonden den eersten krank, zoodat hij hen naar den secretaris der staten, de Rechtere verwees, door wien zij niet zeer vriendelijk werden ontvangen. Van een bezoek bij Wtenbogaert maken zij zelve geen melding. Casembroot gaf hun eindelijk den raad er met Oldenbarneveld te spreken. »Als wij desen heere" — zoo verhalen zij zelve — »swaerlyck conden te woord comen, so omdat doorgaens veel volcks bij hem is, als omdat hij somtijds van huys pleech te syn, sijn wij op eenen sondach des morgens vroech tot syn huys ghegaen, achtende dat hy dan met gheene affairen soude besich syn". Oldenbarneveld beloofde naar

ne zaak te zullen vernemen, zoodra hij ter vergadering der staten kwam. Tot driemalen toe vervoegden zij zich weder bij den advocaat, maar zij konden hem niet meer te spreken krijgen. Ondertusschen bracht deze de zaak voor gecommitteerde raden, aan wien de boeken met het advies der leidsche faculteit waren gezonden, en deze lieten eindelijk de beslissing over aan de staten generaal.

Omtrent hetgeen er verder geschiedde zijn de berichten niet eenstemmig. Bor, die zich beroept op de mondelinge mededeeling van Engelbert van der Burgh, burgemeester van Arnhem, verzekert dat de boeken op het comptoir der generaliteyt zijn gebracht, dat aan Ostorod en Voidovius, daar verschenen zijnde, de resolutie der staten is voorgelezen, bevens het advies der leidsche professoren. Wtenbogaart zegt, dat zij wel ontboden maar niet verschenen zijn. En zij zelve beweren, dat zij niet door de staten opgeroepen zijn, dat zij ook nooit de resolutie hebben gezien, hoewel zij vele maanden na de uitvaardiging nog in het land zijn gebleven, althans Voidovius, wien eerst op den 8sten maart des volgenden jaars op het stadhuis te Leiden een afschrift werd gegeven, terwijl Ostorod reeds den 14den october naar Polen was wedergekeerd. Hoe dit zij, de resolutie der staten luidde aldus.

Martis d. VIII Sept. 1598

De staten generaal der Vereenigde Nederlanden, gheinformeert wesende dat bij seeckere twee persoonen, onlancx uyt Polen ghescheyden, den eenen daarvan genaemt Christophorus Ostorodus ende den anderen Andreas Voidovius, tegenwoordich alhier in den Hage wesende, in de voorschreven vereenichde provincien comende ghevonden syn eenighe boecken, dewelcke in de universiteyt van Leyden by die van de faculteyt der theologien ghevisiteert, bevonden syn gemondich (?) over een te comen met de Turcxsche leere, loochenende de godheyt Christi Godes soone ende van den heylighen gheest; ende dat die voorschreven personen van deselve leere professie doende, apparentelyck in deze landen gecomen zijn, om die in deselve in te voeren, ende daer door den staet der kercken alhier te meer te troubleren; begheerende mitsdien daerteghen by tyts voor de conservatie van de eere Godes ende den welstant van den staet van de voorsz. vereenighde provincien te versien, hebben geresolveert dat men de voorsz. boecken in de

teghenwoordigheyt van de voorsz. twee personen op morgen voor den middagh in 't comptoir van de generaliteyt sal doen verbranden, ende dat men daer nae deselfve persoonen sal belasten ende ordonneren, ghelyck hun belast ende gheordonneert wordt mits desen, binnen den tyt van thien dagen naestcoomende praecys hun wt alle vereenighde provincien te vertrecken, by peene van daer na in deselve bevonden te wesen arbitralyck gestraft te worden, anderen ten exempel, ghelyc voor de ruste van de kercke Christi ende den voorschreven welstant van den staet van den lande zal bevonden worden te behooren. Synde goet ghevonden, dat men de provincien hiervan sal adverteren, ende dezelve toesenden copie van de attestatie van die van de voorsz. faculteyt des theologien binnen Leyden over die voorsz. boeken alhier ghelesen, ten einde ordre ghestelt worde, dat de voorschreven personen in de provincien langer niet gedoocht, ende deselve leere daer wt geweert mach worden".

Zoowel Bor als Wtenbogaert verzekeren, dat wel het vuur op den bepaalden dag werd aangestookt, maar dat de boeken niet verbrand zijn. De eerste verhaalt dat ze op een plaats werden weggesloten, waar niemand ze gemakkelijk kon vinden, de laatste dat sommige staatslieden er eenige uit nieuwsgierigheid mede naar huis namen.

Het bevel om zich te verwijderen schijnt ook niet streng te zijn nagekomen noch gehandhaafd. Volgens Wtenbogaert hielden zij zich in Friesland op, gedurende den tijd dat zij nog in het land waren. In het actaboek der gereformeerde gemeente te Amsterdam wordt in een verhaal van het verhandelde tusschen Arminius en den kerkenraad, op verzoek van Smout in 1617 gesteld, gelezen: »Als Voydovius en Ostorodus.... soude vertrecken, soo hebben sij haer lange binnen *Amstelredam* opgehouden, onder den decmantel van te wachten op eene goede wint, sonder yemant van de predicanten aldaer aen te spreken, uytgenomen alleen Arminio, metten welcke sy dagelyx seer familierlyck hebben gesproken ende gehandelt, van den welcken sy oock seer hoochlyck wierden verheeven ende gepresen". Men bedenke dat dit verhaal door Plancius is opgesteld. (Zie over dit verhaal, door mij naar het oorspronkelijk afgeschreven, Regenboog Hist. des Rem. Dl. I bl. 69—72.)

De beide mannen gaven in 1600 eerst in het Nederduitsch,

daarna in het Latijn eene apologie uit, waarin zij het gebeurde uitvoerig verhalen, hunne denkwijze tegen het advies der leidsche hoogleeraren verdedigen, en zich beklagen over de handelwijze der staten. Wat deze laatsten betreft, zoo bejammeren zij het zeer dat de staten op het oordeel van weinige godgeleerden zijn afgegaan en hun niet hebben toegestaan zich te verantwoorden. Zij wijten dan het onrecht hun aangedaan ook minder aan hen dan wel aan de nederlandsche godgeleerden, die zich alles durfden aan te matigen. Daarom zeggen zij ook met ernst en nadruk: »wij willen niet disputeren of religionssaecken voor de overicheyt behooren of niet, maar wij zeggen datter niets bequamers is om de eere Gods te verduysteren en der kercken Christi en der republycke ruste te troubleren, als te meenen dat de overicheyt macht heeft en schuldigh is met gewelt de eere Gods en der kercken rust te conserveren. Want wie is er die niet verstaet, dat wanneer eenige secte van sulcken voortganck is, dat sy de overicheyt aen haere syde kryght, dat sy dan niet also haest arbeyden sal om alleen te moghen regeeren en de andere, oft sy wel veel beter ghevoelen en ghelooven, op alle manieren uyt te royen? en also soo veel in haer sal syn de eere Godes en der kercken ruste niet conserveeren maar troubleren en te niet te doen? en ondertusschen de republycke wonderbaerlyck, ja somwylen in de hooghste gevaerlyckheyt brenghen?

Verscheidene exemplaren dezer apologie werden in een wel gesloten pakket door een onbekende aan den griffier Aerssens ter hand gesteld, die ze in de statenvergadering bracht, zonder dat er echter iets op gevolgd is.

(Zie Brandt *Hist. d. ref.* Dl. I bl. 839, Uytenbogaert *Kerck. hist.* blz. 307—309. Bor *Nederl. oorl.* B. XXXV. Sandius *Bibl. Anti- trin.* en het pamflet, *Apologia ofte verantwoordinghe op 't decreet der doorluchtighe ende grootmachtighe staten der vereenichde Nederlanden, gedecreteert tegen Christophorum Ostorodum en Andream Voidovium, den achsten Septembris anno* CIↃIↃXCVIII. *Door den selvigen* C. O. *ende* A. V. *geschreven in 't jaar onzes Heeren* 1599 *in Augusto. Maer in 't licht gegeven ende ghedruckt tot Rakau in Polen in 't jaar onzes Heeren* 1600 *in Februario.*

ROGGE.

De heerlijkheid Velsen. De leenvolging in de heerlijkheden van Holland is tot nog toe zeer onvolledig bekend. Noch de schrijver van het bekende werk: *Tegenwoordige staat van Holland*, noch van der Aa in zijn *Geographisch Woordenboek* hebben die met naauwkeurigheid kunnen opgeven, omdat zij de officieele leenregisters niet geraadpleegd hadden, die daarover het beste licht verspreiden. Hoe nuttig echter die kennis voor de geschiedenis, vooral der middeleeuwen is, blijkt genoegzaam uit hetgeen van Spaen ten aanzien van Gelderland daaruit heeft medegedeeld. Ik acht het daarom nuttig hier eene proeve van zoodanige locale geschiedenis te leveren, die misschien een of ander geleerde kan uitlokken, die taak op het voetspoor van van Spaen, ook eens voor Holland te ondernemen.

Ik kies voor die proeve de ambachtsheerlijkheid van Velsen, omdat men van weinige plaatsen in Holland zoo vroege berigten aantreft.

Velsen is zonder twijfel een der oudste dorpen van Holland. De beteekenis van den naam is nog onzeker: doch ik zou niet ongeneigd zijn, dien met het hoogd. *Fels* in verband te brengen, wegens het overoude slot aldaar, dat den naam Velsenburg, d. i. Rotsenburg kan ontvangen hebben.

Reeds in de eerste helft der achtste eeuw wordt *Felison in pago Kinnehem* vermeld. Toen namelijk schonk Karel Martel de kerk aldaar met verscheidene hoeven en landerijen aan den utrechtschen kerkvoogd Willebrord voor de door hem gestichte abdij Epternach in Luxemburg, en zijn opvolger Bonifacius, die in 755 omgebragt werd, hield hier drie jaren zijn verblijf. In 1063 en 1064 werd nog over het bezit dezer kerk met het klooster onderhandeld.

De heerlijkheid was het oude stamgoed der heeren van dien naam, wier geslacht om den moord van graaf Floris V te gronde ging. Reeds vóór 1120 wordt zekere Gericus de Velson genoemd en later meerdere van dien naam. Zij schijnen tevens de waardigheid van erfmaarschalk van Noordholland bezeten te hebben, want wij weten, dat die door eene erfdochter van Velsen op het huis van Naaldwijk overging, en dat daarmede tevens de heerlijkheid aan dat huis kwam, blijkt uit eene oorkonde van 29 april 1255, toen Floris V den verkoop van het ambacht van

Velsen, door Hugo van Naaldwijk aan Willem heer van Brederode afgestaan, bekrachtigde behoudens het regt van naasting.

De heeren van Brederode hadden onlangs een aanzienlijk slot getimmerd op de grenzen van dit ambacht en zoo hebben zij misschien het oude huis te Velsen weder verkocht, dat sedert van de heerlijkheid gescheiden bleef, zoo als wij nader zien zullen. Het ambacht van Velsen daarentegen bleef eerst als een regt en vervolgens als een onversterfelijk mansleen voortdurend in hun bezit.

Hoewel het mij nog niet gelukt is de verlijbrieven der 13e en 14e eeuw te ontdekken, kan men evenwel met zekerheid aannemen, dat de regerende heeren van Brederode tevens ook met het ambacht van Velsen zullen verlijd zijn; de leenregisters geven eerst later de erfopvolging aan. Daaruit blijkt, dat in 1439 heer Reinoud van Brederode beleend werd bij doode zijns vaders, gelijk zijne ouders gehouden hebben. Hem volgde in 1473 Walraven heer tot Brederode, bij doode van heer Reinoud; in 1531 werd beleend heer Reinoud heer tot B. bij doode van heer Walraven zijn vader; in 1557 heer Hendrik, bij doode van heer Reinoud zijn vader; in 1579 heer Reinoud bij consent der staten van Holland; in 1585 heer Walraven heer tot B., bij doode van heer Reinoud zijn vader; in 1600 dezelfde tot een onversterfelijk mansleen bij gifte der staten; in 1615 heer Walraven heer tot B., bij doode van heer Walraven zijn oom; in 1620 heer Johan Wolfard heer tot B., bij doode van heer Walraven zijn broeder; in 1656 heer Hendrik, bij doode van den vorigen en eindelijk in 1657 heer Wolfard, bij doode van heer Hendrik zijn broeder, na wiens overlijden in 1679 zijne bezittingen aan 's lands domeinen geslagen werden, met voorbehoud alleen van het vruchtgebruik voor zijne beide zusters.

Niet zeer lang bleef de heerlijkheid aan de domeinen gehecht. In 1723 vonden de staten goed, die nevens verscheidene andere ambachten in publieke veiling te brengen en zij vond eenen kooper in Gerard Corver, schepen van Amsterdam, voor de som van *f* 25000. Na zijnen dood erfde zijne dochter Maria Margareta, gehuwd met mr. Nicolaas Geelvinck, die in 1757 de beleening ontving en het goed naliet aan hare dochter Margareta Lievina, echtgenoot van mr. Hendrik Hoeufft, die in 1777 verlijd werd en in wiens geslacht het tot op heden gebleven is.

Volgens de verkoopconditiën verkreeg de heer de approbatie bij het beroep van eenen predikant, het regt tot het geven van commissie aan schoolmeester en koster, op voorschrijven van den magistraat en den kerkenraad, de aanstelling van schout, secretaris en bode en eene recognitie van den molen te Zandpoort, dat tot de heerlijkheid behoorde. De gemeente bezat harer zijds een handvest van hertog Albrecht van 1402 en de magistraatsbestelling was bij de wetten vastgesteld, die de heer moest eerbiedigen.

Tot dus ver de heerlijkheid. Het huis te Velsen was, zoo als ik reeds opmerkte, sedert de helft der 13e eeuw daarvan gescheiden. In 1290 gaf graaf Floris V het aan Nicolaes Persijn tot een onversterfelijk leen op den nagelnaasten te vererven. Het wordt daar alleen geheeten het huis met het erf, dat er om heen ligt. Na Persijns dood erfde zijn zoon Jan, heer van Waterland en in de tweede helft der 14e eeuw behoorde het huis met de koorntiende, weiland, boomgaard en anders al zijn toebehooren aan Floris van Haemstede van Bergen, heer van Montengijs, die het in 1391 aan Gijsbrecht van Nijenrode overdroeg. Deze ontving in 1397 vergunning van hertog Albrecht om het aan zijnen zoon Jan ten achterleen uit te geven. Na diens dood werd zijn zoon Gijsbrecht in 1455 beleend. Van hem kwam het op Jan van Nijenrode, wiens leenverhef niet aangeteekend is, en na diens dood op zijne dochter Joost of Josine in 1496. Zij was gehuwd met Willem Turck en haar erfgenaam was hare dochter Elisabeth, gehuwd met Berend van den Bongard, die in 1539 verlijd werd. Hierover ontstond proces met Josina van Schagen [1], waarvan het gevolg was, dat Frans van Nijenrode in 1541 de beleening ontving. Dit geschil schijnt echter weder vereffend te zijn, want in 1578 ging het leen bij doode van vrouw Elisabeth over op Floris van Bongard en na diens overlijden in 1603 op zijn zoon Bernard. Zijn zoon, mede

---

[1]) Josina van Schagen, dochter van Anna van Nijenrode, schijnt naaste leenvolgster van Gijsbrecht van N. geweest te zijn; zij had hare regten aan de vrouw van W. Torck afgestaan, die beweerde hare naaste bloedverwant te zijn, wat later bleek onwaar te wezen. Hierom kwam zij op haren afstand terug ten behoeve van Frans en Ernst van Nijenrode. Of zij het huis als leen of achterleen bezat, bleek mij niet duidelijk.

Bernard genaamd, erfde het huis in 1630, en na diens overlijden in 1642, kwam het aan zijne zuster Anna, de laatste die in de leenregisters vermeld wordt. Sedert schijnt het huis vervallen te zijn. Volgens van der Aa zou het gekomen zijn aan de erfgenamen van Janus Dousa, die het aan de wed. Hulft verkochten. Haar zoon Jan Hulft trok omstreeks 1670 de overblijfselen in een nieuw gebouw, dat echter in 1744 mede gesloopt werd. De laatste muurbrokken werden in 1804 opgeruimd en thans is het eene boerenwoning, die den naam evenwel nog bewaart. Men ziet dus hoe ongegrond de meening is, dat het huis, als het eigendom van Gerard van Velsen, tot wraak over zijne misdaad omver zou gehaald zijn. L. PH. C. B.

De moord van Isaac Doreslaer. (Vgl. XXII, bl. 351; vgl. bl. 497). In de zoo nuttige Beredeneerde beschrijving van ned. historische platen enz. door Fred Muller, kan men onder n°. 1976 enz., eenige afbeeldingen en toelichtingen vinden, door tijdgenooten van deze gebeurtenis gegeven; als de zaal van de herberg de Zwaan, waar de moord is voorgevallen, en welligt komt er eene afbeelding van het uitwendige des gebouws zelf op voor? Ook staat op deze gelegenheidsplaat, dat de moord op den 11 mei geschied is. In het Vervolg op J. L. Gottfrieds Kronyk, door S. de Vries, II bl. 455 wordt ook deze moord vermeld, waarbij eene afbeelding van de zaal in de Witte Swaen, waarin de engelsche gezant »in eene drooge gasterij" feest viert. Het portret van I. Doreslaer komt voor bij zijn levensberigt door J. Kok in het Vaderlandsch Woordenboek, die daarbij vermeldt: »Deeze gebeurtenis is meer dan op eene wijze in prent gebragt."

U. C. KRAMM.

Predikanten bij de Holl. gereformeerde kerk te St. Petersburg. (XXIII, bl. 59). Het »Historisch bericht" van Jacobus Gargon, waaruit een uittreksel is opgenomen in het »Nieuw Archief voor kerkel. geschiedenis", berust thans ter Koninklijke Bibliotheek (K, n°. 104). Er blijkt uit, dat de onder n°. 3 door den heer J. van der Baan genoemde predikant niet Frederik Camp, maar Frederik Carp heette, en ofschoon het natuurlijk niet later loopt

dan Gargon zelf, bevat het een schat van bijzonderheden over de beginselen zoowel der hollandsche hervormde kerk als van de duitsche en fransche kerkgenootschappen te St. Petersburg.

Il.

Regt van sauvegarde. (XXII, bl. 549). In het archief van Leeuwendaal onder Rijswijk, met het daartoe sedert den laatsten verkoop (1871) behoorende Burgvliet, aan de Tolbrug, bevond zich de bedoelde acte van sauvegarde in originali. Den 19 october 1672 verleende Willem III in het leger voor Bodegraven aan de vrouwe weduwe van Dorp, met den pachter van den tol, »omme voor alle geweldt, plunderinge, roverije, insolentie en overlast beschut, beschermdt, bevrijdt te zijn en te blijven" protectie en sauvegarde. Lastende »den huyrder ende pachter van den voorn. Tol met die van zijne familie rustelyk en vredelyk te laten wonen en den Tol te laten invorderen. Consenterende hem daer beneffens onse wapenen of blasoen van Sauvegarde aen de voors. Huysinge eñ Erve te mogen affigeeren en opslaen."

Het stuk is door den stadhouder onderteekend, benevens door den jongen Constantijn Huygens, en ten behoeve van Ida van Baerle, weduwe van Arent van Dorp, hofmeester van Frederik Hendrik. Deze had in 1654 Burchvliet voor *f* 14440.— gekocht; hare dochter Ida Philippina verkocht het in 1684 voor *f* 19500.—

De titels van dit kleine landhuis zijn goed bewaard en loopen van 1556; ik heb ze geëxcerpeerd, bij vriendelijke vergunning van mevrouw de d^re.^ de Kat. Zeer belangrijk zijn de stukken van Leeuwendaal, gebouwd op den grond van het verwoeste klooster Nazareth; in 1593 werd de geraseerde grond verkocht, — de papieren sluiten dus onmiddellijk aan het klooster-archief op het stadhuis te 's Gravenhage en in het Rijks-archief.

Mocht de heer K. v. S. geene gelegenheid hebben, de stukken der genoemde huizen te raadplegen, dan staan hem natuurlijk mijne uitvoerige aanteekeningen ten dienst.

Zutfen. J. G. FREDERIKS.

VRAGEN.

Vlugt van H. de Groot van Loevestein. Altijd verwacht ik eene vraag, als mijne leerlingen in het schoolboek: Geschiedenis des vaderlands, door T. Knuivers, te Amsterdam bij Schalekamp, van de Grampel en Bakker in 1859 uitgegeven, op blz, 90 het volgende, aangaande de ontsnapping van Hugo de Groot lezen:

»Op raad van Elsje, die zich herinnerde, dat er vóór eenige »jaren iemand in eene kist uit Loevestein was ontsnapt, besloot »Mevrouw de Groot van dezen gelukkigen inval partij te trekken, »ten einde zoo haren man voor boeken uit het slot te doen dragen."

Telkens verwacht ik de vraag, wie het was, die eenige jaren vroeger alzoo van Loevestein ontsnapte? En daar ik mij op deze vraag wensch te wapenen, zoo zoude ik gaarne inlichting ontvangen,

1. Was de inval, om alzoo te ontsnappen, wel van Elsje? Voorname historieschrijvers zeggen toch, dat die list door de gade van de Groot bedacht was. En
2. Moet die herinnering van Elsje voor echt en waar aangenomen worden? Wie was dan die persoon, die eenige jaren vroeger in eene kist van Loevestein ontvlugt was?

Vlissingen. P. FRET.

Bliksem-afleiders. In de beroemde bibliotheek van Jean Francois van de Velde, docteur et professeur en Théologie, dernier président du grand collége et Bibliothecaire de l'Université de Louvain, redigé d'après le catalogue manuscrit du defunct, Breda, van Gulik en Hermans, 1833, komt in dl. II bl. 177 onder n°. 7042 het volgende werk voor: Abbildnngen Böhmischer und Mährischer Gelehrten und Kunstler nebst kurzen Nachrichten von Ihren Leben und Werken, Prag 1773 4 vol. in 8°. In eene noot staat bij dit n°: Les 4 vol. contiennent 116 portraits gravés en burin 4 titres et 2 figures, et on trouve III p. 177 et suiv. *la representation et déscription du premier paratonnerre, inventé en* 1754 *par Procope Divess prètre et curé en Boheme,*" etc. Voor mij is dit het eerst dat ik een mededinger van Benjamin Franklin ontmoet, en, — hoe kan dit zamengaan? — op zulk een bijna gelijken tijd. Divess heeft toch zeker eenigen tijd vóôr 1754 reeds de studie behandeld die

Franklin in 1747, volgens anderen in 1752 reeds voltooid had. Was de boheemsche geleerde eer dan iemand anders in de gelegenheid om het amerikaansche nieuws machtig te worden en het daar als nieuw te verkoopen? Moet er nu of welligt in later tijd daarover geharrewar ontstaan, even als dat met de uitvinding der boekdrukkunst het geval is? Maar ik ben zeker niet op de hoogte en aan geleerde natuurkundigen zal dit alles wel bekend zijn, die den roem van Franklin wel zullen handhaven. Een paar regels hierover in den Navorscher geplaatst, zullen mij en vele lezers wel bevredigen.

U. C. KRAMM.

Galgenveld van Utrecht. Het was de gewoonte bij de justitie, Hof Provinciaal van Utrecht, om de lijken der geëxecuteerden te Engelenburgh buiten de Tolsteegpoort aan den Vaartschen Rijn gelegen, »in de keetenen op te hangen, anderen ten afschrik en exempel." Doch bij eene sententie van het genoemde hof van 29 januarij 1791 werd omtrent den ter dood veroordeelden Willem van Wankom bepaald, dat nadat hij gehangen zou zijn, volgens de sententie, »het doode ligchaam van den gevangen zal worden gebragt naar het Zeijsterzand om daar gehangene te worden aan de galg, andere ten afschrik en exempel." Zie de Sententie, verschenen bij Altheer te Utiecht 1791, in 4°. bl. 7. Bij welk besluit is die schouwplaats veranderd en waarom?

U. C. KRAMM.

OUDHEID- MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Kuipersgildepenning van 1738. (XXII. bl. 544) In 1738 was Jan van der Schatte een der vier thesauriers van de stad Zieriksee.

M. J. C. A.

[De heer A. H. G. Fokker deelde ons mede, dat hem gebleken is, dat Johan van der Schatte en Lambrecht Fannius te Zieriksee bij het kuipers- en chirurgijnsgilde behoorden.]

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Rees. (XXIII bl. 17) Welligt kunnen de volgende boektitels den vrager inlichting geven; doch ik bezit die boeken niet en ben dus in het onzekere.

K. F. de Rees, priester, Arithmetica illustrata ofte verligte rekenkonst, Jac. van Gaesbeeck (1719) in 8°.

K. F. de Rees, Eenige algemeenen regel voor alle regels der proportie van rekenkonst, Brussel 1735 in 12°., zijn n°. 8049 en 8052 van de Bibliotheca Hulthemiana etc. Gand J. Poelman 1836 vol. II, welke verzameling thans in haar geheel in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel berust.

U. C. KRAMM.

Rees (Kasper Frans de), geb, te Roermonde omstreeks 1690, begaf zich ten jare 1708 in de orde der Preekheeren en stond langen tijd aan 't hoofd der scholen te Mechelen. Dit verhinderde hem echter niet, zich verder te oefenen in de geleerde talen, wiskunde en theologie. Toen hij weigerde de bullen te teekenen, Vineam Domini en Unigenitus, begaf hij zich naar Holland, waar hij eenige aanzienlijke jongelieden onderwees en nu en dan eenige pastoors in hun werk behulpzaam was. Hij leefde nog in 1740 en heeft eenige theologische werkjes en latijnsche dichtstukjes geschreven, maar vooral naam gemaakt door zijn rekenboekje, getiteld: Een algemijnen regel waardoor alle regels der rekenkonst enz. uitgewerckt worden, 's Gravenhage 1737 en Gend 1788. Het werd spoedig in 't Hoogduitsch vertaald, en zijn regel raakte bekend onder de benaming: *die berümhte Reezische Regel*, en vond in Willich en Schmid geleerden, die haar verklaarden; terwijl men de Rees ook houdt voor den uitvinder van de regel, om de wissel-arbitrage uit te rekenen. Men heeft nog van hem: Eene verlichte rekenkonst, waarvan ons de tijd en de plaats der uitgave onbekend is.

J. C. K.

Willem Sluiter. (XXIII bl. 68.) Wij zeggen den heeren J. C. K., E. Laurillard, E. A. P. en W. A. de Hond dank voor hetgeen zij

omtrent Sluiter mededeelden. De vraag evenwel wordt daardoor niet beantwoord. Sluiter is in 1673 te Rouveen en ook in eene gemeente in Noordholland beroepen geworden.

BESTUUR.

D. Heinsius of Baudius? Tot mijne verbazing lees ik in 't zoo belangrijke werk van J. ter Gouw: De volksvermaken blz. 671 dat het distichon:

»Sta pes, sta mi pes, ne labere mi pes!
»Ni tu stes, mi pes, lectus erunt lapides."

aan den beroemden D. Heinsius wordt toegeschreven, als hij eens 's nachts naar huis waggelde; daar het volgens mijne aanteekening met D. Baudius, hoogleeraar in de welsprekendheid te Leiden, gebeurd is. Deze toch staat bekend als een man die zijnen wandel ontluisterde door dronkenschap, wellust en bespottelijke verwaandheid. Het lust ons eene andere anecdote, waaruit men den man proeven kan, af te schrijven.

Als zijn ambtgenoot, de beroemde J. Arminius hem eens op de Breêstraat te Leiden ontmoette, en vraagde: »quo tendis Baudi?" kreeg hij ten antwoord: »Per latam viam in coelum". Hij bedoelde een wijnhuis dat de Hemel genoemd werd. Het was tevens een schimpschot op 't stelsel der Remonstranten, die toenmaals den naam hadden, dat zij de menschen langs den breeden weg ten hemel voerden. Zoo vond hem Arminius ook eens dronken in een goot liggen, waar over deze zich zoo ergerde, dat hij hem toebeet: »O pestis academiae!" waarop Baudius, die zich de oogen uitwreef, aanstonds antwoordde: »Et tu pestis ecclesiae!"

Dit zal, hoop ik, voldoende zijn om den goeden naam van D. Heinsius te regtvaardigen.

J. C. K.

Iets aangaande dr. Samuel Coster. Algemeen bekend is het, dat dr. Samuël Coster »'t gasthuis trouw bediende een rij van vijftigh jaeren"; minder of ik geloof in het geheel niet, dat hij zich ook met zijne praktijk in de gevangenis verdienstelijk maakte en dit door heeren burgemeesteren op buitengewone wijze werd erkend.

Op folio 94 van het »Resolutieboek van de Heeren Burgermeesteren en Oudt-Burgermeesteren", beginnende 1603 en loopende tot 1649, lezen wij:

»Den 27 Novembris 1631

»Is by de heeren Burgermeesteren ende Out-Burgermeesteren »geresolveert op de navolgende pointen." Als een der pointen volgt dan:

»Dr. Samuel Coster is voor sijn extra-ordinaire diensten in de »boeijen (in de gevangenis) gedaen de tijd van 18 jaeren tot een »vereringe toegeleyt drie hondert gld." Het komt overeen met hetgeen aangetroffen wordt in de rekeningen der stad Amsterdam.

J. H. RÖSSING.

Carmagnole. (XXII bl. 717 vgl. bl. 402.) Ter a. pl. komen een paar coupletten van dit volksgezang voor. »Na mij mogelijk meer", zegt *R.*, Welnu, ik ben in de gelegenheid het lied mede te deelen, zoo als het voorkomt in het boekje getiteld: Chansons Patriotique. (sic) à Paris chez André, Libraire, rue St. Amand pres le Pont-Neuf. Prix 20 sols d'Hollande; (zonder jaartal) p. 54.

La Carmagnole des Royalistes.

Oui je suis sans-culotte moi, *bis.*
En dépit des amis du roi; *bis.*
Vivent les Marseillois,
Les Bretons et nos lois,
Chantons notre victoire,
Vive le son, *bis.*
Chantons notre victoire,
Vive le son du canon.

Véto femelle avoit promis. *bis.*
De faire égorger tout Paris. *bis.*
Ses projets ont manqué,
Grace à nos canonniers;
Dansons etc. *bis.*

Véto le male avoit promis *bis.*
D'être fidèle à son pays, *bis.*

Mais il y a manqué,
Le fourbe est encagé:
Dansons, etc. *bis.*

Antoinette avoit résolu *bis.*
De nous faire tomber sur le cul, *bis.*
Mais son coup est manqué,
Elle a le nez cassé:
Chantons notre, etc.

Son mari, se croyant vainqueur,
Connoissoit peu notre valeur,
Vas, Louis, gros paour:
Du Temple dans la tour;
Danse la carmagnole.
Vive le son *bis.*
Danse, etc.

Les Suisses avoient tous promis
Qu'ils feroient feu sur nos amis,
Mais comme ils ont sauté
Comme ils ont tous dansé,
Chantons notre, etc.

Quand Antoinette vit la tour,
Elle voulut faire mi-tour,
Elle avoit mal au coeur
De se voir sans honneur,
Dansons la etc.

Lorsque Louis vit fossoyer,
A ceux qu'il voyoit travailler,
Il disoit que pour peu
Il étoit dans ce lieu;
Dansons la, etc.

Le Patriote a pour amis
Tous les bons enfans du pays.
Oh! nous nous soutiendrons
Tous au son des canons;
Dansons etc.

L'aristocrate a pour amis
Les royalistes de Paris.
Aucuns ne soutiendront,
Tous ces lâches fuyeront:
  Dansons, etc.

Les Gendarmes avoient promis
Qu'ils soutiendroient tous leur pays,
Oh! ça n'a pas manqué,
Au son du canonnier;
  Dansons, etc.

Amis, restons toujours unis,
Ne craignons pas nos ennemis,
S'ils viennent attaquer,
Nous les ferons sauter.
  Chantons notre, etc.

Oui, nous nous souviendrons toujours
Des sans-culottes des faubourgs,
A leur santé buvons
Vivent ces bons lurons,
  Dansons, etc.

Op pag. 71 komt voor: La Carmagnolle du café Yon.

Louis le traitre, dernier roi, *bis.*
Ne nous fera donc plus la loi; *bis.*
Il n'est que suspendu,
Mais il sera déchu.
Dansons la Carmagnole,
Vive le son, vive le son,
Dansons la Carmagnole,
Vive le son du canon.

Madam' veto, l'mauvais sujet *bis.*
A vu manquer son noir projet. *bis.*
Lamballe et ses suppots
Sont rentrés dans le cahot,
  Dansons, etc.

Tous les Parisiens ont promis *bis.*
D'aller vaincre nos ennemis. *bis.*
Les braves canonniers
Y seront les premiers,
Dansons, etc.

Monsieur Brunswick voyant Lukner, *bis.*
Ne se donnera plus un air. *bis.*
Nous le mettrons à bas,
Lui comme ses soldats,
Dansons, etc.

Adieu, nos femmes, nos enfans, *bis.*
Vous nous reverrez triomphans. *bis.*
Nous tuerons les Prussiens,
Et tous les Autrichiens,
Dansons, etc.

Au Public.

Citoyens de la nation, *bis.*
Vous qui venez au café Yon; *bis.*
Du patriote auteur
Encouragez l'ardeur,
Chantez la Carmagnolle, etc.

J. A. SNELLEBRAND.

VRAGEN.

Lied. Een walvisch in de boomen. De bekende rijmelaar mr. Arnout van Overbeke, is schrijver van een volksliedjen, genaamd: Een walvisch in de boomen, beginnende aldus:

'k Ben in den tijd van negen dagen.
De gantsche wereld rond gedragen,
Alop een ezel zonder staart;
Wat zag ik niet al wondre dingen
Dat ik zal in mijn liedje zingen,
Hoort toe het is de moeite waard.

Vooreerst zoo kwam ik binnen Romen
Daar zat een walvisch in de boomen
Die zong een liedje in 't Latijn;
Hij wist zijn stem zoo zacht te meng'len
Als al de klokjes die er beng'len;
Dat is te zeggen: grof en fijn.

Men kan hierover nazien den Navorscher 1ste dl. blz. 55, 84, 143 en 201.

Wie kan en wil de moeite doen, het liedjen geheel af te schrijven.

J. BOUMAN.

Rederijkerskamer de Cauwoerden te Woerden. Te Woerden heeft eene rederijkerskamer bestaan, die den naam droeg van de Cauwoerden. Wat is aangaande die kamer bekend?

Woerden. A. KNIJFF HZ.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Allerlei betreffende den amsterdamschen schouwburg. (Vervolg van blz. 141).

III.

De acteurs en actrices van den A. S. met gevangenisstraf bedreigd.

De acteurs en actrices gedroegen zich niet altijd, zoo als het betaamde. De heeren van den gerechte moesten zich nu en dan met hen bemoeien, ja toen laatstgenoemden genoodzaakt waren 31 jan. 1720 »haar keure in dato 13 Julij 1687 ten behoeve van de Re»genten van den Schouwburg geémaneert, te renoveeren en te am»plieren", stelden zij vast, dat tegen de acteurs en actrices, welke hun contract, gesloten met de regenten der beide godshuizen, op de eene of andere manier verbraken, hun dienst verlieten of zich met anderen verbonden om elders te gaan spelen, zou »werden »geprocedeert, als men tegens Dienstboden. die uyt haar huur »lopen of sig andersints ongeregelt aanstellen, gewoon (was) te »procedeeren,"

Niettegenstaande deze bepaling kwamen den heeren van den gerechte voortdurend »diverse klagten te vooren". Hun geduld was nu ten einde. Den 27sten januarij 1757 stelden mr. Willem Huyghens, heer van Honcoop, etc. hoofdofficier, mr. Cornelis Hop, burgemeester en de heeren Willem van Heemskerk en mr. Abraham Delcourt, heer van Crimpen op de Lecq etc., schepenen, een keur vast, welke den volgenden dag, 28 januarij, door den secretaris D. J. van Hogendorp werd gepubliceerd en aangeplakt. Deze keur hield in, dat »de onordentelijkheden van sommige Acteurs »en Actrices in het niet waarneemen der ordres van Regenten, »het tegengaan of het niet volbrengen van de bij hun gemaakte en »onderteekende conventien, ja zelfs tot het dadelijk verlaten van »den schouwburg, thans zoo verre (waren) gaande, dat indien »daar in niet behoorlijk wierde voorzien, niet alleen alle subordi-»natie aan de Regenten van het Burger Wees- en Oude Manhuys »zoude vervallen, maar ook bij gevolg daar door merkelijk nadeel »aan de respective Godshuizen, ten wiens faveure de Schouwburg »is opgerecht, (zou) werden toegebragt." Om deze tekortkomingen tegen te gaan, ordonneerden en statueerden genoemde heeren, »inhereerende de voorige keuren op dit subject gemaakt, dat in-»dien voortaan eenig Acteur of Actrice zig onbehoorlijk tegens de »voorsz. Regenten (gedroeg), na exigentie van zaken arbitrairlijk »(zou) werden gecorrigeert; en zoo wanneer een van dezelven, »zonder onderscheid wat Kunst dezelven exerceeren, zig (mocht) »onderwinden om zonder schriftelyk consent van de voorn. Re-»genten, gedurende de tyd van hare engagementen haren dienst te »quiteeren, dezelven voor de tyd van zes weeken (zouden) werden »gezet te water en te brood."

IV.

Aanplakbiljetten van den amsterdamschen schouwburg.

Sommigen schijnen pleizier gevonden te hebben, »de biljetten »van de bordjens, waarby bekend gemaakt" werd, wat er gespeeld zou worden, af te scheuren. Althans een artikel van de in januarij 1720 gerenoveerde en geämplieerde »keure in dato Julij 1687" luidt:

»Dat niemant de Biljetten van de bordjens, waar by bekend »gemaakt word, wat 'er gespeelt zal werden, sal vermogen af te

»scheuren, op een boete van vijf en twintig guldens voor de eerste »maal, en voor de tweede maal vijftig guldens" [1]).

Tooneelspelers, »die buiten de jurisdictie van dese stad (Amsterdam) »mogten komen te spelen", was het niet vergund hun biljetten in de stad aan te plakken »of onder de hand uit te geven", op een boete van 50 gulden voor de eerste en een gelijke som voor de tweede maal, benevens »arbitrale correctie daar en boven".

Op bl. 140 zeide ik, dat alle andere schrijvers Wagenaar navolgen en zeggen, dat een poëet voor zijn spel een jaar en zes weken toegang tot het tooneel had. Corver maakt hierop echter uitzondering. Ook hij meldt (op bl. 417 van zijne Tooneel-aantekeningen) dat wie voor dichter erkend werd »een vrije Entré, volgens ordre, voor *een jaar*" had, maar die gemeenlijk zijn geheele leven behield.

J. H. RÖSSING.

Komedie buiten de Raampoort te Amsterdam. Twee jaren voor den brand van den amsterdamschen schouwburg bestond buiten de Raampoort, in de Pekelharingsgang, een liefhebberijtooneel, waaromtrent een ons bewaard affiche het volgende bevat:

Men adverteert aan alle Heere, Dames en Liefhebbers, dat men ten Huyse van Hendrik Stuymer, buiten de Raam Poort, in de Pekelharings Gang, daar het Oost-Indies Schip uythangt, uyt Liefhebbery zal vertoonen verscheide stukken komedies, zo Treur- als Blij-spellen: alle Saturdagen en Maendagen; als op Saturdag den 7 November *Schilla*, Treurspel, en na het zelve *Haagse Barent*, klugtspel; op Maandag den 9 November, *De Doodelyke Minne-neyd*, Treurspel, en na het zelve *Duyvie en Snaphaan*, Klugtspel.

Men zal precies ten 5 uuren beginnen, en alle Avonden differente stukken vertoonen, zo Treur- als Blyspeelen.

NB. Men adverteert, dat men vry van Poort-geld is.

Ons is niets meer omtrent dat tooneel bekend. Wie er meer van weet wordt vriendelijk uitgenoodigd, hiervan in den Navorscher mededeeling te doen.

---

[1]) De opbrengst der boete werd verdeeld, als volgt: „een derde part ten behoeve van den Heere Hooft-officier, een derde part voor het Burger Wees- en Oude Mannenhuys en een derde part voor den genen, die de calangie sal komen te doen."

De stukken zijn bekend. *Schilla*, zal waarschijnlijk het treurspel van Rotgans, *Scilla*, moeten verbeelden, waarvan te Amsterdam in 1709, 1711 en 1751 eene uitgave verscheen. *De Doodelijke Minnenijd* is van A. W. van der Hoeven, en zag in 1714 en 1743 het licht. *Duyvie en Snaphaan* is het bekende kluchtspel, waarin men het liedeken vindt van den Ridder en zijn schildknaap.

J. H. RÖSSING.

Physionotrace. (XXII, bl. 405). De verklaring van dit kunstwoord wordt door P. Weiland in zijn Kunstwoordenboek enz. aldus opgegeven: »*Physionotrace* Fr. een werktuig in 1788 te Parijs uitgevonden, waarmede men in zes minuten, een afbeeldsel en *profil* met alle naauwkeurigheid in gelaatstrekken en een sprekende gelijkenis kon teekenen." — Dat werktuig is mij niet bekend, maar wel de voortbrengselen, waarvan ik verscheidene portretten bezit, en meestal van patriotten van hier uitgeweken, die in Frankrijk vertoefden. Ze zijn in een cirkel, 50 à 60 streep ned. middellijn groot, gevat en zoodanig bewerkt dat men ze voor in zwarte kunst, (mezzo tinto) bewerkt, zou aanzien, bij uitnemendheid schoon en uitvoerig ter zijde voorgesteld. Onder dat van P. J. van Langen, staat: »*Dess. p. Fouquet. gr. p. Chretien, inventeur du Physionotrace Cour St. Honoré à Paris.*" — Onder dat van F. A. Persoons Aetat. 64 en van F. A. Zuurmond Persoons Aetat. 25 leest men: »*Dess. et gravé avec le Physionotrace par Quennedeij, reu Croix des petits champs* n°. 10 *à Paris.* Deze laatste zijn zeker door een meer bekwaam kunstenaar dan de uitvinder vervaardigd en zeer fraai. — Die portretjes waren zeer geschikt om in brieven aan hunne bloedverwanten en vrienden over te zenden; zij waren niet in den handel en voeren alleen het adres van den maker; zij komen weinig voor, terwijl ik er nog verscheidene bezit, waarop niets te lezen staat, en die alleen voor bekenden schijnen bestemd te zijn geweest. Deze wijze van graveren schijnt geheel verdrongen te zijn, want nimmer is mij iets in lateren tijd daarvan voorgekomen. Het is vreemd, dat acht jaren na deze vinding, in de Volledige beschrijving van alle kunsten enz. Dordrecht, Blussé en van Braam, in 8°. deel De Graveur, geen woord daarvan wordt gerept. Als men het genoemde portretje van P. J. van Langen vergelijkt met

dat in het werk van C. Rogge, Geschiedenis der Staatsomwenteling van het Bataafsche volk, Amst. 1799 bij Allart, zal men verbaasd staan, hoe een schoon, edel gelaat, zoo verbakken kan worden, en bij gevolg zal het met vele andere portretten in genoemd werk voorkomende, wel hetzelfde geval zijn.

U. C. KRAMM.

Opera te Parijs. Voor de geschiedenis der toonkunst in Frankrijk mag, dunkt mij, het volgende berigt, als eene bijdrage daartoe, niet verloren gaan, en mag men vragen of de aanmoediging voor toonzetters in de laatst verloopene halve eeuw al of niet gelukkig is geweest. »Parijs 18 october. Een dillettant, die bijna alle opera-voorstellingen bijwoont, heeft berekend, dat sedert 1821, toen de groote opera naar de straat Lepelletier werd verplaatst, tot 1 julij van het vorige jaar (1866). 7667 voorstellingen werden gegeven, Van deze waren 708 afschuwelijk, 1536 slecht, 3215 middelmatig, 1243 tamelijk goed, 529 vrij goed, 385 goed, 51 uitstekend. Handelsblad, maandag 21 october 1867. (Zondags-Editie).

U. C. KRAMM.

VRAGEN.

Portret van Hugo de Groot en zijne vrouw. Op de tentoonstelling van goudsche oudheden, aldaar in 1872 gehouden, waren veel zaken vooral over kunst, die wel in die stad te huis behoorden, doch niet van goudschen oorsprong zijn. Om deze reden wil ik hier in herinnering brengen, dat ik aldaar in 1852 dikwijls vertoefd heb, om bijzonderheden op te sporen betreffende de goudsche glazen enz., en toen ook een bezoek heb gebragt bij den heer wethouder Smit. Met dien heer over oudheden sprekende, vertoonde hij mij een zilveren doosjen gelijk een horologiekast, dat men kon openen, en waarin te zien was het portret van Hugo de Groot en Maria van Reigersbergen, toen zij huwden, dus in jeugdig bloeiende schoonheid, bij uitnemendheid geschilderd door een der eerste meesters van dien tijd. Verrukkelijk was het, dat paar op dien leeftijd te aanschouwen. De kast was van buiten vol met zinnebeelden gegraveerd, en werd zeker door Maria aan eenen

ketting om den hals gedragen. Is nu, na 20 jaren, dat voorwerp niet meer in Gouda aanwezig? Dan heb ik ten minsten het genoegen, het algemeen te doen weten, dat deze vaderlandsche reliek bestaat. Misschien dat dit aanleiding geeft om ze op te sporen en welligt haar in een museum van vaderlandsche oudheden eene waardige plaats te geven.

U. C. KRAMM.

VEREENIGING VOOR NOORD-NEDERLANDS MUZIEK-GESCHIEDENIS.

Jan Stuwaert. In het tweede deel van Ambros: *Geschichte der Musik*, blz. 470, bij gelegenheid dat hij over de toonkunst in Engeland handelt, leest men dit:

„Eine eigenthümliche, in ihrem evidenten Zusammenhange mit der niederländi-„schen Kunst noch nicht genugsam aufgeklärte Stellung nimmt *England* ein. Die-„ses, nach Shakespeare's stolzem Ausdruck, „durch die Silbersee vor minder be-„„glückter Länder Neid" geschützte Reich hielt sich die Niederländer selbst zu „einer Zeit fern, wo sie für aller Herren Länder als Musiker gesucht wurden. Kein „niederländischer Sänger, kein niederländischer Kapellmeister passirten je den Ka-„nal; dass man aber umgekehrt in der Heimat der Musik, den Niederlanden, en-„glische Sänger zu schätzen wusste beweist der schon erwähnte *Robert Morton* und „ein gewisser *John Stuart* oder *Stewart*, auch Sänger in der Kapelle Karls des „Kühnen."

De namen dezer beide zangers heeft Ambros bij Fétis gevonden. *Robert Morton* heeft in de Biographie univ. van Fétis een eigen artikel, en over Stuwart kan men men iets in het artikel Busnois vinden. Aldaar staat.

„Busnois fut pourvu en octobre 1470, avec Pasquier, Louis et Jaques Amorit ou „Amoirre, chantres comme lui, et *maître Jean Stuart* ou *Stewart*, chantre anglais „ou ecossais, d'une place de *demi chapelain* à la chapelle ducale."

Of nu Stuwaert een Engelschman of Schot is geweest, hoewel zijn naam zulks wel schijnt aan te duiden, weet ik niet; maar wel, dat hij reeds in 1468 kapelmeester der grafelijke kapel op het Binnenhof in den Haag was, volgens de Riemer, Beschrijving van

's Gravenhage, II, blz. 31, waar deze, bij de opgave der haagsche baljuwen, van eenen dezer het volgende zegt:

„*Floris Gryp*, in eene Sententie van den Hove, gedagtekent den 17 December „veertien honderd agt en zestig, waarby hy gecondemneert werd in 12 Lyoenen „tot vijf Schell. grooten, ten behoeve van de dienstmeid van *Mr. Jan Stuwaert*, „Sangmeester van de Hofkapel, omdat hy haar t' onregte op vermoeden van dief- „stal beschuldigt, gevangen en op de Voorpoorte van den Hove gezet hadde."

Hoewel *Stewaert* ongetwijfeld een man van groote verdienste zal geweest zijn, vermits hij onder Karel den Stouten zulk eene groote muzikale waardigheid bekleedde, zoo moet men evenwel door het aangehaalde feit, dat den eersten magistraatspersoon van den Haag zulk eene bestraffing te beurt viel, geen overdreven denkbeeld zijner positie vormen. Het vreemde verdwijnt, als men bedenkt, dat het hof in den Haag, de zetel der hooge overheid in het graafschap Holland was, en dat deze voorname personen, ook de geestelijken der hofkapel, alle bedienden en verdere inwoners van het hof, niet aan de regtsmagt van den haagschen baljuw onderworpen waren.

BOERS.

Alberic de Ronghe. Volgens Paquot, die zijne geboorteplaats niet opgeeft, was deze man in 1615 geboren. Na het geestelijk kleed in de abdij van St. Bernard bij Antwerpen te hebben aangenomen, en verder eenige geestelijke ambten te hebben bekleed, werd hij pastoor in het dorp Gastel, ten noorden van Bergen op Zoom, welke bediening hij twaalf jaren vervulde en waar hij den 12den september 1666 overleed.

Buiten een paar geestelijke werken gaf hij het volgende muziekstuk in het licht: »Nardus odorifera, harmonica, dorica, fugata; opus »integrum Musicum pro vocibus & instrumentis. Partes quinque, cum Notis Musicalibus. Antw., Heredes Hub. Phalesii, 1663, in 4°."

BOERS.

Een lijkdicht op J. P. Sweelinck. Voor eenigen tijd — tot mijn schande moet ik bekennen, dat het tamelijk lang geleden is! — ontving ik, door bemiddeling van mijn vriend dr. Heije, van den heer Martinus Nijhoff te 's Gravenhage, een klein, maar voor de muziek-

geschiedenis in Nederland hoogst belangrijk geschrift, betreffende onzen Sweelinck. Daar ik mij met dien uitstekenden »feniks der muziek" meer in het bizonder onledig gehouden had — zulks was me immer een waar feest! — zoo werd me 't kostbaar exemplaar, met krachtig beroep op mijn voorzichtigheid [1]), toevertrouwd, om er een en ander over te zeggen... en te schrijven (anders zou de lezer er niet veel aan hebben).

Beginnen wij met het begin: de uiterlijke gedaante, om daarna den inhoud te behandelen. Het uiterst zeldzame [2]) boekje, dat ik thans voor mij zie, heeft tot titel:

„Lyck-Klacht over de doot des voortreffelycken ende wijt-beroemden Meesters Ian Pietersz. Sweeling, organista binnen der Stadt Amstelredam. Ende overleden den 16. October 1621 [3].) T'Amstelredam, Voor Ian Benningh, Boeck-verkooper, wonende op de Dam-Sluys inden vergulden Bybel. Anno 1621."

De titel is versierd met het wapen van Amsterdam. De zes bladzijden, waaruit het gedicht bestaat, zijn genaaid in een rooden omslag. Papier en druk laten nog al te wenschen over, zijn echter niet slechter, dan die der meeste persproducten uit dien tijd. Gelijk men ziet wordt de schrijver op den titel niet genoemd. Maar hij maakt zich op blz. 6 bekend als N. Voocht. Het behoeft wel geen betoog, dat ik moeite gedaan heb, te weten te komen, wie deze *Voogd* van Sweelinck was; maar te vergeefs. Nergens mocht ik iets aangaande hem ontdekken. Onder zijn naamgenooten (Voogt, Voocht) schittert hij allerwege, in woordenboeken, enz. door zijn afwezigheid. Mooglijk kunnen de lezers van den Navorscher mij ter hulpe komen. Het zal mij hoogst aangenaam zijn.

Wat nu den inhoud der *Lyck-Klacht* aangaat, zoo zou ik kunnen

---

[1]) Dr. Heije schreef me destijds, dat ik 't als mijn oogappel moest bewaren. Ik heb meer gedaan: ik heb 't bewaard als mijn *beide* oogappels.

[2]) De heer Nijhoff verklaart het vroeger nimmer te hebben ontmoet — hetgeen veel zeggen wil, wanneer men nagaat, hoevele werken hem jaarlijks onder het oog moeten komen. Geen enkel musicograaf mocht het tot dusver inzien, noch dr. Kist, noch de heer Boers, noch dr. Heije. Het heeft dus bijna de waarde van een onuitgegeven stuk; want waarschijnlijk is het een eenig exemplaar.

[3]) Dit was het eerste, en vermoedelijk eenigste *gedrukte* getuigenis der ware dagteekening van 's mans overlijden.

volstaan met den tekst hier in zijn geheel over te nemen. Dit heeft echter meer dan één bezwaar. Afgescheiden daarvan, dat het gedicht te veel plaats innemen zou, mag ik het niet *geheel* ontdoen van het *cachet* van onbekendheid, dat het dubbel interessant maakt. Men weet dat oude geschriften, door moderne herdrukken, veel van hun bibliografische waarde verliezen. Bovendien zijn niet alle verzen in het gedicht even belangrijk. Sommigen zijn bepaald *ungeniessbar* — vreeslijk opgewonden, en daardoor belachlijk — *du sublime au ridicule il n'y a qu'un pas!* Zoo zullen de lezers bij regelen als dezen hun glimlach wel niet kunnen onderdrukken. De dichter beschrijft Sweelincks aanwezigheid in den hemel.

Nu zit hy inden Throon, betreet de hooge salen,
Drinckt necktarlycke dranck uyt kostelycke schalen;
De hoocheyd van de plaets zijn waerdicheyd getuyghd,
Dat Ganimedes stuypt en sedich voor hem buyghd;
Hy was de werelt loof, en woud de werelt laten,
Haer onstantvasticheyd, en groote sonden haten,
De *Parcae* hebben hem so haest niet af gekort,
Of stracx zijn eygen ziel in een nieuw leven word
Veranderd en geleyd, getrocken inde wolcken
By al den Edeldom, en 's Hemels heylige volcken,
Van waer hy sach zijn Lijck vast dragen na de aerd,
Dat baerd zijn Moeder weer die hem eerst had gebaerd·
Hy sach ons uyt zijn kunst, hy sach ons uyt zijn boecken,
Hy sach ons uyt zijn werck, de oeffeninge soecken,
Zijn ziele keeck om laech, en merckelijck kon sien
Hoe zijn warande bloeyt, en al 't gewas bespien :
Hy sach ons altemael vast dringen en crioelen,
Om uyt sijn rijcke Born een aderken te voelen
Besprengen ons vernuft, dat nimmermeer en rust,
Ten zy het heeft geboet in Sweelings kunst haer lust.

't Is waar: onze dichter zelf gevoelt, dat hij niet overal even gelukkig is in zijn uitdrukkingen. Op blz. 5 althans roept hij uit:

Ha! kon myn pen het stof der loffelijcker dingen,
Na haer waerdy en lof, eensamentlijck uyt bringen,
Niets lievers wou mijn hert, niets anders wenscht mijn geest,
Maer schoeyt voorwaer te kleyn, op sulcken grooten leest.

N. Voocht is dus bescheiden. Had hij ook slechts een meer bescheiden gebruik gemaakt van mythologische beelden, een zwak, dat hij trouwens met zijn tijdgenooten deelt. Hij vergelijkt Sweelinck bij Amphion, en deze zinkt natuurlijk aanstonds in het niet terug. De inleiding is te karakteristiek om niet te worden aangehaald.

Wat oorsaeck hebst u spreeck, o! Niobe te klagen
Over dyn Amphion, u vande dood ontdragen:
Thebanen waerom sucht ghy over Iovis Soon,
En met veel tranen vlocht een droeve Myrten Croon?
Beweent ghy zyn vernuft hem van geen God geschoncken,
Of zyn brood-droncken keel die u plach te ontfoncken?
Die door een bloot gehoor u dartel heeft gemaeckt,
En u bereyt gemoet met ydelheyd ontschaeckt,
Ontschaeckt en so verleyd, ia u verstant verduysterd,
Dat ghy meer naer zyn stem, als Gods-dienst hebt geluysterd?
Gelastert aen den Al, verweten aen den throon,
Dat Iupiter niet meer con teelen sulcken Soon.

. . . .

Na dien Saturni Soon Europa heeft bevrucht,
Dat al de breede maar van Amphion vervlucht.
Europa heeft gebaert met lieffelycke smerte
Een Soon, een grooten Soon, een Sone naer haer herte,
Deelachtich van het breyn, en Vaderlyck verstant,
Begaeft met een geheym, en Goddelycke handt,
Bevocht met soete dauw, en lieffelycken regen,
Alwaer wy ons begrip meest hebben afgekregen,
Een Sanger van het lof, en 't Goddelycke beeld,
Die door zijn brave kunst den Hemel heeft verveeld (vervuld),
Dat Iupiter moest zelfs af komen om beneden
Hem by de halve God des Amstels te besteden.

Welke verwarring van heiden- en kristendom! Ook elders wordt Sweelinck opgehemeld ten koste van Amphion.

He! wat een kettery de Heydenen bedreven,
Om haren Amphion den grooten lof te geven,
Die met zyn Niobe seer ydelijck geleeft,
Noch troost, noch goeden naem, haer na gelaten heeft [1]).
Waerom zyn wy bedruckt? 't is best wy ons bedwingen,
Vermids dat Sweeling steeds in Goddelycke dingen
Zijn tyd gekoesterd heeft.

[1]) Dit alles is recht komiek, omdat de schrijver 't zoo ernstig meent.

Sommige regelen zijn belangrijk, omdat zij bevestigen hetgeen we trouwens reeds van elders wisten, nl. Sweelincks groote popularitett. De *Lyck-klacht* zelf, door een vurig vereerder van hem opgesteld, is voor het overige een groot bewijs daarvan. Dat Sweelinck algemeen bemind was, getuigen de volgende regelen op nieuw:

Zyn bloemen by ons staen,
Veel langer als wy doen; en blyven als wy gaen.
Den loffelycken naem, die naer hem is gebleven,
Sijn eygen vyant selfs voldoeninge sal geven.
Wat segh ick, vyant? neen, wie soud een vyant zyn?
Na dien hy yder schonck dien lieffelycken Wijn
Van vreughd en vrolyckheyd, wie soud zyn vyant wesen?

en dezen:

Maer ach! hoe komt de doodt, hoe komt de bleecke rover,
En wint al voor de vuyst des levens schansen over,
Hy lost zyn taije booch ô! Sweeling op u hert,
Dat ghy door zyne flits nu over-rompelt werdt:
Dat wy ons hert en ziel gaen droeffelycken leyen,
Beklagen uwe doot, en laetste uyr bescnreijen.
O licht dat heden zyt met glory uyt gegaen,
Nochtans u konste blyft ons tot een bake staen;
Waer ons verlegen boot komt met een graecht [1]) na perssen,
Om u beminde maets en sangers te ververssen,
Die singen daer bedroeft u naergelaten stof,
Wt boecken inde rouw, het Goddelycke lof:
Dat een vermaerd Propheet heeft op zyn Harp geslagen,
Met thoonen veelderley den Hemel toegedragen,
Dat een Heyligh Poët, en Coningh heeft gespeelt,
Door dijn geswinde geest so treflyck is verdeelt.

Dit laatste is natuurlijk een zinspeling op Sweelincks *Psaumes de David.* Zijn verrukkelijk spel tracht de schrijver eer aan te doen in deze regelen:

Hoe vloeyden uwe thoon, hoe dreef u juyste maet,
Als elck gegoten pijp zyn toetsingh had gevaet:
O! wonder van het land, ô! Phoenix van het spelen,
O! dichter vande sangh, en meester van het quelen,
Als wy u hoorden aen, so werden wy beroert,

[1]) Graagte.

En datelyck ons hert en sinnen wech gevoert
Op rotzen hoogh en steyl, en hoogh gelegen wijcken,
Van waer wy uwen lof niet konden over kijcken!
Want al u neersticheyd, en yver overwon
't Gesleepen cristalyn, 't welck so verd niet en kon.
(In een gesette tyd en voorgestelde jaren)
Ons 't eynde van u kunst, en waerde openbaren.

Deze verzen zijn niet de slechtsten van de *Lyck-klacht.* Welke populariteit Sweelinck genoot, welken invloed hij oefende op zijn muzikale tijdgenooten, blijkt wel het best, waar Voocht zingt:

Hoe meenigh vreemdelingh swurf om u lichaem heen,
Alleer ghy op den trap des Orgels waerd getreen!
En hoorden u verstand van uwe kunst en handen,
En tot u eer vertaeld in Vaderlycke Landen;
En wasser dan een Arts [1]) of Meester in haer oort,
Die quam u met zyn wensch en groetenis aen boort:
Dat u geruchten tot haer verde plaetsen vloden,
En schier de heele werldt tot uwe maeltijd noden:
Daer elck van uwen disch quam nuttigen de spijs,
Beminders van u kunst, en kunstigh onderwijs.
De spyse was 't begrip van 't ongehoorde speelen,
Die ghy met miltheyd ginght de hongerige deelen:
Den dranck, de soete vocht, die onse ziel verheughd,
Was uwe lieflijckheyd; een vroe-Vrou vande vreughd,
Een rechte Voesteres [2]), die ons gemoet gingh prangen
Tot geenen ydelheyd, maer Goddelycke sangen.
Die hebben hert en ziel door haer beweechlyckheyd,
En ons in eenen hof vol zoete reuck geleyt

Ik heb nu alles aangehaald, wat mij der moeite waardig scheen te worden aangehaald. Ik zal met nog één citaat besluiten. Dit laatste vormt het slot der *Lijck-klacht*, en is opmerkingswaardig ook wegens de zinspeling op Dirk Sweelinck.

Dus aangename troost wy vinden naer zijn sterven.
Zijn na-zaet, die de Croon zijns Vaders soeckt te erven,
Wy hopen op zijn kunst, verlangen meer en meer,

---

[1]) „Arts" staat hier blijkbaar voor „artist", waarvan sommigen het afleiden.

[2]) Vooght speelt hier met letters. Zijn lieflingsletter schijnt de v te zijn. Zou het wezen, omdat zijn naam daarmee aanvangt? Ook aan het slot gebruikt hij tot motto: *vitam vitiosam vita.*

Dat ons nu is vergunt den tweeden Sweeling weer.
't Is troostelyck dat wy met zijn vermaerde wercken,
Ons klaechelyck gemoet oprechten en verstercken,
Oprechten een pylaer van stof die hy ons laet,
Van kunst die eeuwigh blijft, en nimmermeer vergaet.
Daerom lief-hebbers al, beminders van zijn konste,
Bewijst met my u ernst, en onbevleckte ionste [1]),
Laet ons de droefheyd nu veranderen in vreughd;
Omdat wy sien zyn werck, en na gelaten deughd:
Zijn moeyte werd bekroont, zyn neerstichheyd en wenschen
Is aengenaem gemaeckt voor God en alle menschen,
Voor menschen, omdat hy de menschen vreughde iont,
Voor God, omdat hy looft de Godheyd met zijn mond;
Niet met den mond alleen, maer toe-bereyden herte,
Bepalingh inde vreughd, en troost in alle smerte.
Dus laet geen droefheyd meer verwinnen u gemoet,
Maer in zijn heyligh werck een nieuwen yver doet.
Verblyt u: want hy is ten Hemel op ontboden,
En speelt op 't hooge Choor ter eeren van de Goden.

H. TIEDEMAN.

Joachim Polites. In Paquot's Mémoires pour servir à l'Histoire Litteraire des dix-sept provinces des Pays-Bas, etc. tom VII, pl. 194, leest men: »Il (Polites) eut toûjours une forte passion pour »la musique, ce qui engagea divers Amateurs de cet art à lui dé»dier des pièces de leur compositions. Sa devise étoit: *Vigilate.* »J'ai vû une médaille en gravure [2]), qui montre qu'il étoit marié, »et que sa femme se nommoit Margérite van Colslagen."

BOERS.

Hajo Dominicus. Suffridus Petrus, de scriptoribus Frisiae (ed. van 1699) p. 220 in 't leven van Wilhelmus Canter: »vir doctis»simus Hajo Dominicus organopoeus Leovardiensis, tunc temporis »(1573) Lovanii ejus hospes." Volgens p. 255 van datzelfde werkje beoefende die orgelmaker ook de latijnsche dichtkunst, d. i. maakte hij latijnsche verzen.

Breda. BOLHUIS VAN ZEEBURG.

---

[1]) Gunst, genegenheid — van „jonnen", gunnen, gunstig zijn.

[2]) Avec. cette légende: Marg. à Colslagen Joac. Politae conjunx.

TAALKUNDE.

Oude woorden. Achter de merkwaardige Cronijcke van den lande ende Graefscepe van Vlaenderen, in 1840 door dr. J. de Jonghe te Brugge en Rotterdam op nieuw uitgegeven, komt eene korte woordenlijst voor. Onder de woorden dier lijst trokken de volgende mijne aandacht.

Lycdeelders. De Jonghe teekent aan: »Eene soort van zeeschuijmers. Volgens sommige liedekeelders." Ik meen dat van Dale over likedeelers iets meêgedeeld heeft. Wie weet mij te zeggen waar, of mij eene goede verklaring van den naam te geven?

Loove. Van Dale en ik hebben in den Navorscher nog al eens over dit woord geschreven. De Jonghe verklaart het door pand, gaenderij. Mijn eerste *afdak* komt er dus wel nabij. 't Zal wel een woord van veelzijdige beteekenis zijn, in 't algemeen een bijgebouw aanduidend, altoos een tegenhanger van een hoofdgebouw of grooter gebouw.

In de Geschiedenis der graven van Vlaanderen door v. **d.** Kerkhove (Brugge 1846) na de oude kronyken samengesteld, lees ik, 1e deel, bl. 26: »Omtrent het jaer 660 deed Liederyk (de Buck) te Brugge eene sterkte bouwen, die genaemd werd het Kasteel van den Loove, of het landhuys van het Vrye."

Paltroc. In de Berenning van Aardenburg (Schoonhoven 1872) wordt door den heer G. A. Vorsterman van Oyen, ook een reglement op de aardenburger burgerwacht medegedeeld. Daarin komt een artikel voor, het schieten verbiedende na het luiden voor den *boeren paltrok* [1]). De Jonghe verklaart paltroc door overkleed. Zou het klokgelui (van acht uren nog te Aardenburg in gebruik) overdragtelijk willen zeggen, dat het tijd is om den paltrok, het overkleed, aan te doen en op de wacht te trekken? De waakrok is bekend.

Paander, Panier? De Jonghe geeft op, mand, korf. In Z.Vl. is de

---

[1]) Zie boven bl. 31.

paander nog bekend bij naam en in gebruik; maar 't is een blikken hengselmand, met deksels.

Quicker. Volgens de Jonghe: persoon van onstuimigen en onrustigen aard; opstandeling. De Zeeuwsch-Vlaming kent een kwekker, groote schreeuwer, lawaaimaker, albedil, enz. Zou het moderne quaker of kwaker, bever, bèweger er op wijzen? Baron Jules de Saint Génois vermeldt in zijn bekenden Inventaris op de Archieven van Rupelmonde (Gend 1843—46) een acte van 10 julij 1298: onderzoek naar den moord op zekeren Willem Kaleuaert, te Aardenburg op de paardenmarkt verslagen, volgens vermoeden op last van den aardenburger baljuw Wautier le Cuikre. In een acte van 3 september 1299, onderzoek naar de vermoedelijke misdaden van den baljuw van Damme, Jean de le Pierre, komt hij als getuige voor, onder den naam van Wauter li Quicres.

Reen. De J. verklaart dit woord door pael, scheijdpael. Ree, reeën, is in Zeeuwsch Vlaanderen eene naauwe sloot, elders *dulve* genoemd, dienende om het water van de landerijen te loozen. Ze loopt niet tot in de dwarssloot, maar slechts tot aan het *veurende* (voorend), waarover men rijden moet. Onder dit vooreind liggen aarden buizen van de ree tot in de dwarssloot. Als een stuk land voor of achter hooger dan 't overige gedeelte ligt, loopt de r e e niet door, maar men laat toch eene strook ter breedte van de ree ongeploegd. Deze strook draagt den zonderlingen naam van oerebedde (hoerenbed).

Vincoorde. Voor een tiental jaren schreef ik een huurcontract naar een vlaamsch opstel. Daarin werd de pachter onder anderen belast met het in goeden staat houden der heggen, die deels doornheggen deels van v i n c k o r e n waren.

Op mijne vraag aan den pachter, wat dit was antwoordde hij: a ja dat is vienke- (vinken-) koren. 'k Was even wijs, doch hij bragt mij bij de heggen om den tuin en ik vond ze van liguster, inderdaad zeer fraai voor tuinheggen. De Jonghe echter verklaart het door maagdenpalm.

Dit gewas nu, tot de zoogenaamde immortellen of altoos groene behoorende en reeds in de dagen van Cats eene sierplant der tuinen, is eene kruipende plant met hoog groen, bijna driehoekig blad, naar klimop gelijkende en draagt fraaie blaauwe, naar primulaveris

(bak-kruid) gelijkende, bloempjens. Is dit de maagdenpalm en het vincoorde de liguster?

G. P. ROOS.

Oude woorden. *Paander* is, zoo als de heer Roos vermoedt, hetzelfde woord als het fransche *panier*. Het is het latijnsche *panarium*, afgeleid van *panis*, brood, dat dus bewaarplaats van brood, broodkorf beteekent. Later is de beteekenis meer algemeen geworden en heeft men ook andere soorten van korven zoo genoemd. Men vindt b. v. Belg. Mus. II bl. 121 van eenen *eyerpaendere* gesproken. De *d* is welluidendheidshalve ingevoegd, zoo als in vele andere woorden waar de *n* door *er* gevolgd wordt, b. v. *minder*, *diender*, *toonder*, *verstaander* enz.

Quicker. *Quik* beteekent *levend* en vervolgens *bewegelijk*, *vrolijk*, *druk*. In de laatste beteekenis kent men het in Westfriesland nog, doch men spreekt het daar uit met lange *i* (*kwîk*). Elders herinner ik mij niet het gehoord te hebben. Maar wij hebben het nog in *verkwikken*, d. i. doen opleven, *kwikstaart*, de vogel die onophoudelijk den staart beweegt en *kwikzilver*, het zilverkleurige metaal, dat gemakkelijk in beweging raakt. *Quicker* is bij Kiliaan vividus, derhalve zoo het schijnt een adjectivum.

De Jonghe verklaart den bijnaam le Quikre, dien de genoemde baljuw van Aardenburg draagt, door persoon van een onstuimigen en onrustigen aard, oproermaker. Ik zou die verklaring niet gaarne onderschrijven. Vooreerst toch is het een bijnaam, dien iemand bij zijn leven droeg, waarmede hij in een authentiek stuk voorkomt. Zulk een bijnaam kan nu wel eene minder gunstige beteekenis hebben, maar hij kan toch niet iets misdadigs te kennen geven, iets dat strafbaar is voor het geregt. Den naam van *oproermaker* zal daarom niemand zich laten welgevallen, evenmin als dien van *dief*, *afzetter* of *bedrieger*. Maar ten anderen geloof ik ook niet, dat *kwikker* deze beteekenis kan hebben. Het zou wel iemand kunnen beteeken die veel onnoodige drukte maakt, een *kwast*, zoo als wij zulk eenen persoon zouden noemen, maar geen *oproermaker*.

Dat het engelsche *to quake* (beven) en derhalve ook *Quaker*, ons *Kwaker*, de naam die toegepast wordt op die Christenen die zich zelven *Friends* noemen, met *kwik* verwant is, lijdt geenen twij-

fel. Maar *kwekker*, dat in Zeeuwsch Vlaanderen gebruikt wordt in de beteekenis van lawaaimaker, groote schreeuwer, zou ik liever afleiden van het klanknabootsende *kwaken*, *kwekken*, snateren als een eend.

Vinckoorde is de maagdenpalm. De nederlandsche naam van den liguster is *keelkruid* of *mondhout*. Waarschijnlijk heeft de groote overeenkomst, die er is tusschen de bladeren van maagdenpalm en liguster, den pachter in de war gebragt. *Vinkenkoren* is vincoorde zeker niet. Het eerste deel van het woord zal wel de latijnsche naam den plant (*vinca*) zijn Is het laatste het zelfst. naamwoord *koorde?* Misschien wel: de plant maakt lange dunne ronde ranken, die dus wel iets van koord hebben. Is dit de oorsprong van het woord, dan zal men *vinkkoorde*, met dubbele *k*, moeten schrijven.

P. LEENDERTZ WZ.

Koekoek als uitsteekvenster. (XXII, bl. 544; vgl. XXIII. bl. 28). Ter l. a. pl. wordt de uitlegging alweder op taalkundig terrein gebragt, waar ik mij om gegronde redenen buiten moet houden. Op bouwkundig gebied wil ik mijne meening daarbij voegen, waarop eene menigte benamingen aangetroffen worden, door het volk gevonden, die daarin juist en gepast zijn. In vroegere eeuwen bestond er geen poort, klooster, kerk, kasteel of aanzienlijk huis, of er was in of naast de deur een uitstek van ijzeren traliën geplaatst, om, vóór dat de deur voor een bezoeker werd geopend, dien veiligheidshalve te verkennen. Hoevele huizen hebben wij met zulk een observatorium voor een glasraam nog gekend. — Natuurlijk moest zulk een voorwerp eenen kennelijken naam verkrijgen, en het werd genoemd naar datgene waartoe het dienen moest, namelijk eenen indringer den toegang tot het huis te beletten. Wat is nu een ongenoodigde gast anders dan een indringer? Wat is de vogel koekoek, die zijne eieren in de nesten van grasmusschen, kwikstaarten enz. stilletjes komt nederleggen, anders dan een indringer? Is het niet gruwelijk in de maatschappij, dat die nestjes geen beschutting hebben tegen zulke indringers? Bij gevolg is de benaming van koekoek toegepast op datgene, wat een waarborg is tegen den koekoek zelven. — Achter den koekoek was een luik en meestal een glasraam om licht in het voorhuis

te scheppen. Somtijds is het uitstek geheel van hout en wordt alsdan het uitzigt belet, doch het hemellicht behouden, zoo als bij gevangenissen enz. het geval is; ook wel bij buurterven, waar het recht van uitzigt aan den eenen behoort en den anderen een houten koekoek met hemellicht wordt toegekend. Voorzeker kunnen de taalkundigen wel den oorsprong eener benaming toelichten, maar in duizenden gevallen kunnen de namen der voorwerpen niet langs dien weg alleen worden verklaard: want ze zijn zoo plaatselijk, persoonlijk, technisch enz., dat er wel een afzonderlijk en zelfs een groot woordenboek zou worden vereischt, om ze alle te omschrijven en hunnen oorsprong te verklaren, even als de heer Harrebomée er een voor de vaderlandsche spreekwoorden geleverd heeft.

U. C. KRAMM.

[Bij de verklaring van een woord, zegt de heer Kramm, moet men niet alleen letten op den klank, maar ook vooral de geschiedenis van het woord nasporen. Wij houden ons overtuigd, dat alle beoefenaars der taalwetenschap van onzen tijd hem dat zullen toestemmen. Wij mogen nog nu en dan een gewaagden sprong zien op het gebied der etymologie, dit begint evenwel al meer en meer tot de uitzonderingen te behooren. Het door den heer Kramm medegedeelde weerspreekt, dunkt ons, de verklaring niet op bl. 28 en 29 van het woord koekoek, maar bevestigt die integendeel. Een koekoek is een uitbouwsel, dat dienen moet om uit te kijken naar degene die voor de deur staan. *Guckut* (kijkuit) is daarvoor een zeer gepaste naam. Nemen wij daarbij in aanmerking wat bl. 28 en 29 door verschillende medewerkers wordt vermeld, 1°. dat dergelijk voorwerp in Duitschland *guckut* heet; 2° dat het daar ook den naam draagt van *guckguck;* 3° dat in den naam van eene rij huisjes te Breskens *koekoek* en *kiikuut* verwisseld worden, dan komt ons de daar gegevene afleiding allezins waarschijnlijk voor. Daarentegen bestaan tegen de door den heer Kramm voorgeslagene verklaring deze bezwaren: 1° dat *koekoek* voor *waavborg tegen den koekoek* eene ongewone metonymia zou zijn en 2° dat koekoek in de beteekenis van indringer niet in gebruik is; er is ons althans geen voorbeeld van bekend.]

Ketelaar (XXIII, blz. 100). Hij is ketelaar zegt men van hem voor wien het eten in den ketel bij den kok blijft, terwijl zijne kameraden kunnen schaften. Naar aanleiding van dit gezegde zij het mij vergund nog eenige bijzonderheden mede te deelen, die aan boord van 's lands schepen van oorlog, bij het opschaffen, zoo als dit wordt genoemd, plaats hebben. Na het bevel van den wachthebbenden officier aan den schipper van »*Handen schoon!*" waarmede gewoonlijk te $11^1/_2$ ure de voormiddagbezigheden eindigen, wordt het oorlam gefloten en daarna uitgegeven.

De scheepskok heeft intusschen een baatje aangetrokken en presenteert het proefbord achtereenvolgens aan den kommandant, eersten officier, officier der wacht en schipper. Nadat hij hier over eenige aan- of opmerkingen gehoord heeft, is het middag geworden; terwijl de schipper order krijgt de equipage te laten schaften; het zij dan de geheele equipagie of wel een kwartier, naar dat weêr en wind dit toelaten. — Veronderstellen we dat er een kwartier zal schoften, dan volgt op het bevel: *Kok, lui de klok*, stuurboords, kwartier schoften, dat dit kwartier, zich in het tusschendeks of de kuil aan hunne bakken begeeft, waar het bakszeuntje [1]) reeds een uur vroeger, op hetgeroep van zeuntjes, spek halen! het aan een pin gekookte spek van den kok ontvangt en op de spekplank aan stukjes gesneden, heeft gelegd. Nadat het luiden van de klok heeft opgehouden begeven zich de zeuntjes met hunne schafbalies bij de kombuis, om het rantsoen van hunne baksgezellen te ontvangen. Tot het bewaren der goede orde zijn hierbij een adelborst en een kwartiermeester tegenwoordig; zoodra het laatste zeuntje met zijn balie de kombuis heeft verlaten, roept de reeds genoemde kwartiermeester: *wie klaagt er nog! niemand niet! hand toe, kok;* waarop zoo allen het rantsoen hebben ontvangen, de ketel gesloten wordt en de nu nog overige inhoud voor bakboordskwartier wordt bewaard. Gedurende het opschaffen bevinden zich de adelborst en de kwartiermeester van het opschaffen mede in het tusschendeks of de kuil tot handhaving der orde. Zoodra de kwartiermeester heeft opgemerkt, dat meest allen hebben geschaft, geeft hij hier-

[1]) Een van het baksvolk belast met het ontvangen van het rantsoenzeep enz.

van kennis aan den adelborst, die daarop zich bij den officier der wacht vervoegt, met het verzoek om *laag water te maken* [1]. Is dit toegestaan, dan geeft hij de order aan den kwartiermeester om laag water te maken, waarop deze zegt: *Bootsman stuurman hebben geschaft! zeuntjes, enter op met je bakken en voor laag water* Stuurboordskwartier wordt door den schipper of bootsman op het dek gefloten. Bakboordskwartier begeeft zich om laag bij hunne bakken, en de zeuntjes bij den kombuis om voor de ketelaars het eten te ontvangen.

LABORANTER.

[Ook van den heer F. ontvingen wij een antwoord op deze vraag.]

VRAGEN.

Brakje. Oudemans, *Bijdrage* I, blz. 803, geeft op dit woord: »Brackje, *zwierbol*, *los heer*, waarschijnlijk afgeleid van brak, »*spoorhond*.

»Hier werd Jan Los, d' Oost-Indies Vaêr
»In Blyspel afgemaald naer 't leeven,
»En 't geen dat brakje heeft bedreven.

ALEWIJN, Jan Los, bl. 5.

Ik gis,
»Dat hy het brakje van de Giestekamer is.
»NOOZEMAN, Rombout of de Getemde Snorker blz. 21"

Bovengenoemde afleiding schijnt wel iets vóór zich te hebben. Is de *brak* de speurhond bij uitnemendheid, dan kan *brakje* een geschikte benaming zijn voor den zwierbol, die op zijne wijze ter jacht gaat.

Maar is *zwierbol*, *losbandige* de *eerste* beteekenis van brakje?

Ook van *brakkinnetjes* lezen wij. De Spectator van v. Effen zegt (Bloeml. van dr. van Vloten, IIe st. blz. 47): ».... de genodig-

---

[1] Eigenlijk laauw water, om daarmede de schafbalies schoon te maken, doch nu niet meer in gebruik.

»den bestonden in allerlei werk-bazen, alle gezeten naast hunne »vrouwtjes, de eene als een burgerwijfje, de ander als een brak- »kinnetje gekleed, dog ieder op haare wyze netjes aangedaan en overvloedig met goud en zilver behangen."

Niet waarschijnlijk is het, dat hier aan vrouwen van slechte levenswijs wordt gedacht. De genoodigde vrouwtjes hadden alle voor 't deftige feestmaal haar beste kleederen en sieraden voor den dag gehaald, doch »ieder op haare wyze;" sommige kwamen daarom voor den dag als »burgerwijfjes," andere in een trant, alsof haar mans tot hoogeren stand dan dien der werkbazen behoorden, — als.... *dametjes*!

Houdt deze verklaring steek, dan zijn onze brakjes (broeders der brakkinnetjes) niet anders dan *heertjes*. „Het *heertje* van de Giestckamer" en »'t geen dat *heertje* heeft bedreven," zoo zou men in onze dagen zeggen.

En als ons volk met minder goede bedoeling iemand den naam van »heertje" of »dametje" geeft, dan vermoeden wij, dat het tot de keus dier benaming gekomen is, door te zinspelen op de fatterige, zwierige *kleedij*, die maar al te dikwijls den zwierbol, het baasje en ploertje, of het loszinnige meisje kenmerkt.

De »brakkinnetjes" van den Spectator brengen ons dan tot de gissing, dat bij dit woord in de eerste plaats moet worden gedacht aan het voornaam of zwierig *gekleed* gaan: — zoodat brakje beteekenen zal: 1° *heertje* = fatje, aangekleed ploertje, — 2° *heertje* = ploertje, baasje, zwierbol, rinkelrooier, enz.

't Is nu maar de vraag, of brakje etymologisch ons doet denken aan een *zwierig gekleede*. Zou het woord niet in verband staan met het ohd. *beraht*, vgl. mhd. *brehen* (zie Graff III, s. 209); dat, zoo als in de laatstverschenen aflevering van den Taal- en Letterbode door dr. van Helten zoo duidelijk werd aangetoond (IV, blz. 22), samenhangt met ons *pracht*, met het — *brecht* (in eigennamen als Albrecht, Hubrecht), ja met ons *pronken*, voorts met het fransche *braguer* en het engelsche *to brag*. Vgl. Kiliaen's »*braggaerd*, homo bullatus, elegans").

Vraag: komt brak in deze beteekenis ook nog in oudere dan de boven aangehaalde schriften voor?

Hoorn. AEM. W. WYBRANDS.

Germanismen aan de Zaan. Aan de Zaan heb ik dikwijls in plaats van den 2den persoon enkelv. den meervoudvorm van het werkwoord hooren gebruiken: »je gane nâ Westzane; je zage, enz. Dit zal zeker wel de beleefdheidsvorm der Duitschers zijn; de 3de meervoud, in plaats van de 2den persoon enkelvoud. In Gelderland, en wel in 't oosten en Overijsel hoort men dit algemeen. Dit is niet te verwonderen. Maar waaraan moet het toegeschreven worden, dat men het hier, zoo ver van de duitsche grenzen, ook hoort? Langs den Ouden Rijn zegt men ook: ik ga den dokter *gleich* halen. Het is het hoogduitsche *gleich* = dadelijk. Heeft men daar nog meer van die echt hoogduitsche elementen? Zoo ja, hoe komt het, dat het daar zoo bijzonder gehoord wordt?

W. A. DE HOND.

[Wij zijn aan den Ouden Rijn niet bekend en moeten daarom het beantwoorden der laatste vraag van den heer de Hond aan andere overlaten. Maar wat hij in de eerste plaats vermeldt, is iets anders, dan waar hij het voor aanziet. In het Hoogduitsch wordt dikwijls, als beleefdheidsvorm, de 3e persoon van het meervoud gebezigd in plaats van den 2en persoon van het enkelvoud, b. v. sie sind in plaats van du bist. Maar wij hebben hier een ander geval. *Je gaan* en *je zagen* (of zoo als men aan Zaan uitspreekt *je gane* en *je zage*) is inderdaad tweede persoon (van het meervoud, dat spreekt van zelven, want die van het enkelvoud is niet meer in gebruik). Maar de uitgang van het werkwoord is eene andere dan de gewone: men schrijft, en men spreekt ook, in een groot deel van ons vaderland, *gij* of *je gaat*. Dit *je zage* enz., dat men niet alleen aan de Zaan, maar in geheel Noordholland hoort, is niet, zoo als de heer de Hond meent, en inkruipsel uit eene vreemde taal, uit het Hoogduitsch, maar een overblijfsel van de oorspronkelijke taal der bewoners, het Friesch.

In de oude duitsche talen had ieder persoon van het werkwoord zijnen bijzonderen uitgang. Zoo waren b. v. in het Gothisch de drie persoren van het meervoud van het werkwoord *giban* (geven), in den tegenwoordige tijd:

gibam, gibith, giband:

in de verledenen tijd,

gebum, gebuth, gebun.

Maar in lateren tijd, toen de vocaal in de laatste lettergreep tot eene toonlooze *e* verzwakt was, konden de *m* en *nd* geen stand houden; zij waren nu te moeielijk om uit te spreken en gingen in *n* over. Vandaar dat wij nu zeggen:

geven, geeft, geven
en gaven, gaaft, gaven,

zoodat de vormen voor den eersten en derden persoon, die vroeger verschillend waren, nu dezelfde zijn.

Eene uitzondering maakten de volken, die in den noordwestelijken hoek van Duitschland woonden, de Friezen, Saksen en Anglen. Bij hen hadden alle drie de personen van het meervoud denzelfden vorm. Van het genoemde werkwoord b. v. luidden alle drie de personen in het Oudsaksisch *gibad* en *âbgun*, in het Angelsaksisch *gifadh* en *geafon*, in het Friesch *jevath* en *jêvon*. Hetzelfde merken wij nog op in de talen die uit deze ontstaan zijn, het Engelsch en het hedendaagsche Friesch. In onze taal is de uitgang *en*, dien men, vooral in Noordholland, dikwijls aan den tweeden persoon van het meervoud geeft, er een overblijfsel van.]

Stiek. Aan de Zaan zegt men: hij heeft een mooie *stiek* = betrekking. Wie weet van dat woord meer?

W. A. DE HOND.

Spreekwijze: hij laat violen zorgen. Zijn *violen* hier de bekende bloempjes, die zich gemakkelijk voorttelen, en waarvoor men dus als 't ware geen zorg behoeft te dragen?

W. H. DE HOND.

Tijgen. Wie wil zoo goed zijn mij alles mede te deelen van de werkwoorden:

Tijgen = 't goth. tiuhan = tiegen = hoogd. *ziehen* = trekken. en *tijgen* = 't goth. *teihan* = hoogd. *zeigen* = toonen, hun gebruik, hunne derivaten enz.

W. A. DE HOND.

Loof. In de Zaanstreek zegt men, »ik ben zoo loof," voor »ik ben zoo vermoeid," wie kent den oorsprong van dit woord?

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Geslacht Parijs v. Zuidoort. In de leenregisters op 's rijks archief te 's Gravenhage vind ik het volgende:

Verlijd met 3/4 van Zuidoort, Cornelis v. Zuid. 12 maart 1447.

Verl. jonkvr. Lysbeth v. Wijenburch, duwarire v. Corn. v. Z.

Verl. met 1/3 v. Z. Margriet v. Z. 15 maart 1447.

Verl. met 3/4 v. Z. Cornelis v. Z. laatste febr. 1459.

Verl. met 1/3 v. Z. Govert v. Z. bij doode v. Margr. v. Z. zijne moeije, 2 mei 1504.

Verl. Govert v. Z. bij doode v. Cornel. v. Z. zijn vader 1473.

Verl. Adriaan v. Z. bij doode van Govert, zijn oom anno 1530.

Verl. Johan Par. v. Z. Adriaansz., wonende te Wijk bij Duurst., bij doode v. Adriaan v. Z., zijn vader anno 1569.

Verl. Govert v. P. v. Z. bij doode van Jan, zijn broeder 19 sept. 1600.

Verl. Gijsbert v. P. v. Z. bij doode v. Govert, zijn vader 2 maart 1606.

Verl. jufvr. Maria v. P. v. Z. bij doode v. Gijsbert voorz. haar vader, 22 aug. 1625.

Verl Gijsb. v. Renesse v. Z. bij doode zijner moeder Maria 5 nov. 1630.

Verl. Jacobina P. bij doode v. Gijsb. v. Ren., haar neef 17 junij 1637.

Verl. Catharina v. Schooij, bij doode en making v. Jacobina v. Z. hare dochter, ultimo julij 1641.

Verl. Balthasar v, Bueren bij doode v. Cathar. Schooij 18 febr. 1658.

Verl. Freder. Ignat. v. Bueren, bij doode v. Balth. zijn vader, 23 jan. 1670. Eed vernieuwd 1679.

Verl. Johan v. B. oud 16 jaren? bij doode v. Balth. v. B., zijn broeder 15 dec. 1710.

Verl. Maria v. B. douair. van der bar. Lintelo, bij overl. van Johan Fred. v. B. haar broeder 13 junij 1743.

Verl. Freder. v. Cammingha, 28 sept. 1752.

Hieruit blijkt, dat Maria Par. v. Z. dochter was van Gijsbert en dus

geene zuster van Jacobina, die dochter was van Jacob, en verder dat niet Huibert v. Bueren, maar Balth. v. B., na het uitsterven van het gesl. v. Parijs, de heerlijkheid v. Zuidoort verkreeg, welke na het uitsterven van de v. Buerens aan de v. Camminghas kwam.

Behoorde Gerard Parijs, pastoor te Worcum, † 10 nov. 1696 tot dit geslacht?

G. A. SIX.

Geslacht v. Parijs v. Zuydoort. De schrijver van »Het slot Wiardastate, te Goutum bij Leeuwarden", stelt op bl. 53 de vraag omtrent dit geslacht. Het navolgendē is door mij opgeteekend en kan zekerlijk tot completeering leiden.

Gerrit v. P. v. Z. tr. N. N., waaruit Cornelis v. P. v. Z. (Gouth. p. 558) tr. N. N., waaruit, 1°. Godevaert v. P. v. Z. en 2°. Jan v. P. v. Z., tr. Maria de Gruyter, dochter van Gijsbert en van Maria van Zuijlen. Zij wonnen: 1°. Adriaan, die volgt, 2°. Gijsbert v. P. v. Z. 3°. Cornelis v. P. v. Z., pater van 't jufferklooster te Wijk. 4°. Josyna v. P. v. Z., tr. Joost van Hardenbroek, zoon van Gijsbert en van Mechtelt van Raephorst a° 1530. (zie Wiardastate bl. 48.)

A. Adriaan v. P. v. Z. tr. Alijd de Waal van Vroenesteyn, dr. van Tyman en van Antonia van Oostrum (zekerlijk Arij van Zuijdoort, Wiardastate bl. 48). Zij wonnen: 1°. Jan v. P. v. Z., beleend met land te Schalkwijk 29 oct. 1669, tr. N. N., waaruit Tyman v. P. v. Z., tr. Wilhelmina van Rietbeeck; hij wordt overluyd 13 oct. 1621. Of zij kinderen hebben nagelaten, is mij onbekend.

2°. Godevaert v. P. v. Z. volgt B. 3°. Lubbert v. P. v. Z., heer van 't huis te Voorn, tr. Margaretha van Avesaet, waaruit Johan v. P. v. Z., die tr. N. N. en wonnen: *a.* Maria v. P. v. Z., vermeld a°. 1610, tr. Jacob de Jong van Baertwijk. (zie M. Balen p. 1100 [1]). *b.* Antoinetta v. P. v. Z., † op Lockhorst 16 dec. 1632.

B. Godevaert v. P. v. Z. tr. Maria Betten: hij werd na den dood van zijnen broeder Jan, beleend 18 oct. 1600 en wonnen: Gijsbert

[1]) In den Aunuaire de la Noblesse, etc. pag. 208 wordt zijne moeder abusivelijk de Huijbert geheeten, dit moet de *Huijter* zijn.

(Jacobus?) v. P. v, Z. heer van Zuydoort, tr. Catarina de Schotte, hij wordt overluyd 16 dec. 1624, beleend na den dood van zijnen vader Govert den 18 sept. 1606. Zij obt. 27 jan. 1658 oud 91 jaar. Zij wonnen: 1°. Gijsberta (Maria) v. P. v. Z., tr. Jacob Frederik van Renesse van Baer, (zie Annuaire de la noblesse des Pays-Bas, 1e année p. 208).

2°. Jacoba v. P. v. Z., de laatste dezer familie, overluyd 33 nov. 1640. (zie Wiardastate bl. 47).

Ook vind ik nog, doch zonder aansluiting, Maria Catharina v. P. v. Z., vrouw van Grijpskerke, Poppendamme en Zuydoort, overluyd den 12 dec. 1629.

Johan v. P. v. Z., heer van Zuydoort was getr. met Adriana van Diemen, die weduwe zijnde, overluyd wordt den 23 jan. 1616.

Adela v. P. v. Z, tr. Cornelis van Rosand, wordt te Utrecht overluyd (wat beteekent dat woord?) den 19 oct. 1617.

Jonker Johan v. P. v. Z. wordt overluyd den 30 oct. 1617.

Aleyda v. P. v. Z. wordt overluyd den 14 julij 1624.

Lubbert v. P. v. Z., in de ridderschap van Utrecht, was van de partij van Leycester a°. 1587. — Zij voeren rood met twee gouden arenden.

Maastricht. A. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

Geslacht Gramaije, (XXII, bl. 637). In alle woordenboeken vindt men gewag gemaakt van Jean Baptista Gramaije, den schrijver van Antiquitates Brabantiae, als, uit een geldersch geslacht, geboren te Antwerpen in 1580 en gestorven te Lubeck in 1635.

Misschien was deze een zoon van Gerard Gramaije, heer van Zevenbergen, tresorier van Antwerpen in 1558, en later betaalmeester van oorlog. Deze Gerard was broeder van Thomas Gr., rekenmeester in Gelderland [1]) en van Jacques Gr., ontvanger generaal van de beden in Brabant.

Over de groote loterij van *f* 2,080,000 door hem in 1567 en volgende jaren ondernomen tot kwijting van *f* 3,000,000 achterstallige soldij van de troepen die in de Nederlanden tegen Frankrijk gediend hadden, doch na den vrede van 1559 ontslagen waren

[1]) Zie Resol. van de Staten gen. 30 aug. 1579.

geworden, — zie men mijne Geschiedenis der loterijen in de Nederlanden, bl. 50—61, 167 en 248—253.

Middelburg. G. A. F.

Geslacht de Graeff. (vgl. A. R. II; XXI, bl. 157, 629; XXII, bl. 55, 208, 272, 303, 367, 475).

Den 16en april 1751, zijn te Amsterdam aangeteekend:

Bernard Lacoste, van Amsterdam, weduwnaar van Johanna Dusart, (moet zijn Desart) op de Fluweele Burgwal

en

Johanna de Graaf van Amsterdam oud 37 jaar, op de Colveniersburgwal, ouders dood, geassisteerd met Salomon Tronchin (en zijn te Diemen gehuwd, 2 mei 1751.)

Amsterdam. J. G. DE G. J. Jr.

Geslachten de Huyter enz. (XXIII, bl. 35.) In mijn bezit is eene geslachtlijst van de familie van Bueren, voerende tot wapen: gekwartierd, 1 en 4 goud met een klimmenden blaauwen leeuw, 2 en 3 zilver met drie zwarte zwijnskoppen gepl. 2 en 1, verwant, o. a. met het geslacht Burman. Kan dit misschien den heer Six helpen? Dan wil ik het volgaarne opgeven.

In mijne genealogie in handschrift van Pijnssen van der Aa, vind ik omtrent de gevraagde Cornelia de Huyter (zie bl. 38), dat zij dochter was van Jacob de Huyter en van Maria de Bruheze. Hare kwartieren waren:

De Huyter	Bruheze.
v. Diepenhorst	Gent.
Pijnssen	Heerman.
Boschhuysen	Feyck.

Johan Pynssen stierf zonder oir a°. 1578 in Spanje, alwaar hij sneuvelde en was kleinzoon van mr. Willem Pynssen heer van Offem, st. a°. 1545, en van Geertruijd de Huijter, dochter van Johan en Petronella van Diepenhorst.

Bij J. Kok in zijn Wapenboek komt dit eveneens voor, doch niet zoo breedvoerig.

In mijne ms. genealogie Suijs, vind ik, Johan de Huyter, st. 26 nov. 1583, was gehuwd met Barbara Suijs, st. z. o. 7 junij 1580,

dochter van mr. Cornelis Suijs en van diens 1e vrouw Maria van Droogendijck. Mr. Cornelis Suijs tr. in 2e huw. te Mechelen den 22 sept. 1525 Anna (Agnes) de Bye, geb. a° 1513, st. a° 1558 dr. van Jan en van Maria van Oud-Heusden.

Van wie was Jacoba de Huijter een dochter? Zij was gehuwd met Jacob de Jonge van Baertwijk. (Zie M. Balen bl. 1099).

Maastricht. A. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

VRAGEN.

Geslacht Crabbe. In de rek. van Axel zie ik dat in 1531, 32 aldaar ten bezoeke was Laurens Crabbe, docteur in de medicijnen en medicijn van den koning van Frankrijk. Ongetwijfeld was hij een Axelaar, want eenmaal was het geslacht Crabbe talrijk in de ambachten Axel en Hulst.

Wie leert mij dr. Laurens beter kennen? wie geeft mij meer bijzonderheden van het geslacht, alsmede 't wapen?

F. CALAND.

Geslacht Persijn. Gaarne zou men vernemen wanneer Reinier Persijn, in de eerste helft der 17de eeuw als kundig plaatsnijder bekend, werd geboren, met wie hij gehuwd was, waar en wanneer zijne echtgenoot of echtgenooten zijn geboren en overleden, wie zijne ouders en die zijner echtgenoot of echtgenooten waren, benevens de namen enz. van zijne kinderen. Vermoedelijk was R. P. gehuwd met eene dochter van Wouter Pietersz. Crabeth † 1512.

V. B.
Gn.

Geslacht van Heussen. Zou iemand ook kunnen opgeven wie de ouders waren van Clementia van Heussen, † te Haarlem in het begin der 16e eeuw, echtgenoot in eerste huwelijk van Willem van Hoogtwoude en Aartswoude, en welke wapens door hen gevoerd werden?

V. B.
Gn.

Geslachten van Trillo, Persijn en van Dorp.

Carel van Trillo, ridder en hoofdschont van Utrecht = N. Persijn.

Sara van Trillo (Trello?) = Frederik van Dorp, geb. 1547, † 1612, ridder, in 1602 gouverneur v. Oostende.

Men zoude gaarne opgegeven zien: 1°. geboorte- sterfjaar enz. der ouders van Carel van Trillo, benevens de door hen gevoerde wapens; 2°. hetzelfde aangaande de ouders zijner echtgenoot; 3°. voornaam, geboorte-, trouw- en sterfjaar van N. Persijn; 4°. geboorte- en sterfjaar van Carel van Trillo.

V. B.
G^n.

Geslacht Wtenhove. Onder dagteekening van 4 julij 1604 komt in het lidmatenboek te Arnemuiden voor: de commissarius Johan Wtenhove. Hij was ingekomen van Middelburg.

Wie was deze?

Domburg. H. W. KESTELOO.

Geslacht Rovelasca. Wie weet iets te melden omtrent het geslacht Rovelasca? Ik ken slechts Jeane R., 2de vrouw in 1558 van Jean Baptiste Schotti, geb. te Venetië in 1532, † te Utrecht 9 oct. 1599 en zoon van Rigo Sch. en Peregrina Faillerij.

Isabella Rovelasca, (dochter van Gaspard, burgem. v. Antwerpen in 1605, en van Elisab. v. Kestelt) getr. met Hendr. v. Berchem, burgem. v. Antwerpen 1655--82, wier zoon was Florent van Berchem.

Eene Rovelasca, moeder van Elisabeth van Bueren, op Amelisweerd bij Utrecht in de eerste helft van de 17de eeuw.

's Gravenhage. G. A. SIX.

Geslachten Geus, Rengers, Boel, Dankers. Uit eene bij mij aanwezige genealogie is mij gebleken, dat op den 31 januarij 1675 te Batavia getrouwd is:

Jacob Geus, commandeur en equipagemeester generaal van Nederlandsch Indië met:

Metta Rengers

en

op den 4den september 1696 in de Nieuwe Kerk te Amsterdam getrouwd is

Cornelia Geus, dochter van bovenstaande met

Hendrik Boel, den jongen, zoon van Hendrik Boel, den ouden, en Elisabeth Dankers.

Zoude men ook kunnen opgeven de ouders van dezen Jacob Geus, van Metta Rengers, van Hendrik Boel den ouden, en van Elisabeth Dankers, benevens beschrijving hunner geslachtwapens?

Als doopgetuigen over Cornelia Geus hebben gestaan: Dirk Geus, Pieter van de Woesteyne, Risje Geus en Geertruid Rengers.

N.

Geslacht van der Laan enz. Uit eene bij mij aanwezige genealogie van het geslacht van Wesel is mij gebleken.

dat:

een Pieter van Wesel, zoon van Jacob van Wesel en Cornelia Kotermans, in 1600—1609 ongeveer, trouwde met Elisabeth van der Laan, Reijersdochter.

dat:

Rochus van Wesel, Fransz, oudste zoon van Frans van den Honert Rochusz, gezeid van Toll, en Klasina van Haarlem, trouwde ongeveer in 1560 of 70 met Agatha van Merken.

dat:

Goverd van Wesel, zoon van Rochus van Wesel en Agatha van Merken, trouwde met Elisabeth van Eyssell Everdsdochter,

dat:

Rochus van Wesel, dijkgraaf van 't Oost- en Westeinde van de Nes, hoogdijkheemraad van den Zuijdpolder van Barendrecht en Karnisse trouwde met Margaretha de Vries, Symonsdochter.

Zoude men ook kunnen opgeven, wie de moeder was van Elisabeth van der Laan, benevens de wapens van van der Laan en diens echtgenoot,

Het wapen van het geslacht van Merken,

Wie de moeder was van Elisabeth van Eyssell en haar geslachtwapen,

Wie de moeder en grootmoeder van moederszijde en de grootmoeder van vaderszijde was van Margaretha de Vries en ook hunne geslachtwapens? N.

Geslacht de Witt enz. Uit eene bij mij aanwezige genealogie van het geslacht de Haze, ontwaar ik, dat: »Geertruyd de Haze, doch»ter van Jeronimus de Haze 3en heer van Stabroek en Helena van »Jugteren, was getrouwd met Pieter Jansz. de Witt, heer van Ro»zenburg, zoon van.... de Witt en van.... van Goudhoeven. dat:

»Jeronimus de Witt, zoon van dezen Pieter Jansz. de Witt en »Geertruyd de Haze, weduwnaar zijnde van Christina Gerards, »hertrouwde met Maria Baalde, weduwe Dirk Blok.

Zoude men ook kunnen opgeven de voornamen van de ouders van P. J. de Witt en het geslachtwapen zijner moeder, benevens het geslachtwapen van Helena van Jugteren en dan nog de namen van de moeder en grootouders van moederszijde en van de grootmoeder van vaderszijde van boven genoemde Maria Baalde, zoo mede hunne geslachtwapens?

Geslacht Persijn. Jan Lammertszn. (Gadema?)

|

Lambert Janszn.

|

Pieter Lambertszn, rentmeester van de geestelijke goederen te Leeuwarden, neemt den naam Persijn als familienaam aan.
{ = 1° N. N.
{ = 2° Aegtje van Beijma? of Aegtje Sirksdocht. Ens? welke laatste, volgens Ferwerda genl. Beijma 4e gen., de echtgenoot van Jacob v. Beijma en de moeder van Aegtje v. B. bovengenoemd zou zijn geweest.

Gaarne zou men vernemen: 1° de vermoedelijke reden voor het

aannemen van den geslachtnaam Persijn door bovengenoemden Pieter Lambertszn; 2° welk wapen hij sedert voerde; 3° met wie hij in den eersten en den tweeden echt was verbonden; en 4o of, de in de vorige eeuw en welligt nog in Friesland verblijf houdende familie Persijn van hem afstamt.

V. B.
G^n^.

Geslacht Wolff. Is het ook bekend wie de eerste gade was van den Beemster predikant Adrianus Wolff, 1777 echtgenoot in 2de huwelijk van Elisabeth Bekker en of hij kinderen heeft gehad?

Mogt dit laatste het geval zijn, zoo wordt mededeeling verzocht van de namen dier kinderen. Beschrijving van het door bedoelden Wolff gevoerde wapen is mede zeer gewenscht.

V. B.
G^n^.

Geslacht Weytsen. Wordt opgave verzocht van het door het geslacht Weytsen gevoerde wapen.

V. B.
G^n^.

MENGELINGEN.

Groote eters.

La gourmandise
Quoi qu'on en dise
Est le meilleur péché de tous [1]).

Im Jahre 1512 ist zu Lünen ein Kuhhirte Namens Evert gewesen, welcher in einem Tage einen fetten Hammel fressen können. G. Gerlich [2]), der dieses erzählet, füget hinzu: Er wäre werth gewesen, dasz ihn die Erde verschlungen hätte, andern zum Exempel; denn er nicht werth gewesen, dasz ihn die Erde tragen

[1]) De naam van den auteur is mij ontgaan. Wie noemt hem mij?

[2]) Vicarius zu Lünen, hat die Historie der Stadt Lünen in teutscher Sprache zusammengetragen, und gehet bis 1646. von Steinen, Quellen d. Westph. Hist. p. 87.

solte. J. D. v. Steinen, Westph. Gesch. IV. Thl. 24 Stück. Historie der Stadt u. Amt Lünen. S. 217.

Voor mij ligt: Histor.-medizin. Abhandl. von dem zu Ilfeld verstorbenen nnd geöfneten Vielfrasz und Steinfresser, nebst beigefügten Protokoll und Sektionsberichten; von Samuel Gottlieb Vogel, der Weltweisheit und Arzneiwissenschaft Doktor [1]. Aus dem Lateinischen übersetzt. Berlin, bei Siegism. Frdr. Hesse, in der breiten Strasse, 1781. 100 pp. in kl. oct.

Behalve van dezen: »Joseph Kohlnicker, aus Passau gebürtig, welcher, nachdem er viele Gegenden in Europa (ook Nederland) durchwandert, endlich im Monat April (in der Nacht vom 28sten zum 29sten) des 1771sten Jahres zu Ilfeld gestorben ist", wordt in dit boekje, p. 69 ff., nog van verscheidene »Vielfrässen, sowohl aus der alten als neuern Zeit", gewag gemaakt, met verwijzing naar Atheuaeus, Deipnosoph. Ausgabe van Dolechamp, L. X. en p. 415, Hist. génér. d. Voyages T. V. L. IX. c. VII, p. 198, Schurig Chylolog. p. 10 u. f., Barrere, France équinox. p. 73, Io. Ionstoni, Thavmatograph. cl. X, Joh. Schenk, Observ. L. III. p. 348, Joh. Helwig, Observ. physs. med. L. XXIX, Henr. Mundius, Opp. phys. med. p. 99, Charleton. Enquiries of nutrition p. 79, Justus Lipsius, Miscell. Cent. V. epist. p. 51, Ge. Rud. Boehmer, Diss. de Polyphago et Allotriophago Wittebergensi, 1757, enz. Men kan hier nog bijvoegen, Jak. Viverius, Wintersche Avonden of Nederl. vertellingen, Amst. 1665, boek III. afd. IV: *Van inswelgen en eten*, W. Goede, Galerij van merkw. menschen, Dordr. 1813, bl. 7, 16, 21, 51, 60, 73, 115, 250, Tafereelen van zonderl. gebeurt. enz., 's Gravenhage 1806, I. bl. 18, 64, 66, 134, II. bl. 39. Ueber die Esz-Lust verschiedener Völker, in Gött. hist. Magaz. von Meiners u. Spittler, III. B. 4. St. S. 577 ff. De nieuwgesorteerde Uitdragerswinkel der tegenw. waereld, Amst. 1734. dl. I. bl. 274.

Un homme qui mangeoit autant que six, se présenta à Henri IV, se flattant que ce prince lui donneroit de quoi entretenir un (si) grand talent. Le roi qui avoit entendu parler de cet homme,

[1]) Der Vater des Herrn Verfassers war der berühmte Rudolf Augustin Vogel, ehemaliger Königl. Groszbritt. und Kurfürstl. Braunschw. Lüneb. Leibmedikus, und Professor auf der Universität zu Göttingen. Anmerk. des Uebers.

lui demanda s'il etoit vrai qu'il mangea autant que six? Oui Sire, répondit-il; et tu travailles à proportion, ajouta le roi? Sire, repliqua-t-il, je travaille autant qu'un autre de ma force et de mon âge. Ventre saint gris, dit le roi, si j'avois six hommes comme toi dans mon royaume, je les ferois pendre: de tels coquins l'auroient bientôt affamé. l'Esprit d' Henri IV etc., Paris 1770, p. 207. Ook bij Vigneuil-Marville, Mel. de Litt. I. 242, in Henriana, Par. An IX, 1801, p. 149, en Nouv. Biblioth. de litt., d' hist. etc, ou Choix de meill. morceaux tirés des Ana, Lille et Par. 1765, t. II. p. 300.

Heberle's culturg. Cat. Abth. P., Cöln 1871, vermeldt, n° 653: *Arn. Klütsch*, wegen seines guten Appetits »*Fress-Klütsch*" gen. Brustbild dieses Kölners, nach *Sim. Meister* lith. v. *Weiss*, m. 5 Reimzeilen im Cöln. Dialekt. gr. fol.; n°. 976: Warhaffte Bildnus eines nimmer satten Menschen-Fressers. In ganzer Figur mit Hut, Katze im Maul, einen Juden in der Rechten und Schinken in der Linken, unten Affe, Ratte etc. Kupferstich, oben und unten Typentext. Nürnb. 1701. fol.

In l'Illustration europ. 1871, p. 312, vindt men iets over »Grands hommes, pauvres mangeurs."

M°.

Merkwaardige schepen. Heywood (Thos.) True Description of His Majestie's Royall Ship, built this yeare 1637 at Wool-witch, in Kent, to the great glory of our English nation, and not paraleld in the whole Christian world. 4to, *frontispice of the ship*. (London?) 1637.

Interspersed with poetry, and has three pages of commendatory verses by Shackerley Marmion. (A Catalogue, XV, January 1872, Old English Literature, on sale by Alfred Russel Smith, 369, Soho Square, London, p. 24, n°. 360.)

Perfecte afbeeldinge van 't wonderlijcke schip, gemaakt tot Rotterdam 1653. Naar A. J. Print, met adr. van F. de Widt. Muller, Cat. v. portr. 2086. (Catalogus dr. P. Bosscha, Koker, van Rappard, Utr. Beijers, 1872, p. 117, n°. 3101.) — Lois teekent, in zijne Chron. van Rotterdam, bl. 146, op het jaar 1653 aan: »Op dit jaer en het volgende syn veel schoone en groote scheepen van oorlog hier tot Rotterdam gemaeckt en een schoon schip

voor den admirael Tromp maer noyt gebruyckt: dese scheepen voerden 70, 60, 56 stucken canon."

Pater Dionysius Carli van Placenz, Capuciner-ordens Prediger' u. berühmter Missionario Apostolico, verhaalt in zijn werk: *Der nach Venedig überbrachte Mohr, od. cur. u. warhaffte Beschr. aller Curtosität. u. Denkw. in allen vier Welt-Theilen*, enz., Augsb. 1693, in 4to, I. Buch, III. Cap.: Die Ankunfft bey Lissabona. Ein sehr grosses Galeon. enz., p. 13:

«Eines Tags [1]), als wir uns die schöne Gegend desz Meer-Ports (der einer unter den schönsten und grösten in Europa ist) zu besichtigen hinaus verfügten, sahen wir allda mit unser höchsten Verwunderung ein unaussprechlich grosses Galeon oder Careaca, das in America gemachet, und der ewige Vatter genennet worden ist: Es hatte 150 Schiesz-Löcher und 3 Mast-Bäum, deren der gröste so dick war, dasz ihn 3 grosse Männer kaum umarmen kunten: Der Schiffer sagte mir, dasz zu Ausstaffirung dieser beweglichen Vestung wenigst 3000. Personen vonnöthen, 150 gute Schritt lang, und 50 tieff, und dasz der Haupt-Segel so grosz wäre, dasz man einen grossen Platz damit bedecken könte; wie es dann auch in der Warheit einem grossen Schlosz gleich sahe."

M°.

Kapellenvlugt. (X, bl. 69, 306, 337.) In den Navorscher X, bl. 69 hebben wij eene vraag gedaan omtrent eene groote vlugt van witte kapellen, die volgens eenen ooggetuige tusschen 1760—1770, in Friesland, gedurende eenige dagen zich zoo sterk vertoonden, dat zij het zonlicht verduisterden. Wel zijn t. a. p. X, bl. 306 en 337 dergelijke vlugten van kapellen van 1859 en 1811 opgegeven, maar de bedoelde vlugt tusschen 1760—1770 is niet nader bepaald of beschreven. — Opmerkelijk is het, dat Cook (Reize rondom de waereld, Amst. 1795. I, bl. 41) tusschen 3—7 december 1768, in een haven bij Rio Janeiro liggende, aldaar drie of vier dagen lang de lucht vol kapelletjes zag. »Zij waren bijna »alle van dezelfde soort, maar in zulke groote zwermen, dat er

[1]) Den 22 april 1667 den Taag binnengeloopen, duurde het verblijf te Lissabon twee maanden.

»duizenden aan alle kanten rondom ons te zien waren, terwijl de »meeste hooger dan onze mars vlogen." J. D. L.

Strooien voor een bruidspaar. (Vgl. XXII, bl. 224, 383, 384). Bij Scheltema, Volksgebruiken der Nederlanders bij het vrijen en trouwen, Utrecht 1832, bl. 126 en vv. vindt men hieromtrent in hoofdst. II, De bruiloft, en bijzonder in de afd. »Gebruiken bij het gaan naar, het trouwen in, en het komen uit de kerk," — velerlei merkwaardigheden. Zoo werd voorheen op Texel, bij het bestrooien met palm en lovertjes, door het bruidspaar (doch alleen bij vermogende lieden) klein zilvergeld uitgestrooid. In Rijnland ziet men nog veeltijds, dat de bruid bij het afrijden naar het raadhuis een bak met suikerwerk op den schoot heeft en dit onder de buurkinderen uitstrooit. Aangaande de vroegere trouwcostumen te Amsterdam vindt men aangeteekend, dat de stoep van den bruidegom en ook van de bruid, reeds vóór het naar de kerk optrekken, door de speelnoots met bloemen en maagdenpalm bestrooid werd; terwijl bij het naar de kerk gaan, de dienstboden klein suikerwerk, soms ook eenig geld, van de stoep onder de zaamgevloeide menigte wierpen.

Het strooien van de bruidsuiker wordt bij de schrijvers over bruiloftszaken, als afkomstig beschouwd van eene gewoonte bij de Grieken, Romeinen en andere volken, wanneer de bruid, bij het uittreden uit het ouderlijke huis, door het te grabbel werpen van noten en andere zaken, afscheid nam van kindsche spelen en van de buurt.

In eenige gedeelten der provincie Utrecht, maakt het artikel bruidssuiker een vrij groot gedeelte der bruiloftskosten uit, en de bruid, die niet mildelijk strooit daar waar zij voorbij rijdt, wordt »eene koude bruid" genoemd.

Wolfaartsdijk. J. VAN DER BAAN.

Martelaarskruid. (XXIII, blz. 47.) De bekende plant caltha palustris in 't Hollandsch dotterbloem of water-boterbloem genoemd, draagt in sommige nederduitsche tongvallen van Duitschland den naam vau Marter- of Märterblume. Reeds Dodoens (1582) vermeldt

dien naam. Kan deze plant ook het martelaarskruid zijn? Ze heeft echter geen witte, maar wel hoog geele bloemen. De naam martelaarskruid is mij overigens niet bekend.

Leeuwarden. JOHAN WINKLER.

VRAGEN.

Nat servet. In den Tegenwoordigen staat van alle volkeren — afdeeling Frankrijk, I bl. 341, wordt gesproken van de levenswijze van den koning aan het hof, en gezegd dat wanneer Z. M. »aan tafel gekomen zijnde, het *nat gemaakte servet* wordt behandigd door den Hofmeester". Nimmer is mij dit gebruik voorgekomen. Zou dat eene vaste bepaling zijn geweest, of zou Lodewijk XV dit alleen voor zich in gebruik hebben gesteld?

U. C. KRAMM.

Honden. In mijne jeugd had er een diefstal plaats bij eenen oom van mij te B., die o. a. eenen winkel hield van wollen stoffen. De dieven hadden op zij van 't huis een gat gebroken, groot genoeg om hun doel te bereiken. Hoeveel zij wegkaapten, doet hier niets ter zake. Een groote hond lag in 't voorhuis, maar deze, anders bijzonder waakzaam, had zich niet doen hooren.

Toen dit 's anderen daags bekend werd en sommige zich verwonderden, dat de groote hond zich niet had doen hooren, vertelden andere, dat dit niet vreemd was, wijl de dieven den hond iets weten in te geven, waardoor hij zijne waakzaamheid vergeet. Dit werd door andere bevestigd. Als ik nu vroeg: wat zij den hond ingaven? bleef mijn vraag onbeantwoord. Zou de Navorscher 't raadsel kunnen oplossen? J. C. K.

GESCHIEDENIS.

Vuurwerk in 1811. Onder dezen titel komt in de aflevering van maart dezes jaars een opstel van den heer J. ter Gouw voor, waarin hij betwijfelt, of het vuurwerk, ter eere van keizer Napoleon op de Hooge-sluis alhier afgestoken, wel eerst uitgesteld is, zoo als W. J. van Brienen van de groote Lindt vermeld heeft in zijn Verslag aangaande Zijne verrigtingen als maire der stad Amsterdam, door mij uitgegeven in mijn werk »Aemstels oudheid of Gedenkwaardigheden van Amsterdam," deel 2, bl. 144. Een kort en eenvoudig verhaal van de ware toedragt der zaak zal ons doen zien, dat het bedoelde vuurwerk inderdaad op den eerst bepaalden tijd geenen voortgang heeft gehad en om bijzondere redenen tot eenen anderen dag is uitgesteld moeten worden.

Napoleon kwam te Amsterdam op woensdag den 9den october 1811 en nam zijnen intrek in het paleis op den Dam. Den volgenden dag werd de heer van Brienen, destijds maire der stad, aan zijne tafel genoodigd. Deze bood den keizer eenige feesten aan, te zijner eere van stadswege te geven, waarbij een luisterrijk vuurwerk op de Hooge-sluis. Napoleon nam dit aanbod met welgevallen aan en bepaalde, dat het groote vuurwerk op den eerstvolgenden zondag, zijnde 13 october, zou plaats hebben. Het toeval wilde echter, dat het weder op dien dag, hetwelk 's morgens vrij goed was, tegen den avond zeer ruw en onstuimig werd. 's Avonds begaf de maire zich naar de Hooge-sluis, om daar den keizer op te wachten. Op het oogenblik, dat hij dezen daar reeds wachtende was, werd hem door den officier der artillerie, die met het maken van het vuurwerk belast was, het onaangename berigt medegedeeld, dat dit niet kon afgestoken worden, daar al de touwen door den harden wind waren losgerukt. Het was eene

moeielijke omstandigheid voor den heer van Brienen, waaruit deze zich evenwel gelukkig wist te redden. Hij besloot in aller ijl naar het paleis te snellen, in de hoop, dat de keizer nog niet vandaar vertrokken zou zijn; hetgeen werkelijk het geval was. Napoleon toonde, bij het ontvangen van deze tijding, niet de minste ontevredenheid en zeide eenvoudig, dat het vuurwerk maar tot een' der volgende dagen moest uitgesteld worden.

Daartoe is vervolgens bepaald de volgende zondag, 20 october. In de Amsterdamsche courant, twee dagen later uitgegeven, leest men dienaangaande het volgende: Amsterdam 21 october. Gisterena vond gaf men tooneelvertooningen om niet en een fraai vuurwerk op de Amstel-sluis. Ten negen uren hebben H. H. M. M. de Keizer en Keizerin zich derwaarts begeven. De Maire bood aan Z. M. de vuurspeer aan, waarop het vuurwerk eenen aanvang nam, ofschoon het weder daartoe niet zeer gunstig was. (Had het den vorigen zondag hard gewaaid, thans regende het bestendig. Er was geen zegen bij het vuurwerk). Echter heeft het bouquet eene schitterende uitwerking gedaan. Geenerlei ongeval heeft de vreugdebetuigingen eener ontelbare menigte, welke zich aldaar begeven had, gestoord.

Ik zou deze zaak met stilzwijgen zijn voorbijgegaan, had niet de heer ter Gouw aan het einde van zijn opstel de vraag gedaan, of men wel veel vertrouwen kan stellen in de naauwkeurigheid van zoo vele andere en gewigtiger zaken, als in het Verslag van den heer van Brienen voorkomen, indien zijn geheugen reeds zoo zwak was ten aanzien van iets, dat zoo krachtig, als een vuurwerk, op de zintuigen werkt? Ik meen aangetoond te hebben, dat de memorie des schrijvers hier niet gefaald heeft, daar het vuurwerk, eerst op zondag 13 october bepaald, tot den volgenden zondag is uitgesteld, zoo dat men althans hierin geene reden kan vinden, om zijne geloofwaardigheid, ook ten aanzien van andere zaken, in twijfel te trekken. Ik ontving het boven vermelde Verslag ter uitgave van mr. Jeronimo de Vries. Deze droeg eens in eene vergadering de Tweede klasse van het Koninklijk nederlandsche Instituut eene levensschets van den heer van Brienen voor, waarin hij onzen maire schetste, als een onpartijdig, moedig en standvastig man, die noch door fransch geweld, noch door geestelijken invloed

of staatkundige partijschap zich liet afbrengen van zijn ernstig voornemen, om zoo veel kwaads te keeren en zoo veel goeds te stichten, als in zijn vermogen was. Denzelfden indruk maakte op mij de lezing van dit Verslag. Ongaarne zou ik zien, dat die goede indruk bij mij en anderen door eene onjuiste opvatting of verkeerde uitlegging van het Verslag verzwakt of weggenomen werd.

P. SCHELTEMA.

Begrafenis van eenen gouverneur van de Kaap de Goede Hoop in 1771. Extract uijt het Dag-Register gehouden aan Cabo de Goede Hoop in den Jaare 1771.

SONDAG den 11 Augustus. Deesen agtermiddag de Clocke omtrend ses uuren is aan een uijtteerende ziekte van omtrend drie maanden, en daar door ontstane verval van levensgeesten en kragten in den ouderdom van 72 Jaren, 2 maanden en 21 dagen tot algemeene droefheid komen te overlijden, den Wel Edelen Groot Agtb. Heere Rijk Tulbagh, raad ordinair van Neederlands India, en Gouverneur deeser Plaatse; hebbende wijlen zijn Edele d'E. Compe. seedert den Jare 1716, in verscheijden Emploijen, en laatst van a°. 1751 tot heeden toe, (in welken tusschentijd denselven in den Jaare 1755 met de qualiteyt van Raad-Extra-ordinair, en vervolgens in a°. 1767 met die van Raad ordinair van Neederlands India is gehonoreerd geworden) als Gouverneur ter deeser plaatse tot bijzonder genoegen van onse Hoog gebiedende Heeren en Meesteren gediend, en deese Colonie wijders op een loflijke wijze bestierd.

MAANDAG den 12 Augs. Vermits het afsterven van den Edelen Heere Gouverneur, zag men de vlag van 't casteel met het rijsen der Zon, ter halver stok bijgemaakt, werdende vervolgens de clocken, zoo van gem. Fortres, als van de kerk, driemalen geluijd, te weeten, des morgens van seeven tot agt, des middags van elf tot twaalf, en des namiddags van vier tot vijf uuren, met welk een en ander, zoo lange het Lijk boven de aarde staat dagelijks in dier voegen zal worden gecontinueerd.

Ondertusschen was den E. agtb. politicquen Raad, des voor noens ten gewonen tijde bij een gekomen, waar in den Oppercoopman en pe. secunde, d' E. Agtb. Heer Mr. Joachim van

Plettenburg eenpariglijk tot Gezaghebber deeses Gouvernements is aangesteld.

En dewijl wijlen hoogst gedte. Heere Gouverneur, bij deszelfs Testamentaire dispositie de begravenis van zijn Edele aan opgem. politicquen Raad heeft opgedragen, zoo zijn den Heer Major en Hoofd van 'S. E. Comps. Militie Hendrik van Prehn, en den coopman en Secretaris van Politie de Heer Oloff Martini Bergh versogt en gecommitteerd, het selve conform het Eminent caracter van wijlen welgem. Edelen Heer Gouverneur te reguleeren, en wel zoo spoedig, dat den daar toe vereijschten Toestel in gereedheijd zouden kunnen zijn, om het Lijk op aanstaanden SATURDAG den 17e deeser maand te kunnen doen ter aarde brengen

En is wijders het voorsz. Lijk van hoogst gedte. Edelen Heer Gouverneur des avonds omtrend Neegen uuren onder het luijden van de clocke des casteels, en omringd met een meenigte van ligtende Lantaarns, uijt deszelfs aan de Caab staande Woonhuys, naar 't casteel, in eene der vertrecken van 't Gouvernement overgebragt, werdende gedragen door Twaalf, zoo Boekhouders als adsistenten; Terwijl voor het Lijk marcheerde d' ordinaire Lijfwagt van wijlen zijn Edele, bestaande in Een sergeant, corporaal en twaalf grenadiers, met hun geweer verkeerd verdekt onder den Linker Arm, volgende agter het selve de bloedvrienden, gelijk mede d' Executeurs des Testaments van wijlen zijn Edele, en na hun, den E. Agtb. Heer Gezaghebber, en de verdere Heeren Leeden van den politiquen raad; zijnde voor het overige bij het voorsz. Lijk inmediaat twee grenadiers tot schildwagten gesteld; in welker voegen het selve tot den dag der begravenis zal moeten werden bewaakt.

DONDERDAG den 15 Aug. De Heeren Major Hendrik van Prehn, en den Coopman, mitsgs. Lidt en Secretaris van Politie Oloff Martini Bergh, ingevolge der op deselve gedecerneerde commissie, het ceremonieel der begravenisse van den Wel Edelen Groot Agtb. Heere Gouverneur Rijk Tulbagh (L. M.) gereguleert en het project daar van heeden in den raade van Politie (ten dien eynde Extra ordinair vergaderd) ingediend hebbende; soo is, na dat het selve geleesen, en in alles, soo wel met het Eminent caracter van Wijlen Zijn Edele, als d' Intentie des gem. raads,

was bevonden te quadreeren, en de gem. Heeren van Prehn en Bergh, voor derselver in deese genomene moeyte waaren bedankt, verstaan, dat voorsz. plegtige uytvaart op den bereyds daar toe geprefigeerden tijd van Saturdag den 17e deeser, ende zulks des namiddags de clocke Twee uuren precise zal werden ter uytvoer gebragt, gelijk zulks en 't geene bij wel opgem. rade, tot voorkominge van alle confusiën en disordres die daar omtrent zouden kunnen koomen t' ontstaan, verders is besloten, by de daar van gecoucheerde Resolutie largo kan werden beoogd.

SATURDAG, den 17 Augustus. Na dat de clocken zoo van 't casteel als der kerk, heeden van 's morgens te seeven uuren, telkens om het half uur geluyd hadden, wierd het Lijk van wijlen den Wel Edelen Groot Agtb. Heere Rijk Tulbagh, raad ordinaris van Neederlands India en Gouverneur deeser plaatse (g. g.) deesen namiddag ten Twee uuren, met het volgende ceremonieel plegtiglijk ter aarden besteld, te weeten:

Voor af marcheerde de oudste Compe. Cavallerie, en daar op het Bataillon burger Infanterie, onder het blasen der Trompetten met sourdines gesteumt, en slaan der dood Marsch.

Volgende hier op onmiddelijk.

Drie veld stucken, yder met twee paarden bespannen, en daar by der vereyschte Arthilleristen; gaande voor yder der voorsz. stucken, een onder officier der Arthillerie, met den deegen in de hand; Terwijl zoo wel de Trompen dier stukken, als het geweer der Arthilleristen met floers waren omstrikt, hebbende de op de voorwagens der meerm. veld stukken sittende voerluyden, insgelijks een floers om hunl. los getoomde hoeden.

Waar agter immediaat volgde.

Het Guarnisoen deeses casteels, het welk op commando van den Heer Major Hendrik van Prehn in beweeging en op marsch geraakt zijnde, stelde denselven zig vervolgens als het commando over alle de Troupen moetende voeren, aan het front der Eerste Compe. burger Cavallerie, om dus het gantsche vereenigde Corps op te voeren; invoegen den Capt. Hendrik Storm, nu voor 't voorsz. battaillon marcheerde, en den Capt. Lieutenant Lodewijk Christoffel Warnecke het selve quam te sluyten; Terwijl de Vaandels door den Lieutenant Philip van Heyden wierden aangevoerd.

Gaande na alle de voorsz. Militie.

Twee Trompetters in den swaaren rouw, zijnde haare Trompetten met sourdines gestemd, mitsgs. met floers bekleed, en banderolles van swart laken.

Waarop volgde d' ornamenten in deese ordre.

De cornette of standaard gedragen door den Boekhouder en geswooren Clercq ter politicque secretarye Marthinus Adrianus Bergh.

Het rouwpaard met swart laken overdekt en geleyd door 'S. E. Comps. eerste en tweede coetsiers, beyde in den swaren rouw gekleed, met los getoomde hoeden en hangende Lamphers.

Het handpaard, behangen met een swart Lakens Zadel kleed ter weeder zijden met het wapen van wylen zijn Edele beschilderd; werdende het selve paard meede geleijd door twee stalbediendens, als de vorige in den swaren rouw gekleed.

Het wapen van Welopgem. zijn Edele, op d' ordinaire wijze op een stang gehegt, en gedragen door den ondercoopman Johannes Cornelis van der Spuy.

Het Helmet, vercierd met een swarte pluym, meede op een stang gehegt, gedragen door den Lieutenant en Ingenieur Carel David Wentzel.

De staf van commando in de hand gehouden bij den Lieutenant der Arthillerie Johannes Fischer.

De Wapen of Lijffrok van swart Laken, meede met het Wapen van wijlen zijn Edele beschilderd, gedragen door den vaandrig en adjudant Kenne Nicolaas Volsteedt.

De Handschoenen, gedragen door den ondercoopman Oloff Godlieb de Wet.

De sporen, gedragen door den Vaandrig Carel Fredrik Brink.

Zijnde de laatstgem. drie ornamenten meede aan stangen gehegt.

Den Deegen in de scheede met het gevest om hoog, gedragen door den Extra ordinair vuurwerker Johannes Bresler.

Den Deegen bloot, met de Punt om hoog, gedragen door den Boekhouder en ordinaire Gecommitteerde Johan Adolff Kuuhl.

Wanneer nu de voorsz. ornamenten, in voegen als boven gezegd, uyt des Gouverneurs Wooning waren gedefileerd, zoo volgde daarop

De Hofmeester van wylen zijn Edele in den swaren Rouw met ongedekten hoofde.

En na denselven.

Agt aansprekers, gaande vier aan vier agter den anderen.

Hier op volgde.

He Lijk van wylen zijn Edele, overdekt met een swart Lakens kleed met swarte zijde Franges en Quasten vercierd, en gedragen door Twaalf zoo Boekhouders als adsistenten, boven dewelke nog zes andere Boekhouders en adsistenten, boven de welke nog ter andere Boekhouders en adsistenten ter weerskanten van 't Lijk gingen, om elkanderen te verposen, gaande wyders nog ter weederzijden van 't Lijk, de ordinaire Lijfwagt van wylen zijn Edele, bestaande in een Sergeant, Corporaal en Twaalf Grenadiers, ende zulks ter weederzijden zes man agter den anderen, in een behoorlijke distantie, werdende de slippen van het Baar kleed door de volgende personen gehouden, als:

Den Ondercoopman en Eerste gesw. Clercq ter politicque, Secretarye Tobias Christiaan Rônnenkamp.

Den Ondercoopman en Secretaris des raads van Justitie Christiaan Ludolph Neethling.

Den Ondercoopman en Resident in de Baay Fals Jan Fredrik Kirsten.

Den Ondercoopman en Opziender vau 't Hout maguazijn Carel Maximiliaan Adleda.

Waar na volgden.

De Bloed vrienden van wylen zijn Edele, mitsg^s^. den Coopman en keldermeester de Heer Pieter Hacker, en den Oud Ondercoopman d' E. Jan Fredrik Tiemmendorff, als Executeurs van deszelfs Testament.

En immediaat na deselve.

Den E. Agtb. Heer Gezaghebber, en de Heeren Leeden van den politicquen raad.

D' Eerw. Predikanten, zoo hier van de Caab, als der buyten districten.

De Leeden van den Raad van Justitie.

Den Eersten Opperchirurgyn deeses Gouvernements.

D' Ondercooplieden.

D' oud Burgerraden.

De Burger Capitains.

De regeerende Weesmeesteren.

De oude Weesmeesteren.

De Commissarissen van civiele en huwelijks saken.

Den Tweeden Opperchirurgijn van 's Comp^s. hospitaal alhier, en den Opperchirurgijn van de Baay Fals.

De Boekhouders in dienst der E. Comp^e.

De oud Commissarissen van Civiele en Huwelyks zaken.

De regeerende heemraaden van Stellenbosch en Drakensteyn.

Hebbende den Land-drost en de Collegianten van Swellendam, mits de ver afgeleegentheyd dies districts, by de Lykstatie niet kunnen present weesen.

De regeerende kerkenraden van Stellenbosch en Drakensteyn.

De oud Heemraden van Stellenbosch en Drakensteyn.

De Lieutenants en Vaandrigs van de burger compagnien de Reserve en Invalides alhier.

De Lieutenants en verdere Officieren van Stellenbosch en Drakensteyn.

De Adsistenten van de resp^{ve}. Comptoiren.

De Brandmeesters.

De oud Diaconen van de Caab.

De oud Diaconen van Stellenbosch en Drakensteyn.

De krankbezoekers.

De Werk- en andere -Baasen, zoo op 's Comp^s. ambagts quartier, als elders bescheyden.

en Eyndelijk:

Eenige Burgers, die onder de resp$_{ve}$. Burger Militie niet sorteeren.

Volgende hier op.

De tweede of jongste Compagnie Cavallerie den Train sluytende.

De Lijkstatie dus onder het geduurig luyden der clocken en het doen van Minut schooten van 't Casteel, waar meede, zoo haast het Lijk op de draagbaar stond, was begonnen, buyten de Barriere van het Casteel gekoomen synde, wierd de Route genoomen, over de steene straatweg tot naar het Huys van den Coopman en Cassier, de Heer Jacobus Johannes le Suëur, en van daar

links op, de Heere gragt langs, voor by het Huys van den E. Agtb. heer Gezaghebber, en zoo vervolgens door de straat ter zijden van het huys van de Weduwe Eksteen, wanneer de Eerste Compe. Cavallerie, die voor uyt was gemarcheerd, zig posteerde met de Rug omtrent in de straat, die naar 's Comps. stal loopt, met de linker vleugel aan 's Comps. Slaven Logie, en met de regter vleugel naar 's Comps. Graan Maguazijn, de oude Zijde spinnerij genaamt, invoegen deselve met het Front naar 't kerk Pleyn quam te staan.

Marcheerende het Battaillon burger Infanterie dusdanig, dat het selve met de linker vleugel, aan voorsz. zijde spinnerij, het front naar 't kerkhoff, mitsgs. het agterste gelid aan de daar teegens over staande Huysen quam te staan; waar na de drie veld stukken voor 't Battaillon gesteld zijnde, de paarden ontspannen en ter zijde afgebragt wierden.

Het Battaillon Militairen deeses Casteels, zig voorts met de Burger Infanterie in een Egual Front gesteld hebbende, rangeerde de tweede Compie. burger Cavallerie, die tot hier den Train had gesloten, zig vervolgens in de straat met het Front naar d' Eerste Compe. Cavallerie.

Het meerm. Guarnisoen en Burger Militie, zig aldus in ordre gerengeerd hebbende, wierd door deselve, zoodra men met het Lijk op 't kerk Pleyn was aangekoomen, het geweer eerst op schouder genomen, en daar na gepresenteerd, dog alles zonder het geluyt van Trompetten, Trommels en dwars Fluyten, tot dat het Lijk in de kerk was gebragt, werdende als doen het geweer op schouder genomen.

Soo dra de Dragers der ornamenten met deselve in de kerk waren gekomen, stelde deselve zig tusschen de gestoeltens zoo van wylen den Edelen Heere Gouverneur, 't welk met swart Laken was bekleed als van de Heeren Leeden des raads. — Terwijl de Trompetters zig inmiddels bij het graf hebbende vervoegd, de rouw en Hand Paarden voorts, ter weederzijden van de kerk deur wierden geplaatst.

Waar na het Lijk meede in de kerk gedragen zijnde, wierd het zelve vervolgens in 't graf needergelaten, en intusschen door voorsz. Trompetters een Treurlied opgeblasen; werdende daar op de orna-

menten op een Tafel, die rondsomme tot op de grond met swart Laken overdekt, en daar toe Expres voor de Predikstoel was klaar geset, needergelegt.

Het Lijk invoegen voorsz. bijgezet zijnde, wierden vervolgens op het diesweegens gegeevene Teeken, Eerstelyk de drie veldstukken gelost, en daar op een generale decharge van de gantsche Infanterie gedaan, waar na op gelijke wijse, een tweede en derde decharge zoo uyt het Canon als Musquetterie volgden: werdende door de Cavallerie niet gevuurd.

Soo dra d' Eerste decharge uyt de Musquetterie was gedaan, wierd met het luyden der clocken, en 't doen van Minut schooten opgehouden, dog yder salvo uyt het handgeweer telkens met een canon schoot van de Couvre Face Imhoff beantwoord.

Werdende laatstelijk, na het doen der derde of laatste decharge de vlag van 't casteel, die tot nu toe ter halver stok had gewaayd, wederom in 't geheel by gemaakt, en ten besluyte de volgende canon schoten gedaan, als:

Van voorsz. Couvre Face Imhoff.	19.
» 't Fort de Knocke	11.
» de groote Battery of Waterschans	9.
» de Battery 's Heeren hendriks kinderen	7.
» de Redoute Tulbagh.	7.
» » Helena	7.
» » Elizabeth	7.

Na verrigting van dit alles, wierd het geweer weeder gepresenteerd, vervolgens hoog in den regter arm gebragt, en de Retraite geslagen, waar op alle de Troupes afmarcheerden, te weeten, de Burgerye na derselver gewoone versamel Plaats, en 't Guarnisoen naar 't Casteel.

De Lijkstatie inmiddels weederom in ordre, meede naar 't Casteel terug keerende, wierd de weg genoomen, voor by het Huys van voorwaarts gem. Heer Hacker, passeerende deselve vervolgens de hoek der straat by de wooning des oud Burgerraads de Wit, en dus langs deselve straat, over de schuyne voetweg tot naar 't Casteel, gaande als doen de slippendragers, mitsgs. de dragers der ornamenten, Paar aan Paar, even voor de aanspreekers, dog den Hofmeester (nu met gedekten Hoofde) voor de dragers van

't Lijk, dis insgelijks Paar aan Paar op de Lijkvolgers volgden.

Sijnde voor 't overige deese statieuse Begraffenisse, alle sints in d' uytterste ordre, en zonder de minste confusien ter uytvoer gebragt, niet teegenstaande de considerable groote meenigte van aanschouwers, die van alle kanten quamen toevloeyen, hebbende deselve zig daar by ongemeen stil, en met alle decentie gedragen; waar toe zeer veel hebben gecontribueerd, de goede ordres, door de Regeering ter Preventie van alle disordres gesteld; volgens welke voor eerst alle de Taphuysen van 's morgens met zonnen opgang geslooten sijnde, niet weederom open gesteld wierden, dan na dat de Begravenisse ten Eenemale geeyndigd was.

Terwijl voorts behalven de dienaren der Justitie, nog eenige manschappen met halve pieken voorsien, waren geordonneerd, om de gantsche weg, waar langs de Lijkstatie zoo in 't heenen gaan naar de kerke, als van daar terug komende moest passeeren, onbelemmert te houden. Werdende ook, zoo dra de Burger Militie van voor 't Wagthuys naar 't Casteel quam te trecken, ten Eersten alle de Toegangen naar het kerkpleyn beset, door differente detachementen uyt de Compie. Burger Infanterie de reserve, om te beletten, dat het selve Pleyn niet ten eenemaale door de Toesienders vervuld rakende, het selve in tegendeel vry en onbelemmerd konde blijven, ten eynde soo wel 's Comps. als Burger Militie, zig op het selve met de drie voor het Lijk gevoerde Veld stucken aan het Front behoorlijk zouden kunnen rengeeren, en de salvos vervolgens, soo wel uyt het Canon als de Musquetterie, in ordre gedaan wierden; boven het welke de Compie. Invalides uyt de Burgerye, aan 't burger wagthuys in 't Geweer heeft moeten verschijnen, door dewelke van Tijd tot Tijd Patrouilles door alle straten wierden uytgezonden, tot weeringe van alle ongereegeltheeden, die bij deese geleegentheyd door slaven en ander slegt volk zouden kunnen werden gepleegd; gelijk ook om diezelfde reedenen, zoo dra het detachement Burger Cavallerie, 't welk agter de Lijkstatie den Train heeft gesloten, haare voorsz. Standplaats had betrocken, eenige Ruyters uyt het selve zijn afgesonden, om langs d' afgeleegenste straten en weegen te patrouilleeren.

Militaire tractementen. (Vgl. A R; XII bl. 2, 104, 266). De vol-

gende opgave, hoewel niet behoorende tot de xviije eeuw, kan den vrager misschien dienstig zijn:

Lijste particularisatie inhoudende, omme te betaelne de vendelen Soldaden van hondert ende xij hoofden, ten advenante van ellef hondert lxxviij (1178) guldenen elcke maent, opgemaakt den 10 dec. 1578 door de hoofdpointers van der »Heuver ende Neder Casselrije van Audenaerde" omme te rekenen met myn' heere van der Vichten, colonel van de Vendelen ghecoren soldaden van de voors. Casselrije:

capitein	lxxx	guld.	chirurgien	x	guld.
lieutenant	xl	»	iij trommelslaeghers elck	x	»
vendrich	xxx	»	xvi cornetten met spijssen (spiessen) elck .	xi	»
ij sergeanten elck .	xx	»	xii musquettiers elck	xi	»
v corporaels elck .	xij	»	iii gougaers elck . .	viij	»
iv lancepassaden elck	xi	»	xxxvij soldaden elck .	viij	»
iv adelborsten elck .	xiij	»	xxij soldaten elck . .	vij	»
den clercq wesende fourier	x	»			

Geconfereert jeghens de lijste mij onderschreven, als commissaris van de monsterijnghe overghegheven ende daer mede ghevonden accorderende.

Mij 't oorconden
(get.) H. van Bilderbeke.

F. CALAND.

Vlugt van H. de Groot van Loevestein. De heer Fret kan in het vervolg zijne leerlingen gerust vertellen, dat de Groots vlugt niet op raad van Elsje heeft plaats gehad. C. Brandt, in zijn Leven van H. de Groot, Dordr. en Amst. 1732 fol., verhaalt bl. 242: »Eindelijk schoot zijn Egae (een vrouw, die in schranderheit weinige haers gelyke vondt) een middel in de gedachten, 't geen den gevangen geviel en van hun beide nader overwogen wert." Zij wilde hem namelijk in de kist, waarin Grotius gedurig van Erpenius boeken te leen ontving, het slot laten uitdragen. Men beproefde of het mogelijk zou zijn, of de Groot, die nog al lang was, in eene kist van nog geen vier voet lengte kon geborgen worden, hoe veel tijd hij het daarin zou kunnen uithouden, enz. »Als men deze proef

tot verscheidene reizen in 't heimelyk *zonder weten van dienaer of dienstmaegt* genomen en naer wensch bevonden had, besloot hy de zaek met Godt te waegen." Te Gorkum komende liet de Groots vrouw tegen die van Daetselaer (den zwager van Erpenius, bij wien de kist met boeken bezorgd werd) zich zeer voorzigtig uit over de mogelijkheid eener ontsnapping, en was nu verzekerd dat hij daar wel ontvangen en verder voortgeholpen zou worden. Daarop werd aan de vrouw van den slotvoogd (hij zelf was niet thuis) verlof gevraagd om de kist met boeken te verzenden, wat toegestaan werd. »'t *Werk dus ver gebracht zijnde* gaf men aen Elsje van Houwening, Grotius dienstmaegt, een dochter van twintig jaeren van beproefde trou en kloekhertigheid, opening van zaken, en vraegde haer of ze wel moedt had het koffer te bestellen." Dit laatste heeft Brandt uit eene zeer goede bron, namelijk: »uit de mondtvertelling van Elsje Houwening, Grotius dienstmaegt, aen myn zaligen Vader, in den jaere 1675 gedaen", zoo als op den kant staat aangeteekend.

Brandt verhaalt verder, hoe veel gevaar de Groot onder weg liep van ontdekt te worden. Onder anderen zegt hij blz. 245. »In 't uitdragen [uit Loevestein] wiert tot viermaal toe van den een en den ander gezegt (doch alleenlyk in 't wilde) *Grotius is daer in*, of *daer moet de Arminiaen in leggen.* Een Soldaets vrou dit hoorende zeide, *ik weet dat voor etlyke jaeren een Bergverkooper met een koffer uit de Stadt wiert gedragen; hier kan dan ook wel een Arminiaen in zyn.*"

Er moet dus eenige jaren vroeger nog eene ontvlugting in eene kist plaats gehad hebben; doch niet uit Loevestein. Want de vrouw van den soldaat zal zoo vreeselijk niet vergroot hebben, dat zij Loevestein eene stad noemde. Het zou ook, ware er niet lang geleden te Loevestein zoo iets gebeurd, zeer gewaagd zijn geweest eene herhaling daarvan te beproeven, en Brandt zou het dan niet als een schranderen vond van Maria van Reigersberg, maar eenvoudig als eene welgeslaagde navolging vermeld hebben. Is *de* stad, de naastbijgelegene stad, Gorkum? En wat is een *bergverkooper?* Is het een koopman in varkens? Of sprak de soldatenvrouw wat slordig, en meende zij eenen verkooper uit den Berg? Dan moet den Berg (Geertruidenberg) de stad zijn waar zij van

spreekt. Misschien geeft Baudart XIII, 43, wien Brandt hier als zijnen zegsman aanhaalt, wat meer licht.

VRAGEN.

Bevolking van Leiden. Hebben er zich ook, in de laatste helft der zestiende eeuw, vluchtelingen uit Vlaanderen en Brabant, die om der godsdienst wille hun land verlieten, te Leiden gevestigd? Kwamen deze vluchtelingen vooral ook uit Gent? Waren het meest wevers? Kwamen ze in grooten getale?

Deze zelfde vragen doe ik ook ten opzichte van Haarlem.

JOHN CHURL.

OUDHEID- MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Klokkenspelen, uurwerken. (Vgl. A R. I en II; XXII, bl. 236, 390). Carrillons et carillonneurs, par Gustave Chouquet. (l'Illustrat. europ. 1re année, n°. 43, 9 sept. 1871, p. 342—343.)

Zur Geschichte der Uhren. *Schlaguhren.* — *Thurmuhren.* — *Taschenuhren.* (Payne's Univ. VIII. Bd. S. 270—271).

l'Horloge sidérale de la cathédrale de Strasbourg. (l'Illustrat. europ., n°. 9, 14 janv. 1871, p. 72.) — Men vindt dit afgebeeld en beschreven in Descript. nouv. de la cathédrale de Strasbonrg etc., 4e édit., Strasb. 1780 (zijnde eene nieuwe uitgave van de door Osias Schadæus gegeven beschrijv.), revue et augm. par Joseph Schweigheüser, p. 70—76; bij Strobel, das Münster in Strasb., 3 Aufl. Strasb. 1853, pag. 22. — Catalog. 85 von S. Calvary & Co. in Berlin, 1871, miscellanea. — Alsatica, n°. 16, vermeldt ook, S. 64: Eigentliche Fürbildung vnd Beschreib. dess Kunstreichen Astronomischen vnd Weitberumbten Vhrwercks zu Strassburg im Münster... Isaac Brunn Argentinae sculpsit a

1621. 2 *Bl. in Fol. in Kpfr. geätzt. Enth.* 144 *Verse von J. Fischart* — Van het astronomische uurwerk in de Mariakerk te Lübeck vindt men berigt in Vermischte Samml. histor, Seltenheiten aus meiner Lectüre, Halle 1785, S. 47, 48, met verwijzing naar Neues Elementarwerk für die niedrigen Klassen der latein. Schulen und Gymnas. 9 Th. S. 34 of 134. Zie ook Heinr. Asmus, Leitfaden zur Lüb. Gesch., Lüb. 1834, S. 139.

Chassant (Alph. Ant. Louis), Notice histor. sur la tour de l'horloge d'Evreux. Nouv. édit. In 8°. de 59 p. 1859. Evreux, Guignard. La 1re édit. est de 1844. (Otto Lorenz, Catal. gén. d. l. libr. franç.)

Kirchenuhren und Jacquemarts. (Payne's Univ. IX Bd. S. 206—207.)

»'t Choor (van l'Eglise Cathedrale S. Gratian, te Tours) is oock, schoon en wel verçiert, en heeft mede een konstigh Uurwerck 't welck de dagen van 't Iaer, en de Planeten, 't aenwassen en afnemen des Maens wijst." (Wegh-Wyser door Vranckryck, 2e druck, Amst. 1657, bl. 284.)

»Anet est aussi sur la riviere d'Eure, et appartient au duc de Vendosme. De Lorme architecte renommé en a conduit le bastiment, fait sous le roy Henry 2. en faueur de la duchesse de Valentinois. Son portail est d'vne structure admirable, et sur iceluy est vne excellente Horloge qui a vn cerf de bronze au dessus, plus grand que le naturel, qui sonne les heures du pied, et vn peu auparauant on entend 15. ou 20. chiens de bronze, qui marchent et abboyent." (Le voyage de France, 4e édit., Roven 1647, p. 206, 207.) Zie ook Gustave Desnoiresterres, Les cours galantes, t. I, p. 195, die verwijst naar Le Marquant, Description du château d'Anet, p. 9, 11. Welligt geven hierover meer: E. de La Querière, Une excursion au château d'Anet, in-8, av. 4 grav., Rouen 1862, Sauvageot, Claude, Palais, châteaux, hôtels et maisons de France du XVe au XVIIIe siècle, en andere schrijvers door Otto Lorenz vermeld.

Veel over klokkenspelen en uurwerken geeft ook M. D. Teenstra, Kronijk of tijdrekenk. tafel, inzonderheid voor de prov. Gron., Friesl. en Drenthe, Uithuizen 1860, Bijl. D, achter dl. II, bl. 324—328. Zie ook den Nederl. Spect. 1863, bl. 47.

M°.

Muntmeesters. (Vgl. XV, bl. 237; XVI, bl. 10, 71, 262.) In het geslachtregister der familie van Brecht, uitgegeven door J. F. A. F. de Azevedo Coutinho y Bernal, staat: »Marie-Anne, Despomereaulx ép. Georges Busscharts, Seignr. de Boom, chevalier par patentes du 7 oct. 1670, conseiller et maître-géneral des monnoijes aux Païs-Bas."

F. CALAND.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Broer Jansz. (Vgl. XXIII, bl. 135). Zijn naam komt eenmaal voor in de naamlijsten van het haagsche Sint-Lucas-gilde en wel onder de boekverkoopers, drukkers enz., »die nog in leven zijn in 1621." In het boek, beginnende in 1682 staat niets dat naar zijn naam gelijkt, ook geen Bouman. De algemeene gildeboeken van de »vijff ambochte, te wete: schylders, glaesmakers, beeldsnijders, boorduyrwerckers ende verlichters" beginnen met 1568 en loopen tot 1656. In dat laatstgemelde jaar toch »sijn eenige schilders haer opwerpende tegen het gilde van S. Luikaes ende hebben versocht aen de magistraet van Schraevenhaege om afgescheiden van het voorschreeven gilde door grootsmoedigheyt ende begeerden te hebben een konfreery op haerselven ende daervan geopteneert een brief, sonder kennis van Deken ende hooftmans." Deze registers nu over dit lange tijdvak behelzen vijfhonderd dertien namen, en Broer Jansz. staat slechts bekend onder de boekverkoopers, en ik voeg er uitdrukkelijk bij, dat zijn naam alleen eenmaal genoemd wordt, en derhalve niet opgegeven is onder de »beeltsnijders" of met de weinig benijdenswaardige bijvoeging »oplichter" of »afsetter." Even als dit archief van Sint-Lucas, heb ik de verschillende kohieren van den Haag voor mijn gebruik afgeschreven, ten einde met de noodige juistheid te kunnen oordeelen over den vroegeren toestand der hofplaats en hare bewoners. Noch

in 1604, noch in 1624 ontmoet ik Broer Jansz. Deze doopnaam is de grondvorm van den tegenwoordigen geslachtnaam Broers, Broerse of Broese. Men vergunne mij de volgende lijst mede te deelen, om een klein gedeelte van de Sint-Lucas-papieren nuttig te doen zijn. De jaartallen duiden de inkomst aan, en wel zoo als gezegd is van zulke broeders, die in 1621 nog leefden en van die later aankwamen. De volgorde naar het alphabet der doopnamen is even »auffallend," als dit gebruik bekend is aan de lezers van den Navorscher.

1621. Anth. Jansz. Tongerloo.
1602. Aert Meurs.
1650. Adr. Vlack
1655. Anth. Lafaille.
1663. Andries Smits.
1669. Aernout Leers de jonge.
1674. Abr. Troyel.
1679. Adr. Moetjes.
1686. Ary France Mol.
1614. Broer Jansz.
1669. Barths. van der Burg.
1678. Barent Beeck.
1620. Corns. Artsz. Vaeth.
1652. Christoffel Doll.
1633. Dirck Leander.
1640. Francoys Spruit.
1638. Gijsbrecht Ernst.
1677. Gideon Backer.
1677. Gerrit Rammazeyn, drukker.
1597. Hendrik Hondius, plaetsnyder. (bij sijn Incomste VIIJ dec. a°. XVc. XCVIJ).
1652. Hendk. Raef.
1660. Herms. van Gael.
1662. Hendk. Hoeckwater.
1669. Hendk. vau Eck.
1611. Jacob. Jansz.
1611. Jan Jansz.
1614. Leendert Ravens.

1644. Lud. Cloetinge.
1662. Levyn van Dijck, drukker.
1672. Leendert Scheltus.
1615. Merten Claesz.
1650. Michiel Stael.
1659. Mich. van Heyningen.
1669. Matth. van Heyningen. Constverkooper.
1663. Niclaes van Couwenhove.
1673. Nicolaes van Mede.
1677. Sr. Noerdig.
1651. Pr. Tongerloo, binder.
1660. Pr. Niellius.
1666. Pr. Smits.
1668. Pr. van Turnhoudt, Constverk.
1677. Pr. Hage.
1679. Cornelis (sic) van der Stoel.
1659. Reynout Borreman.
1662. Severyn Oosterwijk.
1663. Sacharias Symons.
1664. Sierick Gout.
1629. Wm. Hondius.
1669. Wm. Dijckmans.
1678. Wm. van de Graeff.
1672. Hendk. vau Leur, drukker.

Ik wil hierbij alleen dit voegen. Deze aanteekeningen uit de gildeboeken had ik bestemd voor de bekende lijsten in den Navorscher van dr. Ledeboer, wanneer die tot 's Gravenhage zoude gevorderd zijn. Door de uitgave van zijn' onvermoeiden arbeid is dit plan misschien gewijzigd, en toen ik nader in de buurt van den geleerden onderzoeker gekomen, mijne afschriften ter inzage aanbood, kreeg ik ten antwoord: »Te laat en toch welkom. Te laat, aangezien mijn boek afgedrukt is." Zeker zouden de haagsche papieren veel aangevuld of verbeterd hebben. Mijn oog valt juist op het artikel Moetjens, bl. 170. Uit het Gildeboek van 1702, zie ik, dat Adriaan Moetjes opgenomen werd in 1679, dat hij overleed den 9 maart 1717, en dat in 1727 zijn naamgenoot Adr.

M. werd ingeschreven. Ik durf bijna niet meer ruimte vragen, doch als ik op de volgende blz. Jean Neaume zie, wil ik nog van hem zeggen, dat zijn entrée plaats had in 1713, terwijl achter zijn' naam niet zijn sterfdag staat, maar het woord »gequitteerd". In 1728 werd een andere Jean Neaume gildebroeder, die overleden is den 4 januarij, 1780.

Zutfen. J. G. FREDERIKS.

VRAGEN.

Treurspel Jan Jacob. Dezer dagen vond ik onder oude papieren een »treurspel" in ms. getiteld »*Jan Jacob*" in twee bedrijven. Het bevat parodiën op bekende regels uit de volgende treurspelen: Monzongo, Maria van Bourgondië, Jacob Simonsz. de Rijk, Achilles, Gijsbrecht van Aemstel, Phaedra, Epicharis en Nero, Alzire, Hamlet. De personen die in dit stuk optreden zijn *Mivitikan* koning van Zuid-Azie, *Jan Jacob* zijn zoon, *Therasmijn* zijn vertrouwde.

Het bespotten der regie schijnt het doel van den schrijver geweest te zijn.

Mivitikan, een tegenstander van het rooken, wil den tabak uit zijne staten weren, ofschoon zijn zoon een hartstogtelijk liefhebber is, die dit o. a. te kennen geeft door te verklaren, »Neen zonder pijp leeft held Jan Jacob niet." Na een hevig standje tusschen vader en zoon en nadat Jan Jacob een einde aan zijn leven heeft willen maken, geeft Mivitikan zijne opinie op en zegt tot zijn zoon:
»o Held, die 't voorwerp van mijn smart en blijdschap zijt,
»Rook vrij, mits geen regie,"
waarop de vrede weder hersteld wordt.

Zou men mij ook kunnen zeggen, wie de schrijver van dit treurspel is en of het in druk is verschenen?

AZ.

Lof van Hoofdplaats brandspuit. Er is mij omstreeks 35 jaren geleden, een handschrift onder het oog geweest, getiteld: Lof van Hoofdplaats brandspuit. Het was een versje met vierregelige coupletten. Zoo veel ik mij herinneren kan, begon het als volgt:

Juicht nu van vreugd Hoofdplatenaren,
Van wier geluk — zoo ruim bedeeld
Bij dag, bij nacht, in brandgevaren
Een brandspuit aller zorg verheelt.
Slaapt nu gerust..... enz.

Is er iemand die er meer van weet, en kan het ook ergens gedrukt gevonden worden?

Herkingen. ANTH. DE VLIEGER.

Afscheid aan de duiten. Toen bijna een halve eeuw geleden, de oude koperen munten met de nederlandsche centen zijn verwisseld, is er een versje in omloop geweest daarop zinspelende, enkele regels zijn mij in het geheugen gebleven, zoo als b. v. het begin:

»Ach lieve ed'le munt, wij moeten u verlaten.
Ofschoon gij waart bemind, het kan er toch niet baten.
Gij waart een heilzaam iets in onze maatschappij:
Omvlochten. . . . . enz.

Wie weet daar meer van te berigten? Is dat stukje ook ergens gedrukt te vinden?

Herkingen. ANTH. DE VLIEGER.

Nikolaas Hoefnagel. Meermalen is in den Navorscher gevraagd naar het geslacht Hoefnagel, waaromtrent uit vroegeren tijd niet onbelangrijke mededeelingen zijn gedaan: evenwel schijnt uit de voorgaande eeuw en later de naam Hoefnagel weinig bekend te zijn,

Misschien kan het volgende aanleiding geven tot nader onderzoek.

»Nikolaas Hoefnagel was een jeugdig Monnikendammer, die in 1773 een boek uitgaf onder den titel van : Het juichend Noord Holland of verhaal van de reize van zijne Doorluchtige Hoogheid Willem den Vijfden Prinse van Oranje, enz. enz., 21 en 22 Julij 1773. Te Amsterdam bij Gerrit Bom."

Zie verder Het boek der Opschriften van Mr. J. van Lennep en J. ter Gouw Amsterdam Gebroeders Kraai 1869. Wie weet er meer van?

Beemster, J. BOUMAN.

Zinspreuken. Van Chrysostomus was de spreuk: *Geloofd zij God voor alles;* — van Willem I: *Saevis tranquillus in undis;* — van

Hugo de Groot: *Hora ruit;* — van Thomas a Kempis: *Ik heb geen rust gevonden dan in hoekskens en boekskens.* En zoo voorts. Wie helpt mij, mijne verzameling, die deze en andere spreuken van bekende personen bevat, aanvullen?

E. LAURILLARD.

[Eenige kan de heer L. er vinden in den Konst- en Letterbode 1844, dl. I, bl. 277 en bij van Orden, Handleid. voor verzamel. v. nederl. historiepenningen, 2e st., bl. 145.]

KUNSTGESCHIEDENIS.

Orgels en orgelmakers. (Vgl. A. R. II.) 1593. Am 8. April begann Meister Johann Schlegel, Orgelbauer und Organist von Zwoll, den Umbau der Orgel in St. Reinold, wo für er bereits 1591 die Arbeit begonnen hatte; er vollendete sie 1596. Die Dortmunder Chronik, bij Fahne, Dortmund, I, 205.

Van het orgel in de 1724 ingewijde kerk te Königstein, geeft Joh. Gabriel Süss eene beschrijving. Hij zegt o. a.: »Die Orgel, welche mitten auf dem männlichen Singechor, auf der Abendseite der Kirche, am Thurm, ihren Platz hat, ist das neueste von denen innern Kirchgebäuden, sie ist das schönste aber auch gewisz das kostbarste Stück unserer Kirche, auf alle folgende Zeiten. Es wurde solches Werk anfänglich im Baucontract für 1300 Rthlr. zu erbauen, an Herrn Johann Ernst Hähneln, Königl. Pohln. und Churfürstl. Sächs. Hof- und Land- Orgel-Baumeistern, im Jahr 1747 im Monat Julio, überlassen." Dit orgel, dat den 2 febr. 1749 werd ingewijd, kostte, met inbegrip der som bij de inwijding besteed, ongeveer 2000 Rthlr. Historie des Städtgens Königstein, Dresd. 1755, S. 122 ff.

Vermeld vond ik:

Müller, W. A., Orgel-Lexikon, oder die Orgel, ihre Einrichtung und Beschaffenheit. 4. (neueste) Aufl. 8. Schneeb. 1860.

Michaelis, C. F., Zur Geschichte der Orgel (in een duitsch werk of tijdschrift).

Weiss's Kostümkunde. II. Gesch. d. Geräthes im Mittelalter, is genoeg bekend; zie ook Teenstra, Kronijk enz., II. 90, 96, 131, 151, 154, 317, Gron. Volksalm. 1843, 10, en andere jaargangen.

M°.

Allerlei betrekkelijk den amsterdamschen schouwburg. (Vervolg van blz. 190).

V.

De orde in den amst. schouwburg. Is 't thans niet altijd even rustig onder het schouwburglievend publiek, de onrust bepaalt zich gewoonlijk tot den »Engelenbak." Vroeger was 't niet beter. 't Scheen of Vondels vermaning, in 't portaal te lezen, ijdele taal was. Althans men bedreef onder de vertooning allerlei moedwil, raasde, tierde, floot, ja rookte tabak. De heeren van den gerechte mochten dit niet lijdelijk aanzien. Reeds op 13 julij 1687 had men bij keure hieraan paal en perk willen stellen. 't Baatte niet. Den 26 januarij 1720 was men gedwongen deze keur te hernieuwen en »bepaalde, »dat niemand eenig geraas, getier, gefluyt, Tabak te »rooken, of eenige andere baldadigheyt, het zy met actien of woor»den in de schouwburg [zou] mogen maken, op een boete van drie »gulden voor de eerste maal, en voor de tweede maal tien guldens." Om hieraan kracht bij te zetten, werd de hoofdofficier gemagtigd op de speeldagen twee »'s Heeren Dienaars" in den schouwburg te houden »om op de aanklagte van de Regenten der voorschreve »Godshuysen, sodanige menschen die sig daar aan [aan bovenge»noemde wanordelijkheden] schuldig [maakten,] uyt te leyden, en »ook, na vereysch van saken, aan haar Ed. Achtb. aan te brengen. Op dinsdag den 7 april 1761 werd dit plakaat wederom gerenoveerd en aan den schouwburg aangeplakt, wegens het verschrikkelijk geweld op dinsdag 31 maart der vorige week, dat ontstaan was om de italiaansche zangeres mej. Davia.

VI.

Verplichtingen der dichters van den a. s.: In de Historie van den amsterd. schouwburg (toegeschreven aan Fokke, grootendeels

eene variatie op Wagenaar) leest men op bl. 23. »Op de Acteurs »en Actrices werd eene verpligting gelegd, om aan de verbindte-»nissen, welke zij met de Regenten hadden aangegaan te beant-»woorden. Niemant, en vooral geene Poëeten mogten ten nadeele »van den schouwburg samenspannen." Iets meer hieromtrent leest men in de in 1720 gerenoveerde en geamplieerde keur van 13 julij 1687. Onder een der artikels komt dit voor:

»Dat geen Poëten, nog andere, onder malkanderen eenige con-»tracten, cabalen of verbintenissen sullen vermogen te maken, om »daar door de Schouwburg of de Regenten van het Burger Wees- »en Oude Mannenhuys te beledigen, en het Inkomen van de voorsz. »Schouwburg te ruineeren, of een boete van duysent guldens voor »de eerste maal, en voor de tweede maal op gelijke peene van duy-»sent guldens, en arbitraale correctie daar en boven na exigentie »van saken."

J. H. RÖSSING.

VRAGEN.

Bol. In eene advertentie voor het 10e deel van den Hollandschen Mercurius, behelzende de aanmerkelijkste voorvallen in Europa in 't jaar 1659, gedrukt by Pieter Casteleyn, boekdrukker op de Markt, in de Keizerskroon, anno 1671, (en bij gevolg een herdruk) leest men de volgende woorden:

in verscheyde nagedrukte copyen zijn zeer grove misslagen: sommighe hebben uytgelaten onse zeer wel getekende platen van den ervaren Bol, te weten:

in het 3 en 4 deel de Zeeslagen tegens d'Engelsen.
» » 7 deel tegens de Franken.
» » 9 » de Zee-Bataillie in de Zondt.
» » 13 » het Conterfeytsel van Tyoan in Oost-Indië.
» » 16 » Del Mina, Cabo Verde, Kormantyn in Afrika, oock de Kaerte van Munsterlant.
» » 17 » de Brandt van London.
» » 18 » de Aertbevinghe van Ragausa, de Attacque op Chattam en Scheerenesse en
» » 19 » 't Belegh van Candia.

Alle die platen komen in mijn exemplaar op de aangeduide plaatsen voor: het zijn etsen op koper, die zich echter door niets onderscheiden en dus ter naauwernood aan Ferdinand Bol kunnen worden toegeschreven.

Vrage. — Is aan iemand nog een »ervaren" Bol bekend, die daarvan de maker geweest kan zijn?

BERG.

PROEVE EENER NAAMLIJST VAN TOONKUNSTENAARS, KUNSTVRIENDEN EN SCHRIJVERS OVER (EN IN BETREKKING TOT) TOONKUNST, die, van de vroegste tijden tot het jaar 1800 in Noordnederland (het tegenwoordig koninkrijk der Nederlanden) geboren zijn, of korteren of langeren tijd gewoond hebben.

VERZAMELD DOOR

DR. J. P. HEIJE.

Vervolg van bl. 151.

N.

NABER, ... Zalt-Bommel .... *Orb.*

NABER, C. F. g. Deventer (?) 1798, † Deventer 1861. *Orb.*

NAERSSEN, GUILLAUME VAN. Beyerland .... *I.*

NAGEL, J. .... 1782. *O.*

NAGEL, A. VAN DER. .... *K.* Concert. Op. 1.

NARGENHORST, F. Amsterdam 1548—50. *Orb.*

NATORP, B. C. L. Sneek (?) 1818. *S.* Aanleiding tot onderwijs in het zingen.

NAUTA, LUCAS EVERTS. Blessum 1789. *O.*

NECK, DIRCK VAN. Amsterdam 1693, Haarlem 1695—1702. *O.* & *Kln.* (I. 65).

NECK, JACOB VAN. Weesp 1673—87, Leiden 1687— † 99. *O.* & *Kln.*

NECK, WILLEM VAN. Weesp 1687—1706. *O.* & *Kln.*

NEEFE, LOUISE. g. Bonn 1779, Amsterdam 1794—96. *Z.*

NEIJTS, FRANÇOIS. Amsterdam 1810. *Z.*

NEIJTS, JACOB. g. Brugge...., Amsterdam 1772, † Boulogne 1794. *Z.*

NEK, C. VAN. Hoorn .... *O.*

NEUFVILLE geb. RITTER, L. C. DE. g. Amsterdam 1784, † 's Gravenhage 1859. *Kl.*

NEUMANN, WILLEM. Amsterdam 1772— † omstreeks 1800. *Kl. & K.* 6 Sonaten voor Klavier, 2 Violen en Bas; de Psalmen.

NICASIUS. Utrecht 1561. *I.* (Speler op de viool, harp, handpijp, duijtsche pijp, cromhoorn, schalmei en sijnck.)

NICASIUS PIETERSZ. Utrecht 1571. *Harpsp.* (misschien dezelfde als de voorgaande.)

NICOLAI, JOHANN GOTTLIEB. g. Gross Neundorf 1744, Zwolle 1776— † 1801. *O. & K.* Cantate: Het onweder; Zes Sonaten voor Klavier, Viool en Bas.

NICOLAIJ, JOHAN HENDRIK. Middelburg 1780 † 1804. *O.*

NICOLZON, JOSUA. † Hindelopen 1754. *O.*

NIEBURG, ... Groningen 1796. *O.*

NIELEN, G. ...... *K.* Aria voor Viool.

NIEROP, DIJRCK REMBRANDTSZ. VAN. g. Nieuwe Niedorp 1610, † Nieuwe Niedorp 1682. *S.* Wiskonstige Musijka. (I. 97).

NIEUWENHOF, NICOLAAS VAN. g. Amsterdam ...., 's Hertogenbosch 1559. *Orb.*

NIEUWENHOFF, HARMEN VAN. Amsterdam 1530—40. *Orb.*

NIEUWENHOFF, HENDRIK VAN. Amsterdam 1530—40. *Orb.*

NIEUWENHOFF, JAN VAN. bijgenaamd Bestevaer en ook Hanske van Coelen. Amsterdam 1530—40. *Orb.*

NIEUWENHUIJSEN, FREDERIK. g. Zutfen 1758, Utrecht 1778— † 1814. *O. K. & S.* Ev. Gezangen voor Orgel; verschillende Cantaten; Eerste lessen der Zangkunst.

NIEUWENHUIJSEN, JAN FREDERIK. g. Utrecht 1784, † Utrecht 1851. *O.*

NIEUWOLD, J. H. Warrega 1803—5 *T.*

NIEUWPOORT, QUINTIJN VAN. 's Hertogenbosch 1471. *Z.*

NIJENHUYSEN, DIRC. Utrecht 1662. *O.*

NIJMEGEN, JAN VAN. Utrecht 1427. *Sp.*

NIJPOORT, H. VAN. Utrecht 1631. *T.*

NIJS, JOOS. Bergen op Zoom 1497—98. *P.*

NIKLAASSEN of NICOLAASSEN, HENDRIK. Utrecht 1549. *Orb.*

NIKOLAAS DIRKSZ. Texel vóór 1440. *O.*

NITELROOIJ, PAUL VAN. g. Gemert 1788, † Oss 1859. *Orb.*

NOBEL, HENRICK. Utrecht 1503—22. *O.*

NOYTS, Pr. Bergen op Zoom .... *Im.* (?).

NOLTING, W. C. Amsterdam (?) .... *K.* Sonaten voor Piano en Viool. Op 2.

NOORD of NOORT, A. VAN. .... 1666. *O.*

NOORD of NOORT, JACOBUS VAN. Amsterdam 1652—57. *O. Kln. Fl. & K.* Variatien.

NOORD of NOORT, JAN MICHIEL VAN. Utrecht 1604—30. *O. & Tr.*

NOORD, SYBRAND VAN. Amsterdam 1649, Haarlem 1692—95, Amsterdam 1695 (?) —1703. *O. & K.* Sonaten voor Fluit, Viool en Bas. (I. 65 & 97).

NOORD, WILLEM VAN. Utrecht 1623/4. *O.*

NOORDEN, CLAES. Amsterdam omstreeks 1690—1734. *Klg.*

NOSTER, HENRICK. Nijmegen 1578—88. *O. & Kln.*

NOTEMAN, JACOB. Leeuwarden 1636—37. *Klg.*

NOUTS, MICHIEL SERVAASZ. g. Delft omstreeks 1630, Amsterdam 1659— † 93. *O. & Kln.* (I. 68).

NOVA TERRA, CLAES DE. Egmond 1526. *O.*

NOZEMAN, JACOBUS. g. Hamburg 1693, Amsterdam na 1724— † 45. *O. V. & K.* 6 Sonaten voor Viool en Bas; Gezangen met 2 stemmen. (I. 97).

NUMAN, M. Monnikendam ...... *O.*

O.

OBRECHT, JACOB. g. Utrecht omstreeks 1430, Antwerpen 1492, Brugge 1499—1500, Antwerpen 1501, † Italië 1505. *K.* Missen, Motetten, enz. (I. 26—28).

ODOLPHO, JACOB. Wommels 1755. *O.*

OEKELEN, FRANS VAN. Middelburg 1796— † 1826. *O.* & *K.* Scherzando en Marsch voor piano.

OETSELINE, HANNEKYN. Middelburg 1364. *Z.*

OEVERING, ... Leeuwarden 1741. *O. & K.* Psalmboek.

OGLE of OGLIJ, ULRICIA. Utrecht 1644—48. *Z.*

OLOF, ... Utrecht 1494. *Tamb.*

OIJERS of OJERS, JOHANNES. Leiden 1754—83. *O.*

OIRSCHOT, JAN VAN. 's Hertogenbosch (?) 1635. *T.*

OLDENRAET, GODEFRIED. Zutfen 1639. *O.*

OLIJVIER, Meester. Rotterdam 1535. *O.*

OLLEFEN Cz., WILLEM VAN. Amsterdam 1783. *K.* Proeve van Muzikaale uitspanningen (I. 133).

OLTHOFF, ... Groningen 1790—96. *O.*

OOST, J. VAN. .... 17e eeuw. *T.*

OOSTWAARD GOVERTSZOON, MAARTEN. g. Hem 1702, Oosthuizen 1721— † 60. *O.*

OS, ALBERTUS VAN. Vlissingen 1768. *O.*

OS, DIRK VAN. 's Hertogenbosch 1386. *Z.*

OTTER, CHRISTIAAN. g. Ragnit 1598, Nijmegen omstreeks 1650— † 60. *Uitvinder van de* Tuba herctotectonica.

OTTERSPOOR, WILLEM HERMANSZ. VAN. Utrecht 1580. *Z.*

OTTO, ... 's Hertogenbosch 1448. *O.*

OUDE, MARIA DE. (Echtgenoote van Jan Luyken). Amsterdam 1768. *Z.*

*OUDEMONT, MATHIAS. .... Z. (In de kapel van Karel V).

OUDENHOVEN, JAN VAN. Bergen op Zoom 1471—72. *Z.*

OUDERHAGE, JAN VAN. Arnhem 1399. *P.*

OUDSHOFF. W. Rotterdam 1814—33. *S.* Handleiding tot aanleering van het Kerkgezang.

OUTREN, JOHANNES D'. g. Middelburg 1662, Oostzaan 1685, Franeker 1687, Arnhem 1691, Amsterdam 1708— † 22. *S.* Verhandelingover de Muziek en een instrument »Magrepha" genaamd.

OVERBEKE, JOHANNES VAN. Middelburg 1766—89. *Orb.*

OVERDIEP, A. A. † Amsterdam 1852. *T.*

OVERHARDT, ... *O.*

P.

PADBRUÉ, CORNELIS THYMENSZOON. Haarlem 1641—43. *K.* Kusjes: Lof van Jubal. (I. 28—32).

PADBRUÉE of PADBROUCK, DAVID A. 's Gravenhage 1563, Haarlem 1585. *Z.* (I. 29).

PAEPKEN, HENDRIK. 's Hertogenbosch 1356. *Orb.*

PALING, J. H. g. Woerden 1796, Schiedam 1816, Rotterdam 1818. *Kl. O.* & *Kln.*

PARADIJSVOGEL, J. Amsterdam 1750—66. *Orb.*

PARISIUS, EUSTACIUS. g. Hesdin 1616, Amsterdam 1640, Leiden 1645— † 78. *O.*

PASSIUS, JACOBUS DE. Vianen 1772—76. *O. & K.* Verzameling Gezangen; de Psalmen.

PAUW, CORNELIUS DE. g. Amsterdam 1739, † Leiden 1803. *K. & S.* Zangwijzen van eenige Ev. Gezangen; Recherches philosophiques sur les Egyptiens et les Chinois.

PAUWELS. Middelburg 1364. *Tr.*

PEESCH, GERRIT. Zoelen 1776. *O.*

PEIJER, WILLEM. Utrecht 1446—50. *O.*

PERREUS, JACOB. Utrecht 1621—25. *O.*

PERS, P. D. Amsterdam 1654. *K.* Boxvoetjes voor 2 geluiden in» 't Uitnemend Kabinet."

PETER. Utrecht 1402—3. *H.* & *Tr.*

PETER. Utrecht 1466. *O.*

PETER. Utrecht 1579. *Trompetter.*

PETER. Utrecht 1625. *Trompetter.*

PETER, Meester. Bergen op Zoom 1473—74. *O.*

PETER, Meester. Utrecht 1477—81. *Orb.*

PETER, Meester. Utrecht 1505—6. *O.*

PETER, Meester. Utrecht 1547. *O.*

PETER, Meester. Utrecht 1567—69. *Orb.*

PETER, Meester. Utrecht 1574. *O.*

PETER, Meester. Utrecht 1603. *Orb.*

PETER ADRIJAENSZ. Utrecht 1571—74. *O.*

PETER AERTSZ. Utrecht 1575. *Orb.* (?)

PETER GHERIJDSZOEN. Utrecht 1403. *Sp.*

PETER JANSZ. Utrecht 1574—99. *Orb.*

PETER WILLEMSZOEN. Utrecht 1403. *Sp.*

PETERS, JACOB. Utrecht 1473. *Tr.*

PETERS, M. FABIAN. g. Sneek (?) .... 1550. *Orb.*

PETERSEN, DAVID. Amsterdam 1683—95. *V.* & *K.* Speelstukken voor Viool en Bas; de bekoorlijke Cecilia.

PETIT, ALEXIUS PETRUS .... 1763. *Klg.*

PETIT, JAN. Leiden 1720— † 54. *O.*

PFEIFFER, J. C. Monnikendam .... *O. Kln. & K.* De Vrede van J. Hazeu Cz. (I. 133).

PHILIPS JANSZ. 's Gravenhage 1538. *Z.* (I. 74).

PHILIPS, JACQ. g. Wouw 1794, † Antwerpen 1833. *O. & K.* Preludiën en Variatiën voor Orgel.

PHILIPSEN, JOHAN. ... 1636. *Klg.*

PIERMAN. Middelburg 1364. *I.*

PIETER, Meester. Utrecht 1567. *Orb.*

PIETER CORNELISZ. Utrecht 1556. *I.*

PIETER HENDRIKSZ. Bergen op Zoom 1604—5. *Kln.*

PIETER WILLEMSZ. Utrecht 1594. *I.*

PIETERS, JAN. eigenlijk genaamd Harmens. Leeuwarden (?) 1719—20. *Orb.*

PIETERSZ, P. Amsterdam (?) 1658. *K.* Psalmen.

PIGHIUS, ALBERTUS. g. Kampen omstreeks 1490, Spanje, Rome, enz. ...., Kampen 1539, † Utrecht 1542. *S.* (Werken onbekend).

PIJC, PIETER. Leiden 1597. *Sp.*

PIJS of PISO, HERMANUS. Leiden 1624— † 45. *O.*

PILT, MARIA. 17e eeuw. *T.* (I. 32).

PINT, PIETER HEUKSEN. Goes 1552. *Z.*

PISA, GOERT VAN. Zie GOERT VAN PISA.

PITTON, T. 's Gravenhage 1745—48. *O. & K.* Oranje Hof.

PLANQUE, J. DE. g. .... 1770, † 's Gravenhage 1856. *Cl.*

PLATS, JOSEPH. g. Spanje begin 18e eeuw, Amsterdam 1763—76. *Ob. & K.* 6 Duo's voor 2 fluiten.

PLEMP, CORNELIS GIJSBERTSZ. g. Amsterdam 1574, † Amsterdam 1638. *T.* (I. 13).

PLEGER, J. .... 1670. *Orb.*

POEL, ROELL VAN DER. Utrecht 1441 (?) *P.*

POELGEEST, CASPAR. Franeker 1616 (?) *O. V.* en *speler op de Lemtumtirum.*

POLDERMAN, CORNELIS PIETERS. Goes 1552. *Z.*

POLITES of BURGHER, JOACHIM. g. Goes einde 15e eeuw, † Antwerpen na 1548. *T.* (I. 32).

POOL of POOLE, M. g. York, 1624, † Holland 1679. *S.* Predicatie tegen het gebruik van het orgel.

POOL, PHILIPPUS. Leiden 1755—59. *O. & K.* Melodiën op stichtelijke liederen.

POPMA, OEVERING DE. Holland (?) 1710. *K.* 6 Suiten voor klavier.

POPPE, JOES. Middelburg 1364. *Tr.*

POPPES, LIEUWE. . . . . . . na 1485. *Z.* (I. 71).

POST, D. F. Borculo 1791. *O.*

POTDEVIN, ... (vader van J. N.) 's Gravenhage 1776. *V.*

POTDEVIN, JOSEPHUS NICOLAUS. g. 's Gravenhage 1776, Amsterdam 1793— † 1842. *H.*

POTDEVIN, N. J. g. Amsterdam 1798, † Amsterdam 1866. *H.*

POTEIJ, MARIA. Amsterdam 17e eeuw. *Z.*

POTHOLT, J. g. Amsterdam 1726, † Amsterdam einde 18e eeuw *O. Kln. & K.* 12 Simfoniën; de Psalmen. (I. 116).

PRAEGER, HEINRICH AUGUST. g. Amsterdam 1783, † Coblentz 1854. *V. G.* & *K.* Trio's, Kwartetten, Quintetten.

PRIÉ, JACOBUS DE. Middelburg 1749— † 58. *O.*

PRINS, HENDRIK JANSZOON. Medemblik 1645—50. *O. & K.* Medemblikker Scharrezoodtjen.

PRINS, J. Zutfen 1798—1848. *O.* & *K.* Feestzangen bij de inwijding van het nieuwe orgel.

PRINSEN, P. J. g. Haarlem omstreeks 1780. *K.* & *S.* Proeven van Schoolgezangen; Zangleerwijze.

PROBUS, ... Rotterdam 1766. *S.* Over het nuttig gebruik en ontstichtend misbruik van het psalmgezang.

PRUIMERS, CORNELIA. g. Amsterdam 1681. *Z.*

PUTMAN, W. Oudewater 1799—1864. *O.* (I. 109).

PUTTE, HENDRIK VAN DER. of PUTEANUS, ERYCIUS. g. Venlo 1574, † Leuven 1646. *S.* Modulata pallas. (I. 98).

PUTTEN, ... VAN. Utrecht 1607. *Magister Choralium.*

Q.

QUICKELENBERGH of QUIKKELENBERGH, JOHANNES FREDERIK. g. 's Gravenhage 1686, Rotterdam 1715—20. *V.* (I. 32 & 98).

QUIINT. Utrecht 1403. *Sp.*

QUIRIJN, Meester. Haarlem 1648. *I.*

QUOINTE, P. Amsterdam (?) 1620. *K.* Missen, Psalmen, enz.

TAALKUNDE.

Spreekwijze. Hij laat violen zorgen. (XXIII, bl. 210.) Tweederlei verklaring heb ik hiervan gevonden. Tuinman zegt, Spreekw. I, bl. 9, »Dit zal genomen zijn uit de woorden des Zaligmakers wegens het onbezorgt wassen der bloemen, Matth. 6: 28. De lelien zyn in violen verwisselt." Hij verwijst naar zijne Fakkel bl. 504. Ik heb die niet en weet dus niet of zij over deze spreekwijze licht verspreidt. De heer Harrebomée, Spreekwoordenb. II. bl. 383, merkt er op aan: »Dit gevoelen heeft weinig grond, daar de Heiland geene zorgeloosheid kan bedoeld hebben gelijk die, welke in het spreekwoord gelegen is, behalve nog de verwisseling van leliën, waarvan de tekst spreekt, met violen." Hij geeft eene andere verklaring: hij denkt bij de violen in deze spreekwijze aan muzijkinstrumenten. »De violist van beroep," zegt hij, »laat zijn speeltuig altijd even lustig gaan of liever de viool, hier als zelfwerkende voorgesteld, brengt steeds alle bekende en onbekende deuntjes voort. En of men elders al moge zorgen, de viool is onbekommerd. Het zal aan de boeren-kermis-dansen ontleend zijn."

Hebben wij hier nu aan de plant of aan het muzijkinstrument te denken? Wij zouden met zekerheid kunnen beslissen, indien deze spreekwijze ook in eene andere taal voorkwam. Maar tot nu toe heb ik niet kunnen ontdekken, dat zij bij een ander volk dan het onze in gebruik is. Wij zullen het dus niet verder dan tot waarschijnlijkheid kunnen brengen.

Het gevoelen van de heer Harrebomée komt mij niet waarschijnlijk voor. Reeds lang is de spreekwijze in gebruik geweest. Men vindt haar in zeer oude verzamelingen. Daaruit volgt, dat wij het woord *zorgen* moeten nemen in de beteekenis die het toen had, namelijk van *bezorgd zijn*, niet in die waarin wij het woord nu doorgaans gebruiken. Bezorgdheid kan men toeschrijven aan een levend wezen, aan een mensch of aan een dier. Men kan ook eene plant of bloem als bezorgd voorstellen en b. v. spreken van eene bloem, die, bezorgd voor de koude nachtlucht, haren kelk sluit of

eene, die, bezorgd voor de zonnehitte, zich in het lange gras verbergt. Maar hoe een muzijkinstrument, hetzij eene viool, hetzij een ander, bezorgd kan zijn en waarvoor, vat ik niet.

De bezwaren, die de heer Harrebomée maakt tegen Tuinmans verklaring, zijn dat voor mij niet. Eene verwisseling, zoo als wij hier vinden (van violen in leliën), is in onze spreekwoorden en spreekwijzen niet ongewoon. Men zegt .b. v. *het is een kale vink* en *het is een kale rat.* Beide kan even goed: want het is een kaal dier waarmede men den persoon vergelijkt; welk dier, komt er minder op aan. Zoo zegt men niet alleen van den beschonkenen, *hij heeft een buis aan*, maar ook *hij heeft een vest aan* en *hij heeft het jak aan* [1]. Sedert men meende, dat hier van een overkleed gesproken werd, was het vrij wel hetzelfde, welk overkleed men noemde. Hetzelfde merken wij op bij de spreekwijze, *hij heeft een stuk in zijn kraag*, die, toen men de beteekenis van *kraag* (hals) vergeten was, ook wel vervangen werd door *hij heeft een stuk in zijn laars.* De verandering van *leliën* in *violen* is van dezelfde soort, of liever zij is nog gemakkelijker te verklaren. Want zijn de zoo even gemelde veranderingen willekeurig, hier is er eene goede reden voor aan te wijzen. De lage bloempjens, die tusschen het gras in groeien, hebben reden om bevreesd te zijn, zij moeten vreezen vertrapt, weggeschoffeld of met het gras afgemaaid te worden. Tot die bloempjens behooren de viooltjens, die dikwijls in velden of voetpaden in het wild groeien. Maar leliën behoeven daar niet voor bevreesd te zijn: zij groeien hier te lande alleen waar zij gekweekt worden, in bloemperken of in potten, en vallen bovendien met hare hooge stengels te veel in het oog om zorgeloos vertreden te worden.

Niet zwaarder weegt bij mij de andere bedenking. Met spreekwijzen aan den Bijbel ontleend wordt niet zelden wonderlijk omgesprongen en, hetzij uit misverstand, hetzij met opzet, daar eene andere beteekenis aan gegeven dan zij oorspronkelijk hebben. Men denke b. v, aan *eene stem des roependen in de woëstijn* of *zij hebben Mozes en de profeten.* Het zou dus zoo vreemd niet zijn, indien een woord, dat eene vermaning tot onbezorgdheid bevat, in den mond des volks in eene aansporing tot zorgeloosheid verkeerd was.

---

[1]) Men zie hierover Nav. XXIII, bl. 98.

Maar dit is het geval niet. Als wij letten op de beteekenis, die het woord *zorgen* had in vroegeren tijd (en in dien tijd komt de spreekwijze voor) en op den vorm, waarin wij haar meermalen en vooral in de oudste verzamelingen aantreffen, *laat violen zorgen*, dan blijkt het ons, dat onze voorvaderen haar als eene aanbeveling van onbezorgdheid hebben gebezigd en dat eerst in lateren tijd *hij laat violen zorgen* gezegd is van den man die van voren niet weet dat hij van achteren leeft en Gods water over Gods akker laat loopen.

Wij hooren de spreekwijze ook aldus: *hij laat roosjes zorgen.* Deze vorm (niet bij Harrebomée te vinden) is stellig van lateren tijd en zij bewijst evenmin dat *viool* de bloem, niet het muzijkinstrument beteekent, als *hij heeft een vest aan* en *hij heeft een stuk in zijn laars* bewijzen, dat *buis* en *kraag*, in de oudere vormen waaronder die spreekwijzen voorkomen, kleedingstukken beteekenen.

Wat iets meer bewijst voor Tuinmans verklaring is het volgende. Jezus wijst, als hij Matth. VI tot onbezorgdheid opwekt, op de vogelen des hemels en op de leliën des velds. Nu vinden wij onder onze spreekwijzen niet alleen *laat violen zorgen* maar ook *laat de vogeltjens zorgen.* Er wordt daar wel bijgevoegd *die hebben dunne beentjens*, doch dit zal wel een toevoegsel van lateren tijd zijn. Ons volk houdt er van om aan eene spreuk, eene vermaning of een eenvoudig gezegde iets toe te voegen, waardoor het eene andere beteekenis krijgt of louter eene aardigheid wordt. B. v. *houd uw fatsoen* is eene opwekking of vermaning, *oude lieden moet men eeren* eene spreuk, *hij is zoo wijs als Salomo*, *hij is zoo rijk als de keizer* zijn eenvoudige spreekwijzen. Maar ons volk maakt er van *houd je fatsoen en eet bollen uit je zak; oude lui moet men eeren, al zou men ze ook met stokken slaan; hij is zoo wijs als Salomons kat, die viel van wijsheid van de trappen: hij is zoo rijk als de keizer, die van armoede in 't gasthuis stierf.* Het is met *laat de vogeltjens zorgen* even zoo gegaan.

P. LEENDERTZ WZ.

Deun. (XXIII, bl. 101). Om een deun beteekent, zoo als ook uit de door den heer de Hond opgegevene verklaring blijkt, zoo veel als *uit een grap*, *uit kortswijl.* De oorspronkelijke beteekenis

van *deun* was *vermaak*, *genoegen*, waaruit later die van *jok*, *scherts*, of liever *vermakelijke klucht* is ontstaan. In beide beteekenissen was het bij al onze oude schrijvers bekend. Thans is het woord verouderd en leeft het slechts hier en daar nog in Noordholland en in Belgie.

J. M. V. S.

Deun. De afleiding van *deunen,* schertsen, mallen, komt wel overeen met de bekende spreekwijze: een deuntje zingen; maar niet met deze: wat zijt gij deun, gij ziet op een cent. De vraag blijft dus: hoe is de dubbele beteekenis van dat woord over een te brengen?

E. A. P.

Deun. Met reden brengt E. A. P, *deunen* in verband met *een deuntjen zingen.* De oorspronkelijke beteekenis van *deun* is niet, zoo als J. M. v. S. meent, *vermaak*, *genoegen*, ook niet *jok, scherts,* maar *geluid.* Kiliaan geeft als eerste beteekenis op tonus, modulus, sonus, en het verwante mhoogd. *dôn* beteekent hetzelfde. In Der minnen loep lezen wij, I: vs. 1197, hi sprac in truerliken done, en ald. vs. 1585 (hi) riep in yammerliken done, dat is met treurig, klagelijk *stemgeluid*, op treurigen, jammerenden *toon.* Later werd het vooral gebezigd met betrekking tot den zang, het moest dus beteekenen *zangwijze*, vervolgens ook het *gezang* zelf, en daar hij die zingt meestal in eene vrolijke stemming verkeert, *vrolijk gezang.* De beteekenissen van *vrolijkheid* en *scherts* lagen nu voor de hand.

Om den deun, waar de heer de Hond naar vraagt, beteekent dus uit scherts; maar in Westfriesland gebruikt men het voor »om niet, voor niet, gratis" (Nav. XXI, bl. 530). Tegen *uit scherts* staat eigenlijk over *in ernst*, en tegen *om niet, om wat.* Doch het zijn verwante begrippen en vandaar dat die uitdrukkingen dikwijls verwisseld worden. Zoo zegt Vondel in zijne Hekeldichten,

Is 't *om 't jok,* of is 't *om 't wats* spel,

en nog, wanneer wij een paar knikkerende jongens vragen, speelt gij om knikkers of centen? zullen zij antwoorden, neen, wij spelen maar *uit gekheid.*

Zoo komt ook *deunen*, vroeger *gedruisch maken, geluid geven,* aan de beteekenis van *schertsen, jokken.*

Van dit *donen, deunen* (want de *eu* is hier, zoo als in vele andere woorden uit *o* ontstaan) ags. *thunian*, oudn. *duna* en *dynja*, komt *donder*. De *d* is ingevoegd, als in verscheidene andere woorden waar *er* op *n* volgt: *er* is het achtervoegsel, waardoor van werkwoorden zelfst. naamw. afgeleid worden, die den persoon te kennen geven die de handeling verrigt. Oorspronkelijk was *donder* ook niet, zoo als nu, de naam van het geluid, maar van hem die het geluid veroorzaakt, van den dondergod. In het Oudnoordsch komt *Thundr* nog voor als een der namen die aan Odin gegeven worden.

Het andere *deun*, waar E. A. P. melding van maakt, komt bij onze oude schrijvers als bijwoord voor, met de beteekenis van *vast*, *digt*, bij werkwoorden die binden of iets dergelijks te kennen geven b. v. Der minnen loep I, 353.

Die baut wort daer al duen ghewrongen.

II. 3825, Is een man so duen ghebonden. — Zoo ook vs. 1733. Die zelfde beteekenis van *vast* heeft het ook in »elck was *doen* in 's anders graci" (ald. I, 1092); »daer sy so *duen* ghevangen staen" (II, 2849); »hi hiltse alsoe *doon* metter ketten" (III, 302); »harde *doen* bebrieft" d. i. door brieven zeer krachtig bevestigd III, 324); »daer die vrouwen soe *duen* staan" d. i. zoo vast op haar stuk staan (II, 2605). *Doon* en *vast* vindt men somtijds bij een, b. v. Der minnen loep, I, 1637,

Ende sette hoer liefte *doen ende vast*
An enen verren vreemden gast.

Brab. Yeesten b. VI. vs. 8024,

daerne saen
Die hertoghe van Gelre helt
Sijn leven lanc, in sier ghewelt,
Vast gevangen *ende done.*

Wat aan iets vast, aan iets bevestigd is, is er *digt* aan. *Doon* heeft ook deze beteekenis. In Der minnen loep II, 1051 wordt van eene leeuwin gezegd: »Si wreeffse (de huik die Thisbe had laten vallen) *duen* teghen der aerden", en nog kan men dagelijks hooren, *deun aan den weeg*, digt aan den wand, *deun aan de kerk*, vlak bij de kerk. Te Nijmegen zegt men *doon*, in Friesland *deun*, in Noordholland, volgens van Kalken, Taalgids I, bl. 109, *doon*, *deun*. Mis-

schien dat men in sommige streken van Noordholland zegt *doon;* maar ik heb het woord daar nooit met lange *o* hooren uitspreken, wel met korte, *don* en in den comparativus *donder*.

Even als het hoogd. *fast*, zoo vindt men ook *doon* als louter intensivum, b. v. Der minnen loep I, 1919, »doen gebieden"; vs. 2130 »duen minnen"; II, 1725 »duen schuwen"; vs. 2768 »duen jaghen."

Deun wordt ook, zoo als E. A. P. ons herinnert, als bijv, naamw. gebruikt en dan beteekent het *vast*, *vasthoudend*. Doorgaans meent men er mede *vasthoudend aan het geld, karig*. Het wordt altijd in eenen eenigzins ongunstigen zin gebezigd. Iets prijselijks echter drukt het uit bij Hooft, Tacit. Jaarb. IV, cap. 68 waar hij *arcta amicitia* door *deune vriendschap* vertaalt. Insgelijks ald. III, cap. 55. Hij verhaalt daar, dat de onmatige weelde in levenswijze verminderde. Men begon op minder kostbaren voet te leven, evenwel alleen uit vrees voor de gevolgen die het voeren van eenen grooten staat had, niet omdat men er afkeerig van was. »Maar," vervolgt hij, «de voorneemlijkste invoerder van *deunder wijze* (*adstricti moris*, zegt Tacitus) is Vespasianus geweest." Hij spreekt hier van eene *bekrompener, spaarzamer* levenswijze. Bij denzelfden schrijver vinden wij *deunheid*, wat anders altijd van bekrompenheid ten opzigte van het geld gebezigd wordt, in ruimeren zin genomen. Graaf Floris verontschuldigt zich wegens zijn vergrijp tegen Velsens vrouw gepleegd en zegt (Ged. II, bl. 227),

Laet werden yet verschoont mijn misslach onbedacht
Van d' uytsteeckende plaets, daer ick op was gheseeten:
En wilt gheen Vorst zijn ruymt, naer all' mans *deunheyt* meeten.

Deunheyt geven wij hier, dunkt mij, het best weder door *bekrompenheid*. Over hetgeen al of niet geoorloofd is, wil Floris zeggen, denkt een vorst wat ruimer dan Jan Alleman, hij neemt het er zoo naauw niet mee.

E. A. P. vraagt: »Hoe is de dubbele beteekenis van dat woord overeen te brengen?" Wij hebben gezien, dat het twee verschillende woorden zijn. Maar zij schijnen toch tot ééne familie te behooren. Er moet een sterk werkwoord bestaan hebben, dat in het Gothisch luidde *thinan, than, thenum, thunans*, in onze taal *denen, dan, danen, gedonen*. Het is hetzelfde als het grieksche sterke werkwoord *τεινω* (*τονος* wijst op een perfectum *τετονα*) en het latijnsche

reduplicerende *teno*. Van dit laatste vinden wij bij de schrijvers die ons overgebleven zijn, nog slechts het participium *tentus* in gebruik, dat door de grammatici en woordenboekschrijvers bij het van *teno* afgeleide *tendo* gevoegd wordt, doch daar niet bij behoort, want het partic. van dat werkw. is *tensus*. Maar het praeteritum *tetini* en het futurum exactum *tetinero* kennen wij toch uit Festus. In de talen van duitschen stam vinden wij van het praeteritum afgeleid, oudhoogd. *danjan*, *denjan*, nieuwhoogd. *dehnen*, angels *dhenjan*, oudnoordsch *thenja*, goth. alleen het zamengestelde *ufthanjan*, alles met de beteekenis van *uitstrekken*. Van het participium komt ohd. *donjan* dat dezelfde beteekenis heeft, het nieuwhoogd. *dohne*, strik om vogels te vangen (lat. *tendicula*), en ons adject. en adverb. *done*, nu *don*, *doon* en *deun* uitgesproken.

Naar zijnen oorsprong zou dit woord de beteekenis moeten hebben van *uitgestrekt*, *uitgerekt*. En inderdaad geeft de Teuthonista ons juist dat en dat alleen op als de beteekenis van *doen*, namelijk extensus, extensivus, protensus, protensivus, expansus, expansivus. Wat uitgestrekt, uitgespannen is, is *strak* (het woord is met *strekken* zeer na verwant), *stijf*. Volgende beteekenissen zijn *vast* en *digt*. In »Ondect die lieflike aengesichten
Ende wiltse niet *te duen beswichten*,"
Der minnen loep II 4143, zouden wij voor de laatste woorden in plaats kunnen stellen *te digt omhullen*, en hetzelfde als *deun aan de kerk* is *digt aan de kerk*. *Vast* is ook wel niet geheel hetzelfde als *stijf*, maar verschilt er toch niet veel van en wordt er in vele gevallen mede verwisseld: nog meer met het daaraan verwante *stevig*. *Stijf*, *digt* en *vast* op een gepakt bijv. is vrij wel hetzelfde. Beteekent het nu in het algemeen *vast*, het wordt vooral gezegd van hem die *vast* is aan zijn geld, er niet van scheiden kan, dus *karig*, *bekrompen in het uitgeven van geld*, eindelijk ook *bekrompen* in andere opzigten. Zoo heeft een woord, welks eerste beteekenis *uitgestrekt* is, ten laatsten de geheel daartegen overstaande van *bekrompen* erlangd. Menigeen zal er misschien vreemd van opzien en er bij denken aan het bekende *lucus a non lucendo*, waar zoo vaak de spot mede gedreven is, wat zoo vaak als een voorbeeld van eene dwaze afleiding is aangehaald, Te onregte evenwel, want die afleiding is wel niet juist, maar in het geheel niet dwaas

of bespottelijk: men kan er in overvloed vinden die dezen naam veel meer verdienen. Er zijn verscheidene woorden in die eene rij van beteekenissen hebben doorloopen en er zoo in het einde eene bekomen, die van de eerste en oorspronkelijke zeer veel verschilt.

Dat *deun* = zangwijze, lied, scherts, en *deun* = uitgestrekt, vast eenerlei oorsprong hebben, vermoeden wij reeds, als wij zien dat zij en hunne stamverwanten dezelfde consonanten hebben, namelijk in het Angelsaksisch en Oudnoordsch th-n, in onze taal en in het Hoogduitsch d-n. De vocalen evenwel verschillen. De beteekenissen schijnen nog al uit een te loopen. Maar dat deze niet onvereenigbaar zijn leert ons het latijnsche *tonus*, wat wij ook in onze taal overgenomen hebben (*toon*). Men moge dit nu houden voor een woord aan het Grieksch ontleend (*τονος*) of (wat ik eerder geloof) voor eene afleiding van *teno* (even als *toga* van *tego* en *procus* van *precor*), in beide gevallen komt het van een werkwoord dat *uitstrekken, spannen* beteekent. *Tonus* heeft dus in de eerste plaats *uitrekking, spanning* te kennen gegeven. Hoe is het aan die van *klank* gekomen? Misschien is de eerstvolgende beteekenis geweest *spanning, inspanning*, *intrekking* van de stem bij het uitspreken van sommige lettergrepen of woorden, *klemtoon*, *accent*, en is daaruit weder die van *krachtig geluid,* eindelijk die van *klank, toon,* voortgevloeid. Misschien ook, en dit komt mij waarschijnlijker voor, is de tweede beteekenis *dat wat gespannen wordt* (vgl. het Gr. *τονος*, dat ook *touw* en *strik* beteekent) en voorts, omdat er een voorwerp dat gespannen is, geluid kan geven, *geluid*, *klank*, *toon*. — Behalve *tonus*, dat oudtijds ook donder beteekende, heeft het Latijn nog *tonare*, klinken, donderen, en *tonitrus*, donder, alles van *teno*, ik strek uit, ik span.

Ons zelfst. naamw. *done*, *deun* en het mhd. *dôn* onderstellen een sterk werkwoord, dat verloren is en dat in onze taal zou moeten luiden *duinen*, *doon*, *gedonen*. *Done, deun* is eene afleiding van het participium. De zelfstandige naamw. van het participium van sterke transitive werkwoorden afgeleid geven doorgaans het product der handeling te kennen. *Kloof*, *kreet*, *reet*, *spleet*, *stof*, *vond*, *wrong*, beteekenen wat door *klieven*, *krijten*, *rijten*, *splijten*, *stuiven*, *vinden*, *wringen* wordt voortgebragt of verkregen. Heeft nu *duinen* hetzelfde beteekend als *denen*, namelijk *spannen*, dan is *done* hetgeen door spannen wordt voortgebragt. Het voorwerp, waarbij onder de oude duitsche

volken het spannen het meest te pas kwam, was de boog. Het product van dat spannen was *geluid*, *klank*. Eigenlijk ontstaat dat geluid wel niet bij het spannen, maar bij het loslaten van de pees, wat op dat spannen altijd volgt. Doch zoo haarfijn onderscheidt het volk niet.

P. LEENDERTZ, WZ.

VRAGEN.

Dubbele plaatsnamen. Sommige plaatsen in Nederland hebben twee namen; b.v. Numansdorp of Buitensluis, Ouddorp of Diepenhorst in Zuidholland; Vrouwenbuurt of Lieve-vrouwen-Parochie, Augsbuur of Lutjepost, de Knijpe of Nieuw-Brongerga in Friesland, enz. Het dorp Grijpskerk in Groningerland heeft ook twee namen; hoe is die andere naam? En is Prinsenland het zelfde als de Klundert in Noordbrabant?

Leeuwarden. JOHAN WINKLER.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Geslacht de Huijter. (Vgl. XXIII. bl. 35.) De eerste die op de regeringslijsten van Delft voorkomt is Jacob Willemsz. de H., schepen in 1361.

In een handschrift van de kon. bibl. te 's Gravenhage, getiteld Bataafsche Adelaar, 4 deelen in fol., komen voor:

Agnete de H. getr. met Nicolaas v. d. Laen (wiens kleinzoon Dirk, burgem. v. Mechelen, geh. was met Trijn Lijaucama, zuster van Jel, vrouw v. Erard v. Pipenpoij) en Clemence de H. getr. met Erasmus v. Dilft, beide dochters van Jan de H. en Petron. v. Diepenhorst, kleind. van Jan de H. en Agatha Sonck en achterkleind. van Rodolf de H., burgem. v. Utrecht.

Dit komt niet overeen met de regeringslijsten van Delft, alwaar Jan de H., schepen van Delft in 1404, genoemd wordt zoon van Nicolaas. Ook vind ik op de regeringslijsten van Utrecht in Burmans Jaarboeken geenen de Huijter vermeld.

G. A. SIX.

Geslachten van Bueren en Oudheusden (Vgl. XXIII, bl. 35.)
Mr. Johan de Huyter =Petronella van Diepenhorst.
schout v. Delft, dijkgraaf v. Delfland, werd
12 nov. 1510 heemraad van Delfland. Hij
was de stichter van het gemeenelandshuis
van Delfland te Delft (westzijde van het
oude Delft.)
Giselbert van Oudheusden Hugo'szn., priester, vermeld 1322.

H. C. VAN BAKKENES JR.

Geslachten Spiering en Oudheusden (XXIII, bl. 38, 41, 102, 103). Alverardis, Geertruid en Christina Spiering waren in de 2de helft der 15e eeuw nonnen in de abdij Leeuwenhorst of ter Lee. Claes Spiering was in 1550 pastoor te 's Gravezande, en Willem Spiering was in 1666 eigenaar van de voormalige adellijke hofstede Ouwendyck in de nabijheid van 's Gravezande.

Adriaen van Outheusden, een Gorkumer, † 14 november 1692, is niet te Voorburg, maar te Voorschoten van 1669—1692 pastoor geweest.

H. C. VAN BAKKENES JR.

Geslachten Spiering en Oudheusden. De stamlijst van het uit den huize van Heusden gesproten geslacht Spiering of Spierinck [1]), geeft Fahne, Geschichte der Köln., Jül. und Berg. Geschlechter, II, Bd. S. 142, op wiens naauwkeurigheid, wat de spelling der namen aangaat, men zich echter niet kan verlaten. Deze stamlijst eindigt met de kleinkinderen van Franz v. Spiering zu Tüschenbroich, was er 1625 von Freiherrn v. Schönebeck kaufte, Herr zu Sevenaer, clev. Erbmarschall, Groszhofmeister, Oberkämmerer d. Herzogthum Jülich, Gouverneur zu Düsseldorf, Amtmann zu Wassenberg, 1623 von Kaiser Ferd. II. in den Reichsfreiherrnstand erhoben, en van zijn broeder Goswin, Freiher v. S., Stifter der Linie zu Froenberg, Oberkämmerer v. Wolfg. Wilh., Herzog zu Pfalz—

[1]) Ook wel Spirinc, Spirincx, Spieringh geheeten. Wapen: in zwart een gouden rad of wiel, Oudenhoven, Gouthoeven, de Rouck, Butkens, v. Leeuwen, Smallegange, Christyn, enz.

Neuburg, Gouverneur zu Neuburg, Landpfleger zu Monheim, geb. 1585, † 1638 [1]): Carl Wilh., Frhr. v. S. zu Tüschenbroich und Sevenaer, 1705 bei Jülich, 1712 bei clev. Ritterschaft aufgeschworen, en Wilh. Franz Frhr. v. S., Herr zu Froenberg, Geh.—Rath, Marsch., Amtmann zu Burg—Langenfeld, h. Maria Sus., Gräfin von Preusing (Preysing?). Vgl. v. Lang, Adelsb. d. Königr. Baiern, p. 241, die Hüsten heeft i. pl. van Heusden, en volgens wien Franz Spiering bovengenoemd, d.d. 23. Merz 1623, vom Kaiser Ferd. II. zum Freiherrn erklärt wurde, en Hattstein, Die Hoheit d. Teutschen Reichs—Adels, I. p. 91, III. p. 80, waar volgende afstamming voorkomt:

Goswin v. Spirinck auff Frowberg u. Risswick —
Agnes, Freyn von Haszlang.

Wolff Adrian, Fh. v. Spiring, auff Frowberg —
Maria Ursula, Freyn zum Thurn.

Maria Barbara Francisca, Freyn v. Spiring — Joh.
Joseph Wiguleus, Fh. v. Weichs auff Obergriesbach.

Het wapen geeft Fahne aldus: Ein quergetheilten Schild, oben in Schwarz ein goldenes Rad, unten drei (2. 1.) rothe Bienenhäuser in Silber (wapenvermeerdering?); auf dem Helme ist das Rad zwischen zwei schwarzen, offenen, Adlerflügeln wiederholt. Robens, Elementar—Werkchen d. Wapenkunde, III. Thl. S. 229, N. 72. Von Spiring. Haben in schwarz und silber quer getheilt, im Schwarzen ein goldenes sechsspeichisches Rad, im Silber drey Schläuche [2]); auf dem silber und schwarz bewulsteten Helme einen doppelten schwarzen Flug mit dazwischen wiederholtem Rade. Die Helmdecke ist gold und schwarz. Vgl. Sibmachers New. Wapenb., Nor. 1609, II· Th. Blat 121, en Bernd, Hauptst. d. Wappenw., 2. Abth. S. 300, 449.

---

[1]) Zonen van Adrian v. S., zu Riswick u. Sevender, Amtmann zu Lobith, † 1604, bij Wendelina v. Schmülling. Erbin zu Sevenaer, T. von Goswin u. Adriana v. Hackfort.

[2]) Sieh dieses Kennzeichen bei D. Spener unter den Werkzeugen und Instrumenten im Wapen von Vohenstein. Vermutlich sollen die Schläuche natürliche Farbe sein, auf dasz nicht Metall auf Metall komme.

Men zie voorts over dit geslacht, Jac. v. Oudenhoven, Beschr. v. h. Landt van Heusden, Amst., by Nicol. v. Ravesteyn, 1650 [1], bl. 8, 12, 21, 23, 24, 26, 29; Denz., Beschryv. v. d. Stadt Heusden, Amst., bij denz., 1651 [2]), bl. 14, 21, 35, 36, 47, 52; uitgave van 1743, bl. 19, 36, 40, 47, 61, 132 vlgg., 186, 191, 252, 256, 268, 286, 372, 375, 392, 409; Denz., Beschr. v. 's Hertogenb., uitg. v. 1670, bl. 65, 66, 68, 69, onder de schepenen; Gerlach, Oorspr. enz. v. h. Collegie van den voetboog van St. Joris te Heusden, bl. 21, 65, 66, 68, 89, 132; Butkens, Troph. de Brab. t. II. Livre XI: Echevins de Bois-leduc, op de jaren 1338, 1403, 8, 12, 27, 34, 47, 49, 52, 54, 58, 92, 96, 1514, 18, 65 [2]); Le grand Théatre Sacré de Brab., t. II. pt. II. p. 13, 44, 50 (kwart.. Oey, Spieringh van Aelburg, Eyck, Bueren), 64, 96, 124, 128, 130, 131 bis; Handel. v. h. Prov. Gen. v. K. en W. in N.-Brab. dl. III. st. II: Charters, in 't Regist. op Aalburg en Spiring; Ibid. over 1850, bl. 47, over 1847, bl. 81; Kemp, Beschr. v. Gorinchem, bl. 445, 446: Aard Spierink Aartsz., burgem., schepen en tresor., 1537—1544 (in 1543 Aard S. Aartsz. van Aelborgh genoemd), te Gorcum; Gouthoeven, Chron., bl. 120, 145, 156, 197, 210, 294, 433, 451, 480, 620; v. Leeuwen, Bat. Ill., bl. 686, 740, 747, 750, 758, 863 bis, 874, 984, 1051, 1109, 1136, 1189; te Water, Verb., III, bl. 374, IV. bl. 135; Kron. Hist. Gen. te Utr. V. 89, VII, 126; v. Steinen, Westph. Gesch. II. 980 (sic), IV. 462, 528; Hermans, Geschdk. mengelw. o. N.-Brab. II. bl. 126; Chron. regist. o. h. vervolg v. v. Mieris Chartb. bl. 13. Zie ook de stamlijsten van de Bie, v. Boecop, van Breugel, v. d. Dussen, v. Lynden, bij Ferwerda en Kok, Butkens, in Uittreksels u. h. dagb. van Aerent toe Boecop, bij Hettema, Stamb., enz.

Anno 1436 is met de Ambachts-Heerlijckheyt van Herpt verlijdt Arent Spiringh van Aelburgh, by gifte van Vrouwe Iacoba,

---

[1]) Deze uitgave kwam in 1743 reeds zoo zeldzaam voor, dat dit werk bijna in vergetelheid geraakt, en door de liefhebbers vruchteloos gezocht werd. (Voorrede der uitgave van 1743.) Hermans, Mengelw., I, 141. Op nieuw afgedrukt in Hermans Bijdr. t. d. Gesch., Oudh., enz. van N.-Brab., dl. II.

[2]) Deze lijst is naauwkeurig. Vgl. Hermans, Mengelw., II. 69, die verwijst naar eene verhandeling (welke?) van mr. W. C. Ackersdyck.

ende by confirmatie, van Hertoghe Philippus. Van Oudenhoven, Landt van Heusden, bl. 12.

Anno 1425 verloste eenen Dirck van der Merweden ende Arent Spieringh van Aelburgh Vrouwe Iacoba uyt Gent (P. Heuterus Burgund. Rer. lib. 4 ad ann. 1425). Ende heeft Vrouwe Jacoba aan Arent Spiringh van Aelburgh ghegeven de Heerlijckheyt van Herpt in den jare 1436. Ibid. bl. 24. Vgl. Pape, Stad en Land van Heusden, I. bl. 100 en aant. 10.

Hij was vermoedelijk dezelfde met Aert Spierinc, dien hertog Jan van Brabant, 8 januarij 14 $\frac{18}{19}$, van het drossaartschap des lands van Heusden ontsloeg en Arnt van Sevenbergen in zijne plaats aanstelde (Mieris Charterb. IV. 511), en zeker zijne dochter »die joncfrou van Aelburch, joncfrou Spierincx, die mijnre vrouwen lange eerbairlicken gedient hadde, ende haer zeer weynich gegeuen was, so dat mijn vrouwe voirnoemt voir hair doot in 't leste van haeren liue den testamentoren beval, dat sij ze wel lonen souden,", als blijkt uit de Reken. d. testamentor. van wijlen vrouwe Jacobs van Beyeren, in Codex diplom. v. h. H. g. te Utr. 2de ser. 1ste dl., 1ste afd., bl. 181, 203, 218.

Een vlaamsch geslacht van dien naam voerde d'hermines au chevron de sable, chargé de trois coquilles d'argent. Zie de 'Espinoy, Rech d. antiq. et noblesse de Flandres, p. 85, 222, 224, v. d. Dycke, Recueil hérald. de Bruges, p. 418, Sanderus, Flandria Ill., t. II. p. 18, 20, t. III. p. 38, d'Hane-Steenhuyse et Huyttens, La noblesse de Flandre du Xe au XVIIe siècle, p. 138. Te Delft was ook een geslacht Spiering bekend (Navorscher V. bl. 192, 284), terwijl v. Leeuwen, t. a. pl. bl. 1208, gewaagt van Bertolt, gesegt Spiering, uit Egmont gesproten, canonik van 't hoogste collegie tot Utregt, in 't jaar 1270. Te Breda komt die naam mede voor, 1609 — 1643, onder de regenten van 't gast- en weeshuis en onder de Tienmannen, bij van Goor, bl. 106, 119, 259, ook bl. 97. Zie ook Oudh. en Gest. v. Z.-Holl. bl. 43, 155, Kron. Utrecht. gen. VIII. 419.

M°.

Geslacht Spierinck. (XXIII, bl. 35, 102) In het gemeente-archief van Arnemuiden vond ik:

Stoffel Spierinck, raad 1581.
Johan » schepen 1586 en een aantal volgende jaren.
Christoffel } broeders, 1624.
Jacob

Domburg. H. M. KESTELOO.

Wapen van Boshuizen (Vgl. XXIII bl. 45.) Het wapen van den admiraal van Boshuizen, Boschuysen, heeft geene de minste overeenkomst met het opgegevene. Men vindt het omschreven bij Gouthoeven, Chron., bl. 158, v. Leeuwen, Bat. ill., bl. 881, en afgebeeld op de Wapenkaart van Leyden, door G. van Ryckhuysen, bij te Water, Adel. Zeel., Smallegange, Holl. en Zeeuwsche Wapenkaarten, Dumont, Fragments généal., enz.

M°.

[Het antwoord door den heer H. M. Kesteloo gegeven komt hiermede overeen.]

Wapen van Leyendekker. (Vgl. XIX bl. 590; XX bl. 382). Het wapen op den grafsteen van Corn. Gentman Leidekker, overl. te Bergen op Zoom den 1 maart 1761 is:
de... au chevron d'or, acc. de 3 étoiles. Cimier l'étoile.

Is Leidekker en Leyendekker één geslacht of zijn het twee verschillende?

F. CALAND.

Geslacht Viruly. (XV bl. 93, 188, 314). Mijne aanteekeningen van Bergen op Zoom doorbladerende, vond ik van bovengenoemd geslacht:

Charles, Dominico, Willem en Pieter, zonen van mr. Claes Virulij, leefden in 1542;

In 1559 komt Willem Virulij van Loeven voor, terwijl zijn broeder Charles Virulij priester en canonik van Bergen op Zoom was, zoo als ook zijn nog aanwezige grafsteen ons leert:

D. O. M.

D. Carolo Viruli huius collegij canonico patrono pietiss. egeni ab eo haeredes instituti posu. Vixit annos 66, obijt anno domini 1565.

F. CALAND.

VRAGEN.

Van Ruijven. Te Delft (?) werd gedoopt 3 maart 1725 Cornelis van Ruijven; hij huwde Alida van Ruijven [1]).

Mijn oud-overgrootvader Adriaan v. Ruijven werd ged. te Delft, 2 sept. 1691, was de zoon van Adriaan Adriaanzoon van Ruijven en Marg[a] Frederiksd[r] van Worthuizen.

Jan van Ruijven, overleden 24 feb. 1557, was geh. met Grietje van Clapwijk, in 't zelfde jaar overleden; van deze het geslacht van Ruijven Clapwijk.

Pieter van Ruijven Hugozoon leefde in 1483 en was geh. met Maria Joostd[r] Ruijchrok van de Werve; van deze het geslacht van Ruijven van de Werve.

Zeer gaarne had ik omtrent deze personen nadere genealogische inlichtingen, ten einde verband te kunnen brengen in mijne aanteekeningen over de familie van Ruijven, die ik steeds tot vermeerdering blijf aanbevelen.

Axel. F. CALAND.

Onbekende wapens gevraagd. 1°. Op een vrouwenportret uit de 17[e] eeuw, komt het navolgende wapen voor: gedeeld *a.* gekwartierd, 1 en 4 kw. goud met een zwarte lambel, 2 en 3 rood met drie zilveren ballen, dekschild, een groene balk op goud; *b.* groen beladen met een gouden chevron, vergezeld van drie gouden antieke spiegels. Volgens hare kleeding behoorde zij tot een aanzienlijk geslacht.

2°. Op een mansportret komt voor, gebalkt van twaalf stukken, blaauw en zilver, de eerste zilveren balk beladen met drie roode merletten, het schild gedekt met een zilveren helm, goud gekroond en getralied; dekkleeden, zilver en blaauw; bourlet, zilver en blaauw; cimier, twee afgewende buffelhoornen waaruit vijf tarwenaren. Hij is eveneens sierlijk gekleed, heeft een gouden ketting om den hals, waaraan een valkenklaauw is gehecht en Aetatis 27 a°. 1641.

3°. Op eene schilderij van Frans Floris, voorstellende eenen engel

---

[1]) Eene Alida v. R., geb. 10 apr. 1741 te Sassenheim, was geh. met Samuel van den Bergh, den grootvader van wijlen den dichter Samuel Johannes.

de deugd kroonende en den wellust kastijdende, komt een wapen voor met de letters J. R., een gouden haas op gouden terras, alles op zwart; dekkleeden, goud en zwart; helm; cimier, de haas uit het schild.

Wie heeft de goedheid, mij op te geven, aan welke geslachten deze wapens behooren?

Maastricht. A. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

Geslacht d'Orville. Bestaan in ons land nog leden van het geslacht d'Orville, dat in de vorige eeuw Amsterdam bewoonde, of is dit geslacht uitgestorven? Zoo ik wel onderrigt ben wonen er nog leden te Offenbach, (Duitschland).

Met inlichtingen zal men verpligten

V. O.

Geslacht Thierens. Op den omslag n°. 1 en 2, XVIe deel en n°. 5, XVIIe deel van dit maandschrift komen vragen en antwoorden voor, betreffende dit geslacht.

Wie heeft de goedheid mij hieromtrent meer meê te deelen? Alsmede de ouders en verdere afstamming op te geven van Jacobus Thierens, geb. te? den? sterft te? den? gehuwd te? den? met Catharina Thierens, geb. te? den? sterft te? den?, dochter van, en van?. Hadden zij nog meer kinderen, dan Hendrik Thierens, geb. te Naarden, 30 oct. 1695, st. aldaar 13 jan. 1756, gehuwd aldaar met Helena Heshuyzen geb. te Naarden 26 april 1702, st. te? den 19 sept 1781, dochter van Adolph en van Helena Leijendecker?. Zij wonnen 10 kinderen. Kortheidshalve, verwijs ik verder naar de vragen op omslag n°. 1 XVI jaargang, die alle nog onbeantwoord zijn.

Maastricht. A. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

Geslacht Pipenpoij. Sophia Anna v. P., vrouwe v. Merchtem, † 1670, geh. met Witze v. Cammingha, † 1654, wier tragische legende door van Lennep bezongen is, was eenige dochter v. Eraerd v. P. en Jel v. Lijaucama. Wie waren de voorouders van deze? In het handschrift v. d. Bat. adel vond ik, dat Rudolf v. P., in 1328 heer v. Blaesvelt in Brabant, eene dochter had, Marguerite, geh.

met Jean de Wijtvliet; verder eenen Jean v. P., wiens dochter Catherina geh. was met Jean d'Ittre. Deze Catherina was misschien eene zuster van Jerome P., geh. met Henryole v. Hasselt, en van Pierre P. van Merchtem, geh. met Anne v. Oijenbrugge, die beide zoons waren van Jean P., geh. met Digne de Mol en kleinzoons van Pierre P., schepen v. Brussel in 1452, † 1462, geh. met Margareta v. d. Horicke.

Was Eraerd v. P. voornoemd ook een zoon van Pierre v. P. v. Merchtem?

Wie was Catharina v. Pipenpoij, geh. met Hubert Hubertsz. v. d. Noot?

Het wapen van Pipenpoij (3 leliën) komt onder anderen voor bij de Riemer Beschr. van 's Grav. II bl. 293.

G. A. SIX.

Geslacht Quarebbe. In 1656 leefde op het huis Quarebbe bij Utrecht, de Otter van Ravensberg v. Amsterdam. Het wapen van Q. was in tweeën verdeeld, boven zilver, met 3 naast elkaâr geplaatste roode hamers, onder effen blaauw. Waar lag dit huis en is er een geslacht van dien naam bekend?

G. A. SIX.

Geslacht Staël von Holstein. Waar en wanneer is Heinrich Staël von Holstein, ongeveer 1672 of 1673 overste luitenant van de paarden (garde) van den prins van Oranje en zoon van Robert III Staël von Holstein, heer van Steinhaus en Herbecke, getrouwd met Clara Amarantha von Viry, dochter van .... von Viry, heer van Horssen bij Appeltern?

Waar en wanneer is Johann Robert S, v. H., zoon van bovengenoemden Heinrich S. v. H., geboren of gedoopt? Het geboortejaar moet omstreeks 1674 vallen. Waar en wanneer is hij getrouwd met Johanna Maria Bernhardina gravin von Lippe — Bracke?

Waar en wanneer is Jan Baldouin Jobst S. v. H., mede zoon van voornoemden Heinrich S. v. H., geboren en gedoopt? Dit geboortejaar is vermoedelijk omstreeks 1690.

Waar en wanneer is hij getrouwd met Alarda Backus (ook Backhues)?

Jan Baldouin Jobst S. v. H. is in 1710 als kadet in dienst getreden bij het regiment cavallerie van den generaal majoor, graaf van Bentheim. Hij werd 27 junij 1727 bij hetzelfde regiment tot kornet, en 2 februarij 1742 tot luitenant bevorderd.

Alarda Backus of Backhues was te Dordrecht geboren, en dochter van Gerrit Backus of Backhues, ridmeester bij het regiment cavallerie van den generaal Tilly; later luitenant kolonel bij het regiment van den generaal Famars.

Misschien kunnen de stamboeken van het regiment van den graaf van Bentheim (indien die nog aanwezig zijn) omtrent eenige dezer punten licht geven.

MENGELINGEN.

Groote eters. (XXIII bl. 219) Hugutio Fagiolano uyt Pisa en Lucca verdreven sijnde, heeft zijnen toevlucht genomen tot Canem Magnum, den vorst van Veronen, alwaer hy seer wel en eerlijck is ontfangen geweest. Hugutio was een seer groot eter en gulsigaert het welck hem docht fraey te wesen: soo dat hy eens aen des vorsten Canis tafel sittende als tot sijnen lof verhaelt heeft, hoe veel spijse dat hy in sijne jonghe jaren had konnen verslinden, en hoe hy nu noch konde eten. Petrus Navus, dit met verdriet en onlust eenen tijd langh ghehoort hebbende, heeft eyndelijck ghesproken: »Ick verwondere my niet in het ghene het welck ghy hier vertelt, want ghy verswijght noch het grootste en voornaemste, ghy hebt op een middagmael Pisa en Lucca opgegeten." Dit sprack Navus daerom, om dat Hugutio den oploop sijner ondersaten, die teghen hem opstonden, wel had konnen stillen, en alle man het geweer doen af-leggen, indien hy hadde willen eens van de tafel opstaen, en met beleefde woorden sijne ondersaten aenspreecken." Baudart, Apophthegmata Christiana, bl. 217.

G E S C H I E D E N I S.

Inventaris van den heer van Brederode 1556. In den vorigen jaargang van dit tijdschrift [1]) werd door ons een uittreksel geplaatst van de inventarisatie der meubelen en goederen, aanwezig op het kasteel Batenstein te Vianen, behoorende aan den in onze geschiedenis zoo bekenden Hendrik van Brederode, opgemaakt in het jaar 1567. Sedert kwam ons in handen een »Inventoire de tout ce que Druet Warhel at en garde de Monseigneur Monsr. de Brederode, faicte et escripte de nouveau A° 1556". Op dezen inventaris komen voor alle de kostbaarheden, zoo van edele gesteenten, goud- en zilverwerk, harnachement, wapenen, boeken, portretten, benevens de rijke en welvoorziene garderobe van den Heer van Brederode.

Hoewel in 1556 opgemaakt, blijkt niet of dit heeft plaats gehad vóór of na het overlijden van Reinout III, de vader van Hendrik, die op den 28 September van dat jaar stierf [2]), ofschoon wij vermeenen, dat het na het overlijden van Reinout zal zijn geschied; vooral ook daar Warhel schrijft »faicte et escripte de nouveau." Het kwam ons voor, het zijn nut kon hebben ook dezen inventaris onder de aandacht der lezers van dit tijdschrift te brengen, dewijl den inhoud op eene allezins merkwaardige wijze aanvult, wat in die van 1567 ontbreekt; enkele boeken en portretten op beide inventarissen voorkomende, hebben wij met een * geteekend. Het getal der boeken in 1556 is niet zoo groot als in 1567. Welligt is dit hieraan toe te schrijven, dat deze aan den vader van Hendrik hebben behoord. De portretten zijn met enkele uitzonderingen

[1]) 1872 blz. 329, 593.

[2]) Zie van der Aa, Biogr. Woordenb. der Nederl. in voce.

wel dezelfde als in 1567, maar bij de meeste wordt nu opgegeven, wie ze voorstellen; ook hier betreuren wij het gemis der opgave door wien ze werden vervaardigd.

LABORANTER.

Inventoire de tout ce que Druet Warhel at en garde de Monseigneur Monsr. de Brederode, faicte et escripte de nouveau A° 1556.

Premierement en bagues et joiaulx.

Ungne bague auecques cincq diamans et ungne perle pēdante.

Ungne bague auecques ung Robiz Cabuisson, et trois admiraudes et trois perles pendātes.

Ungne crois de xiij diamans auecques trois perles pendantes.

Ung Robiz balaix auecques ungne grosse perle pendāte.

Ung annel auecque ungne admiraude oriental.

Ung annel auecque ung Rubiz Cabuisson ung peu longuette.

Ung annel auecques ung diamant a plaine perfection — table.

Ung annel auecque ungne poincte de diamt.

Mōssr. le Porte. | Ung annel auecque cinq diamāt a hault busseaulx — table.

Deulx perles por. pendre en bagues.

Ungne chaine dor auecques xx diamantz et xx Robiz.

En Vasselle dor et doree et dargent.

Ung pot de perlmoeren auecques toutes ses perles et pierries, reservees ij qui sont perdues auecques lor, lesquelles estoiēt perdues au Col des ange....?, cōme Mōssr. le scait bien.

Ung tonnelet de Cristal en or auecques toutes ses pierries, reserue ung petit clou qui est perdu au pendāt du tonnelet et encoire ungne teste dimage perdu a ung cotte, cōme Mōssr. scait.

Ung flaccon de pierre nõme Serpentine encasse en argent dore.

Troys grandes couppes dargent dorees.

dungne fachon. Deulx flaccons dargent doies auecques leurs chaines dorees.

Ung bassin et ungne eguiere dargent dores.

Troys chandelliers dargent dores.

Ung flaccon ront dargent et dore auecques deulx pipes.

Deulx petites coupes dargent dorees, pour sallieres.

Ung pellican dargent dore — salliere.

Ung cocq dargẽt et dore.

Ungne demi douzaine de trenchiores d'argẽt, les bois dores.

Deulx tasses dargent esleuees en magmere de des et auecques les armoiries de Monssr.

Vj gobletz dargent bouillongnes.

Ung voirre de cristal auecque son pied dargent.

Deulx tasses dargent bouillongnees a poinctet.

Ungne demi dousaine de coutteaus damasquines, en custode.

dungne fachon. Ung bassyn et ungne eguiere dargent dores auecques medailles de mesmes et bien graues.

Quatres grandes tasses dargent dorees auecques medailles.

Ungne petite tasse dargent dore.

Quatres tasses dargent esleuees en magniere descreuiches.

Aultres menutes que dargent ou dargent dores etc.

Ungne pierre de diamantz de clabecque.

Ung chappeau de paile finne picquiet de cordõs dor auecque ung cranslin de passement dor.

Ung loeure por. loeurer oiseaulx, brode dor et dargent,

Ung loeure de velor. cramoisie rouge auecque son gan de mesme.

Ung collie de sonnettes por. ung cheual en traigneau.

Ung accord de flahutes argẽtees de la deuise de Mõssr. p. dessus.

Ung crocnois de buis.

Ungne peau de bufle entiere.

Ung petit collie por. ung leurie de soie rouge et dor, la ferraile dargent.

Ung petit pouluerin dargēt en magniere de flacqon.

Ungne escriptoire couuerte de velor. noir accoutree dargēt dore et les armes de Hongrie sus la serure.

Ung coffret de velor. cramoisie rouge, auecques des petites rosettes dorees et argētees, et les boutz? dargent.

Ung papegay dargent auecques les armes de brederode et de Vienne et de Sainct Jorge, auecque une petite arbaletre pēdante, dargent.

Ung cornet de poste argentes aulx deulx boutz.

Ung estuy de pingnes argente alentor; auecque sa chaine dargent.

A la chambre.

Ungne cheraine dargent, petite.

Ung aultre petite dargēt cōme ungne cheraine.

Ungne escarselle (tase) de velor. rouge ouuree de fil dor et dargent.

Ungne petite lampe dargent auecque sa chainette.

Ungne custode dargent auecques les armes de Mōssr., por. boutter des serges de pistouletz.

Dedens les besoignes de nuict de Mōssr.

Des vergetes dargent auecques les armes de Mōssr.

Ung aultre petite vergettes por. pignier la barbe de Mōssr., dargent.

Ung petit chose dargēt auecques ungne hure de sengler p. dessus por. nettoier pingnes.

Ung chaussepied dargent.

Ung petit gratlangue et por. nettoier les oreilles, dargent.

Trente et viij gettons dargent dungne sorte et xxij pisches de frāche.

Le bassyn a pichie dargēt.

Les Harnois, Espees, Harcquebouses, Pistouletz, Arballetres, Poignartz et Mailes, aultres menuttes a deffensses etc.

Premierement.

Ung harnois de pieton, dore et argente, auecques son abbille-

ment de teste, et ung epieu dore et ungne esrondelle de mesme.

Ung harnois dore a poinctes de diamãs auecque son ellemette, et ung espieu, un chanfran por. ung cheual de mesme.

Ung placart noir pour ledit? harnois.

Ung harnois de pietton, blancq por. Mõssr. sa personne.

Ungne esrondelle damasquinee, ouurage blancq.

Vj harnois por. gens de cheuaulx. auecques iij abbilemetz de teste et iij cabassetz et vj paires de gantlest., et les escuises et auant bras.

Xij harnois de pietons auecques leurs accoutremẽtz de teste, et escuissetz.

Deulx grantz chanfrans por. grantz cheuaulx.

Deulx petis chanfrans, blancqs.

Ungne bardes por. armer ung cheual du tout, auecques rẽnes de mesme.

Ungne paire de manches de mailes argentees.

Mailles.

Ungne chemise de mailles.

Ung gorgerin de mailles auecques bloncques? dargent, fines mailes.

Deulx paires de manches, fines mailes.

Ungne paire de manches, grosses mailes.

Deulx paires de gonsses, petis mailes.

Ungne paire de petis gonsses por. les maches de mailes argẽtees, por. le ha....?

Ung scort de mailes.

Ung deuãt de braye, grosses mailes.

Ungne paire de gans de mailes.

Harckebouses et pistouletz,
Hacques et doubles hacques auecques leurs ecquipages.

Harcquebouses et pistouletz.

Ungne harckebouse noire, auecques les armes de Mõssr. argentee au bout.

Ungne aultre longue harquebouse.

Ung aultre harquebouse noire auecques les armes de Mõssr., et la flute a demi doree.

Ungne petite harcquebouse a deulx serures.

Ungne harquebouse doree, auecques les armes de Mõssr. de Mãsfelt.

Ungne harcquebouse grauee, auecques chambres.

Ungne harcquebouse. Le bois jaune et ouuree dos? La flute doree.

Ung pistoulet graue a deulx flutes.

a la chambre de Mossr. { Trois pistouletz auecques leurs? equipage.
Ung petit poulueryn doree. }

Ungne harcquebouse venãt de Mõssr. de Vianne, trespasse.

Les Harquebouses a crocq.

Xviij double hacques montees sur leur bois.

Xvij hacques aussi mõtẽes.

Espees et poignartz et aultres menutes.

Deulx espees de Justice.

Ungne espee a deulx mains.

Ungne espee pour porter a cheual, argentee, le fourreau et chaĩture de velor. noir et argẽte.

Deulx espees turcqueses dorees, lugne at le gaigne de velor. et chaĩture, tous deulx dorees, et lautre espee le forreau de cuir ferraile doree.

Ungne espee damasquinee auecque son poignart.

Deulx espees a demi dorees auecques ung poignart de mesme.

Ungne espee a flambe.

Deulx petites espees noires.

Ungne courte espee de chasse, au bout du fourreau, argẽt.

Mõssr. le porte. { Ungne espee doree auecque sa chaĩture et poignart de mesme. }

Ung coutteau de chasse auecques ses petis couteaulx et la gaine argentee.

Ungne mache por. porter a cheual.

Ungne espee noire, que Mōssr. porte et le poignart de mesme.
Deulx hallebardes dorees.
Ung anticquage de fers por. prisonniers.
Ungne forte serrure auecque sa clef.

Arbaletres.

Ungne arbaletre, le bois ouure auecques les armes de Mōssr.
Quatre aultres arbaletres.
Ungne arbalettre a bouletz auecques sa forme.
Deulx bendages darbalettres.
Ung estuy et de tres? auecques des bouletz de pecq.
Deulx arcqs a bouletz, daccie.
Ung capparenchon de velor. cramoisi rouge borde de large passemēt dor.

Harnois et capparenchons et aultres choses appartenantz au cheuaulx.

Premierement.

Ung harnois de cheual de velor. noir ouurage damasquinee dor.
Ung harnois de velor. cramoisi rouge auecques fil dor.
Ung harnois de velor. cramoisi rouge, borde de large passemēt dor.
La testiere et les resnes de velor. mesme borde de passemēt dor.
Deulx paires destriers dores.
Deulx paires de bossetes dorees.
Ungne paire desprons dorees, vieulx.
Troys muselleres de fer.
Troys dousaignes daguilletes de soie noire pour bardes.

Les liures tant en latin que en allemāt et en franchois.

Lattyn.

Historia petri comestoris.
*De ciuitati dei [1]).

[1]) De boeken met een * geteekend komen mede voor op den inventaris van 1567. Zie Nav. 1872, bl. 331 en seq.

*Fortilitium fidei.
*Josephus.
*Valerius maximus.
*A. Pedianus in orat: Ciceronis.
Liber orentalium regionem.
Euangelium.
Additiones pauli.
Lucas sirus.
Opa enee Siluij.
Liber apum.
*Quintilianus.
Bocasius de claris mulieribus.
*Terencius.
*Sum̃arium z^{i}. lib. z^{e}. part. sc̄ti tho.
De Vinis officys.
*Historij Troyani.
Uniuersus cristi.
Apocalipsis.
Ioēs epūs.
*Aristoteles.
Epistoli pauli.

Liures en alleman.

Een Istoiren. { D'eersten boeck van Jan Frossaert.
Het twede van Jan Frossaert.
Het iij boeck van Jan Frossaert. }
Het scaeck spel.
Een ãder boucken die ick niet en kent, met parckement.
De cronicken van brederode.

Liures en franchois.

Ung grand vieulx liure. L'istoire de L'empereur de Rome cōment il bailla son filz a vij sages de Rome po^{r}. la prēdre en doctrine.
Ung grand Liure de Tristan qui fut filz au Roy meliadus de Leonois.

Ung grād liure de parchemī. Les Romois de Meliadus le second volume āusi escript a la fin du liure.

Ung livre en parchemin. Le premier chapitre de Adam et Eua.

*Le second vollume de Merlin, en parchemin.

*Giron le courtois.

*Les vij volumes des antiquites de la gaule belgique.

Les tristan chlr. (chevalier) de la table rōde nouuellement Imprime a paris.

*Appian alexandrin.

Paolo Iouio Comois Euesque de nocera.

Le Premier liure de la Cronicque de dom Flores de grece.

Le premier liure du nouueau Tristan Prince de Leonois.

Les xij liures des amadis de gaule, en vij liures.

Le ve et le vje volume des parceforest.

Les x premiers liures de Liliade d'homere en ung volume.

Primalion de grece.

*Le liure de Jan boccace, couuert de parchemin.

*Petrarcha de remedes de fortune, couuert de parchemin.

*Les Commentaires de Jules Cesar, en petit volume.

*Ung petit liure des estats et maisons.

Ung petit liure. Les Apophthegmes et beaulx dictz de plusieeurs rois.

Lansselot du lacq.

Le liure de medicine de Monssr.

Les poinctures.

Ung Saluator dalbastre.

*Monseigneur de brederode [1]).

*Madāme de brederode.

*Lempereur, en son Josne temps.

*La Royne de hongrie.

*Lempereur, en sa Junesse, petit.

*Le duc de bourgoigne.

*Le duc de bourbon.

---

[1]) Als voren.

Monssr. de Rauestain.
Le prince de busigniran.
Monssr. de pallant.
*Le Roy darragon.
Le prince de dingmarch, frere de la duchesse de lorraine.
Mōssr. de hogstrate.
Mōssr. de bredan.
Madāme de boullan.
Philipes de brederode, en lage de iij ans.
Deulx aultres petis enfans.
Madāme de Moriame, soeur de Mōssr. de bossu.
Mōssr. de limingne.
Le capitaine bos.
Le vieux Jardinier de Mōssr.
Monssr. d arras. Leuesque.
IX aultres petis tableaulx que ie ne congnois poīt.
Une feme en euenuerchiffr?
Messire Robert de Lamarche.
Madāme de Jamais.
Ung aultre damoiselle q. ie ne cōgnois.
La grand Mere de Mossr. baltazar de brederode, frere de Mōssr.
Ungne feme qui at coppe la teste a son mari.

Les accoultremētz et boutons dor.

Ung saion de drap dor et dargent frigie.
Ung saion toille dor et dargent, borde de velor. rouge et cordōs dor, auecque le petit bōnet de mesme.
Ung saion de velor. cramoisi rouge, borde de sarge passemēt dor.
Ungne Robbe de velour rouge remplie de taftaf blancq.
Pour le Jor. de lordre. { Ungne Robbe de damast blancq, sengle et ung chapperon de velour rouge.
Ung manteau de drap noir. }
Ungne Robbe de drap noir auecque le chapperon noir.
Ungne Robbe de soie noire faicte a laguile, bordee de velor. noir et remplie de caffa noir.

Ung tappis de table tissu de toutes coulleurs.

Ungne Robbe de damast noir, bordee de velor. noir et remplie de sables saccollet rabatue, aulx mãches xij boutons dor platz.

Ungne Robbe de velor. noir, borde de velor. noir brodure et remplie de sables, auecque xxiiij boutons dor, rontz frigietz.

Ung bõnet de velor. noir accoutre de petis boutons dor, le nõbre xij dug̃ne sorte et lxxij, daultres platz esleues, allentour.

Ung aultre bõnet de velour noir, avecq̃s xij boutõs p. quatre perles ensamble et vj aultres boutõs platz et esleues.

Ungne Robbe de velor. noir et le dedẽs vellu, auecques xij boutons dor, platz et esleues aulx deulx manches.

Ungne Robbete de damast gris bordee de velor. gris et Remplie de velor. noir, le deuãt de boutõs de soie noir.

Ung aultre Robbete de caffa noir et bordee de velor. noir, large bordure, et le dedẽs remplie de velor. noir et aulx deulx mãches at xiiij petis boutons dor a magniere de Esses.

La graude Ordre, toison dor de Mõssr.

Ungne petite Robbe de drap incarnat bordee de velor. noir et le dedens velour vellu noir.

Ungne cappe de drap noir borde du mesme drap, descoppe p. f...lage et satin noir de seulz et ung bort de satin p. dedẽs, et auecques iiij boutons dor platz et damasquines.

Ung saion de mesme et pareil rempli de caffa noir, et deuãt des boutõs de soie noire.

Ungne cappe de carsay noir, bordee par iiij petis bortz de velor. noir et le bort dedẽs de satin noir grane, et iiij boutõr dor cõme melõs.

Ung collet de velor. noir de mesme auecque xv boutõs dor mailies.

Uugne aultre cappe de drap noir bordee de velor. noir

auecques iiij boutōs dor platz auecques perles et esleues.
Ung collet de velor. noir de mesme et rempli de caffa noir decope.
Ung petit saion de velor. figure, tannet Rempli de caffa noir, auecques xxxij boutōs dor rontz cōme melons.
Ung collet de quir noir borde de velor. noir large auecques [1]).
Ung collet de quir blancq auecqs. xvj boutōs dor cōme melōs, le collet borde de velor. noir p. petis bortz.
Ung collet de quir noir borde de passemēt dargēt et fourre de martes, nouuellement faict, sans boutōs.
Ungne fourrure de martes por. ung saion.
Ungne fourrure de martres pour ung collet fēdu devāt.
Ung petit saion de toille tissue, borde de velor. noir et le dens rempli de velour vellu.
Du velour de toutes coulleurs por. ung tappit de table.

LABORANTER.

Over het studeren van noordnederlandsche katholijken aan de universiteiten van Keulen en Leuven. Op het slot Wiardastate vond ik een op perkament geschreven testimonium van het jaar 1599, waarbij Jacobus Hutterus (de Huyter), doctor in de letteren en theologie, rector der keulsche universiteit en pastoor van St. Pieter aldaar, aan Jodocus de Voocht van Rijneveldt de regten van student verleent.

Dit gaf mij aanleiding om te onderzoeken, wie deze personen waren en verder welke mogelijkheid er, na de invoering der hervorming hier te lande, voor streng roomsch-katholijke Nederlanders was, om buitenslands te studeren, dewijl daartoe binnenslands op de protestantsche universiteiten geene geschikte gelegenheid bestond.

Jacobus Hutterus was misschien een zoon van Jacob de Huyter en Margaretha Bruheze en dus broeder van Jan de Huyter, die getrouwd was met Anna de Voocht van Rijneveldt, (zie geneal.

---

1) Niet verder ingevuld.

van de Huyter in den Navorscher XXIII bl. 37) en Jodocus de Voocht v. Rijneveldt zou een zoon kunnen geweest zijn van Joost de V. v. R., die voor den koning van Spanje gouverneur van Berk was, toen deze plaats in 1597 door prins Maurits werd ingenomen, die met eene dochter van Christ. van Assonville was getrouwd en in 1598 te Utrecht stierf.

Aangaande Jacobus Hutterus, prof. aan de keulsche universiteit, ben ik de volgende mededeeling verschuldigd aan den weleerw. heer H. J. Allard S. J. aan het seminarie te Kuilenburg.

Ten jare 1596 rigtten zich Jacob Hutterus (geen Jezuiet) en Theodorus Riphanus, op aandrijven van Coriolanus, den pauselijken nuntius te Keulen, aan den provincialen overste Hasius, een Bosschenaar, ten einde van dezen te verkrijgen, dat de Jezuiten de vervallene theologische studiën aan de universiteit wat zouden opbeuren. Dat gelukte echter niet en gaf aanleiding tot veel haspelen. De Jezuiten waren niet in 't bezit der keulsche universiteit, maar hadden daar hun beroemd collegie der Drie kroonen. De voormalige hollandsche missie, welke dien naam heeft gekregen sedert den dood van Schenk van Toutenburg (1580) en behouden tot 1853, toen de hierarchie hersteld werd, was wel genoodzaakt, hare priesters in 't buitenland te laten opvoeden, daar dit in 't binnenland niet geduld werd. Diensvolgens stichtte de eerste vicarius apostolicus, Sasbold Vosmaer, tusschen de jaren 1583—1600 een collegie te Keulen, genoemd van den h. Willebrordus en Bonifacius, aan 't hoofd waarvan tot 1631 Leonard Marius stond, tevens principaal van 't bekeerlingenhuis te Keulen en later pastoor der Oude zijde en van 't Bagijnenhof te Amsterdam. Zoover pater Allard.

In de Chronol. van Bugge (Bijdr. voor de gesch. v. h. bisd. Haarlem bl. 226 en volg.) staat, dat Eggius, vicarius v. Haarlem, Sasbold hierin hielp en dat hij bij zijnen dood in 1610, 60 studenten als zijne leerlingen achterliet, die hij in zijn testament bedacht en waarvoor huizen gekocht werden tot een collegie. In 1613 schreef Sasbold Vosmaer met hulp van Vigilius, Dusseldorp (beroemd kanselredenaar, geb. te Leiden en overl. te Keulen) en Bool, wetten voor zijn seminarie te Keulen, waarbij hij onder anderen deze voorschreef, geene vrouwen binnen het collegie te laten overnach-

ten. (Zie Kerk. hist. en oudh. door H. bl. 403a van het 1ste deel.) Sasbold bepaalde ook, voor welk kerspel elk der toen aanwezige 40 leerlingen zou bestemd worden. Deze kweekschool werd in 1683 door den apostolischen vicarius Johan van Neercarspel naar Leuven overgebragt, en is bekend onder den naam van den Hoogen heuvel (en Haute colline). Te Leuven echter was reeds sinds 1617 Pulcheria of Hollandsch collegie, dat bestuurd is geweest door Cornelius Jansenius, later bisschop v. Iperen. De Hooge heuvel is thans een collegie-gebouw der kathol. universiteit en het Pulcheria-collegie een opvoedingsgesticht voor meisjes.

Het collegie van den Hoogen heuvel heeft nu nog een inkomen van 840 fr., te verdeelen in beurzen van 211,64 fr. tot 423,28 fr.: collator, de aartsbisschop van Utrecht. Het Hollandsch collegie heeft een inkomen van 1132 fr., te verdeelen in beurzen van 211,64 fr. tot 423,28 fr.: collator, de bisschop van Haarlem.

In de Hist. Lovaniensium van Molanus, uitgegeven door de Ram, heb ik het volgende gevonden omtrent beurzen die door Noordnederlanders aan de universiteit van Leuven zijn gesticht.

Willem Cuinesius, past. v. Amsterd., stichtte in 1571 eene theol. beurs van *f* 50,—.

Hendrik Provisor van Amsterd. stichtte 3 theol. beurzen, ieder van *f* 60,—.

Jacoba v. Amsterd. stichtte eene theol. beurs van *f* 50,—.

Pastoor Matheus Thinx stichtte in 1551 de Edamsche beurs ten behoeve van kweekelingen.

Kapellaan Nicolaas Johannis Wits stichtte in 1552 eene Edamsche beurs voor kweekelingen.

Nicolaas a Castro, bissch. v. Middelburg stichtte in 1567 eene beurs van *f* 55, onder bescherming der geneesheeren.

Bernardus de Monte van Nijmegen, theol. doct. en decaan van de keizerl. kapel te Weenen, geb. te Arnhem, stichtte 6 beurzen, elk van *f* 30. Begeving bij het kapittel v. Nijmegen.

Johan Harius, burger en canunnik v. Gorcum, later canunnik te 's Gravenhage, stichtte 2 beurzen, elk van *f* 24. De voordragt bij den senaat, de benoeming bij het kapittel van Gorcum. Hij werd genoemd meester Johan met de boeken, wegens zijne groote boekerij.

Het collegie van het Varken, (du Porc) aldus genoemd naar de straat waar het lag, had tot regent Theodorus Thomasz. v. Amsterd., die daaraan in 1499 het geheele erf van 3 huizen ten behoeve van arme studenten in de lett. en theol. schonk. Hij stierf in 1533.

Zoover uit de beschrijving van Molanus, die in 1585 stierf; maar in de lijst der beurzen van de leuvensche universiteit, die jaarlijks aan jhr. van Cammingha, als collator van de beurzen van Aijtta en van Emingha wordt gezonden, zie ik, dat er door Noordnederlanders veel meer beurzen te Leuven zijn gesticht, die heden ten dage nog bestaan en volgens hun doel door Noordnederlanders worden gebruikt. Ziehier een uittreksel uit deze lijst, waarbij ik uit de Fasti Academici van Valerius Andreas, Lovanii 1650, omtrent de daarin vermelde stichters eenige bijzonderheden heb gevoegd.

Collegie van 's Hertogenbosch; uit de stichting van de Coterua, heer van Westmal † 1639, eene beurs van 190 fr. voor studenten in de phil. en theol. uit den omtrek van Utrecht en Amersfoort; uit de vereenigde stichtingen van Elsveld, Hendrik van Westrenen uit Amersfoort en Hendrik Gravius uit Alfen, die te Rome stierf, eene beurs van 179 fr., voor studenten in de phil. en theol. uit den omtrek van Amersfoort, Utrecht en Alfen; uit de stichting van Ever. Hezius uit Amersfoort, die in 1635 te Leuven stierf, eene beurs van 150 fr. voor de studenten in de phil. en theol. die te Amersfoort en in de prov. Utrecht geboren zijn. Collator dezer laatste, de aartsbisschop v. Utrecht.

In het collegie van het Kasteel; eene beurs van 165 fr. uit de stichting van Walter Beka, voor studenten in de phil. uit Beeck bij Hellemont en uit den omtrek van Peelland en 's Hertogenbosch; uit de stichting van Sonnius, eene beurs van 110 fr. voor studenten in de phil. uit den omtrek van Son, Borkel of 's Hertogenbosch.

Collegie van den Valk; uit de stichting v. Wintershoven, eene beurs van 350 fr. voor studenten in de phil. uit het weeshuis van 's Hertogenbosch, en voor jongelingen uit Utrecht of in die prov. geboren. Collator, de aartsbisschop v. Utrecht. Uit de stichting Delelievelt eene beurs van 320 fr. voor studenten in de phil., die geboren zijn te 's Hertogenbosch of in de Meierij. Collator, de pastoor van St. Jacob te 's Hertogenbosch.

Collegie van den Heil. Geest, gezegd het Groot collegie; uit de sticht. van Vanroij, eene beurs van 50 fr. voor zijne nakomelingen en die van Jan v. Boxtel, om in de phil., theol. rechten en geneesk. te studeren. Collator, de aartsbisschop van Utrecht. Uit de stichting van Fabricius Smith, professor en rector † 1628, eene rente van 420 fr. voor 1 of 2 beurzen voor studenten in de phil. en theol. en inwoners v. Nijmegen en Gelderland. Collator, de deken van Nijmegen.

Uit de stichting van Van den Broek (Paludanus) uit Mechelen, eene beurs van 90 fr. voor studenten in de theol., ten deele voor inwoners van Holland, Zeeland en Friesland. Collator, de aartsbisschop van Mechelen.

Collegie v. paus Adriaan VI; uit zijne stichting eene rente van 3540 fr.; te verdeelen in beurzen voor studenten in de theol. uit Utrecht en Leuven. Collator voor de eerstgenoemde is de aartsbisschop v. Utrecht. Uit de stichting van Joh. Valerius, kanunnik v. St. Pieter te Utrecht in 1626, 3 beurzen van 138 fr. voor studenten in de theol. uit de prov. Utrecht. Collator, de aartsbisschop van Utrecht. Uit de stichting van P. Blijenberg uit Gouda, † 1617, en Antonia de Winter, regentes der Bagijnen te Utrecht, † 1626, 4 beurzen van 244 fr, voor studenten uit het aartsbisdom van Utrecht of onderhoorige bisdommen. Uit de stichting van Willegerus v. Moerendael, deken v. St. Pieter te Utrecht in 1611, eene beurs van 176 fr. voor studenten in de theol. voor inwoners van het aartsbisdom Utrecht. Van de stichting van Bernard v. Schoonhoven, ridder van de St. Jans orde, prior van de balie v. Utrecht, commandeur te Werden, 1615, eene beurs van 153 fr. voor studenten in de phil. en theol. geboren te Schoonhoven en Utrecht. Uit de stichting v. Karel Froidmont, raadsheer van Mons in 1617, eene beurs van 250 fr. voor studenten in de theol. voor inwoners v. Holland, Gelderland en de noordelijke provincien. Van alle deze stichtingen is de aartsbisschop van Utrecht collator.

Uit de stichting v. Gerlach ab Angeli, theol. doct. uit 's Hertogenbosch, 2 beurzen van 237 fr. voor studenten in de phil. en theol. voor ingeborenen v. Heusden, 's Hertogenbosch, Hillegom en Haarlem. Collator, de vicaris generaal v. 's Hertogenbosch en de pastoor v. St. Jan te 's Hertogenbosch.

In het collegie van Standonck; uit de stichting v. Drolshaegen eene beurs v. 274 fr. voor studenten in de phil. en theol. voor koorknapen van Utrecht. Collator, de aartsbisschop van Utrecht.

Eindelijk *het coll. v. Viglius ab Aijtta*, genoemd de Schoof, naar het wapen van dien beroemden frieschen staatsman. Deze stichting, eene der rijkste, heeft een inkomen v. 1660 fr., waarvan de helft voor friesche jongelingen is bestemd, die in de letteren wenschen te studeren en begeven wordt door jhr. v. Cammingha, bij Leeuwarden. In het werk van v. Even, Louvain monumental, is eene afbeelding van dit collegie met het wapen van Aijtta boven de poort. Kort na de stichting was dit gebouw vernield, werd daarna weder opgebouwd en in het begin van deze eeuw voor ruiterij-kazerne ingerigt. In de tuinen waren vroeger fonteinen. Door Viglius ab Aijtta was eerst Joann. Carrius j. u. l. tot rector aangesteld, die opgevolgd werd door Petr. a Fine uit Lirop, pastoor te 's Quent en theol. doct., Joan. Buterne v. Mons j. u. l., Willem ab Angelis en Joa. Pont. v. Hermalen s. theol. dr.

De friesche familie v. Emmingha, die vroeger op Wiardastate woonde en verwant was aan die v. Cammingha, heeft in dit collegie 2 beurzen van 276 fr. gesticht voor friesche studenten in de letteren, die ook door jhr. v. Cammingha begeven worden.

Zie hier nog eenige noordnederlandsche begiftigers van collegies aan de leuvensche universiteit uit Valer. Andreas en dus tot 1650, waarbij zeker nog andere namen zouden kunnen gevoegd worden, indien ik het werk van Vernulaeus, Academ. Lovan., in 1767 uitgegeven, konde raadplegen.

Het groote collegie:

Simon de Slusa, med. doct., aartsdeken te Utrecht in 1495, † 1499.

Cornelius Andreas van Strijen, kanunnik te 's Gravenhage, inquisiteur, † te 's Gravenhage 1546.

Samuel v. Plaene † 1554 en Theod. v. Plaene, beide van 's Hertogenbosch, stichtten ieder 1 beurs.

Bokeld Cornelisz. v. Delft, pastoor te Woude 1561.

Florent. Egberts v. Haarlem, onderkettermeester van Tapper, te Amst. door ketters beschuldigd, drie jaren te 's Gravenhage gevangen, daarna onschuldig verklaard en te Brussel aan de pest overleden in 1571.

Gisbert Danielsz. v. Utrecht, kanunnik van St. Servaas, stichtte in 1608 eene beurs.

Johan le Roij en zijne vrouw Lucia Vinck v. Utrecht stichtten in 1611 eene beurs.

Catharina Diercx, bagijn te Delft, gest. te Antwerpen in 1577, stichtte eene beurs.

Het coll. v. Paus Adriaan V.

Laurinus Leonardi v. Middelburg, doct. in de medic., † te Brussel 1661.

Adrianus Bonzer v. Gouda, kanunnik en pastoor te Iperen 1593.

Collegie van Standonck.

Johan Lappius, (zoon v. den beroemden geneesheer Gisbert Lap v. Waveren) vermaakte in 1594 *f* 800.

Franc. Haraeus v. Utrecht, de bekende geschiedschrijver in 1626.

Jacob a Castro v. Amsterdam, profess. en bisschop. v. Roermond, † 1634, legateerde 50 daalders, rente van een hypotheek van 2000 daald., die hij gekocht had van Ido van Grammaije. (Dietsche War. 1872 bl. 30).

Collegie du Porc.

Johan Godefridi v. Vuermelinghem uit Zeeland j. u. d. en prof. 1526.

Math. Theodorici v. Dordr., rector van het collegie † 1536, liet aan hetzelve zijne goederen na.

Joh. Martini v. Schoonhoven, pastoor te Cuilenburg 1557.

Elisabeth de Borgreef, wed, v. Dominic. van Roda uit Friesland, stichtte in 1600 eene beurs.

Rodolf v. Monnikendam, kapellaan te Gouda, eene beurs.

Uit deze opgaaf blijkt duidelijk, dat onze voorouders en ook vrouwen en verscheidene bagijnen, zeer mild waren in het stichten en begiftigen van beurzen voor hooger onderwijs. Hunne zorg hiervoor verdient wel in dankbare nagedachtenis te blijven bij het nageslacht en ik wenschte wel omtrent de stichters dezer beurzen meer te weten dan alleen hunne namen en titels. Mannen als paus Adriaan VI., Sonnius, bisschop van 's Hertogenbosch, Viglius ab Aijta, Franc. Haraeus zijn natuurlijk genoegzaam bekend. Ieder die omtrent de overige bovengenoemde bevorderaars van letteren en godgeleerdheid iets naders weet, noodig ik uit om

daarvan mededeeling te doen in dit tijdschrift. Vooral omtrent Bernard v. Schoonhoven, commandeur van de St. Jans orde, Conr. Andr. v. Strijen, inquisiteur te 's Gravenhage en den onderinquisiteur Flor. Egberti wilde ik iets meer weten.

G. A. SIX.

Neufunixzijl. In de Naamlijst van toonkunstenaars, bl. 145, staat achter den naam van Dirk Lohman: »Neufunixzijl (?)", en achter dien van Nicolaas Lohman: »Neufunixzijl in Friesland (?)". Die vraagteekens doen me vooronderstellen, dat de opsteller van die lijst die plaats niet kent. Neufunixzijl is hetzelfde als Carolinensyl, een welvarend dorp of vlek met een *sîl* (sluis, sas) aan de Wadden. Het ligt in Friesland tusschen Eems en Wezer, in het ambt Witmund. De (Oost-)Friezen zeggen gewoonlijk Ni-Funix-sîl voor het officieele Carolinensyl, even als ze het (sedert dit Friesland weer tot Pruisen behoort) officieele Wilhelmshaven nog steeds Heppens noemen, het officieele Hohenkirchen Grootkark, enz. Ni-Funix-sîl beteekent: de nieuwe sluis van Funix. Dit Funix of Funnix is de naam van een dorp, niet verre van Nifunixsîl, dat thans door bedijkingen binnenslands gelegen is, maar vroeger aan de Wadden lag. Frederik II liet een deel dezer Wadden bedijken en den sîl of sluis aanleggen.

Leeuwarden. JOHAN WINKLER.

VRAGEN.

Leenregisters. »Deze leveren — zegt mr. L. Ph. C. v. d. Bergh, in Nijhoff's Bijdr. IV. 247 — een wettig en volledig bewijs op, voor zoo ver de goederen langen tijd van vader tot zoon zijn overgegaan, maar de onderlinge verwantschap der leden van een geslacht blijkt daaruit minder. Ook beginnen die registers tamelijk laat en zijn dikwijls onvolledig. Hieruit heeft van Spaen in zijne *Inleiding tot de Hist. van Gelderland* zeer veel licht te voorschijn gebragt, betrekkelijk den gelderschen adel; voor de overige provinciën is die taak nog niet volbragt."

Zoude die taak ooit volbragt worden?

M°.

Archief van den hoogen raad van adel. Wat bevat dit archief? Wordt daarvan ergens verslag gegeven?

M°.

Oude adel in Holland. Over den ouden adel in Holland schreef dr. G. Acker Stratingh in de Bijdragen tot de Geschiedenis en Oudheidkunde, inzonderheid van de Provincie Groningen, dl. VIII, Gron. 1871, bl. 41—63 [1]).

Legt men zich hierbij neer, of zijn de stellingen van dien geleerden schrijver voor wederlegging vatbaar?

M°.

Huguetan. In den Navorscher V, bl. 215 en 287 wordt melding gemaakt van Pieter Huguetan, heer van Vrijhoeven, overleden te Londen, 10 junij 1791, die verbazende sommen heeft vermaakt aan een aantal gestichten. In het VIe deel bl. 80 deelt L. J. een rijmpjen mede,

Wie stelen wil en stelen kan,
Die stele zoo als Huguetan,

en vraagt, of dat op dien zelfden ziet. Dat het op eenen anderen betrekking heeft, bleek mij uit de catalogus der bibliotheek van de Kempenaar, in april van dit jaar verkocht, waarin op bl. 28 onder n°. 533 voorkomt: »Memorie instructyf tegens den vermaerden J. H. Huguetan, banquir (men zegt van hem dat hij van zijn beste vrienden veele millioenen afgehaalt en ontvreemt heeft enz.) 1711." Wie weet ons, hetzij uit dit stuk, hetzij uit andere bronnen, wat naauwkeuriger berigten te geven omtrent dien »vermaarden" afzetter?

---

[1]) Wij meenen dit te weinig gekend en verspreid tijdschrift hier ten sterksten te mogen en te moeten aanbevelen. Het bevat tal van bijdragen van genoemden schrijver, van mrs. H. O. Feith, W. B. S. Boeles, J. Nanninga Uitterdijk, archivaris der stad Kampen, dr. R. Westerhoff, e. a., alle namen die goeden klank hebben. Het is zeer te wenschen, dat het tiende deel niet het laatste zij.

OUDHEID- MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Medaille van P. van Abeele, op het schenken van wapen en kroon aan Amsterdam. (XVIII. bl. 512). Na de uitvoerige mededeeling omtrent den vermoedelijken oorsprong en de geschiedenis van dezen fraaien gedenkpenning, kunnen wij thans nog daarbij voegen, dat hij, als zilveren doos, ook voorkomt met de medaille daarin liggende op den vrede te Breda, in 1667 gesloten, genaamd *Leo Batavus,* bij van Loon in zijn Penningwerk beschreven in dl. II, bl. 555 n°. 2. Voorts is nog op te merken, dat een hoogst zeldzaam en éénig exemplaar dezer medaille van van Abeele voorkomt met ornament, als draagpenning, met oog en ring, en dat op de banderol, waarmede deze medaille is versierd, vastgehouden door een dubbel gevleugeld engelenkopje, is gegraveerd: *Ter gedachtenis van* 3 *ovatien tot Kevelaar gedaan door Anna Christina Steenbergen van Amsterdam in den jaaren* 1772-1773 & 1774. Hierdoor wordt bevestigd en opgehelderd, waarom aan dezen penning eene religieuse wijding is toegekend; immers geschiedde het begiftigen van Amsterdam met de kroon door den aartshertog, roomsch koning Maximiliaan I, niet alleen om de verleende hulp door de stad bij het bedwingen van Rotterdam en Woerden, maar ook in dank voor de verworven genezing van Maximiliaan ten gevolge zijner gelofte tot het doen eener bedevaart naar de heilige stede en 't amsterdamsch mirakel. Men vindt het feit als zoodanig in het licht gesteld door prof. A. J. Pluijm, Het H. Sacrament van Mirakel in de H. Stede te Amsterdam, nieuwe uitg. door J. A. Alberdingk Thijm, Amst. 1869, blz. 183 en 184. Zie ook Wagenaar, Beschr. v. Amst. 8°. druk, dl. VII. blz. 411. Bij dr. P. Scheltema, Aemstels Oudheid, dl. I. blz. 14, »De oudste beschrijving van Amsterdam tegen het einde der 15e eeuw", leest men: »Ook de beroemde Roomsche Koning Maximiliaan, in 1489 door eene zware ziekte aangetast, welke hem op den rand van het graf bracht, is weldra, nadat hij beloofd had eene bedevaart te zullen doen naar het Sakrament van Amsterdam, tegen alle verwachting hersteld." Op den penning echter komt het jaartal 1488 voor, als dat van het begiftigen der stad met de kroon.

Amsterdam. J°. DE VRIES JZN.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Een lied van 1830 (XXI, bl. 249; vgl. XXII. bl. 448, XXIII. bl. 7.) Wij ontvingen hieromtrent van den heer jhr. Mock, lid van de provinciale staten van Zuidholland en van den gemeenteraad van 's Gravenhage de volgelde mededeeling. »De maker is Folkert van Heukelom, eerst advocaat, later bij financiën gemploiëerd en tusschen 1840 en 50 is niet zeer gevorderden leeftijd overleden. Hij was een allergeestigst man, die een tal van kleine gedichten in den trant van dat der Vier heeren vervaardigd heeft, die eene familiegelijkenis hebben van die van den bekenden schoolmeester of van C. van Marle. Zijn gevatheid en vlugheid in het invullen van opgegeven bout-rimés was wonderbaarlijk. Ik herinner mij zeer goed het bewuste lied, kersversch uit zijn pen gevloeid, van hem gehoord te hebben. Het 5e couplet behoort er bij. Er bestaat o. a. nog van hem eene parodie op het T'en souviens-tu, disait un capitaine, waarin hij op grappige wijze de jeremiaden van twee geëmploiëerden uit den schralen tijd na 1830 liet hooren, aldus beginnende,

Heugt het er nog, sprak een referendaris
Tot een commies die bedelde om brood".

De tekst, zoo als die op bl. 8 gegeven is, komt op een paar kleinigheden na wel overeen met het naauwkeurige afschrift, waarvan de heer Mock ons inzage vergund heeft, het vijfde couplet uitgezonderd, dat aldus luiden moet:

Wie schiet het entrepôt tot st...?
Chassé.
Wie zendt zijn naam de wereld rond?
Chassé.
Wie krijgt er zoo veel vaten wijn,
Dat hij een jaar kan dronken zijn?
Chassé, Chassé, Chassé.

Ook van W. ontvingen wij een afschrift van het lied. Het bevat behalve de vijf, die onze lezers reeds kennen, nog deze drie coupletten.

Wie is de weerhaan van het land?
De Kees.
Die kroop voor elke vorstenhand.
De Kees.
Wie was de slaaf van Nap en Louw
En brengt steeds Nederland in rouw?
De Kees, de Kees, de Kees.

Wie heeft eens vrijheids-maagd gediend?
De Kees.
Wie was aan Lodewijk bevriend?
De Kees
Wie bragt een Lodewijk in de lij
En staat thans Willem op de zij?
De Kees, de Kees, de Kees.

Wien haten wij met eenen zin?
De Kees.
Wien wenschen wij den hemel in?
De Kees.
Wiens naam leeft tot het verst geslacht
Zoo lang aan Vargas wordt gedacht?
De Kees, de Kees, de Kees.

Het kan wel zijn dat de dichter later nog eenige coupletten aan zijn lied heeft toegevoegd. Ook de heer Mock acht dit mogelijk. Maar deze drie, waarin wij wel hatelijkheid, maar geene geestigheid kunnen vinden, zouden wij liever aan een ander dan aan van Heukelom toeschrijven.

BESTUUR.

Broer Jansz. Op bl. 135 meldde ik, op gezag van Wagenaar, dat in 1661 door den magistraat van Amsterdam Joannes van Ravesteyn als courantier is aangenomen in plaats van de weduwe

Pieter Broers. De heer mr. W. P. Sautijn Kluit deelde mij mede, dat Wagenaar zich hier in den naam vergist heeft en dat in plaats van Pieter Broers gelezen moet worden Joost Broers.

P. LEENDERTZ WZ.

VRAGEN.

Lied. Ach mein lieber Augustin. Ieder kent de wijze van dit lied, ieder kent er eenige regels van, maar ik heb nog nooit iemand ontmoet die er meer van kende. Wat is het eigenlijk voor een lied, waar komt het van daan, en hoe komt het dat het hier zoo populair is geworden?

Lied van Malbroek. Dit lied schijnt hier te lande zeer bekend en in den smaak geweest te zijn. Ik heb het, jaren geleden, dikwijls gehoord, zoowel in het Nederlandsch als in het Fransch, maar ik heb er slechts enkele regels van onthouden. Wie kan het (het nederlandsche) mij in zijn geheel mededeelen of mij aanwijzen waar ik het gedrukt vinden kan?

KUNSTGESCHIEDENIS.

Allerlei betrekkelijk den amsterdamschen schouwburg. (Vervolg van blz. 190).

VII.

Toezicht op den vrijen toegang tot den schouwburg. In het Gr. Mem. der stad Amsterdam dl. VI f 202 verso, komt het volgende voor:

Burgemeester en Regeerders der stad Amsterdam ordonneren en gelasten de Regenten van 't Weeshuys en Oude Mannenhuys, mits gaders van de Schouwburg dat sy naerstig sullen hebben sorge te dragen, dat geene personen, van wat qualiteyt deselve souden mogen syn, buyten de Regenten van de Schouwburg, en die daer verder of als Acteurs of tot andere actueele dienst sullen werden vereyst, in de Schouwburg sullen werden ingelaten voor dat sy

't volle geld, daer toe gestelt synde, sullen hebben voldaen al waer 't selfs, dat het spel meer als half ten einde waer gebragt, of dat tot het beginnen van de klugt mogt syn geavanceert, op pene, dat, soo wanneer met behoorlike actens bewesen sal konnen werden, dat daer eenige persoonen of sonder betalen, of die maer een gedeelte sullen hebben voldaen, ingelaten syn, de voorsz. Regenten van de Schouwburg gehouden sullen wesen, 't selve uyt hare particuliere beursen aen de Godshuysen op te leggen en te betalen: sullende daerenboven die genen, die tot de collecte van de voorsz. penningen syn gestelt, in cas van nalatigheyd, de facto door Burgemeesteren van haer dienst werden ontslagen, en inhabil verklaert om eenige amten van Burgemeesters wegen binnen Amsterdam te kunnen bedienen.

Actum den 31 Januarii, A°. 1678.

(Was Get.) G. HOOFT.

VIII.

Fransche tooneelspelers op den amsterd. schouwburg. In het groot Memoriaal VII dl. f°. 89 leest men:

Burgemeesteren en Regeerders deser stede gehoord hebbende het verzoek van een troep Fransche tooneelspeelders aen haer Ed. gr. achtbare gedaen; versoekende geadmitteert te werden om alhier op de Schouburg eenige fransche stukken te vertoonen, ende daerover gesprooken hebbende mette Regenten van de Schouburg, die daerinne van harentwegen hebben bewillicht, hebben goedgevonden de supplianten te admitteren tot het vertoonen van fransche tooneelspelen, voor de tyd van een maend, mits voor af acorderende ende contentement doende aen haer Regenten voorsz.

Actum 26 Juni 1683, praes. alle de Ed. Burgerm.

(Onder stond:)

Tot Ordonnantie van haer Ed. Gr. Achtb. (was get.)

P. Geelvinck.

In de »Oudraedt" van Amsterdam f°. 238 staat hieromtrent nog aangeteekend «dat dit spelen den vreemden voor een maand werd toegestaan, maar sedert geresolveerd dat noit eenige vreemde Comedianten op den Schouwburg, of elders zullen mogen wezen, maar absolutelyk geweerd!"

J. H. RÖSSING.

VRAGEN.

Portret van Jan Meerhuysen. J. van Lennep, welke zoo gelukkig was de namen der acteurs, die in het treurspel »de Gebroeders" door J. van Vondel een rol vervulden, te kunnen vermelden, noemt onder hen ook Jan Meerhuysen. Volgens de aanteekening, (VIII dl. 645) heeft hij niets omtrent hem kunnen vinden.

Ons is nog bekend, dat D. Questiers een dichtjen op zijn afbeeldsel heeft gemaakt, waaruit men, hoewel niet veel, toch iets aangaande hem verneemt:

Op 't lacchend afbeeldzel van den kluchtigen
Tooneelspeelder
Jan Meerhuyzen
anders Jan Tamboer.

—

Meerhuysen ziet ghy hier na 't leeven afgeprent
Dit is Thalia's-zoon; die zyne geest niet kend,
Leer dit, zyn beeltenis, wat bootszery afpracchen.
Het nood, als Democryt, een iegelijck tot lacchen.
Questiers.

Is dit afbeeldsel bekend?

J. H. RÖSSING.

VEREENIGING VOOR NOORD-NEDERLANDS MUZIEKGESCHIEDENIS.

Sweelinckiana. Het had in mijn plan gelegen aan de uitweiding over het lijkdicht (blz. 194, vv.) eenige bizonderheden betreffende Sweelinck vast te knoopen; bizonderheden, die ik door de vriendelijkheid van den geachten archivaris te dezer stede, den heer Dr. P. Scheltema, in staat ben mede te deelen. Maar ik was in mijn citatenmanie zóóver gegaan, dat de noodige ruimte mij ontviel. Reden waarom ik nu eerst met dit stukje aan kom sukkelen. Trouwens, bij het wachten *in casu*, was niet zoo'n direct gevaar, als in het geval der lijkpoëzie. Daar immers gold het een gedrukt stuk, en, bij ontdekking van een tweede exemplaar, ware

allicht iemand mij vóor geweest en had ik mijn *primeur* moeten derven. Thans bestaat die riziko niet. Het geldt hier *inedita*, jawel, waarde lezer, *inedita*, d. w. z. dingen, die nog nooit door eenigen zetter in of onder handen zijn genomen. 't Is nog niet veel, maar altoos vast *wat*, een proefje van 'tgeen wellicht nog komen kan, een voorschotje op de toekomst. En wanneer de lezers nu slechts watertandende geduld hebben en niet *al* te gretig uitroepen:

„Die perzik smaakt naar meer,"

dan kan ik hun misschien *spoedig* noch meer perzikken *à la Sweelinck* bezorgen.

We waren tot dus ver immer zoo vrij geweest van te meenen, dat Sweelinck *junior* als orgelbespeler der Oude Kerk onmiddellijk op Sweelinck *senior* volgde. We hadden 't mis. Blijkens het onderstaande uittreksel uit het begraafboek dier kerk [1]) is de vader van onzen beroemden toondichter reeds in de eerste dagen van juni 1573 overleden, en we weten [2]) dat Jan Pietersz. eerst in 1577, of in het begin van 1578 hier kwam. Mitsdien moeten er in het tijdvak 1573—1578 andere orgelisten geweest zijn. Een raadpleging van het begraafboek der Oude Kerk bewijst dat dan ook.

Na den ouden Sweelinck is hier orgelist geweest mr. Cornelis Boskop, wiens naam ik tot dusver nergens mocht ontmoeten. Hij bleef slechts korten tijd, vermits hij reeds 6 of 7 oktober 1573 [3]) overleed, nadat zijn vrouw hem weinige dagen vroeger in het graf was voorgegaan [4]). Op Boskop volgde waarschijnlijk mr. Baement, die ook in onze naamlijst (Nav. XXII, blz. 455) vermeld staat en het den 19den november 1577 aflegde [5]). Verder blijkt, altoos uit hetzelfde begraafboek (n°. 1), dat den 29sten december 1580 begraven, dus

---

[1]) „Mr. Pieter, organist, begraven den VIIIsten Junyus 1573 . . . . 4.7.0."

[2]) Zie Navorscher, dl. XXII, blz. 183, vv.

[3]) Grafboek der Oude Kerk:
„Mr. Cornelis Boskop, organist, begraven den 9den Octobris 1573 . . 4.7.0."

[4]) Grafboek der Oude Kerk:
„De organist Boskop sijn huysvrouw Brechtje, begraven XXVII September 1573 . . . . 4.7.0."

[5]) Grafboek der Oude Kerk:
„Mr. Baement, organist, begraven op den XXIsten Novembris 1577 . 4.7.0."

vermoedelijk den 27sten december overleden is een zuster van Jan Pieters. Sweelinck, n. l. Maria [1]), en dat zijn moeder, Claesken Dircksdr. van Medemblik (Nav. XXII, blz. 136) het tijdige met het eeuwige verwisselde omstreeks 3 januari 1637 [2]).

Volgens den heer Alberdingk Thijm die, in het jongste nommer der *Dietsche Warande,* »nog iets over de familie Swe(e)linck" schreef, heeft er nog een andere zuster van Sweelinck bestaan, n. l. Elisabeth »Suelinck" die op 30 mei 1592 alhier in de Nieuwe Kerk begraven werd en wel *opt hoich choor;* »zoodat voor die grafopening betaald werd *f* 8.14: — het dubbele van 't gewone recht".... »Dat Elisabeth den naam van Swe(e)linck droeg, bewijst, dat haar broeder den naam niet aan zijne *suavis lingua* te danken had; dat ze op 't hooge choor begraven is, bewijst den zeer deftigen stand, waar de familie toe behoorde." De *suavis lingua* was reeds op voldoende wijze verlamd door den heer Leendertz, doch de ontdekking van Elisabeth Sweelinck brengt haar den genadeslag toe. Naar deze Elisabeth heette een dochter van Sweelinck, het elders reeds vermelde Elsgen (Nav. XXII, blz 298). Zij huwde met mr. Benedictus Ingels.

H. TIEDEMAN.

Dirk Rembrantsz., naar zijne geboorteplaats, Nieuwe Niedorp (Nierop) in Noordholland, *Dirk van Nierop* genaamd, zag het levenslicht in 1610. Als schoenmaker aanvankelijk zijn brood winnende, legde hij zich later met zoo veel geluk op de exacte wetenschappen toe, dat hij als beoefenaar der sterrekunde, chronologie, meetkunde, enz., een beroemden naam verwierf, en vooral om zijne kloeke verdediging der leer van Copernicus, die destijds ook in ons land hevige tegenstanders had, nog heden somtijds met onderscheiding genoemd wordt. Ook in de geschiedenis der Toonkunst verdient zijn naam bewaard te worden wegens zijne *Wis-konstige Musyka* (Amsterdam bij Gerrit van Goedesbergen, 1659), een boekske

---

[1]) „Den XIXsten Decembris 1580 begraven Maria Pieters (sic), de zuster van den organist . . . . 4 7.0.'

[2]) Grafboek der Oude Kerk, n⁰. 3:

„6 Januarij 1637. Claesken Dircksdr., weduwe van Jan Pietersen, orgelist, komt uyt de Koestraet van daen en is twee uren beluyt met de groote clock . *f* 20."

in klein 8°., waarvan de heer G. H. Witte te Essen aan onze Vereeniging in het voorgaande jaar een exemplaar schonk. In dit werkje stelt de auteur onderzoekingen in aangaande »de oorzaken der geluiden, de redens [onderlinge betrekkingen] der zangtoonen", enz. Wat over »het maken en stellen der speeltuigen" hier voorkomt, schijnt bij een zijner correspondenten bedenkingen verwekt te hebben, die hem in 1674 tot nadere onderzoekingen aanspoorden, waarbij hij hulp genoot van den amsterdamschen horologiemaker Frans de May. De resultaten dier onderzoekingen werden door hem neêrgelegd in een uitvoerigen brief »Aen mijn Heer Joannes Hudde, tresorier, wonende op den Singel tot Amsterdam", welke brief in originali vóór eenigen tijd door een onbekende [1]) aan onze Vereeniging geschonken werd en derhalve in onze bibliotheek voor iederen belangstellende voorhanden is. Dirk van Nierop overleed in zijne geboorteplaats op 4 nov. 1682. Zijn grafschrift vindt men in Van der Aa's *Aardrijksk. Woordenboek*, VIII, blz. 101, de lijst zijner werken in diens *Biograf. Woordenboek*, Art. *Nierop (Dirk Rembrantsz., van)*. W. MOLL.

Schaeck of Schayck (de gebroeders). In een verlijbrief, gegeven door de Ridderschap en Steden van Holland in dato 4 junij 1625, komt voor:

»Adriaan Evertsz. in sijn leven organist tot Thyel" en zijn zoon »Gerrit Adriaansz. Schaeck (of Schayck) wonende tot Thyel," en in een dergelijken in dato 10 mei 1625 wordt genoemd »mr. Cornelis Evertsz. (broeder van Adriaan voornoemd) in sijn leven organist tot Brielle", gehuwd zijnde met Neiletgen Bartholomeüsdr., uit welken echt 4 kinderen geboren waren, op dat tijdstip nog minderjarig.

Dit muzikale broederpaar had twee zusters Elisabeth en Geerthe (of Gerritje) Everts, waarvan Elisabeth gehuwd was met Jacob Beijl (of Bijel), en Geerthe, weduwe van mr. Hendrik de Banck (mr.! was deze misschien ook organist geweest?), beide wonende te Dordrecht. Z.

[1]) Later meenen wij van dezelfde hand een brief ontvangen te hebben aan J. Fool, orgelmaker te Amsterdam, geschreven door jufvr. L. Martens. — De vriendelijke schenker melde ons zijn naam? H.

Vivaldi (Antonio). In het belangrijke en kostbare handschrift van J. Punt, over de geschiedenis van den amsterdamschen schouwburg, in eigendom toebehoorende aan den heer Joh. Hilman, komen opgaven voor van de toonkunstenaars, welke medegewerkt hebben, zoowel bij het eeuwfeest, gevierd 7 januarij 1738, als bij de inwijding van den nieuwen schouwburg 15 september 1774, terwijl de muziek, welke bij eerstgenoemde gelegenheid uitgevoerd werd, geheel compleet in stemmen daarbij gevoegd is.

Het eerste muziekstuk in die rij is een simfonie van Antonio Vivaldi, welke ook op de naamlijst der uitvoerenden bovenaan geschreven staat, met de bijvoeging: »Componist van 't musyk". Nergens blijkt echter òf Vivaldi persoonlijk bij de feestviering is tegenwoordig geweest, òf misschien er alleen muziek voor gecomponeerd heeft. Het eenige, wat aanleiding zou kunnen geven, om het eerste te veronderstellen, is: dat zijn portret bij het werk gevoegd is, terwijl dit van geen der uitvoerenden of componisten der andere muziekstukken het geval is.

Aangezien ik nergens vermeld heb gevonden, dat Vivaldi, die kapelmeester te Venetië was, zich omstreeks dien tijd in ons land heeft opgehouden, zoo vraag ik: »is ook iemand in staat mij hieromtrent eenige inlichting te verschaffen?"

S.

Orgels te Axel. In de »rekening opgemaakt door den ontfanger der kercke van Axel den heer Josias Paulus en overgebragt in handen van burg. en schepenen der stede en ambagte den 9 maart 1776," komen over het tegenwoordige orgel de volgende posten voor:

„bet: Ant: de Smit te Gent, voor 't leveren, maken en leggen van een ijzeren balk in de kerk." . . . . £ 21—10—10.

Op dezen balk rust het front van 't orgel en bij verbindt den zuidelijken zijgevel met den oostelijken achtergevel.

„bet: aan monsr. J. W. Trip voor vacatien dat hij als organist op de requisitie van Heeren kerkmrs. hun Ed: heeft geadviseerd, omtrend het orgel en waar best te plaatsen." . . . . £ 2—14— 2.

„bet: Jac: Schoonakker voor 't schrijven van de contracte en brieven om 't orgel op te besteeden." . . . . £ 0— 2— 3.

„bet: aan dheeren Petrus Josephus en Joh Josephus de Rijke voor 't maken, leveren en setten van het orgel in deze kerk, met hetgeen hun Extra Ordinair toegelegt" . . . . £ 216—13—4

„bet: aan dhr. J. M. Heinrichs voor het viziteren, examineeren, inwijen van het orgel in deze kerk." . . . . . . £ 8—16—8.

„bet: aan negen musicanten gediend hebbende om het gemelde orgel te helpen inwijen." . . . . £ 10— 3—4.

„aan verteer dier musicanten." . . . . £ 4— 9—.

„bet: P. Michielsen voor het leveren van een middag- en avontmaaltijd met de wijnen, bieren enz. op het stadhuijs alhier ten dage als het orgel alhier plegtig is ingewijd op den 27 februarij 1776." £ 18— 9—.

„bet: aan (oningevuld) voor leveringe van een inktpot met silver gemonteerd, tgeen aan Dom. Abr: Ruysch voor de inwijinge van het orgel is present gedaan . . . . £ 4— 7—4.

„bet: aan den selven voor een geleverd silver setje, tgeen aan den heer Corn. Bierman is present gedaan, voor het maken van een Veers bij gelegenheid dat het orgel is ingewijd, onder de mits dat hij de kosten dragen moet om het zelve Veers te laten drukken . £ 5— 2—8.

Kent iemand dat gedicht en wil men mij dat wel mededeelen?

bet: aan P. Michielsen voor een reis naar Goes om den organist [J. M. Heinrichs] en drie reijsen na St. Nicolaas, om de musikanten te spreken. . . . . £ 5—12—.

Het orgel is gemaakt door vrijwillige contributien van de in- en opgesetenen van Axel en Axelerambagt; volgens de lijst was er ingekomen de Som van 282½ Rijksdaalder of £ 124—19—11 ¼.

Wat ik van het orgel gevonden heb, eenmaal aanwezig in de parochiekerk gewijd aan St. Pieter, heb ik medegedeeld in mijne »Oudste rekeningen van Axel 1492—'93" in de werken van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht.

Die rekeningen nog eenmaal doorloopende, kan ik de volgende lijst der organisten mededeelen:

1492—1505 Joh. van Eetvelde pbrē,
1505—1506 Joh. Picans, in 't zelfde jaar prins der rethorika.
1506—1510 Joos de Orghenist.
1510—1531 Jacobus de Hont pbrē.
1531 1545 Querin Brant pbrē.
1546— ? Vincent van der Beke pbrē.

Na de inneming door Maurits is die kerk, benevens het schepenhuis, hospitaal en kasteel der heeren van Axel afgebroken en de plaats waar ze eenmaal stonden was aan niemand meer bekend; daaraan echter heeft de kaart van Jacob van Deventer een einde gemaakt en thans kan ik niet alleen met zekerheid zeggen, waar die groote gebouwen eenmaal verrezen, maar ook hoe ze er uitzagen; wel is dus de vondst van die kaart allerbelangrijkst te noemen.

Axel. F. CALAND.

Jacques des Communes. Bij *van der Aa* op *Des Communes* (*D*). bl. 128—129 als geboren in 1795, hetgeen onjuist is. *Navorscher* XXIII, bl. 78 als in 1759. Aldaar Leeuwarden, 1783—1832: lees tot na 1841. Was directeur der orchesten aldaar. Er bestaat een gedrukte catalogus van zijne nagelaten muziekwerken; die nog wel grootendeels in Leeuwarden voor handen zullen zijn bij de vroegere concertvereeniging van Amicitia of elders.

J. D.
—
L.

N. A. Knock en **W. Tammes.** Bij het tweede eeuwfeest der universiteit te Franeker in junij 1785 gevierd, en bij de groote plechtigheid in de kerk bijgewoond door hare Kon. Hoogheid en vorstelijke spruiten »wierd er telkens een schoon en heerlijk musijk gehoord, door circa vijftig van uitgelezene Musikanten, onder directie van de heeren N. A. Knock en W. Tammes, beroemd Klokkenist te Groningen." Zie Historie van Franeker door D. P. Z. Ibid. Sluis en Romar 1785, in 8°, bl. 86.

U. C. KRAMM.

Bogerman (Dr. Reijner) van Dokkum heet in 1505 »Secretaris en *organista*" der stad Kampen, en in 1509 verdedigt hem de Regering bij die van Utrecht tegen de beschuldiging van Mr. Gheert, orgelmaker aldaar, dat hij een nieuw orgel in de St. Jacobs kerk oneerlijk gekeurd zoude hebben.

[Zie voor nadere levensbijzonderheden de voorreden van: *Kamper Kronijken, De Annalibus quaedam nota. Uitg. door de Vereen. ter beoef. v. Overijss. Regt. en Gesch. Dev.* 1862.]

Zwolle. J. I. VAN DOORNINCK.

TAALKUNDE.

Stik, steke, stok. (XX, bl. 310.) Op de verklaring van *stapelgek*, door den heer J. M. v. S. gegeven, laat ik het antwoord volgen op eene vraag, die reeds lang geleden is ingezonden, maar tot nu toe onbeantwoord bleef. Zij betreft eenige woorden van dezelfde soort, namelijk *stikdonker*, *stikdoof*, *stikvol*, *stikziende*, *stekeblind*, *stokoud*, *stokstijf*, *stokstil*, *stokblind*, *stokdood*. De vrager ziet, dat *stik*, *steke*, *stok* in deze woorden intensive beteekenis hebben, maar hij wenscht er meer van te weten, namelijk hunne afleiding en hunne oorspronkelijke beteekenis.

Beginnen wij met een woord, dat, meen ik, voor ieder duidelijk zal zijn, met *stokstijf*. Het beteekent, ik behoef het naauwelijks te zeggen, *stijf als een stok* en is eene zamenstelling van dezelfde soort als *pikzwart*, *haarfijn*, *torenhoog*, *ijskoud* enz. Dezelfde plaats als in deze zamenstellingen, bekleedt *stok* in *stokblind* en *stokdoof*. Men wil er mee zeggen zoo blind of zoo doof als een stok. Een stok heeft gezigt noch gehoor. Wie dus blind of doof is als een stok, is volkomen blind of doof, ziet of hoort niets. Geheel hetzelfde als *stokblind* is *staalblind*, dat Kiliaan opgeeft: want een *steel* (in Friesland nog uitgesproken *staal*) is eene soort van stok. Het Oudnoordsch heeft, *steinblindr*, zoo blind als een steen. Even zoo zeggen wij voor *stokdoof* ook *steendoof*: een steen heeft evenmin gehoor als een stok. Ook *zoo doof als een pot:* de reden waarom men hier dit voorwerp en geen ander gekozen heeft, is, dat het, even als de mensch die geheel doof is, ooren heeft en toch niet hoort. *Stokdood* is zoo dood als een stok, een levenloos voorwerp. Daarnevens heeft men *steendood*. *Stokstil* is zoo stil als een stok, die levenloos is en zich niet bewegen kan, die dus stil blijft liggen, zoolang er niet een levend wezen is die hem in beweging brengt.

Stokoud is, volgens Kiliaan, zoo oud, dat men tot steun eenen stok noodig heeft. Reeds het hoogd. *steinalt* echter maakt deze verklaring minder aannemelijk. Ik zou die woorden liever verklaren door »van ouderdom zoo stijf als een stok of steen."

Bij Kiliaan vinden wij *steck* en *stick* met dezelfde beteekenis als *stok*. Hieruit volgt, dat *stikdoof*, *stikblind*, *stekblind*, *stekeblind* en *stekdood* geheel hetzelfde is als *stokdoof*, *stokblind* en *stokdood*.

Een paar zamenstellingen echter van *stik* hebben eenen anderen oorsprong. In *stikvol* behoort het eerste deel der zamenstelling tot het werkwoord *stikken*. Onder de beteekenissen van dit woord geeft Kiliaan ook die op van stoppen, volstoppen. *Stikvol* is dus hetzelfde als *stopvol* en *propvol*, van de werkwoorden *stoppen* en *proppen*. Is *stik, stop, prop* in deze woorden de stam van het werkwoord? Of is het verkorting van het verleden deelwoord, zoodat het eigenlijk is *geslikt*, *gestopt*, *gepropt vol?* Ik geloof het laatste. Mij dunkt, daarop wijst ons vooreerst de beteekenis van deze woorden en van het synonymum *stampvol*, dat wel niet anders beteekenen kan dan *gestampt vol*, *zoo vol of het in gestampt was*. Ten anderen het hoogduitsche *gesteckt voll*, *propte vol*, dat nevens *propvol* in de spreektaal voorkomt, en het amsterdamsche *stampende vol*. Dit laatste is duidelijk *stampte vol;* de Amsterdammer zegt even zoo *boorende vol* voor *boordevol*, *boekendegort* voor *boekete* (*boekweiten*) *gort* en *nakend* voor *naakt*.

Sikziende noemt men in Noordholland wat men elders bijziende of kippig noemt. L. ten Kate, Aenl. II. bl. 432 zegt, het is de oogen digt bij het stuk houdende, en leidt het dus van *stuk* af, dat ook wel uitgesproken wordt *stik*. Deze afleiding evenwel is verre gezocht en zal wel niemand voldoen. Ik geloof dat het eerste deel van dit woord iets anders is, namelijk het bijv. naamw *stik*, dat, volgens den Theutonista, *steil* beteekent, even als het angels. *sticol* en het hoogd. *stickel*. Wat steil is, is moeielijk te begaan of te beklimmen; *stik* zal dus ook wel, even als het latijnsche *arduus*, de beteekenis gekregen hebben van *moeielijk*. *Stikziende* is dan *moeielijk ziende*.

Nog ééne zamenstelling blijft er te verklaren over, namelijk *stikdonker*. Het Hoogduitsch heeft *stockfinster* en Grimm, Gramm. II. 555, verklaart het eerste deel door »wie im stock, gefängnis; das volck" voegt hij er bij, »sagt noch verstärkter *stockmauerfinster*." Dit laatste woord is evenwel geene zamenstelling van *stockmauer* en *finster*, zoodat het beteekenen zou donker als een gevangenismuur, maar een bijv. naamw., waar twee verschillende versterkingswoorden voor geplaatst zijn. In zoodanige zamenstellingen wil men gaarne het eerste deel van het woord zoo sterk mogelijk doen uitkomen, en dit doet men niet alleen door het met

bijzonderen klem uit te spreken, maar ook door het nog daarenboven te verlengen. Nu eens wordt er nog een woord voorgezet, als in *hardstikkedood*. Dan eens wordt er een uitgang aan gehangen en het woord zoo tot een bijwoord gemaakt b. v. in *moerlijck allien* (Hooft Ged. II, bl. 312 [1]), waarvoor men eertijds zeide *moederene*, en *pikkelijke donker* en *spierlijke nakend*, zoo als wij wel eens hooren zeggen voor *pikdonker* en *spiernaakt*: ja zelfs wordt een louter voorvoegsel zoo in een volslagen bijwoord omgeschapen, als in *aartsvaderlijk dom* voor *aartsdom*. Beide wijzen van verlenging vereenigd merken wij op als wij hooren spreken van den *godganschelijken* dag, voor den *ganschen* dag. Dan weer wordt achter aan het versterkingswoord nog een ander woord gevoegd. Somtijds is dit een woord dat er niet te pas komt, als in *moederziel alleen* en hoogd. *muttermenschenallein* en *muttersteinallein*. Maar somtijds is het een woord, dat ook wel eens als versterking woord voor hetzelfde bijv. naamw. staat; in het Hoogd. b. v. zegt men *sternhagelvoll*, *muttermausstille*, welke woorden aan *steinvoll* en *hagelvoll*, *musterstille* en *mausstille* hunnen oorsprong te danken hebben. Dit *mauer* in *stockmauerfinster* kan ons dus bij het onderzoek naar de beteekenis van het eerste deel van het woord *stikdonker* geenen dienst doen: het bewijst niet eens, dat dat eerste deel een zelfst. naamw. is. Want in zulke hoogduitsche woorden met dubbel intensivum worden wel eens ongelijksoortige woorden zamengekoppeld. Zoo is in *funkelnagelneu* het eerste deel de stam van een werkwoord, het tweede een zelfst. naamw. Ik geloof ook niet, dat wij *stikdonker* en *stockfinster* voor zamenstellingen met het zelfst. naamwoord *stik*, *stok*, moeten houden, want donkerheid behoort niet tot de eigenschappen van een stok. Is dit zoo, dan kan, dunkt mij, *stik* in het nederlandsche woord niets anders zijn dan de stam van het werkw. *steken* en *stock*, in het hoogduitsche die van het werkw. *stocken* en *stikdonker* en *stockfinster* zal dan beteekenen zoo donker dat men blijft steken, dat men niet verder voort kan.

Staarblind is, ik geloof dat met den vrager, iets anders dan *stekeblind*.

Bij zijne vraag naar de adjectiva met *stok*, *steke*, *stik* zamenge-

---

[1]) In de 10e aflev., die ter perse is.

steld, voegt de vrager er eene naar die welke zamengesteld zijn met *dood*. Ik heb daarvan eene verklaring gegeven Nav. XV, bl. 23. Ik kan echter niet volstaan met daarheen te verwijzen, want ik heb daar de beteekenis van sommige zamenstellingen niet geheel juist opgegeven en ik moet er naar aanleiding van de vraag nogiets bijvoegen.

Er wordt o. a. gevraagd, »vanwaar de *s* in *doodsbedroefd*, *doodsbenaauwd*, *doodsbleek?*" Deze zamenstellingen hoort men nu eens met, dan zonder *s*. Verbuigingsuitgang kan de *s* hier niet zijn: als zoodanig is zij onmogelijk te verklaren. Heeft men dan misschien het eerste deel der zamenstelling voor het bijwoord *doodsch* gehouden? Dit zou het geval kunnen zijn bij *doodsbleek*, misschien ook nog bij *doodsbenaauwd; maar* wat is *doodsch bedroefd?* Ik geloof dat de *s* hier op eene andere wijze verklaard moet worden. Wij hebben gezien dat men, om de voorvoegsels die intensive kracht hebben, te doen uitkomen, ze wel eens verlengt, er zelfs afzonderlijke woorden van maakt. Iets van denzelfden aard, dunkt mij, heeft hier plaats gehad. Men heeft aan *dood* eene letter toegevoegd om de uitspraak voller, sterker te maken en zoo op het intensive deel van het woord meer nadruk te leggen. De letter *s* is daar bijzonder toe geschikt. Zulk eene *s* komt meer voor. Wij vinden haar b. v. in *zielsbedroefd*, en in *als te vriendelijk* en *veels te veel*, zoo als men te Amsterdam en in Noordholland zegt.

Wat nu betreft de beteekenis van *dood* in zamenstellingen, deze is zeer duidelijk in *doodziek*. Dit is »ter dood toe sieck", zoo als wij het Gesta Rom. cap. 74 vinden uitgedrukt. Dezelfde kracht heeft het in *doodkrank*, *doodzwak:* ook in *doodmoede* (angels. *deadvêrig*) *doodbenaauwd* en *doodbedroefd*, waarvoor wij in den Statenbijbel Matth. XXVI. 38 lezen: »bedroeft tot der doodt toe" (*περιλυπος ἑως θανατου*).

Doodstil, *doodbleek*, *doodkoud*, *doodmager*, *doodarm* is stil, bleek. koud, mager, arm als een doode. Voor zamenstellingen, welker eerste deel een bijv. naamwoord als zelfst. gebruikt is, valt *en* wel eens weg. *Dolhuis* en *doodgraver* (hoogd. *todtengräber*) zijn daar duidelijke voorbeelden van.

Omtrent eenige andere zamenstellingen heb ik slechts te herhalen wat ik Nav. XV, bl. 23 gezegd heb. Wij hebben gezien, dat *dood* in sommige woorden de kracht heeft van een intensivum

Dit nu had ten gevolge, dat men op de eigenlijke beteekenis minder lette en het als intensivum ging beschouwen. Vandaar dat men het op het laatst als eenvoudig intensivum gebruikte. Zoo zijn *doodeerlijk, doodeenvoudig, doodnuchter, doodrijp* ontstaan, die niet anders beteekenen dan *geheel eerlijk, zoo eenvoudig mogelijk, volkomen nuchter, volkomen rijp*. De geschiedenis van dit woord *dood* is dezelfde als de geschiedenis van alle intensiva. Er is geen enkel woord dat oorspronkelijk louter intensive kracht had. Alle hadden zij eene bepaalde beteekenis, die de meeste in sommige gevallen nog hebben. *Heel* is = geheel, ongeschonden, *zeer* = pijnlijk, erg = slecht, het fransche *fort* = sterk, het engelsche *very* = in waarheid; maar wanneer zij als intensiva gebruikt worden, beschouwt men ze alleen als zoodanig en denkt aan de eerste beteekenis niet meer."

In *doodbedaard* en *doodgoed* kan het eerste deel even zoo louter intensivum zijn, maar het kan ook zijn dat zij eigenlijk beteekenen zoo bedaard als een doode, die niet de minste beweging maakt, en zoo goed als een doode, waar men mede doen kan wat men wil.

Het fransche *mort-ivre* en het engelsche *deaddrunk*, zegt de schrijver »is ons *dooddronken*, dat is in de hoogste mate dronken". Ik ken in onze taal dat woord niet, wel een ander, dat geheel hetzelfde te kennen geeft, namelijk *smoordronken*. Geheel hetzelfde, zeg ik; want *smooren*, wat wij nu alleen gebruiken in de beteekenis van door verstikking sterven, beteekende oudtijds sterven in het algemeen. »In zonden smoren" voor in zijne zonden, onbekeerd sterven, vindt men bij schrijvers van vroegeren tijd meermalen, o. a. Der minnen loep II. 550, Gijsbert Japicx (uitg. Epkema) I. bl. 54.

De vrager meent, dat *dood* in zulke zamenstellingen geheel hetzelfde uitdrukt als *door* of *door en door*, dat dus de zamenstellingen met beide hetzelfde beteekenen. Dit is niet geheel juist. Er bestaat een klein verschil van beteekenis. Omtrent *dood-* en *dooreerlijk* heb ik reeds Nav. XV. bl. 23 de opmerking gemaakt: »*doodeerlijk* noemen wij den eenvoudigen vromen man, die er niet aan denken zal om ons te bedriegen of te bestelen: *dooreerlijk* is de man van beproefde eerlijkheid, die een zoo sterken afkeer heeft van oneerlijkheid, dat hij, al komt hij in zware verzoeking tot oneerlijkheid,

eerlijk zal blijven." Tusschen *doodgoed* en *door en door goed* bestaat een dergelijk onderscheid, en menigeen is *door en door ziek* wien wij nog niet *doodziek* kunnen noemen. P. LEENDERTZ WZ.

VRAGEN.

Op of in bij plaatsnamen. In het eiland Overflakkee is eene wijze van spreken, bij het noemen der dorpen en buurten, die ik niet verklaren kan. B. v. men zegt: die man woont *in* Ouddorp, — *in* Goedereede, — *op* Stellendam, — *in* Dirksland, — *op* Herkingen, — *op* Melissant, — *in* de Nieuwe Tonge, — *in* Sommelsdijk, — *in* Middelharnis, — *op* Stad (aan 't Haringvliet), *op* den Bommel, — *in* de Oude Tonge, — *in* de Plaat (Ooltgensplaat): dit zijn alle dorpen. Verder zegt men: *in* de Langstraat, — *in* Achthuizen, — *in* de Zuidzij, — *op* de Kranendijk, — *in* den Ouden Oostdijk, — *op* Battenoord: dit zijn alle buurten of gehuchten aan dijken gebouwd — Battenoord is tevens de haven van Nieuwe Tonge. Ik heb over die wijze dikwijls nagedacht, maar den sleutel niet kunnen vinden, — *In* Ouddorp kwam mij wel eenigzins begrijpelijk voor, als zijnde dit een dorp geheel op den platten grond in het oude (geschapen) land van Diepenhorst gebouwd, waar van geene bebouwing op dijken of hoogten sprake kan zijn. — *In* Goedereede is mij zeer duidelijk, daar dit van ouds eene bemuurde stad is geweest. *Op* Stellendam — daar stoot ik op: dit sedert eene halve eeuw nieuwe dorp is niet *op* of *aan* dijken gebouwd, maar geheel op den platten grond in den polder. Doch ook dat schijnt niet in aanmerking te kunnen komen: want bijna alle dorpen van dit eiland hebben oorsprong genomen aan de zeedijken, men is steeds begonnen eerst aan de zeedijken huizen te bouwen, zoo als overal duidelijk genoeg zigtbaar is; doch te Dirksland, Sommelsdijk, Middelharnis, enz. is dat ook geschied, en men zegt toch: die man woont *in* die plaatsen en niet *op*, even als men zegt van Herkingen, Stad enz. *In* de Plaat (Ooltgensplaat) zoude nog te verklaren zijn, omdat die plaats eenigzins als vesting kan beschouwd worden. Bij vier der opgenoemde buurten, alle geheel aan dijken gebouwd, zegt men echter altijd: die man woont *in* de Langstraat, — *in* Achthuizen enz.

Wie verklaart den oorsprong of de beteekenis van dit verschil in spreekwijze? en bestaat het ook elders? In de eilanden Schouwen en Duiveland zegt men van *alle* dorpen *op*, alleen van Brouwershaven altijd *in*, wel vermoedelijk als oude bemuurde plaats of vesting. In Overflakkee kent men meestal den vreemdeling aan de manier van uitdrukking bij de vermelding van het eene of andere dier dorpen of buurten.

Herkingen, ANTH. DE VLIEGER.

[Iets over dit onderwerp kan de vrager vinden Nav. XIV. 372; XV, 75, 122, 143, 369. XVI. 19, 60, 175, 214.]

Kittig. In het eiland Overflakkee gebruikt men het woord *kittig*. Men duidt er tegen elkander over staande en uiteenloopende zaken mede aan, zoo in eenen goeden als kwaden zin, b. v. men zegt: het is *kittig* heet; het is *kittig* koud; het heeft *kittig* gevroren; het dooit *kittig*; 't is vandaag *kittig* weer; het regent *kittig*; 't is *kittig* donker; 't is *kittig* licht; die man is *kittig* bij de hand; hij is *kittig* lomp, is *kittig* valsch; het is een *kittige* beste man; hij is *kittig* geleerd; die jongen is een *kittigen* deugniet; 't is een *kittigen* lieve jongen: die boer heeft eenen *kittigen* klipper (rijpaard); de vrouw van Jan is *kittig* ziek, en wordt er van eenige beterschap melding gemaakt, dan zegt men: zij is *kittigtjes* — betert *kittig* — begint *kittig* te eten enz.; ook zegt men: die put is *kittig* diep; dat land is *kittig* vuil — *kittig* schoon — *kittig* goed — *kittig* slecht, en zoo duizend meer. Hoe komt men aan dat woord? En is ergens dit of dergelijk woord in gebruik waar, men de verschillendste zaken mede aanduidt?

Herkingen. ANTH. DE VLIEGER.

[Zoodra men een woord als intensivum beschouwt, zonder op de beteekenis te letten, kan men het bij allerlei adjectiva gebruiken, om het even wat zij beteekenen. Men zegt b. v. niet alleen *zeer ziek*, *duivelsch leelijk*, *erg ondeugend*, *miserabel arm*, maar ook *zeer gezond*, *duivelsch mooi*, *erg vroom* (in Noordholland), *misserabel rijk* (in Friesland), wat onzin wezen zou, indien men in die woorden iets meer dan louter versterkingswoorden zag.]

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Fragment eener genealogie der van Alckemades.

Floris Maartenszoon van Alckemade. Zijne echtgenoot was Lijsbeth Jacobsdochter van Hoeff. Hij stierf als regerend burgemeester van Amsterdam den 31 mei 1572 en ligt begraven in de Nieuwe kerk.

Jacobus, geb. 1537. † jong.

Agnes, geb. 1538. † jong.

Maarten, geb. 1541. † jesuit te Keulen.

Floris, geb. 1543. † 1620 op Vogelenzang, kinderloos, en is begraven te Egmond. Zijne echtgenoot was Maria Bam.

Agnes, geb. 1546, leeft nog als wed. van jr. Jacob Bam, a⁰. 1582.

Johannes, geb. 1548, † te Haarlem 20 junij 1585. Hij was geh. a⁰. 1582 met Agatha van Berkenrode Sybrantsdr., die in 1608 nog leefde.

Nicolaus, geb. 1551, † 1624. 2 apr., begr. te Amsterdam in het famieliegraf; geh. met Gerbrich Jacobsdr.

Mr. Willem, geb. 1554, ongehuwd gestorven.

Kinderen van Johannes:

Sybrant, geb. te Haarlem. [1]) doctor in de regten te Orleans 16 sept. 1606; getr. a⁰. 1608 30 sept. met Beatrix Duyst v. Voorhout, dochter van Dirk en Adriana v. d. Wielen. Hij † 1644 15 junij, en is begr. in de dorpskerk te Sassenheim. Zij † te Antw. 1615, en is begr. in O. L. V. In 1614 werd door Sybrant, Oudt-Alckemade gekocht en in 1622 31 mei begon hij de herbouwing van het kasteel.

Floris. Hij † in junij 1648. Zijne echtgen. was Gudula v. Berkenrode Hendriksdr., die hem 8 kinderen naliet, waarvan slechts 3 vernoemd.

Kinderen van Nicolaus:

Mr Floris, † 17 (14?) julij 1643, priester en kapittelheer te Haarlem.

Jacob, † 28 oct. 1639, geh. met Agatha Willems van Beijnsdorp. Zij † 1652.

Mr. Dirk, advocaat, † 17 oct. 1643 ongehuwd.

Willem, † 21 sept. 1633, geh. met Grietje Willems v. Beijnsdorp. Zij † 1644.

Kinderen van Sybrant:

Josyna, geb. 8 febr. 1612, † 17 sept. 1615 te Zevenbergen.

Johannes, geb. te Delft 1609 9 oct., † 17 apr. 1653. Hij is geh. gew. met Christina van Arckel, dochter van Walraven en Maria Ruysch. Zij † te Utrecht, 16 oct. 1662.

Kinderen van Floris:

Hendrik.

Barbara, Non.

Maria Agatha, getr. a⁰. 1645 met jhr. de Ridder te Utrecht.

Kinderen van Jacob:

Elisabeth, † kind a⁰. 1598.

Simon, † kind a⁰. 1600.

Maria, geb. 23 maart 16..?, getr. 16 febr. 1631 met mr. H. Croock.

Simon, in 1655 nog ongehuwd.

Balduina, leeft nog a⁰. 1655 als klopje.

Christina, sedert 1653 klopje te Keulen.

Martinus, geb. 9 jan. 1605, nog ongeh. a⁰. 1655.

Catharina, geb. 16 april 1609, † ongeh 30 mei 1632.

Nicolaus, geb. 8 junij 1611. † ongeh. 14 maart 1637 te Limburg.

Hendricus, geb. te Amsterd. 24 febr. 1613, wordt jezuit 1634 15 oct. † als zendeling te Amsterd. 7 nov. 1680.

Elisabeth, geb. 8 mrt. 161.?, klopje.

Agnes, geb. 7 sept. 161.?, klopje.

Theodorus, geb 21 sept. 1616, jez. gew. op denzelfden dag als zijn br. Hendrik. † 1666 12 oct. te Alkmaar.

Joannes, geb. 17 sept. 1617, jezuit gew. op denzelfden dag als zijne 2 broeders. Hij † te Amsterd. 1683 28 jan.

Wilhelmina, klopje te Amsterd.

Kinderen van Willem:

Floris, † ongehuwd in nov. 1628.

Maria, getr. met Claudius de Suermont.

Waijntgien, klopje, † 164.?

Balichien, getr. met Filips de Suermont.

Walterus, geb. te Amsterd. 4 junij 1614, jezuit gew. 28 sept. 1635, † te Naarden 1673 23 april.

Dirk, † a⁰ 164.? te Aalst.

Kinderen van Johannes:

Beatrix, geb. 5 nov. 1630, † 17 sept. 1649. Zij was geh. met jhr. Kerremans v. Manegem.

Agatha, geb. 1633.

Walraven Dominicus, geb. 23 mei 1634, † 13 dec. 1679 op zee bij de Kaap de Goede Hoop.

Maria, geb. 5 junij 1635, † 26 aug. 1636.

Margriet, geb. 6 junij 1636.

Adriana, geb. 14 junij 1637, † 20 dagen oud.

Johan, geb. 4 junij 1638, † 20 dagen later.

Hendrik, geb. 1 maart 1640.

Johanna, geb. 22 febr. 1641, † 21 maart van 't zelfde jaar.

Floris [Roedolff Walraven,] geb. 26 dec. 1631, † 30 maart 1704, getr. 1⁰. met Juliana v. Berûm te Groningen a⁰. 1660 Zij † kinderloos op Oudt-Alckemade 19 dec. 1649, 2⁰. met Mar. Henrietta v Scheltinga, a⁰. 1682 17 april. Zij † 23 jan. 1716. De hier genoemde drie, zijn begr. in het familiegraf van de dorpskerk te Sassenheim.

Sybrant, geb. 14 april 1642, † 23 mei 1643.

Dirk, † 3 dagen oud, 3 apr. 1643.

Sybrant, geb. 26 maart 1644, † 1644 16 junij.

Sybrant, geb. 4 maart 1645, † 1664 28 aug.

Joes Theod., geb. 28 jan. 1647.

Jacob Frans, geb. 8 febr. 1649, getr. 1676 met Anna Berûm.

Franc Xav. geb. 2 dec. 1650, † Lieve Vr. Broeder te Antwerpen 11 nov. 1676.

Anna, geb. 1652 12 mei.

Kind van Maria Agatha:

Johan de Ridder van Berkenrode.

Florentius Ignatius, geb. 17 sept. 1683, † na drie maanden.	Florentius Ignatius Michael, geb. 25 aug. 1684, getr. 1°. met Maria Ther. v. d. Goes, op Dever bij Lisse, den 11 julij 1713; zij † 8 april 1726. 2°. met Susanna Regina van Blocklant te Utrecht, 16 oct. 1729. Zij † 11 aug. 1745.	Maria Marg. geb. 5 oct. 1686. Zij werd Non op 18 dec. 1718. te Furstenberg bij Xanten.

Maria Christ. Genoveva, geb. 20 feb. 1715, † 3 maart 1748. Zij is gedoopt door haren oudoom Mich. v. Scheltinga, [2]) en in 1734 getr. met Franc. Bern. Cousenbant heer van Groot-Waspik, die † 30 jan. 1759	Henrietta Cornel. Veronica, geb. 22 mei 1716. Haar peter was haar oom Tiberius Papinus v. Eminga. Zij was de eerste echtgenoot van Gerrit Ferd. van Camminghá en † kinderloos vóór 1758.	Florentia Agath Marg. Mar., geb. 8 sept. 1718, † 1719 den 6 maart: zij werd begr. te Leiden in St. Pieter.	Agatha M. Fr. geb. 1719 12 nov. Den 27 sept. 1739 wordt zij Ursulanon te Roermond.	Theresia Constantia, geb. 1 julij 1721.

Florentius Justus Franc., geb. op Oudt-Alckemade 2 apr. 1735, † aldaar 12 julij 1799. Hij trouwde a°. 1763 met Elis. Jul. Jac. Baronesse van Wassenaer-Alckemade, die † 2 oct. 1799. Uit dit huwelijk zijn afkomstig de heden nog in Belgie aanwezige Cousenbants.

Als peters of meters ter gelegenheid der doopsels van de kinderen van Jan v. Alckemade Isbrantsz. en van de volgende stamhouders komen niet zelden de namen voor: v. d. Burgh, Crabeels, Croesson, Elffsdyck, Eminga, Emonts, v. d. Goes, v. d. Hooch, van Hulse, van Nieuwerkerke, van Nobelaer, van Overschie, die uit betiteling bewijzen in aan- of bloedverwantschap te staan tot de Alckemades.

A. V. LOMMEL S. J.

[1]) Wanneer men van dezen Sybrant van Alckemade in regte lijn 8 geslachten opwaarts telt, wordt Simon van Alckemade Florisz. aangetroffen (zie Batavia illustr. p. 835), die tot vollen broeder had Johannes van Alckemade, echtgenoot van Ida of Ada de Woude, dochter van Jacob en Sophia van Egmond. Van dezen Johannes komt als achterkleindochter Machteld, die door huwelijking met Isbrant van Colster „Oudt-Alckemade" naliet aan haar zoon Willem v. Colster, wiens dochter Agatha, geh. met Joh. v. Cuilenburg, de heerlijkheid bragt aan Margriet van Cuilenburg, echtgenoot van Philips de Hamal, en langs dien weg, aan haren kleinzoon Willem de Hamal graaf van Commingijes, heer van Monceaux. Deze laatste nu verkocht a°. 1614 Oudt-Alckemade aan Sybrant Johansz. v. Alckemade, bij wiens gelijknamig geslacht het verbleef tot dat de Cousenbants „Oudt-Alckemade" mogten beërven. In de eerste jaren dezer eeuw is het kasteel gesloopt.

[2]) Deze Michael v. Scheltinga was geb. te Leeuwarden den 17 oct. 1655 en jezuit geworden te Mechelen 7 jan 1674. Hij † bij Amersfoort 11 april 1727, na sints 1688 op verschillende plaatsen als zendeling werkzaam te zijn geweest. Zijne ouders waren Tjerk van Scheltinga en Margriet Barnharts Michielsdr.

Wapen van Meurs en van Omphal. (Vgl. XXIII, bl. 110). »Jacob v. Omphal wurde 1500 den 11 Febr. zu Andernach geboren; durch seinen besondern Fleisz brachte ers so weit, dasz er beyder Rechten Doctor wurde, und weil er nebst einer grundlichen Gelartheit auch eine besondere Klugheit besasz, hat ihn Herzog Wilhelm zu Gülich, Cleve u. f. zu seinem Rath gemacht, und in verschiedenen Gesandschafften an den Kayser und König von Engeland gebraucht. Dabey er sich denn also aufführte, dasz ihn der Kayser Ferdinand 1559 d. 15 May in den Adelstand erhoben hat; Nachhero ist er Professor Juris zu Cölln, endlich des Käyserl. Cammergerichts zu Speyer Assessor worden.

»Nach einer geschriebenen Nachricht, so mir aus dem Amt Neustadt ist zugeschicket worden, soll er 1560 zu Gummersbach gestorben seyn. Jos. Hartzheim, Bibl. Colon. p. 151, setzet seinen Tod ins Jahr 1570. Allein er hat das Zeitliche mit dem Ewigen verwechselt d. 17 Oct. 1557 zu Westorff am Rhein, alwo er auch in der Kirche begraben worden.

»Seine Schriften, durch welche er seinen Namen bey den Nachkommen verewiget hat, sind folgende." (Geschlechts Nachricht von denen v. Omphal, bij von Steinen, Westphäl. Geschichte, II. Theil, X. Stück: Historie des Amts Neustadt, Anhang, Beylage Num. 6, Seite 458—466.)

In den adelbrief wordt het wapen aldus omschreven: »Ein geel Schildt, darauf zwee Rother gefülleter Spitzen; Auf dem Schildt ein freyer offener Adlichen Thurniers-Helm, zu den Seiten mit Roth und Gelber Helmdecke, undt darab mit einer Brust und Morians Kopf, darumb ein weisser Bandt, gezieret." [De afbeelding geeft v. Steinen Tab. XL. Num. 4.] Bij Rietstap, Handb. d. Wapenk., bl. 421: In goud twee roode punten. Half-aanziende gouden (?) helm, omboord en getralied van zilver. Helmteeken een mooren-borstbeeld met zilveren hoofdwrong, gekleed volgens het schild. Dekkleeden: rood en goud. Het wordt aldaar afgebeeld, plaat VI, no. 37.

M^{0}.

[Op dezelfde wijze werd ons het wapen door de heer E. Laurillard beschreven.]

W. de Rouck. (XVII, bl. 392). Ik ken den schilder Willem de Rouck niet; misschien kan ik echter J. C. K, op 't spoor helpen met mijne aanteekeningen uit het archief van Bergen op Zoom, die mij in dezelfde jaren twee Willems de R. doen kennen:

1°. Thomas Lambertz de R, geb. 1592, † 1660, burgm. van B. o. Z., geh. 1623, had bij zijne vrouw Cornelia van Oosten 10 kinderen; het zesde heette Willem en werd ged. 22 dec. 1632.

2°. Joh. Antony de R, rentmr. v. B. o. Z., geh. 1626, had bij zijne vrouw Cornelia van de Perre 6 kinderen; het vijfde heette Willem en werd ged. 23 junij 1637.

Doordien de eerste Willem in 1656 24 jaren en de tweede slechts 19 oud was, denk ik dat de eerste de schilder wel wezen zal.

Onder de kinderen van (2) Joh. Antz. vind ik ook eenen Lambertus, ged. 27 dec. 1626; hij was adv. wethr. dr. in de beide regten, geh. in 1655 met Josina van Reijnegom; [1]) deze zal de vervaardiger zijn der verzen onder het portret van dr. Lamb. de Rycke. Doordien Thomas in zijn »Ned. Herault" zijn grootvader Antonie noemt, griffier van de tresoriers kamer te Antwn., zullen Lambertus en Antonie boven genoemd, broeders zijn, en hun vader Antonie de zoon van Willem de R., in 1550 burgr. en in 1546 rentmr. van B. o. Z.

Vrage: Is het geslacht de Rouck uitgestorven?

F. CALAND.

Geslacht van der Laan. (XXIII, bl. 217). Een hollandsch geslacht van dien naam voerde: D'azur au chevron d'argent, accompagné de trois tonneaux d'argent, deux en chef et un en pointe.

H. C. V. B.

Geslachten Rengers en Boel. (XXIII, bl. 216). Het adellijke geslacht Rengers voert: D'azur à la fasce d'or accompagnée de trois roses d'argent, deux en chef et une en pointe. Door leden van het oude amsterdamsche geslacht Boel is gevoerd: De sinople à la fasce d'argent, ou: la fasce chargée de trois merlettes de sable, ou:

---

[1]) Deze Lambertus zal wel dezelfde zijn als mr. Lamb. de R. in 1663 raadpensionaris en ontvanger van 't land van den Vrije.

parti, au 1: d'azur à la cicogne au naturel attachée par un lien mouvant du parti, au 2: de sinople à la fasce d'argent.

H. C. V. B.

VRAGEN.

Geslacht Six. In den Armor. gener. de France, t. I p. 299, onder Lodewijk XIV opgemaakt en in 1856 door d'Hauterive uitgegeven, staat onder de adellijke personen van Furnes, Albin Six, prêtre, curé de la paroisse de St. Riquiers, aux armes d'azur à un chevron d'or, accompagné de 3 molettes (spoorradertjes) à 5 pointes de même, 2 en chef et 1 en pointe, dat veel overeenkomt met het wapenschild, dat de Sixen in Cambresis tot omtrent 1450 voerden, als wanneer Jean Six getr. met Alix du Cange, vr. v. Montigny, zijn wapen veranderde.

Charpentier, Hist. d. Cambr. p. 1010 zegt: Ce Jean dont les ayeux avaient porté d'azur à 3 étoiles d'argent, 2 et 1, prit 2 croissan des armes de sa femme et retint seulement l'étoile en pointe en mémoire de son estoc, even zoo als het nederlandsche gesl. Six nu nog voert.

Zijn er behalve bovengenoemde Albin Six in Noordfrankrijks of België personen uit het geslacht Six bekend, die dat oude wapenschild met 3 spoorradertjes of sterren nog voeren? (In l'Armor. gen. de France is wel het wapen van een Cornel. Six opgegeven en in Vegiano, Nob. de Pays-Bas is dat v. Cath. de Six afgebeeld, maar daarin komen noch *sterren* noch *halve manen* voor.

E.

Geslacht de Pesters. Wie heeft de goedheid mij mede te deelen, waar en in welke werken men inlichtingen omtrent dit geslacht kan vinden? De Genealogische kwartierstaten zijn den vrager bekend. Wie kan vooral inlichtingen geven omtrent het volgende: Kan men de genealogie van dit geslacht nog verder opvoeren, dan Jan Pesters geb. te? den? st. te? den?, huwt te ? den? 1588 met Catharine Hoemecher, geb. te? den?, st. te? den?, dr. van? en van?; hun zoon Willem Pesters, geb. te? den 19 mei 1589, st.

te Maastricht den 4 dec. 1661, huwt te? den ? 1619 met Margaretha Hermans, geb. te? den?, st. te ? den?, dr. van? en van? — Dit geslacht heeft vooral te Maastricht en te Utrecht in de regering gezeten. Elke bijdrage, hoe gering ook schijnende, zal welkom zijn aan den vrager, ANDANTE.

Eerste oorsprong der wapenschilden. In Nieuwenhuis Woordenboek lees ik:

Damme (Pieter van) overleden te Amsterdam in 1806. Directeur van het Zeeuwsch Genootschap. Schreef op de vraag van Teijlers Tweede genootschap in den jare 1784: »*Welke is de eerste oorsprong der wapenschilden van familien, vorsten en landen? en wanneer zijn dezelve allereerst gebragt op de Europesche munten?*"

Is die verhandeling bewaard gebleven? M°.

Verzameling genealogiën Van Spaen. »*Verzameling van Genealogien der meeste edele en oude Familien in de zeventien Nederlandsche Provincien en Kleefsland.* Zij bestaat in een groot aantal deelen, en berust onder den Heere Baron van Spaen tot Hardenstein, door wiens grootvader dezelve begonnen is, en die haar, sedert, vermeerderd heeft [1]). Door het goedgunstiglijk verleende gebruik van eene meenigte dezer geslachtregisters, is mij gebleken, dat zij, met de beste trouwe, uit veelvuldige gedrukte en geschrevene bescheiden opgesteld zijn." (J. W. te Water, Verbond der Edelen IVde stuk: Bijlagen, Bijl. YY, bl. 414.

Mr. L. Ph. C. v. d. Bergh wijst op deze Verzameling, – thans in het bezit van den h. raad van adel — in Nijhoffs Bijdr. IV. 259, en uit daar den wensch, dat dit collegie kon besluiten, de merkwaardigste dier genealogiën in het vervolg in het licht te geven. Is aan dien wensch voldaan? Wij gelooven van neen. Waarom niet de hand aan 't werk geslagen, en aan belangstellenden ten minsten een overzigt van die verzameling, eene lijst verschaft van

---

[1]) Van Alexander Bernd, Freyherr v. Spaen zu Ringelberg, † 1745, 11 dec., zegt v. Steinen, Westph. Gesch., IV. Thl., S. 791: „Und dieser ist der grosse Kenner der adlichen Geschlechter in Westphalen und umliegenden Länder gewesen, desens Gütigkeit ich vieles mit zu danken habe."

alle de geslachtregisters daarin voorkomende? Een algemeen register op die verzameling bestaat immers in hs.?

M°.

Zegelverzameling van jhr. F. C. de Court van Hekelingen. »Zijn sterfdag was den 1 april 1848, en in julij daaraanvolgende werd te Dordrecht zijne verzameling van schilderijen, teekeningen en boeken verkocht, en onder deze *een aantal platen en teekeningen en bescheiden, behoorende tot het begonnen en gedeeltelijk afgemaakt werk der prachtuitgave van Namen en Wapenen der heeren Schepenen en Raden der stad Dordrecht, van de vroegste tijden bijeenverzameld en geteekend naar de oorspronkelijke zegelen, alsmede van de heeren Oud-Raden en Vroedschappen, sedert het octrooi van* 22 *julij* 1652, *met de daarop volgende Besturen, tot den tegenwoordigen tijd* [1]." Sc (hotel), in den Konst- en Letterb. voor 1848, no. 44.

Is die verzameling bijeen gebleven of in verschillende handen gekomen?

Waren daarvan reeds platen in druk verschenen?

Zijn die *oorspronkelijke zegelen* in het archief van Dordrecht aanwezig?

Jammer, dat zulk een werk niet door een deskundige is voortgezet en voltooid geworden.

M°.

MENGELINGEN.

Martelaarskruid (XXIII. bl. 47; vgl. bl. 223). In een boekjen over de gorcumsche martelaars op de koninklijke bibliotheek te 's Gravenhage heb ik gelezen dat gemelde plantjens gedroogd zijnde, hunne gedaante blijven behouden en daarom genaamd zijn perpetuéles, dat zij slechts 3 à 4 witte bloempjens hebben, maar nadat zij gedroogd waren tot 19, (het getal martelaren) zijn vermeerderd; voeg hier bij, dat zij in houding niet ongelijk aan kleine asters zijn en vroeger onbekend waren; dan besluit ik daaruit dat het de *erigeron canadense* kan zijn, dewijl dit plantjen witachtige

[1]) Zie *Catal.*, Dordrecht, Houtrijve en Co., bl. 22.

zamengestelde bloempjens heeft (compositae), welke gedroogd en rijp zijnde gewoonlijk uit het bloemhoofdjen vallen en inderdaad tot de familie der asters behoort, waaraan ook de zoogenaamde immortelles verwant zijn. Dit plantjen behoort oorspronkelijk niet in Europa te huis, maar in Canada, zoo als de naam aanduidt en komt hier te lande sedert de ontdekking v. Amerika op zandigen lossen grond voor; versch gedolven graven leveren dus eene geschikte groeiplaats daarvoor op. Het is afgebeeld in de Flora batava pl. 70; wie dus de afbeelding van het martelaarsplantjen bezit, kan haar vergelijken met die van de erigeron canadense en oordeelen of zij overeenkomen. Dewijl de aartshertogin Isabella, die het martelaarsbloempjen had gekregen, het aan de schatkamer van de St. Gudule te Brussel schonk, zal het misschien daar nog aanwezig zijn en een kruidkundige zou dadelijk zien of het inderdaad erigeron canadense was. Een lief, in het oog loopend plantjen, *gnaphalium luteo-album*, dat ook bij ons te lande sporadisch, op pas omwoelden zandgrond voorkomt en tot de zamengestelde bloemen behoort, heeft ook veel van eene kleine immortelle of stroobloem en zou misschien het martelaarskruid kunnen zijn.

G. A. SIX.

Eene werkstaking van geleerde heeren. De advocaten te Grenoble, in junij 1780 zich beleedigd gevoelende door het onbetamelijk gedrag van drie raadsheeren van het parlement terwijl een hunner aan het pleiten was, besloten hunne werkzaamheden te staken. Zij hielden dat een rond jaar vol. Toen zij er den 10en junij 1781 weer eenen aanvang mede maakten, vonden zij aan de deur van het geregtshof het volgende aangeplakt.

Avis aux plaideurs.

Des avocats la troupe mutinée
Est rentrée au palais maigre, pale, affamée.
Tremblez malheureux païsans.
Tous ces champions à vos gages,
Après avoir jeûné longtems,
Vont devenir Antropophages.

GESCHIEDENIS.

Vuurwerk in 1811. (XXIII, bl. 114, 225). Ik betuig den heer Scheltema mijnen dank voor de opheldering, door hem gegeven, betreffende de twee zondagen: 13 en 20 October 1811. Op den eersten is 't vuurwerk uitgesteld, en op den tweeden afgestoken. Maar — en hier komt het op aan — dit leest men bij van Brienen niet. Ten aanzien van het geschrift, waar ik van sprak, heeft de heer Scheltema *niets* opgehelderd, en hij heeft ook *niet* »aangetoond, dat de memorie des schrijvers hier niet gefaald heeft," want werkelijk sprak van Brienen na 't uitstel geen woord meer van 't vuurwerk, en, volgens zijn verslag, is de fransche keizer weêr vertrokken zonder dat het afgestoken was.

Mijne opmerkingen zijn dus niet ontzenuwd, maar nog in volle kracht; en van »onjuiste opvatting en verkeerde uitlegging" kan geen sprake zijn, want in een verslag *niet te lezen* wat er *niet in staat*, is noch onjuist noch verkeerd.

Overigens zal de heer Scheltema zeker gaarne toestemmen, dat de indruk der lezing van een verslag wel bij den een eenigszins anders zijn kan dan bij den ander, en dat het oordeel over waarde en verdiensten ook verschillend kan zijn. Aangaande de herkomst van 't stuk herhaalt de heer Scheltema slechts hetzelfde wat hij reeds gezegd had in de voorreden van zijn boek. Meer schijnt men er dus niet van te weten, en 't is dan ook niet noodig er meer over te spreken.

J. TER GOUW.

Unie van Utrecht. (XXI, bl. 492). Dat Zeist de plaats is waar in 1579 de unie gesloten werd, heb ik niet kunnen ontdekken.

Ik geloof wel dat Utrecht de plaats is, althans zoo als mij gebleken is uit een bundel van onuitgegeven stukken aangaande de unie van Utrecht. Een van deze stukken luidt aldus:

Resolutie van de Gedeputeerden van Holland, Zeeland, Friesland en Utrecht, waarby dezelve tot de plaatse van hunne byeenkomst

op het werk der Unie verkiesen de stad Utrecht, en schikkingen beramen op het openen der brieven, enz.

1578. 5 december.

Alsoe die Gedeputeerden van de Staten van Hollant, Zeelant en Vrieslant tot Utrecht vergadert, met die Gedeputeerden van de Staten aldaer, omme te tracteren op der saecken van een naerder Unie, te maecken tusschen die voorsz. Landen, mitsgaders den Furstendomme van Geldre, Graeffschappe Zutphen, Overijssel, Groeningen, Ommelanden, Lingen en Drent, onder anderen van noode bevonden hebben, by prouisie een zeeckere plaetse te designeren, daermen van nu voortaen vergaederen en op die voorvallende zaecken, die voorsz. Unie en Confederatie betreffende communiceeren en tracteren zall, dat oock eenige persoenen in de voorsz. plaetse residerende geauctoriseerd werden, omme, als eenige zaecken op coemen, daerop van noode es die Prouincien by den anderen te doen commen, d'zelue te moegen beschrijven en oock te ontfangen die aduertentien, die andere Prouincien, Steden ofte Leden van dien, sullen willen doen van saecken, daer aen sy hen sullen laeten duncken, het wel ofte qualick vaeren van de Geunieerde Provincien gelegen te zijn en conuocatie der selver op van noede te wesen; so ist, dat die voorsz. Gedeputeerden, beuindende voor desen tyt die bequaemste plaetse tot die voorsz. vergaderinge te wesen die voorsz. stadt Utrecht, by prouisie, metten anderen geaccordeert zijn aldaer voorts aen haer luijder Vergaderinghe en bycompste op saecken die voorsz. Unie aengaende, te houden, en omme te ontfangen alle aduertentien, die by de voorsz. Provincien, Steden ofte Leden van dien, van zaecken als bouen gedaen sullen worden, en haer luyder brieven te openen, en alle die Geunieerde Prouincien te beschrijven, naer vuytwijsen van het XIXe articul van de voorsz. Unie, hebben geaucthoriseert en aucthoriseeren by deesen, tot saecken en by prouisie, als vooren, den Eerwaerdigen, Edelen, Erentfesten Heere Ausonius van Galama, Proost tot Noordhuysen, Canonick & Vicedomdeken t' Uijtrecht, Joncker Jan van Renesse, Heere tot Wulp, Aert Diricxz. van Leeuwen, eerste Burgemeester der stadt Vtrecht, en het meerendeel van hen bysonder, in absentie van den derden. Aldus gedaen t' Uytrecht den vijfden Decembris A^{o}. XV^{c} acht en seuentich, onder handen van den voorsz.

Gedeputeerden tot meerder verseeckertheit hier onder gestelt. Ende was onderteyckent aldus, van wegen die van Hollant R. Boetzeler, P. Buijs, Reynier Cant. van wegen en vuyten naem van de Staten van Zeelant, W. Roelsius, ende Nicolaes Blancx; Pieter de Rijcke. Casper van Vosbergen. J. V. Renesse, F. Vteneng, Bartolomeus van de Wael. Ausonius van Galama. Adriaen van Zuijlen; Niclaes van Zuijlen. A. Leyden, Lubbert van Cleeff, van wegen dye van Vrieslant, B. Idzerda. Douwe Sixma.

Ten bevele van de Gedeputeerde voorgenoemd:
Lamzweerde, Secretaris.

Register D. ter Staaten Griffie van Zeeland, fol. 16.

Andere stukken waarin bepaald over Utrecht gesproken wordt, zijn de volgende:

Brief van de Gedeputeerde Staaten der Ommelanden by Groningen, aan Jonkheer Nicolaas van Zuylen, Schout te Utrecht, waaruit blijkt, dat de Ommelanden gereed waren hunne afgevaardigde te schikken naar de Vergadering op de Unie belegd te Utrecht den 23 november 1578, 18 november 1578.

Benevens nog vijf andere stukken.

Mogt men er belang in stellen den inhoud dezer stukken te weten, zoo zal ik ze door middel van dit tijdschrift bekend maken.

A. C. DE GRAAF.

Kolonel Artichofsky. (Vgl. XXII, bl. 549; XXIII, bl. 133). Zijn wapen komt voor op de kaart van »Brasilia," in Blaeus Atlas, met volgend onderschrift: *Generis nobilitate, armorum et litterarum scientia prestant.mo Heroi* CHRISTOPH: AB ARTISCHAV ARCISZEWSKI *nuper in Brasilia per triennium Tribuno militum Prudentiss. Fortiss. Feliciss. tabulam hanc prono cultu* D.D.D. *Johannes Blaeu.*

M°.

Bevolking van Leiden. (XXIII, bl. 228.) In de Gesch. der Staathuishk. van O. v. Rees, I 179 leest men: Toen de strijd tegen Spanje, vele Vlaamsche linnenwevers naar Holland deed uitwijken, stond hun de keus tusschen onderscheidene steden vrij, hetgeen tot gevolg had dat de meeste zich naar Haarlem begaven, waar hunne nijverheid nog niet aan belemmerende voorschriften gebonden was,

en niet naar Leiden, overigens de aanzienlijkste fabriekstad, omdat men daar in 1577 een linnenweversgild had opgerigt.

G. A. SIX.

VRAGEN.

Verloting van een huis. Onder de pamfletten van het jaar 1639 heb ik gevonden de *Conditien ende voor-waerden om een seer playsant huys, gelegen in de stede Beverwyck, by lotinge te vermannen. In Beverwyck. Ghedr. by Frans Pels,* a⁰ 1639, van dezen inhoud:

Conditien ende voorwaerden, achtervolgende welcke dat men het nae-benoemde Huys ende Erve wil vermannen by lootinghe.

Een Huys ende Erve genaemt het Wapen van Amsterdam, sijnde een seer schoon wel betimmert ende playsant Huys, hebbende drie opgaende Ghevelen, staende binnen der stede Bever-wijck, in de principaele strate, ghenaemt de Bree-Strate, streckende voor van deselve strate, tot achter aen de Conings-wech, belent ten zuyden de Weduwe van Sr Jacob Jansz. Vollen-hooven, ten Noorden de Weduwe van wylen Dirck Bruynsz. van Alckemade.

Dit Huys ende Erve, met syn bequaeme Paerde-stallinghe daer achter aen gheleghen, wort waerdich gheschat Thien-duysent Gulden, contant Gelt.

Den Eygenaer van dit Huys ofte sijnen Gemachtichden, sal dit Huys ende Erve leveren, vry ende suyver van alle lasten ende beswaernissen daer op staende, vry Patrimoniael Goet, niet anders draegende als alle andere Gebueren, vrye Huysen ende Erven, binnen der stede voornoemt, hebben te dragen.

Diegeenen, welck dit Huys by Lotinghe te beurt valt en verkrijght, sal betaelen, ofte tot synen laste op hetselve Huys houden moghen ende verseeckeren de somme van Duysent Carolus Guldens, tegens de Penningh sesthien 's Jaers van Rente, welcke hy tot synen believen sal moghen af-lossen.

Sal noch die gheene, welcken het Huys te beurte valt, tot synen laste alleen moeten betalen den veertichsten Penningh, het Ghemeene Landt van alle Alienatien competerende, van soodanighen prys, als schepenen der stede Beverwyck hetselve sullen schatten

waerdich te sijn, ende noch bovendien den Brieff van Opdrachten, met het teyckenen ende segelen van dien.

Neffens het voorschreven Huys sullen noch te winnen sijn thien Prysen, yeder waerdich zynde hondert Gulden, of sooveel Geldt daervoor.

Jeder Lodt sal sijn ses Carolus Guldens.

Alle diegheenen, welcke tot dese vermanninghe teyckenen, boven de hondert Gulden, sullen nae het uyt-trecken van de voorschreven prijsen met een eerlijcke maeltyt getracteert worden.

Doch werdt by desen verstaen, dat alle de gheenen, die tot vermanninghe van de voorschreven Prijsen teyckenen, deur haer onderteyckeninghe consenteren in de willighe condemnatie van den E. Hooghen Rade in Hollandt, tot voldoeninghe van de Penningen in haer lieder teyckeningen gespecificeert. Ende alleen door dese haer-lieder onderteyckeninghe: (sonder dat daertoe de presentie van publice persoonen of ghetuygen van nooden sijn sal, daervan sy luyden met desen te onderteyckenen, verstaen en bekennen volkomelicken gerenunceert te hebben) suffiçantelicken verstaen sullen werden gereconstitueert ende onwederroepelicken machtich ghemaeckt te hebben Gerrit de Rodere ende Cornelis Borschman, Procureuren van den voorschreven Hoogen Raede, beyde te samen en elcks by-sonder, om hen-luyden, tot voldoeninghe van de geteyckende penningen, by sententie van den selven Rade willichlijken te laten condemneren. Beloovende voor goedt, vast ende van weerden te sullen houden en doen houden, het geene by de voorschreven Procureurs, uyt krachte van dese Procuratie sal werden ghedaen.

De uyt-treckinghe van de voorschreven looten sal zijn beginsel nemen den eersten Dingsdach nae Paesch-dach in den Jaere sesthien-hondert ende veertich: ten overstaen van twee van den Gherechte der stede Beverwyck, of dengheenen, welcken van henluyden daertoe sullen werden gecommitteert, ende specialicken be-eedicht, om alle suspicien te voor-komen: Ende dit also te ghedueren continuelicken dach aen dach sonder eenich uyt-stel of dilay tot den eynde toe.

Zijn er meer voorbeelden van zulk eene verloting?

Leiden. H. C. ROGGE.

OUDHEID- MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Oude grafzerken. De heer J. J. de Geer van Rijnhuizen geeft — in de vergadering v. h. Hist. Gen. te Utr., van 15 feb. 1851 — in overweging, of het niet wenschelijk en nuttig zoude zijn, afteekeningen te doen nemen van oude grafzerken en andere overblijfselen van beeldhouwkunde, en deze van tijd tot tijd bij afleveringen uit te geven.

De heeren de Geer van Rijnhuizen, Eyck tot Zuylichem en de Poorter worden uitgenoodigd, zich wel aanvankelijk met het verzamelen van soortgelijke afbeeldingen onledig te houden.

Kent men de resultaten?

M°.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Nederlandsche liedboeken. (Vervolg van XVII. bl. 249; vgl. ald. bl. 275, 301, 326).

II.

Waarschijnlijk vond de derde druk van den Nieuwen Lusthof onder de zanglustige jeugd van het begin der 17ᵉ eeuw reeds zeer spoedig vele koopers. Althans reeds in het volgende jaar had Dirck Pietersz. den moed om een nieuw liedboek ter perse te leggen, geheel en al op dezelfde wijze ingerigt, namelijk in langwerpig 4°. in twee kolommen met verschillende lettersoorten gedrukt en met platen, die de helft eener bladzijde besloegen, versierd. Het droeg den titel: Den Bloem-hof van de Nederlantsche Ieught, beplant met uijtgelesene Elegien, Sonnetten, Epithalamien ende gesangen etc. Poetisch ende Morael. Noyt in den druck gesien. t' Amsterdam. Bij Dirck Pietersz. in de Witte Persse in de Oude Brug-steech. a° 1608. Het heeft eerst zes ongepagineerde bladzijden. Verder is het gepagineerd: de eerste bladzijde met 1,

de laatste met 102. Er zijn echter niet 102 maar 107 genommerde bladzijden, want bl. 33—36 en bl. 56 komen tweemaal voor. Op sommige platen vindt men een merk, zijnde eene C, daaronder eene V: daardoor loopt eene streep, boven de C beginnende en eindigende in den hoek van de V. Boven aan de streep is een klein dwarsstreepjen, wat mij vermoeden doet dat zij eene I moet voorstellen.

De ongepagineerde bladzijden, waarmede het boekjen aanvangt, bevatten twee gedichten, onderteekend D. H. Voor vele der tijdgenooten van Dirck Pietersz. zullen deze twee letters duidelijk genoeg zijn geweest. Onder de nederlandsche dichters van dien tijd was er geen, wien men zoo hoog stelde en van wien men zoo veel verwachtte, als Daniel Heinsius, en de uitgever van den Bloemhof was schrander genoeg om het beste brood op het venster te leggen. Het eerste dezer twee gedichten, het Trouwdicht, »De schippers die de zee met kielen scherp doorsnijden" enz. wordt gevonden in de Ned. Poemata van 1616, bl. 51. De naam van den bruidegom (Daniel de Burchgrave), die daar genoemd wordt, is in den Bloemhof weggelaten. Het andere is het Bruyloft-Liedt, »O Ghy schoonste der Goddinnen," dat in de Ned. Poemata niet opgenomen is. Ik heb daaromtrent het eene en andere medegedeeld Nav. XVII. bl. 73—75.

Vervolgens vindt men hier liederen, sonnetten en eenige gedichten van andere soort. Meestal zijn zij ongeteekend. Slechts van eenen der auteurs wordt de naam voluit genoemd. Het is Fontein. Vier gedichten zijn aldus onderteekend, terwijl onder een J. Font., en onder een ander Per Font. te lezen staat. Alle zes zullen wel van Fontein zijn, die, zoo ik mij niet vergis, lid van de kamer In liefd' bloeyende was. Drie zijn er, waaronder wij voorletters van den naam des dichters lezen, namelijk A. T. P., C. B. en S. V. M., de laatste met bijvoeging van *degeneres animos timor arguit.* Eindelijk vinden wij stukken, geteekend *Maugré Envie* (drie), *Deught verwint*, *Een is noodich* (twee), *Deo mihi amico sat felix*, en *Non est mortale quod opto.* Van den (waarschijnlijk amsterdamschen) rederijker, die met *Maugré envie* onderteekende, hadden reeds in den Nieuwen Lusthof verscheidene liederen het licht gezien. *Een is noodich* is de spreuk van Karel van Mander.

Onder de ongeteekende zijn er eenige, die wij ook van elders kennen. Een lied en een sonnet zijn van Hooft (Hoewel 't verstant, en Leytsterren van mijn hoop. Gedicht. dl. I. bl. 27 en 24) Vier zijn misschien van D. Heinsius, namelijk Lentes Clach-ghedicht, Cupidos School-ganck, Epigramma en Elegie of Clachtdicht. Het tweede en derde heb ik in den Navorscher dl. XI. bl. 53 medegedeeld. In het eerstgenoemde lezen wij, dat de dichter aan den Rijn (te Leiden?), zijne liefste te Amsterdam woont. Het is geheel in den trant van Heinsius: eene beschaafde taal bijna zonder bastaardwoorden: niet vrij van mythologische sieraden, maar er niet mede overladen: wat week en sentimenteel, maar zoo niet dat het belachelijk wordt: breedsprakig, maar toch niet in die mate dat het langwijlig mag heeten: net en vloeiend: alexandrijnen, die meestal de snede in het midden hebben, maar toch niet zoo onuitstaanbaar vervelend zijn als b. v. die van Cats. Als proeve deel ik hier het laatste gedeelte mede.

Wat baet my doch de son, als ik de son moet derven,
Wiens afzijn my ontstelt, wiens afzijn my doet sterven.
  Och mocht ick toch een schijn van haer alleen ontfaen,
  Want die de sonne derft en isser niet wel aen.
Ick sie de boomen aen met uytghespreyde tacken
Daer aen het climmend' veyl soo vast sich aen gaet packen.
  Terstont bedenck ick voort in mijn verwonnen sin
  Op d' armen uytghestreckt (helaes) van mijn vriendin,
Daer in soo dick mijn geest, van hoop en sorgh bestreden,
Begeven heeft mijn hert, begeven heeft mijn leden,
  Als zy door haer ghesicht mijn hart my had' ontsteelt,
  Dat door een adem soet sy weder heeft gheheelt.
Als ick die bloemkens sie soo soet op d' aarde cruypen,
Daer met een sacht gedruys een beesken door comt sluypen,
  Soo denck ick voort terstont op 't roode vermillet
  Daer met haer kaecxkens blanck int midden zijn beset.
Hoor ick die coele wint eens ruysschen door de boomen
Soo sijn terstonden aen, my in den sin ghecomen
  Die woorden die wel eer zijn onder ons ghegaen
  Met een te soet gheluyt, dat niemant cond' verstaen.

In plaetse daer soo fier die bloemen haer ontluycken,
So haest en can ick niet den reuck haers soetheyts ruycken,
  Of ick denck voort terstont op d' aessem van haer mont,
  Die my ghenesen can, en maecken heel ghesont.
Als ick met soet gheluyt den nachtegael hoor vlieghen
Nae 's hemels schoon ghebouw, soo laet ick my bedrieghen,
  En meene dat ick hoor in 't midden van het wout
  't Gesangh van mijn vriendin, dat my betovert hout.
Dus wast mijn liefde vast, die 'k dencke te verdoven
En ick smelt als een sneeu voor eenen heeten oven:
  Dies sullen my int lest de Nimphen met haer hant
  Begraven in dit wout, tot loon van mijne brandt.
De Naiades int groen, die sitten vast en pluycken
De bloemkens wel ghemaelt en lieffelijck int ruycken,
  Daer zy soo menich crans en hoeykens maken af
  Ter eeren van mijn lijck, ter eeren van mijn graf.
En voor mijn leste lof sal daer op zijn gheschreven:
Hier leyt een minnaer fier, die 't beste van zijn leven
  Versleten heeft in d' liefd' van een te wreeden maecht,
  En is int eynde noch ghestorven onbeclaecht.

De Elegie of Clachtdicht begint:

Nu corts quam ick gegaen niet verde buyten Leyden
Al langs de cant des Rijns enz.

De dichter woont te Leiden. Hij houdt zich zelven voor eenen man van nog al eenige beteekenis. Als hij dood is, zoo spreekt hij tot zijne geliefde,

Dan sult ghy segghen eerst: Ach moght nu weder comen
Het leven dat my is in uwe doot ontnomen,
  o Philomuse weert (ghy edel soet verstant)
  Ick soude nu terstont u bieden mijne handt enz.

De Elegie is zeker het minste van de vier. Is zij van D. Heinsius, dan zal zij wel tot de vroegste gedichten behooren die er van hem over zijn.

Oude liederen komen in dit bundeltje niet voor. Bij een Geboort-dicht op bl. 38 staat aangeteekend, dat het is van den 24 Junio 1588. Dit zal wel een van de oudste zijn. Over het geheel zijn de gedichten hier opgenomen beter dan die men in den Nieuwen Lusthof vindt. Voor een deel is het armzalige rederijkersrijmelarij, zoo als in den Lusthof bijna alles is. Maar daarnaast vindt men er ook die zich daarvan gunstig onderscheiden. Er liggen wel niet meer dan zes jaren, tusschen den eersten druk van den Lusthof en dien van den Bloemhof, maar die jaren waren voor onze poëzij niet vruchteloos voorbijgegaan. In dien tijd had Dan. Heinsius zijne eerste nederlandsche gedichten uitgegeven, gedichten die al aanstonds grooten opgang maakten. Heinsius was wel geen dichter van den eersten rang, maar hij stond toch verre boven zijn meeste tijdgenooten. Hij had niet zonder vrucht de grieksche en latijnsche dichters bestudeerd. Hij is wel niet rijk in denkbeelden, maar hij spreekt verstandige taal, zijn stijl is beschaafd en vloeiend, zijne verzen wel wat eentoonig maar toch welluidend. Wie zijne gedichten gelezen had, kon geenen smaak meer vinden in rijmelarij, waarvan de inhoud niets beteekenend, de vorm afschuwelijk was. In dien tijd begonnen Hoofts gedichten bekend te worden. Er was nog weinig van gedrukt; twee liederen in het Nieuw Amoureus Liedt-boeck, achter het Princesse liet-boeck (1605), een in den tweeden druk van het Bruylofts-Bancket (waarschijnlijk 1605 of 1606) en vier in den derden van den Lusthof (1607); maar het schijnt dat er te Amsterdam nog wel meer in omloop waren, en vooral de leden van de oude kamer zullen ze gekend hebben. Het goede voorbeeld van Heinsius, Hooft, en enkele andere — b. v. van den ons onbekende dichter van het lied »De mey die ons de groente geeft" — vond navolging. Uit sommige gedichten in dit liedboek blijkt het duidelijk, o. a., uit het volgende, dat zeker wel een der beste is.

O ghy stercke God der minnen
  Waerom dat men u verblint
  Over al gheschildert vint?
Dat en can ick niet versinnen.
  'T mach wel dat ghy niet en siet,
  Ick gheloof het nochtans niet.

Siedy niet, hoe condy gissen
  Dat u schicht son seecker gaet?
  Blinden houden doch geen maet.
Ghy condt schieten sonder missen.
  'T mach wel dat ghy niet en siet,
  Ick gheloof het nochtans niet.

Die daer woonen in de cuylen
  En in de bosschagien dicht,
  Die en connen uwen schicht
Noch u pijlen niet ontschuylen.
  'T mach wel dat ghy niet en siet,
  Ick gheloof het nochtans niet.

Die daer duycken in die stroomen
  Brenght ghy oock in Liefdes perck.
  Is dat blinde lieden werck?
'T is dat ick niet derve noemen.
  'T mach wel dat ghy niet en siet,
  Ick gheloof het nochtans niet.

Hebdy niet de smalle paden
  Nae den hemel opwaerts heen
  Sonder leydtsman connen treen,
En den dondergodt verraden?
  'T mach wel dat ghy niet en siet,
  Ick gheloof het nochtans niet.

Daer nae ghinckdy [1]) Pluto kiesen,
  Die daer woont int helsche rijck,
  Duyster, diep, afgrijselijck,
Daer die siend' hem soud' verliesen.
  't Mach wel dat ghy niet en siet,
  Ick gheloof het nochtans niet.

---

[1]) Er staat „ghinck hy."

Maer ghy wilt geen clachten hooren
Van dien die ghy hebt ghewondt.
En nochtans wel helpen condt,
Maer laet haer in druck versmooren,
Daer uyt ick veel eer gheloof,
Dat ghy zijt gheweldich doof.

Nog een gedicht voeg ik hierbij, niet om de waarde welke het als gedicht heeft, die is niet groot, maar om den inhoud. Het is een referein, waarin de spot gedreven wordt met het gebruik van fransche woorden en het navolgen van fransche modes. Tegen het eerste was reeds de kamer In liefd' bloeyende in hare Tweespraeck in een geestig referein te velde getrokken. Tegen het andere hebben later meer dichters, vooral Huygens in zijn Kostelick mal zich laten hooren; maar altijd zonder gevolg: in den strijd tegen kappers en kleermakers is nog nooit een dichter overwinnaar gebleven. Het gedicht heet:

Den nieuwen Serviteur.

Wat magh de jongheyt noch al raesen van de lieft.
Het schijnt Cupido heeft haer herte al doorschoten.
'T wordt nu niet meer gheacht dat Naso ons bebrieft
In sijne Const van Min, men vint nu andre sloten.
Het bloedt van Piramus wordt nu niet meer vergoten:
. . . . [1])
Die niet uyt liefde is maer uyt hooghmoet ghesproten:
Want elcke dochter schier begeert een groot Monsieur,
Die spelen can courtoys, den frayen Serviteur,
Den hoedt tot op de schoen, en dan voorts sonder myen
Den baselmires [2]) oock passerende de deur:
Dus leer ick alle daegh een nieuw manier van vryen.

Wanneer dat nu eens comt een jonghman by een maeght,
Soo ist Bonjour Madam, hoe vaert al mijn Matres?
Al reed'lick naer den staet, of soo het Godt behaeght,
Gheeft sy voor antwoort dan, en neyght met een nobles.

[1]) Hier is een regel overgeslagen, die een rijmwoord had op *eur*, misschien wel *faveur*.

[2]) Kushandjens, groeten.

Daer wort dan noch ghebruyckt een sonderlingh agres,
Een mallefijck [1]) ghelaet int spreken van Francoys,
Soo dat ick nau en can onthouden dese les.
Elck wilt om 't beste zijn Monsieur, Monsieur courtoys:
Sy worden noch int lest soo wonder genefoys,
Dat zy de dochters schier haer kniekens van besyen
Noch sullen tasten wel, so worden sy alloys.
Dus leer ick alle daegh een nieu manier van vryen.

Hoort watter noch ghebeurt (het slimste van de hoop)
Dees jongmans moeten al dees nieuw fatsoenen dragen:
Al zijnse som wat dier of niet te goede coop,
Het is al even veel, het is haer liefs behaghen,
Sy schijnen wel half mal met dese nieuwe craghen,
(Die dick van lobben zijn en dicht gheset by een)
Oock schoentgens hoogh gehielt, om reygers naer te jagen.
Keert om een cop'ren pot, ghy sult sien als ick meen,
Dit wonder nieu fatsoen der hoeden op 't hoofd cleen.
Dees snof voorseker niet en word ghestelt besyen.
De broucken moetmen nu uytlegghen int ghemeen;
Dus leer ick alle daegh een nieu manier van vryen.

Wanneer ick com ter feest, ick hoor my selven sot.
'T is al Monsieur, Madam, men hoorter niemandt noemen.
Al is Me-Jofvrouw dan besmeert, besmult, besnot,
Het gelt al even veel, men ciertse noch met bloemen
Op hun bragoentgens fraey: sy mogent haer wel roemen,
Doch 't is een cusken weert: met oorlof, segghen sy;
Die sulcks niet wil en can, dien willen sy verdoemen
En doen hem in den ban: hy comt te plomp daer by.
Als men aen 't eten comt, soo sit men op een ry
En diviseert om best: dat is haer een verblijen:
Men cust oock altemet: men vraeght naer gheen ghety:
Dus leer ick alle daegh een nieu manier van vryen.

Princesse (dat ghy weet) ick soud u segghen met
Van u porte frase en van u fertegalen,

---

[1]) Magnifique.

Die als een hoender-kauw staen om u lijf geset,
Maer ick vrees u ongunst op mijnen hals te halen:
Misschien naer seven jaer soudt ghy my dit betalen.
Dus prijs ick al u doen, wie het is lief of leet.
Seght maer, hoe dat 't u lust, ik volgh het sonder dralen:
De snyder staet hier al met zijne schaer ghereet,
Maeckt my een groote broeck, als ferdegalen breet.
Cupido siet my aen en lachet van ter zijen:
Ick selve lachen moet, om my en om mijn cleet:
Dus leer ick alle daech een nieu manier van vrijen.

De uitgave van het boekjen is vrij slordig. Er zijn veel drukfouten in. Op meer dan eene plaats is zelfs eene geheele regel overgeslagen.

De zangwijzen zijn meestal van hollandsche liederen genomen. Wij vinden daaronder, Ick was een clercxken, en Het waren drie gesellen: beide deze liederen zijn van nog al wat vroegeren tijd. Voorts, Windeken daer het bosch af drilt en Vluchtige Nimph, een bewijs dat deze liederen van Hooft niet alleen te Amsterdam bekend waren, maar er ook veel gezongen werden; De mey die ons de groente geeft, Adieu Haerlem wel soete dal enz. Fransche komen er maar twee of drie voor, daaronder Si c'est pour mon pucellage, eene in dien tijd zeer geliefde zangwijze, waarop hier niet minder dan drie liederen gaan. Boven één lied staat, Nieuwe Engelsche wijs, boven twee andere Gho fro mo windo, io, io, io en Gophromowinde Milort, (twee verschillende wijzen), wat ook wel engelsch zal zijn (go from my window.)

Het boekjen vond zeker veel koopers. Althans twee jaren later, in 1610, gaf Dirck Pietersz, die nu zijne Witte Persse naar het Water had overgebragt, eenen nieuwen druk in hetzelfde formaat. Had hij een jaar vroeger den derden druk van zijnen Lusthof in de wereld gezonden met de aanprijzing op den titel »gebetert en veel vermeerdert", hij had hier mogen schrijven »verminderd en verbeterd." Want de Bloemhof, die in den eersten druk 102 bladz. bevatte, heeft er in den tweeden maar 60, en deze vermindering

is verkregen door het weglaten van 48 gedichten, waar de lezer niets aan verloor, terwijl er 13 nieuwe zijn bijgevoegd en daaronder vijf van Hooft.

Hadde Dirck Pietersz het daarbij slechts gelaten! Maar de Bloemhof is hier, zegt hij op den titel, »vergeselschapt met eenē Maywagen door verscheydē liefhebbers gecoīt (gecomponeert). Noijt in den druck gesien." Hij sprak maar voor een deel waarheid. Wel had hij nooit te voren eenen Maywagen laten rijden, maar de vracht bestond voor bijna de helft uit het onkruid, uit den Bloemhof uitgeworpen. Wat inderdaad nieuw is, is vooral niet beter. Het is alles onderteekend, Bemint de waarheyt. Hoe de eigenaar van die spreuk heette, weet ik niet, en wij zouden hem te veel eer aandoen, indien wij ons eenige moeite gaven om zijnen naam te vinden. Men begrijpt naauwelijks, hoe Pers zijnen lezers zulk afschuwelijk gerijmel onder de oogen heeft durven brengen.

Onder de zangwijzen merken wij op, Ghij lodderlijcke Nimphen soet en Vluchtige Nimph (beide liederen van Hooft.) De platen zijn uit den Bloemhof overgenomen. Bloemhof en Maywagen hebben te zamen (want de paginering loopt door) 110 bladzijden.

P. LEENDERTZ WZ.

Nic. Hoefnagel. (XXIII. bl. 244) Werkjes van dezen schrijver: Het verheugd Friesland of verhael van de reis van Z. D. H. Willem V, gedaan 24 Julij tot den 2 Aug. 1773. Amsterdam 1773.

Historisch verhaal aangaande het tweede Eeuwgetijde der Leydsche Hooge School. Amst. 1773.

—

Van W. F. Hoefnagel bestaat een tegenschrift tegen Le Francq van Berkhey in den Amsterdamschen Patriot. Leyden 1784. 18 blzn.

J. D.
L.

Boekverkoopers, boekdrukkers en uitgevers in Nederland. (XXI, bl. 345; XXII, bl. 11.) Het volgende diene tot opheldering, aanvulling of verbetering:

ALKMAAR.

1. Blaau. *Werkz.* 1751. Reeds in 1748. Toen uitgegeven Ver-

zameling van Gedichten, als de Geesel der Muitelingen, de Prikkel der Beteugeling, Breydel op den Breydel van heersende Muitzucht enz.

2. Halfman. Deze is mij nog voorgekomen werkz. ? — 1798. Toen was bij hem mede verkrijgbaar Breydel voor heerschende Muytzucht.

AMSTERDAM.

1. Bouman, Jacobus, Boekverkooper op de Nieuwen-Dyck, tusschen de twee Haerlemmer-sluysen, in de Lely onder de Doornen, gaf in 1695 nog uit:

De Catechismus. In korte Vragen en Antwoorden enz. door Jacobus Borstius.

2. Burgh en Z. *Werkz.* 1783—1790. Nog werkz. 1793. Toen uitgegeven: Geschiedkundig verhaal van het gedrag der Nederlandsche Gemeenebest Gezinden, gedurende den tegenwoordigen oorlog door de Fransche Republiek aan den Stadhouder en zijnen aanhang verklaard op 1 Februarij 1793.

3. Goeree Wilhelmus, *Werkz.* 1684—1705. Reeds werkz. in 1683. Toen uitgegeven: Republyk der Hebreën enz.

4. Swart, Dirk. *Werkz.* 1733—1766. Nog werkz. 1768. Boekverkooper op den Cingel op den Hoek van de oude Lelystraat. Hij gaf toen uit:

Naauwkeurige Beschrijving van de aankomst en het verblijf van hunne Doorluchtige en Koninglijke Hoogheden, Willem de V en deszelfs Gemalinne Frederica Sophia Wilhelmina van Pruissen in Amsterdam, den 30 van Bloeimaand des Jaars 1768.

5. Visser, H. en J. G. en Comp. Deze zijn mij nog voorgekomen werkz. ? — 1796: toen uitgegeven: Verklaring van de Gedenkzuil der VII vereenigde Provincien. Zij waren kunsthandelaars, wonende op den hoek van de Nieuwe Lely en laatste dwarsstraat.

6. Wishof, *Werkz.* 1740—1759. Nog werkz. in 1764: toen uitgegeven: Het regtvaerdige en Goddelyke Wraek-Toneel. Geopent en uytgevoerd door de Edele Groot Agtbaeren Heeren, de Heere Burgemeesteren, Schout en Schepene der Stad Amsterdam. Op Saturdag den 18 Augustus 1764 enz.

7. Wijnands W. *Werkz.* 1790—1812 achter de Beurs; reeds

werkz. in 1785. Toen gaf hij uit: Mijne Heeren van den Geregte der Stad Amsterdam, hebben goedgevonden de vorige willekeuren tegen de ongeregeldheid der Dienstboden en derzelver Besteders — — — te abrogeren enz.

A. C. DE GRAAF.

Het Hof te Laar. Groot-Zundert, 25 april. Z. M. de Koning heeft den onderwijzer Dirks alhier zijne tevredenheid doen betuigen wegens eene belangrijke beschrijving van het voormalige hof te Laar in deze gemeente. Dat hof, dagteekenende van den overouden tijd, was eens het lustoord van de baanderheeren van Breda, de prinsen van Nassau. (Hlm. Ct. zat. 27 april 1867.)

Is deze beschrijving in den handel gebragt?

Niet verre van Zundert, omtrent de Weerreys, legt het *Huys te Laer*, anders *'t Hof* genaemt, wel eer, gelyck verhaelt wordt, de woonplaets der heeren van Breda, voornamentlyck te tyde, als de Deenen of Normannen den burgt aldaer inhielden. Dit Huys heeft den naem gegeven aen een vermaert geslacht, 't gene menigwerf in de oude brieven voorkomt: Zelf vindt men dat Hilsondis gravin van Stryen, in den stichtbrief van Thoor, by haer gegeven in 't jaer 992, G. de Zundert haaren kastelein noemt. Naderhandt is het lang bezeten geweest by de adelyke geslachten van Wyngaerden en Nederven [1]. Tegenwoordig behoort het in eygendom aan de weduwe en erfgename van den heer Arnout Otto, oversten van een bende ruyteren in dienst der Algemeene Staten, die 't zelve, voor eenige jaren, merkelyck verbetert, en met veele aangename tuynen en beplantingen verciert heeft, (van Goor, Beschr. d. stadt en lande van Breda, 3de bk., 8ste hfdst., bl. 380.)

Wij weten niet, of het dit geslacht van Laer was, waarvan melding wordt gemaakt in de genealogie van Proost, door de Herckenrode (Annal. de l'Acad. d'Archéol. de Belg. tome 3, p. 399), 't welk te Turnhout gevestigd was, en voerde: *d'argent à trois canards nageants au naturel, au chef cousu d'or à une aigle issant de l'empire.*

M°.

[1]) Jan v. Nedervenne was schepen te Breda, 1518. 19. 24, burgemr. 1520—23.

D. Heinsius of Baudius. (XXIII. bl. 183). Dat »de goede naam van D. Heinsius" benadeeld wordt door de mededeeling en vertaling van dit distichon, geloof ik niet. Hij zal, zoowel als ieder, bij een feestelijke gelegenheid wel eens een goed glas wijn gedronken hebben. Maar wat ieder niet kan, is, dan nog een vers maken.

Of overigens, zoo 't eens noodig ware, de goede naam van Heinsius te regtvaardigen zou zijn door 't verhalen eener anekdote van Baudius, mag welligt worden betwijfeld.

Heeft de heer J. C. K. de *Mededeelingen* enz. nagezien, die ik aan den voet der bladz. heb aangehaald?

J. TER GOUW.

D. Heinsius of Baudius. Dat het aangehaalde distichon, gelijk de meêgedeelde anecdote, Baudius en niet Heinsius raakt, is vrij zeker. Dat daarom echter laatstgemelde nog niet volkomen vrijgepleit is, is niet minder waar. Men zou trouwens verkeerd doen, de geleerde zeden dier dagen naar die van de onze te beoordeelen, en een al te hard vonnis te vellen over Heinsius of een ander, die zich wel eens aan een glas of wat te veel schuldig maakte. In een lijvig handschrift met anecdoten uit de 17e eeuw, ter Kon. Bibliotheek in den Haag staat o. a. het volgende juist omtrent Heinsius geboekt: »t'Amsterdam eens heel dronken zijnde en zeer overgevende, zeî Barlaeus van hem: mij dunkt, Heinsius maakt te Leiden verzen en te Amsterdam kalven."

V. VL.

Ros Baiaard. Bij de juiste verklaring op bl. 66 van dit deel van den Navorscher, nopens de benaming van Ros Baiaard gegeven, kan ik nog voegen, dat Dendermonde de stad is, waar bij de groote feestelijke omgang het Ros Baaiard met de vier Heemskinderen er op gezeten, de hoofdgroep uitmaakt en alsdan een zeer oud lied gezongen wordt, waarvan de twee slotregels telkens herhaald worden:

»En die van Alost zijn zoo kwaad
Dat hier het ros Baaiard gaat."

Te Utrecht op de Oude gracht, hoekhuis de Jacobi steeg, westzijde, waren de vier Heemskinderen op een paard gezeten afgebeeld en dit huis werd in de wandeling genoemd: *De vier Gallissen.*

U. C. KRAMM.

Monsieur de la Palisse. (XXII, bl. 600; XXIII, bl. 137.) Een onbekende zond ons uit Utrecht de volgende coupletten:

MONSIEUR DE LA PALISSE.

Messieurs, vous plait-il d'ouir
L'air du fameux la Palisse
Il pourra vous réjouir
Pourvu qu'il vous divertisse.

Le Palisse eut peu de bien
Pour soutenir sa naissance;
Mais il ne manquait de rien
Dès qu'il fut dans l'abondance.

Bien instruit dès le berceau
Jamais tant il fut honnête,
Il ne mettait son chapeau
Qu'il ne se couvrait la tête.

Il était affable et doux
De l'humeur de feu son père
Et n'entrait guères en courroux
Si ce n'était dans la colère.

Il buvait tous les matins
Un doigt tiré de la tonne;
Et mangeant chez ses voisins
Il s'y trouvait en personne.

Il voulait dans ses repas
Des mets exquis et fort tendres
Et faisait son mardi gras
Toujours la veille des cendres.

Ses valets étaient soigneux
De le servir d'andouillettes
Et n'oubliaient pas les oeufs
Surtout dans les omelettes.

De l'inventeur du raisin
Il révérait la mémoire
Et pour bien goûter le vin
Jugeait qu'il en fallait boire.

Il disait que le nouveau
Avait pour lui plus d'amorce
Et moins il y mettait d'eau
Plus il y trouvait de force.

Il consultait rarement
Hippocrate et sa doctrine,
Et se purgeait seulement
Lorsqu'il prenait médecine.

Il aimait à prendre l'air
Quand la saison était bonne
Et n'attendait pas l'hiver
Pour vendanger en automne.

Il épousa, se dit on
Une vertueuse dame.
S'il avait vécu garçon
Il n'aurait pas eu de femme.

Il en fut toujours chéri,
Elle n'était point jalouse.
Sitôt qu'il fut son mari
Elle devint son épouse.

D'un air galant et badin
Il courtisait sa Caliste
Sans jamais être chagrin
Qu'au moment, qu'il était triste.

Il passa près de huit ans
Avec elle fort à l'aise;
Il eut jusqu'à huit enfants,
C'était la moitié de seize.

On dit que dans ses amours
Il fut caressé des belles
Qui le suivirent toujours
Tant qu'il marcha devant elles.

Il brillait comme un soleil
Sa chevelure était blonde;
Il n'eut pas en son pareil
S'il eût été seul au monde.

Il eut des talents divers
Même ou assure une chose,
Quand il écrivait en vers
Qu'il n'écrivait pas en prose.

En matière de rebus
Il n'avait pas son semblable;
S il eut fait des impromptus
Il en eut été capable.

Il savait un triolet
Bien mieux que son Patenôtre.
Quand il chantait un couplet
Il n'en chantait pas un autre.

Il expliqua doctement
La physique et la morale.
Il soutint qu'une jument
Est toujours une cavale.

Par un discours sérieux
Il prouva que la berlue
Et les autres maux des yeux
Sont contraires à la vue.

Chacun alors applaudit
A sa science inouie:
Tout homme qui l'entendit
N'avait pas perdu l'ouie.

Il prétendait en un mois
Lire toute l'écriture
Et l'aurait lue une fois
S'il en eut fait la lecture.

Par son esprit et son air
Il s'acquit le don de plaire;
Le roi l'eut fait duc et pair
S'il avait voulu le faire.

Mieux que tout autre il savait
A la cour jouer son rôle
Et jamais lorsqu'il buvait
Ne disait une parole.

Lorsqu'en sa maison de champs
Il vivait libre et tranquille
On aurait perdu son temps
De le chercher à la ville.

Un jour il fut assigné
Devant son juge ordinaire;
S'il eut été condamné
Il eut perdu son affaire.

Il voyageait volontiers
Courant par tout le royaume.
Quand il était à Poitiers
Il n'était pas à Vendôme.

Il se plaisait en bateau
Et soit en paix, soit en guerre,
Il allait toujours par eau
A moins qu'il n'allât par terre.

Un beau jour s'étant fourré
Dans un profond marécage
Il y serait demeuré
S'il n'eut pas trouvé passage.

Il fuyait assez l'excès,
Mais dans les cas d'importance
Quand il se mettait en frais
Il se mettait en dépense.

Dans un superbe tournoi
Prêt à fournir sa carrière
Il parut devant le roi:
Il n'était donc pas derrière.

Monté sur un cheval noir
Les dames le reconnurent
Et c'est là qu'il se fit voir
A tous ceux qui l'apperçurent.

Mais bien qu'il fut vigoureux
Bien qu'il fit le diable à quatre,
Il ne renversa que ceux
Qu'il eut l'adresse d'abattre.

Il fut par un triste sort
Blessé d'une main cruelle;
On croit, puis qu'il en est mort,
Que le plaie était mortelle.

Regretté de ses soldats
Il mourut digne d'envie
Et le jour de son trépas
Fut le dernier de sa vie.

Il mourut le vendredi,
Le dernier jour de son age.
S'il fut mort le samedi
Il eut vécu d'avantage.

J'ai lu dans les vieux écrits
Qui contiennent son histoire,
Qu'il irait en paradis
S'il était en purgatoire.

Chants et chansons populaires de la France. Paris, Garnies frères.

Doch zelfs de hond van la Pallisse is bezongen; eene dierbare hand gaf ons van dit lied een afschrift, wat we hier mededeelen.

HISTOIRE DU CHIEN DU FAMEUX LA PALISSE.

Air: *Messieurs vous plait-il d'ouir?*

Voici l'histoire du chien
Du célèbre la Palisse.
On dit qu'elle amuse bien
Pour peu qu'elle divertisse [1]).

Ce chien s'appelait Médor,
Etait plein d'intelligence,
Hélas il vivait encore
S'il n'eût perdu l'existence.

Son maître avec un carnier
Se rendait-il à la chasse,
Il ne quêtait du gibier
Que lorsqu'il cherchait sa trace.

Il sautait dans un cerceau,
De vrais talents assemblage.
Chose étrange, c'était dans l'eau
Qu'il se mettait à la nage.

Par hazard pour un enfant
Formait-il un attelage,
Ce n'est pas en reculant
Qu'il avançait l'équipage.

Il pinçait plus d'un mollet
Quand il veillait à la porte.
On prétend, qu'il aboyait
S'il japait d'une voix forte.

Prenant couché du repos,
S'il lapait c'était pour boire,
Il ne cassait jamais d'os
Sans remuer la machoire.

[1]) Vers imité de la chanson de La Monnaye.

Ce chien vieux et décrépit
Ne mourut qu'après son maître.
S'il fut né de même, on dit,
Qu'il n'eut pas pu le connaître.
M. A. L. P. de Tangris.

Nouveau Caveau pour 1823 publié par mr. Ourry, Paris 1823.

En hiermede gelooven wij, dat de historie van de la Palisse genoegzaam is toegelicht.

Edam. MR. LEONARD VAN IJSSELSTEYN.

Jacob Westerbaen. (Vgl. XXII, bl. 277, 288; XXIII, bl. 9). Het Annuaire de la Noblesse de Belgique, publié par Is. de Stein d'Altenstein, 1862, 16me année, vermeldt, p. 86:

»Jean-Théodore van Dam [1]), seigneur de Moreausart (qu'il acquit de son frère), enseigne de la compagnie colonelle des vieilles gardes de Hollande, marié à Adrienne van Naeldwyck, fille d'Adrien van Naeldwyck, maréchal héréditaire de Hollande, et de Françoise van Olden-Barneveld, et père de deux enfants: *a.* Adrien, sgr. de Moreausart, gentilhomme de la chambre de la noblesse du pays et comté de Hainaut, mort sans alliance; *b.* Anne-Marie, chanoinesse du chapitre de Reynsberg (Rijnsburg?), en 1675, mariée à Jean van Paeffenrode, seigneur de Ghisignies, son cousin [2]), commandant de la garnison de Gorcum, lieut.-colonel du régiment des vieilles gardes de Hollande, tué au siège de Maestricht, à l'assaut de la demi-lune où, souffrant de la goutte, il s'était fait transporter dans un fauteuil."

Stukken, welke, zoo ik meen, het door den vrager verlangde voldoende ophelderen, stel ik te zijner beschikking. Ze zullen hem binnen kort geworden.

M°.

---

1) Zoon van Jan van Dam, die de wijk nam naar de Spaansche Nederlanden, en van Maria van Paffenrode, en kleinzoon van Nicolaas van Dam, burgemeester van den Haag (1567. 71, schepen 1563–66, 70, vroedschap 1569, volgens de Riemer), en van Anna de Jonge van Baertwyck, wier moeder N. van Disteling (sic) bij Beverwyck en Balen onvermeld gelaten wordt.

2) Zie de genealogie van Paeffenrode in bovengenoemd Annuaire, p. 140.

VRAGEN.

Gedichten van Bilderdijk. Is in Bilderdijks Kompleete Dichtwerken wel opgenomen (en waar dan te vinden?) het versje in de Aanteekeningen op Huygens Korenbloemen, v. 204: »Ik stamelde: ô mijn" etc. Te vergeefs zocht ik op *Lijkvers, Dood, Huygens* en *Sterre.*

[Ja! Men vindt het daar, dl. XIV, bl. 457.]

Vertaling van den Bijbel door van der Palm. Er is verteld, dat de aanleiding der vertaling van den Bijbel door van der Palm deze is: dat hij voor iemand borg zou zijn gebleven voor tien duizend gulden, en niet hebbende om zoo groot eene som te kunnen voldoen, zich door zijne bijbelvertaling van zijne verplichting zou hebben gekweten. — Weet ook iemand of het verhaal waar is?

Oude hollandsche logarithmentafels. Indien iemand in het bezit mogt zijn van andere oude hollandsche logarithmentafels dan de onderstaande:

1628	Gouda,	Vlack,	Arithmetica Logarithmica.
1633	»	»	Trigonometria Brittannica.
1633	»	»	Trigonometria Artificialis.
1655	's Gravenhage,	»	Tabulae.
1666	»	»	»
1665	Amsterdam,	»	»
1681	»	»	»
1742	»	»	»
1665	»	»	» door A. de Graaf.
1671	Harlingen,	Dirck Rembrantsz. van Nierop.	
1685	Amsterdam,	Claas Janszoon de Voogt.	
1698	»	» »	»
1658	»	A. de Graaf,	Groote Zeevaart.
1703	»	»	Schatkamer.
1671	»	Gietermaker,	't Vergulde licht en latere uitgaven,

zoo zoude hij mij met de opgave zeer verplichten.

Leiden. D. BIERENS DE HAAN.

Gedicht van Borger. Mijn geachte leermeester prof. E. A. Borger heeft een dichtstukjen vervaardigd op de Leidenaars, waarvan ik mij slechts 't volgende herinner:

»Stapt *draygende* zijn woning in,
Krouipt op het stroo *bay 't houisgezin*,
En laat violen zorgen.

Aangenaam zou het mij zijn, 't in zijn geheel te lezen in den Navorscher.

J. C. K. aet. 80.

Apen en menschen. In de Christl. Symbolik van Wolfgang Menzel wordt gelezen, in 't artikel *Affe:* Nach dem jüdischen Talmud wurde Gott Vater, als er am sechsten Tage noch Menschen machte, vom Sabbathe überrascht, konnte nun die angefangenen Menschen nicht mehr vollenden, und so wurden Affen daraus. — Gaarne zou ik weten in welk tractaat van den Talmud dat staat. Kan iemand het mij zeggen?

E. LAURILLARD.

KUNSTGESCHIEDENIS.

VRAGEN.

Afbeeldingen gevraagd van de Bernardijner abdij te Aduard. Is er misschien onder de lezers van den Navorscher ook iemand, die weet of er afbeeldingen bestaan van de beroemde Bernardijner abdij, die vroeger te Aduard in de provincie Groningen bestond. Mogt iemand weten dat zoodanige afbeeldingen bestaan, ze kunnen aanwijzen of bezitten, dan zoude hij mij met de mededeeling daarvan ten hoogsten verpligten. De abdij komt gemeenlijk voor onder den naam: Conventus ad sanctum Bernardum in Aedwert.

Kampen. MR. J. NANNINGA UITTERDIJK.

VEREENIGING VOOR NOORD-NEDERLANDS MUZIEK-GESCHIEDENIS.

Gerrit Pieterszen en Jan Sweelinck (zie XXII blz. 252). Omtrent den eersten leest men in *van Mander's Schilderboek* het volgende:

„*Kornelis Korneliszen* van Haarlem, heeft eenige goede leerlingen voortgebragt, onder anderen en met naame *Gerrit Pieterszen*, den broeder van den Amsterdamschen Orfeus, of den uitnemensten Organist Jan Pietersz. Deze Gerrit had tot eersten leermeester gehad Jacob Lenartsz te Amsterdam, wiens vader was een zeevarend man van Santvoort, maar Lenartsz was een goed schilder en uitmuntend Glas-Schrijver, verwonderlijk vaardig en aartig van handeling, zoo dat men in zijn' tijd nauw zijns gelijken zoude hebben weten te vinden. Hij (Gerrit) nam hier zoo toe, dat de meester eindelijk zeide, hem niet meer te konnen leeren, en dat hij nu een beter meester noodig hadde, en zoeken moeste. Dus werd hij, ook door hulp of voorspraak van Jacob Rauwaart, bij onzen Kornelis besteld en werd (zoo ik wel heb) deszelfs eerste Leerling; hier een jaar of twee groote vorderingen in de kunst gemaakt hebbende, bleef hij te Haarlem nog drie of vier jaar op zich zelven werkende, oefenende zich dagelijks naar het leven, zo dat hij bij uitstek verstandig in de naakten is geworden; en ik achte, dat men onder de Nederlanders weinige zulke aanhoudende vlijt ziet, of immer gezien heeft, als die men van hem zag aanwenden om in de kunst te vorderen en tot dezelve ten volle geschikt te worden gepaard met zodanigen lust en liefde tot de kunst, dat hij zeide, zijne penseelen niet te willen wisselen tegen den scepter van den Spaanschen Koning, verkiezende een goed schilder te worden boven een groot vorst te zijn. Hij heeft zederd te Antwerpen gewoond en etlijke jaaren te Rome, en is thands met de woon te Amsterdam, dagelijks in de kunst onledig, makende verscheiden heerlijke werken en zich zelf vermaard, vermids hij blijken geeft, dat hij een goed meester is; zoo dat, indien 't geluk aan zijne vaardige handen maar gunstige gelegendheid gaf tot het maken van eenige treffelijke stukken, volgens de geneigdheid van zijn' geest, men verwonderenswaardige en heerlijke vruchten van zijn' lust en verstand zoude zien te voorschijn komen, daar hij nu veeläl den tijd door moet brengen met portretteren en ander klein werk, gelijk zulks bij de Burgers en Kunst-minnaars te Amsterdam tot voldoening van 't kunstlievend oog kan gezien worden. Hij wederom heeft eenige goede leerlingen voortgebragt, als eenen Govert, zeer kluchtig in landschap en beeldjes; ook eenen *Pieter Lasman* (meester van Rembrandt) die goede hoop van zich geeft, en nu in Italië is."

Dus verre *Carel van Mander*, die *zelve* de eerste uitgave van zijn werk in 1604 te Haarlem bezorgd heeft. Hij heeft daaraan nog een *aanhangsel* toegevoegd, dat hier volgt:

„Daar is van *Gerrit Pieterszen* op de Sebastiaans Doelen te Amsterdam, dit jaar 1604, geleverd een Rot of Korporaalschap, waarvan (zoo ik niet mis) Hopman is Jan Janszen Carel 't geen zo ten opzichte van troniën, welgelijkend en, kleederen

en zijden, als ander bijwerk, uitnemend is, en zeer aartig geschilderd; zo dat het wel waardig is op zulk eene aanzienlijke en openbaare plaats te pronken. Hij wil het hier niet bij laten blijven, maar door brandende lust van nieuws ontstoken, heeft hij een voorneemen, om nu eerst recht voor den dag op de baan te komen, als die zich zelven tot noch toe nimmer genoeg voldaan heeft. Dit is in een kunstenaar, daar zulk een, die ligt vergenoegd is, zelden sterker in de kunst word, maar veel eer afneemt; gelijk uit de ondervinding leert, dat veelen, die in hunne jeugd blijken van groot vermogen in de kunst gaven, naderhand in bedaagden ouderdom tot eigenzinnige doolingen of ongegronden en zedeloozen hoogmoed zijn vervallen, verliezende dus doende den roem, die zij zich voorheen door de kunst verkreegen hadden, wijl men niets meer uit hunne handen ziet komen, dat aan kunst-kenners behaagen of voldoen kan."

Jacobus de Jongh die in 1764 *van Manders* werk in 8°. heeft uitgegeven, heeft het portret van *Gerrit Pieterszen* daarin op plaatRR N°. 2 geleverd. De vorm van het hoofd heeft veel overeenkomst met dat van zijnen broeder. Deze afbeelding is genomen naar dat door S. Frisius, met het latijnsche vers door D. Lampsonius, aldus vertaald:

„In *Gerrit* ziet men 't recht en edel kunst-vuur schuilen: — Wiens geest was zo verliefd, als zijn, op 't kunst-penseel? — Geen Spaansche Koningsstaf of ander Rijks-Juweel — Zou ik (dit is zijn woord) voor mijn penseel verruilen."

Door de opname van zijn portret met het eere-vers van Lampsonius († 1599), blijkt het dat hij tot de uitstekende mannen van dezen tijd behoorde. *Gerrit* heeft ook eenige prenten gegraveerd, zie in voce *C. Kramm.* Ook aldaar vindt men nog eenen *Jan Sweelinck* of *Swelinck*, een vermaard kunstgraveur, die vele boekwerken versierd heeft, als: J. Cats, Sinne en minnebeelden, naar de teekeningen van A. van der Venne; J. de Brune, Emblemata enz. Amst. 1624, in 4°, waarbij eenige mede naar v. d. Vinne; Emblemata, en Emblemata moralia, door Zacharias Heyns, Rotterdam 1625, waarin de prenten door *J. Swelinck* fecit, als ook die voor de vertaling van W. van Saluste, De schepping der Wereld, Swol 1616; voorts gelegenheidprenten, portretten enz.

Uit het voorgaande blijkt ontwijfelbaar dat Gerrit een broeder was van Jan Pieters, doch nu is de vraag wiens zoon is de hierboven vermelde Jan? want dit kan, wat de leeftijd aangaat, zoowel Jan Pieters, als Gerrit zijn; in aanmerking genomen het kunstvak dat hij uitoefende, zou ik het laatste voor niet onwaarschijnlijk houden.

Wie weet hieromtrent iets met zekerheid mede te deelen?

U. C. KRAMM.

Ghisilino d'Ankerts. Aangaande dezen dikwerf genoemden, maar nog weinig bekenden landgenoot, die te Tholen in Zeeland geboren werd en in het midden der 16e eeuw bij de pauselijke kapel te Rome als zanger en componist in hooge eere stond, vindt men merkwaardige bijzonderheden in het voortreffelijk geschrift van Ed. Schelle, *Die päpstliche Sängerschule in Rom* (Wien 1872). Genoemde auteur bevestigt wat door Kandler (*Ueber das Leben des G. Pierluigi da Palestrina*, s. 185) reeds berigt werd, dat namelijk in de bibliotheek di S. Maria in Vallicella een nog onuitgegeven geschrift van d'Ankerts berust, waarvan de inhoud zoowel voor de kennis van den auteur als van den staat der toenmalige toonkunst gewigtig moet zijn Het gansche werk van Schelle verdient in hooge mate de aandacht van den beoefenaar der geschiedenis van de oud-nederlandsche muziekschool, daar des pausen kapel, waarbij d'Ankerts en andere landgenooten werkzaam geweest zijn, naar haar ontstaan, ontwikkeling, aard enz. hier uit nog weinig of niet gebruikte bronnen bekend gemaakt wordt.

W. MOLL.

Linden, van der (XXIII, bl. 24). Bij het zoeken naar van der Linden, vond ik het volgende: »Johannes Antonides van der Linden, te Enkhuizen geboren, daar zijn vader toen de Latijnsche schole bestierde, zijnde naderhandt naar Amsterdam verhuisd, daar hij zich geheel aan de oeffeninge der geneeskunde overgaf. Zijn grootvader Henrik was ondertusschen hoogleeraar in de Godgeleerdheid te Franeker. Zijn overgrootvader was te Naarden voorzanger en meester in de Latijnsche schole, enz."

Welligt heeft van der Lindens overgrootvader ook over muziek geschreven.

A. C. DE GRAAF.

Speellieden, organisten, klokgieters enz. De Thresorier-rekeningen van den Haag verschaften mij de gelegenheid daaruit het onderstaande aan te teekenen:

Fol. cli verso. 1594.

Betaelt de gemeene speelluyden van den Hage de somme van twaelff ponden vuyt saecke, zy luyden opden xxiiij april xv^{c} vier en tnegentich vant stadthuys

van den Hage gespeelt hebben op verscheyden instrumenten om de victorye van Vranckryck, blyckende by enz. dus hier . . . . xij £

Fol. cxcviij verso. **1597—1598.**

Betaelt Meester Franchoys mette zyne compaignie speellieden alhier in den Hage de somme van zes ponden, hunluyden toegevonden tot zaecke, zy luyden opten xxiij augusty xv^c zeuen eñ tnegentich met hun vyuen vant stadthuys van den Hage gespeelt hebben op verscheyde instrumenten, tot een triumphe van de veroueringe van de stadt Rynberck, blyckende by ordon. eñ quit. dus hier . . . . vj £

Fol. ij^c v.

Als voren voor het veroveren van de stad en kasteel van Leisgen en de victorie? der Stad Amiens.

In 1600 wordt hun voor het speelen met schalmeyen met zyne medegezellen betaald 6 £ by gelegenheid van de herinnering aan den slag van Vlaanderen den 4 July 1600.

In 1601 wordt hy genoemd Mr. Franchois speelman en beloond met zyne gezellen by gelegenheid van het vieren van de verovering van Rynberk (den 4 aug^o 1601)

Fol. cxcij verso. **1603.**

Betaelt . . . . . Burgemeester van den Haege de somme van drie ende dertich ponden omme daermede te vereeren Meester Jacob van der Heijden [1]), Rectoir vañ groote Schoole, vañ moeyte by hem gehadt van zeeckere comedie by de Scholieren, geageert den tweeden July anno zestien hondert drie, blyckende by ordon. eñ quit. dus hier . . . . xxxiij £

Fol. ij^c ix verso. **1604.**

Betaelt Mr. Pieter, speelman, de somme van achtien ponden vuyt zaecke hy met zyne mede confraters hebben vant stadthuys van den Hage gespeelt ouer de victorie vant ouergaen der stadt Sluys in Vlaenderen blyckende by ordonn. eñ quit. dus hier . . . . xviij £

By dezelfde gelegenheid werd Claes Fransz. Bolck, bode, beloond met 3 £ voor het brengen van de tyding dat capit. Lepijne met een tambouryn uit de stad was gekomen in het leger by ZEx om met hun te spreken.

Huybrecht Gerrit^{sz}. van Dalen en Jan Cornelisz., boden, voor het overbrengen der tyding van het overgaan der stad.

De gewone boden in den Hage voor het bewaren van de pektonnen die verbrand werden.

Pieter de Coster voor het luiden der groote klok.

Jan Jacobz., clockestelder, voor het beyeren over de goede succes van de stede van Sluys.

Fol. iij^c xij. **1609.**

Betaelt M^r. Henrick Speuy, organist der stadt Dordrecht, de somme van vyff

---

[1]) Ook geschreven Jacob Verheyden.

ende twintich ponden tot eene vereeringe van dat hy de Magistraet van 's Grauenhage heeft vereert met eenige musyckboucken. [1])

Fol. ij^c lxxxvj verso. **1613.**

Betaelt Mr. Pieter Alewynsz, Organist van Schrauenhage [2]), de Somme van Hondert vyftich ponden omme by hem verstreet te worden tot betaelinge van eene clavesimbale met een staert by hem door last ende met kennisse vañ Magistraet ten behoeuen van Schrauenhage gecocht, blyckende by ordonn. eñ quitantie, dus hyer . . . . cl £

Fol. ij^c lxvj verso. **1614.**

Betaelt Mr. Jan Beckereel de somme van veertien ponden twee schill. denzeluen tot eene vereeringe toegeuoucht ter zaecke hy opte generale maeltyt den tyt van drye jaren, telkens twee dagen op de clauecinbel neffens den organist alhier heeft gespeelt, blyckende by ordonn. eñ quit. dus hyer . . . . xiiij £ ij β

1622.

Mr. Pieter Alewynsz voornoemt, de somme van tnegentich ponden over de portie van Schravenhaeghe in zyne geaugmenteerde gaige althans bedraegende ses hondert ponden, waervan de restereude vijffhonderd thyn ponden wert betaelt vuyt 'tincoemen van de kerckegoederen, waervoor den voorn. Mr. Pieter hem zyn leven lanck heeft verbonden ende belooft nooyt einige augmentatie van gaige te zullen versoucken, blyckende by de copie autentyck van zyne ordonn. ende vyer distincte quit. wesende 't voorn. jaer gaige verschenen den laetsten december xvj twee ende twintich dus hyer . . . . xc £

Fol. iij^c xxxvij verso. **1627.**

Mr. Jan Burbon, speelman, de somme van twaelff ponden hem met noch ses andere speelluyden by Burgemeesteren toegeuoucht voor dat sy ten tyde van de victorie van Grol op t stadthuys mette Rhetorickers met verscheyde instrumenten hebben gespeelt, blyckende by ordonn. eñ quit. dus hier . . . . . . xij £

Fol. iij^c xvj. **1633.**

Aen die van de oude Camer van Rhetorica, onder het woort *Met Geneuchten,* de somme van vier ende twintich ponden voor dat sy soo opte victorie van Maestricht als van Rynberck yet hadden gecomponeert, ende vuyt de vensteren vant stadthuys geageert. Blyckende als voren, dus hier . . . . xxiiij £

Aan die van Rhetorica, onder het woort *Jeught neempt aen,* de somme van twaelff ponden voort geene sy op de Kermisse ter eeren van de Magistraet hadden gecomponeert ende geageert.

Blyckende als voren, dus hier . . . . , ... xij £

LABORANTER.

---

[1]) Niet verder te lezen door watervlekken.

[2]) Volgens eene subsidie aan hem voor zijn huis verstrekt in 1614, was hij organist in de Groote Kerk.

TAALKUNDE.

Bedaken (vgl. XXIII, bl. 155, 156). In den jaargang van 1854 van Dr. de Jager's Archief stelde de heer Oudemans, bij de bespreking van het Vlaamsche verbum *daken*, als oorsprong van dit woord het subst. *dak* dat aan zijn denominatief de opvatting van *op het dak komen* zou gegeven hebben. Waarschijnlijk was het de welbekende waarzegstersuitdrukking, *er zal een groot ongeluk of geluk op je dak komen*, welke den geleerde tot deze verklaring bracht en hem verleidde eene afleiding te berde te brengen, die, gelijk we beneden uit een aantal voorbeelden zullen zien, volkomen gelogenstraft wordt door de beteekenissen, die *daken* in de oudere taal vertoont. Nog in hetzelfde jaar dan ook kwam Dr. van Vloten (Het Nederl. kluchtspel bl. 84) tegen de in het Archief geuite meening op en toonde er de ongegrondheid van aan. Doch zijn geneesmiddel was erger dan de kwaal; want, in plaats van de zaak onbeslist te laten of de verworpene verklaring door eene meer vertrouwbare te vervangen, gaf hij ons eene afleiding, waarbij *daken* zoo maar klakkeloos aan *dagen* gelijkgesteld en dus al wat naar taalkundige regels zweemde voor het gemak op gezet werd.

Op veel betere wijze en met meer logica is het woord, alsmede het verwante *bedaken* door den scherpzinnigen redacteur van dit tijdschrift, in het nommer van Maart jl., behandeld. En op zich zelf beschouwd, zou het verbum dan ook geene andere verklaring behoeven. Vergelijken wij het echter met zijne verwanten, zoowel in onze als in andere oudere talen, dan krijgt het woord een geheel ander voorkomen, en blijkt het, meen ik, duidelijk, dat *daken* en *bedaken* slechts in de verte met elkaar vermaagschapt zijn en dat de door den heer Leendertz gegeven afleiding (hij vergeve mijne tegenspraak) niet als de ware is te beschouwen.

In eene der oudste van de Germaansche talen, het Oudnoordsch, komt een ww. *thoka* voor, dat, wat vorm betreft, op een stam *thak* wijst en de meest eenvoudige beteekenis, nam. *bewegen*, vertoont. *Bewegen* nu is eene handeling of werking, waarbij de persoon of zaak, die subject is, niet slechts *handelend* en als *werker*

optreedt, maar ook tevens, in verband met andere personen of zaken, als *van plaats veranderende* en *nader komende tot iets*, *wat zich te voren op grooteren afstand bevond*. In de werkelijkheid kunnen de beide begrippen bij geene mogelijkheid gescheiden worden; is het eene aanwezig, dan heeft ook het andere noodwendig te gelijker tijd plaats.

Doch niet de *werkelijkheid* is het, maar *de wereld der gedachten*, die door de taal wordt uitgedrukt; niet hoe de zaak *waarlijk* en *wezenlijk* is, maar hoe wij ze ons voorstellen, duiden onze woorden aan. Het is daarom, dat we, door de begrippen te scheiden, of liever door het eene boven het andere in 't oog te houden, bij het spreken of denken eene beweging kunnen voorstellen òf louter als *handeling* òf als *het naderen tot een vroeger verwijderd voorwerp*, en dat alzoo een zelfde verbum zoowel *bewegen*, zonder meer als *gaan tot*, *naderen, komen, aanraken, treffen*, kan aanduiden. Reeds vroeger toonde ik dit aan bij *raken* (*Taal- en Letterb.* III, 81), terwijl een nieuw bewijs zich voordoet bij de afleidingen van bovengenoemden stam *thak*, welke, nevens het on. *thoka*, in het ags. een *thaccjan*, zacht aanraken, streelen, voortbracht, dat aan het Ond. en Westvlaamsche *daken*, ons werkwoord in questie, beantwoordt. Dien ten gevolge heeft dit laatste de opvatting *komen*, *geraken tot, raken*, als hoedanig wij het b. v. lezen op de volgende plaatsen:

Als fugitijf in duyterste noodt GHEDAECT.
DE ROOVERE, *Rhet. Wrk.* 19.

Alssicker up ghisselic zy,
So beghint tghepeins in mij te DAKENE.
Mijn meester heeft belooft te volmakene, enz.
Het Nederl. kluchtsp. (v. VLOT.), bl. 84.

In 't lijf en mach gheen onreyn ghescuul DAKEN.
EVERAERT, *Kl. v. d. Dryakelprouver* (aangeh. door v. VLOT.)

O hittighe wreetheyt, snootst van ghebroede!
Dijn spijtighe allendighe drooghende roede
Vol van onspoede nu op mij DAECT.
CASTELEIJN, *Pyr. en Thisbe*, 21.

Lof stadt Gods, die met twaelf poorten triumpheert,

Daer 'svyants gheschut noyt op en DAECKTE.
A. BIJNS, III, 33.
Wouwe, Eerweten, Boonen, en Wolle van schapen,
Comt al meest van Zuyden op Ghendt GHEDAEKT.
VAERNEWYCK, *Hist. van Belg.* f° 129.

Evenzoo ook met het praefix *be*, *bedaken*. Zie ook nog Constth. Juw. bl. 364 en 536, Belg. Mus. VI, 54; en voor de nieuwere taal de Bo, 210 en 211.

Gelijk voorts menigmaal een inchoatief begrip tot een perfectaal overging, b. v. in *raken*, dat eerst *tot iets komen*, vervolgens *tot iets gekomen zijn*, *aanrakingspunten met iets hebben* beteekende, zoo werd *op iets daken* van *op iets komen* tot *op iets gekomen zijn*, *op iets steunen*. B. v.:

Wiens zaet . . . .
Des hemels vaders troostelic woort is,
Waer op hope en ghelove rust ende DAECT.
Spelen van Sinne op de questie: Welck den menschen stervende meesten troost is, 222.

Geen bezwaar kan men daarom hebben ook een frequentatief *dakeren* in deze bet. te vermoeden en alzoo in de volgende plaats (*Spiegh. der Volcomenheit*, Hs. v. 1419, f°. 23): »want sy (de eigen »wille) is alleen een fundament, daer alle ongheoerdinaertheid »van sonden op *ghedadert* ende rust", het verbum *ghedaderen*, dat *berusten*, *steunen* moet beteekenen, in *ghedakeren* te veranderen.

Nevens de hier behandelde begrippen van *bewegen* en *raken*, hebben de afleidingen van den wortel *thak* nog eene andere, nam. bedekken, dat schijnbaar sterk van de eerste afwijkt en op te maken is uit het onverschovene lat. *tegere*, bedekken, en de ndl. substantiva *dak* (hd. *dach*), *daak*, nevel (Kil en Plant.), d. i. het bedekkende, *deken* (hd. *decke*), het verbum *dekken* (hd. *decken*), enz. Dit verschil evenwel is niet zoo groot, als op het eerste gezicht wel voorkomt; want bedenkt men, dat het begrip *raken, tot iets komen*, gelijk we boven zagen, overging tot het perfectale of voleindiging aanduidende *aanrakingspunten hebben met iets*, dan is van-

hier tot *bedekken* slechts één stap te doen, daar toch natuurlijk het eene noodwendig uit het andere volgt [1]).

Eene der genoemde afleidingen van *thak*, bedekken, *dak*, had behalve de bekende opvatting en de oudtijds bij ons en nu nog in Nederduitschland gebruikelijke, *riet*, naar alle waarschijnlijkheid ook nog de beteekenissen *vel* en *kleeding*, welke beide uit het begrip *bedekken* voortkwamen. Tot deze eerste besluit men uit het ndl. en ndd. *afdekken* = *den huid afstroopen*, en vandaar, door eene verkeerde volksetymologie, = *geeselen*, *duchtig slaan* (zie Ned. Wb. V, 897 en 898, en het *Brem. Nieders.* Wtb. I, 193); tot de andere uit een oud Vlaamsch. adject *gedaect*, dat, door het praefix ge en de achtervoeging van den participialen uitgang (vgl. *gerokt*, *gespoord*, *gelaarsd*, enz. van *rok*, *spoor*, *laars*, enz., Brill, *N. Spr. v. H. O.* § 68, 2, *b*) van *dak* gevormd, en met *qualijck* of *dunne* verbonden, de beteekenis had van *slecht gekleed*, of, met overdracht op de geldelijke omstandigheden, van *arm*, *berooid*. (Vgl. mul. *bescaven*, 1 slecht gekleed, 2 arm, *Taalb.* I, 235). B. v.:

Over ryck ben ick worden ende en behoeve niemant,
Ende ghi en weet niet, dat ghi QUALIJC GHEDAECT zijt.
Boomgaert der Belg. poët. 30.

En soe preuts van herten. dat si met versmaet
Yeghelijcken veracht, die DUNNE is GHEDAECT.
v. GHISTELE, *Ter. Com. Heaut.* 29.

Als int Paradijs . . . .
De mensche ghesondicht hadde, DUNNE GHEDAECT,
Soo bekende hy, dat hy was bloot en naect.
Spelen van Sinne op de questie: Wat den mensch aldermeest tot conste verwect, 713.

Evenzoo ook *fraeg ghedaect*, oorspr. = *net gekleed*, trop. = *versierd*:

Met Roosen FRAEY GHEDAECT, hierinne vierrich blaect,
Ibid. 81.

---

[1]) Vergelijk hiervoor het gr. *καλύπτειν* (*καλύβη*), verbergen, met het got. *hlaupan*, loopen; de uit *hemel*, *hemd* e. a. te vermoeden stam *ham*, bedekken, met het Keltische *cam*, schrede (vanwaar it. *cammino*, fr. *chemin*); het verb. *helen*, dat aan lat. *celare*, verbergen, beantwoordt, met het gr. *κέλλειν*, drijven, en het skr. *cal*, gaan; en vooral het lat. *premere*, dat zoowel *drijven*, *dringen* als *bedekken* aanduidde.

Werd nu door voorvoeging van *be* van dit *dak* een denominativum gevormd, dan beduidde het in de eerste plaats *bekleeden*, en, met uitbreiding der opvatting, *opsieren* of *voorzien van*. En deze zijn, geloof ik met den heer Leendertz, de beteekenissen, resp. aan *bedaken* op de beide in het Maart-nummer aangehaalde plaatsen toe te kennen.

Ook de in de volkstaal gebruikelijke zegswijzen *iemand op zijn dak komen*, *op zijn dak geven*, laten zich in vergelijking met gelijksoortige, als *op zijn baadje*, *op zijn tabberd*, *op zijn lappen*, *op zijn vodden*, *op zijn schabernak* (zie de Bo) *geven* of *komen*, alleen door het onderstellen van *dak* = *kleeding*, op natuurlijke wijze verklaren.

Dat eindelijk, om dit hier nog bij te voegen, het frequentatief van *daken*, bewegen, d. i. *dakeren*, heen en weer bewegen (Kiliaen), door bijzondere toepassing van het *waaien* en *wapperen* van vaandels gebruikt werd (Oudem. *Mnl*, *Wb.* i. v.), behoeft gewis niet uitvoerig aangetoond te worden; evenmin als, dat zich uit deze beteekenis, op gelijke wijze als bij *blaaien* en *flikkeren*, oorspr. = *heen en weer gaan*, eene opvatting *schitteren* ontwikkelde. Wat toch is dit laatste anders, dan het *heen en weer gaan* der lichtstralen?

W. L. VAN HELTEN.

Daken, Bedaken. Is het woord *daken* in Zeeland ook niet als bijwoord met de beteekenis van: terstond, oogenblikkelijk, in gebruik?

JOHN CHURL.

Tijgen (XXIII, bl. 210). Het eerste *tijgen* waar naar gevraagd wordt, is oud en zeer goed nederduitsch woord, dat in de beteekenis van *werktuigelijk trekken*, voor zoo verre mij bekend is, in de geijkte nederlandsche schrijftaal niet meer voorkomt, evenmin als in de spreektaal van Holland en de andere nederlandsche provinciën, behalve Friesland. In de beteekenis van *beginnen*, die dit woord ook heeft, komt het, behalve in Friesland, nog hier en daar in de spreektaal van Nederland voor, onder anderen in Noordholland ten platten lande. Daar hoorde ik nog de uitdrukkingen: *ik toog te werk*, volkomen overeenkomende met het friesche: *ik teach to*

wirk, ik begon te werken, en: *'k sel te werk tijë*, ik zal beginnen te werken. Ook hoorde ik te Monnikendam de uitdrukking: *laat hem maar betijë*, laat hem maar begaan, laat hem zijn gang maar gaan. Dit *betijë* is, ook in beteekenis, het zelfde woord als het friesche *bitsieän*, dat te Leeuwarden als *betien* (*be-ti-en*) wordt uitgesproken en daar, in die zelfde beteekenis, in dagelijksch gebruik is. — *Tijgen* is het friesche *tsieän*, trekken, dat is te zeggen, *niet* trekken aan een touw b. v., maar ergens heen trekken en iets aantrekken, ook, zoo als boven reeds gezeid is, iets beginnen. Men zeit in Friesland: *ik teach nei Snits*, ik toog, of trok, naar Sneek, ik ging naar Sneek; *it tsiucht my nei Friesland*, woordelijk: het trekt mij naar Friesland, voor: ik heb *heimweh*, *sehnsucht* naar Friesland. Tevens zeit men er: *du scilst dîn klean oantsieän*, gij zult uwe kleederen aantrekken, en: *tsiuch dat bern de klean ût*, trek dat kind de kleederen uit. *Tsieän*, tijgen, is in deze beteekenis en ook nog in enkele andere in Friesland algemeen, ten platten lande, in gebruik. En het is ongetwijfeld nog een overblijfsel van de friesche taal, die ook de oude landtaal van Noordholland uitmaakte, dat *tijgen*, *tijë* nog heden in de noordhollandsche (frisofrankische) tongvallen voorkomt.

Tijgen, *tsieän*, is niet slechts tot dien tongval van de friesche taal beperkt, dien men nog heden tusschen Flie en Lauwers spreekt, maar komt ook in alle andere nog bestaande, zoogenoemd nieuwfriesche tongvallen dagelijks voor; namelijk in het hedendaagsche friesch van 't eiland Wangeroog en van het Sagelterland, zoowel als in alle noordfriesche tongvallen. Tevens is het in alle frisosaksische tongvallen van Noordduitschland, onder den vorm *tehen*, *teën*, nog in volle gebruik. De volzin: trek het (eenig kleed b. v.) hem aan, luidt in het gewone westerlauwersche friesch: *tsiuch it him oan* of ook *tsieän it him oan* (beide vormen zijn even zuiver friesch en beide goed); in het friesch van 't eiland Wangeroog in Friesland tusschen Eems en Wezer (Oldenburg): *tjôt it him ôn*, en in 't friesch van het Sagelterland (Oldenburg) eveneens *tjôt it him ôn;* in 't friesch van 't eiland Helgoland: *tíd it him un* (hoogduitsche *u*); in dat van 't eiland Sylt: *tii et höm ön* (hoogd: *ö*); in dat van 't eiland Amrum: *tji 't ham ön;* in dat van de Goosharde (Noordfriesland): *ti 't ham ön;* in dat van de Karrharde

(Nrd-Friesl.): *ti 't ham ön* en in dat van de Bökingharde (Nrd-Friesl.) of in 't zoogenoemde moringerfriesch eveneens: *ti 't ham ön.*

In de friso-saksische tongvallen van Noordduitschland is deze zinsnede: *tee 't em an.*

Ik wil hier nu niet meer van dit oud nederduitsche werkwoord *tijgen* spreken. In mijn Algemeen nederduitsch en friesch Dialecticon, dat denkelijk nog in den loop van dit jaar bij Martinus Nijhoff te 's Gravenhage zal verschijnen, zal ik dat woord uitvoeriger behandelen.

Leeuwarden. JOHAN WINKLER.

Tijgen. Van de twee werkwoorden, waar de heer de Hond naar vraagt, is het eene goth. *teihan,* oudhoogd. *zîhan,* in onze taal *tijgen, teeg, getegen.* Verwant zijn het grieksche *δεικνυμι* en het latijnsche *dico.*

In het Gothisch beteekent het *te kennen geven, vermelden, zeggen,* in het oudhoogduitsch *beschuldigen*, bij ons *wijten*, *te laste leggen.* Wij lezen b. v. Belg. Mus. X bl. 86:

Blijft hi hier, men saelt u tien,

d. i. men zal het u wijten, er u de schuld van geven. Het werkwoord zelve is nu niet meer in gebruik, wel het zamengestelde *aantijgen.*

Waar in de oude duitsche talen de tweede of eene volgende lettergreep van een woord met eene *h* aanving, is in onze taal die letter of weggevallen of door *g* vervangen; vandaar de infinitivus *tijen* of *tijgen* en het deelwoord *getegen.*

Van den vorm van het deelwoord komt het zelfst. naamwoord *tichte* = beschuldiging, dat bij schrijvers uit het begin der 17e eeuw nog gevonden wordt, maar nu verouderd is. Niet verouderd echter is het daarvan afgeleide werkwoord *betichten.*

Het andere der twee werkwoorden is goth. *tiuhan*, ags. *teogan*, on. *tjûga.* Verwant is het latijnsche *duco.* Bij ons moest dit worden *tieën*, *tiegen* of *tuigen.* Van den laatsten vorm heb ik nooit een voorbeeld ontmoet. Hoewel anders onze voorvaderen de klanken *i* en *ie* behoorlijk onderscheidden, heeft men ze in dit woord met elkander verward. Waarschijnlijk moeten onze oude afschrijvers voor een deel de schuld daarvan dragen, die altijd of bijna altijd *tien* schreven. Was het, omdat men het woord in hun-

nen tijd verkeerd uitsprak? Ik geloof het niet. Eerder zou ik meenen, dat zij, die geen deelteeken gebruikten, zoo schreven uit vreeze dat hunne lezers het woord, indien het goed geschreven werd, verkeerd zouden uitspreken en er *ti-een* van maken, en dat zij om dezelfde reden *knien* schreven in plaats van *knieën*. Dit *tien* had ten gevolge dat men later ook *tigen* schreef en, toen de *i* door de *ij* vervangen werd, *tijen* en *tijgen*. Het is dus verkeerde uitspraak: men moet uitspreken *tieën* en *tiegen*. De Friezen hebben de zuivere uitspraak van het woord behouden.

De beteekenis van dit werkwoord is *trekken*. Wij vinden deze beteekenis ook in eenige afgeleide woorden, namelijk *toog*, in Noord-holland eene slede of wagentje dat door menschen getrokken wordt, b. v. een kinderwagentje of eene slede waarmede men over het ijs goederen of personen vervoert; *teug* (voor *toge*), trek, bepaaldelijk het naar binnen trekken van drank met den mond; *teugel*, een werktuig waarmede men de paarden trekt.

Het zelfst. naamw. *toge* (*teug*), wat ik daar noemde, vindt men ook nog in een woord, waarin het niet terstond herkend wordt, namelijk in *altoos*. Dit is *altoogs*, bij alle trekken, telken male, en verschilt dus in beteekenis niet veel van *altijd*.

Wanneer men trekt, gaat men vooruit en sleept het voorwerp dat getrokken wordt achter zich aan. Vandaar de beteekenis na zich slepen, achter zich aan voeren, geleiden. Wij vinden die in het woord *hertoge*, of, zoo als wij nu zeggen, *hertog*. Het geeft den man te kennen, die het *heer* achter zich aan sleept, die het voorgaat, het aanvoert. *Toge* is hetzelfde als het latijnsche *dux*. In *hertog* is de klank, die in *heer* verlengd is geworden, kort gebleven.

Hiertoe zal men ook moeten brengen *tuig*, oorspronkelijk zeker wat men achter zich aan sleept, wat men bij zich heeft. Maar hieruit is eene andere beteekenis gevolgd, namelijk die van hetgene men tot de eene of andere handeling noodig heeft. Dezelfde overgang van beteekenis zien wij in het woord *gereedschap*, eigenlijk wat gereed, voor de hand is, maar dat nu gebezigd wordt van de werktuigen die wij tot eenigen arbeid behoeven. Van *tuig* hebben wij de zamenstellingen *rijdtuig*, *speeltuig*, *vaartuig* en andere. *Tuig* had oudtijds ook de beteekenis van *getuige* en *getuigenis*. Hoe

het er aan kwam is duidelijk. Het is datgene wat men achter zich aan sleept, medebrengt, noodig heeft, wanneer men voor den regter komt.

Wanneer wij trekken en daarbij op dezelfde plaats blijven, dan brengen wij het voorwerp dat getrokken wordt nader bij ons en bij hen die naast ons staan. Komt een voorwerp nader bij iemand, dan kan hij het naauwkeurig bezien. *Toogen* is zoo aan de beteekenis gekomen van *doen zien*, *onder de aandacht brengen, duidelijk maken. Betoogen* is nog in gebruik; maar *toogen*, dat in de eerste helft der 17de eeuw nog dikwijls voorkomt, is verouderd en vervangen door den verlengden vorm *toonen*, dat is *toogenen.*

Trekt men aan het eene einde van een voorwerp, waarvan het andere einde op dezelfde plaats blijft, dan wordt het langer. In *tieën* ligt dus ook de beteekenis van grooter maken. *Hij is daar geboren en getogen* zegt men, en *getogen* beteekent dan *groot gebragt, opgevoed.* Nu brengt men eenen mensch groot, niet door hem uit te rekken, maar door hem te voeden. Het van *tieën* afgeleide *tucht* komt in het Oudhoogd. (*zuht*) inderdaad ook voor in de beteekenis van *voedsel.* Maar even als wij *opvoeden* niet meer gebruiken in de beteekenis van *door voeden grooter maken*, wat zeker de oudste geweest is, maar in eene minder stoffelijke, zoo noemen wij ook *tucht* niet meer wat de jeugdige mensch tot den groei van zijn lichaam, maar wat hij tot ontwikkeling van zijn verstand en zijne zedelijkheid noodig heeft. Daarbij moeten wij wel eens strenge maatregelen nemen, ja niet zelden straf toedeelen. Om die reden heeft *tucht* de beteekenis gekregen van *streng toezigt, tuchtigen* die van *straffen ten einde den patient te dwingen zich te verbeteren*, en noemt men in sommige deelen van ons vaderland een *tuchthuis* wat men elders een *verbeterhuis* noemt.

Even als een aantal andere transitive werkwoorden, wordt ook *tieën* in reflexive beteekenis gebruikt. Zich trekken is zich van zijne plaats bewegen, gaan. Zoo zeggen wij *hij toog aan het werk, hij toog op reis, hij toog naar Amerika. Trekken* wordt op dezelfde wijze gebezigd.

Ik moet eindelijk nog melding maken van het zelfst. naamw. *togt.* Het komt in verschillende beteekenissen voor:

1°. Van het werkwoord in zijne transitive beteekenis afgeleid is

togt = vruchtgebruik, het trekken van inkomsten uit deze of gene goederen. Het is verouderd, even als de zamenstelling *erftogt* = usufructus hereditarius (Kil.) Maar nog niet verouderd is *lijftogt*, het trekken uit zekere goederen wat men tot onderhouding van zijn leven (dit beteekende *lijf* vroeger) noodig heeft, en vervolgens de dingen zelve die tot onderhouding van het leven dienen, namelijk spijs en drank.

Van het werkwoord in zijne reflexive beteekenis (zich trekken, gaan) komen:

2^0. *Togt* = gang, reis. Zamenstellingen *reistogt*, *krijgstogt* enz.

3^0. *Togt* = wind, door eene scheur of reet naar binnen dringende, eigenlijk het trekken van den luchtstroom door de opening in het vertrek. In dezelfde beteekenis gebruikt men *trekking*.

4^0. *Togt* = sloot, watergang. Eigenlijk het trekken, stroomen van het water door de sloot, vervolgens die sloot zelve.

5^0. *Togt* = beweging van het gemoed. Op geheel dezelfde wijze is *drift* met achtergevoegde *t* afgeleid van den vorm van het deelwoord van *drijven*, in de beteekenis van zich met snelheid bewegen.

P. LEENDERTZ WZ.

Stapelgek. (XXII, bl. 207.) In Zeeuwsch Vlaanderen hoort men in plaats van *stapelgek*, veelal *stabel*, *stabelgek*, *stabelzot*. Ook in het Vlaamsch Idioticon, bewerkt door L. W. Schuermans, heb ik die woorden aangetroffen. Bij stabel, stabelgek verwijst hij naar stapel, stapelzot, op welke laatste woorden men het volgende aangeteekend vindt:

Stapel beteekent bij Meyer: steel, bij Weiland eigenlijk: staaf, stafstok, paal, en 't zal dan ook staak beteekenen. Overdrachtelijk beteekent *stapel* in 't N. van Vl. en op de Holl. grenzen: stom, bot, mak; ook: stommerik, botterik, wuite, evenals in Br. *staak* of *stijl* ook van een domkop gezegd wordt. Zoodat *stapelzot* zooveel is als: stokzot, stijfzot, stomzot, d. i. heel en gansch zot; in Vl. zegt men: *stekezot*; in Limb. *stabelgek*. *Stabel* is, volgens Weiland, hoogd. en 't zelfde als: *stapel*; te Antw. zegt men *kijkelzot*.

J. M. V. S.

[Door eene vergissing ter drukkerij is dit artikel, dat in het vorige nommer bl. 305 staan moest, daar uitgevallen].

Ramen, ramers (XXIII, bl. 33). *Raamstraat*, en gedempte *Raam* of *Raamgrachtje* te 's Gravenhage, nu midden in de stad, vroeger de plaats voor de ramen der volders. Zie de Riemer, Beschrijving van 's Gravenhage enz.

J. D.
L.

Eechde (XXI, bl. 331; XXII, bl. 46; 199). *Eechde*, *Egge*, *Eeghde*, *Egghe;* Friesch *Eide;* Wieringsch *Aid;* Twentsch *Jagde;* Flakkeesch *Eie;* duiden alle hetzelfde landbouwerswerktuig aan, dat echter in zeer verschillende vormen en grootten wordt vervaardigd en in den landbouw gebruikt, niet alleen om de opgeploegde aarde te effenen en fijn te breken, maar ook voornamelijk om het vuil op den akker los en uit den grond te kammen en boven te brengen, opdat het kan worden opgeraapt en weggedaan, of door de hitte der zon verdrogen.

Het werktuig wordt ook gebruikt om het gezaaid wordende koren en zaad in den grond te werken; nog wordt het bijzonderlijk gebezigd in het voorjaar om het alsdan nog onbezaaide land mul (melig) te maken, ten einde er fijne vruchten als ajuin, vlaszaad, zomer-koolzaad enz. op te zaaien en meekrapwortels in te planten; hetwelk men in mijne woonplaats en ook in sommige zeeuwsche streken »*'t land opbreken*" noemt.

Dit op velerlei manier genoemde en tot verschillende doeleinden te gebruiken werktuig heeft echter geene de minste overeenkomst of verwantschap met *mollen* of *'t molbord*, zoo als XXII, bl. 199 door den heer J. H. v. D. wordt ondersteld; immers dat laatste werktuig, n.l. het *molbord*, beschrijft hij zelf, als zoude het nagenoeg hetzelfde zijn als de *ijzeren eechde*, als zouden ze »beide zien op het effenen of slechten van den grond." Dat is echter zoo niet: het molbord dient, niet alleen tot 't effenen van den grond, maar ook wel voornamelijk om aarde te vervoeren van hoogten naar laagten, soms wel 50 en meer meters ver. Een molbord waar twee paarden voor gespannen zijn, die aan eene zware ijzeren ketting het werktuig voortslepen en dat door een' handigen sterken bouwknecht wordt bestuurd, vervangt den kruiwagen bij den landbouwer.

Maar de vraag XXI, bl. 313 is niet goed gevat door den heer

J. H. v. D. Er wordt aldaar naar een geheel ander werktuig gevraagd. Die vraag is XXII, bl. 46—48 door den heer Fred. Caland goed beantwoord; de beschrijving hem door den heer burgemeester C. Goekoop van Goedereede gegeven is de regte beschrijving. Het schijnt echter dat die werktuigen ook nog wel van verschillend maaksel zijn geweest: zij zijn ook mij in dien zelfden vorm beschreven, doch als van onderen aan den platten bodem met vooruitgebogen messen of ijzeren krauwels voorzien, waarmede de grond in de havengeul werd losgesneden, en dan door de achter de molschuit bevestigde eechde nog meer in beweging gebragt; zijnde deze eechde een houten raam, stevig gemaakt uit verscheidene balken, met dwarsscheden aan malkaar gehecht, en voorzien met ijzeren pennen of tanden, welke bij den grond omgebogen waren om beter tot het werk te dienen, en welke den losgesneden grond nog meer omwoelden, opdat alzoo die losse slib, door den achter de molschuit voortschuivenden waterstroom uit den spuiboezem voorkomende, zou worden medegesleurd naar het diep, en dus de haven op de behoorlijke diepte gehouden kon worden. Het is derhalve duidelijk, dat *eechde* en *mol* te zamen werkende ook tot hetzelfde doel bevorderlijk zijn geweest, en het is niet te verwonderen dat men het werktuig *nu* met dezen, *dan* met dien naam noemde, ja soms *beide* bij elkaar voegde.

Herkingen. ANTH. DE VLIEGER.

Ongevoelig, schobberdebonk (XXIII, bl. 101). Wat de heer de Hond zegt van *ongevoelig* en *schobberdebonk*, geldt voor geheel Zuidbeveland. Men zegt hier echter nimmer *schaverdebonk*. Ik kan hem, tot mijne spijt, geene inlichting geven over den oorsprong van die vreemde uitdrukking. Zij wordt alleen gebezigd voor personen, die wij thans eenvoudig een *schoft* zouden noemen, die namelijk op indringende, onbeschaamde wijze van anderen iets zoeken magtig te worden. Het eerste deel van 't woord doet mij veronderstellen, dat het verwant is met *schobbejak*, een woord, dat wel algemeen zal gebruikt worden.

Nisse. J. KOUSEMAKER PZN.

Schaverdebonk. In Groningen en ook elders zegt men: *Op scha-*

verdebonk loopen, voor ongenood en onbeschroomd het een en ander zoeken op te doen.

In het land van Axel zegt men: *op schabernak gaôn,* — voor klaploopen. Het verdient opmerking, dat onze volkstaal zoowel *schoft* als *schobbert* kent voor *deugniet*, en dat men beide woorden heeft afgeleid van *schoven, schaven, schuiven,* d. i. wegloopen.

Wolfaartsdijk. J. VAN DER BAAN.

Warschippen. (XXI, bl. 151, 621). Op het eiland Overflakkee noemt men *logeren,* in den zin van uit vriendschap iemand bezoeken en eenige dagen bij hem vertoeven: »winterneven," — »winternichten",— »uit winterneven" of »-nichten gaan". Die vriendschaps- en plaizierbezoeken, geschieden meestal door het jonge volk bij winterdag — en vooral in de maand februarij; men heeft veelal de gewoonte (vooral bij de landbouwers) om al zulke logeervrienden met de namen van neef en nicht te begroeten.

Herkingen. ANTH. DE VLIEGER..

Gnokken. (XXI, bl. 152). Het in dit noordhollandsche woord liggen begrip, zooals het door K. beschreven wordt, noemt men in mijne woonplaats, alsook in mijn' geboorteplaats (eiland Schouwen), *gielen;* men spreekt het in de laatste genoemde plaats uit: »*gilen*". — Het wil eigenlijk beduiden: »Wat zit je me 't eten uut mien mond te kiken? Je zou 't aak wel wille ebbe!"

Herkingen. ANTH. DE VLIEGER.

VRAGEN.

Cockelneuse. Philippe de L'Espinoy zegt in zijn Recherche des antiquitez et noblesse de Flandres, Liure II, p. 606, op het jaar 1414:

»En ceste année moururent plusieurs personnes d'vne maladie qu on nommoit Cockelneuse."

Wat was dat voor eene ziekte? Zelfs van Heyst gewaagt er niet van, op dat jaar, in zijn Boek der Tyden, door Le Long.

M°.

[Dezelfde vraag werd reeds Nav. XIV. bl. 174 gedaan, zij wacht evenwel nog op antwoord.]

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Geslachten van Bueren, Parijs van Zuidoort enz. (XXIII, bl. 35, 108, 211 262). De ouders van Balthasar v. Bueren v. Zuidoort waren Johan † 1613 en Elisabeth de Coninck † 1575. De vaderl. grootouders, Huibert v. Bueren en Jacoba Riemsdijk. De moederl. gr., Frederik de Coninck v. Emiclaar en Langenoorden, baljuw van Abcoude en Vreeland, baljuw van Utrecht, burgemeester v. Utrecht, † te Cuilenburg als schout in 1566 en Alpharda Proeijs (geslachtlijst in hs. op het Provinciaal Archief te Utrecht.) —

Deze Frederik had ook eenen anderen zoon Bernt, = Mecht: v. Vianen † 1602, die mede onderteekenaar was van het request door de Cuilenburgers in 1566 aan graaf Floris v. Palland aangeboden tegen het inruimen van de Gasthuis kerk aan de Hervormden. (Voet v. Oudh. Beschrijving v. Cuil. bl. 251). Margaretha van Bueren † 1411 was abdis van het klooster te Rijnsburg.

De oudste mij bekende Parijs was Helij, ridder v. Paris, wiens zoon Bernard, broeder van het Duitschen huis van St. Marie te Utrecht, de goederen uit zijns vaders erfenis te Paris en Pavijen bij Cuilenburg aan dit Duitschen huis gaf in 1258 (Math. Anal. V. 861).

Alvardis, Geertruid en Christina Spiering waren in 1488 nonnen in het klooster Leeuwenhorst bij Leiden (Kerkel. oudh. III. 956).

E.

Geslacht Parijs van Zuidoort. »VOCRN, eene ridderhofstadt, gelegen onder het nederkwartier van het sticht van Utrecht, leenroerig aan het kapittel van Oude- munster, de welke door de Staten van dat landschap plegtelyk voor eene riddermatige hofstadt is erkent den 23 maart 1539. De zelve is in oude tyden lang bezeten geweest door het geslacht van Taets, wiens tak zich daar naar van Voorn, of Taets van Voorn geschreven, en zijn stamwapen aan dit huis nagelaten heeft. Willem Taetse van Voorn wierdt met het huis te Voorn beleent in het jaar 1456, en liet hetzelve

na aan zijn zoon Gerrit van Voorn, die nog onmondig zijnde beleent is na het overlyden van zijn vader in het jaar 1473. Na zyn doodt is hem in de belening gevolgt zyne zuster Hillegond, Zweders dochter, van Voorn, huisvrouw van Johan Utenham, in het jaar 1497, die de zelve weder opgedragen heeft ten behoeve van Lubbert van Zuydocrt, Adriaans zoon, in het jaar 1546. Hem volgde in de belening zyn zoon, Johan van Parys van Zuydoort, de welke deze ridderhofstadt heeft opgedragen ten behoeve van Tyman van Parys van Zuydoort, Johans zoon, in het jaar 1609, door wiens afstandt de belening gekomen is op Kornelis van Rosand in het jaar 1612." Van Hoogstraten, Woordb., i. v. Voorne. Vgl. Connoissance ébauchée de la noblesse d'Utrecht, p. 30 et 63, waar het wapen van Zuydoort aldus wordt opgegeven: *de gueules, à deux aigles d'or rangés en fasce;* Tegenw. Staat v. Utr., II, bl. 200, 377, vergeleken met Hoogstraten, t. a. p. i. v. Rynhuizen.

Op het wapen afgaande, schijnt dit geslacht onderscheiden van dat 't welk voerde *d'or à trois écureuils assis de gueules*, *mangeant chacun une noix au naturel*, en waarvan v. d. Heyden, Nobiliaire de Belgique, pag. 480, gewag maakt: »Cette famille a été en possession des seigneuries de Merexem et Dambrugge près d'Anvers, Vremdyck, Willemskercke, Ter Schrieck, Levenspoldere (près de Terneusen) dans Liesel, Maldere et Steenhuffel. Alliances: Rubens, de Grysperre, van Neukirche, de Walhorn dit de Deckere, Pontanus, Martens ou Mertens, v. d. Brugghen, de Respani (Respagne ou Respanie), etc."

Zie ook Nobiliaire des Pays-Bas, p. 237, 400, 487; Suite du Suppl. audit Nobil. t. I, p. 89, II, 252, 256, IV, 134, 135, V, 231; Troph. de Brab. t. II, p. 520, 521, 535, 537 seqq., waar ook het wapen voorkomt; Suppl. t. I, p. 268; Le grand théatre sacré de Brabant, t. I, p. 212, 236, waar het wapen voorkomt onder de kwartieren van Melchior Leopoldus van Velde, heer van Melroy (van 's Hertogenbosch), gest. 1724: v. Velde, Raessen, Cortbemde, Parys, 238, 320, t. II, pt. I, p. 118, 205; Kok, Geslacht- en Wapenb., in Beyens en Breugel; Bulletin et Annal. de l'Acad. d'Archéol. de Belg., t. II, Anv. 1844, p. 425 svv.: *Fragm. généal. des familles de Baudequin, Bette, Parys,* etc.

Verder zijn mij voorgekomen:

Gerard de Suydoirt, doyen de l'église collégiale d'Anderlecht, succéda à Renier Goedheer, prévôt de Maubeuge 1410. Le grand théatre sacré de Brab., t. I, p. 294.

Willem van Zudoert, 1453. Kron. Hist. Gen. te Utr. VII, bl. 166.

Lubbert van Paris van Zuydoort, 1580 onder de ridderschap van Utrecht, volgens de Wapenkaart d. edelen en ridderschap van Utrecht.

Lubbert en Johan van Parys van Suydoort, als stichtsche edellieden geregtigd tot de jagt, 1594. Matthaeus, de Jure gladii, p. 549.

Adriaan van Zuytoort, ofte Johan van Parijs van Zuytoort. Holl. Cons. en Advys. I, bl. 240.

Cornelis van Parijs van Zuytoort Gheeritsz. met Jan sijnen sone, onder de stichtsche edelen, 1477—1500, vermeld, bij Gouthoeven, bl. 558.

Adriaen van Parijs van Zuydoort Iansz. borghemeester van Utrecht, vermeld als voren, 1540, 1549, bij denzelfden, bl. 622.

Maria van Parijs van Zuydoort, gehuwd met Jacob de Jonge, mr. Cornelisz. heer van Baerdwijck, raad van Holland te Utrecht, gest. 1614, en van Catharina van Drenckwaert. Sterft 1617, zonder oir. Beverwyck, Dordr., bl. 51 Balen, Dordr., bl. 1100.

Zie ook Kronijk v. h. Hist. Gen. te Utr., XIV, 3de Serie, IV, in den Bladwijzer, op Parijs v. Z.; W. Radelant, Decisiones Curiae Trajectinae, Decisio LI, p. 89, waar men o. a. leest: »Conclusus fuit processus inter domicellam Wilhelminam de Huemen viduam Gysberti de Hardenbroeck, ex una: Et Ioannem, Lubbertum, & Godefridum de Zudoort reos, ex altera partibus, fuitque actrici sua adjudicata conclusio, compensatis expensis.

Quæstio in hoc consistebat, an rei conventi ut hæredes Adriani de Zudoort (cui in divisione inter ipsum, & Gysbertum, tanquam hæredem matris suæ Iosinæ de Zudoort, super successione, quondam Ioannis de Zudoort inita, bona nuncupata Zudoort, sita in regione de Putten, ea conditione appropriata erant, ut Gysbertus de Hardenbroeck quadraginta florenos annuos ex iis reciperet) tenerentur reditus decursos quatuor annorum actori persolvere, nec ne?"

Andere geslachten van dien naam, alle met verschillende wapens, vermelden de L'Espinoy, Recherche des antiquitez et noblesse de Flandres, livre 2, page 344 et aill., Le Carpentier, Hist. de Cambrai et du Cambresis, Part. 111, p. 857, Sanderus, Flandria Illustrata, t. I, lib. II. p, 66.

M°.

Geslachten van Oudheusden, Bruheze, de Huyter, Grammaye en Pipenpoy. (Vgl. XXIII, bl. 35 enz.) Sedert ik in dezen jaargang van den Navorscher naamlijsten heb gegeven van het oud-adellijk geslacht van Oudheusden, ontving ik van den heer J. C. van der Muelen de volgende aanteekeningen:

Met de heerlijkheid v. Oudheusden werd verlijd in 1498 Jan v. Oudh. Wouterz. bij koop van Z. M. en toen eerst uitgegeven.

1534 Jan v. O. H. Jansz. na doode zijns vaders.
Idem Godschalk v. O. H.
1548 Wouter v. O. H., bij doode van Godschalk zijn oom.
1593 Johan v. O. H. Woutersz., bij doode zijns vaders.
1625 Gerard v. O. H., bij doode zijns broeders Johan.
1644 Maria v. O. H. Gerardsd. gehuwd met jhr. Pieter de Huyter, weduwe in 1661.

Uit dit leenregister blijkt nu duidelijk, wie de voorouders waren Charl. Jul. de Huyter, dochter van bovengemelden Piet. de Huyter en Maria v. O. H., die gehuwd was met Fred. Ign. v. Bueren: zie mijne geneal. v. d. Huyter bl. 37 van dit deel v. d. Navorscher. Aldaar staat als vrouw v. Jacob de Huyter N. Braner? Ik zie nu uit van Leeuwen Bat. ill., dat zij was Margaretha Bruheze en dat hare dochter Geertrui de H. getr. was met Pieter Roon v. Pendrecht. Bruheze schijnt een adellijk Noordbrabantsch geslacht, welks wapen is zilveren jagthoorns op een zwart veld. In Vegiano Nobil. de la Belg. vond ik, dat de 2de vrouw van Pieter de Cupere, burgem. v. Bergen-op-Zoom † 1479, Geertrui de Bruheze was. Hun zoon Jan, raadsh. in het hof van Utrecht, stierf zonder kinderen en werd begraven in de St. Servaas kerk te Utrecht.

Verder vond ik aldaar ook vermeld eene Elisab. v. Bruheze,

Wetseld. getr. met Marceille v. Oss en Maria v. Bruheze, 2de vrouw v. Paul v. Mechelen, schepen v. Antwerpen in 1487.

In le Roy, Theatr. d. Brab. vond ik eenen Jan v. Bruh. † 1543, getr. met Cathelijn N. † 1556 en eindelijk in de Kerkel. oudh. I. bl. 390, dat Joh. Bruhesius, benoemd bisschop v. Utrecht, in ballingschap te Keulen overleden 1640 en geb. te Breda in 1527, zoon was v. Francisc. Bruheze en Elisab. N.

Dit is alles, wat ik tot nu toe omtrent het gesl. Bruheze kon opsporen. Wie weet mij er iets meer van te melden?

In hoever de volgende Oudheusdens tot het oud adellijke geslacht van dien naam behooren, weet ik niet te zeggen.

Barbe v. O. H. trouwde Gerard v. Elshout, die sneuvelde in 1414 in een gevecht tegen de Gelderschen; had eenen zoon Jan v. Elshout.

Mr. Anthonis v. O. H., raad en schepen, later griffier van 's Hertogenbosch, 1633—39.

Joost v. O. H., raadsh. v. hertog Jan v. Brabant 1403, trouwt van der Colve. Hun zoon Ivan, hun kleinz. Ivan, hun achterkl. Ivan; diens zoon Mathijs sterft 14 oct. 1564 en was geh. met Baafje Grom.

Verder Isaäc v. O. H. tr. Maria v. Santen. Hij had een broeder, Adriaan Mathijs v. O. H., die in 1606 te Delft testeerde.

Beukel v. O. H. — Baafje v. O. H. Isaäcsd. trouwt Bruno Dedel, had eene docht. Elisabeth, geb. 1607 = 1633 Hendr. van der Dussen Fzn.

Jhr. Niclaes v. O. H. te Giesen, huwde in 1635 te Tiel Ida de Röversd. geb. te Tiel. In 1656 werd Johan v. O. H. van Giesen te Utrecht als student ingeschreven.

1731 Wilhelmus v. O. H., predikant te Giesen Oudekerk, had eenen zoon Johannes v. O. H., in 1742 predikant te Schoonrewoerd.

1734 Wilhelm. v. Oudh. Wilhelmsz., predikant te Zegveld. Deze drie laatste Protestanten zullen denkelijk niet tot de adellijke R. Cath. Oudheusdens behooren.

Maria v. O. H. trouwt de Bie van Albertswaart, rekenmeester in Holland, zoon v. George en v. Ger. v. Swieten.

Ik neem deze gelegenheid waar om het volgende te voegen bij hetgeen ik reeds vroeger in den Navorscher omtrent de geslachten

de Huyter, Grammaye en Pipenpoy opgaf. Cornelia de Huyter Jansd. en v. Petronella v. Diepenhorst, weduwe v. Jacob v. Amerongen, lid van den grooten raad te Mechelen, was tweede vrouw van Gaspard v. Halmaele, burgem. v. Antwerpen, 1524—28.

Thomas v. Grammaye, ontvanger op de Veluwe, was getr. met Tjaertje v. Aytta, docht. v. Gerbrant † 1573, jongsten broeder van Vigl. Zwich. ab. Aytta.

Jeane of Anne v. Pipenpoy, docht. v. Jan (Pieter?) Pip. v. Merchtem en Anne d'Oyenbrughe, was geh. met Willem v. Doetinghem, geb. te Deventer, heer van Rande † 1597. Zij hadden een zoon, Engelbert v. Doetinchem † 1643.

Franç. v. Pipenpoy van Merchtem = Cather. de Grise, docht. v. Franc. Gr. en Anne v. d. Noot, docht. v. Jerome v. d. Noot en Maria v. Nassau.

Marguerite v. Pipenp. = Jean v. Wonsel, wier docht. Madeleine getr. was met Pieter v. Waterleet.

G. A. SIX.

Geslacht Westrenen. (XXIII, bl. 43). De mededeelingen van E. zijn zoo foutief, dat het mij niet ondienstig voorkomt de dwalingen omtrent dit geslacht, dat in mannelijke lijn nu is uitgestorven, kortelijk aan te toonen. Ik doe dit met te meer vertrouwen, omdat ik zelf van moederszijde in regte lijn afstam van Aernout van Westrenen en de genealogie dier familie mij tamelijk goed bekend is. E zegt: »Hendrik van Westrenen (niet Westreenen) = Benedicta van Malsen voerde in zijn wapen leliën en een paard." Lees hiervoor: drie leliën en een ezel. E. zegt zegt verder: »Hendrik v. W. had behalve Hendrik v. W., die het wapen behield en waarvan de Westrenen van Driebergen afstammen, ook nog een zoon Jan v. W., die de leliën en den ring in zijn wapen voerde en getrouwd was met Emmerichje van Schaick." Dit is alles mis. Hendrik v. W. had geen zoon, insgelijks Hendrik genaamd, maar twee zoons, genaamd Jan v. W. = 1557 Emma van Schawijck en Herman v. W. = 1563 Marietje de Huybert. Jan v. W. behield het gevoerde wapen. Wie van dit geslacht het eerst den ring aannam, in plaats van den ezel, is mij onbekend. E. zegt verder: »Jan v. W. had twee zoons, Hendrik v. W. = Anna Cornelis Gijsbertsd. waarvan de West-

renen van Tiellandt afstamden en Jan v. W." Ik wil dit niet geheel tegenspreken: Jan v. W. kan een zoon gehad hebben, Hendrik genaamd, en de opgegeven oorsprong van de Westrenen van Tiellandt kan dus mogelijk waar zijn. Deze familie voerde althans in haar wapen den ring in plaats van den ezel. Mij is alleen één zoon van Jan v. W. bekend, genaamd Johan v. W. = 1590 Wendelmoed van Cleef. E. vraagt verder: »Weet ook iemand te zeggen of deze 2e zoon Johan v. W. zoons heeft nagelaten." Mijn antwoord is: drie zoons, Arend v. W., Cornelis v. W. en Lubbert v. W. — E. zegt verder: »Aernout v. W. = 1615 Anna Pellicorne." Lees hiervoor Arend v. W. Zijn zoon Hendrik v. W. = 1652 Aletta Ploos van Amstel. Uit dit huwelijk is mij de afstamming onbekend, en ik kan dus de vraag niet beantwoorden, of Hendrik v. W. ook zoons naliet. Ik weet evenmin eenige opheldering te geven omtrent Otto v. W., die in de eerste helft der vorige eeuw te Amsterdam zou zijn geboren, vóór 1792 aldaar zou zijn gestorven en wiens zoon Hendrik zou gehuwd geweest zijn met Bastina Frantzen. Deze Otto is in de familie geheel onbekend.

Ik laat hier, eenigzins verkort, volgen de genealogie van het geslacht van Westrenen, waarvan de laatste mannelijke afstammeling van dien naam in 1871 in Utrecht is overleden. Om het niet te hoog op te halen begin ik met:

A. Hendrik v. W. geb. ...., † 1553 = Benedicta van Malsen. Hunne kinderen waren:

1°. Jan v. W., *die volgt* B.

2°. Herman v. W. = 1563 Marietje de Huybert. Uit dit huwelijk twee zoons: Adriaan v. W. † kinderloos en Jan v. W. = Alida van Dolre. Afstamming onbekend.

B. Jan v. W. = 1557 Emma van Schawijck, waarbij o. a. een zoon Johan, *die volgt* C.

C. Johan v. W. = 1590 Wendelmoed van Cleef. Hunne kinderen waren:

1°. Arend v. W., *die volgt* D.

2°. Cornelis v. W. = Cornelia Duyck. Afstamming onbekend.

3°. Lubbert v. W. = Margaretha van Pellicorne, waarbij geene kinderen. Zij hertrouwt met Johan de Mamuchet van Houdringe.

D. Arend v. W. = 1615 Anna van Pellicorne. Hunne kinderen waren:

1°. Johan v. W., *die volgt* E.

2°. Hendrik v. W. = Aletta Ploos van Amstel. Afstamming onbekend.

E. Johan v. W. = 1640 Anna van Pellicorne, waarbij een zoon Aernout, *die volgt* F.

F. Mr. Aernout v. W., van Wierst, geb. 1647 = 1675 Elisabeth van Alderwerelt. Hunne kinderen waren o. a.:

1°. Jan Jakob v. W., *die volgt* G.

2°. Helena Elisabeth v. W. = 1710 Mr. Philips Ram (geb. 1652, † 1721) waarvan een talrijke afstamming voortleeft in de familiën Ram, Nepveu, Coenen, enz.

G. Jan Jakob v. W., van Wierst, Themaat, Lauwerecht en Vuilkoop, geb. 1678 = 1709 Johanna Catharina de Mamuchet, van Houdringe, Sterkenburg enz. Hij † 1769. Zij † 1771. Hunne kinderen waren:

1°. Jan André v. W., *die volgt* H.

2°. Aernout v. W., *die volgt* Ha.

3°. Frederik v. W., *die volgt* Hb.

H. Jan André v. W. = Cornelia van Ommeren. Hunne kinderen waren:

1°. Jan Jakob v. W., *die volgt* I.

2° Aernout v. W., *die volgt* Ia.

Ha. Aernout v. W., geb. 1724 = 1754 Berendina Wilhelmina van Bronkhorst. Hunne kinderen waren:

1°. Nicolaas v. W., *die volgt* Hc.

2°. Catharina Barbara v. W. = Mr. Abraham Mattheus Cornelis van Bommel, waarvan de afstamming voortleeft in de familie van Bommel, enz.

Hb. Frederik v, W, geb. 1731, † 1788 = 1765 Geertruida Elisabeth Testart. Hunne kinderen waren:

1°. Mr. Pieter Hieronymus v W., *die volgt* Ka.

2°. Frederika Geertruida v. W. = I.... Leyssius, II. Vicomte de Villemer, III. Arnoult de Corpeau. Waarvan de afstamming voort leeft in de familie Leyssius, enz.

3°. Johanna Catharina v. W. = Jan Frederik baron van Tuyll, van Heeze en Leende, waarvan de afstamming voortleeft in de familie van dien naam in N. Brabant en Utrecht.

4°. Theodora en Agatha v. W. = I. Lambertus Jan Hora Siccama, II. baron von Munch auf Rigstallen. Afstamming onbekend.

Hc. Nicolaas v. W., geb. 1761 = 1780 Cornelia van der Hoop. Hunne dochter was Arnoldina Berendina Wilhelmina v. W. geb. 1787 = 1805 jhr. mr. Willem Carel van der Brugghen, wier afstamming voortleeft in de familiën v. d. Brugghen, Taets van Amerongen, van Hardenbroek enz.

I. Jan Jakob v. W., geb. 1741 = I. Sara Maria Vos. Hunne kinderen waren:

1°. Johanna Catharina v. W. = Simon Jean Batist Barchman Wuytiers. Afstamming niet juist bekend.

2°. Paulina Anna v. W., † ongehuwd.

3°. Anna Maria Cornelia v. W. = 1802 Pieter Anthony Hinlopen, wier afstamming voortleeft in de familiën Hinlopen, Walland, enz.

II. = Maria Sophia Liberano. Hunne kinderen waren:

1°. Jan Jakob v. W., † ongehuwd 1827.

2°. Jan André v. W., *die volgt.*

3°. Johanna Catharina v. W. = J. F. A. van Nuffel, van Heynsbroeck in Belgie. Afstamming niet juist bekend.

4°. Alida Jakoba v. W.

Ia. Aernout v. W., van Leeuwenburg, geb. 1751 = 1776 Antoinette Godin. Hunne kinderen waren:

1°. Cornelia Anna v. W., geb. 1777 = W. H. de Beaufort, wier afstamming voortleeft in de familiën De Beaufort, Taets v. Amerongen, Roëll, Royaards enz.

2°. Isabella Antonia Lucretia v W. = prof. Jan Frederik van Beeck, Calkoen wier afstamming voortleeft in de familie v. Beeck Calkoen enz.

3°. Mr. Jan Anthony v. W., geb 1783, † ongehuwd 1854.

K. Jan André v. W. = Maria Taets van Amerongen. Hij † te Utrecht 1871, laatste mannelijke afstammeling uit zijn

geslacht, nalatende ééne dochter Maria v. W. = 1873 graaf van Bylandt.

Ka. Pieter Hieronymus v. W. = Eleonora van den Heuvel. Hunne kinderen waren:

1°. Elisabeth v. W. = 1817 Hendrik Johannes Engelbert van Bevervoorde, wier afstamming voortleeft in de familie Engelbert v. B. te Amsterdam, enz.

2°. Johanna Justina v. W. = George Antony Sawyer. Afstamming niet juist bekend.

Jan Jakob v. W. (zie lett. I) was de eerste Westrenen van Driebergen, welke heerlijkheid vroeger behoorde aan den heer Cornelis Schellinger.

JANID.

Geslacht Le Jeune. (XXII, bl. 308; XXIII, bl. 161). Als aanvulling op deze geslachtslijst kan dienen, dat André Le Jeune te Berlijn huwde den 17den oct. 1704 met C. C. van Wyckersloot, dochter van Arnoud en van Christina Wessels. Alsmede, dat Hendrika Johanna Le Jeune, geb. te Erp 24 aug. 1791, te Tiel stierf den 14 jan. 1871, en dat zij te Tiel huwde den 18 aug. 1825 met mr. Lambert Jan Arnoud van Eck, geb. op den huize de Ruyt onder Rijswyk (Zuidholland) 25 nov. 1793, st. op Schoonheuvel bij Arnhem 14 dec. 1867, zoon van mr. Lambert Engelbert en van Charlotte Amelia Vockestaert.

(Zie Annuaire de la noblesse et des familles patriciennes des Pays-Bas. 1e Jaargang, p. 135).

Maastricht. A. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

Geslacht Cuyck van Myerop. (Vgl XXIII, bl. 165). De vrager kan gegevens omtrent dit geslacht vinden, in S. van Leeuwen, Bat. Ill. p. 1016 in J. Kok, Vaderl. woordenboek, dl. XXIII, bl. 119, alsmede in den Navorscher A. R. op Mierop. Bovendien kan ik hem meêdeelen dat ik in der tijd uit de doopboeken der Hervormden kerk alhier aanteekende, dat den 28sten febr. 1703 gedoopt werd Frederik Theodore en den 27sten febr. 1711 Otto Sibrant Joseph van Cuyck van Myerop, beide zoons van Anthon en Clara Jenels.

Maastricht. A. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

Geslacht Binkes, (XVIII, bl. 636).

Binke Binkes, geb. te Koudum.

Tiedt Binkes.

Poppe Binkes.

Aalk Binkes.

Haytje Binkes, onderequip. meester te Amst. geb. te Koudum 1629, ob. 1699 geh. met Doedtje Idses van Hinloopen.

Binke Binkes, geb. te Koudum, geh. met E. de Roos. Obiit 1650.

Jouke Binkes, bewindhebber der O. I. compagnie, te Amst. ongeh. overleden.

Jacob Binkes, commandeur v. de Noordzee, vice-admiraal v. Zeeland, geb. te Koudum, in de lucht gesprongen te Tabago, ongeh. overleden.

Rink Haaytjes Binkes.

Wyntjen Binkes, geh. met Sanders, advoc. te Leeuwarden.

Lieuwtjen Binkes, geh. met Jacob Borst.

Ids Binkes, met Jacob Binkes op Tabago in de lucht gesprongen.

Fonger Binkes, commissaris te Lissabon, kinderloos overleden.

Binke Binkes, onderequipagemeester te Amsterdam, geh. met Neeltje Bont.

Binke Binkes, geb. te Hindeloopen, premier van Stavoren, geh. met Gerbrig Folkerts Schellinger.

Johanna Binkes, geh. met Boers, baljuw van Schagen.

Magteld Binkes, ongehuwd overleden.

Rinkje Binkes, geh. met Aage de Ruiter, kinderloos gestorven.

Maria Binkes, geh. met Lambrecht, med. dr. te Amsterdam.

Jacob Binkes, ongeh. overleden.

Binke Binkes, overl. te Amsterdam zonder kinderen.

Folkert Binkes, zonder kinderen overled.

Simon Binkes, kapitein t/z., geh. met Agneta Faber.

Jacob Binkes, convooim. te Staveren.

Bauk Binkes, geh. met Gebbius Iming, secretaris v. Staveren.

Pietertje Binkes, geh. met Pieter de Jong.

Aalk Binkes.

Rinkje Binkes, geh. met Harmen Aages, kinderloos gestorven.

Binke Binkes geb. 17 aug. 1702, secr. van Staveren, geh. met Saad Brouwer.

Pier Binkes, geb. 5 junij 1705, secr. v. Workum, hoofdkommies van Friesland, geh. met A. Raarda.

Alida Binkes, geb. 20 nov. 1708, geh. met B. J. Swalué, later met E. Idema.

Jan Binkes, geb. 2 febr. 1712, onderequipagem. te Amst. schout bij nacht, geh. met M. de Gorter.

Gerbrig Binkes, jong overleden.

Janna Binkes, geb. 27 aug. 1718, geh. met Cocq, burgem. v. Vollenhoven.

Gerbrig Binkes, kinderloos overleden.

Simon Binkes, geb. 30 julij 1732, secr. v. Staveren, pr. burgemeester, geh. met Maria Margaretha Venema.

Hiltje Binkes, geb. 1734, geh. met Wigeri, prof. juris te Franeker.

Auke Binkes, geb. .... advocaat.

Agneta Binkes, geb. 1736.

Petronella Binkes, geb. 1738, geh. met D. Hamester.

Simon Binkes, geb. 1740, advocaat en agent.

Maria Binkes, geb. 1741 geh. met W. Muntz.

Henrietta Binkes, geb. 1744, geh. met Pierson.

Allardus Binkes, geb. 1747.

Frederik Hendrik Binkes, geb. 1752.

Alida Johanna Binkes, geb. 1754 geh. met A. Conradi.

Sussanna Agneta Binkes, gebor. 1742, geh. met W. v. Braam, vice-admiraal.

Alida Binkes, geb. 1751, geh. met J. F. Schede.

Johannes Binkes, geb. 1754, equipagemeester te Amst., geh. m. S. Duffer, ob. 1800.

.... Binkes, geh. met Wiggerts.

Margaretha Binkes, geb. 1787, jong gestorven.

Jan Binkes, geb. 1789, cadet ter zee, ob. te Demerary 1808.

Christoffel Binkes, geb. 9 aug. 1791, grietman van Wonseradeel, oud lid van de 2e kamer en van de staten van Friesland, gehuwd met Elizabeth Muntz, obiit 1868.

Franciscus Binkes, jong overleden.

Franciscus Binkes, geb. 17 jan. 1794, overleden zonder kinderen.

Johannes Binkes, secretaris van Wonseradeel, lid van de staten van Friesland, geb. 22 aug 1813, geh. met Henriette Sabina Borgstein.

Rudolf Binkes, griffier van de regtbank te Heerenveen, geb. 10 jan. 1815, geh. met Jacoba Louisa Conradina Muntz.

Franciscus Binkes, geb. 1817, jong overl

Samuel Hendrik Binkes, geb. 10 oct. 1819, kapt.-luit. t/z. geh. met Catharina Maria Muntz, kinderloos overleden 1862.

Anna Maria Binkes, geb. 8 febr. 1823, geh. met H. H. S. Lemke.

Johan Willem Binkes, geb. 13 mei 1828, luit. t/z. 1e klasse, geh. met T. Lemke.

Susanna Reinoudina Binkes, geb. 12 dec. 1832, geh. met jhr. D. Rutgers v. Rozenburg.

Elisabeth Christina Binkes, geb. 22 julij 1842, geh. met Lodewijk Hendrik van Sonsbeek.

Christoffel Binkes, jong overleden.

Samuel Hendrik Binkes, geb. 17 maart 1847, luit. t/z. 2e kl.

Elisabeth Binkes, geb. 21 julij 1848, overleden . . .

Justine Binkes, geb. 5 junij 1854.

Anna Maria Binkes, geboren 18 april jong overleden.

Tietje Lemke, jong overleden.

Elisabeth Maria Anna Binkes, geb. 16 dec. 1861.

David Rutgers van Rozenburg, geb. 1 aug. 1854.

Elisabeth Rutgers van Rozenburg, geb. 14 mei 1856.

Christoffel Rutgers van Rozenburg, geb. 20 mei 1858.

Louis Rutgers van Rozenburg, geb. 1859. Overleden.

Eliza Anne Willem, geb. 1861.

Reinoud Johannes.

Sussanna Reinoudina.

Mr. P. A. S. van Limburg Brouwer aristocraat van geboorte (?). Het Bijv. tot de Prov. Gron. Ct. van maand. 17 febr. 1873 deelt, volgens de Arnh. Ct., het volgende mede:

»*Amsterdam*, den 14 Februarij.

»Gisteren is te 's Gravenhage in de kracht des levens overleden mr. P. A. S. van Limburg Brouwer, die eene eervolle plaats innam onder de letterkundigen van onzen tijd. — Hij behoorde niet enkel tot / de aristocratie des geestes, maar ook tot de aristocratie van geboorte en fortuin en al zijne geschriften hebben iets van dat voorname, dat den man der hoogere kringen verraadt. Zijne politieke beginselen intusschen waren zuiver constitutioneel en hij mag onder de bekwaamste verdedigers worden gerangschikt der liberale begrippen in staatkunde en wetenschap".

Dat mr. P. A. S. van Limburg Brouwer tot *de aristocratie des geestes en van fortuin* [1]) behoorde, geven wij gewonnen (zijne verdiensten als letterkundige zijn door anderen reeds naar waarde geschat); maar dat hij behoorde tot *de aristocratie van geboorte*, spreken wij bepaald tegen:

»Petrus Brouwer [2]), zoon van Broërius Brouwer, predikant te Amsterdam [3]), en van Wilhelmina Boonen, werd den 8 Oct. 1732 te Harlingen geboren. Na volbragte studien aan het Amsterdamsch Athenaeum, te Utrecht en te Leiden, werd hij in 1754 predikant te Oudkerk en Roodkerk in Vriesland, in 1756 te Barneveld op

---

[1]) La richesse finit par devenir aussi un titre, quand elle est depuis longtemps attachée à une famille de qualité. Léon Gozlan.

[2]) Hoofdzakelijk is deze levensschets opgemaakt uit de aanteekeningen van den W. Eerw. Z. Gel. heer J. M. Brouwer. Petrus Brouwer schreef Bz., ter onderscheiding van zijn vollen neef, Petrus Brouwer, Pz., tot voor weinige jaren predikant te Blija bij Leeuwarden. Over diens vader, Petrus, vollen broeder van Broërius, zie Engelsma, bl. 90. Volgens overlevering bij den Vrieschen tak, stammen de Brouwers af van den Doopsgezinden Hervormer Menno Simons, van wien, na afstand als R. C. Priester en huwelijk met Geertruid . . ., eene dochter zou getrouwd zijn met een bierbrouwer te Dockum. Zie Blaupot ten Cate, de Doopsgezinden in Vriesl., bl. 102, aant. 89.

[3]) Zoon van Petrus Brouwer, ontvanger generaal van Ranwerdehem, en van Uilkje Velda, werd in 1734 van Harlingen te Amsterdam beroepen en stierf 23 mei 1757. Wagenaar, Amsterd., d. VII, bl. 495.

de Veluwe, in 1762 te Zalt-Bommel en in 1764, in plaats van Geerling, te Dordrecht. In deze stad bleef hij onafgebroken werkzaam tot het jaar 1767, toen ligchaams zwakte hem dwong, om zijn emeritaat te vragen. Vijf jaren later (den 9 junij 1802) ontsliep hij, bij Anna Geertruida van Limburg, dochter van Abraham van Limburg, notaris en boekhouder ter rekenkamer van Amsterdam en van Anna Giffenig, hem den 12 junij 1782 door den dood ontvallen, vier kinderen nalatende; twee zoons, van welke de oudste, A. H. Brouwer, lid van den gewezen Aziatischen raad, den moederlijken naam van van Limburg aannam [1]) voor zijne kinderen, de tweede, P. M. Brouwer, laatstelijk predikant te Groote-Lind, thans te Dordrecht van zijnen arbeid rust, en twee dochters C. C. Brouwer, gehuwd met J. H. van Meeteren, koopman te Dordrecht (wier oudste zoon M. v. M., predik. te Amsterdam is) en T. C. W. Brouwer, in leven echtgenoot van den beroemden kanselredenaar Ewaldus Kist". Schotel, Kerkel, Dordr., II. 483.)

Mr. P. A. S. van Limburg Brouwer behoorde dus tot eene goede burger- of brouwersfamilie, geenszins tot *de aristocratie van geboorte*, al *hebben ook al zijne geschiften iets van dat voorname, dat den man der hoogere kringen verraadt.* Schijn bedriegt dikwerf; zoo ook hier; en vermoedelijk is de schrijver van opgemeld berigt door den naam van Limburg nog meer in de war gebragt, en waant hij welligt, dat van Limburg Brouwer, even als van Limburg Stirum, tot de oude dynasten behoort.

M^0.

Geslacht van Beuningen (vlg. XXII, bl. 302). Alida van Beuningen, dochter van Dirk en Catharina Burgh) tr. mr. Jan van Heemskerk, die sterft 27 februarij 1656, eerst advocaat van de O. I. Comp., daarna schepen te Amsterdam en later raadsheer in den Hoogen Raad, zoon van Reinier, geb. 1563, st. te Dantzig in 1633, en van Geertrui Cant, geb. a^o. 1638. Uit mijne genealogie van Heemskerk.

Zie omtrent hare zuster Hillegond en hare ouders den kwar-

---

[1]) Zoo als P. van Limburg Brouwer, hoogl. in de Bespiegel. Wijsberg. te Groningen, en G. A. van Limburg Brouwer, pred. te Amsterdam.

tierstaat van mr. David le Leu de Wilhem, in de Genealogische kwartierstaten. Misschien zijn deze inlichtingen van nut voor den vrager.

Maastricht. A. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

Geslacht Utenhove (XXII, bl. 308 en 473). In mijne breedvoerige ms. genealogie van dit geslacht staat, dat Johan Carel v. Utenhove, heer van Kellenberg en Nuland (Nieuwland), gehuwd was met Sophia van Schomberg tot Bichenauw. Hunne kinderen zijn, zoo als door Z. wordt opgegeven, doch ik vind nog eenige aanvullingen; zoo als: dat Jacob v. H. heer van Markegem, gehuwd was met Maria van Utenhove, hij st. 10 april 1617. Adriana Sophia van U. tr. 20 aug. 1651 Lubbert van Eck, die st. 29 mei 1667 en zij st. 5 oct. 1700. Wel wordt Johan Carel v. U. genoemd, doch het blijkt niet dat hij huwde met Elisabeth Snouckaert van Schaumburg.

Maastricht. A. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

Geslacht de Lannoy (XXII, bl. 107). Uit mijne ms. genealogie de Lannoy blijkt, dat de ouders van Henry de Lannoy waren Arnold de Lannoy, geb. a° 1654, burgemeester en raad te Vlissingen en Johanna Bosschaert, die sterft 14 junij 1710. Henry de L. werd geb. te? den 9 nov. 1691, st. te? 10 mei 1771, en was gehuwd met Marie Elisabeth de Glause, geb. 5 april 1695, st. te? 3 dec. 1752. Hun zoon Jacob Arnold Henry de L. werd geb. te Doornik 5 dec. 1734, st. te? den?, huwde te? den 25 mei 1763 Antoinette Françoise Bigot, geb. te? den 18 mei 1739, st. te? den?, zij wonnen zes kinderen. De vrager kan per brief meer inlichtingen ontvangen.

Maastricht. A. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

VRAGEN.

Geslacht Turcq. Wie waren de ouders en grootouders van Kat. Maria Ger. Turcq, geh. 10 dec. 1780 met mr. Willem Jac. Huijssen van Kattendijke, schepen van Middelburg? Was zij misschien eene dochter van mr. Willem Turcq, schepen van Tholen en aldaar geh. 4 mei 1746 met Cath^a^. de Lange, j. d. van Maastricht?

Was deze mr. Willem een afstammeling van Itel fred. Turcq, geh. met Maria van Vrijbergen of van Henric Turcq, geh. met Dana van Vrijbergen, die zich beide te Tholen vestigden? De fam. Furcq woonde te Bergen op Zoom van 1562 tot ongeveer 1720. Wie wil de goedheid hebben mij aangaande dat geslacht sedert 1720 eenige mededeelingen te verstrekken?

Axel. F. CALAND.

Geslacht van Heijning. Nicolaas van H. te Delft huwt Geertruida Verweij, waaruit o. a. Daniel van H., oudkoopman in dienst van de O. I. Comp., st. aan de Kaap de Goede Hoop 8 december 1753, huwt te? den? 1734 Maria Magdalena Pasques de Chavonnes, geb. te? den? st. te? den? (Wie zijn hare ouders?) Uit dezen echt o. a. N. v. Heijning, sterft te Chinsurah 15 sept. 1810, huwt in 1e huw. E.... G.... Eilbracht, geb. te? den? sterft a⁰ 1784, dr. van? en huwt in 2e huw. Maria Jacoba Bogaerdt, geb. te? den? st te? den 17 sept. 1840, dr. van? en van?. Uit het 1e huw. eene dochter, die jong stierf; uit het 2e huw. o. a. Jacob Daniel van H., huwt Theodora Christina Holst. Waaruit kinderen? Genealogische aanvullingen en aanteekeningen, hoe gering ook, zullen in dank door mij ontvangen worden.

Zijn de kleuren van het geslachtwapen van Heijning bekend? 't Is gekwartierd. 1. een ankerkruis; 2 drie ringen, gepl. 2 en 1; 3. een bundel pijlen, of korenschoof?; 4 een dolfijn. Dekschild, een klimmende leeuw.

Maastricht. A. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

Geslacht Bavedamme. Wie weet iets meer over de afkomst van bovengenoemd geslacht, een onbekende tak der van Borselens, waarvan ik in »Les anciennes magistratures du pays de Waes et leurs titulaires par mr. le Chevalier de Schoutheete de Tervarent" het volgende vind aangeteekend:

»L'an 1421 Victor de Bavedamme, chevalier, parvint au baillage du Pays de Waes par lettres patentes du mois de Janvier de cette année. Il avait été crée par le duc de Bourgogne en 1409 procureur général avec titre de Conseiller au conseil de Flandre, lorsque Jacques de la Tannerie qui depuis 1398 avait deservi cette charge fut fait conseiller ordinaire, et vivait encore en 1442.

Il y eut à Gand une famille de Bave et une autre de Bavedamme qui semble sortir de la première, qui portait »de gueules à 6 quintefeuilles d'or, 3, 2, 1, au chef d'arg. chargé de 3 ciprès au naturel arrachés".

Une seconde de Bave portait: »d'arg. à une rose au nat. boutonné d'or feuilleé de sinople".

Mais celle de Bavedamme dont il 's agit ici portait (très autentiquement) les armes:

de sable, à la fasce émanchée d' arg. sur gueules, comp. de 3 piles et deux demies d' arg. et de 4 pointes de gueules", qui sont celle de Borsele-Brigdamme, *de laquelle tige ces trois familles sont sorties*".

Axel. F. CALAND.

Geslacht Calonne. Heeren van Axel. (Vgl A. R. II.) In de reeds aangehaalde »Audenaerdsche mengelingen" komt in deel IV onder de »bewijsstuks voor Geslachtkunde" eene minute voor van 25 sept. 1586, aldus luidende:

»Wij burgmr. ende Scepenen der stede van Audenaerde, certificeren voor waerachtich dat voor ons commen ende ghecompareert zijn in persoone, edele ende discrete Heere Appollonius van den Berghe, audt XLVI jaeren, prior van den cloostere van Eename, Heer Quintin Belijn, presbijter, pastor van Leupeghem, audt LXXIII jaeren, ende joncheer Antheunis van der Meere, audt LXII jaeren of daer omtrent, welcke comparanten verzocht wezende van weghen joncheer Nicolas de Calonne f. Jans ghetuighenisse te geven naer huerlieder beste kennesse van zijne afkomste ende descente, hebben danof elc respectivelyck ghedeposeert huerlieder beste kennelicheyt; ende eerste de voors. Hr. Apollonius: hoe dat de voors: Calonnen eerstmael hier int lant van Vlaenderen ghecommen zijn uuten hove van Paus Clement, waer dat een van de Calonnen eerste Hofmeester was, ende die hadde kinderen aldaer bij hem wanof een van den zonen nederwaerts ghecommen es van Avignon met mer Joos van Ghistelle, als hij quam van zijne voyage uijten lande van Beloften. Ende alzo de voors: de Calonne treffelijck handelde metten voors. van Ghistelle, zoo trande hij desselfs Ghistels audste dochtere ende wiert alzo thuus van Calonne ghea-

lieert metten huuse van Ghistelle, ende alzo voorts ghedescendeert hier int landt van Vlaenderen, ende zonderlinghe tot Inghelmunster ende elders daer omtrent; ende hebben de zelve altijts ghereputeert gheweest voor goede treffelycke edelmannen, levende up huerlieden renten ende goet, doende alzulcken dienst der majesteyt dat zijl: danof grootelijcx gherecompenseert gheweest hebben, als metter Grand Provostie van Doornicke ende andersijns, zoot ghebleken heeft an den vader van den voors. Jhr. Nicolas den welcken den voors. Hr. Quintin Belijn, Grandprovost ghekendt heeft Ende Jhr, Anth. v. d. Meere, dat hij metten voors. Grand-Provost ghewoond heeft, zegghende oock wel ghekendt thebbene den vader van den voors. Jhr. Jan de Calonne, de welcke ghenoempt was Jhr. Loijs naer zijn beste onthaudt, ende overzulcx ghenough bekendt es, dat die van Calonne altijts treffelicke edelmans gheweest zijn, alzoot blijckelijck es bij zeker sepulturen ende epitaphien binnen Doornicke ende elders noch wezende. In kennisse etc. den XXV Sept. 1586.

get. Conckelberghe.
(schepen).

Vrage:

Wanneer zijn de Calonnen in Vlaanderen gekomen? is er waarlijk een gehuwd geweest met de dochter van den grooten reiziger? Dat strijdt immers tegen alle andere schrijvers?

Wie verpligt mij met meerdere mededeelingen omtrent de »heeren van Axel," dan reeds gegeven zijn?

Axel. F. CALAND.

Siméon de la Chevallerie. Siméon de la Chevallerie, gentilhomme poitevin, établi en Hollande, puis en Hanovre, quelque temps avant la révocation de l'Edit de Nantes. C'est (peut-être) une branche de la famille Aymer des environs de Saint-Maixent (Poitou). A. Lièvre, Histoire des protestants et des églises réf. du Poitou, t. 3, p. 12, waar ook zijne nakomelingen gedacht worden. — Diese Familie fürht ein nach der rechten Seite gallopirendes zügelloses weisses Ross im rothen Schilde. (v. Zedlitz-Neukirch, Neues Preuss. Adels-Lexicon, I. Bd. S. 366, 367).

Is van zijn verblijf hier te lande iets bekend? M°.

Cornelis Brienen. Baudartius verhaalt in het derde boeck des tweeden deels der gedenckw. Spreucken, de sevende Druck, Amst. 1640, bl. 151:

In deser stadt (Ferrara) in S. Steffens kercke leyt begraven eenen Cornelis Brienen, ick vermoede dat hy is uyt gheslachte der Gheldersche Edel-lieden Brienen ghenoemt. Dit is syn grafschrift:

Viator siste gradum, quid spectas?
Fui, & fueram, nunc sine vita
Excubias ago idem ut tu & alij. Bene vale.

Dat is:

Leser wilt my vry aenschouwen,
Denckt dat icker ben gheweest,
Hier sal ick nu schilt-wacht houwen,
Tot dat hier comt minst en meest.

Is er meer van hem bekend?

M°.

MENGELINGEN.

Buitengewone vruchtbaarheid (vgl. Alg. Reg. I en II; XXII, bl. 479). De navolgende voorbeelden van inderdaad *buitengewone* vruchtbaarheid werden ons in dagbladen medegedeeld. Voor de waarheid durf ik niet instaan.

I. Blija den 10 augustus 1872. Na op den 7n dezer van een zoon bevallen te zijn, die echter gisteren overleed, werd ik heden in den vroegen morgen diep getroffen door het overlijden van mijne huisvrouw P. J. H. enz.

(Uit eene friesche courant).

II. Zeldzaam aanbod. Te koop bij den eigenaar W. Pastoors te Zundert, een buitengewoon zware drachtige os.

(Uit eene noordbrabantsche courant).

GESCHIEDENIS.

Varia uit het Ordonnantie-Boek der Staten Generaal 1586—1602.

Pieter van Maldegem. Die St. Gen. enz. Ordonneren enz. P. D. Ontf. Gener. te betalen P. v. M. Adelborst onder de Comp. van Ghistelles, voor Geertrudenberch met een Cortaucogel verloren hebbende zynen rechterarm, om eenen yseren arm te hulpen becostigen, de somme van twee hondert guldens, d' een helft daervan gereet ende d' ander helft den voorsz. yseren arm gemaekt wesende, enz. Ende mits enz. Gedaen den 8 October 1593.

Pieter Schroots, Die St. Gen. enz. Als voren, aen P. S. Edelman van den Grave van Solms, d' Heeren St. van wegen den selven Heere Grave gepresenteert hebbende, een vendel by zyner L., van den vyandt onlancx becommen in het fort van Rommerswale, omtrent Acxel by hem van den vyandt verovert, tot eene vereeringe de somme van vyftich Carolus Guldens. Enz. den xxvij July 1595.

Jacob Pentius. Die St. Gen. enz. Als voren. J. P. Doctor in der Medicynen, de somme van twee hondert ponden van xl grooten 't stuck, tot eene vereeringe voor de openinge van zyne Inventien [1]) ten dienste van den Lande, mits dat de voorsz. P. de voorsz. Inventien ierst scriftelyck sal designeren in handen van de voorsz. Heeren St. Enz. den xiij April 1596.

Hellebardiers van Syne Extie. Die St. Gen. enz. Als voren aen die H. v. Z. Ex., mettezelve Z. Ex. in de leste deffaicte des viandts tot Turnhoudt geweest, ende gebrocht hebbende in de vergader. van de voorn. Heeren St., de vendelen den vyandt affgenomen, die de voorsz. Z. Extie deselver Heeren St. door zynen Secretaris Melander heeft doen presenteren, de somme van sevenentwintich ponden van xl gr. 't stuk, de voorsz. Hellebardiers tot eene vereeringe toegeleeght enz. den 1 Februarij 1597.

Secretaris Melander. Die St. Gen. enz Als voren, te verstrecken aen handen van den Secretaris M., de somme van vyffenveertich

[1]) Wordt niet opgegeven waarin deze uitvindingen hebben bestaan.

Carolus Guldens, in voldoening van de somme van 't Sestich Gl. by Zyn Ex[tie] belooft den ghenen, die de Cornette des viandts in de leste deffaicte desselffs tot Turnhoudt gecregen ende aen Z. voorsz. Ex[tie] gebrocht heeft. Enz. den viij Meert 1597.

Salvator Madera. Die St. Gen. enz. Als voren. S. M. Portugies, alhier te lande gevlucht om de religie, de somme van vyfftich Carolus Guldens, op affcortinge van de hondert guldens den selven vuyt commiseratie toegeleecht. Enz. den 25 Meert 1597.

Dirck Willemsz ende Pieter Aertsz. Die St. Gen. enz. Als voren, gereet aen D. W. en P. A. Entrepreneurs van den lesten aenslach op de stadt Venloo, elcken van hen de somme van hondert ponden van xl gr. 't stuck, hen by leeninge op haer lieder extraordinaris tractement van twaelff guldens ter maent geaccordeert, ende geordonneert van maent tot maent, aen 't selve extraordin. tractement gecort te worden. Enz. den xxx Julij 1597.

Nicolaes Romero. Die St. Gen. enz. Als voren. N. R. de somme van thien hondert ponden van xl gr. 't stuck. Den selven toegeleeght voor de twaelff hondert stucken van zijn inventie, dienende tot het furnissement van sesse hondert spiessen, die hij ter ordonnancie van de voorn. Heeren St. in handen van Marten Doncker Commis van de Generaliteyt heeft overgelevert. Enz. den xx September 1597.

Speelluyden van den Hage. Die St. Gen. enz. Als voren die Sp., v. d. H. met hare musique voor de Camer begroet hebbende, de vergaderinge van de Heeren St. van de Victorie van Lingen, de somme van twaelff Carolus Guldens. Derselver voor haerlieder moeiten toegeleeght, sonder 't selve te trecken in consequentie. den xx November 1597.

Daniel Willemsz. Cleermaker. Die St. Gen. enz. Als voren. D. W. Cleermaker ontdeckt hebbende de leste entreprense van sekeren Paep opte stadt Breda, tot dienst van den vyandt, daerover denselven aldaer is geexecuteert, de somme van 't sestich ponden van xl gr. 't pont. Denselven toegeleeght boven een pensioen van vierentwintich gelycke ponden t siaers, ten respecte van den voorsz. D. W. getrouwicheyt ende goeden yver tot der Landen dienst ende welvaren. Enz. den xxviij October 1599.

Pieter Gabrielsz. Croon. Die St. Gen. enz. Als voren. P. G. C.

de somme van CL ponden van xl gr. t pont. Denselven toegeleeght voor alle syne pretensien van de oncosten ende moeyten by hem gedaen int proberen van met een Ponte in den Rhyn voor den Gelderschen Weert van de eene cant recht ouer op de andere te varen. Enz. den 28 Decembris 1599.

De erffgenamen van Jhr. Jooris van der Does. Die St. Gen. enz. Als voren. Aen de Erff. van Jhr. J. v. d. D., gedient hebbende opte Armada naer Westen als Historicus, de somme van Hondert negentwintich ponden xiij sh. ix d. van xl gr. t pont, denselven by affrekeninge van den voorsz. dienst bevonden te competeren. Enz. den xxix Decembris 1600.

Pieter Pietersz. [1]) Die St. Gen. enz. Als voren. P. P. ende vyff soo bootsgesellen als soldaten, by den viant opte Galeyen geuangen geseten te hebben, ende als nu in den dienst van den Landen aengenomen, de somme van C. ende twelff ponden van xl gr.; de L daervan voor den voorsz. P. P. vyfftich ponden voor de voorsz. vyff matroosen, te weten: aen elcke van deselve thien ponden, ende de resterende xij ponden voor de voersz. verteerde costen van de voerz. matroosen. Ende dat op affcortinge van derselver toecomende diensten. Enz. den ix October 1601.

Thomas Duyn. Die St. Gen. enz. Als voren, den Schipstymmerman T. D. d'Heren St. gepresenteert hebbende seekere Inventie [2]) van den Vyandt affbreuck te doen, de somme van achttien ponden van xl gr: Denselven tot eene vereeringe toegeleght. Enz. den 24 Apriles 1602.

Simon van Eyck. Die St. Gen: enz. Als voren. S. v. E. de somme van drye hondert ponden van xl gr. Denselven toegeleght voor de moeyte en de arbeyt by hem ten dienste van den Lande gedaen in seecker Inventie. [2]) Enz. den iij Augusti 1602.

Eenige Ruyters, Standars van den Vyant verovert hebbende. Die St. Gen. enz. Als voren. Simon Bode, Aert van Geel, Hubrecht Gerritz. ende Jan Thonis van den Bosch, alle Ruyters verovert ende d'Heeren St. gepresenteert hebbende, vier Standairs van de benden van ordonnancie des vyants lest geslagen, de somme

[1]) Vermoedelijk is dit de later beroemde Pieter Pietersz. Heyn.

[2]) Deze Inventiën worden niet nader aangeduid.

van vyf hondert ponden van xl gr. De iiijc L. ponden daervan tot eene vereeringe, ende de resterende hondert ponden voor heure verteerde costen. Enz. den xiiij Octobris 1602.

Willem van Hayst. Die St. Gen: enz. Als voren. W. v. H. Ruyter onder de Comp. van Paul Bacx, verovert ende d'Heeren St. gepresenteert hebbende, noch eenen Standart van de benden van ordonnantie des vyants lest geslagen, de somme van hondert ende vyffentwintich ponden van xl gr. Hondert ponden daervan tot eene vereeringe ende de resterende xxv L voor syn verteerde costen. Enz. den xv Octobris 1602.

Jan van Puffelyck, Ruyter. Die St. Gen. enz. Als voren. J. v. P. Ruyter, verovert ende d'Heeren St. gepresenteert hebbende, een cornet ende een trompet van de benden van ordonnantie des vyants lest geslagen, de somme van hondert vyffentwintich ponden van xl. gr. De hondert ponden daervan tot eene vereeringe en de resterende xxv voor syne teringhe. Enz. den 24 Octobris 1602.

Thomas Odel. Die St. Gen: enz. Als voren. aen T. O. d'Heeren St. gepresenteert hebbende, sekere Inventie tot het maken van bruggen ten oorloge, de somme van xl ponden van xl. gr. 't pont, Denselven toegeleeght om deselve syne Inventie int groot te maken, en d'Heeren St. te communiceren enz. den vij Novembris 1602.

(*Wordt vervolgd*).

LABORANTER.

Over het studeren van noordnederlandsche Katholijken aan de universiteiten van Keulen en Leuven. (Vgl. XXIII, bl. 284.) Van onderscheidene collegiën heet het t. a. pl., dat de aartsbisschop van Utrecht collator is, en wel uit de xviide eeuw. Vrage: is dat collatierecht door die titularissen ook na de excommunicatie door de pauselijke curie behouden? Zoo ja, hoe hangt dit erkennen van den »aartsbisschop van Utrecht" aan eene katholijke universiteit met die excommunicatie samen? Zoo neen, in welke handen en langs welken weg zijn die collatiën overgegaan? De beantwoording dier vragen is, dunkt mij, voor de beoordeeling van den kanonieken rechtstoestand der utrechtsche kerk niet onbelangrijk.

H. M. C. VAN OOSTERZEE.

VRAGEN.

Instrument voor het vinden der lengte op zee. Vele middelen zijn in de zeventiende eeuw en later voorgesteld, om de lengte op zee te bepalen, of, zooals men destijds gewoon was zich uit te drukken, tot het vinden van Oost en West. Eenige daarvan worden opgegeven in het algemeen bekende werk van Valentijn, Oud- en Nieuw Oost-Indië, 1 deel, folio 124 en v. v. Daaronder komt het hieronder medegedeelde niet voor. Het werd bij den gouverneur generaal Antonie van Diemen, door Georg Konigh in 1639 of 1640 ingediend; deze zond er met de eerstvolgende retourschepen eene copij van aan de Vergadering van de Zeventienen. Maar of men aan dit stuk gevolg gegeven heeft en welk, blijkt ons noch uit de resolutiën noch uit de naar Indië gezonden brieven van dat lichaam; dit is waarlijk vreemd genoeg, want het was een onderwerp van het hoogste belang voor de Compagnie, en dat zij het dan ook niet uit het oog verloor, zien wij uit de onderhandelingen die er tusschen 1637—1660, met Galilei, de Lax, Gorisly, Verquaille en Rosa voor Jean Waad, hierover werden aangeknoopt.

Wordt gevraagd: is er van het instrument zoo als het hieronder wordt beschreven ook van elders iets bekend?

Voorstel wegen 't maecken van een Urewyser, door naturaele cracht van den Seylsteen.

Edele Gestrenge enz. Heere mijn Heer Gouverneur-Generael Antonie van Diemen, geve ick Georg Konigh, UE. dienstwillige ende onderdanigen Dienaer, dese myne secrete wetenschap van den lanck gesochten Oost ende West, door magnetischer cracht in 't kort te erkennen.

Ten eersten moet van goeden magnet ofte Zeylsteen, een cloot ofte bolle, wel cirkelront geslepen, maer niet met Stael ofte Iser, gewrocht worden.

Ten tweeden moet een ander cloot ofte bolle van stael, 't welck uyt der aerden ofte myne rouw gegraven ende noyt in enich vuir geweest is (gemaakt worden ?) desen stael cloot moet net om het derdepart lichter aen gewicht circkelront, gelyck den magnetbol geslepen worden. Den magnetcloot moet met twee coperen polen bevattet, ende in twee copere stangen daer twee gaten in syn, die sich tot

die twee polen wel accomoderen, gevoecht worden; dan moeten die stangen met coperen schroeven gemaeckt syn, dat den magnet cloot niet te los ofte vast sy, maer liber ende los hangen; dan moet den ander cloot, naementlycken die van stael, vast ende onbeweeglyck beneden den magnet gestelt, maer juyst niet onder het centrum; soo treckt uyt natuerlycker ende aengeboorner aert, de magneet naer den benedensten cloot, soodat van het stercke trecken des magnets naer den stael eene beroeringe geschiet, ende sonder eenigh ander Instrument, den magnet met syne polen, hem al soeties is ommedrayende ofte wendende. Oock moet dit daerinne wel genoteert worden, dat hoe verder oft wyder den magnet van het stael gehangen, hoe langsamer ende minder hem den magnet omdrayende is, ende hoe dichter ende naeder den magnet bij den stael wort gehangen, hoe haestiger, eerder ende geswinder, sich den magnet met syne polen hem daermede is ommedrayende ofte wendende. Den magnet moet nu soo lange gestelt ende weer gestelt worden, tot dat hem den magnet met syne polen, juyst ende correct, sonder eenige foute in 24 uren ommedraye ofte ommekeere. Dese beyde bollen ofte clooten moeten in eene doose gelyck de compassen gestelt worden, daermede het sich nae dit slingeren ofte beweging des schips bewegen can. Dit sonderlingh Insterement of arcanum hebbe ick niet alleen uyt myn selfs eygen speculatie ofte inventie, maer by den Hoochgeleerden Astronomi Dr. Johan Stocken tot Franckenhausen in Dueringen, daer ick het door wonderbaerlycker wyse gesien hebbe; hoewel, dat desen bovengenoemden Dr. Johan noyt syn leven daege van Oost ende West geweten, maer dit bovengeseyde Misterium, alleene tot syne speculatie der astronomie gebruyckt heeft. Ofte oock een sulck een arcanum alhier soude konnen gemaeckt worden, soude wel niet moeyelyck syn, door dien het eensdeels niet aan eenige mineralia, als oock aen wercklieden (die soodanige naer behooren souden connen wercken) is ontbreeckende. Wil hiermede aen UE. ootmoedelyck ende dienstigh gebeden hebben, dat myn allergenadigste Heer, dit in 't corte gedediceert, gelieve soo secreet te houden naer UEds groote discretie; dit doende sal altoos in mynes Heeren dienstwilligen etc.

Buiten op staat:

(Copie) Voorstel wegens 't maken van een urewyser door de naturaele cracht van den zeylsteen, om daermede Oost ende West te vinden. No. 17.

LABORANTER.

Studiebeurzen. Er bestaan in ons land vele studiebeurzen, vooral voor de theologie. Is er ook ergens eene geschiedenis van te vinden, of ten minsten eene opgave, door wie ze zijn gesticht, wie er de administrateurs van zijn, hoeveel ze uitkeeren, hoe oud ze zijn, enz.?

OUDHEID- MUNT- EN PENNINGKUNDE.

VRAGEN.

Kruisgulden. Van J. J. Stampioen vond ik opgeteekend: »Tot besluyt, sal ick E. de Decker, een van syne na-ghebootste (te weten: de naest-volghende) Quaestie wederom voor-stellen, ende 't begeerde voldoende (al-hoe-wel het een gheringhe saeck is) sal hem daer voor drie Kruys guldens vereeren." Wanneer waren de kruisguldens in gebruik en welke waarde hadden zij?

A. C. DE GRAAF.

Mottoen. In 1362 sprak Augustijnken van Dordt te Antwerpen voor den graaf van Holland, die hem daarvoor 4 mottoenen, elk van 19 st. en 2 den. gaf. In het Muntboek der hollandsche graven door v. Alkemade vind ik deze geldstukken, ten minsten onder dien naam, niet vermeld. Waar zijn zij afgebeeld?

G. A. SIX.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Een lijkdicht op J. P. Sweelinck. (Vgl. XXIII blz. 194). De zeldzaamheid van N. Voochts »Lyck-Klacht" is zoo groot, dat het stukje

gemist wordt zelfs in de verzameling van meer dan drie duizend bruiloft- en lijkdichten, welke, met bijzondere zorg bijeengebracht, thans ter Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage berust. Het geschenk des heeren Nijhoff aan de Vereeniging voor Noord-Nederlands Muziekgeschiedenis is dus, in alle opzichten, kostbaar.

In de zoo even genoemde verzameling van bruiloftdichten komt er ook een voor, door N. Voocht gerijmd. Het heet: Epithalamium of Bruylofts-Vereeringe, ter Eeren den Eerentfesten Jongman Adriaen Hendrickz. Bremer ende d'Eerbaere, Deughd-Rycke Jofvrouwe Magdalena Willemsdter te samen in den Echt verbonden binnen Amsteldam, den (26) April, 't Jaer Christi 1620. — T' Amsterdam, Voor Jan Benningh — 1620. Het telt 8 bladen in 4° en bevat al de kunsten welke eenen poëet uit dien tijd moesten eigen zijn. Het begint met een »Raedsel," is versierd met een »echo," gevolgd door twee »Naem-gezanghen" en eindigt met een »Besluyt-Liedeken" waarin op den naam »Voocht" gezinspeeld wordt. Zijn spreuk was »Vitam vitiosam vita."

M.

Boekverkoopers, boekdrukkers en uitgevers in Nederland. (XXII, bl. 11). Tot verdere opheldering, aanvulling of verbetering diene:

Leth, Hendrik de. Deze woonde in 1733 op de Beurssluis.

Ratelband en Comp. Ratelband woonde in 1733 op den hoek van de Kalverstraat aan den Dam.

Wetstein, Rudolf en Gerhard. Deze woonden in 1717 in de Kalverstraat bij de St. Lucye-Steeg.

A. C. DE GRAAF.

VRAGEN.

Hendrik van Sant. Ik heb hier voor mij liggen een handschrift van Hendrik van Sant, groot 503 blz. folio, getiteld: Geometria ofte Landmeetkonst door Hendrik van Sant.

In hardinxveld. Den 1 Augustus 1755.

Heeft hij nog meer werken geschreven? Zoo ja, welke? De beantwoording dezer vraag zal zeer aangenaam zijn aan

A. C. DE GRAAF.

Hekeldichten van Vondel. Onder de hekeldichten van Vondel worden er gevonden, die, op goede gronden, worden toegeschreven aan andere personen dan aan den vorst onzer dichters. Zoo is volgens getuigenis van Brandt (uitgave Verwijs bl. 94) het *Vlaems gebraey perken jent*, dat den *broederen gezonden* werd *tot een present*, van Reael, *Op de Haeglopers* van Daniel Mostert, *op Jan Willemz. Bogaert* van Hendrik Hooft, den broeder van Muidens drost. Ook de bekende *Waegschael van Holland*, aanvangende:

Gommar en Armijn te Hoof
Dongen om het recht geloof

wordt (o. a. door A. Beeloo) toegeschreven aan Reael. Welke gronden kunnen worden aangevoerd tot staving van deze laatste bewering, waarover door van Lennep geen woord wordt gesproken?

AZ.

A. Beyer. Is Adriaan Beyer, pensionaris van Rotterdam, als schrijver bekend (vgl. Messager de Belg., 1839, p. 207)?

Mededeelingen over hem en zijn geslacht zullen zeer welkom zijn.

M°.

Vicar of Wakefield. Is er eene nederduitsche vertaling van The Vicar of Wakefield? Zoo ja, waar en wanneer uitgekomen? Wat kost ze? en zou iemand er ook een cadeau van willen maken voor eene volksbibliotheek?

Lijst van schouten, burgemeesters en schepenen van Mechelen sedert 1236. On annonce — leest men in den Messager de Belg. 1857, p. 130 — que M. Aug. Van den Eynde, archiviste de la ville de Malines, se propose de publier prochainement un Tableau chronologique des écoutètes, bourgmestres et échevins de Malines depuis 1236 jusqu'à nos jours, ainsi que les sceaux des premiers seigneurs de la même ville. Aux noms de ces magistrats seront joints les dates de prise de possession de leur dignité municipale, les sceaux dont ils faisaient usage dans leurs actes publics, les armoiries de

frira pas seulement un intérêt historique pour la ville de Malines, mais la plupart des anciennes familles malinoises y trouveront aussi le nom de leurs ancêtres.

Is de uitgave gevolgd?

Tal van ook hier te lande bekende geslachten zaten te Mechelen in de regering, als Cuyck, Peters-Cats, Wuytiers, Dorpe, Paffenrode, Sweerts, Hertoge, Snoy, Doublet, Laen, Breutsma, Gryp, Hillema, Pynsen, enz.

M[o].

KUNSTGESCHIEDENIS.

VRAGEN.

Het portret van dr. S. Coster. Samuel Coster schonk, zoo als bekend is, op hoogen ouderdom zijn portret aan het St. Pieters gasthuis. Het portret is, (door persoonlijk onderzoek ben ik tot deze ervaring gekomen) daar niet meer te vinden; men weet er van portretten niets af. In het Buitengasthuis was er wel een, maar van Boelens, stichter van het Krankzinnigenhuis. Is de beeldtenis van den onvermoeiden arts door »mot en roest" verteerd, of uit het Gasthuis in eens anders bezit geraakt? Daar ik binnen kort Coster in handel en wandel hoop te schetsen en in staat ben allerlei gissingen op te helderen of te weerspreken, zal het mij zeer aangenaam zijn, eenige aanwijzing te krijgen, waar zijn portret mag gebleven zijn?

J. H. RÖSSING.

De Hoopman vān Narheit. In mijn bezit is een plaatje, waarvan ik nimmer een tweede exemplaar heb ontmoet en waarvan ik de beschrijving, voor zoo verre die te geven is, hieronder laat volgen.

In een cirkel (5 centimeters mdl.) bevindt zich het afbeeldsel van een geharnast persoon (borstbeeld), eenigszins gelijkende op Alva; het borststuk van zijn harnas bestaat uit het hoofd van een nar, met een zotskap. Dit afbeeldsel is omgeven door de woorden,

DE HOOPMAN VĀ NARHEIT
LE CAPITAINE DES FOLLIE

De cirkel, waarin deze geharnaste persoon is geplaatst, wordt omgeven door een vier centimeters breeden rand, waarin zich eene menigte figuren bevindt: naakte menschen, duivels, verschillende viervoetige dieren (waaronder vele apen, een kat, een schildpad, eenige ratten etc.), vele vogels, insecten, bloemen, vruchten, muziekinstrumenten, etc. etc. Deze rand volledig te beschrijven is onmogelijk, 1°. wegens de hoeveelheid der figuren, 2°. wegens de vuilheid der voorstellingen. Wij bepalen ons dus tot de beschrijving der drie hoofdgroepen.

a. Onder een troonhemel staat een persoon, eenigszins gelijkende op het geharnaste borstbeeld in het midden der plaat. Deze persoon, wiens romp uit twee tonnen en een kuip bestaat, houdt een staf in de hand, terwijl zijn hoofd is bedekt door een tiara en een breed slagzwaard aan zijne zijde hangt.

b. Onder een tweeden troonhemel bevindt zich een vrouwspersoon, gezeten op de schouders van een aap, wiens beide pooten ieder rusten op een bal. Het vrouwspersoon heeft in de eene hand een hoorn vau overvloed, in de andere juist zulk een staf als de man sub *a.*

c. Onder een derden troonhemel zit een gekroonde aap op eene omgekeerde mand, terwijl aan de eene zijde een priester met ezelsooren, aan de andere zijde een nar, hem aanbidden; priester en nar liggen ieder geknield op den rug van een naakt persoon, hebben op hun hoofd een vogel (de priester een uil) en in hunne hand eene brandende kaars.

Het overige te beschrijven is wegens bovengenoemde redenen ondoenlijk; slechts willen we hier nog bijvoegen, dat bijna alle figuren die een mensch of een aap voorstellen, een ander klein dier op het hoofd hebben.

Het geheel is omgeven door de volgende verzen, welke wij letterlijk overnemen:

> Als eenen Tiran den nar laet wt kycken,
> Soo brengt den Tijt zyn vuijlichz aenden dach,

Hooverdij maect hem sot die wyszen doet wijcken [1])
Sijn eere is schandelijck soot hier blycken mach,
Die goede tot ontsach, die boose hem beminnen,
Verblints*zen* (?) der harten maect rasende sinnen.

De fransche vertaling luidt als volgt:

Quand un Tiran le sot et badin contrefaict,
Le temps produit apres son ordure en lumiere,
Orgueil le rend un fol Sagesse les (?) distrait,
Puis vergogne a le suivre est tousiour constumiere
Des meschans est aijme visans a sa grandeur.
D'un cerveau esuente [2]) cause est laveugle coeur.

Kan men mij ook met zekerheid zeggen wie de »hoopman" is en of er iets van deze plaat bekend is? Ofschoon het mij voorkomt, dat dit uitmuntend uitgevoerde prentje dagteekent van de 16e of 17e eeuw, wordt er in Mullers beschrijvende catalogus (loopende tot 1702) geene melding van gemaakt.

AZ.

Willem Barendsz. In Lacroix, Vie milit. & relig. au moyen age, Paris 1873, (p. 106) is eene afbeelding van een fraai schip in volle zeilen, met de wimpels van het amsterdamsche wapen, waaronder staat: vaisseau de guerre du xvi. siècle dessiné par Guill. Barendsz. & gravé par Visscher. Heeft Willem Barendsz., die op Nova Zembla overwinterde, dit schip geteekend?

G. A. SIX.

Afbeelding van het inzakken eener brug te Utrecht. Op pag. 252 van dat zelfde werk is eene afbeelding uit Liber Chronic. Nurenb.

---

[1]) Als de plaat een spotprent op Alva is en deze onder den „hoopman" moet verstaan worden, kunnen deze woorden doelen op de edelen die het land verlieten.

[2]) Door weglating der *s* en plaatsing der accenten (die in het vers niet voorkomen) maakt men van dit woord, dat in de beginne eenige moeielijkheid oplevert, spoedig *éventé*.

1493, waarop eene brug te Utrecht inzakt en de daarop zijnde personen verdrinken, omdat zij niet ophielden te dansen terwijl het h. sacrament voorbijgedragen werd. Door wien en waar is deze legende het eerst vermeld?

G. A. SIX.

VEREENIGING VOOR NOORD-NEDERLANDS MUZIEK-GESCHIEDENIS.

Iets over het orgel in de Nicolaïkerk te Utrecht. Tot de oudste orgels hier te lande behoort ongetwijfeld dat in de Nicolaïkerk te Utrecht. Reeds uitwendig verraadt het oogenblikkelijk, dat het uit zeer oude tijden dateert, zoowel door vorm en ordonnantie, als door den gebrekkigen en zelfs bouwvalligen toestand waarin het zich bevindt.

Even als de meeste orgels uit die tijden heeft het een rugpositief, dat echter op goede gronden ondersteld mag worden later daaraan te zijn toegevoegd. Tot deze bewering vindt men al dadelijk aanleiding in de vreemdsoortige en weinig smaakvolle wijze, waarop dit positief zonder eenig verband met de groote manuaalkast door eene zware vierkante kolom van af den kerkvloer gesteund wordt.

Daarenboven leveren de beide gedeelten een groot verschil in bouwstijl op. De Manuaalkast toch draagt in sommige lijnen en orneeringen onmiskenbaar een gothieken type; en hoewel deze in het algemeen nog al zeer primitief genoemd moet worden, zijn toch enkele gedeelten daarvan niet onaardig, zooals bijv. het ornament tegen de onderkast boven de klavieren. Het front is geheel vlak, met uitzondering alleen van het spitse middenvak, waarin, even als in de hoekvakken, 7 pijpen geplaatst zijn, terwijl de daartusschen liggende ruimten worden aangevuld door 3 boven elkander staande vakjes met kleinere pijpen.

Het positief daarentegen bevat volstrekt geene gothieke elementen, en is, even als de borstwering bezijden hetzelve, versierd met sterk vooruitstekende borstbeeldjes en koppen, terwijl de vorm der 3 onmiddelijk naast elkander staande vooruitspringende spitse pijpvakken insgelijks zeer grillig en smakeloos is, en niets overeenkomt met de meer eenvoudige en stemmige manuaalkast.

Het orgel is geplaatst in de ruimte tusschen de beide torens der kerk, en staat dus (volgens de middeleeuwsche gewoonte om het koor eener kerk steeds naar het oosten te bouwen) tegen den westelijken gevelmuur. Behalve het brutaal vooruitgebragte positief, heeft het geen voorsprong in de kerk, en ligt integendeel het front iets terug bij de muren bezijden hetzelve.

De frontpijpen zijn geheel op de oude manier bewerkt. Vervaardigd van lood, zijn ze met tinfoelie beplakt, en sommige zeer uitvoerig met facetten bewerkt.

Meermalen worden deze laatste pijpen geheel verguld aangetroffen, doch daarvan zijn in dit orgel geene sporen te vinden. In de kleinere vakken zijn ook nog pijpen die geheel omgekeerd staan, zoodat ze met de voeten tegen de daarboven staande pijpen aansluiten.

Bij het nagaan van het inwendige van het orgel, vindt men ook daarin al dadelijk bestanddeelen uit zeer verschillende tijdperken. — Het oudste gedeelte is ontegenzeggelijk het zoogenaamde *blokwerk*, welks aanwezigheid op zich zelf genomen, reeds voldoende zou zijn om den hoogen ouderdom van dit orgel te constateeren.

Voor den met de zamenstelling van orgels welligt minder bekenden lezer, is het misschien niet ongepast, dit laatste eenigzins nader toe te lichten. Hoewel van de alleroudste orgels weinig of geene goede beschrijvingen en afbeeldingen meer bestaan, kan toch veilig worden aangenomen dat deze slechts een zeer beperkt aantal pijpen bevatten, en dat op iedere klaviertoets steeds slechts één enkele pijp sprak Om het geluid meerdere kracht en glans te geven, kwam men toen op het denkbeeld om in plaats dier enkele pijp telkens een choor van meerdere pijpen te zamen te laten spreken, welke zuiver unisono of in octaven stemden en dus een harmonisch geheel vormden. Zoo bezaten bijv., volgens Perrault, de oudste orgels in de Notre Dame te Parijs en te Reims ieder 20 reeksen pijpen, waarvan de respectivelijk bij elkander behoorende steeds te gelijk toon gaven. Dit is hetgeen men blokwerk heet. Al spoedig bleek evenwel de wenschelijkheid om deze verschillende reeksen pijpen of zoogenaamde registers ook afzonderlijk te kunnen gebruiken, en op die wijze naar verkiezing het geluid sterker of zwakker te kunnen maken. Dit nu werd eindelijk bereikt door de uitvinding der springladen, en later nog verbeterd door de invoering der sleepladen, bij welke beide inrigtingen de bespeler door eenvoudige verschuiving eener knop, den windtoevoer van elk register kan afsluiten of openstellen, en dus geheel naar welgevallen iedere stem afzonderlijk of in vereeniging met andere kan gebruiken. — Het groote voordeel van zoodanige orgels boven de blokwerken valt te zeer in het oog, dan dat wij kunnen onderstellen, dat nog blokwerken gemaakt zouden zijn, nadat de springladen bekend waren. En daar nu het jaar der uitvinding van deze laatste in de 14e of 15e eeuw moet liggen, mogen wij dus met voldoende zekerheid aannemen, dat overal waar een blokwerk gevonden wordt, dit ten minsten 4 eeuwen oud is.

Jammer is het voorzeker dat nadere gegevens omtrent den ouderdom van het Nicolaïorgel ontbreken, of althans niet onvoorwaardelijk vertrouwd kunnen worden. Zoo verhaalt bijv. Hess, in een werkje van Lootens (een zeer weinig bekend schrijver) eene aanteekening gevonden te hebben, volgens welke een zekere Albert van Os omstreeks het einde de 17e eeuw bij zijne werkzaamheden aan dit orgel, ergens het jaartal 1120 zou gevonden hebben. Of dit berigt werkelijk geloof verdient, valt echter te betwijfelen, aangezien de verdere daarbij vermelde bijzon-

derheden ten opzigte van dit blokwerk, (zooals o a. de sterkte van ieder choor, en de omvang van het klavier) niet overeenkomen met den tegenwoordigen toestand van het orgel, en het ondenkbaar is, dat na dien tijd dit toen reeds zoo oude gedeelte van het orgel nog zoo belangrijk gewijzigd zou zijn. In geval van noodzakelijke verandering zou dit veeleer geheel vervallen en anders ingerigt zijn. — Ook zou men uit bovengenoemde aanhaling van Lootens moeten opmaken, dat destijds op het hoofdklavier geene andere stemmen, dan alleen dit blokwerk aanwezig waren, terwijl toch de constructie dier bijgebragte registers tot het vermoeden leidt, dat deze reeds ouder zijn dan het positief.

Hoe dit echter ook zij, tot de onmogelijkheden behoort het niet, dat dit blokwerk reeds uit die vroege tijden zou dateeren, daar in het laatst der 11e en begin der 12e eeuw hier te lande reeds eenige orgels bestonden, zooals bijv. te Zieriksee. In de 14e en 15e eeuw werden ze meer algemeen, en trof men in vele kerken zelfs meer dan één orgel aan. Tot de weinige overblijfselen van de orgelbouwkunst uit dien tijd behoort o. a. het orgel in de Martinikerk te Groningen, hetwelk in 1479 volgens de aanwijzigingen van den bekenden Rudolf Agricola begonnen werd, doch waarvan ten gevolge van herhaalde latere wijzigingen en verbeteringen wel niet veel origineele gedeelten meer aanwezig zullen zijn.

Al zijn wij nu niet bekend met den oorsprong van het Nicolaïorgel te Utrecht, toch blijkt uit de archiven, dat in 1430 in die kerk een orgel bestond, en toen waarschijnlijk reeds tamelijk oud was. Althans in 1477 werd aan mr. Peter het maken van een nieuw orgel opgedragen. In hoeverre dit geheel of slechts gedeeltelijk nieuw werd, is onbekend — doch uit de rekeningen van latere reparatiën blijkt genoegzaam, dat dit orgel een positief had en volgens toenmalig gebruik, met deuren kon gesloten worden. De scharnieren dezer deuren zijn thans nog aan de kast zigtbaar. — De gedurige reparatiën, zooals in 1547 door Cornelis Gerritsz., in 1561 door Jan Kuiter, in 1574 door Peter Jansz. en Jan Jacobsz., en in 1579 door Bernt vten Eng, betroffen hoofdzakelijk de blaasbalgen. Bij den beeldstorm in 1566 en 1570 schijnt het orgel niet beschadigd te zijn. In 1580 ging de kerk over aan de Gereformeerden en kort daarna werd aan Peter Jansz. opgedragen het positief te verbeteren en het hoofdmanuaal gedeeltelijk te vernieuwen, waarbij gebruik gemaakt mogt worden van de pijpen der beide toen in de kerk aanwezige kleine orgels, die toen werden afgebroken. In den daarop volgenden tijd komen slechts kleine reparatiën voor, zoo als in 1601 door Derck Petersz., in 1624 door mr. Galtus, enz. — en het is ook niet waarschijnlijk, dat na dien tijd nog belangrijke wijzigingen in het orgel gebragt zijn.

Om nu terug te keeren tot het blokwerk van dit orgel, zoo bestaat dit uit 16, 8 en 4 voet, — hetgeen beteekent dat de pijpen voor groot C dezer seriën respectivelijk ongeveer die lengte moeten hebben, en derhalve 3 opeenvolgende octaven vormen.

De grootste pijp van ieder choor staat in het front, terwijl de overige op eene zeer eenvoudige soort van windlade van ongeveer 3,25 meter lang en 0,55 breed binnen de orgelkast geplaatst zijn, even als ook de verdubbeling van het 16voets

grondgeluid die men in den discant aantreft. Vroeger schijnt dit blokwerk sterker bezet geweest te zijn, en behoorde daartoe waarschijnlijk ook een 2voet, welligt een 3voet of ook meerdere verdubbelingen; — althans, men vindt op de windlade nog ledige gaten, in het groot octaaf 2, verder 3, en in den discant zelfs 4 en 5 voor ieder choor.

De windkast, waardoor de wind wordt aangevoerd en waarin zich de ventilen of speelkleppen bevinden, is hier aan de frontzijde aangebragt, en is slechts toegankelijk van de buitenzijde van het orgel. Deze ventilen met hunne veeren en lederen pulpeten leveren verder weinig bijzonders op, en zijn door middel van een houten walsbord en neergaande abstracten met het klavier verbonden.

Alvorens verder te gaan, moet te dezer plaatse gesproken worden over de klavieren. In weerwil van hunnen gebrekkigen toestand en de met palmhout in plaats van met ivoor belegde toetsen, bemerkt men toch dadelijk dat deze uit lateren tijd moeten zijn. Bij deze vernieuwing heeft men echter getrouw het oude model moeten volgen ten opzigte der verdeeling, aangezien de afmetingen der frontpijpen zoowel als van het geheele blokwerk daarop waren ingerigt. Zoodoende leveren dan nu de klavieren het eigenaardige verschijnsel op van te beginnen met F, terwijl Fis en Gis ontbreken. De verdeeling is dus de volgende:

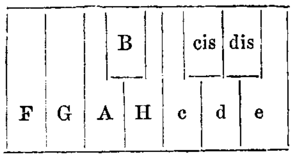

enz. . . . tot c'''

te zamen 42 toetsen.

Nu aannemende, zoo als reeds gezegd is, dat het blokwerk hier bestaat uit 16, 8 en 4 voet, verkrijgt men dus als laagsten toon van het geheele orgel de F 16 voet, — dat is eene pijp van ongeveer 12 voet lengte.

Bij de latere uitbreiding van het orgel heeft men deze indeeling behouden zonder er de ontbrekende toonen bij te voegen, wat wel is waar bij het blokwerk wegens gebrek aan de noodige hoogte voor grootere pijpen ook niet goed mogelijk geweest zou zijn, doch wat bij de nieuwere gedeelten toch zeer geschikt had kunnen geschieden.

Evenmin als de ouderdom van het oorspronkelijke blokwerk met eenige zekerheid opgegeven kan worden, is dit ook het geval met de later daaraan toegevoegde gedeelten. Alleen kan uit het verschillend maaksel daarvan worden afgeleid, dat deze vergrootingen niet door denzelfden maker zijn uitgevoerd.

Voor de uitbreiding van het hoofdmanuaal zijn springladen gebezigd, terwijl de windladen van het positief gewone sleepladen

zijn. Daar nu de uitvinding der springladen in de 14e of 15e eeuw slechts eene eerste schrede op den weg van vooruitgang was, en deze in het begin der 16e eeuw geheel verdrongen werden door de meer doelmatige sleepladen, zoo is het zeer waarschijnlijk dat de vergrooting van het bovenmanuaal aan de daarstelling van het positief is voorafgegaan. Dit strijdt echter geheel tegen boven aangehaald berigt van Lootens, en het volgens de archiven reeds in 1430 aanwezig zijn van het positief. Het is dus zeer wel mogelijk, dat al zeer vroeg aan dit orgel een positief is toegevoegd, doch dat dit later is vernieuwd of dat bij de herstelling in 1580 een der kleine orgels daartoe is gebezigd. Alle pogingen om den ouderdom dier verschillende gedeelten na te gaan berusten dus slechts op gissingen, te meer daar de archiven uit die tijden wel spreken van herstellingen en vernieuwingen, doch over den aard en omvang dier werkzaamheden geen meerder licht verspreiden. Men moet dus het orgel eenvoudig nagaan en beschouwen zoo als het thans is.

Tot eene vergrooting van het hoofdmanuaal bood dit orgel ruimschoots gelegenheid, daar het bij eene breedte van ruim 3,50 meter eene hoogte heeft van ongeveer 7,50 in het midden.. Boven het blokwerk was dus overvloedige hoogte om nog eene windlade met pijpen te plaatsen, doch deze moest uit 2 boven elkander liggende gedeelten worden vervaardigd, zoo als men zulks veel in oude orgels aantreft, waar wel genoegzame hoogte doch slechts geringe diepte voorhanden is. Dit laatste nu was hier het geval, daar de oorspronkelijke orgelkast geene meerdere diepte had dan 0,70 meter, en het nieuw bij te maken werk ook binnen deze maat gehouden moest worden om het verband der achterbetimmering niet te verbreken. Wel is later deze diepte nog met 0,60 meter vermeerderd, waarschijnlijk ten behoeve van den stemmer, doch nog gaan steeds de stijlen en regels der oorspronkelijke achterbetimmering door de geheele hoogte der kast omhoog, en vormen daar eene duidelijke afscheiding tusschen de geheel van eikenhout vervaardigde primitive kast en het later bijgevoegde gedeelte van greenenhout.

Van deze beide boven elkander liggende windladen, heeft alleen de onderste aan de achterzijde een windkast met ventilen en pulpeten, terwijl de daarvan afhangende abstracten op een walsbord werken, en van daar nog steeds loodregt naar beneden gaan langs de achterkant der pijpen van het blokwerk. Onder dit laatste zijn ze verbonden aan een zoogenaamd blindklavier, vanwaar dan weder abstracten in zeer schuine rigting naar omlaag gaan en aan de klavieren aangehangen zijn. De bovenste windlade heeft geene afzonderlijke ventilen en abstractuur, doch wordt van wind voorzien door metalen conducten, welke de correspondeerende cancellen der beide windladen te zamen verbinden.

Op de onderste dezer beide windladen zijn de volgende registers geplaatst:

1. Prestant 4 voet — waartoe grootendeels gebruik is gemaakt van de bovenste in het front staande pijpjes.
2. Quint 3 voet — zijnde roerfluitpijpen.
3. Gemshoorn 2 voet — cylinderpijpen van wijde afmeting.
4. Fillet 1 voet — zeer naauw.

Op de bovenste windlade vindt men:

5. Holfluit 8 voet — roerfluitpijpen.
6. Fluit 4 voet — tamelijk wijde opene cylinderpijpen, met zeer small ebekken.

Waarschijnlijk is vroeger aan deze dispositie nog een 2voets of ander klein register toegevoegd geweest, daar er op de bovenste windlade eene rij kleine gaten ledig staat, en ook de geheele mechaniek der registratuur voor 7 stemmen is aangelegd. De trekkers zijn vlak boven de klavieren aangebragt, en werken op zeer eenvoudige wijze door tusschenkomst der noodige trekstokken en walzen op de lijsten en drukkers, welke de ventieltjes der springlade moeten openen.

Hoewel het positief bij eene breedte van 1,60 meter en diepte van 0,70 slechts eene hoogte heeft van 2,20 in het midden, zoo liggen daar toch eveneens 2 windladen boven elkander, onderling op dezelfde wijze verbonden als de manuaal-windladen. Op de bovenste daarvan zijn geplaatst de volgende stemmen:

1. Quintadeen 8 voet.
2. Octaaf 4 voet.
3. Sexquialter disc. 2 sterk.

en op de onderste:

4. Prestant 8 voet — grootendeels in het front sprekende.
5. Fluit 4 voet — gedekte pijpen.
6. Mixtuur 2, 3 en 4 sterk — alle zeer kleine pijpjes.

Op deze onderste windlade worden ook nog ledige gaten gevonden, en men mag dus onderstellen, dat ook hier vroeger meer registers gestaan hebben, te meer daar de staande walzen der registratuur ten getale van 8 zijn. De trekkers zijn aan den achterkant der kast en derhalve achter den rug van den bespeler aangebragt, wat natuurlijk ten hoogsten lastig en onaangenaam is, doch in vele oude orgels aangetroffen wordt.

Deze beide windladen van het positief zijn sleepladen volgens het nog steeds in gebruik zijnde model, en kunnen dus in verband met het vroeger daarover gezegde in geen geval ouder zijn dan ongeveer 3 eeuwen.

Behalve deze beide handklavieren heeft dit orgel ook een zoogenaamd vrij pedaal, waaronder verstaan wordt, dat de toetsen van het voetklavier niet slechts aan die der handklavieren zijn aangehangen, maar op afzonderlijke pijpen werken. Wanneer deze inrigting het eerst in gebruik is gekomen, ligt eenigzins in het duister. Waarschijnlijk werd dezelve het eerst toegepast door een zekeren Bernhard omstreeks het jaar 1470, hoewel eene eeuw vroeger reeds gewoon aangehangen pedalen bestonden.

Als zelfstandig klavier bevat dit pedaal in de Nicolaïkerk slechts eene enkele stem, namelijk een trompet 8 voet, welke vlak op den grond achter de klavieren op eene kleine afzonderlijke windlade geplaatst is. De ventilen zijn hier in verticale rigting aangebragt, hetgeen de abstractuur eenigzins vereenvoudigt. Het aan- en afzetten van het register geschiedt door een trekker bezijden de klavieren, welke de windtoevoer uit het kanaal openstelt of afsluit.

Aangaande de constructie van dit tongwerk zelf val tniets bijzonders op te merken De stevels en koppen zijn van metaal. Zoodanige tongwerken worden reeds in de 15e eeuw genoemd en derhalve kan ook hieruit de ouderdom van dit gedeelte bezwaarlijk bepaald worden. Het eenige wat hierover eenig licht verspreidt, is de omvang van dit register en de verdeeling van het pedaalklavier.

Dit laatste is namelijk ingerigt als zoogenaamd gebroken klavier en heeft dus de onderstaande verdeeling.

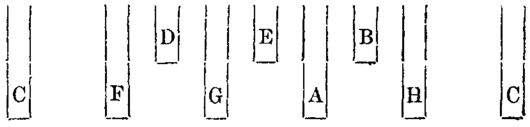

. . . . enz. tot d′.

te zamen 23 toetsen.

In het groot octaaf worden Cis, Dis, Fis en Gis gemist, zoo als dit in zeer oude orgels meer wordt aangetroffen, en wat ook voldoende geacht kon worden in tijden, waarin de toonkunst nog op zoo geheel ander standpunt stond en minder rijk aan modulaties was dan de hedendaagsche. Na de 17e eeuw zijn zulke pedalen niet meer gemaakt, en dus is dit gedeelte ook ten minsten reeds 200 jaar oud. Onverklaarbaar is het, dat dit pedaalklavier doorloopt tot aan groot C, terwijl de handklavieren op F beginnen.

De klavieren bevinden zich aan de voorzijde der manuaalkast, en liggen dus evenals in alle orgels met positief tusschen de beide kasten in. Ze kunnen ook te zamen verbonden of gekoppeld worden, wat geschiedt door het bovenste een weinig te verschuiven, zoodat dit met het onderste meêspeelt.

De blaasbalgen zijn 4 in getal, en liggen achter het orgel. Ze zijn volgens gewoon oud model, van redelijk groote afmetingen, en met slechts één enkele breede vouw, zoodat dus veilig aangenomen kan worden, dat deze uit lateren tijd zijn.

In de dagen, toen nog orgels met blokwerk gemaakt werden, waren de blaasbalgen zeer klein van stuk, en werden meestal met een groot aantal smalle vouwen, als zoogenaamde waaierbalgen, of ook wel geheel zonder vouwen volgens het model van gewone smidsbalgen gemaakt. Het was Lobsinger, die omstreeks 1570 het eerst een blaasbalg met breedere houten vouwen vervaardigde, terwijl het maken van groote blaasbalgen met hefboomen pas uit het einde der 17e eeuw dagteekent. De blaasbalgen in de Nicolaïkerk zouden dus ten hoogsten 180 jaar oud kunnen zijn. De vorm en afmeting der primitive zijn onbekend.

Voor de beide handklavieren zijn ook afsluitingen voor den wind aanwezig, waarvan de trekkers, evenals die van het blokwerk, bezijden de klavieren aangebragt zijn, doch niet op de gewone wijze in- en uitgeschoven, maar eenvoudig neêrgedrukt en met een wervel vastgezet moeten worden. — Ook eene windloozing ontbreekt niet.

Ten opzigte van het geluid is het ondoenlijk in bijzonderheden te treden, daar het grootste gedeelte der pijpen in het geheel niet aanspreken, en de overige slechts zeer gebrekkig. Voor eenigzins geregeld onderhoud en stemming is het reeds sedert vele jaren niet meer geschikt, en uit hoofde van den slechten en bouwvalligen staat der betimmeringen zou eene poging daartoe welligt levensgevaarlijk kunnen zijn. Het is dan ook al sinds lang deerlijk ontstemd, en slechts aan een, aan zulk een instrument gewend, organist is het mogelijk, daaraan nog een eenigzins dragelijk geluid te ontleenen.

Toch valt niet te ontkennen, dat de uitwerking in de kerk nog beter is dan men oppervlakkig zou verwachten, welk resultaat echter meer aan de gunstige acustiek van het inderdaad schoone kerkgebouw moet worden toegeschreven dan aan het orgel zelve.

Vat men nu al het bovenstaande te zamen, dan doet zich ontegenzeggelijk de overtuiging op, dat dit orgel aanvankelijk wel solide gemaakt moet zijn, daar het sommige reeds zoo oude bestanddeelen bevat, welke toch steeds nog dienst doen. Natuur-

lijk draagt de mechaniek in vele deelen het kenmerk van die tijden, namelijk het voortwerken zonder een bepaald en geregeld plan; doch zoo het geheel van den beginne af minder deugdzaam bewerkt geweest was, zou het orgel hoogstwaarschijnlijk nu reeds langen tijd zijnen dienst geweigerd hebben. — En dat doet het niet.

Al moge het uit muzikaal oogpunt beschouwd, geene de minste kunstwaarde bezitten, het staat nog steeds daar als een overblijfsel uit de kindschheid der orgelmakerij, en levert in weerwil van het geheimzinnige zijner geboorte en wasdom toch eene kleine bijdrage tot de geschiedenis der muziek. De naam, dien de kunst het ontzegt, verleent het de traditie, — en als zoodanig welligt bekend bij velen, doch slechts gekend door weinigen, zal het daar blijven staan en zich wekelijks doen hooren, totdat eindelijk de alles vernielende hand des tijds ook eenmaal hier hare verpletterende magt zal doen gevoelen, en ineen doen storten wat het vroege voorgeslacht opbouwde, — of wat zeker meer wenschelijk ware, totdat het vervangen wordt door een nieuw en aan de eischen der eeuw beantwoordend instrument alvorens het zijn naam en roem overleefd zal hebben.

Voor kerkelijk gebruik heeft het geene waarde meer, voor een museum wel. Zoo het daar ooit eene plaats mogt vinden, het zou zich die niet behoeven te schamen. Het draagt den onmiskenbaren stempel van antieke afkomst, en kan als zoodanig regtmatige aanspraak maken op erkenning. Te midden van de overgeblevene schatten uit oude tijden en de meesterstukken van zoovele later in verval geraakte kunsten, zou dit orgel integendeel het basement vertoonen, waaop langzamerhand eene kunst werd opgebouwd en zich tot haar hedendaagsch standpunt heeft ontwikkeld, — en zoo doende als sprekende getuige optreden van den vooruitgang van den menschelijken geest, waar deze werkelijk nuttige en grootsche uitkomsten beoogt.

Moge het dan spoedig daarheen verhuizen, en na een zoo langdurig bestaan zijne verdere dagen in welverdiende rust doorbrengen!

J. F. WITTE.

Utrecht 1873.

TAALKUNDE.

Stelle. (XXI, bl. 56, vgl. bl. 264—266; XXII, bl. 199.) Aan al wat er reeds over het woord stelle in den Navorscher is gezegd geworden, wil ook ik nog iets toevoegen.

In den omtrek mijner woonplaats (eiland Overflakkee) zijn wij rijk voorzien van *stellen,* alsmede afleidingen daarvan, als: polder *Stellendam;* dorp *Stellendam; Stellevate;* de *Oude stelle* (op het noordeind van den Diderikspolder) gemeente Melissant; *Oudestelle* (op het zuideind van den Diderikspolder) gemeente Herkingen.

Dat de naam *stelle* aan die opgenoemde plaatsen gegeven, afkomstig is uit den tijd toen voornoemde stelleplaatsen paalden aan begroeide schorren of gorzen, is zeker. Het waren vroeger verhevene plaatsen *op* of meestal *naast* die schorgronden, waar de herder met de schapen of jonge koebeesten, die hij moest hoeden heentoog bij opkomenden vloed — ook des nachts en op verschillende tusschentijden des daags; het was niet enkel een hooge boven water blijvende heuvel — maar een ringdijk (nog al van eenigen omvang) die meestal was afgeheind met houten heining, opdat het vee niet mogt wegdwalen; ook was er nog eene afzonderlijke plaats, welke tot nachtleger voor het vee diende. Behalve het genoemde was er ook nog een tent of huisje voor den herder opgeslagen. Binnen den ringdijk was de waterput kunstmatig aangelegd, om veel regenwater tusschen dezen ringdijk besloten te houden, dienende tot drinkwater voor het vee. Zulk eene gelegenheid werd gemeenlijk eene »schaapsstelling" genoemd. Mijne nu overledene echtgenoot was bezitster der *Oude stelle* op het zuideind van den Diderikspolder, die in de laatste 100 jaren of langer eene boerderij is geweest. Den ringvormigen grooten drinkensput met zijnen hoogen heuvelachtigen ringdijk, vroeger daar aanwezig, heb ik zelve doen slechten en tot tuinland aangelegd. Bij het uitmodderen van dien put vonden wij op eene aangevulde plaats een aantal palen onder den grond liggen, vermoedelijk een voorraad, die weleer is te zoek geraakt en die bestemd was geweest om tot afheining der schaapsstelling te dienen. Dat hout scheen op het oog nog goed en gaaf te zijn, doch bij de aanraking was het zeer

zacht: het kon even gemakkelijk met een mes aan reepen gesneden worden of men vetten kaas sneed.

Op eenigen afstand van deze schaapsstelling, in eenen hoek van den dijk, staat tegenwoordig nog eene gereedschapsloots, welke plaats men nog »schapenkooi" noemt.

In den polder Nieuwkraaier, gemeente Melissant, aan den havendijk naar Dirksland, ligt een dito groote drinkensput, genaamd »*de Stellevate*" die ook alle sporen draagt van dezelfde afkomst te zijn als de boven beschrevene. In drooge zomers en harde winters worden uit dien put honderden vaten water gehaald door de boeren voor het vee en voor behoeftigen in den omtrek.

Om niet te zeer in herhalingen te komen, zal ik de andere *stellen* en *stellendammen* maar laten rusten.

Herkingen. ANTH. DE VLIEGER.

Heilige dagen (XXIII, bl. 34). Deze benaming geeft men in Zeeuwsch Vlaanderen niet aan de witte vlekken, die bij 't witten van een muur aan 't hout zijn gekomen; maar aan de plaatsen, die bij 't witten van een muur zijn overgeslagen.

J. M. V. S.

Paander. (Panier?) (XXIII, bl. 201—203). Zoude het woord *paander* niet eene geheel andere beteekenis hebben gehad, dan die van eene zekere soort van mand of korf? In eene oude woordenlijst lees ik van een *paanhuis*, *panhuis*. Was dat een huis met ketels of pannen om te distilleren? In die genoemde lijst wordt *paanhuis*, *panhuis* omschreven en genoemd: *brouwhuis*, *brouwerij*. Zoude dus *paander* niet een *brouwer* kunnen beteekenen? Of zoude door dat woord niet iemand aangeduid zijn geworden, welke een zekere bepaalde werkzaamheid in eene brouwerij verrigtte? Dat de taalkundigen en geleerden beslissen! ik stel het maar voor — die 't weet die zegge het.

Herkingen. ANTH. DE VLIEGER.

[De oorsprong en beteekenis van *paander* is zonder twijfel die, welke op bl. 201 en 203 is opgegeven. Kiliaan schrijft *paner* en geeft als beteekenis op panarium, sporta, cista, canistrum, calathus, corbis.]

Loove (XXIII, bl. 201). Dit woord is één met het Hoogd. *Laube* en beteekent oorspronkelijk een belommerd of lommergevend iets; verder een *afdak* of *gaanderij*, voorts in 't algemeen een *bijgebouw*, overeenkomstig de meening ook van den heer Roos.

V. VL.

Oerebedde (XXIII, bl. 202). In welken zin men dat woord ook gebruikt vindt, de beteekenis is steeds eene plaats welke geene vruchten oplevert.

—ll.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Anker als familiewapen (vgl. XXII, bl. 208, 474, 589). Mag ik nog een ander geslacht aanwijzen, dat een anker als wapen voert? Het is dat van Grevelink; het is een *zwart* (ik gebruik hier de taal der heraldiek niet) anker, met rooden balk, in eene golvende zee opgehouden of opgetrokken door eenen zilveren geharnasten arm, het geheel op een gouden veld.

Dit geslacht heeft vele zeelieden geleverd, en bedoeld wapen werd zoo gevoerd door den kapitein ter zee, later equipagemeester der O. I. Compagnie te Rotterdam, Jurriaan Willem Grevelink, geboren 30 junij 1737 te Groningen en in 1797 overleden, zijnde gehuwd geweest aan Anna Jacoba Bisschop. Een der zonen uit dit huwelijk, Dirk Bisschop Grevelink, gedroeg zich in 1813 zeer moedig bij het herstel van Neerlands onafhankelijkheid, ten gevolge waarvan hij later tot ridder van den Nederl. leeuw werd benoemd. Vergist steller dezes zich niet, dan was hij de eerste zeeofficier, die met deze decoratie werd begiftigd. Zijn manmoedig gedrag vindt men beschreven in het Nationaal Gedenkboek van Konijnenburg op bl. 219.

Van laatstgenoemden onderscheidde zich weder een zoon als jong zeeofficier op eene der kannoneerbooten onzer flotille op de Schelde in 1830.

Als eene bijzonderheid zij hier nog vermeld, dat eerstgenoemde zeeofficier J. W. Grevelink een bijzonder vriend was van den, in 1789 in een zeeslag tegen de Zweden gesneuvelden, russischen admiraal de Winter (vroeger in nederl. dienst). Steller dezes is in het bezit van een brief van genoemden admiraal aan Grevelink, waarin melding van dien toen zeer op handen zijnden slag wordt gemaakt, en waarin deze opmerkelijke woorden voorkomen: »zoo ik geen dompertje op mijn kop krijg, zal ik er u aanstonds kennis van geven," welke kennisgeving dus achterwege bleef. Die brief is gedagteekend »ten anker onder het eyland Aspo den 19/30 Juillet 1789, en heeft nog dit zonderling *postscriptum* »pentert my als 't uw blieft nooit meer met titels, want weet dat ik van alle de donder heb, een vriend is mij meer waard, als alle de orders van de waereld. Vale, vale, amice."

Waar kan ik eenige meerdere bijzonderheden nopens dezen de Winter lezen?

A. G.

Anker als familiewapen. Mr. Simon Admiraal, hoofdingeland van de Beemster in 't begin der voorgaande eeuw, voerde, gedeeld: 1 blaauw met een zilveren anker, geplaatst en barre, 2 rood met een gouden leeuw. — Hermanus Borghorst, hoogheemraad, voerde, veld van goud gedamasceerd, beladen met een staand zwart anker. In een ms. wapenboek bij mij, vind ik onder de wapens van zeeuwsche geslachten: Westhoeck, gedeeld: 1 blaauw, met een staand zilveren anker, 2 zilver met drie zwarte vischangelen. Zie voorts J. B. Rietstap, Armorial général, op Meijros, Nortitz, en Pichot, van Slijpe.

Maastricht. A. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

Geslacht Cuyck van Mierop. (Vgl. XXIII, bl. 165). De stamlijst van dit geslacht is bij v. Leeuwen, Batavia Illustrata, bl. 1016—1018, en uit dit werk overgenomen in Koks Woordenb., dl. 23 bl. 118—123; »in zóóverre (misschien) goed, zegt dr. Wap, Gesch. v. h. Land en der Heeren van Cuyk, bl. 75, als voor wat de latere leden van dit geslacht betreft, tot aan het begin den XVII. eeuw. Te vergeefs hebben wij getracht, het oord te ontdekken, waarin

Mierop gelegen is of was. [1]) Intusschen is de tak van Cuyk, die zich naar Mierop noemt, niet alleen de uitgebreidste van allen, maar heeft zelfs van die allen alléén, tot in onze dagen, stand gehouden, en hebben wij te Amsterdam den naam van Cuyk-van-Mierop vermeld gevonden, tot in het begin der loopende eeuw".

Dr. Wap verwijst nog, bl. 182—184, naar eene oorkonde of verklaring betreffende dit geslacht, in de Kron. v. h. Hist. gez. (later gen.) te Utrecht, V. (IV.) Jaarg. bl. 166; naar het Album van Jr. Jan v. d. Does; naar een stamboom van Cuyk-van-Mierop, vervaardigd te Londen; enz.

Bij Hk. Arkstee, Nymegen, de oude hoofdstad der Batavieren, Amst 1733, vind ik, bl. 244. in de Naamlyst der Herv. Predik. binnen Nymegen sedert A°. 1592, genoemd: Cornelis Cuyk van Mierop, van Houten, van 1706—1709.

Crispyn van Mierop, Bailljou van Voorschoten, komt in 1644 voor, bij Matthaeus, de Jure gladii, p. 207, Jacob van Mierop, Clercke ordinaris van de Reeckencamer in Hollant in 1611, bij denz. p. 272.

M°.

Schaarwapens (Vgl. XXIII, bl. 103). Wanneer de schrijver over de Schaar en Schaarmannen ons een exemplaar van die verhandeling wil aanbieden, willen wij gaarne hem nog onbekende schaarwapens trachten op te sporen:

De lijst bevat: N°. 15. Coenders (v. Helpen), Utr. Nimmer hebben wij in het wapen van dit groningsche (niet utrechtsche) geslacht *scharen* aangetroffen, wel *bokken,* later vermeerderd met de zweedsche kronen (vgl. Scheltema, Staatk. Nederl., I. 255, art. Bernard Coenders).

M°.

Carpentier, Le, Histoire de Cambrai (Werken over Artois). (Vgl. XVII. bl. 285; XX. bl. 507.) Lainé, (historien et généalogiste, né en 1790, mort en 1849), Archives généal. et histor. de la noblesse

[1]) Vgl. A. R. op den Nav., I, op Mierop.

de France, ou Recueil de preuves, mémoires et notices généal., avec une collection des nobiliaires généraux des provinces de France. Paris, 1828--1850; 11 vol. in-8.

Le *Nobiliaire d'Artois* termine le 9e volume.

Armorial général de France Tom. II. *Armorial d'Artois et de Picardie*, Recueil officiel dressé par les ordres de Louis XIV (1696—1710); publié d'après les manuscrits de la Bibliothèque impériale, et suivi d'un *Nobiliaire de Flandre et d'Artois*, par m. Borel d'Hauterive. Gr. in-8. Paris. 1866.

Vele stukken, bijzondere personen betreffende, geeft de Catalogue analytique des chartes, docum. histor., titres nobil., etc. composant les Archives du Collége hérald. et histor. de France. Trois. Partie. *Artois.* — *Flandre.* — *Hainaut*, dont la vente aura lieu aux enchères publiques le mardi 20 nov. 1866 et le jour suivant, Rue Monsigny, n⁰. 6, à Paris.

M⁰.

Geslacht van Diemen (Vgl. A. R. II, en vooral XIV. bl. 180 en 184). Een schrander navorscher teekende uit de belgische archiven het volgende op:

Aert van Diemen, filz de feu mre Guillaume van Diemen en son vivant conseiller de S. M. au conseil prov. d'Utrecht et commissaire de la petite rolle illecq, s'est refugié en Belgique avec un passeport de S. M. et demande la main levée des biens laissés par ses parents, bons catholiques et tres fideles a S. M.

Apostillé 22 oct. 1595.: Le suppliant exhibera declaration particuliere des biens dont il pretend mainlevee par ceste requeste, et ou ilz sont situez, pour apres en estre ordonné. Faict à Bruxelles le 22 oct. 1595. — or, ces biens consistaient en une rente de deux cens livres parisis par an a la charge de la ville de Lille, laquelle plus de dixhuict ans a este saisie, nonobstant que feue sa mere avoit pasport et congié de S. A. le duc de Parme comme appert par copie de lacte a ceste attache, de se pouvoir tenir a Utrecht en Hollande ou elle avoit eu sa demeure pres de cincquante ans, et que aussy estant son mary mort, et ayant mis ordre a ses affaires, elle at abandonne le lieu de sa demeure ensemble les biens quelle avoit en ces quartiers estant venu prendre sa resi-

dence en ceste ville (Bruxelles) ou elle depuis est aussy decedee. — Accordé par apostille 17 dec. 1595.

Pap. d'Etat et de l'Aud., Liasse 1248 (22 *oct.* 1595).

M°.

Geslacht Persijn (XXIII, bl. 215). Den vrager kan ik berigten, dat den 14 januarij jl. te Rotterdam verkocht is eene zeer breedvoerige genealogie van het geslacht Persijn, voorkomende in de catalogus van J. van Dam v. Noordeloos, ms. De verkoopers voegden er bij »Cette collection forme une source riche et unique pour la famille de Persijn."

Maastricht. A. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

Geslacht Persijn. Ten dienste van $\frac{\text{V.B.}}{\text{G n}}$ geef ik het volgende uittreksel uit het Biogr. Woordenboek: »Reinier van Persijn werd omstreeks 1600 te Amsterdam geboren. Hij bloeide omtrent 1640, maar leefde nog in 1667. Hij huwde de rijke erfgename van Dirk Crabeth. Zijne zinspreuk: *Het moet al in een* PERS ZIJN doelt op zijn naam en komt voor rondom zijn fraai, maar zeldzaam portret."

E. LAURILLARD.

Geslacht de Huyter, Oudheusden, Spierinck (Vgl. XXIII, bl. 35, 102, 214, 263, 264). De genealogie van het geslacht de Voocht van Rijneveldt [1]) is bij Le Roux, Recueil d. l. noblesse de Bourgogne, Hollande, Zeelande, etc., Lille 1715, page 75—86. Men zie voorts de Jonge, De Unie van Brussel, bl. 151, 191; Butkens, Troph. de Brab., Suppl. t. I, p. 493; Nobiliaire des Pays-Bas p. 12, 41, 77, 599, 712; v. d. Leene, Théatre d. l. nobl. du Brab., Liege 1705, pt. I, p. 168; Théatre sacré de Brab. t. I, p. 210;

[1]) Hildebrand de Vooght succéda à son père (Rombout) en la seigneurie de Purmerent, fut trois fois bourguemaître de la ville d'Utrecht et depuis chef du conseil de ladite ville, laquelle charge il deservit l'espace de neuf ans. Guillaume IV, comte d'Hollande, Zélande et de Henault, le créa chevalier. Il avoit épousé Claire van Reynevelt (portant, de gueulles à l'étoile de 8 raiz d'argent) la quelle le fit père de Rombout 3., de Frederic, qui prit les armes de sa mère, fut Sr de Reynevelt (il donna commencement à la famille De Vooght de Reynevelt au pais d'Utrecht) et de Cunigonde de Vooght, etc.

de Herckenrode, Collect. de tombes etc., p. 368, 369; v. d. Dycke, Recueil hérald. de Bruges, p. 485; Gaillard, Bruges et le Franc, vol. 2. p. 3; Azevedo, Généalogie Coloma, p. 234, 244; Gouthoeven, Chron., bl. 175, 558. 622; Connoissance d. l. nobl. d'Utrecht, p. 26, 62; Utr. Consultat. en Advysen, dl. III, bl. 447; Tegenw. staat v. Utr., dl. 2, bl. 350; Hoogstraten Woordenb. in Blikkenburg; Dodt v. Flensb., Archief.

Over het geslacht de Wael, van Vronestein en van Moersbergen toegenaamd, kan men raadplegen te Water, Verb. d. Edelen, 3de stuk, bl. 364—366; van Leeuwen, Bat. ill., bl. 830, 831, 996, 1026, 1042, 1066, 1075, 1136; Gouthoeven, Chron., bl. 183, 191, 192, 199, 210, 214, 558, 622: Connoissance d. l. noblesse d'Utrecht, p. 11, 29, 30, 62, 68; Tegenw. st. v. Utr., dl. II, bl. 180, 312; Utr. Consult. en Adv. dl. II, bl. 46; Radelant, Decision. Cur. Traj. p. 257, 258; Hoogstraten, t. a. p., in Moersbergen en Vroonestein; Wagenaar, Vad. Hist., in den Bladwijzer, op Moersbergen; Scheltema, Staatk. Nederl. II dl. 2 st. bl. 437—440; Dodt v. Flensb., Archief; Theatre sacré de Brab. t. I, p. 331: grafschrift van Lubbert de Wael v. Vronesteyn, gest. 14 oct. 1605, en zijne vrouw Cath. de Jeude v. Hardinxvelt, gest. 29 dec. 1625, in de abdijkerk van grooten Bygaerden, bij Brussel.

Het door den vrager bedoelde geslacht van Buren, zal wel niet dat zijn, 't welk het hiervoren bl. 214 opgegeven wapen voerde, maar dat, 't welk, gesproten uit de oude heeren van Buren, den beurtelings gekanteelden zilveren balk in 't roode schild had. Leden, van een geslacht van dien naam ontmoet men bij v. Leeuwen t. a. p. bl. 827, 835, 890, 956, 1061, 1090, 1144, 1160; in de Utr. Consult. en Advys., dl. II, bl. 15, en de Holl., dl. V, bl. 389; bij Matthaeus, de Jure gladii, p. 363, 517, 549; te Water. Verb., 3de stuk, bl. 250, 282, 285, 330; v. Spaen, Inleid., dl. IV, bl. 24; 99, 252; Dodt v. Flensb., Archief; Rink, Beschr. v. Tiel, bl. 153, 312, 313, Bijl. E., Bijv. bl. 31, Bijv. en Bijl., Tiel 1836, bl. 23, Verv. v. Bijv. en Bijl., Tiel 1547, bl. 35.

Verschillende geslachten van dien naam komen voor bij v. Steinen, Westph. Gesch. II, Thl. s. 470, 507, 511—518, 581, 584 592, 607, 1100, 1101—3 (im silbernen Schilde drey Mohrenköpfe, 2 und 1, mit rothen Binden), III, Thl. s. 571—579 (v. Büren zu

Mengede: im silb. Schilde einen schwarz. zum Raube geschickten u. gekrönten Löwen; v. Büren te Bremen, enz.), 1262, 1263, IV, Thl. s. 972.

Over de v. Bürens zu Arcen of Arssen, zie Gesch. d. Familie Schenk v. Nydeggen, Köln u. Neusz. 1860, S. 94.

Mr. Diderik van Buren was schepen 1717, raad 1818, te Amsterdam. Zijn wapen staat op de titelprent van den Atlas van Zeevaert en Kooph., door R. en I. Ottens, opgedragen aan de Bewindhebberen der O. I. Maatsch. ter Kamer Amsterdam en de Advocaten der Generale Maatsch., naast dat van mr. Pieter Six, en is gedeeld van goud, met een klimmenden, omgewenden, rooden hazewindhond, en van rood, met twee beurtelings gekanteelde gouden balken.

Over de Huyter en Oudheusden later meer uitvoerig.

Wij meenen de opmerking te mogen maken, dat de heer Six, te 's Gravenhage, bij eene rijke bron zit, welke hij ongebruikt schijnt te laten. Wij bedoelen de *Verzameling Genealogiën van Spaen,* berustende bij den Hoogen Raad van Adel, waarin zeker meest alles wat men verlangt te weten, zal gevonden worden.

M^O^.

Geslacht de Huijter. Johan de H. en Petronella v. Diepenhorst hadden, behalve een zoon Joh., getr. met Geertr. Pijnse v. d. Aa (zie Navorscher XXIII, bl. 37) vier mij bekende dochters, die aanzienlijke huwelijken aangingen:

1 Geertruid, getr. met Will. Pijnse v. Offen.

2 Cornelia, die als weduwe v. Jac. van Amerongen, raadsheer in den grooten raad te Mechelen, (bij wien zij eene dochter had Maria, getr. met Jan v. Coudenhove), hertrouwde met Gaspard v. Halmale, burgemeester van Antwerpen in 1524—28.

3 Clementia, getr. met Erasmus v. d. Dilft, schepen van Mechelen in 1527, † in Italie in 1540, zoon van Jan, † 1508 en van Jeane Oudaert, † 1558.

4 Agneta, getr. met Nicolaes v. d. Laen uit Brabant.

Wie was bovengenoemde Jacob v. Amerongen?

De wapenschilden van Halmale en v. d. Dilft worden gevonden in Gens, Hist. d'Anvers pl. 2. G. A. SIX.

Geslacht Spiering. Het geslacht Spiering was verdeeld in drie takken, Sp. van Aelborg, van Well en van Veen. Ik heb de leenregisters van het land v. Heusden op 's rijks archief onderzocht en gedurig worden daarin leden van dit geslacht vermeld, die met vele landgoederen beleend waren. Ik heb daaruit eene geslachtlijst trachten op te maken. Veel ontbreekt er zeker nog aan en omtrent de aansluiting bleef ik soms in twijfel. Ik begin hier met de Sp. van Aelborgh op te geven.

Spiering van Aelborgh.

1392. Jan Sp.
|
verl. 1404. 1429. 1431. Jan Sp. Jansz. op Creijenveldt, getr. 1391 met Alijd, 1413 met Agniet.
verl. 1442. Dirk Jansz.

Jan Ooge Sp
verl. 1399 Jan. — Claes † 1399.
|
verl. 1431. Jan Ooge † 1436, op Creijenveldt.

verl. 1431. 1436. Hugo † 1473, heemr. 1452. — Claes † 1445.
| — verl. 1429. Aert † 1458.
verl. 1473. Claes † 1505. tr. douair. Adriana v. Steenwijk.
|
Joost † 1533. — verl. 1403 Robrecht.

Catharina verl. 1581. — Huigh † 1581. voogd der kinderen v. Claes in 1557. — Claes † 1555.
|
verl. 1555 Clementia. — verl. 1555 Agnes † 1592. tr. Gerbert v. Herdt. — Huigh † 1560.
|
Pallik v. Herdt

Aert † 1452.
|
verl. 1452. Jacob † 1473.

Robrecht.
|
1502. Hugo oudste zoon.

Aert † 1464. verl. met Herpt door Jacoba van Beieren in 1436.
|
Claes, verl. 1464.

Dirk Sp. v. Aelb.
|
Claes † 1405.

verl. 1405. Dirk schep. 1414—32.
1439. |
verl. 1451. 1497. Jacob schep. 1451 - 97. † 1503.

verl. 1431. Claes schep. 1442 † 1451.
|
Alijd tr. Aernt Spiering. verl. 1451 † 1494.
|
Dirk verl. 1494.

	Aert.
	Aert schep. v. Gorcum in 1537, thesaur. 1538, burgem. 1544. † 1449. Zijne douair. was Margaretha N.
Hugo.	Claes, oom van Arent in 1481.
verl. 1481. Arent neef v. Claes verl. met Herpt in 1494 † 1495.	Aert in 1512; schep. in 1519—23.
	?
verl. 1495. Hugo. 1517.	Jan. verl. 1529 † 1570.

G. A. SIX.

Geslachten Spiering en Oudheusden. Den belangstellenden vrager dien ik te verwijzen, naar de opgegevene bronnen, in den Indicateur Nobiliaire de Belgique, de France, de Hollande, etc. Bruxelles et la Haije. 1869. — Omtrent beide geslachten berusten, zoo als men daar zien kan, in de openbare bibliotheken van België nog veel handschriftelijke bescheiden.

Maastricht. A. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

Gesl. Quarebbe of Quaderebbe. (XXIII. bl. 271). Het kasteel Quaderebbe lag een mijl ten westen van Leuven. Het daarbij liggende Erps, waartoe het behoorde, werd in 1644 tot een graafschap verheven.

Het geslacht Q. was een oud regeringsgeslacht van Leuven, zoo als blijkt uit de volgende lijst, opgemaakt volgens Butkens Troph. de Brab.

1327 Gilles de Q. dross. v. Brabant.

1335 Pierre de Q. chef maj. de Louvain.

1402 Waulthier de Q. ridder.

1407 » » » burgem.

1562 Pierre de Q. gentilh. de Charles V. en 1564, qui avait bouche en cour.

Butkens noemt ook, tusschen 1346 en 69, Henri en Waulthier de Q. en een Henrij de Q. sire de Bierges als edellieden.

G. A. SIX.

Geslacht Quarebbe. (Vgl. XXIII. bl. 271). Van dit geslacht, 't welk voerde: *d'azur au chef d'argent, chargé de* 3 *maillets de gueules, rangés en fasce,* geeft Petrus Divaeus, Rerum Lovan., lib. 2, p. 83,

84. berigt: Nobilissima hæc Familia Clarissimos semper Equites habuit, quam originitus Patriciam esse, adque hanc Tribum pertinere Insignia demonstrant [1]). Quoniam verò plerumque Consilio Ducali præfuerunt: inde evenisse credo ut raro magistratum Lovanii gesserint.

Ægidius, Eques, floruit Bellis Anglorum in Francos circa 1338. teste Froissardo. (Vgl. Butkens, Troph. II. 176.)

Henricus, Senator 1339. (Vgl. den Index.)

Henricus, Eques, sub Wenceslao floruit 1372.

Walterus, Eques, Scabinus 1402. 4. Senator 1401. 3. 5. 7. 9. Jacet cum uxore in Choro Ecclesiæ S. Jacobi Lovanii, sub Sarcophago, cui infixa est lamina ænea, exhibens Epitaphium sequens:

Hier leyt begraven Heer Wauter van Quaderebbe, Ridder was, die sterf in 't iaer MCCCC. en X. den X. dach van October. En Vrouwe Margrite Van Oppem [2]), Heer Wouters Wyf van Quaderebbe was, Ridder, die sterf in 't iaer MCCCC. en LII. den IV. dach van Julius. Bidt voor de Ziele.

Walterus, eorum filius, Eques, duxerat Margaretam De Berlaer [3]). Jacet Sepultus Herentaldi cum tribus filiis, Arnoldo, Antonio, & Joanne, ubi exstat Epitaphium hoc:

---

[1]) Le magistrat de ceste ville (Lovain), consiste en l'officier du duc, qu'on nomme Mayeur, et sept Echevins, qui anciennement, estoient choisis de sept Lignages patrices nobles, qui avoient ceste prerogative, que personne ne pouvoit estre admis au magistrat, et gouvernement de la dicte ville, s'il n estoit issu par masle ou femelle d'aucune d'icelles, de sorte que ces familles estoient comme le seminaire du magistrat. (Troph. de Brab. II 386.) Aan den zesden stam, dien van Gielis: *de sinople au chef d'argent, chargé de 3 maillets de gueules*, was die van Quaderebbe vermaagschapt.

[2]) Leden van dit geslacht komen herhaaldelijk onder de brabantsche edelen en leenmannen voor. Joos van Ophem was meier van Leuven in 1339, Jan van Ophem in 1369. In 1403, 30 mei, komt in eene oorkonde bij Butkens, Troph. I. 522, onder leenmannen voor: Iean d'Oppem, chevalier, conseiller et maistre d'hostel de la duchesse Jenne, vermoedelijk dezelfde met Jean van of d' Ophem, chlr., die in 1371 den slag van Bastwiller bijwoonde en van 1378 tot 1418 herhaaldelijk amman van Brussel was. Ibid. I. 490, 493, 541, 671, II. 427.

[3]) Troph. cit. II. 181. Dochter van Jan Berthout van Berlaer, hr. van Helmont, gedurende zijn huwelijk met Geertruid Cottrel, vrouwe van Gestel en Asten, verwekt bij Marg. v. Veenhuysen gez. Verreycken, dr. van Hubert v. Stakenborch-Boisschot. Vgl. Suite du Suppl. au Nobil. d. P.-B. IV. 59.

Ws-reveeHs r,aeE.oe ueWntaQvte' oar ebuəunr n Ridder, die sterf 1478. 10. Julii.

Petrus, Eques, filius Joannis, & Margaretæ Vyts, filii Joannis Equitis, & Margaretæ De Schoonhoven [1]), (qui Joannes erat filius Walteri, Equitis, & Margaretæ De Berlaer,) Prætor Lovaniensis 1560. deinde Præfectus Bredæ. Obiit improlis 1574. Duxerat Joannam 't Seraerts, filiam Antonii, & Margaretæ Pot.

Deze laatste komt bij Petr. Divaeus, Rer. Lovan., lib. 1, cap. 7, p. 10, in 1556, bij Butkens, Troph. I. 388, in 1562 als meier van Leuven voor; ook bij mr. Guil. Willems, Meyers, borgem., schepen., enz. van Loven, Loven 1667, bl. 8: Ir. Pieter van Quarebbe, wort van de Magestraet gegunt een pensioē van 80. rinsguldens 1560.

»Den twintigsten van sprockelmaandt 1568, zegt van Goor, Beschr. van Breda, bl. 141 143, is Pieter van Quaderebbe, heer van Berchem, meyer van Loven, te Breda gekomen als stadvoogd [2]), en als afgevaardigde des konings van Spanjen, om de Stadt en 't Landt van Breda in beslag te nemen, die op den twaelfden van zomermaandt den eedt van getrouwigheid ontfing, naa dat op den elfden van bloeymaandt te vooren, aldaer in bezetting gelegt waren twee benden italiaensche ruyteren van Camillo de Gonzaga graef van Nivellaro, en van den graef van St. Sigondo. Hy brantschatte de stadt, die vervolgens eene goede somme gelts aan den koning moest opbrengen. Hy beschreef mede de dorpen der baanderye, ten eynde zy genoegzaam volck zouden bezorgen, om aan de wallen te wercken, en dwong de stadt aan ieder arbeyder anderhalven stuyver daags te betalen.

»Peter van Quaderebbe, op den 25sten van zomermaandt 1570, in 't overgaen van Dordrecht, werwaerts hy als stadvoogd verzonden was, van 's Prinsen krygsvolk gevangen zynde, die daarnaa te Buren in de gevangenis stierf, wierdt Adriaen d'Estourmel, heer

[1]) Dumont, Fragm. généal. IV, Gand 1862, heeft p 4: Adrien Vyts ép. Pauline v. Halmale, dont Marg. Vyts, ép. 1. Jean de Quaderebbe, 2. Pierre v. d. Dilft, Butkens l. c. II. 40, 41: Henry de Schoonhove chlr. 1422. esp. Beatrice s' Herclaes, dont Margarete, esp. 1. Jean de Harsi etc. 2 esp. Jean de Quaderebbe.

[2]) Conseil des Troubles. vol. I. Sommaire des actes du Conseil. fol. 1. Pierre de Quaderebbe, commis au gouvernement et superintendence des ville chasteau et terre de Breda. Lett. de comm. 3 fev. 1567 v. st. 1200 l. de 40 gr. par an.

van St. Remy, van den hertog van Alba, tot stadvoogd van Breda aangestelt."

Meer bijzonderheden over zijne gevangenneming geeft, met aanhaling van bronnen, dr. Schotel, in Kerkelijk Dordrecht, I. 47—58. Zie ook Groen v. Pr., Archiv., 1re sér., table d. mat., en Gachard, Rapp. sur les Archiv. de Lille, p. 392, die ook herhaaldelijk melding maakt van Jacques Quaetrebbe, die 1506—7, in Gelderland en Brabant diende, en voorkomt als *capitaine de piétons*, *capitaine de Weesp*, enz.

Hij was zeker dezelfde met Pierre de Quaderebbe, die, met André de Wassenaer, Henry d'Isendorn, Frederic de Rommerswaele, e. a., tot den hofstoet van keizer Karel V behoorde, toen die vorst, in 1546 en 1547, tegen den hertog van Saksen en den landgraaf van Hessen optrok, en genoemd wordt onder de Gentilshommes Flamands, Allemands, et Bourguignons, qui avoient Bouche en Cour (Suppl. aux Troph. de Brab. I. 114). Zijne vrouw, Johanna t' Seraerts, hertrouwde met Willem Brant, schout van Liere (te Water, Verb., 4de st. bl. 454; vgl. v. Lom, Beschr. v. Lier, bl. 62, 118) die een zoon was van Arnoud Brant, heer van Olmen, Bauwel, enz., en van Clara van Liere (Troph. cit. I. 655). Johanna t' Seraerts was eene zuster van de vrouw van Engelbert v. Oyenbrugge (broeder van Anna v. O., gehuwd met Jan Pipenpoy, heer van Merchten, burgemr. van Brussel, gest. 1557), gest. 25 maart 1576, oud 75 jaren, en begraven in de abdij van Grimbergen: »Il s'étoit marié à Bruxelles le 12 fév. 1526 avec Catherine t' Seraerts, morte le 28 août 1583, à 74 ans, et inhumée à Grimberghe auprès de son mari. Elle étoit fille d'Antoine t'Seraerts alias Haenkenshooft, conseiller au conseil de Brabant, mort le 18 mars 1532, et de Marguerite Pot, morte le 27 août 1540." (Suite du Suppl. au Nobil. des Pays-Bas, I. 168. Vgl. de Rouck, Herauld, bl. 194.) N.B. Volgens te Water, t. b. a. p., heette de moeder van Johanna t'Seraerts voornoemd, Henrika van de Werve, haar vader, Jacob, drost van Breda.

Nog worden vermeld:

Gilles Sire de Quaderebbe et Franco son frere, onder de brabantsche edelen en leenmannen ten tijde van hertog Hendrik III, 1248—1261, bij Butkens, Troph. I. 277.

Henry Happaert de Quaderebbe en Simon de Quaderebbe bevonden zich 1288 in den slag van Woeringen. Onder de brabantsche edelen en leenmannen van dien tijd worden genoemd, Simon et Henry de Quaderebbe en Henry Happaert de Quaderebbe; onder de regering van hertog Jan II, 1294—1312, Jean et Henry de Quaderebbe; onder die van Jan III, 1312—1355, Gilles de Quaderebbe Sire de Bierges [1]), Henry et Simon de Quaderebbe; onder die van Johanna en Wenceslas, 1355—1406, Henry et Wautier de Quaderebbe en Henry de Quaderebbe Sire de Bierges. Zie Butkens, l. c. I. 313, 321, 343, 344, 369, 382, 421, 428, 432, 459, 461, 490, 493, 537, 539, 671.

Heer Jan van Quaderibbe, ridder, heer Goort van Quaderibbe, die beide in 't jaar 1316 poorters van Leuven werden (Willems, t, a. p., na bl. 211), Gillis de Quaderebbe, Chlr., drossart de Brabant 1327 (Suppl. aux Troph. cit. l. 163), Pierre de Quaderebbe, meier van Leuven 1335 (Troph. cit. II. 387).

Le village de Bierges proche de Wavre est situé sur une éminence d'où il y a une vuë très agreable sur la Thyle, qui l'arrose. Jean Blondeau [2]) en parle en ces termes.

»La seigneurie fonciere de Bierges releve en plein fief de la »baronnie de Baudou en Haynaut, avec les arrierfiefs en dependants, »et at esté cy-devant possedée par la famille de Quaderebbe, dont »je trouve souz le duc Jean III. Jean de Quaderebbe, et souz la »duchesse Jenne Henry de Quaderebbe seigneur de Bierges.

»Elle at esté depuis partagée et appartenu au seigneur de Som»bref [3]), et à Bartholome Tseraerts [4]), puis aux maisons d'Ittre

---

[1]) Henry de Walcourt sire de Faverchines 1313. 34. 39. esp. N. de Hellebeke: Agnes 1341. esp. Gillis de Quaderebbe Sire de Bierges. Elle estoit veufve 1348 Troph. cit. II. 111.

[2]) Syndic ou pensionaire de Nivelle, Descript. du Brabant-Wallon. MS.

[3]) Marg. de Sombreffe esp. Louis Sire de Diepenbeke fils de Jacques: Henry Sire de Diepenbeke, Rechem, Lets etc. Advoué de Los esp. 1362 Jenne fille du sire de Trasignies. 2. Marie fille de Henry de Quarebbe lez Bruxelles, mort sans enfants, envers 1397. Il legua Diepenbeke à son cousin Willaume de Sombreffe. Troph. cit. II. 204.

[4]) Butkens l. c. II. 269, 270, heeft: Daniel de Crainhem Chlr. Sire de Wemmele esp. Agnes fille de Gillis de Quaderebbe Sire de Bierges.

»et Baillencourt, à present elle appartient à celle de Ulloa seigneur »de Limale par acquest qu'elle en à fait du comte de Lignarez." (Vgl. Suppl. aux Troph. cit. I. 332, 371, II. 30)

Le droit de patronage apartient d'ancienneté au monastere d'Affligem auquel il a été donné par les premiers ducs de Brabant.

On trouve Henri de Quaderebbe Sire de Bierges entre les nobles qui assisterent en 1372 à l'assemblée de Cortembergh. Voyez les Diplomes Belg. d'Aubert le Mire liv. 2, ch 98, p. 420. (Le Roy, Le gr. théatre prof. du Brab.-Wallon, liv. 3, p. 65.)

La seigneurie d'Erps avec titre de comté est située dans le territoire de Vilvorde à une lieuë et demie de Louvain et à trois de Malines. Elle a longtems apartenu à l'illustre famille de Boisschot. Le roi d'Espagne Philippe IV. l'érigea en comté avec son annexe Quarebbe le 31 dec. 1644, en faveur de messire Ferdinand de Boisschot, baron de Saventhem, seigneur d'Erps etc. (Suppl. aux Troph. cit. I. 177, 366). Troph. II. 131, wordt nog, in huwelijksvoorwaarden van 1457, gewag gemaakt van: la Court, dicte vander Bruggen, gissante à Quaderebbe, avec basse seigneurie et reliefs, vaillants outre les quatre cents Clinckaerts.

M°.

Geslacht van der Hult. (Vgl. XXIII, bl. 110.) De afstammelingen van Joos van der Hult, Godschalksz, schepen te Zevenbergen, en van Mechteld Pyll, Jansdr., vindt men bij Balen, Beschr. van Dordrecht, bl. 1200, 1201.

M°.

Geslacht Rovelasca. (XXIII, bl. 216.) De heer Six kan omtrent dit geslacht bescheiden vinden:

1°. op de Bibliothèque royale, section des manuscrits à Bruxelles, en

2°. te Antwerpen, Bibliothèque de la ville.

Maastricht. A. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

Geslacht Rovelasca. Huyttens, l'Art de vérifier les généal. des familles belges et hollandaises, verwijst voor dit geslacht naar Azevedo, généalogie Van der Noot, p. 158.

Men zie voorts Le grand théatre sacré de Brab., t, I. p. 214. Epitaphe en l'église de Ste. Gudule à Bruxelles.

Monumentum.

Nobilis ac generosi Viri ANTHONII ROVELASCA, Serenis. Archid. Alberti & Isab. Clar. Eugen., Belgar. Princip. Thesaurarii ac Magistri Cameræ, nec non Dominæ ANNÆ MARIÆ MILLER, ejus conjugis, atque eorundem hæredum, obierunt ille 6, Julii 1640. hæc....

Quartiers.

Rovelasca, Brevia, Openbergh, Pinsen, Miller, Groenenbergh, Waekendael (sic), Van Ameronge.

Ibid. t. II. pt. 1. p. 75. Vis-à-vis la Chapelle de Ste. Croix, à l'église de St. Jacques à Anvers, contre le premier Pillier sur une pierre sepulchrale de marbre.

GASPARI ROVELASCO, Domo Mediolanensi, avis tritavis ibidem claris nato, Antverpiæ Urbium Urbe, quam Consul difficillimis temporibus feliciter rexit, Patre Hieronimo, viro præstante, matre Joanna van Valckendael, præclara inter Ultrajectenses stirpe [1]), denato Ao. CIƆ. IƆC. VII, cum ann. esset LXVII.

Nec non ELISABETHÆ VAN KESTELT, quæ ann. LII. devixit Ao. CIƆ. IƆ. XCVIII.

Conjugibus
ad. ann. XXXIII. concordibus.

Parentibus bene meritis Joanna & Elisabetha liberi, hæredesque mæsti Poss.

Vis-à-vis la dite Chapelle de Ste. Croix sur une pierre sepulchrale.

GASPAR ROVELASCO hujus Urbis Senator.

Et ELISABETHÆ VAN KESTELT, conjugi chariss. lectissimæ matronæ ac bene de se meritæ sibi & suis posuit.

---

1) Tresorier 1587—89, schepen 1591—95, 97—1601, 1603—4, 1606—7. (toen hij stierf en door Hendrik van Halmaele, ridder, werd vervangen), burgemr. 1605. Butkens, Troph. II. 513—517. Van 1553—1575 komen leden van de geslachten Groenenbergh en van Kestelt onder den magistraat van Antwerpen voor. — M. Jacques van Bueren was daar schepen, 1638, 39, 41, 44—50, burgemr., 1642, 43, 51, 53. Troph. cit. — Een geslacht van Valckendael vind ik genoemd bij Goudhoeven, bl. 151, en v. Leeuwen, Bat. III., bl. 856, 877, Burman, Utr. Jaarb.

Vixit illa ann. LII. Obiit 13 Novembris M. D. XCVIII. Ille eam secutus est. . . .

Ibid. t. II. pt. I. p. 204. Inscription dans l'église du village de Ranst.

Messire Jacques de Varick, Sr. de Ranst & de Milleghem, Conseiller & Maistre aux Requestes ordinaire du grand Conseil à Malines, & Dame Joanna Rovelasca sa Compaigne, Dame des dits lieux, le XV. Juillet anno 1616. Zie van dit geslacht Varick, te Water, Verb. 111. 356, en de aldaar aangehaalde bronnen.

Charles de Renialme, qui de sa femme Françoise de Bomberghe, fille de Corneille et d'Agnès Peeters dite Vrancx, laissa, 1°. Corneille de R., 4°. Elisabeth de Renialme, morte le 8 sept. 1557. Elle avoit épousé Jean Baptiste Schotti, né à Venise le 30 août 1532, remarié en secondes nôces l'an 1558 à Jeanne Rovelasca, et mort à Utrecht le 9 oct. 1599. Il étoit fils de Rigo Schotti, et de Peregina Faillery. Suite du Suppl. au Nobil. d. Pays-Bas, t. IV. p. 38, 39. Vgl. Théatre Sacré de Brab. t. II. pt. I. g. 50. — Over de geslachten Schott, Schotte, en over dit geslacht Schotti zie men Théatre sacré de Brab. cit. t. I. p. 58, 70, 201, 8, 15, 37, 72, 301, 77, t. II. pt. I. p. 50, 60, 103, 94, 95, 96, 206, 11, waarmede men dient te vergelijken, v. d. Leene, Théatre d. l. nobl. du Brab., de ongecastreerde uitgave, Liége (Brux.) 1705, 3me partie.

Het wapen van Rovelasco ziet men onder de kwartieren van Carel Frans Boot van Velthem, gest. 17 aug. 1719: Boot, Bourgeois, Berchem, Rovelasco, Maes, Sivery, de Corte, Boot, in Théatre sacré cit. t. I. p, 383, pl. n°. 1. Het is daar: d'azur à l'épervier (faucon?) essorant d'argent, perché de même.

M°.

V R A G E N.

Geslacht van Holsteyn. Mededeeling wordt verzocht van den naam van den echtgenoot van Anna Catharina van Holsteijn, dochter

van O....? v. H. en Anna Idzerda van Burmania, benevens opgave van geboorte-, huwelijks- en sterfjaar, zoowel van hem als van de hiervoren genoemde personen. B.

Geslacht Bleiswijck. Wie was de moeder van Madelena van Bleiswijck, Dirksdochter, echtgenoot van Dirk Sonk, schout van Delft en heemraad van Delfland in 1487, en welk wapen voerde zij? B.

Geslacht van Lockhorst. Opgave wordt verzocht van de namen enz. der echtgenooten en kinderen van Hendrik van Lockhorst, Huijbert van Lockhorst en Maria Verboom en Jan van Lockhorst. De drie genoemde leden der familie van Lockhorst waren kinderen van Pieter van Lockhorst, Boudewijnszoon, baljuw en dijkgraaf van Amstelland, en Maria Cruydenier, Huijbertsdochter, (zie Ferwerda, genealogie Cruydenier). B.

Geslachten Bouquet, Scheltus en van Staveren. Frederik Bouquet tr. 1° Maria Christoffelina Scheltus, 2° Maria van Staveren. Kan ook iemand opgave verstrekken van geboorte-, huwelijks- en sterfjaar van genoemde drie personen, met beschrijving van de door de geslachten Bouquet en van Staveren gevoerde wapens? F. Bouquet leefde in den aanvang der 18e eeuw, waarschijnlijk te 's Gravenhage. S.

Splinter van Nyenrode. Den xvjen Novemb. 1619, dijnsdagh. Sijn ten huyse van Splinter van Nyenrode, herbergier aen Ste Marien kerckhoff, bij malcanderen vergadert geweest Gerrit van Leeuwen, borduerwercker, woonen̄ in den Keyser; Symon enz. Welcke voorn̄ persconen men weet de factien van̄ Arminianen zeer te stijven en̄ toegedaen te zijn. Vervolging der Remonstranten in Land en Stad van Utrecht, 1619 enz. Uit het Archief van Hilten medegedeeld in Kron. v. h. hist. gen. te Utr., XXVI J., 1870, 6e ser., 1e dl., bl. 327.

Waar moet deze Splinter in de genealogie van Nyenrode geplaatst worden? Onder de bastaarden? M^O^.

MENGELINGEN.

Rekenmachine (XX, blz. 320). De vrager naar de rekenmachine kan hierover veel vinden in de volgende werken.

Leupold Theatrum Arithmetico-Geometricum. Leipzig, 1727 S. 27. — Klügel, Mathematisches Wörterbuch. Erste Abtheilung. S. 741. (Instrumental-Arithmetik). — Borgnis, Traité complet de mécanique appliquée aux arts. Des machines imitatives. § 693, § 703. (Arithmetische Maschine Pascal's und Clairaut's Machine zur Construction höherer Gleichungen). — Thomas, Machine à calculer nommée arithmomètre. Bulletin de la Soc. d'encouragement, 21e année. Nov. 1822. P. 355, Pl. 232. (Vervollkommnete Maschine Pascal's). — Babbage, Ueber Maschinen und Fabrikwesen. Berlin 1833. § 215. — Dingler's Polytechn. Journal. Bd. 47, S. 441, 1832. — Ernst, Planimeter (nach Gonella) in Morin's Notice sur divers appareils dynamométriques. Paris 1841, P. 32, § 19. — Dr. Roth's Rechnenmaschinen (Addiren und Subtrahiren). Das Vollkommenste der bis jetzt gemachten Verbesserungen der Pascalmaschine, Dingler's Polytechn. Journal. Bd. 91, S. 19, 1844. — Mosely, Rechnenmaschine (auf Ernst's Planimeter basirt) für die sechs arithmetischen Grundoperationen. Polytechn. Centralblatt. S. 1458, 1847. — Wetli's Planimeter. Zeitschrift des österreichischen Ingenieurvereins. Jahrg. 1850 S. 49. — Rechnenmaschinen und Planimeter im »Amtlichen Berichte der Zollvereins-Commission über die Londoner Industrie-Aufstellung von 1851." Ersten Theil, S. 628. (Besonders wichtig wegen der geschichtlichen Notizen über die Planimeter von Gonella (1825), Wetli, Ausfeld, Hansen etc. — Maurel und Jayet, Rechnenmaschine. (Für die vier Species, welcher der Preis von 1000 Franken von der Pariser Akademie zuerkannt wurde). Dingler's Polytechn. Journal. Bd. 120, S. 100, 1851. — Amsler, Polarplanimeter. Dingler's Polytechn. Journ. Bd. 140, S. 27 und 321, 1856; ferner Bd. 141. S. 29, 326 und 330, 1856; endlich auch Hannoversches Architekten-Vereinsblatt. Bd. 7, S. 190. — Scheutz (der Schwede), Rechnenmaschine. Mitgetheilt vom Dr. Meidinger. Dingler's Polytechn. Journal. Bd. 156, S. 241 und 321, 1860.

Dr. Moritz Rühlmann zegt onder anderen hiervan:

Alle zur Zeit bekannten Maschinen und Instrumente, um Rechnungen mit Hülfe mechanischer Mittel auszuführen, sind in ihrer Thätigkeit entweder auf die sogenannten arithmetischen Grundoperationen beschränkt, oder erstrecken sich auf die Berechnung mathematischer Zahlentafeln, einschliesslich der Lösung gewisser höherer Zahlengleichungen, oder endlich bezwecken sie die Berechnung des Flächeninhalts beliebiger ebener Figuren. In letzterem Falle giebt man ihnen gewöhnlich den Namen Planimeter.

Fast zu allen Zeiten sind Rechnenmaschinen der Tummelplatz scharfsinniger mathematischer und mechanischer Köpfe gewesen, weshalb sich auch unter denen, die sich der Auflösung dieses mehr interessanten als wichtigen Problems beschäftigen, Namen vorfinden, die auch sonst Berühmtheit erlangen, wie Pascal (1642), Leibnitz (1673), Poleni (1709), Leupold (1727), Babbage (1828) u. A.

Das Princip, worauf sich die bis jetzt bekannten Rechnenmaschinen gründen, besteht entweder (bei dem gemeinen Rechnen) in der unmittelbaren Nachahmung dessen, wie der Mensch nach dem decadischen Zahlensysteme zu rechnen pflegt, oder es ist (bei Tabellenberechnungen) die sogenannte Differenzenmethode in Anwendung gebracht, oder endlich es wird (bei Flächenberechnungen) ein Stift benutzt, der auf den Mechanismus der Maschine durch seine Bewegung wirkt, die entweder nach zwei auf einander recht- oder schiefwinkligen Richtungen (Parallelcoordinalen) oder so erfolgt, dass die eine Bewegung fortschreitend, die andere gleichzeitig drehend ist (Polarcoordinaten).

Raum und Zweck machen es unmöglich, hier auf die nähere Beschreibung dieser Maschinen einzugehen, wozu die vorher citirten Quellen dienen können.

Wir reihen daher nur einige Notizen an, welche sich auf die beiden Rechnenmaschinen von Pascal-Roth und Babbage-Scheutz beziehen, die sich in der Neuzeit (nächst den Planimetern) besonders bemerkbar machten.

Die Roth'sche, zum Addiren und Subtrahiren bestimmte Maschine gleicht der allgemeinen Anorduung nach ganz dem bereits beschriebenen und abgebildeten Schäfer- und Buddenberg'schen Hubzähler.

Speciell unterscheidet sie sich jedoch einmal dadurch, dass auf jede Sperradaxe noch eine besondere Scheibe mit (bei dem Exemplare der polytechnischen Schule 20) gleich weit von einander abstehenden Schubstiften oder Steigradzähnen befestigt sind, wodurch es möglich wird, jede Sperrscheibe für sich allein zu verschieben; ein anderes Mal unterscheidet sie sich darin, dass die gewählte Bezifferung der Zifferblätter eine verschiedene ist (bei dem genannten Exemplare zweimal die natürliche Zahlenreihe von Null bis Neun), sowie dass endlich auch jede Sperrscheibenaxe mit so viel (im erwähnten Exemplare *Zwei*) Schubzähnen versehen ist, dass sich (dem gewöhnlichen Rechnen gemäss) nach je zehn fortgeschobenen Stiften oder Zähnen die daneben stehende Sperrscheibe, welche die nächst höhere Zahlenclasse des decadischen Systems repräsentirt, um eine Einheit selbstthätig verdreht.

Das erwähnte, der polytechnischen Schule in Hannover gehörige Exemplar der Roth'schen Maschine zum Addiren und Subtrahiren von benannten Zahlenwerthen (Thalern, Silbergroschen und Pfennigen) bis zu 999999 (Thalern) hat neun Zählscheiben (nämlich drei für die Pfennige- und Groschenrechnung und sechs andere für die Einer bis Hunderttausender), dabei $15\frac{3}{8}$ Zoll. engl. Länge, $2\frac{5}{8}$ Zoll Breite und $\frac{5}{8}$ Zoll Dicke, und gleicht bis auf die Anordnungen zum Subtrahiren der in Dingler's Polytechnischem Journal Bd. 91, Taf. I, Fig. 1: gegebenen Abbildung, welche eine Maschine darstellt, die nur zum Addiren bestimmt ist, dabei aber auch nur acht Zählscheiben enthält.

Die neueste Tabellen-Rechnenmaschine der Herren G. und E. Scheutz in Stockholm ist eine eben so sinnreiche, wie compendiöse Combination von Zählapparaten der vorschriebenen Art, mit der ein Mechanismus verbunden ist wodurch die berechneten Tabellen (durch Stahlstangen in Bleiplatten) für den Druck gleich stereotypirt werden können. Der rechnende Theil besteht aus 15 neben einander vertical stehenden Axen (Wellen), wovon an jeder 5, also an sämmtlichen Axen überhaupt 75 [1]) Zählschreiben angebracht sind, die man in fünf Horizontalreihen aufgestellt hat.

---

[1]) Babbage's Maschine sollte im Ganzen 126 Zählringe bekommen. Dessenungeachtet scheint die Scheutzmachine mehr zu leisten.

Die Bewegung der Zählscheiben wird mit Hülfe von Kegelrädern und Hirnräder von einer ausserhalb liegenden Axe übergetragen, welche durch Handkurben in Umdrehung versetzt wird.

Fur den Abdruck sind über der Maschine acht Letterwalzen angebracht etc., hinsichtlich welcher in unsere Quelle (Dingler, Bd. 156, S. 322 u. s.) nachzulesen ist und wobei sich auch eine unvollkommene perspectivische Abbildung der Maschine auf Taf. V. daselbst befindet.

Die ganze Maschine nimmt einen Raum ein, der etwa 6 Fuss lang, 2 Fuss hoch und 2 Fuss tief ist, und wird fur den Preis von 2000 Pfd. Sterling auf Bestellung geliefert.

Mittelst einer solchen Maschine will ein Ingenieur Gravett bereits eine Reihe nützlicher Tafeln, unter anderen fünfstellige Logarithmen von 1 bis 10000, berechnet, ferner Zahlengleichungen höherer Grade aufgelöst haben, welche rationelle Wurzeln besitzen, etc. etc.

Nach Angaben des Astronomen Airy berechnete Scheutz's Maschine in 1 Stunde 15 Minuten eine Tabelle über Leibrente und stereotypirte sie in dieser Zeit auch, während allein das Rechnen auf gewöhnlichen Wege 2 Stunden 55 Minuten Zeit erforderte.

Ebenso vermag die Maschine 15 dem Decimalsysteme angehörige Zifferstellen zu berechnen und zu drucken, sowie auch solche, die in Grade oder Stunden eingetheilt sind.

In England soll man Scheutz's Maschinen bereits regierungsseitig in statistischem Bureaux benutzen. Von den bisher bekannten Maschinen zur Ausführung der arithmetischen Grundoperationen unterscheidet sich Scheutz's Tabellen-Rechnenmaschine noch dadurch, dass sie nicht, wie diese (auch die Roth'sche), grosse und oft anstrengende Aufmerksamheit seitens der Person voraussetzt, welche mit der Maschine arbeitet.

Onlangs kwam mij nog het volgende in handen:

Labosne. — Instruction sur la règle à calcul, contenant les applications de cet instrument au calcul des expressions numeriques, à la résolution des équations du 2e et du 3e degré, et aux principales questions de Trigonometrie.

A. C. DE GRAAF.

Anneke tooverheks (XXI, bl. 479, 633; XXII. bl. 581). Te Bergeijk en omstreken is dit meisjesspel onder den naam van *Hanneke* (oudtijds ook *Jenneke*) *tooverheks* bekend en heeft op de volgende wijze plaats. Het spel begint met aftellen. Zij, op wie bij de eerste aftelling het laatste woord valt, is tooverheks, terwijl zij, die bij de tweede aftelling het laatste woord krijgt, moeder van al de medespelende kinderen is. De moeder begeeft zich met haar kroost in een op den grond getrokken kring, welke hare woning voorstelt: de heks maakt middelerwijl eenen anderen dergelijken voor zich. Nu komt de heks bij de woning der moeder aan en zegt: »klop, klop!" waarna de moeder vraagt:

Wie is er aan?
A. Hanneke Tooverheks.
Wat komt die (deze) doen?
A. Een kooltje vuur halen.

Er is geen vuur, kom straks maar eens terug (weêrom). Onverwijld gaat de heks de tweede maal tot de moeder, wanneer dezelfde zamenspraak en afwijzing plaats heeft. Nu geeft de heks aan de moeder een derde bezoek, waarbij de eerste weder zegt:

»Klop, klop!"
de moeder Wie is daar?
A. Hanneke Tooverheks.
Wat komt die doen?
A. Een kooltje vuur halen.
Er is geen vuur.
A. 'k Heb uwen schoorsteen toch zien rooken.
Dit waren maar warm' assche; maar (doch) kom dan maar binnen.

De tooverheks, soms met oude kleederen opgetakeld, binnen gekomen zijnde, zegt op heel vleienden, temenden toon: Wat hebde (hebt gij) toch schoone lieve kindertjes!

de moeder: Ja.
de heks: Mag ik er één van hebben?
de moeder: Neen, want ge hebt er niet voor te eten.
de heks: Jawel! ik heb, pannekoek, krentebollen.

(Soms worden nog andere lekkernijen opgenoemd).

Middelerwijl heeft de heks een der aanwezige kinders opgenomen

of is er een tot haar genaderd, hetwelk vertelt, zoo veel lekkernij te eten te hebben, dat alle kinderen medegaan. Na eenige oogenblikken komen zij echter te gelijk bij de moeder klagen, omdat zij wel slagen maar niets te eten krijgen. De hierover in schijn vergramde moeder loopt nu de heks achterna, geeft haar, bij inhaling, eenige klappen en het spel is uit.

P. N. PANKEN.

Zonderlinge posten uit rekeningen (XXIII, bl. 48). Wij begrijpen de zinsnede »ontvangen van dat Marieke Jan Voghelaers op *ghewogen wort voir dat H. hout* VI mud tarwe" aldus, dat M. J. verpligt was aan Goedereede zekere hoeveelheid (een tiend) op te brengen. In 1515/16 geschiedde dit in zes mud tarwe; voor d. i. bij of op het H. hout (kruis) zwoer zij, dat de tiend dit jaar 6 mud was. Elders laat men nu nog op het kruis zweren door het opleggen van de twee voorste vingers van de regterhand.

J. D.
―――
L.

Eene zeeslang in 1632. (Vlg. A. R. I.; XXII, bl. 480; XXIII, bl. 167). Verzeichniss Nr. 159 des antiq. Bücher-Lagers der Otto'schen Buchhdl. in Erfurt, Naturwissenschaften, Novemb. 1872, vermeldt, Nr. 95, J. G. Fischer, Familie der Seeschlangen, m. 3 color. kpfrtaff. (Ausschn.) 4. Hamb. 1856, en, Nr. 334, Ph. Schmidt, Beiträge zur ferneren Kenntniss der Meeresschlangen. m. 7 Taff. (Ausschn.) 4. Hamb. 1852.

M°.

Vogelenlied, vogelpoëzij, vogelrijmen. (XXII, bl. 60, 211, 378; XXIII, bl. 46). In de Meierij van den Bosch vertaalt men den verwijtingsroep, welken de zwaluw met haar kwinkeleeren wil te kennen geven, als zij in het voorjaar uit verre landen hier is teruggekeerd, aldus:

Als ik vertrok van hier
Dan is alles vol, schop en schuur;
En als ik weer kom hier,
Dan is alles leeg, schop en schuur.

Het gezang van den leeuwerik, hetwelk hij laat hooren wanneer hij slechts even in de lucht opgevlogen is, verstaat men aldus: Duvel, duvel, duvel! (duivel).

Hooger gestegen zingt hij: Lieve Heerke (Heertje)! mag ik in den hemel komen? Ik zal 't mijn leven niet meer doen, (namelijk »duivel" roepen.)

P. N. PANKEN.

VRAGEN.

Camera obscura. Constantijn Huygens maakt in de Korenbloemen (I. 210. ed. Bilderdijk) melding van de camera obscura. Vindt men daar al vroeger melding van gemaakt bij nederlandsche schrijvers? Huygens zegt:

Loop ick over van geruchten,
Die ick melden met genuchten,
Die ghy sonder afsien meught
Mengen onder ander vreughd;
'k Sal u 's werelds meeste maeren,
Binnens muers doen wedervaeren,
Soo men door 't gelasen gat
't Leven van de dingen vatt,
Die sich op het heetste dagen
Buytelende binnen dragen. (d. i. die het onderste boven worden gezien.)

T.

Slingeren van gebouwen bij harden wind. Is het waar, dat torens en hooge schoorsteenen zich bij harden wind bewegen (slingeren), en waar is over die beweging iets naauwkeurigs te lezen?

T.

Laken scheuren. In een begravingboek (berustende bij den burgerlijken stand te Utrecht) leest men het volgende:

(Weeskerk) 25 December, Anno 1774. »De Eerw. Heer Dionisius Du Toict Predikant in de Nederduitsche Hervormde Gemeente binnen deeze stadt, op de Kromme nieuwe graft bij het »Latijnsche school, laat geen vrouw of kinderen na. Gezonken »*f* 100 . · . . . . 16 ellen laken gescheurt."

Wat kan de bedoeling hiervan zijn, en was zulks meer de gewoonte? Met wie was ds. Dionisius du Toict gehuwd geweest?

Amsterdam. J. G. DE G. J. JR.

Signorken. In »Prael-Treyn, Plegtigheden, Vreugdefeesten en Vercieringen van het Vijftig-Jaerig Jubilé der Martelie van den Heyligen Rumoldus, Apostel en Patroon der stad Mechelen" vind ik opgeteekend: »By den Reuzen-Treyn etc. hebben wy ook gevoegd het afbeeldsel van het vermaerd *Signorken* ofte den *vuylen bruydegom*, den welken hier sederd verscheyde eeuwen in egtenis word gehouden en dien men eertijds, tot vermaek van het volk, n onze vreugde-feesten agter den treyn, plagt laten mede-te-gaen. Signorken beklaegt zijn lot en roept uyt:

Signorken, wat een droevig kruis,
Verwezen om te blijven t' huys?
Maer word my 't meegaen niet gejond,
De konst voerd my de wereld rond.

Den zoo gezegden oorsprong ofte historie van Signorken is te wel bekend, om de zelve hier noch op-te-haelen."

Nu is de vraag, wie weet mij de oorsprong ofte historie van Signorken mede te deelen?

A. C. DE GRAAF.

GESCHIEDENIS.

Varia uit het Ordonnantie-boek der Staten Generaal. 1603—1614.
Jacob Dircxz. Die St. Gen. Ordonneeren u Philips Doublet, Ontfanger Generael, te betalen aen L. D. van Purmerlant, gevangen geweest by de vyanden tot Lima in Indien, de somma van sessenderttich ponden van xl groot, denselven om eenige consideratien toegeleeght. Ende mits enz. Gedaen den xxvij Februarij 1603.

Anthonio Rozza. Die St. Gen. enz. Als voren. A. R. Italiaen, over eenige maenden met eenige andere van den vyandt overgebrocht hebbende sekere fregatt van der Sluys, de somma van vii en veertich ponden van xl grooten voor vyff maenden van het extra ordinaris tractement, hem toegeleeght in conformité van de resol. op heden genomen, ende dat jegens ix £ ter maent, vervallen den xiij deses. Enz. den xv Aprilis 1603.

Robbert de la Ruelle. Die St. Gen. enz. Als voren. R. d. l. R. Lieutenant van de Comp, Ruyteren van Marcelis Bacx, de somma van Drye Hondert ponden van xl groot. Denselven toegeleeght voor het ranzoen van Hernando de la Bastigue, die hy in den slach van Vlaenderen hadden becommen ende in handen van de Heeren St. (die den gevangen den voorschr. R. hebben affgenomen) is gestorven. Enz. den xix Aprilis 1603.

Henry Cheriff. Die St. Gen. enz. Als voren. Aen H. C. Prince van Marocques vertreckende naer den Leger, om hem in den dienst van den Lande te begeven, de somma van Vyfftich ponden van xl gr. denselven om eenige consideratien toegeleeght. Enz. den xx October 1603.

Als voren. Die St. Gen. Als voren. Aen H. C. van Marocques de somma van Achttien ponden van xl gr. denselven tot syn vertreck toegeleeght, mits dat hy d' Heeren Staten niet meer moeyelyck en valle. Enz. den xxvj Meerte 1604.

Beuckel van Santen. Die St. Gen. enz. Als voren. B. v. S. gebrocht hebbende tydinge dat al noch eene Caraque van den vy-

andt verouert, ende de goederen in schepen deser Landen geladen wesende, onder het Landt alhier gecommen waren, de somme van Achttien ponden van xl gr. Denselven tot bodenbroot toegeleeght. Enz. den xix August. 1604.

Hendrick Ghysbrechtsz. Die St. Gen. enz. Als voren. H. G. geinventeert hebbende seecker nieuwe inventie van mineren, de somme van tsestich ponden van xl gr. ter goeder reeckeninge van 't gene hem sal worden toegeleeght. Enz. den Eersten Novembris 1604.

Als voren. Die St. Gen. enz. Als voren. H. G. Inventeur van seeckre mineur wercken, de somme van Twee hondert vyftich ponden van xl gr. Denselven toegeleeght (boven 't gene by hem voor dese ontfangen is) voor syne gedaene diensten. Enz. den vj Aprilis 1605·

Captteyn Legier Pietersz. Die St. Gen. enz. Als voren. Aen Capit. L. P. de somme van Drye Hondert tsestich ponden van xl gr. Denselven toegeleeght voor de extra ordinaris dienst, by hem, soo voor de stadt Sluys als te vooren den Lande gedaen. Enz. den 23 Decembris 1604.

Marinus Pietersz. Die St. Gen. enz. Als voren. Aen M. P. Lieutenant van den Capit. L. P. synen broeder, de somme van Hondert ende xx £ van xl..gr. Denselven toegeleeght tot eene vereeringe over de diensten by hem als Sergeant Major (gedurende den tyt dat den voorschr. synen broeder int matroosen quartier omtrent Lapschuer gecommandeert heeft) ende andersints den Lande gedaen. Enz. den 23 Decembris 1604.

Christoffel Kidt, Adelborst. Die St. Gen. enz. Als voren. Aen C. K., Adelborst onder Capn. Sprey, over eenige maenden in den dienst van 't Lant syne slinkerhandt in Vlaenderen verlooren hebbende, de somme van vyff en twintich ponden van xl gr. Denselven toegeleeght tottet maken van *eene yzere handt*. Enz. den vij Meert 1605.

Heer Johan Tryphon Die St. Gen. enz. Als voren Heer J. T. Sonendes Hertoghs van Menobasea in Peloponneso, de somma van Vyfftich ponden van xl gr. 't stuck, denseluen vuyt commiseratie toegeleeght. Enz. den x Junij 1605.

Wed. van wijlen Pieter van Schoumans. Die St. Gen. enz. Als

voren. Aen de Wed. van wijlen P. v S. in zijn leuen Lieutenant van de Comp. van Capiteyn Bernart Plouchart, de somma van Tweehondert vyfftich ponden van xl gr. 't stuck. Te weten: telcke drye maenden vyfftich guldens. Deselue toegeleeght in erkentenisse van dat haren man za. hem zeer mannelyck ende cloeckelyck in de leste surprinse die den vyant op de stadt Bergen op ten Zoom gehadt heeft, gedragen heeft. Enz. den xvij September 1605.

Hans Laurens Die St. Gen. enz. Als voren. Aen H. L. de somma van Vyfftich ponden van xl gr. Denseluen toegeleet voor de *Petart* die tot Bergen op ten Zoom van den vyant vercregen is, in de surprinse die hy op ter selve stadt geattempteert heeft, ende by hem aen de Heeren St. gelevert. Enz. den xix Sept. 1605.

Gysbrecht Pietersz. Molenmaker. Die St. Gen. enz. Als voren. G. P. Molenm. de somme van Twintich ponden van xl gr. die den seluen, tot syne gedane costen int brengen van sekeren coorenmolenwagen by hem geinventeert ende gemaeckt om die alhier aent Landt te vercoopen, syn toegeleet. Enz. den xi Februarij 1606.

Hendrick Joriaensz. Die St. Gen. enz. Als voren. H. J. Bode van de Admiraliteyt Rotterdam, de somma van Twaelf ponden van xl gr. Denseluen tot bodenbroot toegeleet, voor de tydinge by hem gebrocht van 't nemen van de carake in Oost-Indien ende anderssints. Enz. den xx Aprilis 1606.

Didacus van Albissua. Die St. Gen. enz. Als voren. Aen D. v. A. geboren tot Corduba, studerende in de Godheyt tot Leyden de somme van Hondert ponden tot xl gr., de vyfftich daervan over een vierendeel jaer syns tractaments tegens tweehondert ponden int jaer, ende de resterende vyfftich ponden hem extra ordinaris toegeleet tot het coopen van boecken. Enz. den xxiij February 1607.

(Hy wordt den 10 november 1607 genaamd Diego d'Abissua.)

Rheeders van Capn. den Dansser. Die St. Gen. enz. Als voren. Aen de Rheeders van den Capn. den D de somme van Twee duysent, dryhondert ponden van veertich gr. t stuck, op affcortinge van de somme van vyffduysent dryhondert gelycke ponden, daer voors. mette selue Rheeders getransigneert is, over het rantsoen ende cipier costen van Don Pedro de Velasco, die sy ter zee

gevangen verovert hebben, en ter begeerte van de Welgemelte Heeren St. Gen. ontslagen hebben. Enz. den 29 October 1607.

Johan van Loo. Die St. Gen. enz. Als voren. Aen J. v. L. Coopman tot Rotterdam, by consente van de Rheeders van den Capn. den Danser, de somme van Drye duysent ponden van xl gr. t stuk. In volle voldoeninge van de somme van vyffduysent drye-hondert gelycke ponden. Enz. den xxix Octobris 1607.

Florentio Maroy. Die St. Gen. enz. Als voren. F. M. ab Halle Dienaer des H. R. tot Sluys, de somme van Hondert ponden tot xl gr. Denseluen om eenige goede consideratie toegeleet, tot onderhoudt van synen soon in de studie ende andersints toegeleet. Enz. den xij Novembris 1607.

Cosmas Morphes, Francois Jacoumy da Schio en Johannes Albertus Jordanus. Die St. Gen. enz. Als voren. Aen C. M. Ertzbisschop tot Corinthen ende Eparchus van geheel Peloponesen, item F. J. d. S. geuangen geweest hebbende by den Turck. Ende J. A. J. Edelman van Milanen, Ridder van d'ordre van St. Johan te Jeruzalem, elck van deselue de somme van twintich ponden tot xl gr. t stuck, deselue by commiseratie tot haerlieder vertreck toegeleet, maeckende 't samen tsestich gelycke ponden. Enz. den vj Januarij 1609.

Crisant Lascarro. Die St. Gen. enz. Als voren. Aen den Heere C. L. Ertzbisschop van Lacedemonien, Vyfftich guldens, die hem om eenige goede consederatien tot voorderinge van zijne reyse zijn toegeleet. Enz. den xxviij September 1609.

Marco Abraham en Constantino Tenedo. Die St. Gen. enz. Als voren. M. A. hem seggende Priester vuyt Armenien ende C. T. Coopman vuyt Grecien, de somme van Twintich ponden van xl gr. te weeten een elcken derseluen thien ponden, hun voor een aelmoessen toegeleet. Enz. den 28 Augustus 1610.

Sivert Sivertsz. Wor. Die St. Gen. enz. Als voren. S. S. W. den Lande ouer de sessendertich jaeren, ende omtrent een-entwintich jaeren als Capiteyn te Water gedient hebbende. In welcken dienst hy binnen Oostende soo gequest ende geschoten is geworden, dat hij daervan eene lammicheyt in de rechter zyde, dooffheyt ende blintheyt in zyne rechter oore ende ooge behouden heeft, de somme van Vierhondert ponden van xl gr. 't pont. Ende

dat in vier jaeren naest (comende?) alle halff jaeren vyfftich ponden, innegaende op heden dato deses; den voorsz. S. S. W. in consideratie van 't gene voerschr. is, vuyt commiseratie tot syn onderhoudt toegeleet. Enz. den xvj Meert 1612.

Cornelis Reyersz. Die St. Gen. enz. Als voren. Aen C. R. geboortich van Dorth, commende van Manillen alwaer hy gevangen gebracht was hare Ho. Mo. geinformeert hebbende van de gelegenthyt van de Equippage die van wegen den Coninck van Spaignen aldaer geschieden tegen de Eylanden van de Moluques, Vyfftich guldens van twintich stuyvers 't stuck, die hem by hare Ho. Mo. voor eene vereeringe tot het maken van een cleet toegeleet zyn. Enz. den xxvj January 1613.

Johan Bohem Rappa. Die St. Gen. enz. Als voren. Aen J. B. R. Hungers Edelman, eenige jaeren onder den Turck gevangen geweest hebbende, ende onder cautie ontslagen, de somme van Twaelff Carolus guldens, denseluen vuyt commiseratie toegeleet. Enz. den xiij Meert xvjc ende derthien.

Johan Philips Rottengarter. Die St. Gen. enz. Als voren. J. P. R. Mr. Vierwercker, liggende in garnisoen tot Sluys, de somme van Drye hondert ponden van xl gr. t stuck, ouer het maecken ende gedaen oncosten voor alle zyne pretensien van het vierwerck, 't welck hy op den negenden Mey laestleden door last van zyne Extie alhier in 's Graven Hage heeft gebracht, omme tot plaisir van hare Hoocheyt de Cheurfurstinne Paltzgravinne verbrant te werden. Enz. den xviij Juny 1613.

Joris Adriaensz. Die St. Gen. enz. Als voren. Aen J. A. de somme van Vyfftich ponden van xl gr. Denseluen toegeleet vuyt commiseratie dat hy eenige jaeren geuangen geweest zynde in de Philippinen, ende daernae wederom by de Spaingnaerden gevangen ende gebracht opte Manieles ende gestelt opte Galeyen, tot dat hy in Martio laestleden wederom tot Rotterdam is gecommen. Enz. den v July 1600 ende derthien.

Thomas Cumyn. Die St. Gen. enz. Als voren. T. C. sone van wijlen Guilliaume C. Student, de somme van Vyfftich ponden van xl gr. t stuck, denseluen opte recommandatie des Coninex van Groot-Brittanien toegeleet tot voerderinge van zyne studien. Enz. den xxiij Octobris 1613.

Slaven gecommen vuyt Turckien. Die St. Gen. enz. Als voren. Aen Frans Croniger van Lubecq, Jacob Jansz. van Schellingwolde ende Cornelis Adriaensz. Tack van Roozendael, slauen overgecommen metten Chiaulx van Alger ende Thuenis, aen elcken van deselue Achttien ponden van xl gr. t stuck; maeckende tsamen Vier-en-vyfftich ponden, haer toegeleet vuyt commiseratie. Enz. den xiij Februarij 1614.

Johan Ceelandriny. Die St. Gen. enz. Als voren. Aen J. C. de somme van Vyffhondert ponden van xl gr. t pont, voor twelff ende een halff elle gouden laken, die aen Heere Ambassadeur Caron gelast zyn geweest, te vereeren aen den soon van den Grave van Salisburry in Engelant, bruydegom wesende. Enz. den xxvj Meye 1611.

(*Wordt vervolgd.*) LABORANTER.

Barend van Galen. Von Steinen deelt in zijne Westphal. Geschichte, IV. Th. XXIV. Stück: Historie der Stadt u. Amts Lünen, S. 208, het volgende mede:

1672 wurde die Stadt von dem Bischof zu Münster eingenommen, wie G. Adrian Ms. [1]) berichtet. Weil nun dieser Bischof die Stadt verbrennen, und durch keine Vorstellungen sich davon abhalten lassen wolte, der Magistrat immittelst erfahren, dasz er sich an andern Orten durch Mädgens hätte besänftigen lassen; kleideten sie 12 Mädgens von 9 bis 12 Jahren weis an, und schickten sie wohl unterrichtet, zu dem auf dem Markt voll Zorns stehenden Bischof. Eilfe von ihnen schlossen einen Kreis um ihn, und lagen auf ihren Knien, die zwölfte trat vor ihn und sprach: Weil das Flehen ihrer Väter nicht vermögend gewesen, das Edle Herz des Hochwürdigsten Bischofs zur Gnade gegen die arme Stadt zu bewegen, so hoften sie, dasz ihm das Lallen der Unmündigen zu Herzen gehen, und er um derentwillen der Stadt Gnade wiederfahren lassen würde.

---

[1]) Gottfried Adrian, J. U. D. und Bürgermeister zu Unna, welcher 1688. d. 30. Oct. im siebenundfunfzigsten Jahre seines Alters gestorben, hat sehr fleissig dasjenige, was sich zu seiner Zeit und vorhin zu Unna begeben, verzeichnet, und darüber ein Memoriale verfertiget, welches ich mit Nutzen gebrauchet. (v. Steinen, Quellen der Westph. Hist., S. 91.) — Unna werd in 't zelfde jaar door den bisschop bemagtigd.

Da dann der ergrimte Bischof durch diesen Anblick und Anrede, nicht nur ganz aus seiner Gemüthsfassung gesetzet, sondern auch zur Gnade bewogen, durch diese Mädgens den Magistrat zu sich fodern, und wegen dieser ersonnenen, und ihm angenehmen Maasregeln, die Stadt gegen Erlegung 500 Rthr. Brandschatzung, los lies.

Anna Catrina Rövers, Witwe Bürgermeisters Middendorf, so 1660 geboren worden, und unter die Zahl der 12 Mädgens gewesen, hat dieses oft selber erzähhlet.

»Die Holländer, zegt Joh. Pet. Ludewig, haben den Bischoff von Münster, Bernhard von Galen mit einer gespaltenen Kleidung halb geistlich und halb weltlich oder Kriegerisch vorgestellet. Darüber aber sich derselbe so wenig entristet hat: dasz er vielmehr ein Geschencke ausgebothen, wer ihm den anzeigen würde, der Stiffter von dieser Erfindung wäre. Dann eben dieses wäre völlig nach seinem Sinne, dasz ein Bischoff der zugleich Reichs-Fürst in Teutschland wäre, eine zweyfache Person vertreten und so muthig in dem Felde, als andächtig in der Kirchen seyn müszte. Dahero nicht der Bischoff, sondern der Fürst oder Hertzog von Münster die Stadt Grüningen belagert hätte." (Einleit. zu d. teutsch. Müntzw. mittler Zeiten, S. 144.)

Deze afbeelding geeft Joh. Conrad Knauth, p. 362 van zijne Beschr. des alten Sachsen-Landes, Dresd. 1727, onder bijvoeging: »Zu Ambsterdam habe einst dessen Bildnis angetroffen dessen vordertheil einen Biscoff, die andre Helffte aber einen Curasszirer vorstellete, darüber geschrieben stund:

Adspice sancte Pater (Papa) num sit Tunica hæctua
Gnati,

Unten aber nachstehende Plat-Duitsche Reimlein:

Biscop Bernard van de Gaalen, wann ick jou soelde
abmaalen:
Halb geestligk en halb weldeligk. Zum Biscops-amt
toegt joi nicht.

Es wäre von diesem Episcopo-milite noch ein viel mehrers beyzubringen, wofern es nicht zu weitleufig fiele, auch dessen Leben und Thaten nicht schon von andern apart beschrieben weren,

als da sind: La vie et les actions de C. B. de Gale, Evêque de Münster, Col. 1676, in 12. [1]) so zwar etwas partheyl. weil der Bischoff gut Franzöisch war, auch mit Franzöischen Gelde fochte etc. Item das A. 1716. zu Leipzig in grosz 8 ausgegangene Historische Helden-Lexicon, etc. (d. i. Joh. Friedr. Gauhens Histor. Helden- u. Heldinnen-Lexicon etc. [2])) Wobey noch I. W. Imhofii Notitia Procerum Imperii Lib. III. cap. XI. conferiret werden kan, weil darinn unterschiedliches notables, sowohl von diesem Galeno rixoso, und dessen lobwürdigsten Successore, Herrn Ferdinando Fürstenbergio pacifico et valde erudito, als auch dem Münsterischen Stiffte selbst, dessen Regalien und Wappen u. s. w. enthalten."

De schrijver van de Reize langs den Neder Rhyn over Wezel, Dusseldorp, Keulen tot Bon, enz., Campen 1785, heeft, in den 17den brief, op bl. 142—144, eene beschrijving van het Arsenaal te Keulen: »Verders — zegt hij — ziet men er 14,000 Harnassen (sic), waar onder dat met deszelvs Casque en Gantelets (zo men ons verzekerde), van den beruchten, en ten aanzien van onze Republyk niet veel goeds uitgevoerd hebbenden Bisschop Barend van Galen, een snood doch teffens klein Manneke van statuur, indien men aan zyn yzeren wapentuig mag geloof slaan."

M°.

Graaf Lodewijk van Vlaanderen te Parijs. In den Ouden Tijd, 1873, bl. 95, wordt, onder de Historische Anecdoten, eene van Engelbert van Nassau medegedeeld, welke eenige overeenkomst

[1]) Behalve de duitsche vertaling van het werkje van Joh. ab Alpen: de vitâ et rebus gestis Christ. Bernardi decas. Coesf. 1694, gedrukt te Münster in 1790, liggen nog voor mij: Lebens- u. Kriegs-Beschr. Herrn Christ. Bernh. van Galen, Bisch. v. Münster, etc., in Nieder-Teutsch. Sprache, beschrieb. durch S D. V., anitzo aber in die Hoch-Teutsche übersetzet, u. m. schön. Kupffrn. gezieret. Gedruckt im Jahr Christi, 1679 (het berigt an den Leser is gedagt. uit Utrecht den 30. Novembr. 1678, en onderteekend S. le V.), 491 pp. in kl. 8°.; J. L Orlich, Lebensgesch. Chr. Bernh. v. Galen, Bisch. v. Münster u. Abts v. Corvei. Elbing 1786, en Leb. u. That. d. berühmt. krieger. Bisch. v. Münster, Christ. Bernh. v. Galen. Ulm 1804, beide in 8°., van 83 en 112 pp., en, ten minsten het laatste, uit bekende bronnen opgemaakt.

[2]) Deze putte slechts uit v. Alpens a. w. en uit de Hamb. Hist. remarques 1704.

heeft met de hier volgende, verhaald door Ph. de L'Espinoy, in zijn Recherche des Antiqvitez et noblesse de Flandres, Liure ij, p. 490, 491, op het jaar 1352.

Item en ladicte année alla le Comte Louys à Paris pour faire hommage au Roy de sa Comté de Flandres, & fut accompaigné de la principale noblesse de son pays, & les deputez de ses trois villes, Gand, Bruges, & Ypre: & le Roy de France retint au disner ledit Comte, & lesdicts deputez, lesquels ne trouvans nuls coussins pour s'asseoir, osterent leurs manteaux richement fourez, & s'assirent sur leursdicts manteaux, lesquels ils laisserent sur les bancqs sans les emporter, quand ils furent leuez de la table: & comme on leur vint raporter qu'ils auoyent oublié d'emporter leursdicts manteaux, dirent que ce n'estoit la coustume en Flandres d'emporter les coussins qui estoyent mis pour s'asseoir au lieu qu'on estoit prié: & ledit Comte de Flandres pria le Roy de France pour le lendemain, & le Roy luy accorda, mais il fit faire defense qu'on ne leur vendit du bois pour faire la cuisine, dequoy estant aduerty ledit Comte, fit achepter à son hoste fenestres, bancqs, huis, chaieres, & autres meubles de bois, auec lesquels ils se seruirent à faire du feu pour la cuisine & autrement, & paya lesdicts meubles tresliberalement.

M^0^.

Geldersche volksgebruiken. (XXII, bl. 8.) **Steenmaal.** Dit is in de Meierij van den Bosch, het onthaal aan de voerlieden of buren, die zonder belooning steenen voor een nieuw huis aangevoerd hebben.

P. N. PANKEN.

VRAGEN.

Lijst van afbeeldingen van zeehelden, schilderijen van zeegevechten of verrigtingen ter zee en kleinooden behoorende aan de Kweekschool voor de zeevaart, opgemaakt in 1811.

I. Een origineel pourtrait van den luitenant admiraal de

Ruyter, geschilderd door Bol. Geschonken door wijlen den heer commissaris van Winter.

II. Een dito van den luitenant admiraal Marten Harpertsz. Tromp. Geschonken door wijlen den commissaris Teiling (Teding) van Berkhout van Noordscharwoude.

III. Een dito van den luitenant admiraal Cs. Tromp. Geschonken door wijlen den heer J. H. Hackmeester en mevrouw deszelfs echtgenote.

IV. Een dito van den luitenant admiraal Pieter Pietersen Hein. Geschonken door wijlen den heer commissaris P. van Winter.

V. Een schilderij verbeeldende levensgroot den heer schout-bij-nacht Will. van der Zaan en mevrouw deszelfs echtgenote. Dit stuk is aan het Kweekschool gelegateerd door wijlen mevrouw de wed. van Dam, achterkleindochter van gemelden schout-bij-nacht en moet dit schilderij volgens testamentaire dispositie »in een »daartoe geapproprieerd vertrek in het Kweekschool blijven hangen »en eens sjaars aan de kweekelingen worden vertoond."

VI. Een pourtrait in olieverwe van den vice-admiraal Witte Corneliszoon de Witte (With). Geschonken door wijlen den heer Bernardus Bonn.

VII. Een pourtrait van den vice-admiraal Zoutman, gecraijonneerd door la Croix. Geschonken door zijn Hoog-Edele Gestr. zelve.

VIII. Eene gegraveerde afbeelding van den lt. admiraal C. Evertsen.

IX. Eene dito van den lt. admiraal J. Evertsen.

I. Twee schilderijen verbeeldende de beroemde expeditie van den lt. admiraal de Ruiter te Chattam; geschilderd door Schillincx. Geschonken door heeren regenten van het Spin- en Werkhuis.

II. Een groot schilderij verbeeldende de blokade van Cadix in 1702 door engelsche en hollandsche oorlogschepen.

III. Eene schilderij op paneel, verbeeldende een zeegevecht door Wm. van de Velde. Afkomstig van mevrouw de wed. van Dam.

I. Eene yvore kam met zilver-verguld gemonteerd, in zijn foudraal.

II. Drie goude kettingen met medailles, in een doos.

III. Een teken van een ridder-order.

IV. Een pook. *NB. Vergiftigd.*

V. De kogel die den schout-bij-nacht van der Zaan het leven benomen heeft.

VI. Een brief in eene glazen lijst, geschreven aan mevr. de wed. van der Zaan bij gelegenheid van het overzenden van het lijk van haren echtgenoot den s. b. n. van der Zaan.

VII. Eene brieven-tasch.

NB. Alle deze stukken zijn bij testament, aan het Kweekschool voor de zeevaart vermaakt, door mevr. de wed. van Dam, achterkleindochter van den schout-bij-nacht van der Zaan, op uitdrukkelijke voorwaarde:

1°. »Dat er eene kast of kist in het Kweekschool zoude worden »geapproprieerd, ter bewaring van deze kleinoden geschikt, en »waarin dezelve zigtbaar moesten worden geplaatst (waarom dan »ook deze kast met eene glazen deur voorzien is.")

2°. »Dat al hetzelve mitsgaders het schilderij van den schout-»bij-nacht van der Zaan hier boven gemeld, *éénmaal 'sjaars* aan »de jeugd tot aanmoediging zal moeten worden vertoond; en »dezelve bij die gelegenheid op een glas wijn zullen moeten wor-»den getracteerd."

VIII. Een zilveren beker in zijn foudraal: geschonken door het departement Koophandel in de Maatschappij Felix Meritis, op voorwaarde dat de meest verdienstelijke kweekelingen daaruit bij de *jaarlijksche viering* van den roemrijken slag op Doggersbank den 1en augustus, eene teug wijns zoude drinken.

IX. Een glas op een zilveren voet, hebbende de gedaante van de voor champagne wijn gebruikelijke glazen; op welk glas zeer kunstig gesneden is het afbeeldsel van den lt. admiraal de Ruiter, welke dit glas pleeg te gebruiken.

X. Een zilveren gedreven borstbeeld, verbeeldende lt. admiraal M. H. Tromp, in een doosje.

NB. Deze twee stukken zijn geschonken geworden door den lt. admiraal, ridder van Kinsbergen.

XI. Een gouden penning geslagen ter gelegenheid der wonden

aan den schout-bij-nacht, Wolter Jan baron Bentinck in den slag op Doggersbank toegebragt, en aan welke zijn Hoog Edelgestrenge overleden is.

Een zilveren dito.

Beide aan het Kweekschool gelegateerd, door wijlen den heer Dirk van Leuveninck en mevrouw Johanna Goedhart, echte lieden.

XII. Een brief van zijne Majesteit den keizer van Rusland Alexander, aan commissarissen van het Kweekschool en eene doos daartoe betrekkelijk.

XIII. Een geraamte van een scheepje.

Het bovenstaande is een afschrift van eene lijst, opgemaakt den 27 februarij 1811. Nu zal het wel aan geenen twijfel onderhevig wezen, dat alle deze kostbaarheden en schilderijen nog in de Kweekschool voor de zeevaart aanwezig zijn. Maar wat wij wenschten te weten is:

Ten eersten, of men tot op heden voortgaat met gevolg te geven aan den wil van de erflaters, bij hunne testamentaire dispositiën uitgedrukt. En zoo neen, wat de redenen zijn geweest, die commissarissen bewogen hebben tegen den uitdrukkelijken wil van de erflaters hiervan af te wijken.

Ten tweeden, of deze zoo regt vaderlandsche inrigting sedert 1811, toen de medegedeelde lijst werd opgemaakt, zich heeft mogen verheugen in andere geschenken van dezen aard, en zoo ja, waarin die hebben bestaan en aan wie dezen inrigting ze te danken heeft. LABORANTER.

Nicoläas Ruychaver. In het Provinciale Archief van Noordholland bevindt zich eene uitgebreide verzameling brieven en andere stukken, afkomstig van den beroemden hopman Nicolaas Ruychaver. Deze betreft echter alleen zijne wapenfeiten in Noordholland, terwijl de stukken daaraan ontbreken, welke betrekking hebben op zijne krijgsverrigtingen in Zuidholland. Gaarne zou ik willen weten, of deze laatstgenoemde stukken nog bestaan en waar zij in dit geval te vinden zijn. P. SCHELTEMA.

Huurtroepen. Zijn er in de vorige eeuw in dienst der Staten hongaarsche huurtroepen geweest? Zoo ja, vrage van welk wapen

waren zij? Waar en omstreeks welken tijd lagen zij in garnizoen? Onder wiens aanvoering bevonden zij zich? En wanneer zijn zij afgedankt geworden? Z.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

F. van Heukelom. (vgl. XXIII, bl. 294) Door de welwillendheid van den heer jhr. Mock te 's Gravenhage zijn wij in staat gesteld den lezers van den Navorscher het lied van F. van Heukelom, waarvan t. a. pl. melding gemaakt wordt, volgens een naauwkeurig afschrift mede te deelen. BESTUUR.

KLAAGLIED
VAN EEN GEREORGANISEERD AMBTENAAR. 1811.

Weet gij nog wel, sprak een referendaris
Tot een commies, die noten schreef om brood,
Weet gij wel, dat het nu bijkans een jaar is,
Dat nog 't bureau ons zijn genoegens bood?
Onder het dak van 't zelfde ministerie
Scheen onze stoel voor d' eeuwigheid geplant.
bis { Dat nog geen jaar.... en nu is 't al miserie:
Helaas mijn vriend, 't gaat boven mijn verstand.

Denkt gij nog aan die voordeelvolle jaren
Toen ons kwartaal steeds werd vooruit betaald?
Toen wisten wij van korting nog bezwaren,
Wijl keer op keer verhooging werd behaald.
Toen kwamen steeds de leges ons verblijden:
Gratificaties vlogen van de hand.
bis { Ach! denk ik nog aan die zoo gulden tijden...
Helaas mijn vriend! 't gaat boven mijn verstand.

Heugt het u nog, dat in die blijde jaren
In 't Noord en Zuid onze armstoel was gevest?
Toen trokken wij verheugd als d' ooievaren
In wijnmaand steeds wêer naar een nieuw gewest.

Dan zagen wij ons jaargeld nog vermêeren.
De reis was ook voor rekening van het land....
bis O blijde tijd van voorspoed en regeeren....!
Helaas mijn vriend! waar is die tijd beland?

Heugt u nog wel, dat negentien gewesten
Zich bogen voor onze enkle pennestreek?
Dat ons gezag zich ongestoord kon vesten
Op honderd resoluties in een week.
Wat hebben wij wel gouverneurs doen beven!
Geen staatsraad zelf bleef van vermaning vrij.
bis Mijn trouwe vriend! waar is die tijd gebleven?
Helaas! hij vloog gelijk de wind voorbij.

Wij lachten toen om grief en volksbezwaren
En wat de tweede kamer al bedacht,
Toen *ons* besluit de wetten moest verklaren
En dàt alleen de wet in werking bragt.
Denkt gij nog aan die schitterende dagen
Toen onze pen het liberaal geweld
bis Op Elf December roemrijk heeft verslagen,
En door 't besluit van Brugmans neêrgeveld?

Maar wat dan ook 't geheugen ons hertoover,
Hij is voorbij die tijd van zaligheid.
't Begraafnisfonds blijft ons alleen nog over,
Als ons de dood een zoete rust bereidt.
Ja kom vrij aan, o koning der verschrikking,
Voleind mijn leed, 'k zal vrolijk grafwaarts gaan.
bis 'k Smaak dan voor 't minst nog stervend de verkwikking
Van 't weeuwenfonds.... eer 't ook is naar de maan.

's Gravenhage. F. VAN HEUKELOM.

Treurspel Jan Jacob. (vgl. XXIII, bl. 243) Dit is verschenen zonder jaartal by J. H. den Ouden te Amsterdam in de Spiegelstraat bij de Kerkstraat, onder den titel: »Jan Jacob, of de Regie-Tabak. Treurspel-Parodie in twee bedrijven.

Monopolie kan niet worden ingevoerd, dan door geweld, en toegestaan door onvermogen." B. J. A. M.

Lied. Een walvisch in de boomen. (Vgl. XXIII, bl. 187.) De rijmen van Van Overbeeke zijn inderdaad het overschrijven *in hun geheel* niet waard. Ik wil er hier alleen opmerkzaam op maken, dat de regels: »Daar zat een walvischje," enz. tot »grof en fijn," die niet onaardig klinken, onder de rijmen der kinderkamer opgenomen en bewaard gebleven zijn, gelijk ik ze, op mijn vaders knie, dikwerf uit zijn mond gehoord heb; doch ook nooit meer dan dat. Ik heb ze daarom ook alleen een plaats gegeven onder de *Baker- en Kinderrijmen,* zonder mij met de verdere verzen in te laten. Dit tot naricht tevens voor hen, die mij, op mijn aanvrage om bijdragen, ook nog andere versregels daaraan wilden laten toevoegen. Er kon alleen maar sprake zijn van 't geen *werkelijk* in den ouder- en kindermond bleef voortleven, al was het uit een meer uitgebreid geheel genomen. V. VL.

VRAGEN.

Zinspreuk: Sustine & abstine. — Dit opschrift, geplaatst ter zijde van het poortjen van de St. Sebastiaans doelen te 's Gravenhage, was, volgens de Fonseca II. 112, het devies van Uijtenbogaert, die daar gewoond heeft. Dit wordt in de Mededeelingen van de Vereeniging ter beoefening der geschiedenis van 's Gravenhage II, p. 102 ontkend en eene andere, naar mijn inzien onjuiste uitlegging dezer woorden gegeven. Zeker was dit het devies van Hieron. Zanchius, hervormd hoogleeraar in de godgeleerdheid te Heidelberg, † 1590, dewijl het nevens zijn portret in de Afbeeld. van sommige in Gods Woord ervarene mannen te lezen is, alwaar ook onder zijn wapen (een toren) een onderschrift, Turris fortissima nomen domini, geplaatst is. Uijtenbogaert kan dus even als Zanchius, behalve zijn devies, Vivo Deo, ook de woorden Sustine et abstine tot motto gehad hebben, maar waaraan is deze zinspreuk ontleend? Dewijl twee godgeleerden haar gebruikt hebben, gis ik dat zij uit den Bijbel is. Zoo ja, uit welk gedeelte?

G. A. SIX.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Bol. (XXIII, bl. 247.) De heer Berg vraagt, of nog een »ervaren" Bol, behalve Ferdinand Bol, als plaatetser en graveur bekend is.

Zeer zeker is nog een Cornelius Bol als hollandsch kunstenaar bekend, die veel gezigten van landen en steden en vooral het zeewezen betreffende voor den boekhandel vervaardigd heeft, zoo als o. a. dat, door den vrager opgegeven.

Het schijnt dat hij veel gereisd heeft: hij was ten tijde van den grooten brand van Londen 1666, aldaar. Hij heeft ook afbeeldingen van italiaansche zeehavens in plaat gebragt waaronder één, een prachtig pauselijk schip enz., geteekend is C. Bol; doch in de lucht met groote letters, A. Kaesembrot invent. Cornelius Bol fecit, F. L. D. Ciartres excudit.

Hieruit is het mij gebleken, dat hij wel afzonderlijke kunstwerken met zijn naam beteekend heeft, maar niet zulke, die voor boekverkoopers werken dienen moesten: dat hij deze laatste meer als loopende gelegenheidsprenten, zoo als voor den Mercurius beschouwd heeft. Echter hebben zij om de zorg, aan prenten die eene zoodanige bestemming hadden, gewijd, veel verdiensten.

Eene eeuw vroeger was er reeds een uitstekend kunstenaar, Hans of Jan Bol, die fraaie etsen vervaardigd heeft.

Zie het werk van

U. C. KRAMM.

Allerlei betrekkelijk den amsterdamschen schouwburg. (XXIII bl. 140, 188, 246, 296.) Het komt mij voor, dat het hier volgende betreffende genoemden schouwburg niet in het vergeetboek moet geraken, waaruit blijkt dat te allen tijde ook daar misbruiken moeten bestaan hebben.

Jaarlijks werd door de regenten van den Stads-Schouwburg een feestelijke maaltijd gehouden en dat nog wel terwijl op het tooneelgordijn onder de afbeelding van den bijekorf voor het publiek te lezen stond:

»De Bijen storten hier het eêlste dat ze lezen
Om d' ouden stok te voên en d' ouderlooze weezen."

Nu, staande eenen der genoemde maaltijden werd een brief aan de gasten gezonden, van den volgenden inhoud:

»De Hommels azen hier het eelste van de Bijen,
Daer de oude stok om zucht en wees om zit te schreien."

Een verrassend smakelijk eten!

U. C. KRAMM.

Orgels en orgelmakers. (Vgl. A. R. II; XXIII bl. 245.) Den 26 april 1655 werd de eerste steen van de Lutherschen kerk te Bockum gelegd.

»Im Jahr 1666 hat Ulrich Kirchhoff von Schwerte die Orgel vor 325 Reichsthaler verfertiget, im Jahre 1754 aber ist eine weit schönere Orgel gebauet, und solche 1755 d. 27 April durch den Rector C. E. Hetschel eingeweyhet worden, da er die Worte Ps. 57, 8—11. in einer Predigt erklärte." v. Steinen, Westph. Gesch., III. Th. S. 157.

Dezelfde schrijver, over de geleerde mannen van Lippe of Lipstadt sprekende, zegt t. a. p. IV. Th. S. 923: »Der kunstreiche Orgelmacher, Müller, so Organist an der Stiftskirche ist, und verschiedene kostbahre Orgeln hin und wieder geliefert hat, verdienet wegen seiner Kunst ein Andenken bey den Nachkommen."

Kerspelkerk van Iserlon. »1727 hat der Rathmann Anton Lecke das Orgel in dieselbe verehret, dessen Sohn aber Johann Wilhelm Lecke hat der Kirche zum besten sich anheischig gemacht, dasselbe so lange er lebt, zu schlagen." Ibid. I. Th. S. 988.

Parochiekerk van Iserlon. »Die fürtrefliche Orgel, die in der Grafschaft Mark ihres gleichen nicht hat, ist 1741 durch den Kunstmeister Müller aus der Lipstadt, auf Kosten der Kirche verfertiget, und hat an die 2500 Reichsthaler gekostet." Ibid. I. Th. S. 991.

De CIII. Catalogue de livres rares et curieux de A. Asher & Co. à Berlin (1873) vermeldt, no.

418. Schlick, Arnolt. Spiegel der Orgelmacher vñ Organisten allen Stifften vñ Kirchē so Orgel haltē oder machē lassen hochnützlich durch Meyster Arnolt Schlicken artlich verfaszt etc. *front. gravé sur bois.* s. l. n. d. (*Mainz*, *P. Schöffer*, 1511.) in—4.

Livre unique inconnu à tous les bibliographes et probablement le premier sur l'art de construire des orgues. Il se compose de 30 feuillets, y compris le titre, avec les signatures a—g (a de 6 ff,, le reste de 4 ff. par cahier), le titre est orné d'une belle figure gr. en bois. Le privilége est signé: »Strassburg am dritten tag des Moneds Aprillis. Anno domini Funffzehenhundert vnnd im Aindlifften (1511)" etc., mais il n'y a ni lieu d'impression, ni nom d'imprimeur. Cependant les caractères d'un autre livre rarissime du même auteur (Tabulature etlicher Lobgesang etc.) imprimé chez Pierre Schöffer de Mayence en 1512 étant les mêmes que ceux employés dans notre ouvrage, il est presque certain, que le »Spiegel der Orgelmacher" soit sorti des mêmes presses.

446. Werckmeister, A. Organum Gruningense redivivum oder Beschreibung des in der Grüningischen Schlos-Kirche Berühmten Orgel-Werks. Quedlinburg (1705). in 4 [1]).

---

[1]) In dieser Kirchen befindet sich auch an der Abend Seite eine vortreffliche, und in Deutschland ihres gleichen nicht seyende Orgel, welche wegen ihre Grösse und schönster Vergüldung nicht wenig zu admiriren ist, gleichwie sie auch eine Music liebendes Ohr und Gemüth, wenn sie gespielet wird, über aus vergnügen kan, ...
es hat aber solche gleichfals der Höchst gedachte Glorwürdigste Hertzog zu Braunschweig und Lüneburg Herr Henrich Julius als postulirter Bischoff zu Halberstadt durch Mstr. David Becken, Bürgern und Orgeln-Machern in Halberstadt verfertigen lassen, wie dieses in dem Rück-Positiv mit Güldenen Buchstaben angeschriebene Verse bezeigen.

Nachdem dieses kostbahre und schöne Werck bereits über 100. Jahr gestanden, und so wol etzliche Pfeiffen, in denen Labiis von dem Staube verstopffet, als auch gantze Stimmen in dem Fusze von dem Salpeter angefressen worden, einige grosse corpora auch von der Schwere auf die Seite sich gesencket, und die kleinen neben Pfeiffen zum Theil mit umbgedrucket hatten, als muste im verwichenen 1704. Jahre den 10. May auf Seiner Königl. Maj. in Preussen Friedrichs des ersten allergnädigsten Befehl, der Organist zu St. Martini in Halberstadt Herr Andreas Werckmeister

447. Götze, J. M. Der weit-berühmte musicus und Organista Andreas Werckmeister, welcher am 26. October d. 1706 J. verstorben, in e. Stand-Rede dargest. Quedl., 1707. in 4.

J. D. von Steinen zegt in zijne Historie des hochadlich-freyweltlichen Stifts Fröndenberg [1]) (Westph. Gesch. I. Th. II. Stück, S. 764.), van de Stiftskirche sprekende:

»Von der Orgel findet sich im Stiftsprotocoll dieses: demnach in vorigen Kriegszeiten hiesige Stiftskirche und die darin vorhandene Orgel zumal ruiniret und baufällig worden; als haben Abdissin und sämmtliche Kapitularfräuleins resolviret eine neue Orgel machen zu lassen, welche denn mit einem Meister Namens Tobias Bader für 375 Reichsthaler accordiret, dabey neben dem Meister die alte Orgel zu brauchen permittiret wurde, und hat das Stift die Structur auf seine eigene Kosten müssen verfertigen lassen. Weilen nun das Stift zu diesem kostbaren Bau aus eignen Mitteln nicht alles herschieszen können, so ist zwar hin und wieder dazu etwas collectirt, wenig aber davon eingekommen, auszer dasz seine Hochfürstliche Gnaden zu Münster, Herr Christian Friederich von Plettenberg vom Hause Lenhausen, nachdemahl endlich 1692 den 4 Junius die Orgel zur

---

dasselbe in völlige Untersuchung nehmen, und davon die Defecte bemercken, worauf aller höchst gedachte Königl. Majestät die gantze Orgel durch den Orgelmacher Christopff Contium von einander nehmen, mit neuen Pfeiffen versehen, und in allen Stücken repariren und ausziehren lassen, so dasz sie nunmehro in der schönsten Zierde wieder zu sehen, und in netter Harmonie zu hören ist, und hat benanter Herr Werckmeister eine gantze Beschreibung von diesem Orgel-Wercke in diesem 1705. Jahre in Druck gehen lassen, dahin ich mich beziehe. Ich wil doch den Liebhabern der schönen Music-Kunst ein kurtzes Verzeichnis von denen gesamten Registern dieser Orgel, derer mit dem Tremulant sechzig seyn, dergleichen man in Deutschland nicht finden wird, mit theilen, nebst Vermelden wie hoch und wovon die Pfeiffen gemachet seyn. (Belangstellenden kunnen het daar lezen.) — Dieses Orgel-Werck hat ohne dabey gegebene Speisz und Tranck Zehn Tausend Thaler gekostet, und ist von 53. der berühmtesten Organisten aus gantz Deutschland probiret worden, welchen der Bischoff davor Drey-Tausend Thaler gegeben (Johann Georg Leuckfelds Antiqvitates Groningenses, Quedl. 1710, S. 80—85.)

[1]) In der Grafschaft Mark, lieget an der Ruhr, zwey Stunden von Unna und eine Stunde von Menden, an den Grenzen des Herzogthums Engern und Westphalen auf dem Berge Haszlo.

völligen Perfection gebracht, auf das von dem Amtmann Kuhfusz übergebenes unterthänigstes Memorial 100 Reichsthaler beygesteuret, und solche alsofort überzählen lassen."

In een werkje getiteld: Histor. Nachr. v. denen Orgeln der S. S. Petri-und Pauli-Kirche in der Churfürstl. Sächs. Sechsstadt Görlitz; Besonders der Ao. 1688. erbaueten u. 1691. im Feuer verzehreten, dann der 1703 fertig gewordenen u. noch stehenden berühmten Orgel ertheilte beym Ausgange des 1766sten Jahres Christian Daniel Brückner. Ædit. ad D. Petri et Pauli. Görlitz, gedruckt bey Joh. Friedr. Fickelscherer, wordt van volgende orgelmakers gewag gemaakt:

1o. Andreas Tamitius, Churfürstl. Sächs. Hoforgelmacher in Dreszden. Vermuthlich ist der in Zittau noch lebende Orgelbauer, Herr Tamitius, ein Nachcomme dieses Dreszdnischen Tamitii. Von der groszen Geschicklichkeit des noch lebenden Herrn Tamitii, welcher auch einen Sohn hat, der des Hrn. Vaters Kunst gelernet, zeugen ungemein viele in Böhmen und der Lausitz, auch einige in Schlesien erbauete vortrefliche Werke. Durch die angenehmen Flötenzüge zeichnen sich die Tamitiusischen Arbeiten vor andern ungemein aus. 2. Eugenius Casparini [1]). Der Herr Casparini war zu Sorau in der Niederlausitz ums Jahr 1623. gebohren, ein Sohn eines geschickten Orgelbauers. In seinem 17ten Jahr begab er sich auf Reisen, hielt sich 3 Jahr in Bayern auf, und kam endlich nach Italien, dem Hauptsitze der vortreflichsten Meister seiner Kunst, wo er sich über 50 Jahre aufgehalten hat, und aus Italien nach Wien verschrieben wurde, die in der Hofkapelle, und der Kunst- und Instrumentenkammer befindliche Werke zu repariren. Er bauete hier ein Positiv von 6 Stimmen, dessen Pfeiffen von puren Pappier waren, und wendete sich hierauf wieder nach Italien, und hielt sich noch eine Zeitlang zu Trient in Tyrol auf, bis ihn E. E. Rath 1697. anher berufte, und ihn den Bau der jetzigen groszen Orgel verdüngete. Er war bereits etliche 70

[1]) Er mag wohl nur Caspar geheiszen haben, und in der Fremde die italiänische Endung *ini* angenommen haben; wie man denn seinen Sohn, welcher noch um 1732. in Sorau gelebet hat, nur Caspari genennet.

Jahr alt [1]), als er den Aufang machte, fand aber an seinem Sohne, Herren Adam Horatius Casparini, einen treuen Gehülfen, welcher, um die Furcht der Einwohner hiesigen Ortes zu benehmen, als wenn der alte Herr Casparini die verdungene Arbeit, sonderlich die groszen Register zu verfertigen, zu unvermögend seyn dürfte, es über sich nahm, das 16füszige Principal im Hauptwerke, nebst dem groszen Principal und Octavenbasse zu bauen. Der grosze Gott stärkte den alten Herrn Casparini, dasz er dieses grosze Werk, von dergleichen Grösze er noch keines bauen dürfen innerhalb 6 Jahren zu Stande bringen, übergeben, und der Einweihung am XI. Sonntage nach Trinitatis den 19 August 1703. beywohnen konnte.

Der erste Organist, der dieses Werk übernommen, Herr Christian Ludwig Boxberg [2]), hat in der note 1 angezogenen Beschreibung mit vieler Weitläuftigkeit den an dieses Werk von dem Hern Casparini verwendeten Fleisz, Kunst und Geschicklichkeit beschrieben.

Op dit werkje van Chr. Dan. Brückner volgde nog een ander, getiteld: Kurze doch zuverlässige Beschreib. der Groszen Orgel in der Hauptkirche zu Görlitz zur Erläuterung einer in Kupfer gestochenen Vorstellung derselben dem Druck überlassen von David Traugott Nicolai, Churfürstl. Sächsz. Hoforganisten und Stadtorganisten zu Görlitz. Görlitz, gedruckt mit Ungerschen Schriften, 1797, 16 pp. in 4, waarin de schrijver o. a. zegt: »Unter den Merkwürdigkeiten der berühmten Peters- und Paulskirche zu

---

[1]) Ich habe von der Boxbergischen Nachricht von dieser Orgel, welche der von dem sel. Hernn Primario Kretschmar herausgegebenen Einweihungs-Predigt beygefüget ist, einen Gebrauch gemacht, und das Weitläuftige in die Enge gezogen. Nach dieser Nachricht war Herr Casparini 80 Jahr alt, als er das Werk zu Stande gebracht. Folglich muszte er, wenn er 6 Jahre darüber zugebracht, bereits etliche 70 Jahr alt seyn. Es ist zu dieser Abhandlung die Orgel in Kupfer gestochen worden.

[2]) Den Lebenslauf des Herrn Boxbergs hat Hr. Funcke in dem kurzen Entwurfe aller bey dem Görlitzischen Kirchendienste — gewesenen geistlichen Personen, p. 107. Er war 1607. zu Sondershausen gebohren, studirte anfänglich auf der Thomasschule in Leipzig, und absolvirte seine Studie auf der dasigen Universität 1682. Im Jahr 1692. ward er Organist zu Groszenhayn, verrichtete bey diesem Dienste, wie Herr Funcke schreibet an dreyen Fürstl. Höfen Capellmeister-Dienste, und wurde 1702. nach Görlitz beruffen.

Görlitz verdienet unstreitig die grosze Orgel, wegen ihres weiten Umfangs, wegen ihrer künstlichen Bauart, wegen ihres angenehmen Klanges und wegen ihrer Kostbarkeit, die Oberstelle. Sie wird daher nicht allein von allen, welche sie sehen und spielen hören, bewundert, sondern ihrer ist auch von mehrern Reisenden in öffentlichen Schriften mit Ruhm gedacht worden. Bald nach ihrer Einweihung, am 19ten Aug. 1703, wurde sie nach einer von Johann Christoph Breydt, Bürger und Goldschmied in Görlitz, verfertigten Zeichnung in Kupfer gestochen und von dem damaligen hiesigen Organisten Christian Ludwig Boxberg, eine Beschreibung derselben auf 3 Bogen in 4. Görliz 1704, in Druck gegeben. Aus dieser weitläuftigern Beschreibung lieferte eben derselbe einen kurzen Auszug auf ½ Bogen in Fol. Ein gleiches that Daniel Brückner, in seiner kurzen Nachricht von der Hauptkirche zu St. Petri und Pauli 1735. Fol. 1 Bogen und etwas ausführlicher Christian Daniel Brückner, in seiner historischen Nachricht von den Orgeln der S. S. Petri und Pauli Kirche auf 1½ Bogen in 4. Görliz 1766.

»Wie angenehm diese in Kupfer gestochene Vorstellung und die gedruckte Beschreibung dieses herrlichen Werks gewesen sey, läszt sich daraus schlüssen, weil sich solche in weiniger Zeit so vergriffen, dasz man mit vieler Mühe kaum ein Exemplar davon zu sehen bekommen konnte. Um daher das Verlangen der Liebhaber von dergleichen Kunstwerken zu befriedigen, habe ich selbige aufs neue, nach einem grössern verjüngten Maaszstabe, zeichnen und solche dem berühmten Kupferstecher in Leipzig Herrn Dornheim stechen lassen, in der sichern Hofnung, dasz Kenner, welche den alten Kupferstich gesehen haben, nicht anstehen werden, diesen neuen, in weit gröszern Format, bey weiten den Vorzug zuzugestehen. Damit aber die Besitzer des Kupferstichs in den Stand gesetzt werden, sich von dieser berühmten Orgel einen Begrif zu machen; so habe ich mich bemühet, davon eine kurze, doch möglichst volständige Beschreibung im Druck zu liefern. An der Zuverlässigkeit dieser Beschreibung wird Niemand zweifeln, der da weisz, dasz ich dieses vortrefliche Werk seit meinem neunten Jahre spiele und er also von innen und auszen auf das vollkommenste kenne."

In de Royal Albert Hall te Londen zal het grootste en krachtigste orgel der wereld worden geplaatst. Het zal 9000 pijpen en 120 registers tellen, die door twee stoomblaasbalgen zullen worden gevuld. De vervaardiger is de heer Willis; het zal door den heer Best van Liverpool ingewijd en gedurende de internationale tentoonstelling geregeld bespeeld worden. (Gron. Ct. van 3 febr. 1871.)

Veel over orgels geeft ook het Magasin pittoresque voor 1872.

M°.

VEREENIGING VOOR NOORD-NEDERLANDS MUZIEK-GESCHIEDENIS.

Kerstiaen van Middelborgh en Pieter, zijn zoon, klokgieters 1327. Uittreksel uit de stadsrekening van Gent, 1327—28, f°. 128 r°.

„It. meester Kerstiane van Middelborgh ende Pietren sinen sone, van coste die sij deden binnen 4 dagen dat sij hier lagen omme de banclocke [1]) te beziene, die sij souden ebben vergoten, [2]) . . . . 3 £.

JULIUS VUYLSTEKE.

Orgels in de parochie-kerk, nu de Groote kerk te Haarlem. In de thesauriersrekeningen dezer stad vond ik hieromtrent het volgende aangeteekend.

Betaald anno

1423. Gegeven van der cleijn orgel te vermaecken . . . . vi gouden schilden.

1432. had eene groote herstelling aan het orgel plaats en werd betaald:

Van blaesbalgen aan d'orgelē te vermaken. . . . . . . x cromstairt.

Gegeven den blaser van een verendel jaers van Meij tot Sente Jacobs dach toe. . . . . 1 Philippus schild.

Den blaser gegeven. . . . . 1 „ „

Item den blaser gegeven van onse Vrouwedach tot lichtmisse noch. . . . . 1 „ „

---

[1]) De klok *Roelant.*

[2]) Welke de uitslag van het onderzoek was, blijkt niet: doch men vindt noch dit jaar, noch de volgende, eene uitgave voor de hergieting.

1437. Item eenen meester van orgele te maken, die Claes Allijnssoen uijt Brabant gebracht had om der stede oirgelen te besien en een nuwe werck te maecken, gegeven van sinen costen, reijse wech ende weder vi £ x st. vij d.

1451. Item gegeven van die orgel te versien xv dagen . . . . xv st. viij d.

1452. Heer Jan van Doesburch van die cleijn orgelen die twee blaesbalghen te maecken . . . . xxxii st.

1455. Item gegeven Janes die orghelmaker van dat hij van Noortich ontboden was bij der stede te comen xv stuivers, eñ op die tijt so vergaerd men hem om met hem over een te comen van die blaesbalghen an die grote orgel te versien, verteert oick . . . . xv st.

1457. Iten gegeven van die blaesbalghen van die groote orgel te vermaken xiij st. iiij d.

1465. Item gegeven den orgalisten van Delf eñ van Leijden, die hier ontboden waren om die orgelen te proeven ende te warderen elken eene gouden leeu voir zijnen arbeit . . . . iiij £.

1465. Item gegeven Vrederic Hoon van die dueren van der orgele te stofferen xxiij R. gulden (ende een Rijnsche gulden gegeven van Wijncoop doe zij besteedt worden) . . . . xxx £ xiii st. iiij d.

1466 Item gegeven den orgelmaker Pieter Gerijtsz. op rekenijnge van dat hij die orgel gemaict heeft . . . . xxxij £.

1466. Item gegeven Pieter Geerijtsz. die orgelmaker op sinte Gallendach. xxxij £.

1466. Item gegeven Pieter Geerijtsz. die orgelmaker . . . cxiiij £ vi st. viij d.

1552. Arijs Garbrants, de kistemaker, betaalt de somme van acht ponden achttien scellingen van veertich grooten vlaems 't pont, van dat hij achttien dagen onledich geweest ende gewrocht heeft opten grooten orgel binnen de prochiekercke aen 't oude werck, dair eensdeels wat vergaen was tot zeven stuvers daegs, noch gelevert an spijckeren, houtwerc, ijserdraet, coperdraet ende anders te samen ij £ eñ voor 't verstellen van de schuijftrompette [1]) xii st., compt 't samen . . . . viij £ xviii sc.

1554. Meester Allaerdt Claeszoon, orgelmaecker, betaeld de somme van vijff ponden thien scellingen ter cause van gelijcke somme hem bij den Burgemeesteren toegevonden, ten bij weesen ende kennisse van Mr. Claes, organist der stede, voor sijn arbeijtsloon eñ costen van dat hij gemaict heeft een nijeuwe register int poositijff staende an de groote orgel in de prochiekercke deser stede.

1568. Arijs Garbrantsz., clockestelder, betaelt zeven ponden acht scell. zes penn. (munte als voren) ter cause van dat hij de blaesbalghen van den grooten orgel in de groote kercke geholpen ende gerepareert heeft, mitsgaders leer, lijm, coolen ende van een reep aen 't voorslach enz. enz.

1588. Pieter Jansz., orgelmaecker van Uijtrecht, betaelt de somme van hondert 't zeventich ponden, uijt saecke, dat hij de Vrouwenorgel in de groote kerck binnen deser stadt, voorsien ende 't principael werck, in generael geheel

[1]) Was die „schuijftrompette" ook een register in het orgel, of was het een instrument, dat bij het orgelspel door een muzikant bespeeld werd? HEIJE.

ontstelt zijnde, geaccordeert heeft, daerinne sijn deze registers, te weten: een prinstant van zes voet, een octaef van drie voet, een (mixtuer?) ende noch een scherp, wesende 't voors principael een holle pijp van zes voeten luijdende, noch een open fluijt drie voet luijdende, nog een gemschen horen luijdende anderhalve voet, noch een sufflet, noch een geheel nieuw register trompetten van nijeuws gemaect, luijdende zes voeten, noch geholpen 't pedael ende trompetten ende in de borst een quintede luijdende zes voet, ende noch een register regael luijdende vj voet.

Verder vond ik nog het volgende:

Thes. rekening: 1541, bl. 115 v⁰.

Alsoe de burgermeesteren der voorn. stede van Haerlem, van derselver stede wegen overcomen waeren met meester Claes Aelbertss., organist ende hem voor een perpetueel organist soe lange hij leeft, angenomen hadde omme in de prochijekercke der voors. stede te speelen, al in sulcker maten als zijne brieve van anneeminge weesende in date duijsent vijf hondert negen ende dertich, dat uijtwijst, te wedden van vier ende vijftich ponden van veertich grooten 't pont 's jaers. Ende zoe zijne voors. brijef nijet meer en begrijpt dan twee ende vijftich ponden ende 't Vrouwen gilde binnen der voors. kercke, hem de ander twee ponden soude suppleeren ter voller wedde van Liiij £ als vooren, van 'twelck te doene de Regierders van den voors. ghilde tot noch toe onwillich geweest zijn, waeromme de voorn. burgermeesteren den voorn. meester Claes zijne conditien ende toegeseijde beloften willen onderhouden, soe redene eijscht, hebben geordonneert den tresorier voorn. te betaelen den voorn. meester Claes Aelbertss. de somme van acht ponden prijse voors., als bij hem voor vier jaeren te weeten 1539—1542 aan zijne voors. wedde te cort ontfangen.

Thes. rekening: 1545, bl. 70 v⁰.

Uijtgheven ende oncosten gedaen voor an de stoel van de groeten orgel in Sinte Baven Kercke binnen deser stede, alwaer het positijff van de Witte Heeren (het Witte Heeren Convent) in de voors. stoel gezet ende gevoucht is

Eerst meester Claes Willemss., orgelmaecker, betaelt de somme van 66 ponden van 40 grooten vlaems 't pont Ter cause van dat hij 't voors. positijff an de voors. stoel gestelt, geaccordeert ende gemaect heeft, mitsgaders dat hij oock in 't selve werck gemaect ende gevoucht heeft, een trompet pedael, 't welck te voren daer nijet inne en was, omme met het groote werck te speelen ende oock mittet cleijne, elck op hem selven hoe men wille, al 't welck hij op zijnen costen doen zouden, behalvē steijgeren ende blaesen als men 't voors. werck souden accorderen, ende es hem 't selve, zulcxs bij de burgermeesteren ende meester Claes, organist deser stede hem dies verstaende, bij den hoep besteet, alst blijct bij zeecker be-

steck dair van weesende, welcke voors. werck de voorn. meester Claes, orgelmaecker, naevolgende 't voors besteck opgemaeckt, gelevert ende volbracht heeft; daeromme hem betaelt . . . . LXVI £.

Thomas Maertss., blaeser, voor 23 halve dagen arbeidsloon, toen men het orgel accordeerde en stelde . . . . ij £ vi sc.

Arijs Garbrantss. voor het maken van een foije ofte voedt onder aen 't positijff daermede 't werck gesloten is . . . . iij £ xvij sc. vi p.

Verder nog eenige betalingen voor schilderen, vergulden enz.

Den 18 juni 1623 zijn te Haarlem getrouwd: Claes Janss., orgelist, van Purmerende, met Re Pijnoutietersdochter van Haarlem.

Haarlem. C. J. GONNET.

Een jeugdige componist. Den 6den junij 1766 kwam prins Willem V, eene reis door de vereenigde provinciën makende, te Breda aan. Nadat hij aldaar eenige dagen verblijf gehouden had »deed zijne D. Hoogheid Donderdag den 12den een toer naar Oesterhoud." Na aldaar met gebruikelijke eerbewijzen te zijn overladen en audientie te hebben verleend aan de verschillende autoriteiten »vermaakte zig Zijn Doorl. Hoogheid nog voor den maaltijd »met het hooren spelen op 't clavier door den zoon van den »organist aldaar, een jongeling omtrent 11 jaaren oud, die teffens »de eere had aan den Vorst zes simphonien van eige compositie »te offereeren, waarin zijn Doorl. Hoogheid zo veel genoegen nam, »dat hij hem een goude medaille en eenige ducaten vereerde."

Uit den maandelijkschen Nederl. Mercurius van dat jaar.

Z.

Bestaat er ook mogelijkheid om uit gemeenterekeningen of kerkarchieven op te sporen, hoe de naam van dien organist was?

HEIJE.

TAALKUNDE.

Siserande. (Vgl. XX, bl. 312 en 580). Bij mijne vraag in den XXen jaargang van dit tijdschrift, naar de beteekenis van dit woord, waagde ik de gissing, dat het wellicht afkomstig kan zijn

van het spaansche *sisar*, 't welk zoowel *stelen* beteekent, als *snijden*, *afsnijden*, gelijk de kleermakers doen bij het vervaardigen van kleedingstukken; zoodat wij hier misschien met eene schaar zouden te doen hebben.

De heer mr. Soutendam gaf (bl. 580), met aanhaling van een paar plaatsen, uit Bredero's Moortje en uit het Vrouwelick Cieraet van St. Agnes versmaedt, van Stalpaert van der Wielen, waarin het woord voorkomt, eene andere gissing ten besten, of het wellicht van het fr. (collier de) *seize rangs*, nl. van gouddraad of fijne gouden schakeltjes, afkomstig wezen kan.

Bij nader onderzoek geloof ik, dat zoowel de eene als de andere gissing ongegrond is. Wel is waar, zou het kunnen schijnen, alsof die van mr. Soutendam steun vond in den Inventaris van den heer van Brederode 1556 (medegedeeld in den loopenden jaargang, bl. 284), waarin men, onder: *Les accoultremētz et boutons dor*, beschreven vindt: *Ung collet de quir blanq auecqs xvj boutōs dor cōme melōs, le collet borde de velor noir p. petis bortz;* maar een *collet* (kraag) is iets anders dan een *collier* (halsketen); ofschoon beide aan den hals worden gedragen. En wanneer men zich ook al een collier van 16 rijen kan voorstellen, dit gaat niet zoo gemakkelijk met eenen halskraag; terwijl naast elkander geplaatste gouden knopjes niet als rijen (*rangs*) kunnen worden aangemerkt. Bovendien komt in denzelfden Inventaris voor: *Ung petit saion de velor figure, tannet Rempli de caffa noir, avecques xxxij boutōs dor rontz cōme melons;* waaruit blijkt dat het getal *seize* geen sacramenteel cijfer voor dergelijk sieraad was, zoodat het daaraan zijn naam niet kan ontleend hebben. Ik vermoed, dat wij in het hierboven beschreven lijfsieraad uit den Inventaris van Brederodes nalatenschap eene *siserande* (*siseraadt*, *sieserant*) voor ons hebben; welk woord door den heer Oudemans, in zijn Woordenboek op Bredero, door *halssieraad* verklaard wordt; en nu meer dan ooit sluit ik mij aan bij de gissing, mij door prof. de Vries welwillend aan de hand gedaan, dat *siserande* afkomstig kan zijn van het lat. *cicer* (erwt). Dat woord leeft nog voort in het nederlandsche *sisser* (zie o. a. het Woordenboek van prof. Heremans); het oud-fransche *cicerolle* is er van afkomstig en ook het hgd. *Zisererbse* en *Zizer*.

Men schijnt zonder eenig bezwaar zich een vrouwen-halssieraad te kunnen voorstellen, bestaande uit eenen halskraag van fijn leder of andere stof, met fluweel omzoomd en bezet met 16 of meer, daarop naast elkander bevestigde gouden knopjes in den vorm van erwten, of, gelijk bij den *collet* van den heer van Brederode, in den vorm van meloentjes.

Het woord *siserande* zou ook kunnen afgeleid zijn van het lat. *siser*, het *sium sisarum* (suikerwortel) van, Linnaeus; maar dan zou het den naam outvangen hebben naar de *bloempjes* van deze plant; zijnde (naar den *Dictionnaire de Trevoux* in v. *chervi, siser*) *des bouquets disposés en parasol et composés de petites fleurs blanches, dont chacune est à cinq feuilles.* Maar daartegenover staat de *collet* van Brederodes Inventaris, met zijne *vruchtjes* (meloenen), welke vroeger of later den vorm van erwten kunnen gehad hebben.

De taalgeleerden mogen uitmaken welke afleiding de ware zijn mag Voor het doel, waarmede ik in 1870 de vraag deed, is het mij genoeg de verklaring van het woord *siserande* door *halssieraad*, zoo goed als bevestigd te zien door den *collet* van den heer van Brederode.

Middelburg. G. A. FOKKER.

Likedeelers. (XXIII, bl. 201). »Eene soort van zeeschuimers. Volgens sommige *liedekeelders*." Op de aangehaalde plaats vraagt de heer G. P. Roos, deze wonderlijke verklaring, door hem gevonden, mededeelende, eene goede verklaring van dien naam.

In het Charterboek van van Mieris, III, bl. 740 en dat van Schwartzenberg, I, bl. 321, bij S. H. van Idsinga, Staatsrecht der Vereenigde Nederlanden, II, bl. 40—41, worden deze zeeschuimers in 1401, genoemd *Likedelers.* Hunne tweede benaming *Vitalienbruder* ontleenden zij volgens sommigen van hunne bestemming, om, door de steden Rostock en Wismar (in oorlog met koningin Margaretha) van kaperbrieven voorzien, ook aan het belegerde Stokholm *levensmiddelen* te verschaffen [1]).

Intusschen geeft deze tweede benaming geene opheldering aan gaande de eerste. Wij, die de *communisten* zoo van nabij zien wroe-

[1]) Die aelte Kirche zu Marienhafe in Ostfriesland. Emden, 1845 4to S. 15 (39).

ten, moeten onwillekeurig op het denkbeeld komen, dat deze *Likedelers* op hunne stroop- en rooftogten dit systeem reeds in 1401 in praktijk bragten en gelijk op deelden, lîk deelden, zoo men in Friesland zegt en dus *likedeelers* waren.

Misschien geven anderen andere, betere verklaringen, b. v. J. Voigt, in het Hist. Taschenbuch van Fr. von Raumer, 1841, Lappenberg en Laurent in het Zeitschrift des Vereins fur Hamburgische Geschichte, Sartorius, Geschichte des Hanseatischen Bundes, II, bl. 246, 327, 412, 586, 648, 797, Wiarda, Ostfr. Geschichte, I. Voor ons land in betrekking tot hen, zie men: Molhuysen, Bijdr. van Nijhoff, X, bl. 316, Tadama, Zutphen. Register, bl. 39—40, Overijss. Almanak, 1847, Nijhoff, Gedenkw., III, bl. 231, 241, mr. J. de Wal, in Utrechtsch Tijdschrift, II, 2, bl. 201, ook in den Navorscher, II, 376, III, bl. 384.

J. D.
L.

[Dezelfde verklaring van den naam, insgelijks met verwijzing naar het artikel van Molhuysen, gaven ons ll. en v. Vl.].

Kanon. De afleiding van het woord *kanon*, uit het Italiaansch, gelijk zoo vele krijgstermen, is weinig bekend. *La canna* beteekent de buis, pijp: *il cannone*, de groote buis of *busse*. Van *canna* stamt ook af *cannellirung* (*cannella*, eene kleine buis) en *kaneel*, *kaneelpijp*, zelfs *kanaster* of *knaster*, zekere soort van tabak, welke in Engeland *cannaster* heet, omdat die eerst in *pijpvaten* gepakt aankwam. Volgens J. Friedländer.

J. D.
L.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Geslacht Pipenpoij (Vgl. XXIII, bl. 270). Les Pipenpoy de Merchten. — Suivant quelques généalogistes, dont l'opinion est ici corro-

borée par la ressemblance des armoiries, ceux-ci seraient une branche, soit des sires de Rotselaer, soit des comtes d'Aerschot, qui, les uns et les autres, descendaient, selon toute apparence, des comtes de Louvain, ancêtres des ducs de Brabant. Trois fleurs de lis, au pied coupé d'argent, placées dans un champ d'azur, tels étaient les insignes qui décoraient l'écusson des Pipenpoy. (Vgl. Carpentier, Hist. de Cambray, part. 3, p. 949.) Ceux-ci les portaient, selon de Launay (t. a. t. h. pl.), en qualité de descendants d'un fils d'Arnoul, comte d'Aerschot, Walter de Pipenpoy, qui se serait trouvé, en 1202, à la bataille de Pedel (sic. deze slag geschiedde omtrent Heusden. Wagen. II. 290), où le duc de Brabant fit prisonniers les comtes de Hollande et de Gueldre (sic).

Le 30 octobre 1559, messire Pierre Pipenpoy devint acquéreur, moyennant 4, 255 livres, de tout ce que le domaine possédait à Merchten: la haute, moyenne et basse justice, les amendes, etc. (relief du 11 juin 1563). Pierre Pipenpoy fut échevin de Bruxelles pendant les plus mauvais jours que notre pays ait eus à traverser, sous l'administration du duc d'Albe, de 1568 à 1570; on le nomma aussi échevin d'Uccle, le 22 mars 1568—1569, et il ne résigna ces fonctions qu'en 1578. Son frère François, au contraire, embrassa avec ardeur la cause de l'indépendance nationale. Il signa le Compromis des Nobles, mais il ne parut qu'en 1577 sur la scène politique [1]).

Pierre Pipenpoy avait été marié trois fois: à Anne Quarré [2]), à Catherine de Gryse [3]), dont il eut Erard, Martine et Pétronille Pipenpoy, et qui testa le 21 sept. 1571, et à Anne d'Oyenbrugge,

---

[1]) Zie van hem te Water, Verb. de Edel., 3de stuk, bl. 234, waar mede naar bronnen voor zijn geslacht wordt verwezen; v. Sminia, Nieuwe Naaml. v. Grietm. bl. 304.

[2]) Denkelijk eene dochter van Jacq. Quarré, sgr. de la Haye, gentilh. d. l. maison de sa majesté, mort le 1 août 1568, en van Anne de Blehen. Vgl. Dumont, Fragm. généal., t. 2, Gand 1862, p. 25.

[3]) François de Grise, époux d'Anne v. d. Noot, dont: 1 Jacq. de Grise, grand-bailly de Bruges, qui épousa Marie Hinckaert, dame de Corbaix; 2. Catherine de Grise, alliée à François (sic) Pipenpoy, seigneur de Merchtem; 3. Henri de Grise, mari de Jeanne Stadiot. Dumont, l. c. t. 4, p. 157. Vgl. voor dit geslacht, Nav. VIII, bl. 268; Kron. Utr. Gen. VIII. bl. 43.

morte en 1605 [1]). Après la mort de son époux, arrivée vers l'an 1582, celle-ci eut à lutter contre l'adversité. Le château de Merchten ayant été incendié et détruit, ainsi qu'un grand nombre d'autres habitations du village, et les trois moulins qui formaient le principal revenu de la seigneurie, Anne d'Oyenbrugge se vit dans l'obligation de demander, au nom du jeune Erard, l'autorisation d'hypothéquer la seigneurie de Merchten jusqu'à concurrence de 800 florins (5 décembre 1585), puis celle de vendre ce qu'elle possédait en engagère du souverain, nonobstant le droit de dévolution réservé au souverain (22 janv. 1590). La haute justice et ses dépendances devinrent la propriété d'Emmanuel-Philibert de Lalaing, marquis de Renty, chevalier de la Toison d'or, amiral de la mer, gouverneur et grand bailli du Hainaut, et de sa femme Anne de Croy (r. du 8 mars 1590). Ceux-ci ne conservèrent pas longtemps le bourg, qui fut racheté par le domaine.

Erard Pipenpoy [2]) engagea de nouveau la haute justice de Merchten (lettres patentes du 11 août 1626, relief du 10 oct. 1637), et la laissa à sa fille Sophie-Anne, qu'il avait eue d'une dame frisonne, Julienne de Liaucama (r. du 16 juillet 1639). Le premier mari de Sophie-Anne, Vitus a Camminga, gentilhomme qui était compatriote de sa mère, fut tué à Cobbeghem, le 14 septembre 1652, vers les 4 heures de l'après-midi, dans un duel contre le comte de Guldeleeuw, fils naturel du roi de Danemark. Il n'était âgé que de 24 ans et reçut la sépulture dans le choeur de l'église des Récollets de Malines, dans le mausolée de son oncle, le doyen

---

[1]) Josse d'Oyenbrugge, chev., sgr. de Cobbegem, mort le 20 fév. 1571. Il avait épousé Anne de Cotereau, fille de Léonard, sgr. d'Eertbruggen etc., et d'Anne van Amerongen. De ce mariage vinrent, 1°. Josse, sgr. de Cobbeghem, 1577. 3°. Henri, capit. d'infant. en Frise. 8°. Anne, alliée à Pierre Pipenpoy, sgr. de Merchtem, dont elle fut la troisième femme. Il étoit fils de Jean Pipenpoy, chev. sgr. de Merchtem, et d'Anne d'Oyenbrugge sa première femme. Suite du Suppl. du Nobil. des Pays-Bas, t. 3, p. 176—177. Vgl. p. 168. Anne d'Oyenbrugge, mariée à Jean Pipenpoy, chev., sgr. de Merchtem, bourguem de Brux., remarié depuis à Marg. Quarré, et mort en 1557. Il étoit fils de Jean P., sgr. de M., et de Dympne de Mol. Vgl. p. 174.

[2]) Marie v. d. Noot, née en 1580, mariée à Erard Pipenpoy, chev., sgr. de Merchtem, et morte sans enfans en 1605 Suite du Suppl. cit., t. 4, p. 218. Zij was eene dochter van Antonie v. d. N., gest. 1604, bij Marg. v. Drooghendyck.

d'Osnabruck, Sixtus Liaucama [1]). Sa veuve épousa en secondes noces Jean-Albert, comte de Schellart, et mourut, au mois de septembre 1670, sans laisser d'enfants, au château de Liaucama en Frise. Elle avait acquis la propriété définitive du domaine de Merchten, en portant à 25,500 florins les engagères antérieures (17 oct. 1658). Alph. Wauters, Histoire des environs de Bruxelles, t. II, p. 92, 97, 98, die eene omstandige beschrijving van Merchten en van het geslacht Pipenpoy geeft, en o. a. p. 92 aanteekent: „Nous avons consulté, pour l'histoire des Pipenpoy, une brochure intitulée: *Mémoires géneal. et heroïques de l'illustre famille de Pipenpoy, par le sieur* DE LAUNAY, et datée par celui-ci de son »estude" à Bruxelles, le 25 février 1645. — Une autre brochure, sans titre ni pagination, contient la généalogie de Henri Pipenpoy, à partir de Walter, qui fut amman de Bruxelles en 1341. Bien que cette publication soit authentiquée par les rois d'armes Vandenleene, Van Ursel, De Grez et Van Berckel, elle contient plus d'une erreur." — Huyttens verwijst nog, in l'Art de vérifier les généal. d. famill. belg. et holl., voor dit geslacht, naar v. d. Leene, Théatre d. l. nobl. du Brab., Eckman, Généal. de quelq. fam. d. Pays-Bas, vol. 2, p. 43, vol. 3, p. 140, Azevedo, Généal. van der Noot, p. 63, 91, 170, 171, 258 à 260. — »Over 't geslacht Pipenpoy heeft de hoogleeraar H. Cannegieter een geheel boek, fraaij geschreven, gevonden onder de papieren, op 't Liaukema-slot te Sexbierum berustende." (Te Water, t. a. p., 4de stuk, bl. 451—452.)

Wijtze van Camminga voornoemd, volgens aant. 30 op de stamlijst van het geslacht Liauckama, in het Stamboek van den Frieschen Adel, »ellendig vermoord door zekeren Guldenleeuw, een bastaard (zoo men wil) van den koning van Denemarken," werd te Mechelen met volgende 16 kwartieren begraven: Camminga, Minnema, Haerda, Herwey, Roorda, Juckema, Galama, Walta. Aebinga, Dekama, Camminga, Walta van Jongema, Liaucama, Minnema, Dekama, Camstra. — Guldenleeuw zal wel niemand anders geweest zijn, dan de door Christiaan IV, bij Wibeke Kruse of Krusen, verwekte Ulrich Christian Gyldenlöwe: »Diese Lieblinginn des sel. Königes, Wibecke, nahm er in seine Gunst, als die bemeldte Frau

[1]) Beschr. d. provincie, stad en district van Mechelen, Bruss. 1770, dl. 2, bl. 10. Brambilla, Oud en nieuw Merchten. ms. Vgl. Théatre sacré de Brab. t. 1, p. 67, 68.

Christine v. Munk verstossen ward [1]), und er zeugete 2 Kinder mit ihr, nämlich 1. Ulrich Christian Gyldenlöwe: er ward 1630 den 7 Apr. auf Ilstrup, so anitzo Jägersburg gerennet wird, gebohren; 1652 gieng er in spanische Dienste. 1658 commandirte er in Fühnen, und starb noch in eben diesem Jahre, den 11ten Dec. in Kopenhagen, an einer Krankheit, nachdem er von seinem Alter 28 Jahr 8 Monate, und 11 Tage, zurückgeleget hatte. Er war damals Generallieutenant, Obrister und Befehlshaber auf dem Schlosse Schanderburg. 2. Elisabeth Sophia, ward 1632 in Dec. gebohren, und mit dem Feldherrn Claus Carlsen Ahlefeld auf Nortsehe in Holstein, 1643 vermählet." (Leben Christina v. Munk. A. d. Dän. von Christ. Gottl. Mengel. Kopenh. u. Lpz. 1757 [2]), p. 249—254. Vgl. Merkw. Leben u. traur. Fall d. Graf. Corfitz v. Ulfelds, Copenh. u. Lpz. 1755, p. 149—150). Ulrich Christian wordt door Bayle (Dictionn. crit. t. IV. p. 473) en Hollberg (dän. Reichshist., im 3ten Theile p. 88, 247, 254, 319, 324, 358, der dän. Ausg.) zeer geroemd. De laatste schrijft o. a. »dasz der Ausgang dieses 1658ten Jahres, in Ansehung seines Todes betrübt war: denn auszer der Tapferkeit und Hurtigkeit die er besasz, hatte er sich ein besonderes Zutrauen und Liebe bey der Kopenhagener Bürgerschaft zuwege gebracht, so dasz sein Tod durchgehends beweinet ward." Over zijne wervingen in Holstein, ten behoeve van Spanje, sprekende, zegt Chanut, Mémoires, t. 2, p. 430: »il ne devoit rien esperer du roy de Dannemark, duquel il estoit frere naturel; parce qu'il n'avoit pas d'affection pour la parenté de cette espece, et moins encore pour les enfans de la derniere concubine, qui estoit une personne de bas lieu, et insolente, dont celuy-cy estoit sorti." — Van andere bastaarden van Christiaan IV, geeft

---

[1]) Dit viel voor in 1629. Christina Munck was 's konings gemalin in morganatisch huwelijk, en uit een aanzienlijk deensch geslacht. Hij nam toen voor bijzit: Wibecke, welche vorhero der Frauen Christina Munckes Cammermädgen war. (Leben Corf. Ulfelds, p. 149). Christina Munck werd moeder van verscheidene kinderen, o. a. van Waldemar Christian Gyldenlöw, geb. 1619, rijksgraaf 1643, gest. te Lublin, in Polen, 1656, en van de bekende Christina Eleonora, gravin v. Ulfeld. Leb. Corfitz Ulfelds, p. 67, 69; d. Gräf. Ulf., p. 1; Christ. Munks, p. 202.

[2]) Deze levensbeschrijving volgt, met doorloopende pagina's die van Eleonora Christina Gräfinn v. Ulfeld, Kop. u. Lpz. 1757.

Gebhardi, Gesch. d. Königr. Dannem. u. Norw., II. Th. p. 994. Note R., nog berigt: »Vor der Vermählung mit Christinen (Christina Munk) hatte der König mit Christina Matsdatter, Christian Ulrich Güldenlöw 1611 gezeuget, welcher 1640 als sein Hofmarschall starb [1]), und ausserdem noch mit Catharinen Andersdatter Hans Ulrich Güldenlöw, welcher 1615 am 10 März gebohren wurde, und 1658 als Amtmann zu Frederiksborg starb. Von allen diesen legitimirten und natürlichen Kindern pflanzte aber keiner das geschlecht fort. Fr. v. Holberg dän. Reichshist. 2 Th. s. 868. Portraits des hommes illustr. de Danem. par T. Hofmann V. Part p. 88." — Van den bastaard van Frederik III, Ulrich Friedrich Güldenlöwe, stadhouder van Noorwegen, geb. 4 junij 1638, gest. te Hamburg 17 april 1704, stammen o. a. de graven van Löwendal af. Gebhardi, t. a. p., II. Th. s. 1089, 2089, 2241; Les souver. du monde, t. 3, p. 417.

M°.

Geslacht Pipenpoij. Jean Bastard de Brabant surnommé Wytvliet pour estre né d'une fille de ceste maison, est qualifié Chevalier et Sire de Blaesvelde par Jean comte de Megene, et comme son parent et homme de fief du duc de Brabant (Jean III) il séella les lettres par lesquelles ledict comte recoignoit que son chasteau de Megene avec ce qu'en depend est maison ouverte au duc, avec autres nobles, comme Gilles de Quaderibbe Sire de Bierges, Jean de Bouchout, Jean d'Immersele, et Daniel de Crainem, lesdictes lettres sont datées à Lovain

---

[1]) Vgl. S. 1006, waar staat, dat hij in 1640 in spaanschen dienst ging; „darauf als General-wachtmeister drey Regimenter gegen die Niederländer an der Elbe warb, und solche nach den spanischen Niederlanden führte, an deren Gränze ein Theil der weselschen Besatzung zu Meinertshagen auf ihn stiesz und ihn erschosz." Volgens von Steinen. Westph. Gesch., II. Th. S. 249, nam hij den 15 oct. gezegden jaars te Meinerzhagen zijn nachtkwartier· Weil nun die Staatischen davon Nachricht bekommen hatten, kamen sie am 16 Octob. mit 600 zu Pferde und 400 zu Fusz bey anbrechendem Tage ins Dorf, besetzten die Pässe, und ruinirten das ganze Regiment. Der Obriste, Baron von Güldenlowe, welcher sich auf den Kirchhof retirirte, wurde daselbst mit zwey Kugeln erschossen, und bis aufs Hembd ausgezogen, auch blieben 14 Reuter todt, welche alle auf den Kirchhoff, der Obriste aber in die Kirche begraben wurden. Bey dieser Gelegenheit haben die Staatischen grosse Beute gemacht. Vgl. Holbergs Dännem. Norw. Reichshist., übers. von F. G. Voss, Copenh. 1731, Cap. VI, s. 333, met verwijzing naar Aitzema, dl. 5, bl. 91.

lundi apres les Roys de l'an 1343, et encore apres il est cité tesmoin en diverses chartes et actes de ce temps comme le curieux pourat facilement colliger de ce que nous dirons ci-apres; il acquist par achapt de Jean Sire de Cuyck ladicte terre de Cuyck avec la ville de Grave, à cause de quoy des l'an 1355 il est qualifié Sire de Cuyck et de Blaesvelde aux Registres de Bruxelles, mais comme il demeura en faute de satisfaire aux conditions traictées sur ladicte vente, ou bien que Jean de Cuyck se repentist d'avoir faict le transport, depuis grands debats s'esmeurent à ceste cause, et passa la chose si avant, que Jean de Cuyck une nuict entra secretement avec quelques gens d'armes en la ville de Grave, et combien que Jean de Wijtvliet avec les siens s'estoit mis en armes pour la defence, si est ce que ledit Jean de Cuyck avec l'intelligence qu'il avoit en ladicte ville s'en rendit le maistre, et en ce rencontre perdit nostre Jean Wijtvliet la vie ayant esté tué par ledit de Cuyck, qui depuis parmi certaine composition qu'il fit avec la duchesse Jenne obtint derechef la terre de Cuyck avec la ville de Grave comme en son lieu nous dirons plus à plain. Ce Seigneur s'allia par mariage à Margarete Pipenpoy fille de Rudolphe Pipenpoy Chevalier Sire de Blaesvelde seneschal ou drossard de Brabant [1]), laquelle lui apporta la terre de Blaesvelde, et estoient ia conioncts des l'an 1342 [2]); de ceste dame vraisemblablement est faict mention en l'obituaire ancien des freres mineurs à Bruxelles, soubs la qualité de Dame de Cuyck et de Blaesvelde. Quelle fut la descendence de nostre Jean Wijtvliet ne m'est jusques ores apparu, et par ainsi n'en feray ulterieure mention, jusques à ce que le temps nous en descouvre quelque particularité certaine. Butkens, Troph de Brab., t. I, p. 369; vgl. p. 506, t. II, p. 57 [3]). — Vermoedelijk

---

[1]) 1306, 22 (Suppl. aux Troph. de Brab. t. I. p. 163), 23 (de Vaddere, Tr. de l'orig. d. ducs de Brab. éd. 1784 in-8, t. 2, p. 472). Rudolf Pipenpoy, sire de Blaesvelt, was ook amman van Brussel 1317, 20. Troph. cit. t. II. p. 426. In 1326 komt hij nog als drossaart voor, Troph. t. I. preuves, p. 159.

[2]) Hij wordt ook genoemd: Jean, seigneur de Merchten, dans le traité conclu entre la Flandre et le Brabant, en 1336, volgens Alph. Wauters, Hist. des envir. de Brux. t. II: Merchten, p. 92, 94.

[3]) Christinaeus, in Jurispr. her. pt. 2, p. 34, telt ook Blaesvelt onder de bastaarden van Brabant op, den bastaardbreuk verschillende van dien van Wytvliet. Van dien naam komen eenige voor, Troph. t. II. p. 299, 367, Suppl. t. II. p. 31.

stammen van dezen bastaard van hertog Jan II de Wytvliets af, die te Leuven in de regering zaten en het wapen der bastaarden van Brabant voerden, volgens P. Divaeus, Rerum Lov., lib. 2, p. 66; vgl. Troph. t. II, p. 397 seq. Die van dezen naam onder den magistraat van 's Hertogenbosch en Heusden voorkomen, en verwant waren aan Berkel, Borchgrave, Deurne, Gerwen, Brecht, zullen gevoerd hebben: d'argent, au chef de gueules, chargé d'un lion couronné d'argent, als ik vind onder de kwartieren in hs. van Agnes van Gerwen, vrouw van Jan van Zelandt [1]).

Blaesvelt nommé dans les anciens diplomes *Blaisvelde* est situé à environ deux lieuës de Malines, dans le territoire de Merchtem; c'est un bourg qui porte le titre de baronnie et où il y a un beau château (afgebeeld bij Le Roy, Théatre prof. de Brab., en in de vertaling van dit werk, Amst. 1706).

Cette baronnie étoit possedée en 1328 par Rodolfe Pipenpoy, seneschal de Brabant, fils de Guillaume, chevalier, baillif de Bruxelles (Willaume Pipenpoy, amman de la ville de Bruxelles [2]) 1301, 4, 19 (?)). Il laissa une fille Marguerite mariée à Jean de Wytfliet, batard de Brabant, qui porta cet heritage dans cette famille. Jean de Wytfliet, seigneur de Cuyck et de Blaesvelt homme ligue de Jean, dit Pylyser, chevalier, vendit les biens de Blaesvelt à Jean sgr. de Bouchout pour 1400 livres, mais il paroit que cette vente n'eut pas lieu, car on voit par les Registres que la duchesse Jeanne ceda en 1383 ces biens à ce Jean de Bouchout pour equivalent de ce qu'elle lui devoit. Suppl. aux Troph. de Brab. t. II, p. 35; vgl. Troph. t. I, p. 370, t. II, p, 269.

Hubert van der Noot, a été pourvu de l'état de Gruyer, Watergrave et Pluymgrave du pays et duché de Brabant, par lettres patentes en date du 12 fev. 1479. Il étoit fils de Geldolf v. d, Noot, chancelier de Brabant, et de Petronille Gommer, fille d'Hubert et de Jeanne de Teuremonde. Il épousa en deuxièmes nôces

---

[1]) Deze wordt daar genoemd: „Generael major onder de Kayser Ferdinand 1614 (sic) en gestorven 1632", en zoon van Jan van Zeelandt en Maria van Beeck. Zijne kwartieren vertoonen meerendeels wapens uit de Meierij van den Bosch.

[2]) L'Amman, ou plutôt l'Ampt-man, de Bruxelles. Cet emploi est à-peu-près la même chose que celui de Maire (vulgo Mayeur), et que celui d'Ecoutète dans d'autres villes de Brabant. de Vaddere l. c. t. 2, p. 528, note de Paquot.

Catherine Pipenpoy, dont il eut Quintin v. d. N., et Gilles, chanoine de l'église collegiale de Ste. Gudule à Bruxelles. Suppl. aux Troph. cit. t. II, p. 247; vgl. Troph. t. II, p. 364.

Over het geslacht Pipenpoy kan men nog raadplegen: Butkens Troph. de Brab. t. I, p. 174 (Willaume Pipenpoy chevalier encore en l'an 1208 le vendredi apres la feste de la Trinité donna à l'église de S. Gudule à Bruxelles, de l'adveu de nostre duc [Henry I] les dismes qu'il avoit à Haeren pour l'aniversaire d'Aleyde sa femme, et quelques distributions à faire aux pauvres [1]), 222, 319, 320, (slag bij Woeringen), 342, 381, 395, 396, 398, 460, 489—490 (slag bij Bastwiller of Bas-villers), 537, 539, 615, 669, 671, t. II, p. 35, 155, 157, 160 bis, 269 (Daniel de Bouchout chlr. sire de Hombeke et Loenhout esp. 2. Margarete Pipenpoy dame de Blaesvelde, laquelle estoit morte 1368), 286, 219, 364, 367, 426, 427, 429—472 (magistrat de Bruxelles, waar ook het wapen voorkomt), 474, Suppl. t. I, p. 128, 159, 163 (Guillaume Pipenpoy chlr. drossart de Brabant 1234, Rodolphe P. chlr. drossard de Brab. 1306, 1322), 456, Suppl. t. II, p. 35, 88, 93 (Jean de Marselaer, escr., sgr. d'Opdorp, échevin de Bruxelles 1517, épousa Digne de Mol, veuve de Jean Pipenpoy, par lettres de l'an 1517), 247, 378; Théatre sacré de Brab. t. I, p. 51, 307, 382; Nobiliaire des Pays-Bas, p. 169, waar de verheffing van Erard Pipenpoy, heer van Merchten, tot ridder, 1616, en zijn wapen vermeld worden; Blaes, Mém. anonym. s. l. troubl. d. P.-B. t. I, p. 82, waar Pierre Pipenpoy, sgr. de Merchten, voorkomt.

M^{0}.

Geslacht Pipenpoi. Te Water heeft zich, in het 3de deel van zijn Verbond der edelen, ook moeite gegeven om berigten te verzamelen omtrent dit geslacht.

De oudste hem bekende was Willem v. P. in 1208.

1323. Rudolf P. drost van Brabant (zoon v. Willem en Cathar.

---

[1]) Le premier personnage de cette famille, dont le nom soit authentiquement constaté, est Guillaume Pipenpoy, échevin de Bruxelles, qui vivait en 1238. Ses parents eurent bientôt de nombreux domaines, principalement dans la mairie de Gaesbeek. Ils en acquirent aussi à Merchten, enz. (Alph. Wauters l. c. p. 92.)

Gaasbeek) getr. met Antonia v. Brederode, welke in de geneal. van Brederode in Koks Woordenb. niet voorkomt.

Miraeus Op. dipl. I. p. 217 zegt: Rudolf. ex Ant. Breder. Giselbertum; Giselb. ex Philippina Distensi Petrum Ascae domin; Petr. ex Maria de Heveze Waltherum, dominum de Oplinter.

Verder meent te Water, dat Jean P. † 1555 en Cornelia v. Overstraten de ouders waren van François P., in 1577 grietman v. Hemelumer Oldephaert, die toen voor de prinsgezinden in plaats van den gevangen Baijert tot drost van het kasteel te Staveren was aangesteld en het niet voor Rennenberg behield, maar op 18 febr. 1580 aan de commissarissen des prinsen overgaf. Zie Nieuwe lijst v. Grietm. bl. 304.

G. A SIX.

Geslacht Pipenpoij. Het was een zeer oud regeringsgeslacht van Brussel, zoo als blijkt uit de volgende lijst, opgemaakt volgens Butkens Troph. de Brabant.

Drossards de Brabant.

1234. Guillaume P.

1306 en 1322 Rudolf P.

Ammans de Bruxelles.

1317. Rudolf P. Sire de Blaesveld.

1319. Willaume P.

1320. Rudolf P.

1321. Raoel P.

1341. Waulthier P. afgezet.

1349. Wauthier P.

(Butk. 1ste edit. 539 vermeldt tusschen 1346—69 een Bartholom. P. als edelman.)

1416. Gisbert P.

1424. Gerard P.

Burgemeesters en schepenen v. Brussel.

1352. Willaume P.

1364. Gisbert P. getr. met Marie Swaef.

1365. Waulth. P.

1370. Willaume P.

1380. Gisbert P.

1388. Gisb. P.
1415. Pierre P.
1417. Wauther P.
1421 en 24. Gerard P.
1422. Pierre P. ontvanger.
1430. Waulth. zoon v. Gerard, schepen.
1436. Waulth. burgem.
1461. Pierre P. schepen † 1462.
1462. Jean P.
1462. Pierre, thesaur.
1464. — burgem.
1465. Henrij P. schepen.
1468. Pierre P.
» Willaume P.
1474. Pierre P. schepen.
1477. » » »
1475. Jacques P.
1481. » thesaur.
1505. Jean P. zoon v. Jacques.
1514 en 26. Jean P. schepen.
1544. Jean P. schepen (getr. met Digna de Mol.)
1553. » » burgem. † 18 aug. 1557.
1569. Pierre P. seign. de Merchtem, schepen (getr. met Anne v. Oijenbrugge.)

G. A. SIX.

Geslacht Pipenpoij. Van dit geslacht vindt men eene breedvoerige genealogie in »Le theatre de la Noblesse du Brabant, etc." Liège a° 1705. De genealogie met aanteekeningen is te groot om opgenomen te worden, 't is daarom dat ik den vrager slechts daarheen verwijs. Bovendien zijn inlichtingen te vinden, in het, »Nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne". t. II. p. 169, Leuven 1760. in het Recueil Genealogique des familles originaires des Pays-Bas, p. 317, Rotterdam, 1775. Voorts zijn na te gaan de gegevens in den »Indicateur Nobiliaire de Belgique, de France, de Hollande, etc." Bruxelles et la Haye, 1869.

Maastricht. A. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

Geslacht Persijn. (XXIII, bl. 215). De vrager kan ik berigten, dat den 14 januarij jl. te Rotterdam verkocht is eene zeer breedvoerige genealogie van het geslacht Persijn, voorkomende in de catalogus van J. van Dam v. Noordeloos, ms. De verkoopers voegden er bij: »Cette collection forme une source riche et unique pour la famille de Persijn."

Maastricht. A. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

Geslacht Persijn. Ten dienste van $\frac{V.B.}{Gn.}$ geef ik het volgende uittreksel uit het Biogr. Woordenboek: »Reinier van Persijn werd omstreeks 1660 te Amsterdam geboren. Hij bloeide omtrent 1640, maar leefde nog in 1667. Hij huwde de rijke erfgename van Dirk Crabeth. Zijne zinspreuk: *Het moet al in een* PERS ZIJN, doelt op zijn naam en komt voor rondom zijn fraai, maar zeldzaam portret."

E. LAURILLARD.

Geslacht van der Laan, enz. (XXIII, bl. 217.) Den vrager dien ik te doen opmerken, dat bij M. Balen, »Geslachten van Dordrecht", eene breedvoerige genealogie van het geslacht van Wesel voorkomt. Het wapen door E. van Eyssel gevoerd is, volgens genoemden schrijver (bl. 1282), zilver met drie roode zittende eekhoorntjes, gepl. 2 en 1.

Maastricht. A. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

Geslacht Wolff. (XXII. bl. 219.) Het zou ons veel genoegen doen, indien op de door V.B./Gn. hier gedane vragen een voldoenend antwoord inkwam. Het weinige dat er mij van bekend is, wil ik hier mededeelen: misschien kan dit een en ander anderen op den weg helpen.

Adrianus Wolff is in het jaar 1607 te Leiden geboren, en van eene zeer fatsoenlijke familie afkomstig, na volbragte studie aldaar als proponent in de godgeleerdheid op zijn 23ste jaar tot predikant in de Beemster beroepen, en als zoodanig den 25 junij 1730 in die gemeente bevestigd door ds. E. Ens pred. te Buiksloot, die tot tekst had gekozen Ps. 134. Daarna deed Wolff zijne intrede met de woorden van Jesaja 45 : 8.

Zijne eerste vrouw was: Maria Wilhelmina Kaijzer, overleden

13 januarij 1757, waarvan, bij het tweede huwelijk 18 nov. 1759 met Elisabeth Bekker, nog eene dochter in leven was.

Wolff was toen 52 jaren oud, terwijl zijne tweede vrouw slechts den ouderdom van 21 jaren had bereikt. Zie verder Nav. XII. bl. 34. enz.

J. BOUMAN.

Geslacht Bruheze. (XXIII, bl. 369.) Nog vond ik van deze familie:

Agatha Bruh. Hendriksd. tr. Nicol. v. Assendelft v. 's Gravenmoer, die eenen zoon hadden, Nicol., in 1601 zonder kinderen gest.

Jan Bruh. tr. 1374 Oijck v. Berckel.

Margar. Erp v. Bruh. (dochter v. Willem v. Erp heer v. Bruh.) getr. met Robb. v. Beveren (zoon v. Joh. en Hildeg. v. Veen), wiens zuster Robberta v. Bev. getr. was met Johan v. Bruheze, kastelein v. Gorkum.

Antonie v. Bruh. in 1539 dross. v. Gorkum, schildkn. uit Breda.

Raphael Bruh. schep. v. Breda in 1525—28; burgem. in 1539.

Otto v. Bruh. iu 1529 burgem. v. Breda.

Macaire v. B. schepen v. 's Hertogenbosch 1265.

Jean v. B. schepen v. 's Hertogenbosch 1320.

Bij Butkens p. 544 worden als edellieden vermeld: Godefroy en Jean de Br. tusschen 1346 en 69.

G. A. SIX.

Geslacht Bruheze. In Archief, vroegere en latere mededeelingen, voornamelijk in betrekking tot Zeeland, deel III, 1e stuk, Middelb. J. C. en W. Altorffer 1873, geeft mr. J. P. N. Ermerins, secretaris der stad Zieriksee, den »inventaris van de goedeñ en state achtergebleven ten sterfhuysse van mr. Franç. van Zandyck Claesz. Deze François, secretaris van Zieriksee van 1512—1551, was gehuwd met jvr. Cornelia van Bruheze, dochter van Adriaan v. B. rentmr. slants van Breda en Anna Pels. Bij het huwelijks-contract, opgemaakt 25 julij 1527, waren tegenwoordig: Raphael v. Bruheze, schepen te Breda, haar broeder en Otto v. Bruheze, schout tot ter Heyde, haar oom. F. CALAND.

Geslachten v. Bueren en v. Bruheze. Margaretha v. Zuilen = Huybert v. Bueren v. Reijersoord, die 20 julij 1541 wegens de hofstede Vuilcoop den leeneed voor haar deed. Haar zoon Balthazar v. B., daarna met dit goed beleend, droeg hetzelve 12 sept. 1609 op ten behoeve van zijne dochter Anna v. B., na wier overlijden de leenvolging 25 april 1622 op hare zuster, Isabella v. Bueren gekomen is.

Jan v. Bruheze, geb. te Breda 3 mei 1527, kanonik van den dom te Utrecht 4 april 1542, thesaurier dier kerk 7 julij 1567, deken dier kerk 22 april 1572, kanonik van den dom te Keulen 5 julij 1584, overleden te Keulen 9 sept. 1600 of 1620, was een zoon van Franciscus v. B. en Elisabeth van der Vorst, zuster van den domdeken Johan van der Vorst, heer van Loonbeek, en dochter van Johan v. d. Vorst, heer van Loonbeek, kanselier van Brabant, wiens moeder was Barbara van Poppendonck, en van Johanna van Thielt. De moederlijke kwartieren van den genoemden domdeken v. d. Vorst zijn: v. Thiele, Pipenpoy, van Dorne en Vilters. Adriaan v. Bruh., in 1498 rentmeester des lands van Breda. Antonie v. Bruh. (zonder wettig mannelijk oir overleden) werd in 1503 met de heerlijkheid Raamsdonck beleend. Engelbert v. Bruh. in de 2de helft der 16 eeuw domheer te Utrecht. Agatha v. Bruh., dochter van Hendrik v. B. heer van 's Gravenmoer, was gehuwd met Nicolaas v. Assendelft, uit welk huwelijk een zoon geboren werd, Nicolaas genaamd, overleden in 1601.

In het gehucht Loveren (N. Brabant) stond weleer het kasteel Bruheze, het stamslot van dit geslacht, door hetwelk gevoerd werd: de sable à trois cornets d'argent, enguichés, virolés et liés de gueules. Gedurende de grafelijke regering heeft dit geslacht mede langen tijd verblijf gehouden te Breda, alwaar het eene aanzienlijke behuizing bezat.

H. C. VAN BAKKENES.

Familie van Ardenne. (Vgl. XIX, bl. 637). Epitaphes dans l'eglise paroissiale de St. Pierre à Malines dans la chapelle de Notre Dame.

Epitaphe sur une grande pierre sepulchrale, à l'entour de laquelle on lit en lettres gothiques.

Hier light begraeven mr. Remaclus d'Ardenne Licentiaet in

beyde de Rechten, Secretaris ordinaris van den Secreten Raede, die sterft den XIII. dach Mey Ao. 1524.

Hier light begraeven Catharina de Langhe, alias Papegays [1]), syne Huisvrouwe, sterft den XI. dach October 1531. Bidt voor de Ziele,

Dans la même Chapelle.

Hier leet begraeven mr. Anthonis de Loose, geboren inde Stad van Zierickzee, Advocaet inden Grooten Raede van syne Kouinck-lycke Mayesteyt te Mechelen, die sterft den 27. Dach van December 1540.

Ende Jouffrouw Margrite van Ardenne syne huysvrouwe, die sterff den.... (Le grand théatre sacré de Brabant, t. I. p. 56, 57.)

Op de grafzerk van Philippe Le Clercq, Ecuyer, gest. 14 julij 1614, en van zijne vrouw, Mechtilde van Hooff, gest. 26 nov. 1604, staan deze kwartieren.

Le Clercq.	van Hooff.
Marcels	Boschaert.
D'Ardenne [2]).	Elderen.
De Langhe.	Eynatten.

Zie Théatre sacré cit. t. I. p. 226. — Philippe le Clercq, bourgmestre de Malines, commissaire des monstres des gens de guerre du roi Philippe II, et capitaine de 300 hommes, mort le 17 février 1565. Il gît à St.-Rombaut à Malines avec Marguerite d'Ardenne, son épouse, fille de Remacle, conseiller et secrétaire de sa majesté, et de Catherine de Langhe: elle mourut le 4 mars 1587. De ce mariage vinrent 1. Jean le Clercq, chanoine d'Utrecht; 2. Philippe le Clercq, écoutette de Malines et trésorier de guerre de l'archiduc, mourut le 14 juillet 1614 et gît dans l'église de la Chapelle à Bruxelles avec Mathilde van Hooff, son épouse, morte le 26 nov. 1604. (Dumont, Fragments généal., t. III, Gand 1862, p. 25.)

Als de vijftiende abdis van het klooster Maeghdendael of le Val des Vierges, te Oplinter, wordt, in b. a. Théatre sacré, t. I. p. 176, vermeld: Marguerite Ardennekens, 1474.

---

[1]) Van dit geslacht de Langhe vindt men t. a. t. h. pl. onderscheidene grafschriften.

[2]) Het kwartierschild van d'Ardenne vertoont in zilver drie zwarte zwijnskoppen, 2 en 1.

Over Capitein Mathieu de Ardenne, die den 22 april 1602 voor schepenen van Bergen op den Zoom testeerde, zie Holl. Cousultatien en Advysen, dl. 2, bl. 492, adv. 252.

M^{0}.

VRAGEN.

Cornelis Gentman Leijdekker. — De heer Caland vraagt (bl. 268), of Leidekker en Leijendekker van één geslacht of twee verschillende zijn? Het antwoord is te vinden bij van der Aa Biogr. woordenboek, op de beide namen. Cornelis Gentman Leijdekker was de zoon van den middelburgschen predikant Jacobus L. en aldus genaamd naar zijn grootvader van moeders zijde, den utrechtschen predikant Cornelis Gentman, met wiens dochter Machtild Jacobus L. in 1680 trouwde.

De familie Leijendekker is zeer waarschijnlijk eene hollandsche; bij van der Aa wordt Johannes Leijendekker genoemd, geb. te Purmerend in 1668, overl. 1722. De Leijdekkers waren Zeeuwen.

Alléén omtrent onzen Cornelis ben ik in het onzekere, en gaarne zou ik weten of hij in Zeeland geboren is. Toen zijn vader in 1680 trouwde, was deze predikant te Ritthem (Walcheren); vanwaar hij in 1682 naar de Willemstad en in 1693 naar Heusden beroepen werd. In 1698 werd hij naar zijne vaderstad beroepen, waar hij in 1729 overleed.

Is Cornelis tusschen 1680 en 1682, of na 1698 geboren, dan was hij een Zeeuw; zoo niet, dan is hij in Noordbrabant geboren. Zijn sterfjaar is bekend; maar wien noemt mij, 't zij zijn ouderdom toen hij stierf, 't zij zijn geboorte jaar? hij was in 1732 predikant te Sas van Gent, in 1741 te Bergen op Zoom, waar hij 20 jaar later overleed.

Misschien is zijn geboortejaar te vinden in het Leeven, sterven en schriften van Jacobus Leijdekker, waarmede hij den tweeden druk van diens Adam, Moses en Christus enz. (Groningen 1732) als voorberigt voorzag.

Wie helpt mij aan dat boek, of is in de gelegenheid het na te slaan en zijne bevinding in den Navorscher mede te deelen?

G. A. FOKKER.

Een wapen en eenige letters. Op een zilveren cachet, van binnen hol, dat door middel van eene veer kan worden opengemaakt, en waarin zich vroeger eenige zilveren voorwerpen bevonden, staan aan de eene zijde eenige letters door elkander gevlochten, zoo het schijnt W. J. T. R., aan de andere zijde een wapen, gesneden: boven van goud met drie cylinders, die zeker een of ander voorwerp moeten voorstellen; maar welk, is niet duidelijk: de kleur daarvan schijnt groen te zijn. Beneden: zilver met een rood St. Andries kruis. Wien komen die voorletters en dat wapen toe?

Wapen der gemeente Breevoort of Bredevoort. Wie beschrijft mij het wapen dier gemeente? d'Ablaing v. Giessenburgs Gemeentewapens heb ik daaromtrent te vergeefs geraadpleegd.

Geslacht Fagel. (Vgl. XVI bl. 216, 284, 318, 379; XVII bl. 121, 154, 256.) S. S. zal mij zeer verpligten, met te willen opgeven het wapen dat van Dijcke (Rec. hér. des fam. de Bruges) aan François Faghele geeft. Snuffelaar, die uit verschillende oude hss. eene genealogie van de familie Fagel tot het midden der vorige eeuw heeft kunnen zamenstellen, zal mij niet minder verpligten, met te willen mededeelen, of de in 't begin dezer eeuw te Middelburg gewoond hebbende burgerfamilie Fagel in die genealogie voorkomt en hoe. Misschien stamt zij af van een der 12 kinderen van Hendrik, getr. met Marga. Rosa.

F. CALAND.

Geslacht Moleschott. Wie is in staat mededeelingen te doen aangaande den oorsprong van dit geslacht?

MENGELINGEN.

Honden onwaakzaam maken. (XXIII, bl. 224). Het onwaakzaam doen zijn der honden zal wel niet geschieden door den hond iets in te geven, want het zou gevaarlijk genoeg zijn zulks bij eenen

kwaden hond in 't werk te stellen. Ik heb vroeger iemand gekend, die elken hond kon dwingen om zich stil te houden en met den staart tusschen de beenen zonder een mond open te doen in het hondehok te kruipen. Het was een behoeftige boerenarbeider: hem zijn menigmaal door zijn baas 5 zeeuwsche rijksdaalders geboden, indien hij het den boer wilde leeren, — doch hij wilde zulks niet doen; hij hielp er zich altijd af door tot hem te zeggen: »ik kan het u niet leeren! ze zeggen dat het komt omdat sommige menschen zuur bloed hebben." Ik weet echter met zekerheid, dat hij het aan een ander kon zien, of deze ook die kunst verstond, — en een ander die het ook kon, zag het aan hem. Bij eene zekere gelegenheid dat hij met het werkvolk der boerderij in de wagenschuur voor eene regenbui stond te schuilen, komt er een vreemd man (een landlooper), binnen die zelfde wagenschuur, welke tegen dien arbeider zeide: »Zoo vriend! de booze honden zullen u ook geen kwaad doen!" waarop de arbeider hem antwoordde: »ook u niet! maar gij kunt nog meer dan dàt, gaat eens met mij mee onder vier oogen dan zal ik u eens zeggen wat gij nog meer kunt!" waartoe de vreemdeling echter geen lust betoonde en stil afdroop.

In het tweede deel van het Secretenboek van den vermaerden heer Alexis Piemontois lees ik, »om te maeken dat de honden op u niet bassen," het volgende: »Neemt eenen swarten hondt, en treckt hem 't eene ooge uijt, houdtse in uwe slinckerhandt, ende door dezen reuck en sullen de honden niet bassen." Dat het een *zwarte* hond moet zijn, en het oog in de *linkerhand* moet gehouden worden, komt mij wonderlijk genoeg voor. — Die het echter beproeven wil — die beproeve het!

ANTH. DE VLIEGER.

[Waarom de hond zwart moet zijn, is duidelijk. Zwart is de kleur van den boozen. Waar getooverd of onttooverd moet worden vindt men steeds *zwarte* dieren. B. v. om de heks te vinden, die ziekte of ander onheil veroorzaakt heeft, moet eene *zwarte* kip gekookt worden, en de heks vertoont zich dan somtijds in de gedaante van eene *zwarte* kat. De duivel zelf neemt dikwijls de gedaante aan van een *zwarten* hond.]

Het Spaansch. Die Spanier sind durch Hochachtung gegen ihre Sprache dahin gebracht worden, dasz sie glauben, Gott selbst habe auf dem Berge Sinai mit dem Moses Spanisch geredet [1]. Und vermuthlich hat dieses den König Carl II. dahin gebracht, dasz er gleich bey dem Anfang seiner Regierung befohlen, es sollten seine Gesandten an fremden Höfen keine andere als ihre Sprache brauchen [2]. (von Steinen, Westph. Gesch., I Th. S. 42.)

't Bescheid, door Viglius den franschen ambassadeur gegeven (zie Baudart Gedenkw. Spreucken), was dus niet in Spanje doorgedrongen.

M°.

Kleine kunstwerken. Den 30 januarij 1873 werd bij den boekhandelaar H. G. Bom, te Amsterdam, verkocht: »Een gouden eetservies en een zilveren dito, ieder bestaande uit meer dan 100 stuks miniatuur voorwerpen, vervat in 2 kersenpitten, met bijbehoorende tafel, vervaardigd van paarld' amour en met perlen omzet op houten voetstuk. De kooper van dit zeldzaam en eenig kunststuk ontvangt gratis de loep welke hierbij is gebruikt geworden." Zie Catal. v. boeken, gedenkpenningen, enz., meerendeels nagelaten door wijlen A. J. van Eijndhoven te Zutphen, bl. 79, no. 1533. — Later werd dit kunststuk, volgens annonce in het Handelsblad, tegen betaling ter bezigtiging gesteld.

Dat er meer kunststukken van dien aard vervaardigd zijn, blijkt uit de volgende voorbeelden.

Callicrates had mieren en andere diertjes van ivoor vervaardigd, zoo klein, dat hunne ledematen, alhoewel zij zeer goed waren bewerkt en uitgevoerd, nogtans voor het ongewapend oog naauwelijks zigtbaar waren. (W. Goede, Gallerij van merkw. menschen, bl. 33.)

Myrmecides had in zulk een klein bestek eenen wagen met vier paarden en eenen koetsier gemaakt, dat eene vlieg met hare vlerken de gansche ruimte bedekte. (Denz., bl. 170.)

Qui conçoit les choses nettement en petit, possède déjà ce qui

---

[1]) Europäischer Herold S. 628.

[2]) Caroli, Memorabilia Sec. 17. Tom. II. L. 8. c. 41.

est de plus difficile pour les exécuter parfaitement en grand: témoin cet Artisan si industrieux, qui fit un navire si exactement accompli de toutes ses parties, si petit pourtant qu'il étoit caché sous les aîles d'une abeille. (Recherches hist., cur. et remarq., Par 1723, p. 421.)

De juwelier Buck te Worcester in de Vereenigde Staten heeft een gouden stoommachine gemaakt, de kleinste van de wereld, daar zij niet meer dan $^7/_{16}$ van een vierkanten eng. duim beslaat, $^5/_8$ duim hoog is en door een gewonen vingerhoed geheel overdekt kan worden. In weerwil van die kleinheid is elk harer deelen, door een microscoop beschouwd, zeer naauwkeurig bewerkt en kan zij zelfs met een droppel water in beweging gebragt worden. (Mengelingen der Gron. Ct. van 30 dec. 1871.)

M⁰.

OPMERKINGEN EN WENSCHEN.

1. Dat de wijze van het Wilhelmus van Nassouwen zeer opgewekt en mooi is, is bekend; maar ook, dat het oude lied voor ons niet meer geschikt is. Hoe verdienstelijk zou de dichter zich maken, die op die schoone wijs een volkslied wist te vervaardigen, wat even zoo populair kon worden als het Wien Neerlands bloed. Hij zou zijn naam onvergetelijk maken.

2. Waarom moeten toch de aanvragen aan een ministerie of aan den koning altoos op zegel worden geschreven? Dat is eene vreemdsoortige belasting. En waarom is gezegeld papier niet in elke gemeente b. v. bij den secretaris der gemeente, of op het postkantoor te koop?

3. In de vliegtoestellen tracht men de *vogels* na te doen. Zou men niet de kunst van de *vleermuizen* moeten afzien?

4. Het zou zoo gemakkelijk en aangenaam wezen, als op de titels der boeken de prijs stond. De heeren uitgevers moesten dat voortaan altoos doen!

GESCHIEDENIS.

Nederlandsche porceleinfabrieken. (Vgl. A. R. I en II). In *Briefe aus Holland*, medegedeeld in Deutsches Museum, März und Mai 1782, leest men in den 8sten brief, gedagteekend S'Graven Haag, den 25. Jul.:

»Unter andern hiesigen Merkwürdigkeiten habe ich in diesen Tagen auch die vor einigen Jahren angelegte Porzellänmanufaktur besehen. Deutsche sind die Unternehmer, und ihre Firma ist: Lynker und Kompagnie. Ohngefähr 40 Menschen sind bei dieser Manufaktur angestelt, und man versicherte mir, dasz jährlich wol fur 600000 Fl. in der Levante abgesezt würde. Ich hielt dies, mit Ehren zu melden, für eine ziemliche Aufschneiderei, indessen glaube ich gerne, dasz diese Waare nur in der Levante Abnehmer finden könne. So wenig in Ansehung der Masse und der Formen als der Mahlerei kan dieses Porzelän mit dem Berliner oder Meiszner in Vergleichung gestelt werden, und dennoch ist es theurer, wie sie schon aus dem hiebei liegenden Preiszettel urteilen können.

Schon vor Anlegung dieser Fabrik hatte ein gewisser Graf von Gronsfeld eine dergleichen in Weasp (Weesp), 3 Stunden von Amsterdam, errichtet. Der Unternehmer fand aber seine Rechnung nicht dabei, und gab sie auf. Jezt sagt man, dasz sie von einigen Amsterdammer Kaufleuten in der Gegend von Uetrecht zwar fortgesezt, aber auch bald wieder eingehen würde. Das sächsische Porzellän ist hier zu Lande sehr beliebt, das Berliner kennt man aber nicht genug. Von dem erstern hat ein gewisser Kaufman Reusz in Amsterdam eine Niederlage."

In den 9den brief, dd. Utrecht d. 28. Jul. 1779:

»Wir reiseten vorgestern auf die gewönliche Weise (per Treckschuyt) über Delft nach Rotterdam, welches nur drei Stunden von dem Haag entfernt ist. In Delft hielten wir uns einige Zeit auf, vornemlich um die dasige Fayenzefabrik zu besehen. Mit Vor-

beigehung alles Technologischen, wil ich Ihnen nur diejenigen Nachrichten mitteilen, welche ich auf der statistischen Seite dieser Manufaktur eingesamlet habe.

Gegenwärtig sind noch 15 Meister in Delft, welche Fayenzefabriken besizen. In jeder derselben arbeiten zwischen 30 und 40 Personen, mithin in allen zusammengenommen ohngefähr 500. Es wird dort also immer noch von dieser Waare mehr verfertigt, als an irgend einem andern Orte, wenn gleich bei weitem nicht so viel als zu der Zeit, da die Konkurrenz ähnlicher Fabriken noch nicht so grosz und das sogenante Steingut noch nicht Mode war, auch der Luxus den Gebrauch des ächten Porzeläns noch nicht so gemein gemacht hatte als jezt. Man versicherte mich, dasz vor 25 Jahren in Delft 31 Meister und also doppelt so viele als jezt, Fayenzefabriken betrieben hätten."

M^o^.

Leenregisters. (Vgl. XXIII, bl. 291). Die van Overijssel zijn tot aan het jaar 1528 ontleed en bruikbaar gemaakt door verwijzingen in de 5 uitgegeven deelen van het Tijdrek. Register op het Oud Prov. Archief. In de volgende deelen wordt dit voor de latere jaren voortgezet. Die van 1610—1795 zijn geraadpleegd bij het verzamelen der Geslachtk. aanteekeningen ten aanzien van de Gecommitteerden ten Landdage van Overijssel door Mr. J. van Doorninck, uitgegeven door de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis.

J. I. VAN DOORNINCK.

Margaretha van Parma. (Vgl. XXII, bl. 115). Dit belangrijke stuk, toegelicht en met aanteekeningen voorzien, was reeds uitgegeven door C. P. Serrure, in den Messager des sciences et des arts de la Belgique, t. 4, Gand 1836, p. 417—430.

Over de moeder van Margaretha schreef ook Gachard, in Correspondance de Philippe II, t. 1, p. 324.

In den Messager de Belgique, 1842, p. 473—475, Analyses critiques d'Ouvrages, geeft J.(ules) D.(e) S.(aint) G.(enois) verslag van een

Mémoire justificatif du Magistrat d'Audenarde, sur les troubles

arrivés en cette ville, en 1566, *publié d'après les documents originaux, conservés aux Archives d'Audenarde,* par D. J. Van der Meersch, M. D. [1]); *suivi de Recherches historiques sur l'origine maternelle de Marguerite de Parme, née à Audenarde en* 1522. Gand, Hoste, 1842; grand in 8°., pp. XXVII et 211.

Après nous avoir presenté ainsi l'historique des Troubles d'Audenarde et la justification du Magistrat de cette ville, M. Van der Meersch nous communique le résultat des recherches qu'il a entreprises sur l'origine maternelle de Marguerite de Parme, née à Audenarde en 1522. L'auteur nous y fait connaître l'origine toute roturière de Jeanne Van der Gheenst, qu'il dit descendre simplement de Gilles Van der Gheenst, *manant* de Nukerke, et de Jeanne Van Coye. Il examine ensuite l'assertion, qui a prévalu jusqu' à ce jour, que Jeanne Van der Gheenst aurait épousé un mince bailli de village, et conclut que cette femme, protégée par les bontés de l'Empereur, fit un mariage qui apporta probablement en partage honneur et aisance. Cette petite dissertation, sur un sujet que M. Serrure avait commencé d'éclaircir dans le *Messager des Sciences et des Arts*, 1836, nous prouve de nouveau combien il importe d'attacher du prix aux moindres documents d'une certaine ancienneté; grâce à un simple état de biens, M. Van der Meersch a pu prouver que *Jean Van den Dycke,* bailli de la seigneurie d'Heuverhuus, prétendu mari de la maîtresse de Charles-Quint, avait épousé une Elisabeth Van de Wiele, et qu'il mourut en 1568, époque à laquelle Jeanne Van der Gheenst était déjà veuve depuis sept ans.

Deze *Recherches* zijn ook afzonderlijk, te Gent, in 1842, in-8°, met portret, uitgegeven (Mess. 1863, p. 391); in welken jaargang, p. 343, de archivaris van Audenaerde, J. Van de Velde, meent, den lezers geen ondienst te doen, »en reproduisant en Facsimile et en caractères ordinaires, une pièce manuscrite originale, émanée de l'autorité municipale d'Audenarde, en date du 29 octobre 1561, constatant la famille maternelle de cette femme distinguée"; welk stuk voorkomt in den jaargang 1864, p. 278.

M°.

[1]) Hij was, meenen wij, de voorganger van J. Van de Velde, die volgt.

Verpligte bedevaarten. (Vgl. A. R. I en II (lees daar: XX. bl. 555). Quant aux délits commis par les feudataires contre la suzeraineté du duc, ils étaient réprimés de diverses manières. Ainsi, en 1342, Jean Van der Calstern fut puni par le duc Jean II du chef de félonie; il fut déclaré incapable de remplir aucune fonction publique; défense lui fut faite de rentrer dans les états du duc sans son consentement; enfin il fut condamné à faire un pélerinage à l'île de Chypre, dans le mois après que la sommation lui en aurait été faite [1]). (Gust. Van Coetsem, Du droit pénal dans le Brabant au XIIIe siècle etc., in den Messager de Belg. 1855, p. 483.) Dezelfde schrijver haalt nog, in den Messager 1856, p. 364, een ander voorbeeld aan uit de Annal. van Papenbrochius.

L'organisation tout entière du moyen âge reposait sur un système de priviléges qui, favorables parfois aux progrès, se transformaient fréquemment en instruments d'oppression. Chaque communauté, chaque particulier, retranché dans une citadelle de droits et de prérogatives, jalousait la communauté rivale, le particulier voisin, non par esprit de haine, mais de crainte de perdre des immunités acquises souvent du prix de grands sacrifices. Au surplus, il existait entre Bruxelles et Merchten une autre source de querelle. Celle-ci prétendait ne reconnaître comme chef de sens que Louvain; celle-là soutenait que dans bien des cas la décision suprême appartenait à la chef-ville la plus proche; à elle, par conséquent, par rapport à Merchten. Pour ne pas avoir obéi à cette dernière obligation, les échevins de Merchten furent condamnés par les magistrats de Bruxelles, à se rendre tous en pélerinage à Notre-Dame de Bois-le-Duc (23 juin 1431). Deux d'entre eux, Gilles Vandenobberge et Guillaume Vandenmoirter, pour une faute semblable, furent astreints à se rendre à Milan ou à payer 10 florins du Rhin (17 novembre 1437) [2]). Le despotisme des ducs de Bourgogne comprima bientôt ces contestations de commune à commune. (Alph. Wauters, Hist. des environs de Bruxelles, t. II,

---

[1]) Cod. dipl., p. 797, impr. à la suite d.l. Chron. de Jean de Klerk, publ. par Willems. — In gezegd jaar 1342 regeerde hertog Jan III, en was het geslacht Van der of den Calstren in groot aanzien te Leuven.

[2]) Wit Correctie Boeck, aux archives communales de Bruxelles, fos 7 et 58.

p. 68—70.) Zijn er meer voorbeelden, dat een geheel corps tot eene dusdanige boetedoening werd verwezen?

Jean de Hertoge, de Merchten, invita un jour ses amis à venir dîner chez lui. Le repas achevé, il se plaignit qu'ils avaient trop bu et trop mangé; ce banquet, ajouta-t-il, allait le ruiner, et il conclut en demandant à ses convives de l'aider à payer ses dépenses. „Comme cette façon d'agir était une étrange nouveauté, que c'était en quelque sorte une exaction (*scattinge*), et qu'on ne pouvait tolérer l'introduction d'un pareil usage dans le pays," les magistrats de Bruxelles condamnèrent Hertoge à quitter le pays, jusqu'à ce quil se fût rendu en pélerinage à Milan ou qu'il eût payé 10 florins du Rhin (6 avril 1431—1432) [1]. (Ibid. p. 70.)

Men zie voorts De la Fons-Mélicocq, Pélerinages, escondits et voyages en Belgique, en Hollande et sur les bords du Rhin, imposés par les échevins de Lille et de Béthune aux bannis et autres repris de justice, etc. (XIVe, XVe en XVIe siècles), in den Messager de Belg. 1858, p. 361 svv. [2], Denz., Amendes et pélerinages imposés (pour meurtre) par les diseurs et amiables apaisanteurs de Valenciennes (XIVe, XVe et XVIe siècles), ibid. 1861, p. 376 svv.; Butkens, Troph. de Brab. I. p. 502; Vaderl. Chronyk, Leyd. 1784, bl. 195.

M^{o}.

Draaikooi, steendragen, schandsteenen, de houten huik. (Vgl. A. R. II; XXI. bl. 481; XXII. bl. 433, 497; XXIII. bl. 1).

Die Angelsachsen hatten auch eine Art Stühle, die sie *Sceal-fing Stole*, die Engländer *a Ducking Stoole, or Cucking-stoole* nannten, worin die zänkischen Weiber gesetzet, und untergetauchet wurden, (zie hierv. bl. 2) v. S o m m e r & B e n s o n v. S c e a l f i n g - s t o l e. (Grupen, Anm. a. d. teutsch. u. röm. Recht. u. Alterth. Obs. VII. Von Altdeutsch. Gericht. u. Straf. S. 146.)

Beide volgende voorbeelden zijn hier ingelascht, hoewel ze niet

---

[1]) Comptes de l'ammanie de Bruxelles, de la Noël 1431 à la Saint-Jean 1432. — Wit Correctie Boeck, f° 17.

[2]) De schrijver verwijst dáár naar een stuk van zijne hand, over hetzelfde onderwerp, in de Arch. du Nord de la France, 3e série, t. IV, pp, 306—309.

regtstreeks tot de vraag in betrekking staan, edoch der vermelding niet onwaardig zijn.

In zijne beschrijving van Vere, 2de st., teekent Jacobus Ermerins, op bl. 66, 67, aan: Het beveiligen en bewaren der openbare rust bleef steeds de zorg der Veersche Wethouderschap: Eenige Deensche bootsgezellen hadden in *bordeelhuizen* ongeregeldheden gepleegd, en zich de waardin nevens hare dochter daarentegen smaadlyke woorden omtrent den Deenschen koning (Christiaan II. laten ontvallen; het een en ander werdt gestraft: de voorsz) vrouwspersonen moesten in de Vierschaar komen, *elck met een barnende kaersse in haer hand van een half pond wasch, ende bidden God en der Justitie om vergiffenisse, bloodshoofds, metter heucke in den hals en recantheere daar die woorden zy van de Coninck van Denemarke gesproken hebben, en later daer die Caerssen in der Vierschare voor 't heilige Cruce en gilden den heere* (d. i. den baljuw) *elck een kyfboete.* Terwyl voorn. bootsgezellen ook niet misgingen, maar veroordeeld werden *drie dagen lanck gevangen te blyven opte poorte te water en te broode ende noch gelden den heere elck de boete van £ 10:, ende repareere al het gheene dat zy onstukken gesmeten en geworpen hebben in de bordeelhuisen, aleer zy vuter vangenisse zullen mogen gaen.* En op bl. 79, 80:

Hoedanig nu ten jare 1544, het houden van *heimelyk bordeel* te dezer Stede gestraft werdt, vindt men in een vonnis van 9 december deszelfden jaars, dat zeker vrouwspersoon, die zulks onderstaan hadt, veroordeeld werdt, *gevangen te blyven tot Sondage naastcomende, en als dan in heure clederen sonder huyck voor de processie te gaan met een wasse keersse van een half pond in haare hand, ende de processie omme geweest hebbende, sal de selve keersse brengen en stellen voor 't heilig Sacrament, ende wordt daar na gebannen uten eilande van Walcheren op haar slinker ooge* enz.

En ter zake van overspel was te voren, naamlijk den 6 februarij 1544, eene Pieter henrixsen gevonnisd, *te dragen de houten huycke rondom de Stad deur de Strate zoe de processie costumelick es te gaan, ende dat noch vut sonderlinge gracie* [1]).

A Lille, certains coupables étaient condamnés *à porter le thon-*

---

[1]) Reg. van 's Heeren zaaken A.

neau autour du marchie. Les sergents qui les conduisaient 1566—1572 recevaient XXIII s. (Messager de Belg. 1858, p. 366, note 3.)

In 't stadrecht van Enschede wordt ook bepaald »of de sal de sal de stene draghen van der eenre siden van de poerten totter andere side, nader scepenen goet dunken." Verg. Racer (Overijs. Gedenkst.?) I verv. p. 113. (G. J. Dozy, De oudste stadrechten van Zwolle, aant. 91.)

Het *steen dragen* werd zoowel den mans- als vrouwspersonen opgelegd, volgens aant. 8 op het VIII^{ste} boek van het Stadboek van Groningen van 1425 (door het Gen. Pro Excol. Jur. Patr. uitgegeven), met verwijzing naar Statuten van Lunenb., bij Puffend. Obs. Jur. Univ. III. App. p. 338, en Plak. v. Phil. II op het stuk van bosschen en plantagien, van 1596.

M°.

Huguetan. (Vgl. XXIII, bl. 292). Ik kan dienaangaande mededeelen, dat Jean Henri Huguetan van eene zeer geachte en vermogende familie van Lyon afkomstig was, die in 1685 of 86 ter zake van de religie naar de Nederlanden overkwam. Hij zelf bleef tot in 1705 in Frankrijk om het vermogen van de familie te gelde te maken, hetgeen hem dan ook, behoudens de vaste goederen, gelukte; inmiddels had hij, even als vele hollandsche bankiers, zich gestoken in het doen van fournissementen aan de fransche legers, zoo in Vlaanderen als in Italië, hetgeen hem. daar het rembours wegens het verbod van commercie uitbleef, in moeielijkheden wikkelde: daaruit volgden procedures die verscheidene jaren. duurden, zoo te Genève als hier te lande. Daarbij stond hij gewoonlijk bovendien aan de vervolgingen van Chamillard, den controlleur-generaal van financiën, bloot, die hem zelfs, hoewel te vergeefs, met geweld door fransche officieren in het Voorhout in den Haag trachtte te doen opligten. Uitvoerig en omstandig wordt dit vermeld in een brief »uit 't fransch vertaald, gedrukt bij Gilles van Limburg, in den Haag 1711," 39 pag. in fol. Ook in de Lettres Historiques et Galantes van Mad. Dunoyer, deel 3, wordt uitvoerig over Huguetan gehandeld en vermeld, dat hij gehuwd was met eene dochter van Odijk, dat is Willem van Nassau, heer van

Odijk enz., vertegenwoordiger van den Eersten Edele van Zeeland (Willem III), en Elisabeth van der Nisse. Aan die verwantschap had hij vermoedelijk zijne aanstelling van drossaart der stad en lande van Vianen enz. te danken.

Amsterdam. BERG VAN DUSSEN MUILKERK.

Huguetan. Op het stedelijk archief van Utrecht berust een stuk getiteld: »Aanmerkingen op het verzoek by letteren requisitoriael van den Geregte van Genève aan de HH. van den Geregte der stad Utrecht gedaen, ten einde het vonnis provisioneel by denzelve Geregte ter instantie van Jacques Butiny, koopman etc. tegen Jean Henri Huguetan geweesen door Haar Ed. Achtb. tegens denzelve Huguetan sig althans tot Utrecht onthoudende ter executie mag worden gelegd."

Uit dat stuk blijkt, dat genoemde Huguetan aan Butiny wegens een wisselbrief *f* 150,000 schuldig was en deswege door het gerecht van Genève veroordeeld is, die som bij provisie te namptiseeren of daarvan handvulling te doen; dat die Huguetan aan zijne gezamenlijke crediteuren meer dan 60 tonnen gouds schuldig was en hij geene de minste schikkingen met hen wilde maken en dat hij zich door het trekken van fictive wissels op zijne correspondenten, voor drie en een half millioen gld. heeft verrijkt (wisselruiterij).

Dit stuk strekt om het Gerecht van Utrecht te nopen aan de Lettren requisitoriael van Genève te voldoen. Achter het stuk zijn geplaatst verklaringen van voorname kooplieden te Amsterdam en Rotterdam, inhoudende dat, volgens de usantie in die steden, op wissels houdende waarde in rekening, even als die houdende waarde genoten, kort recht en executie wordt verleend, dd. 11 junij 1708.

Huguetan. In den Navorscher XVII, bl. 93, wordt melding gemaakt van eenen koopman Jean Henri Huguetan, gewoond hebbende in 't Blaauwhuys op de Heerengracht te Amsterdam.

H. C. VAN BAKKENES.

Over het studeeren van noordnederlandsche Katholijken aan de universiteiten van Keulen en Leuven. (Vgl. XXIII, bl. 284, 388).

Ik moet den heer van Oosterzee doen opmerken, dat ik bij het opgeven der leuvensche beurzen, die nu nog ter beschikking van den aartsbisschop van Utrecht staan, gezegd heb, eene lijst gebruikt te hebben, die tegenwoordig jaarlijks aan de collateurs wordt toegezonden. De leuvensche toezenders nu zullen zeker den r. kath. aartsbisschop bedoelen en niet dien van de oud-roomsche clerezij. Toen deze in 1724 door den paus in den ban werd gedaan, ging de begeving dier beurzen in handen hunner tegenstanders over. (Zie Dupac de Bellegarde p. 105.) Dewijl te Leuven geene ketters mogten studeren, zou de benoeming der oud-kath. aartsbisschoppen niet geldig geweest zijn.

Ik heb nog twee beurzen gevonden door Noordnederlanders te Leuven gesticht. Eene van 36 car. guld. door Katrijn Wouter Dobbeszoons dochter te Amsterdam, volgens testament van 1555, (Wagenaar, Amst. VIII, 782) en de fundatie eener busse in collegio juristarum te Loven bij mr. Lambert ten Duijnen, canonik ten Doem 't Utrecht 1553 (v. d. Monde Tijdschr. V. 197.)

In de 3de afl. van de Bijdragen voor de geschiedenis van het r. k. bisdom Haarlem, in julij l.l. uitgegeven, staat een uittreksel uit hetgeen von Bianco in zijne Geschiedenis van de Keulsche universiteit omtrent het hollandsch collegie in het huis Zur Stessen bij de Laurentius kerk aldaar, schrijft. Ik kon dit werk niet raadplegen, maar zie nu, dat het in de hoofdzaken overeenkomt met het door mij in den Navorscher geplaatste. Bianco vermeldt daarenboven, dat Nicol. Vigerius (Wiggers Cousebant), die in 1603 franciskaner monnik was geworden en in 1628 stierf, het hollandsch collegie te Keulen hielp stichten, dat Antonius v. d. Plaat (later pastoor te Alkemade), Joost v. Vondel en Jacob Duzelius aldaar onderrigt van Leon. Marius ontvingen en dat Mod. Steph. Sunk van Harderwijk gedurende 28 jaren aan het hoofd van het hollandsch collegie stond en in 1655 overleed. Onder hem promoveerden in nov. 1631 twaalf jongelingen, waarvan de Utrechtenaar Petraeus de eerste plaats ontving. (Zie Chr. v. Bugge p. 347).

G. A. SIX.

Een predikant van 's Gravesande geschorst wegens onzedelijk gedrag. In 1592, kwamen bij de classis van den Haag klachten in

tegen Adam Billich van 's Gravesande, dat hij namelijk in ongeoorloofde betrekking stond tot zeker meisje. Hij beleed schuld, en zeide dat hij het meisje had willen huwen, maar afgeschrikt was door de geruchten over hare oneerbaarheid. Na alle betrekking met haar afgebroken te hebben verzocht hij in dienst te mogen blijven, op voorwaarde van openbare schuldbelijdenis. De classis vroeg het advies van de predikanten van Delft, Helmichius en Peter Wtenbogaert en van Swerinckhuizen van Rotterdam. Allen waren het eens, dat Billich geschorst moest worden, hoewel men hem zooveel mogelijk te gemoet wilde komen. Den 2en februarij 1593 werd de geheele zaak geresumeerd en de resolutie genomen, die ik hier mededeel uit de classicale acten, als bijdrage tot het kerkelijk leven van dien tijd.

H. C. ROGGE.

»De broeders van de classis van den Hage, meermaels vergadert geweest synde over de zake Adami Billichii, predicants tot Gravesande, belangende zynen vall (die sy verhopen dat hem door Godts genade ten besten dienen zal) ende naer aenroepinge van den naeme des Heeren, hebbende de voorsz. saecke in de vreese des Heeren ende rypelick by hem selven overleyt, ende oock in in communicatie gestelt met sommige dienaren des woordts Godts in de naebuerige kercken, tot dien eynde in de vergaderinge onses classis verschenen synde, hebben bevonden ende geacht, tot reparatie van desen beclachelicken vall ende weeringe der argernissen daerwt geresen (soo veel doenlijk is) te dienen ende van node te syn om de eere Godts, stichtinge der ghemeynte ende wederoprichtinge van den voorsz. onsen broeder Adam, sulcx als zy hyer als voor den Heere ende tot ontlastinge van haere conscientie eyntelick verclaren ende wtspreecken, te weten:

Naedemael dat de voorsz. Adamus Billichius hemselven ende het heylige ampt hem van Godt opgeleyt soo verre vergeten heeft, dat hy hemselven in onwettige vleeschelicke conversatie met een jonge dochter, die hy in zyn huys genomen hadde, verlopen heeft, gelyck zulcx blyct wt de bekentenisse des voorz. Adami, soo mondelick als schriftelick, dat oeck de voorsz. Adam, naer de voorsz.

conversatie evenwell gestaen heeft over de huwelicxsche beloften, die de voorsz. dochter met eenen seeckeren jongman doen zoude, ende soe tot Gravesande als in den Haege de moeder van de voorsz. dochter geraeden, dat se verwilligen zoude in het huwelick van hare dochter metten voorsz. jongman, welcke onachtsame onvoorsichticheyt nyet en is sonder schyn van archlisticheyt, ende oeck velen menschen een vreemt naedencken gheeft, gelyck oeck dat hy, nae voorgaende byeencompste ende onderhandelinge van trouwe, metten vrienden ende de dochter gehouden, eyndelick is gegaen, met de dochter vergeselschapt zynde, met haere moeder tot den borgemeester in den Hage, als gedeputeert over de huwelicxsche saecken, ende haere naemen laeten aenteeckenen om vercondicht te worden opentlick tot vorderinge van het huwelick, sonder dat dezelve versochte proclamatiën voortganck gehadt hebben ofte consummatie van het huwelyck gevolcht zyn. Wt welcke dingen dan lasteringe van den naeme des Heeren, ontstichtinge der swacken ende bedroeffenisse der vromen gevolcht is. Ende daerentegen dat het woordt Godts vereyscht, dat een leeraar der gemeynte Christi sal wesen onstraffelick, heylich, eener vrouwen man, ende een voorbeelt der gelovigen in lere, godtsalicheyt, degelickheyt, zeedicheyt; ende dat oeck de kerckenordeninghe onder de oorsaecken om welcke een predicant van synen dienst sall afgezet worden, wtdruckelick stelt hoererye. Dat derhalven ende om oorsaecken als boven de voorsz. Adamus, volgens de vorige suspensie van synen dienst, nu voor 't eenemael ende in 't geheele hem onthouden zall eenigen kerckelicken dienst binnen der stede van Gravesande aen te gaen ofte te bedienen, des te meer datter als gheen apparentie is dat hy aldaer met authoriteyt ende stichtinge sall connen 't woordt des Heeren den volcke voordragen. Ende oeck dat tot minderinge van de lasteringe der vyanden onser gemeynte ende oeck tot exempell van andere grotelicx dient, dat soedanige grove sonden in den voorgangeren ende leeraeren insonderheyt gestraft werden. Vorder verstaen de broeders der classis, dat hare medebroeder Adamus voorsz., tot bewysinge syner boetveerdicheyt ende tot verbeteringe der swacken zall metten eersten opentlick voor de gemeynte tot Gravesande schultbekentenisse [doen] van syne voorsz.

openbaere sonden, ende dat volgens het formulaer daervan beworpen, gelyck hyer volcht, ende by den dienaer, die de predicatie zall doen tot Gravesande in Adami tegenwoordicheyt den volcke aangedient zal worden:

»Gelieffde in den Heere Christo! U l. en is 't onsen groten leedwesen niet onbekent, met hoedanige sonde Adam Henricx, onse broeder, hyer tegenwoordich, sich tegen Godt end' zyne gemeynte voor eenigen tydt geleden vergrepen heeft, end' wat sware opspraeck end' argernisse aen allen zyden daerwt gevolcht is, bysonder ingesien 't ampt, 't welck hy nu enige jaren lanck in de gemeynte Godts, zelffs hyer ter plaetsche bedient heeft, 't welck vereyschte, gelyck d'apostel tot Timotheum van de dienaren des woordts schryft, dat hy soude onstraffelick wandelen, ende anderen een voorbeelt van alle deuchde, eerbaerheyt ende godtzalicheyt zyn, daeromme dan synen vall swaerder ende d'argernisse daarwt gevolcht meerder is. Maer gelyck alle vromen haer met rechte hyer over hebben bedroeft, soe behoren sy hun wederomme te verblyden in 't gheene wy ul. nu van deses classis wegen te kennen geven: namelick dat de voorsz. onse broeder de broederlicke vermaningen ende censuren tot syner wederoprechtinge aen hem gedaen, nyet alleen aengenomen heeft, ende (soe wy vertrouwen) van herten over syne sonde versuchtet ende leetwesen daerover draecht, maer oeck bereyt is de schult syner sonde ter eere Godts end' stichtinge derghener, die door hem onstichtet syn te bekennen, ende alsoe de argernissen by hem gegeven soe veel mogelick wech te nemen. Verclarende hem van herten leedt te zyn dat synen halven soe groten argernissen ende opspraecke in der kercke des Heeren gevallen zyn, ende begeerende om Christi wille, dat men hem zulcx vergeven ende ten besten houden wille, ende dat alle dieghene die daerdoor ontrust geweest zyn ende noch zyn, hun wederomme gerust stellen ende syne swackheyt dragen willen. Hyer op sall Adamus opentlick van den dienaer gevraecht worden: Is dat nyet de bekentenisse ende begeerte, broeder? Sall Adamus daarop overluyt antwoorden: jae; daerby doende soedanige verclaringe als hy wt beweginge syns gemoets tot meerder bewijsinge syner boetveerdicheyt zall goet

vinden. Daerop de dienaer dan voorts totten volcke spreecken sall als volcht: Soe bidden ende vermanen wy dan een yegelick van ul. L. Broeders, dat ghy u met ons over 't berou ende leetwesen dat onse broeder bethoont, wilt verblyden ende den Heere dancken, dat hy hem door syne barmherticheyt van vorder vall bewaert ende dese genaede bewesen heeft, dat hy met syne beteringe arbeydet, op te bouwen 't gundt hy met synen vall hadde omgestoten, tot syns H. naems eere ende beschaemtheyt des Satans. Daer en tusschen, l. broeder Adam, zyt gewaerschout ende wacht u voor des Satans archlisticheyt; schout de vleeschelicke begeerlickheden, hebt acht op u selve ende neemt den Heere voor ogen om u voortaen stichtelick te dragen, end' u zalicheyt in vreesen ende beven te wercken. Ghylieden oeck, l. broeders, wilt u spiegelen aen dese ende diergelycke exempelen om den Heere van harten te leeren vreesen ende neerstelick om ul. te zien. Die sich laet duncken dat hy staet, sie toe dat hy nyet en valle, maer hebbende ware gemeynschap metten Vader ende synen sone Christo, dat hy deselve doorgaens met een godtsalich leven becrachtige ende daerinne volstandich blyve ten eynde toe. 'T welck ons allen verleene de Alm. Godt ende Vader door synen sone Jesum Christum, die 't zamentlick metten heyligen gheest leeft ende regeert, een ewich Godt gepresen in der ewicheyt. Amen.

»Dit alles zall alsoe Adamo voorgelesen, ende soe het van node is voorts daertoe broederlick ende in der lieffde van den classe vermaent worden. All het gundt voorsz., soe Adamus volbrengt naer behoren, verclaren de broeders bereyt te zyn hem toecomende Mey, ofte soe haest als hy den classe van eenige wettige beroepinge zall hebben doen blycken, eene attestatie van leere ende leven te geven naer vermogen haerer conscientie ende sulcke waerdoor hy met Godts hulpe nyet zall verhindert worden, maer meer bevordert om in een ander plaetsche totten dienst toegelaten te worden. Voorder in aensien van de veelheyt syner moederlooze kinderen, onse medeleden, die in desen deele onnosel zyn, zall de classe den dienst tot Gravesande, gelyck alsse gedaen heeft, besorgen tot Mey toe eerstcomende, ende dat tot proffyt van Adam. Sullen oeck de broeders aenhouden by de EE magistraet van

s' Gravesande, dat het overschot van het ordinaris stipendium der dienaren ten platten landen mach Adamo voor den tydt van een jaer gegunt ende toegeleyt worden. Ende voorts belovende voorsz. Adamum als haeren lieven broeder in Christo met raedt ende daet naer haer beste vermogen te helpen in alle 't gheene zy ende hy achten zullen te dienen tot synen welstandt ende verlichtinge syner beswaernisse in desen synen droeffelicksten standt, verhopende ende biddende dat Godt hem ende den syne voort stueren ende vaderlick regeeren zall ende will, tot haeren meesten voordeel ende salicheyt.

»Dit alles Adamo alsoe voorgelesen ende met broederlicke vermaninge ende onderwysinge aengedient zynde, antwoorde Adamus, dat hy well hadde gehoopt dat de broeders souden goet gevonden hebben hem noch enige reysen tot Gravesande te laeten predicken maer naedemael het de broeders anders hadden goet gevonden, dat hy met de voorsz. resolutie te vrede was, ende daerinne t' eenemael wilde acquiesceren, oeck te vreden synde de schultbekentenisse in sulcker forme als vooren nu aanstaende Sondach te doen."

VRAGEN.

Arias Montanus. Wie is Arias Montanus, die volgens Gieseler, aan Filips II in 1572 den raad gaf om aan zijne dienaren in de Nederlanden allen omgang met de Jezuïten te verbieden?

Olaus Engelbrechtsen. Zijn er sporen van het verblijf hier te lande van O. Engelbrechtsen, aartsbisschop van Drontheim, die in 1536 naar de Nederlanden vluchtte?

Louis Ochin. Is iets meer dan de naam bekend van »Messire Louis Ochin," biechtvader van Margaretha van Oostenrijk?

Betrekkingen der gentsche patriotten in 1794 met de patriotten in Noordnederland. Daar de Navorscher zeker zijne correspondenten en medewerkers in België heeft, zal een hunner wel in staat zijn eenige inlichtingen te geven over het navolgende punt:

Het is zeker, dat de patriotten te Amsterdam in 1794 in betrekking gestaan hebben met belgische geestverwanten: ook, dat dit voor sommige der laatsten, bepaaldelijk te Gent nadeelige gevolgen gehad heeft. Het gemis aan een Repertorium van verhandelingen in tijdschriften, zoo als wij in Nederland hebben, maakt het onderzoek naar de lokale gebeurtenissen zeer lastig. Borgnet, in zijne Histoire des Belges, treedt niet in die details. Aangenaam zou het zijn, indien een belgisch navorscher (of wie het maar weet) de literatuur, die er over dit onderwerp mocht zijn, wilde opgeven. Alles, wat betrekking heeft tot Gent in 1794, kan licht aanbrengen.

TH. J.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Grafschriften in kerken. Geslacht Wachtendonck. (Vgl. XXII, bl. 508).

De genealogie van Wachtendonck, in Suite du Suppl. au Nobiliaire des Pays-Bas, t. I. p. 110—114, geeft het volgende:

Jaques de Wachtendonck, bourguemaître d'Anvers en 1583 et 1584 [1]), épousa Catherine Block [2]), dont il eut, 1°. Rombaut, qui suit. 2°. Marie, mariée à Louis du Chesne *dit* Malihan et morte à Anvers le 14 janv. 1620.

Rombaut de Wachtendonck, bailli de Middelbourg en Zélande (1593—1603), se maria à Catherine (volgens haar grafschrift, Jaqueline) de Smidt *dite* de Bourgogne, fille de Jaques de Smidt, seigneur de Beerlandt, et d'Anne de Bourgogne. De ce mariage sortirent, 1°. Louis, qui suit. 2°. Marie, mariée à Jaques de Chan-

[1]) Butkens, Troph. II. 512, waar hij ook, 1580--81, als schepen voorkomt; Christyn, Septem tribus patriciæ Antv. p. 39.

[2]) Vlaamsch of Zeeuwsch? Wouter Block, ook de Blocq, werd schepen, 1572—75, vroedschap en raad, 1575, te Vere, burgemr. 1576, in welk jaar hij sterft, in december, Jacob en Jan Block, schepenen, 1560—67, Jan Janssen Blocq. burgemr. te Vlissingen, 1606—12, Smallegange, bl. 566, 578, 581; Ermerins, in 't aangeh. 2e st. bl. 390, 403, 424, en 3e st. bl. 62—66, 137, 141; Zyn Hoogh. regt op Vere en Vliss., 2e druk, bl. 19, 101, 113; Boxhorn op Reigersb. I. 210, 235, 251. Over Block, of Steelandt Block, schrijft de Rouck, Her., bl. 332.

traines, grand-bailli du Franc de l'Ecluse, colonel au service des Etats de Zélande, commandant de St. Anne-Polder, dont elle fut la seconde femme. 3°. Catherine, qui testa le 30 sept. 1654, et mourut peu après, la même année. Elle avoit épousé Jean de Mauregnault, bailli de la Vere en Zélande (1606—1637), capitaine d'une compagnie d'infanterie, et commandant de Biervliet, dont elle étoit veuve en 1649.

Louis de Wachtendonck, seigneur de Beerlandt, naquit à Middelbourg le 5 janvier 1600, et fut capitaine d'une compagnie d'infanterie au service des Etats-Généraux des Provinces-unies. Il s'allia par contrat du 8 mars 1628 à Anne-Isabelle van Borsselen, fille de Roger, capitaine et commandant de la ville d'Axel, et de Sabine Langnauwer. Elle se remaria à Baudouin van Steenhuysen [1]), et n'eut de son premier mari pour fille unique, que

Sabine-Catherine de Wachtendonck, mariée 1°. à Gerard de Chantraines *dit* Brouncksault; et 2°. à Jean de Wanroy, drossard des Ville et Pays de Vianen, avec lequel elle vivoit le 29 juin 1660. Vgl. Kron. v. h. Hist. Gen. te Utr. VII. bl. 376 seq., VIII. bl. 42 seq., Smallegange, Cron., bl. 394.

Jakob Smit of Smith, heer van Baarland, een van 's prinsen vertrouwelingen (te Water, Herv. Kerke te Gent, bl. 282, op gezag van Bor), werd den 20 nov. 1558 aangesteld tot baljuw van Vlissingen en als zoodanig den 7 dec. beëedigd, en in oct. 1572 tot gouverneur van Walcheren. Hij stierf te Vlissingen den 10 junij 1573 ('s Gravezande, Tweede eeuwged. d. Middelb. vryh., bl. 324, 367) en liet bij Anna van Bourgondië, dochter van *Philips, bastard van Beveren,* ridder, heer van Fontes, Linighem, enz., baljuw van Vere, 1533—1562, gestorven omstreeks 1566, en van Johanna van Hesdin [2]), behalve genoemde dochter, na, *Maria Vrouwe van* (in ?)

---

[1]) Denkelijk uit het dordtsche geslacht van dien naam, waarvan nog afstammelingen in 1695 op Snelgersma, bij Appingadam, verblijf hielden (Lyckgedicht in mijn bezit), en waartoe zeker ook behoorden de bij Smallegange, bl. 287, genoemden.

[2]) Ermerins, Z. Oudh., Vere, 2e st. bl. 109, 3e st. bl. 163, 164, Heeren van Vere u. d. huize van Bourgondien, bl. 65. Suppl. au Nobil. d. P.-B., Gand 1861, p. 270: Adolphe de Bourgogne eut aussi un fils naturel, nommé Philippe de Bourgogne, seigneur de Fontaines, né d'Anne de Kanter, qui fut légitimé par lettres de l'empereur Charles V données à Bruxelles au mois de juin 1534. Il épousa Jeanne

Baarland, die, »volgens haar testament van 1616, huwde met Emmerij van Liere, die later gouverneur van de Willemstad werd. Aan deze was het jagtslot haars grootvaders Philips van Borssele, onder Welsinge in Walcheren, ten deele gevallen. Haar zoon Willem, raadsheer in Holland en gezant der Republiek te Venetië, verkocht dit in 1627." (J. ab Utrecht Dresselhuis, Het slot te Baarland, in Zeeuwsche Volksalm. 1841, bl. 66).

Dresselhuis vermoedt, dat Jakob Smit voornoemd door zijne vrouw bezitter van Baarland werd, en dat een latere Jakob van Baarland, »die zich als *van Dirksland* onderscheidde", en na Louis van Wachtendonck als heer van of in Baarland optrad, tot het geslacht behoorde van den goesschen burgemeester Matthaeus Michielse van

---

de Hesdin, dont il eut Adolphe, seign. de Fontaines, Jean, Anne, femme de Jacques de Smidt, seigneur de Beerlandt, et trois autres enfants encore mineurs en 1567. „Voogden over deszelfs minderjarige kinderen zyn geweest jr. Jacob Suys, heere van Grysoort, en mr. Jan de Rantre, advocaat, postulerende in den groten Rade te Mechelen." Ermerins t. a. p. 3e st. bl, 164. In 1568 werden door de regering van Vere, die „vrienden zocht", o. a. ook aan „mrs. Jan Cooman en Jan de Rantre, advocaten te Mechelen, een heele en drie halve tonnen uitgezochten haring" geschonken. Denz. 2e st. bl. 132, 135. — Pierre de Rantre sgr. de Relegem et Vlierden sur la Lis, secretaire, depuis conseiller pour sa doctrine de Philippe le Bon duc de Bourgogne, natif de la ville de Donay, a été annobli lorsque ce prince institua en la ville de Bruges l'ordre de la Toison d'or le 10 janv. 1429. De Seur, La Flandre illustrée, p. 212, 217. Een geslacht de Ranstre noemt ook Carpentier, Cambray, pt. 3, p. 573, terwijl Huyttens, voor de Rantere, verwijst naar Azevedo, Généal. Van der Noot, en Dumont (elders, p 5, noemt hij Holleber), Quartiers généal. — Zie ook Anselme, Hist. généal. d. l. Maison de France, édit. de 1712, t. I. p. 127: Philipes de Bourgogne, Sr. de Fontaines, fils naturel d'Adolfe de Bourgogne Sgr. de Beures, épousa Jeanne Dame de Hesdin, dont il eut Adolphe et Nicolas morts jeunes, Maximilien sgr. de Fontaines, Jean sr. de Fontaines, marié avec Antoinette Validolit (Valladolit? welk geslacht ook, sedert 1565, te Middelburg onder den magistraat voorkomt), dont des enfans, Martin sr. de Tauberge (sic) tué à la bataille d'Alcaçer en Afrique en 1578, Anne femme de Jacques Sr. de Baërland, et Louise de Bourgogne. — Van Fontaine sous Hesdin, gewaagt Carpentier l. c. p. 567, van Jean de Hesdin, Jean Micault, in zijne rekening van 1 jan. tot 31 dec. 1519, bij Gachard, Rapp. s. l. archiv. de Lille, p. 308, 309: *Novembre.* A Jean de Hesdin, écuyer, pour être parti de Bruxelles le 8 juin, être allé vers le ro. d'Angleterre, près duquel il a séjourné comme ambassadeur du roi catholique, et être revenu le 18 octobre, 1, 274 livres, outre les 300 qui lui avaient été avancées, en ce compris ce qu'il avait déboursé etc.

Baarland, »die als heer in Baarland de rekening van 1584 teekende", en van Jan van Baarland, baljuw van Goes, »die in 1634 zijn aandeel in de heerlijkheid aan *zijnen neef* Jacob van Baarland verkocht." Vgl. Boxhorn op Reigersb. I. 376, 423, 424, 401.

Deze Jakob van Baarland, heer in Baarland, Dirksland en Wemeldingen, een ijverig roomschgezinde, leefde in 1669, toen 82 jaren oud, te Antwerpen (te Water, Verbond, I. bl. 208, 209), en was de vader van een zoon, die vóór zijn vader stierf, en van twee dochters, »Magdalena, Baronesse van Wissekerke en Gravin van Rupelmonde, die in 1682 stierf", en »Catharina van Baarland, gehuwd met Heer van Hoemen, Graaf van Groesbeek, die reeds in 1638 voor heer Jacob teekende. Hun zoon Jacob deelde met Margaretha's kinderen 's grootvaders aanzienlijke bezittingen in Zuidbeveland en werd eigenaar van het slot (te Baarland), dat nog in 1730 des zomers door eene gravin van Groesbeek bewoond, doch in 1734 verkocht werd, zoo als ook de baron de Licques zijn gedeelte der heerlijkheid te gelde maakte." (Dresselhuis, t. a. p. bl. 67, 68.)

Tot aanvulling van het door Dresselhuis medegedeelde, diene het volgende:

Philippe de Recourt *dit* de Licques, baron de Wissenkercke, acheta le 9 avril 1658 la seigneurie de Rupelmonde. De Marie-Magdalene de Smidt *dite* de Beerlandt, dame de Beerlandt et de Diericxlandt, qu'il épousa en 1655 et qui mourut le 4 mai 1685, il eut Philippe de Recourt, *dit* de Licques, baron de Wissenkercke, en faveur duquel la seigneurie de Rupelmonde fut érigée en comté par lettres du roi Charles II. du 6 février 1671. Suite du Suppl. au Nobil. d. Pays-Bas, t. II. p. 245, waar de verdere afstammelingen genoemd worden.

Gerard de Groesbeeck, vicomte d'Aublain, seigneur de Hoemen, Malden et Beeck, créé baron du nom de Groesbeeck. Celui-ci fut allié à Marie de Poictiers, chanoinesse de Nivelle, de laquelle il eut Jean, baron de Groesbeeck, créé comte de Groesbeeck, du Saint-Empire et de Wemeling le 20 avril 1674. Il avoit épousé 1°. en 1638 Catherine de Smidt, morte en 1643, fille de Jaques de Smidt, seigneur de Beerlandt, Diericxlandt et Bouckhout; 2°. Jaqueline-Claire de Montmorency-Neufville-Wistache, veuve de François

de Tournay, baron d'Oisy, seigneur de Mericourt. Il eut du premier lit Jaques, comte de G., du St.-Emp. et de W., vicomte d'Aublain, seigneur de Bouckhout, qui mourut le 7 juillet 1727. Ibid. t. IV. p. 152, waar de afstamming vervolgd wordt.

Beide de dochters van Jakob van Baarland, worden dus hier uitdrukkelijk: *de Smith van Baarland* genoemd, waardoor meer dan waarschijnlijk wordt, dat zij tot het geslacht van den eerstgenoemden Jakob Smit of de Smith van Baarland, baljuw van Vlissingen en daarna gouverneur van Walcheren, gestorven 10 junij 1573, moeten gerekend worden. De wapens zouden een veel afdoend bewijs kunnen leveren, daar én de heerlijkheid Baar- of Beerland (wapen: een beer), én de oude heeren van Baarland, én Smit van Baarland, én Baarland van Dirksland (wapen als Dirksland), volgens Smallegange, alle verschillende wapenfiguren in 't schild hadden.

Den naam Smit treft men, 1507—1594, op de regeringslijsten van Vlissingen en Vere aan, bij Smallegange, Ermerins, te Water, Naaml. de regeringe van Vlissingen; welke eerstgenoemde schrijver ook van deze het wapen opgeeft, geheel afwijkende van dat van Smit van Baarland. Te Antwerpen zat ook, 1563—1690, een geslacht de Smidt in de regering (Troph. de Brab. II. 509—533*, 537, 538*, 540*), welks wapen voorkomt onder de kwartieren van van Hove en Houtappel, te Antwerpen en te Ranst, en is: *d'azur à la fasce ondéé d'argent* (Théatre sacré de Brab. t. 2, pt. 1, p. 102, 204). Zie ook Suite du Suppl. cit. II. 112, III. 61, IV. 40, V. 259; Mémoire généal. s. l. maison de Kerckhove, par de Borcht, nouv. édit., p. 62.

De geschiedenis der opvolgende heeren van Baarland is duister, en wordt noch door Smallegange, noch door te Water, noch door latere zeeuwsche schrijvers, zoo het schijnt, opgehelderd. Behalve de aangegeven wapens, deelt te Water, in de Voorreede van 't Hoogadelijk Zeeland, bl. 128, uit het Wapenboek der Heeren van Maelstede, nog dit mede: *Sable a deux Essues* (espees) *d' argent a la garde d'or mis en sautoir*, *les poinctes vers la poicte*, 't welk aan eene afstamming uit Reimerswaal doet denken.

Van het geslacht van Wachtendonck spreken ook te Water, Verbond, I. bl. 275, en Fahne, Gesch. d. Köln., Jül. u. Berg.

Geschlechter, I. Bd. S. 440: Wachtendonc, ein altes berühmtes Geschlecht, nach der Burg an der Niers benannt, führte in goldenem Felde eine rothe Lilie und auf dem Helm einen rothgekleideten Mohrenrumpf mit silbernem Halskragen und goldenen Knöpfen, Helmdecken roth und golden. Die Genealogie und Geschichte dieses Geschlechts musz ich dem zweiten Theile vorbehalten. Hieraan is echter door dien schrijver niet voldaan, maar bij Stralen en Hausen teekent hij nog aan, dat deze geslachten, met die van Wachtendonck, Eyl, Krickenbeck, alle met de lelie in 't wapen, uit éénen stam zijn [1]).

Vermoedelijk verliet Jaques de Wachtendonck, die te gelijk met Filips van Marnix en Johan Junius de Jonge, den lateren gouverneur van Vere, te Antwerpen in 't bestuur zat, die stad, na de overgave aan Parma, en vestigde zich in Zeeland, op welk gewest hij misschien door zijne vrouw, Catherine Block, betrekking had; welke vrouw eene dochter kan geweest zijn van Pieter Block van Duvenee, die leefde in 1522, en, bij Quintina van Reimerswaal, vader was van Elisabeth Blocx van Duvenede (zoo heet zij in haar grafschrift), gest. 13 oct. 1579, door Smallegange, bl. 705, zeer naïf, *Blox van Duvenvoorde* genoemd, getrouwd met Adriaan Nicolai, raadsheer te Mechelen en daarna kanselier van Gelderland, gest. 21 maart 1568, en beide in S. Rombouts kerk te Mechelen begraven. Vgl. Smallegange, bl. 476, Gouthoeven, Chron. bl. 103, van Hasselt, Het geslacht der Nicolai, in den Gids voor 1839, Théatre sacré de Brab. t. I. p. 51. Van dit geslacht Blok of Block zijn bekend: Pieter Blok van Iersekendamme (uit den stam van Reimerswaal), die in 't jaar 1502, met hertog Philips van Oostenrijk, graaf van Zeeland, en andere mansmannen van Zeeland, ter hooger vierschaar heeft gezeten te Middelburg, en Pieter Blok van Duvenee, die in 1487 onder de edele leenmannen van Zeeland voorkomt. Zie te Water, Hoogadel. Zeel., bl. 122,

---

[1]) De heerlijkheid Wachtendonck schijnt reeds in de 15de eeuw aan een bastaard van Gelder gekomen te zijn, zoo als blijkt nit de Genealogie des sires de Sombreffe, bij Butkens, Troph. II. 205: Marie de Sombreffe esp. Gisbert Sire de Wachtendonck, fils de Willaume Bastart de Raynaud duc de Gueldres et de Hermanne de Batenbourg. Vgl. v. Spaen, Inleid. I. 311.

en Voorreede, bl. 49, 97. In oorkonden wordt het reeds in 1292 vermeld, bij van Mieris.

Ermerins, Heeren van Vere uit den huize van Borssele, noemt, bl. 112, onder de dochters van Wolferd den VI, den laatsten heer van Vere uit den Borsselschen stam, ook: Maria, welke a°. 1489 in huwelijk tradt, met heer Maarten van Polhaim, bygenaamd den *Schoonen-Poel*, die ridder van 't gulde vlies, ook hofmeester van den roomsch koning Maximiliaan was, en daar mede verkreeg de heerlykheden van *Baarlandt* en *der Nisse* in Zuidbeveland, uit welke echtverbintenis geen kinderen voortgesproten zyn.

In de Holl. consultat. en advys., dl. 5, bl. 413, 414, wordt gewag gemaakt van »zekere huwelykse voorwaarden tusschen *Jakob Boudewynsz. Wisse*, en Joffrouw *Petronella van Baerland*, in date den 24 december 1614," en van »zeker testament by de zelve Wisse en joffrouw Petronella gemaakt op den 16 january 1616." Zij overleefde haar man, die uit een vroeger huwelijk eene dochter verwekt had en »Land gelegen in *Kloetingen*" bezat.

Grafschrift in de abdijkerk van Nazaret, bij Lier: Hier leet begraven den Edele heer Alexander Butkens, heere van Annoy etc. die sterft 15 January 1668. Ende de Edele Vrouwe Charlotte Smits van Cruynigen, syne huysvrouwe, die sterft 24 Augusty 1649. (Théatre sacré de Brab. t. 2, pt. 1. p. 178.)

M°.

Penning met roemer en doodshoofd. (Vgl. VIII, bl. 358.) De t. a. p. beschreven zilveren penning van het jaar 1621 is een overmans gildepenning van het tappersgild te Amsterdam. In mijne verzameling komt die penning voor met den naam van Cornelis Bennebroek. Een andere wordt vermeld in de Catalogus Voute n°. 1454.

J. D.
L.

VRAGEN.

Lijken zonder hoofd. In Beulé, Fouilles et découv. Paris 1873, I. p. 295, wordt melding gemaakt van geraamten *zonder schedel*

waaraan *wassen* hoofden waren gehecht, die in een graf te Cumae zijn gevonden en in dl. II, p. 393 wordt gezegd, dat ook in de Krim bij Kertch hoofdelooze geraamten in de skytische graven zijn gevonden. Weet iemand reden te geven van deze zonderlinge gewoonte van begraven?

In dat zelfde werk, II, 397, staat, dat in de doodkisten der skytische vorsten en op hunne geraamten, ook die hunner geliefkoosde vrouwen of minnaressen zijn gevonden. Zouden deze vrouwen levend begraven of vooraf gedood zijn?

G. A. SIX.

Mannetje op de Admiraliteits wapenkamer te Rotterdam 1809. Bij missive van den minister van marine en koloniën van 7 januarij 1809, werd de vice-admiraal kommandant en directeur van het Zuidelijk Departement (Rotterdam) gelast, om naar aanleiding eener bij hem ingekomene missive van den intendant generaal van 's konings huis van den 3en te voren, het monument van den Royal Charles [1]), behoorlijk zorgvuldig ingepakt, zoodra het open water werd, naar Amsterdam, aan den intendant van het paleis te adresseren, terwijl de afbeelding van het mannetje, het welk zich nog op de admiraliteits wapenkamer te Rotterdam bevond, aldaar moest blijven.

Wordt gevraagd: wie kan ons iets meer omtrent deze afbeelding mededeelen?

LABORANTER.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Rees (Kasper Frans de) (Vgl. XXIII, bl. 17, 182). Aangaande het tweede t. l. a. pl. vermeld werkjen, Een algemeynen regel, waardoor alle regels der Rekenkonst enz. uitgewerckt worden, kan ik nog het volgende mededeelen.

[1]) Het wapen van Engeland, dat vroeger den spiegel van den Royal Charles versierde, toen dit prachtige schip in 1667 door den admiraal de Ruyter van de Theems in de Goeree werd gebragt en dat thans op de modelkamer der marine te 's Gravenhage met zorg wordt bewaard.

De eerste druk verscheen in 1735 te Brussel.
» tweede » » » 1737 » 's Gravenhage.

In hetzelfde jaar verscheen eene fransche vertaling onder den titel van Règle Gén. d'Arithm. Ouvrage traduit du flamand de K. F. de Rees, la Haye 1737. 12_0. In het jaar 1739 verscheen eene duitsche vertaling van genoemd werkjen door professor Ludewig Martin Kahle. Hiervan verscheen een tweede druk in 1743, een derde in 1751 en een vierde in 1772. Ook vindt men eene uitgave in 1788 te Gend, vermeld. De titel van de duitsche uitgave in 1772 is: Allgemeine Regel der Rechenkunst, oder Neueste Art alle Aufgaben in welchen etwas eine Verhältniss zu andern Dingen hat, kurz und leicht aufzulösen: in Holländischer Sprache von K. F. de Rees verfertiget, nunmehro übersetzet von einem Liebhaber mathematischer Künste. Fünfte verbesserte auflage. Bremen 1772.

A. C. DE GRAAF.

Willem Sluiter. (Vgl. XXIII, bl. 68, 182). Ofschoon de vraag niet kunnende beantwoorden, doe ik welligt den vrager geenen ondienst met hem te melden, dat hij een zoon was van Tilman S. en van Geertruid Saalkink, dat hij op 22 maart 1627 geb. is te Nede en op 3 april 1662 getr. is met Sibilla, (oudste dochter van Joannes Hoornaert en van Margaretha van Boeckholt) die 9 oct. 1664 gest. is.

J. I. VAN DOORNINCK.

Boekbinderskunst. (Vgl. Alg. Reg. II; dl. XXI bl. 604). In eene belangrijke bijdrage van De La Fons-Mélicocq, getiteld: Dons et Courtoisies de Philippe-le-Bon et de Charles-le-Téméraire aux savants, aux artistes et aux gouverneurs des princes de la maison de Bourgogne (in den Messager de Belgique 1858), zegt deze o. a. p. 224:

Le comptable de 1443 nous fournit des documents pleins d'intérêt sur les livres divers que la bonne duchesse offrait à son fils bien-aimé, le comte de Charolois, alors agé de dix ans.

A messire Nicole Sturgon, nous dit-il, j'ai payé XXII s., pour avoir lié, doré et estoffé de parchemin ung livre que madame la duchesse avoit donné au conte de Charroloiz; VIII s., pour *ung*

Theodelet; IX salus, de XI l. XVI s., pour *ung commune sanctorum* et plusieurs autres messes, bénédictions et orisons qu'il a faictes au messel de ms. de Charoloiz.

Men zie nog: W. Wattenbach, Das Schriftwesen im Mittelalter, Leipzig, Verlag von S. Hirzel, 1871, IV. Weitere Behandlung der fertigen Handschrift. 2. Malerei. 3. Einband; Payne's Univ. IV Bd. S. 180: Buchdeckel; Buchbinders Manual, containing a full description of leather and vellum binding, with directions for gilding of paper and book edges, by Cowie, 12mo.; Ed. Fournier, littérateur et auteur dramatique, né à Orléans en 1819, L'Art de la reliure en France aux derniers siècles, in 12, Par., Gay, 1864.

M°.

Gedicht van Borger. (Vgl. XXIII, bl. 347.) Borger, die, nog ongehuwd, te Leiden op de Breedstraat woonde, werd in zijne studiën gestoord door het gewoel en gejuich van een troep weversgezellen, die, na de omwenteling van november 1813 en de terugkomst van den prins van Oranje, de straten der stad met hunne luidruchtige kreten vervulden. Dit gaf hem aanleiding tot het zamenstellen van een spotvers op de vermeende helden, die hun haat jegens de Franschen en hunne blijdschap over de revolutie met geschreeuw en getier en niet minder met jeneverdrinken aan den dag legden. Dit gedicht, *de Vaderlander* getiteld, werd, van een kort voorberigt voorzien, in het begin van 1814, bij Herdingh te Leiden afzonderlijk uitgegeven. Het zal echter onnoodig zijn, het hier in zijn geheel af te schrijven, naardien het in de Dichterlijke nalatenschap van E. A. Borger is opgenomen. De heer J. C. K. en andere liefhebbers van Borgers poëzij zullen de meest volledige verzameling daarvan vinden in den zesden druk, die in 1868 bij Roelants te Schiedam verscheen, en door mijn vriend W. Eekhoff, archivaris der stad Leeuwarden, met een verhaal van vele bijzonderheden, vooral uit Borgers jeugd, vermeerderd is. In dit verhaal wordt, bl. 7, melding gemaakt van eene verzameling schoolschriften, welke Borger, op 13 jarigen leeftijd, ten voorbeeld voor de leerlingen der dorpsschool op de Joure, vervaardigd heeft, en die niet alleen door zeer fraai, groot en klein schrift uitmuntten, maar ook allerlei opmerkelijke proeven bevat-

ten van het schrander vernuft des jeugdigen schrijvers. Toen Borger de school verliet, bleef deze verzameling in het bezit van zijn voormaligen onderwijzer Hornstra, en zij werd vervolgens, na den dood van dezen, het eigendom van iemand hier ter stede, op wiens verzoek ik haar langen tijd in bewaring heb gehad. Meermalen heb ik dien toenmaligen, nu reeds overleden, eigenaar geraden het merkwaardige boek ten geschenke te geven of te verkoopen aan het Friesche Museum van oudheden te Leeuwarden, waar het, als eene buitengewone nalatenschap van een buitengewoon man, op zijne regte plaats geweest zou zijn. Tot mijn leedwezen heeft hij dit echter niet gedaan, maar het later voor eene som gelds verkocht aan den heer Dekker, kalligraaf en bezitter van een kabinet van kunstvoortbrengselen met de pen Bij een brand, die in de woning van den heer Dekker, — naar ik meen, te Amsterdam — vóór eenige jaren plaats had en vele schoone voorwerpen vernielde, is ook het voorschriftboek van Elias Annes, zoo niet geheel, dan toch grootendeels verloren gegaan. — Het boven bedoelde gedicht van Borger wordt in de genoemde uitgaaf der Dichterlijke nalatenschap bl. 55—58 gevonden.

Leeuwarden. L. PROES

[Een afschrift van het gedicht verschaften ons de heeren H. D. d. S., Theod. J., W. A. H. G. en een ongenoemde. Nu het blijkt, dat het in de 6e uitgave van Borgers gedichten gedrukt is, zullen zij wel met ons van oordeel zijn, dat het niet noodig is het in den Navorscher over te nemen.]

Zinspreuken. (Vgl. XXIII, bl. 244) »Wie helpt mij, zegt de heer L., mijne verzameling die deze en andere spreuken van bekende personen bevat, aanvullen?" Wel, onder uwe vraag wordt reeds de Kunst- en Letterbode van 1844 u bekend gemaakt. Ik laat daarop volgen, dat er tot 1846 in dat werk vier lijsten met zinspreuken, alleen oude Nederlanders betreffende, gevonden worden. Toen de eerste lijst daarvan in 1844 verscheen, vernam ik voor het eerst, dat de schrijver was de heer K. J. R. van Harderwijk te Rotterdam, zoon van den dichter uit de school »Verscheidenheid en overeenstemming" aldaar, die later te Schiedam

gewoond heeft en ook overleden is. Zijne poging wilde ik dadelijk ondersteunen en heb hem alles toegezonden wat ik verzameld had, en daarin steeds de volgende jaren volhard, ten getale van *honderd vier en tachtig zinspreuken*, waarvoor hij mij zijn opregten dank op bl. 354 bij de laatste lijst openlijk betuigd heeft.

Ik moet er bijvoegen, dat de zamensteller mij mededeelde, dat hij de grieksche en hebreeuwsche zinspreuken niet kon opnemen, uithoofde hij die beide talen niet magtig was. Dit veld is dus voor den heer L. nog open. Op mijne lijst komen eenige grieksche of hebreeuwsche zinspreuken voor, als van Emanuel van Meteren, Dominicus Baudius, Franciscus Fabriticus, Abraham Ortelius, Samuel Barovius, Johannes van Marle, Petrus van Mastricht, Gasparus Gevartius, Jacobus Gaillardus en Josias van de Kapelle.

Daar ik verneem, dat de heer L. zijne verzameling verder dan tot de zinspreuken van Nederlanders wil uitstrekken, zullen er nog heel wat bronnen en tijd worden vereischt; de voornaamste, Paradin, Princelycke Devysen, Didacus Saavedra, Zinspreuken van Staat, zullen wel bekend zijn.

Zoo dat alles niet reeds had plaats gehad, zou de gemelde bezending zinspreuken nu aan L. ten gebruike worden afgestaan door

U. C. KRAMM.

Zinspreuken. Indien de heer Laurillard eene verzameling hiervan wil aanleggen, zal hij niet alleen den jaargang van 1844, maar ook dien van 1846 van den Konst- en Letterbode moeten raadplegen. Voorts zal hij in de Biblioth. v. Pamfletten van Fred. Muller en de Catalogus v. Tractaten, pamfletten enz. van Is. Meulman nog al bijdragen kunnen vinden. Ook de Catalogus der Bibl. van de Maatsch. der Ned. Letterkunde zal hem goede diensten kunnen bewijzen.

De lijsten in den Letterbode zijn niet zeer doelmatig ingerigt, daar de namen en niet de zinspreuken alphabetisch zijn. Wil men dus weten, wie de maker is van een alleen met eene spreuk geteekend stuk, zoo moet men de geheele lijst doorloopen.

Ik heb ze daarom voor eigen gebruik omgewerkt. Mogelijk vinden zij in dien vorm en tevens hier en daar aangevuld eene plaats achter een met der tijd te geven herdruk mijner Bibl. v. Anon. en

Pseudonymen. Kan ik intusschen den heer L. helpen met daarin eene zinspreuk op te zoeken, waarvan hij den eigenaar wenscht te weten, zoo zal hij mij steeds daartoe bereid vinden.

J. I. VAN DOORNINCK.

VRAGEN.

Vaderlandsch Huisboek. Is de schrijver bekend van het *Vaderlandsch Huisboek of de verklaaringen, betuigingen en beloften van den Stadhouder der V. N. vergeleken met zijne daden enz.*, in vijf deelen, verschenen in het jaar 1793? Kent men ook de plaats van uitgave?

Zillesen, Geschiedenis der V. Nederlanden, sedert de oorlogverklaring aan Engeland tot 1798. Dit werk verscheen in het genoemde jaar. Is er na het derde deel meer van verschenen?

P. Weiland, een pseudoniem. Op de lijst der pseudonymen, die de heer van Doorninck te zamen brengt, schijnt ook de naam van Weiland niet te mogen ontbreken. Ten minsten, indien het waarheid is, wat G. Bruining in zijn weinig gelezen Herinneringen van kerk en staat (Amst. 1830) mededeelt (bl. 355).

»Hiervan weerhielden mij — — — de drukke werkzaamheden aan het laatste gedeelte des elfden of laatsten deels van Weilands Woordenboek, dat, even als de vier voorgaande deelen, bijkans geheel door mij vervaardigd werd; ofschoon de heer Weiland den 17 November 1811 zijn voorberigt voor het laatste boekdeel klakkeloos begon met: »zie daar, geachtste lezer! het slot van mijn Nederduitsch taalkundig Woordenboek, hetwelk ik met denzelfden lust ten einde bragt, waarmede ik het voor veertien jaren heb aangevangen," en ofschoon hij ook elders niet vermeldde, dat ik ten einde toe volhard heb met, na letter O, bijkans alles voor hem te schrijven."

Heeft de aanspraak van Bruining op het vaderschap ooit tegenspraak ontmoet? J.

Catalogus van reizen in de Nederlanden. Wij leven tegenwoordig in de periode van catalogiseren. Catalogi van pamfletten, van

dissertatiën voor onze geschiedenis van belang enz., bezitten wij of zijn in de maak. Maar niemand schijnt er nog aan gedacht te hebben om een catalogus te schenken van reisbeschrijvingen in de Nederlanden. Al is het oordeel van den vreemdeling niet altijd juist of gunstig, wij zouden er toch nog wel het een of ander uit kunnen leeren. Voor details, de teekening van personen, van zeden, die vreemdelingen natuurlijk meer frapperen dan ons, zou er vrij wat uit te garen zijn.

Mij dunkt, de Navorscher moet zijne kolommen voor dergelijke opgaven openstellen. Wanneer wij voor de verschillende tijdperken onzer historie, inzonderheid de laatste eeuwen, opgave en plaatsaanwijzing bezaten van de indrukken en kennismakingen door vreemdelingen in ons land ontvangen en gemaakt, ons inzigt in de toestanden en personen van het verledene zou er slechts bij winnen.

Zoo ieder het hem bekende opgaf in den Navorscher, zou de redactie zeker wel de goedheid willen hebben die opgaven te bewaren, tot er een tweehonderd bijv. te zamen waren, om ze dan, over de verschillende tijdperken verdeeld, als eerste lijst mede te deelen. Korte biographische aanteekeningen omtrent min bekende auteurs zouden de waarde verhoogen.

Casimir Fréchot. Zijne Histoire abrégée de la ville et Province d'Utrecht etc. is, hoewel zeldzaam, wel bekend, doch ik vond in de »Catalogus van Heraldische Genealogische en andere boeken, waarin bijzonder uitmunt eene nooit dergelijke geziene verzameling van zeer net geschreven Manuscripten en Wapenboeken enz., nagelaten door den heer Pieter Velzen" enz., verkocht te Haarlem 29 november 1757, bl. 22. n°. 3 »Histoire abrégée de la ville et province d'Utrecht, avec une connoissance ébauchée de la Noblesse de cette Province et une liste de tous les Grands Schouts, ou chefs de justice, connus autrefois sous le nom de Vicomtes ou Burggraves d'Utrecht. (A Utrecht chez Gaillaume Meester 1713 en 8°) ou dernière suivent les Blazons des Possesseurs ou propriétaires de chateaux Militaires, qui ont été omis dans ce livre, comme aussi de ceux qui en ont acquis, depuis l'édition, ensemble d'un nombre de 318 Armoiries par P. Velzen. Manuscript."

Voor zoo ver mij bekend is, is die vermeerderde bewerking door dezen bekwamen genealogist nimmer in het licht verschenen. Die daar meer van weet, gelieve de goedheid te hebben dit mede te deelen.

U. C. KRAMM.

[Dezelfde vraag is reeds dl. V. bl. 133 gedaan, maar nog niet beantwoord.]

KUNSTGESCHIEDENIS.

Aanzoek om Costers Academie te koopen en tot kerk te gebruiken.

Weinige jaren na de derde vergrooting van Amsterdam, gevoelden de bewoners van het nieuwe kwartier omtrent de Academie behoefte aan een kerkgebouw. De Westerkerk was nog in aanbouw; in 1620 was de eerste steen gelegd en de eerste godsdienstoefening werd pas in 1631 gehouden. — Nu schijnt dr. Samuel Coster reeds in 1620 zijne stichting van de hand te hebben willen doen en dit ter oore te zijn gekomen van de bewoners der Elands-, Passeerder- en Looiersgracht en -straat, alsmede van die der Wolven-, Beeren-, Huiden- en Runstraat en der Prinsen- en Keizersgracht in de buurt van de Academie. Althans volgens eene resolutie van 29 januarij 1621, hebben burgemeesteren besloten om, op 't verzoek van de bewoners van gemeld kwartier om de Academie ten hunnen behoeve aan te koopen ten einde tot godsdienstsamenkomsten gebruikt te worden, moeite in 't werk te stellen en met dr. Samuel te spreken om met de minste kosten zijn gebouw over te nemen. Dat deze poging mislukte, is bekend: in 1622 ging alles aan het weeshuis over.

Tot staving van de gegrondheid der behoefte aan eene plaats tot broederlijke samenkomst, zij herinnerd, dat later bij den aanleg der Kerkstraten, het plan bestond, vier kerken te bouwen, waarvan de eerste op het Molenpad zou komen; in genoemde buurt alzoo.

Het duistere van de zaak is, wat dr. S. Coster bewogen mag hebben, zich zoo spoedig van de Academie te ontdoen, evenzeer als

het tot nog toe raadselachtig is, in welke betrekking hij later stond tot die »oefenschole der nederduitsche welsprekentheit", Wij hebben tot ons leedwezen nooit inzage gehad van hetgeen er in het weeshuis moet schuilen; welligt hadden wij, indien wij daarmede bekend waren, eene betere opheldering gegeven.

De resolutie, die men noch bij Wagenaar vindt, noch bij eenig ander auteur, die trouwens alle hem meer of min verbloemd hebben nageschreven, luidde:

29 Januarij 1621.

Op 't versoeck ende doleancien van de gemeene gebueren op d' Elants, Passeerders, Loyers graften en straeten, mitsgaders de Wolffe, Beere, Huyde, Runstraeten, Princen en Keizersgraften omtrent d' Academie, is goetgevonden, dat de Heeren Burgemeesteren wel souden moghen commissarissen ordineeren en met Dr. Samuel Coster spreecken en onderstaen sullen, offse d' Academie tot redelijcke prijsen met de minste lesie van de stadt, van hem ten behoeve deser stede souden kunnen overnemen, om daer nae gebruyct te worden soo als men tot gerijff van de Ingesetenen 't sy tot de godsdienst off anders sal noodich vinden. (Resolutieboek fol. 48.) J. H. RÖSSING.

Portret van Jan Meerhuysen. (XXIII, blz. 298.) Aangaande Jan Pietersz. Meerhuysen kan ik het volgende mededeelen.

Tegens Dinghsdag den 25 may 1655.

Werdt UE. ter begraaffenis gebeden, met Anna Rokes Vasthof, naergelaten kindt van wylen zalige Rokes Jansz. Vasthof, wiens Vader en Moeder geweest is zalige Jan Rokesz Vasthof, beyde gewesene Booremakers en Yserkramers in de Spaarpot- of Gaperssteegh, en Marretjen Harmens, behoud'dochter van Jan Pieterz. Meerhuysen, kunstkooper, Acteur van de Amsterdamsche Schouwburgh, en Tamponisten van de Burgerij onder de E. heer Kapiteyn Nicolaas Pancras; Dochters Dochter van wylen zalige Huybert Thysz. Swart, in zijn leven opziender en Penningh-meester geweest in d' opkomst van de Beemster, en Anna Dirks Leely-veldt, Suster van Pieternelle Rokes Vasthof, Nichje van Jan Frederiksz. van den Burgh, Facter van de gemeene Lands middelen en Lambert Andriesz. houtkooper en al de Predikanten genaemt Gistera-

nis, en de Quakels en de Dymants en van der Hooge. Woonende tegen over 't Heeren Logement, op de hoek van 't Gebedt sonder Endt op de Grim. Ten half eenen precijs, als Vriend in Huys te koomen.

't Lyck sal in de Oude Sinter Niklaes kerck begraven worden.

Deze mededeeling schijnt een uitknipsel te zijn uit de eene of andere courant. Misschien wel uit de Amsterdamsche?

In G. Bidloos Mengelpoezy, Leiden 1719, blz. 243, vindt men op het overlijden van J. van Meerhuysen de twee volgende versjes. Vooreerst wordt hem dit in den mond gelegd:

Een ieder leeve als ik, om Filosoofs te leeven:
Ik maakte 't s'avonds op en dacht de dag zal 't geven.

Een ander op hem:

Die kluchtig heeft geleefd was kluchtig in zijn dood,
Door klucht zijn' winst meest kwam, door klucht niet overschoot.

Ik bezit zijn zeer zeldzaam portret. Het is octavo formaat in een rond passepartout, lachend gelaat, met hangende haren en punthoed op; met grooten snorrebaard. Hij heeft een mantel om. Het is niet geteekend, maar gedrukt op perkament; en volgens het bijschrift naar Barent Graat.

Het is bij mij te alle tijde te zien.

Haarlem. A. V. D. WILLIGEN PZ.

VRAGEN.

Reinier Olivier van Sonhoven. Wie is deze, van wien een fraai portret berust in de verzameling van mijnen vriend v. Z., in gr. 8° met zinnebeeldigen rand, gegraveerd door Jac. Matham? Tot nog toe hebben wij geene levensberigten van hem kunnen opsporen, weshalve wij de toevlugt nemen tot den Navorscher.

J. C. K.

VEREENIGING VOOR NOORD-NEDERLANDS MUZIEK-GESCHIEDENIS.

Jan Pieters Sweelincks nu bekende en, tot nog toe, onbekende werken.

Weldra hopen wij onzen Beschermers een nieuwen bundel te schenken, die drie madrigalen van Cornelis Schuijt (den leidschen organist) en twee chansons van Sweelinck bevatten zal.

Inmiddels wensch ik aan het groote aantal der lezers van den Navorscher, de opgave mede te deelen der werken van Sweelinck, zoo als die zal voorkomen in de inleiding van den zoo even genoemden bundel.

Het daartoe betrekkelijke luidt aldus:

Worden wij met elken nieuwen vondst meer en meer overtuigd van de hooge beteekenis die Sweelinck als kunstenaar en leermeester heeft gehad, en zal dit nog duidelijker blijken, wanneer we (naar wij hopen in 't volgend jaar) eene bloemlezing geven uit zijne zesstemmige Psalmen, wij voelen ons te meer gedrongen op de ernstigst-hartelijke wijze alle kunstvrienden in ons Vaderland — en in geheel Europa te smeeken in openbare en bijzondere boekerijen en verzamelingen nasporingen te doen naar hetgeen ons nog ontbreekt.

Ten einde die taak te vergemakkelijken, geef ik hieronder de lijst der werken van Sweelink, zoo volledig als we die thans kennen. Ik verdeel ze in drie rubrieken 1°. de werken die *wij* in druk of afschrift bezitten. Zij zijn met beknopte titelopgave (de breedere vindt men in n°. I onzer Bouwsteenen gekenmerkt door de vermelding der bibliotheken waaruit wij ze verkregen; 2°. de werken die wij wel is waar nog niet bezitten, doch die wij toch weten wáar ze geheel of gedeeltelijk te vinden zijn; 3°. de werken, die wij tot heden nog nergens hebben kunnen opsporen. Zij worden enkel als titel vermeld.

I. Chansons françaises a quatre et cinq voix. Anvers 1592. In 4°.

II. Chansons a cinq parties. Anvers 1593. In 4°.

III. Chansons (met Corneille Verdonq). Anvers 1594.

IV. Drie Chansons in het verzamelwerk „Le rossignol musical, Anvers 1597." Waarvan twee in onzen bundel zijn afgedrukt en het derde verloren is geraakt.

V. Nieuw Cijterboek, tot Amsterdam bij Jank of Janson, 1602. In 4°. Volgens *Eitner* zou hiervan in 1608 een tweede uitgave verschenen zijn.

VI. Eene compositie in het verzamelwerk, getiteld:
Ghirlanda de Madrigali a sei voci, di diversi eccellentissimi autori di nostri tempi. Raccolta di Giardini di Fiori odoriferi musicali. Novamente posta in luce. In Anversa. Apresso Pietro Phalesio. MDCI. In 4°.
Onder de componisten der 42 daarin vervatte werken, vindt men ook Geo. Pietro Sweling.
Zie Alfons Goovaerts: Notice biographique et bibliographique sur Pierre Phalèse, Anvers 1868.

VII. Eene compositie „Madonna con quest' occhi" in het verzamelwerk *Nervi d'Orfeo*, Leida *de Haestens* 1605. De Maatschappij van Toonkunst bezit van dezen bundel de Alt en Baspartij.

VIII. Canticum Nuptiale/ In honorem praestantis Musurgi / Jacobi Praetorii / & / Lectissimae puellae Margaritae / a Campis / Novorum Conivgum / Quinq. vocibus contextum & dedicatum / à / M. Johanne Petro / Sweling / Organico & Musico Amstelredami. Hamburgi Excudebatur Typis Philippi ab Ohr / CIↃ.IↃ.C.VIII (1608) kl. 4°. Van dit werk is alleen de Tenorpartij ter Hamburger Bibliotheek voorhanden.

IX. Rimes / Françoises et Italiennes / mises en musique / à deux et a trois parties, avec une chanson à quatre / par Jean Sweelinck / organiste à Amsterdam. / A. Leijden / En l'Imprimerie Plantienne de Raphelengius 1612.
Dit werk is in het bezit van een Zwitsersch vriend van Eitner en bevat 11 twee-, 16 driestemmige liederen en 1 vierstemmig.

X. Pseaumes mis en musique a 4, 5, 6 et 7 parties. Leyden 1612—14. In 4°.
Hiervan bezit de Maatschappij de Tenor-partij van het eerste boek, doch als tweede druk, uitgegeven te Haarlem bij David van Horenbeeck, gedrukt door Harman Anthoine Kranepoel 1624. Langw. 4°.

XI. Pseaumes nouvellement mis en musique à 4, 5, 6, 7 et 8 parties.
Van deze uitgave heeft de Maatschappij de Tenor-partij van het 2e, 3e, en 4e, of laatste boek in eigendom. Het tweede en derde is uitgegeven bij Hendric Barentsen te Amsterdam 1613 en 14, en het vierde bij David van Horenbeeck te Haarlem 1621, terwijl het derde gedrukt is bij Jean de Tournes (te Lyon) en het vierde bij Harman Anthoine Kranepoel; op het tweede Boek is de naam des drukkers niet vermeld.
Van de *duitsche* Vertaling dezer „Pseaumes" met Lobwasserschen tekst, zijn wij in het bezit gekomen van een afschrift der 30 zesstemmige, gedrukt te Berlijn bij George Rungen, en der 21 vierstemmige, uitgegeven te Berlijn bij Martin Guthen. Het eerste werk naar een volledig exemplaar in de Koninklijke Bibliotheek te Berlijn en het andere naar een exemplaar in het bezit van een Zwitsersch vriend van *Eitner* [1]).

---

[1]) Van wege onze „Geschiedenis-Vereeniging" loof ik Duizend Gulden uit, voor een volledig Exemplaar van een der Nederlandsche Uitgaven van de Pseaumes; of Twee Honderd Vijftig Gulden voor elk compleet Stemboek daarvan, (met uitzondering van den Tenor dien wij bezitten.) HEIJE

XII. Canon zonder titel, doch met de volgende opdragt:

„Ter eeren des vromen Jongkmans Henderich Scheijtman, van Hamborgh is dit geschreven bij mij Jan P. Sweelick, organist tot Amsterdam, op den 12den *November* 1614."

Van dezen bezitten wij afschrift, afkomstig van de Bibliotheek te Hamburg.

XIII. Canticum nuptiarum 1617.

Hiervan verkregen wij afschrift uit de Koningsberger Bibliotheek.

XIV. Livre septième des chansons vulgaires de diverses autteurs a quatre parties, avec autres belles chansons de maitre *Jean Pierre Sweelinck*, maitre *Jacques Vredeman* et maitre *Gerard Jansz. Schagen* que ne sont pas imprimés, en première Edition en 4°. 1681. *Corn. Nicolai.*

XV. Cantiones Sacrae. Antverpiae apud Petrum Phalesium 1619. In 4°.

Van dit werk zijn we ook gelukkig in het bezit gekomen van een compleet afschrift. Namelijk de *quinta vox* uit de (voormalige) Keizerlijke Bibliotheek te Parijs, en de overige stemmen uit de Koninklijke Bibliotheek te Berlijn. Het bevat 37 Gezangen, waarvan n°. 33, *Regina Coeli*, onder n°. I door de Vereeniging in het licht is gegeven.

XVI. Bruiloftsgezang op Paris en Helena, door Stobaeus met geestelijken tekst voorzien, 1638.

Ook van dit werk, dat ter Koningsberger Bibliotheek berust, werden wij een afschrift magtig.

XVII. Eene compositie getiteld: „Ehre seij Gott dem Vater" in het volgende verzamelwerk: Erster Theil geistlicher Concerten u. s. w. zum öffentlichen Druck befördert durch Ambrosium Profium. Leipzig 1641. 4°.

Van deze compositie, voorhanden in de bibliotheek te Brandenburg a/d Havel, ontvingen we insgelijks een afschrift.

XVIII. Compositiën in een handschrift, volgens *Fétis* en *Eitner* aanwezig op de Bibliotheek te Straatsburg, doch aldaar bij onderzoek niet gevonden. Dit handschrift in folio, gedagteekend 1673 bevat orgelstukken van *Sweelinck* en wijders werken van verschillende andere componisten.

XIX. Kompositions-Regeln.

Van dit belangrijke werk is de vereeniging in het bezit gekomen van een afschrift, genomen naar twee handschriften van *Johan Adam Reincke* ter Bibliotheek te Hamburg.

XX. Zeven orgelstukken in een handschrift aanwezig ter boekerij van het „Graue Kloster" te Berlijn.

Deze zijn door de Vereeniging als n°. III harer uitgaven in het licht gezonden.

XXI. Compositiën in een handschrift afkomstig uit de muzikale boekerij van *Forkel*, doch waarvan de tegenwoordige verblijfplaats nog niet is opgespoord. Volgens *von Winterfeld*, Joh. Gabrieli und sein Zeitalter, bevat dit handschrift 67 orgelstukken van verschillende componisten.

XXII. Canon: VANITAS VANITATUM ET OMNIA VANITAS, geplaatst voor de door ons uitgegevene Regina Coeli.

XXIII. Canon: BEATUS QUI SOLI DEO CONFIDIT,
opgenomen in Bouwsteenen I, blz. 45.
XXIV. Canon: SINE CERERE ET BACCHO FRIGIT VENUS,
die in den door ons uit te geven Bundel afgedrukt is.

Herinnert men zich, dat wij vier jaren geleden niet wisten (en niemand in Europa wist het!) dat er iets anders van onzen Sweelinck was overgebleven dan 't Regina Coeli en de Tenorpartij der Pseaumes (die wij in onze Bibliotheek van Toonkunst bezaten), dan is 't inderdaad even verbazend als verblijdend, wat er nog voor Neêrlands kunstglorie op muzikaal gebied door onverdroten nasporing op te delven is.

Steune en helpe ons daartoe ieder, dien kunst- en volksroem ter harte gaat, en doe hij 't evenzeer door medewerking op 't gebied van onderzoek, door geschenken van al wat hij aan werken van Oud-nederlandsche Meesters bezit of magtig kan worden, door aansporing aan allen in zijn kring (en aan zich zelven) om ons geld... véél geld te geven ter bekostiging onzer schatgraverij, die, bij ernstige en krachtige volharding, rijker juweelen zal opleveren, dan de diamantvelden van het Tafelgebergte.

HEIJE.

Organisten, klokgieters, enz. In de Oude Thesauriers-rekeningen enz. vond ik de volgende posten:

Fol. ij^{c}xcj. **1610.**

Betaelt mr. Huych Claesz Hopcooper, de somme van twee hondert ponden ter goeder rekeninge, vuyt saecke vant horloge by hem gemaect opt clooster int Voorhout, blyckende by ordonn. eñ quitantie dus hyer . . . . ij^{c} £

Fol. ij$_{c}$xciij^{v}. **1614.**

Betaelt mr. Coenraet Anthonisz, geschutgieter, de somme van twee ende veertich ponden, vuyt zaecke van arbeytsloon eñ geleuerde stoff by hem verdient, ende geleuert aen de nyeuwe hanckysers daer de clepels inhangen in de twee speel-off beyer-Clockskens opte grooten tooren van 's Gravenhage. Blyckende by ordonn. eñ quit. dus hyer . . . . xlij £

Fol. iij^{c}xlviij. **1624.**

Meester Evert Splinter, clockgieter tot Haerlem, de somme van hondert een ende twintich ponden acht schell. uyt sake vant vergieten van twee van de accoort-clocken van den groten toorn alhier. Ende d'overwichte van de Spyse volgende den

accoorde dien aengaende met hem gemaeckt, blyckende by syne cedulle inhoudende specificatie ordonn. eñ quitantie dus hyer . . . . cxxj £ viij β

Fol. iij^c^xlviij^v^.

Jan Kelder, de somme van tien ponden uyt sake van syne extraordinaris moeyte by hem gehadt, met het ophangen ende op syn pas te stellen de nieuwe opten thoren gebrachte clocken, blyckende by syne cedulle inhoudende ordonn. eñ quit. dus hier . . . . x £

Fol. iij^c^xlix.

Meester Philips van Velsen, organist der stat Haerlem, de somme van veertich ponden uyt sake vant gunt hem by de magistraet tot vervullinge van verscheyde wagenvrachten ende voor de moeyte by hem gehadt met het vergieten ende stellen van de twee nieuwe clocken opten groten tooren alhier, blyckende by ordonn. en quit. dus hyer . . . . xl £

De schipper Cornelis Claesz van Haerlem, bracht in rekening voor het overvoeren der klokken van Haarlem naar den Haag . . . . iiij £ x β

Fol. ijcijl^v^.

Die Staten Gen. enz. ordonneren enz. te betalen aen Jan Cuypre Musyckmr van Heydelberch, residerende jegenwoordich tot Leyden, de somme van twaelff ponden van xl gr. 't pont, denselven toegeleyt om goede consideratien, ende overbrengende enz. Gedaen enz. den iiij january xvj^c^ vierentwintich.

Fol. iij^c^xxvij. **1631.**

Symon Reyoch, Horlogeer tot Haerlem, de somme van twintich ponden, voor verteerde costen ende moeyten by hem gedaen, int besichtigen vant groote horologe alhier ende de fouten daerinne bevonden aentewysen. Blyckende als voren dus hier . . . . xx £

Fol. iij^c^lviij^v^. **1634.**

Aert van Meurs, clockgieter tot Utrecht, de somme van driehondert twintich ponden, thien schell. voor twee nieuwe clocxkens tegen vierentwintich schell. het pont, mitsgaders over syne moeyte ende oncosten, gedurende het juysten ende ophangen van de voorschr. clocxkens. Blyckende by ordonnantie ende quitantie dus hyer . . . . iij^c^xx £ x β

Fol. iij^c^lviij.

Mr. Pieter Aleweynsz de Voix, organist ende Beyerman alhier, de somme van hondert veerthyen ponden, twaelff schell. ouer het leueren van een nieuw clocxken, wegende hondert elff ponden, tegen twintich schell. het pondt, ende het vorde voor de clepel. Blyckende als voren dus hyer . . . . cxiiij £ xij β

Fol. iij^c^xlxxiiij. **1635.**

Aert van Meurs, clockgieter, de somme van twee hondert vyffentwintich ponden twaelff schellingen, ouer het maecken ende leveren van een clock totten grooten thooren. Blyckende als voren dus hier . . . . ij^c^xxv £ xij β

L.

Organisten te Batavia. De organist in de groote Hollandsche kerk te Batavia, Christ. Schreuder, overleden zijnde, werd daarop den 27 januari 1767 in zijne plaats aangesteld, de organist van de Binnen portugeesche kerk, Alex. Kiegel, in plaats van dezen, de organist van de Hospitaalskerk, Sam. Dias, en in plaats van dezen de Burger Willem Nielenbeek.

(Maandelijksche Nederlandsche Mercurius van dat jaar).

Z.

Toonkunstenaars te Franeker enz. Als bijdrage tot aanvulling der Naamlijst van Toonkunstenaars, heb ik het volgende bijeenverzameld:

Damiaanus Isebrand, organist te Groningen in 1554. Komt voor in Feith's *Register op het archief*, 1554, n⁰. 66.

Berneers (Mr. *Geert*), vroeger door mij opgegeven en vermeld in de „Proeve" blz. 7. Hij zal dezelfde zijn als „meester Gerardus, organist", die in 1569, als hervormingsgezinde, voor den bloedraad werd gedaagd. Zie Westendorp, *Bijzonderh uit de gesch. der Hervorming in de prov. Groningen*, blz. 36.

Hindrik Huis, orgelmaker te .... in 1663. Neemt aan het leveren van een orgel in de kerk te Zuidhorn, prov. Groningen. Gron. archief 1663, n⁰. 70.

Gerhardus Harmanni, alias *Loppersum*, organist te Ruinen, in Drenthe, in 1571. Zie *Verhand. van Pro Excol. Jure Patrio*, VII, 2e *Voorrede*.

Mr. *Sjoerd Watses*, organist te Franeker in 1636. Komt voor in de *Acta et Decreta Senatus Academiae*. Tom B. 89.

Claes Foppes (Garama), organist te Franeker, ontvangt een tractement van *f* 50, om daarvoor den dienst op het orgel in de Akademiekerk waar te nemen. *Res. Ged. St. van Friesland*, 22 dec. 1670. Krijgt *f* 75, bij Res. 14 jan. 1671.

Abraham Garama in 1693 in zijns vaders plaats benoemd tot akademie-organist te Franeker. Res. Ged. St. 25 maart 1693. Hij werd opgevolgd door Y. A. Bruinsma, in de *Proeve* vermeld, ten jare 1719. Deze door

Daniel Toussaint, Res. Gedep. 6 dec. 1725. Deze door

Nicolaas Garama, Res. Gedep. 27 junij 1731. Deze door

Henricus Minnema, Res. Ged. 4 maart 1772, overleden 14 febr. 1785. Behalve deze organisten der akademie komen voor:

Johan Louis van der Haer, bij Res. Ged. St. 13 junij 1685 aangesteld tot muziekonderwijzer op de akademie te Franeker, „een seer bequaem persoon, van seer goeden familie en qualiteyten," voorts

A. Hempenius, stadsschoolmeester te Franeker, „welke voornamelijk zijn werk maakt van de Musijk, en daarin daaglijks ook van tijd tot tijd aan vele studenten

les geeft", zoo als hij zelf opgaf bij request, strekkende om in 1798 belast te worden met het onderwijs in 't schrijven, zingen en 't pianospel van de jongelingen, die, naar de nieuwe inrigting der akademie van 1797, voor het lager onderwijs werden gevormd. Als zoodanig is hij benoemd in 1798 op *ƒ* 250. Sedert 1785 was hij reeds akademie-organist, opvolger van Minnema. Den 1 mei 1811 is hij overleden.

Willem Jacobus de Vrij, goot de klok voor *Noorddijk* in 1660. Waar hij woonde, blijkt niet.

Jan Crans, klokgieter te Enkhuizen, goot in 1714 de kleine klok te Noorddijk. Zie P. Boeles Jr. *Het* 250*jarig bestaan der Herv. gem. te Noorddijk* Gron. 1846, blz. 81.

Theodorus Faber, „a Theologicis ad musicam organicam pictoriamque animum transtulit, et in isto genere artificis gloriam adeptus, quam nuperrime mors immatura sustulit." Deze passage vond ik in het *progr. funebre* van den groninger student *Joh. Niclenius*, van 1659. Faber schijnt dus theol. student te Groningen te zijn geweest. In het Album Academiae trof ik zijn naam echter niet aan. Zou hij niet dezelfde zijn als F. Faber, van Coeverden, in 1658, in de *Proeve* vermeld? De *F.* kan eene drukfout zijn voor *T.*

Carlo Tessarini da Rimini, violist, vestigde zich op 72jarigen ouderdom, in 1762, nog te Amsterdam, waar ook van zijne compositiën in druk verschenen. Ik bezit zijn portret. Zie voorts *Gerber*.

Govert du Bois. Zie *Proeve*. Hij hield eene oratio, carmine heroico composita, *de Musica*, misschien onuitgegeven. Zie Vriemoet, *Athenae Frisiacae*, p. 821.

F. van Schooten, Verhandelingen over de arithmetica, algebra, mathesis, Astronomie en *Muzijk*. IX dln. Mss. op de bibliotheek te *Groningen*.

W. B. S. BOELES.

TAALKUNDE.

Heilige dagen. (Vgl. XXIII, bl. 34, 407). Heilige dagen noemt men aan boord der oorlogschepen de vlekken, die bij het verwen van raas of dergelijke zijn overgeslagen; de officier der wacht maakt er gewoonlijk met deze of dergelijke woorden den verwer opmerkzaam op: »Jij daar op de fokkera! pas op dat je me geen heilige dagen laat zitten."

LABORANTER.

Daken. (XXIII, bl. 357). Ja, het woord *daken* is in Zeeland als bijwoord in gebruik, doch niet met de beteekenis van: terstond, oogenblikkelijk. *Daken* is gelijk te stellen met *straks*, 't welk eene korte tijdruimte wachtens veronderstelt. Voor oogenblikkelijk, terstond, zegt men hier *trek* (direct) of *medeemen.*

Daken heeft hier als bijwoord nog eene andere beteekenis, namelijk die van *bijna.* Men zegt b. v., ik kan *daken* niet zien, voor ik kan *bijna* niet zien; ik heb *daken* klaar, voor ik heb *bijna* klaar enz.

Nog dient opgemerkt te worden, dat in beide beteekenissen niet zelden *daalken* in plaats van *daken* gehoord wordt.

Nisse. J. KOUSEMAKER PZ.

[Uit het door den heer Kousemaker medegedeelde blijkt, dat wij dit *daken* voor eene zamentrekking zullen moeten houden van *dadelijken.*]

Spreekwijzen voor heimelijk schoolverzuim. (XXII, bl. 301). Te Bergeijk en op andere plaatsen heet zulks hazerschool houden.

P. N. PANKEN.

Tijgen. (XXIII, bl. 339). Met belangstelling heb ik gelezen wat door de heeren Winkler en Leendertz over dit werkwoord geschreven is.

Wellicht is het hun welkom te vernemen, in welken zin dit ook in Zeeland in gebruik is.

Vooreerst: wat de heer Winkler te Monnikendam hoorde, komt hier dikwijls voor. *Laat hem maar betije*, laat hem zijn gang maar gaan.

Maar ook wordt *tije* als zelfst. naamw. zeer dikwijls gehoord, en staat ongetwijfeld met de oude beteekenis van *tijën* in verband.

Men zegt hier: hij heeft er *tije* op (spreekt uit *tii-e*) voor: hij heeft er een *sterk verlangen* naar. Ook: wat heeft die kerel een *tije* op z'n lijf, voor: wat een drukte, beweging maakt die kerel. Vooral zegt men dit van iemand, die zijn sterk verlangen bevredigd ziet. Zoo hoorde ik dezer dagen nog zeggen: gij kunt wel zien, dat N. eene erfenis getrokken heeft, hij heeft zoo'n *tije* op z'n lijf.

Nisse. J. KOUSEMAKER PZ.

VRAGEN.

Onzen lieven heers haantje. Wat is de reden dat het wel bekende rood gevlekte kevertje een naam heeft, waarbij het aan God of aan de Heilige maagd toegeëigend wordt en ook vereenzelvigd wordt met een viervoetig dier of met een vogel?

In het Nederlandsch:	Mariakever,
	Onzen lieven Heers beestje,
	Onzen lieven Heers haantje.
» » Fransch:	Bête à bon Dieu,
	Bête à Dieu,
	Vache à Dieu,
	Bête de la Vierge.
» » Engelsch:	Ladybird,
	Ladybug,
	Ladycow,
	Ladyfly,
	(Lady beteekent hier voorzeker H. maagd.)
» » Hoogduitsch:	Gotteslämmchen,
	(ook Sonnenkäfer en Sonnenkind.)

G. B.

Spreekwijze: Iemand het heilige kruis nageven. Wanneer men blijde

is iemand kwijt te raken, zegt men: ik geef hem het heilige kruis na. In 1221 sloten de Saracenen, die de kruisvaarders gaarne uit Egypte wilden verwijderen, met de Christenen een verdrag, waarbij deze vrijen aftogt uit Damiette en het *heilige kruis* verkregen.

Zou genoemde spreekwijze hieraan haren oorsprong ontleenen?

G. A. SIX.

[De spreekwijze heeft, meenen wij, dezen oorsprong: Men geloofde in de middeneeuwen, dat de duivel bang voor het kruisteeken was. Sloeg men een kruis, dan vertrok hij en kwam niet weer. Men bezigt daarom deze spreekwijze van iemand die vertrokken is en wien men hoopt niet weer te zien komen. Zoo zegt b. v., in den Gijsbrecht van Aemstel, de portier van het klooster tot Diederick van Haerlem, die met zijn krijgsvolk Amsterdam belegerd had, maar weer afgetrokken was,

Men sloeg u 't heiligh kruis, toen 't leger optrock, na.

Men had die gasten met blijdschap zien vertrekken en gehoopt geen nieuw bezoek van hen te ontvangen.]

Spreekwoord:

»Een appel in de Mei,
Is zoo goed als een ei."

Wat wil dat spreekwoord zeggen?

Een omzwaai à la Podsnap. In Los en Vast 1873, 1e aflevering, bl. 23, komt deze uitdrukking voor. Waaraan ontleend? vraagt

* *
*

Paep Marten. In de alleenspraak waar Hoofts en Costers Isabella mede begint, zegt de Min:

Hij meende' jck niet verstond sijn koutje,
Maer, wachtje voor bedorven houtje.
'k Heb kattequaeds genoegh, en lang
Geweeten wat paep Marten sang.

Wie is die paep Marten, en wat beteekent de laatste regel? Is het: ik heb al lang geweten waar Abram den mostaard haalt?

P. LEENDERTZ WZ.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Geslacht van Houweninge. (Vgl. XXII, bl. 308). Van de kerk te Houweningen (*Hougninke*), *Bottelkerke* genaamd, wordt reeds in een brief van 't jaar 1105 gewag gemaakt. Van Mieris Charterb. I. 78, volgens Heda Hist. Ultraj. p. 145; Oudh. en gest. v. Zuidholland, bl. 168, Oudenhoven, Beschr. v. Zuyt-Holl. bl. 165.

Niclaas van Houweninge heeft geleefd in het jaar 1333. Van Leeuwen, Bat. ill., bl. 1200, volgens seker out Manuscript, handelende van den ouden Adeldom der Inwoonderen van Batavien, en van by na meest alle hare naaste geburen.

1326. 23 aug. Arnoud van Houweninghen, knaep, en andere voorname mannen verbinden zich de uitspraak van den graaf, en den bisschop van Utrecht, over de verschillen tusschen de vrouw van Arkel en Jan van Arkel gedaan, te zullen volbrengen. V. Mieris Chartb. II. 398.

1326 leefde Godschalk de Witte, man van N. van Houweningen, Balen. Beschr. van Dordr., bl. 1294, waar ook het wapen voorkomt: in goud drie zwarte weerhaken, 2 en 1 [1]). Zij waren voorouders van de beroemde dortsche de Witten. Vgl. de stamlijst bij Ferwerda, Wapenb.

1348. St. Laurentius avond (9 aug.) Dieric van Houweninghe, ridder, *verklaart te houden van den heer van Arkel*, $21^1/_2$ *morgen lands, gelegen in het geregt* van Houweninghe westwert, alre naest Wouters lande van Nethen, end vier margen lands in *hetzelfde geregt gelegen* westwert, alre naest aen der stegen ende die steghe end twechgelt met horen toebehoren; end in dienzelven gherecht 9 *morgen lands gelegen* westwert, alre naest Jan Reyners soens lande, mit sulker tymeringhe als nv ter tijt op desen lande staen of staen sullen, in allen den manieren dat die hantueste hout, die ic van minen lieuen heer voerscreuen daaraf hebbe. (Get.) Wilhel-

---

[1]) Het wapen van het ambacht van Houweningen, denkelijk dat van een der latere bezitters, is, volgens v. d. Eyck, Beschr, v. Zuydt-Holl., bl. 32, en v. Oudenhoven, t. a. pl., bl. 165: in goud een dwarsbalk (bande), geschakeerd van zilver en blaauw; welk wapen overeenkomt met dat van Ruyven: een dwersche bande, gheschackiert van zilver ende keel, in een gulde velt (Gouth. Chron. bl. 200).

mus. Het zegel gaaf [1]). Oorkonde uit het archief van Buren, medegedeeld in Codex diplom. v. h. Utr. Gen. 2de serie, 2de dl., 1ste afd., bl. 173.

1368. Dirk van Houweningen, ridder, baljuw van Zuidholland. Balen t. a. pl. bl. 7, v. Beverwyck, Beschr. v. Dordr., bl. 109, Gouthoeven, Chron., bl. 76, van den Eyck, t. a. pl., v. Oudenhoven, t. a. pl. bl. 447, v. Leeuwen, Bat. ill. bl. 1406. — Volgens v. Spaen, Heeren van Amstel, bl. 156 en Tab IV, was Agnes, dr. van Herbaren v. Ysselstein, heer van den Bossche, ridder, gest. 1333, en van Elisabeth N., gehuwd met heer Dirk van Houweninghe, ridder.

Wouter v. Clootwijk (uit den huize van Merwede), ridder, leenvolger van Clootwijk (ridderhofstad in 't land van Altena), nam te wijve jonkvr. Agnes, Willem v. Rijswijks, ridders, dr.; zy leefden in den jare 1340, en lieten na, Reyer v. Cl., leenvolger, leefde in den jare 1390, en liet na by zijnen wijve jonkvr. N. van Houweningen, Adriaan v. Cl., ridder, hadde ten wijve jonkvr. Dirk v. Polanen; hy werd mede geruineerd neffen Margriete, Baander-Vrouwe ter Merwede, en vele andere edellieden in den Waard van Zuyd-Holland, van ouds genaamd den Grooten-Waard, geinundeerd in 't jaar 1421. Balen t. a. pl. bl. 1113. Vgl. van Leeuwen, t. a. pl., bl. 995.

Heyman van Blyenburg (zoon van Cornelis, edelman van graaf Willem den V., en van Anna v. Riede, dr. van Herbaren v. R., uit den huize van Merwede, baljuw van Zuidholland 1338 [v. d. Wall, Handv. v. Dordr., bl. 177—179]), geb. 1395, burgemr. van Dordrecht 1425, zijnde boven maten groot, sterk en rijk, levende splendide, en weygerende verscheyde ambten, aan hem geoffereerd: hadde getroud Joffr. Geertruyd van Houweningen, oudste zoons dochter van Heer Dirk van Houweningen, ridder, en bailliu van Zuyd-Holland; hy sterff anno 1470. Heeft uyt zijne particuliere middelen, ten tijde van de groote inundatie van den jare 1421, verscheyde eerlijke, en aanzienlijke familien, door den zelven watervloed geruineert zijnde, gesustenteerd, en zich wel, en met grooten roem gedragen ten tijde van de belegering der stad Dordrecht anno 1418. Balen, t. a. pl., bl. 990. Vgl. v. Beverwyck, Beschr.

[1]) Zoude dit zegel met het door Balen opgegeven wapen overeenkomen?

v. Dordr., bl. 93, v. Leeuwen, Bat. ill., bl. 872, Kok, Geslacht- en Wapenb., in Blyenburg.

Joncvrouw Clais van Houweninghe ontfaet van minen Here ten Berghe dat hoghe gherechte tot Houweninghe met molen, met winde, met ghemale, ende met allen sinen toebehoren, als den hoghen gherechte toebehoert van Zuthollant, ten erfleen in zulker manieren, als die brief daer of begrypt, die Heer Dirc van ons daer of hadde, ende Heinric vuten Ham, hoer man, heefter manscap vor haer of ghedaen. Dit was ghedaen V. dage in Augusto, anno LXXIII (1373). Presentibus Vasallis Here Herbaren van Liesvelt, ende Jan van Everinghe. *Perkament Register*, *Lib.* IIII. *Aelbrecht.* v. Mieris Chartb. III. 281. — Diderik van Houweninge, van de ridderlijke ordre, heeft ook een dogter gehad, genaamt Nicolaa, in het jaar 1419. Archiven van de gebeneficieerde van Holland. Uyt seker out Manuscript, bij v. Leeuwen t. a. p. bl. 1200. — Jonkvr. Hildegont van Houweningen, Dirks dochter, was in 1433 Beggijnmeesterse te Dordrecht. Balen t. a. pl. bl. 156; vgl. Oudh. en Gest. v. Zuidholl. bl. 92.

Jacob van Houweninghen, Jans zoon, met andere Wailgeboren Mannen genoemd in een Aanmerkelijk geding voor de vierschaar van Zuidholland tusschen Engelbert, graaf van Nassou, en den heer van Kuilenburg over de goederen, en landen van de Lek, die den eerstgemelden toe- en den anderen afgeweezen worden. Den 6 May 1421. Mieris Chartb. IV. 579, 580.

In 't Jaer 1495, den 13 january, hebben Dirk Pels Abt van Marienweerd, Gerrit Cuyl Prior, en Johannes van Houweningen Onder Prior, op verzoek van Heer Jasper van Culenburg, met toestemminge van den bisschop van Utrecht, een gedeelte van *het Hoofd van St. Emerentiana* aen de Barbare Kerk vereert. Hier van blykt by een Latynschen Brief, gegeven binnen Culenburg in de wooninge van den Abt, daer Hy met de Kloosterlingen zich onthield, wegens den oorlog (*propter guerras & invasiones Monasterii nostri*, staet'er) en verwoestinge van de Abdye of Klooster. Voet, Beschr. v. Culemborg, I. bl. 146, en over de Barbare kerk in den bladwyzer.

Later, in de 16de eeuw, komt te Dordrecht een Wouter van Houweling, Kornelisz., voor, wiens nakomelingen door Balen, bl.

1209, vermeld worden, en tot welk geslacht vermoedelijk ook behoorde, de als penningkundige vermaarde Dortenaar Erasmus van Houwelingen (vgl. Nav. II. bl. 163, 258). Zie ook Balen bl. 770.

Cornelis van Houwelingen Herbertsz., was in 1563 schepen en in 1564 vroedschap, Seger von Houwelingen Herbertsz., in 1574 en 1576 schepen, Herbert Willemsz. van Houwelingen, in 1634 vroedschap, in 1635, 1637, 1639, schepen te Gorinchem (Kemp, Beschr. v. Gorinchem, bl. 451 en volg.); terwijl in den Navorscher, II. bl. 102, nog van eenen Pieter Klaesz. van Houweninge, gorcumsch burger, en diens zoon Jan Pietersz., later predikant, 29 junij 1600 gewag wordt gemaakt. — Claas Houweling was schepen, 1505, 7, 10, 15, 19, burgemr. 1509, Cornelis Houweling, schepen, 1507, te Schoonhoven, volgens de naamlijst van den magistraat dier stad, bij v. Berkum, bl. 565 en volg. — G. v. Houweling komt in junij 1739 als schout van Schelluinen voor, in de Handv. v. d. Overwaard, door Nic. v. Slype, Gor. 1782, bl. 249.

M°.

Gevraagde opgaven omtrent geslacht- en wapenkundigen. (Vgl. XX, bl. 217, 426, 584; XXI, bl. 212, 268.) Over verscheidene belgische geslacht- en wapenkundigen vindt men berigt in de Vorreden tot de Listes des Titres de Noblesse, chevalerie et autres marques d'honneur accordées par les Souverains des Pays-Bas, depuis 1659 jusqu'à 1794, Brux. 1847. Over den vicomte Alexandre de Croismarc, in Bulletin et Annal. de l' Acad. d'Archéol. de Belg. t. I. p. 38, 79: il possédait des connaissances variées, et était très-versé dans l'histoire, dans l'art héraldique et dans les beaux-arts. Over O'Kelly d'Ahgrim, in Messager de Belg. 1843, p. 111: En 1838 il contribua puissamment à fonder la *Société héraldique et équestre du royaume de Belgique*, destinée à recueillir les souvenirs historiques de l'ancienne noblesse belge. Zie over hem ook Gérard, Législation nobiliaire de Belgique, Appendice p. 295, welk Appendice levensschetsen bevat van de Chefs de la chambre héraldique enz., en van de Rois et hérauts d'armes provinciaux. Over Felix Victor Goethals, gestorven te Brussel 16 mei 1872, o. a. in den Nederl. Spectator van 15 junij 1872, n°. 24: »M. Goethals possède

toutes les connaissances en blason, et peut-être personne ne peut disposer, comme lui, de ressources aussi immenses pour compléter un livre tel que le *Dictionnaire généalogique* qu'il publie dans ce moment." (Corresp. de l'Acad. d'Archéol. de Belg. t. II (1844) de ses Annal. p. 444).

In het door dr. P. J. Vermeulen uitgegeven Tijdschrift voor oudh., enz., van Utrecht, wordt, in het 3de dl., bl. 100, gewag gemaakt van eenen Utrechtenaar, den regtsgeleerden Joannes van Attevelt, die op den 18 aug. 1612 stellingen aan de hoogeschool te Leuven verdedigde: »'s Mans nakomelingen hebben gedurende eene eeuw veel voor de geschiedenis, heraldie en genealogie van Utrecht gedaan en in het archief der provincie worden historische aanteekeningen, eenige wapenboeken en geslachtlijsten met afbeeldingen van wapenborden, grafzerken en een paar belangrijke en keurige handschriften over de blazoenkunst bewaard, die van onderscheidene Attevelden afkomstig zijn."

Over Arnold of Arent van Buchell wordt in hetzelfde tijdschrift gesproken, alsmede in den Utr. Volks-alm. voor 1847. Zie Fruin e. a., Repertorium enz., bl. 319; ook Smits en Schotel, t. a. t. h. pl., bl. LII.

Over G. van Rijckhuijsen, zie te Water, Verb. IV. 465, den Nav. A. R. I. op Geslachtlijsten; over W. van Gouthoeven, Smits en Schotel, Beschr. v. Dordr., I. 3de afl. (Bronnen), bl. LXIX; over de geloofwaardigheid van Simon van Leeuwen als geslachtkundige, Fr. v. Mieris, Verh. o. h. zamenstellen der gesch. bl. 141, zich beroepende op Matthaeus, Analect. t. III. p. 429.

M°.

Geslacht Le Jeune. (Vgl. XXII, bl. 308; XXIII, bl. 161.) Z. voelt zich gedrongen, den onbekenden inzender der geslachtlijst le Jeune zijnen dank te betuigen voor de moeite, die hij zich wel heeft willen getroosten, om ettelijke bladen schrift ten dienste der lezers van den Navorscher over te schrijven. Het is evenwel te betreuren, dat zij als beantwoording op de (Nav. XXII, bl. 308) gestelde vraag geheel hun doel gemist hebben en die vraag dus steeds als onbeantwoord moet worden aangemerkt. Z. vond het echter zeer opmerkelijk, dat de door den geachten onbekende ingezondene

genealogie overeenkomt met eene door Z. opgemaakte geslachtlijst van deze familie, welke evenwel in menig opzigt uitvoeriger en naauwkeuriger is. Daar hij die wel meer aan bekenden ter leen heeft gegeven, wil hij die ook wel aan den geachten onbekende ter inzage verstrekken, wanneer deze zijne begeerte mogt te kennen geven om daarmede de ingezondene te completeren, mits hij dan zijnen naam gelieft op te geven aan Z.

Geslacht le Jeune. Jaques le Jeune, j. m. van 's Gravenhage, huwt 14 aug. 1729 te Bergen op Zoom met Maria Rupertus. aldaar ged. 4 mei 1704, uit Jacob Rupertus en Maria Baker.

1. Louisa Jacoba, ged. 21 mei 1730; get. Louise Faure wed. le Jeune.
2. Gesina } ged. 25 april 1731; get. J. Faure, baljuw van
3. Teresia } Standdaarbuiten, en Gesina Borrebeek, wed. oud burgemeester v. Bergen op Zoom Rupertus.
4. Alida, ged. 2 april 1732; get. Jac. Thom. Rupertus, doctor, en zijne vrouw Alida van Son (oom en moei).
5. Perina, ged. 12 april 1733.
6. Jacob Otto, ged. 14 julij 1734.
7. Perina Maria, ged. 3 aug. 1735.
8. Corn. Willem, ged. 26 dec. 1736.
9. Rupertus, ged. 5 febr. 1738; get. als van 4.
10. Maria Stefania, ged. 17 junij 1740.
11. Alexander, ged. 26 dec. 1741.
12. Louis Stefanus, ged. 14 junij 1747.

In de doopboeken der fransche gemeente van Bergen op Zoom vond ik, dat de luit. kol. de Dompierre de Jonquière heette Henri David en zijne vrouw Anna Cath. de Maselarij.

Welk wapen voerde of voert de familie le Jeune?

F. CALAND.

Geslacht Westreenen. (XXIII, bl. 43, 371).

Het volgende moge dienen tot aanvulling en verbetering der geslachtlijst, t. l. a. pl. gegeven.

Hendrik v. W. (A.) tr. 2°. Anna, Cornelis Gijsbertsz. dr.

Herman v. W. = Marytje de Huybert had twee zoons genaamd

Adriaan v. W. = Johanna van Dael en Jan v. W. = Alida v. Dolre.

Emma van Schawijck (B). Lees: Emma van Schayck.

Cornelis v. W. (C 2.), bij wiens naam staat »afstamming onbekend," had de navolgende kinderen:

1. Elisabeth v. W. = Frans van Zegwaard heer van Westerbroek.
2. Johan v. W.
3. Antonis v. W.

De kinderen van Jan Jacob v. W. (G) waren de volgende:

1. Jan André.
2. Anna Elizabeth, tr. F. A. Godin.
3. Arnout.
4. Isabella, tr. Willem Nicolaas Pesters.
5. Frederik Jan.

Jan André v. W. (H) tr. 2°. Paulina Lucretia Godin. Bij zijne twee op bl. 373 vermelde kinderen nog te voegen:

3. Alida Jacoba; tr. August Robert baron van Heeckeren van Zuideras.

Voor »Jan Frederik baron van Tuyll" enz. (Hb 3°.) te lezen: »Jan Diederik baron van Tuyll" enz.

Voor »jhr. mr. Willem Carel van den Brugghen" (Hc) te lezen: »jhr. mr. Johan Gideon Willem Carel van der Brugghen van Croy."

Johanna Catharina v. W. (I. I. 1°.) tr. 2°. jhr. Leonard de Casembroot.

Voor »Maria Sophia Liberano," (I. II) te lezen: »Maria Sophia Liberam."

Voor »Maria v. W." (K), te lezen: »Maria Sophia v. W."

Voor »Elizabeth v. W." enz. (K a 1°.) te lezen: »Elisabeth v. W. tr. 1817 jonkheer Henricus Johannes van Bevervoorden tot Oldemeule, wier afstamming voortleeft in de familie van B. te Amsterdam.

Geslacht Spiering en Oudheusden. (Vgl. XXIII, bl. 38, 41, 102, 103, 264, 267, 412, 415, 416.) De stamvader van dit geslacht, Wouter Spierink, komt in 1203 als getuige voor in den stichtingsbrief van S. Pieters abdij in Stromberg buiten Dordrecht. Oudh. en gest. v. Zuidholl. bl. 155. Vgl. v. Mieris, Charterb. I. bl. 139; ook 143, 144, 203 (oorkonde van 1227 of 1228), Butkens, Troph. I. p. 158, 164.

Verder zijn mij voorgekomen:

1453. Aert Spierinck van Well, leenman van Jacob, graaf van Hoorne, heer van Altena. Nibbelink, Handv. v. d. Zwijndr. waard, bl. 104, 106.

1465. Heer Wouter Spiering, kanunnik ter Grooter kerk te Dordrecht. Balen, Dordr., bl. 86, 87, Oudh. en Gest. v. Zuidholl. bl. 43. Hr. Marten Spiering, bij Balen, bl. 86.

1493. Petra Speyrincks, weduwe seligen Herberts van Oy, Heer tot Balgoy etc., door hertog Karel van Gelder *onse lieve vriendinne* genoemd. v. Hasselt, Geld. maandw., I. bl. 139.

1506. Jan Spierinck, vermeld in oorspronkelijke stukken bij v. Hasselt, Oorspr. v. h. hof v. Gelderl., bl. 133 seq.

Jacob Spierinck tot Wijckenstein, gehuwd met Johanna, dochter van Roelof van Lennep tot Biljoen, dat hij in 1535 van hertog Karel kocht, bevelhebber der Gelderschen in Friesland 1514, drost van Middelaer 1527, in 1543 nog in leven, en van Johanna de Cock van Neerijnen. d'Ablaing v. G., Riddersch. v. Veluwe, bl. 42.

1550. Niklaas Spiring, pastoor te 's Gravesande. Oudh. en gest. v. Delfland, bl. 334, van Utr. II. bl. 611.

1568. Geraerdt Spierinck van Wel, casteleyn ende drossaert van Heusden, en Hugo Spierinck van Aelborch, schepen aldaar. Marcus, Sentent. v. Alba, bl. 322.

1570, 79. Christoffel Spierinck, drost ter Leede. v. Spaen, Inl. III, bl. 448; Conseil des Troubles. vol. 1. Sommaire des actes du conseil. fol. 5. Christoffle Spierinck, commis a l'état de la maison ter Leye, 8 mars 1568 av. pag.

1619. Arent Spierinck van Well. Heeft kwestie over het bezit van tienden te Hardincxvelt. Bort. Holl. leenr., 3de druk, bl. 220.

In zijne Chronijk van Zeeland zegt Smallegange, aan het slot van de beschrijving van Middelburg, op bl. 489: »Wy hebben hier noch vele geslachten van predicanten, die meest haren oirspronck halen uit edele stammen, als Migrode, Hoorenbeek, Spierink, Panneel, en andere." Vgl. Naaml. v. pred. te Middelb., M. 1815, bl. 10, en Nagtglas, De alg. kerkenr. d. herv. gem. te M., bl. 40. — Nicolaus Egidii Spiringius of Spierinck den 1 maart 1580 te Kruiningen beroepen, werdt nog in dat zelve jaar te Mechelen beroepen, dan by herhaling geweigerd, schynt in 't jaar

1595 Emeritus verklaard te wezen. Ermerins, Zuidbevel. 2de st. bl. 66. — Gysbertus Spieringk was in 1685 en 1686 schepen te Hulst (v. Lansbergen. Beschr. v. Hulst, bl. 159, Smallegange, bl. 765), Pieter Spieringh in 1765, 66, te Vlissingen (te Water. Naaml. d. reg. v. Vliss.).

Spierinck kwam in 1629 als ambassadeur van den hertog van Nieuburch in den Haag. Gedenkschriften van Alex. v. d. Capellen, I. 507. Zie hiervoren bl. 264. — Am 20 august 1653 hat die edle Elisabeth Walburga, Freifrau von Spiring, Frau von Tuschenbroeck, geboren zu Hatsfeld, erklärt, dasz sie im vergangenen Jahre durch einen fünf Monate dauernden Blutflusz ganz entkräftet worden sei, weshalb sie gelobt habe, die Fürbitte Maria's zu Kevelaer auflehen zu wollen. Als sie dieser vollbracht hatte und nach Hause gekommen, ist sie von ihrem Uebel ganz befreit gewesen und geblieben. Zum Danke und zur gröszern Ehre Maria's hat sie eine silberne Lampe zum Geschenke gebracht. J. H. Krickelberg, Pfarrer zu Kevelaer, Die Wallfahrt zu Kevelaer, Köln 1843 p. 44, Zij was de tweede vrouw van Franz, Freiherr v. S. zu Tüschenbroich, clev. Erbmarschall, enz. (hierv. bl. 264) en uit den tak van Hatzfeld-Weisweiler.

Hiervoren bl. 265, r. 6 v. o. lees Sevenaer voor Sevender; bl. 266, r. 2 v. o. onnaauwkeurig voor naauwkeurig, r. 4 v. b. 1651 [1]) voor 1651 [2]).

M°.

Geslacht Oudheusden. (Vgl. XXIII, bl. 36, 103, 264, 369, 412, 416) D'hooghe middele ende lage Heerlyckheijd van den dorpe, prochie ende ban van Oudtheusden mitt' allen heuren gevolge ende toebehoren, ende een huijs mitten boomgaarde landen ende cingulen, groot 12 mergen landt, ende mit anderen synen toebehooren gelegen in de voors ban. Verlijdt Jan van Outheusden Woutersz., bij coop van de Majesteyt ende eerst, bij de Majesteyt uytgegeven a°. 1498. Patet libro archiducis Capitulo Heusden folio 4, 5; Repertorio A: folio 6.

Wouter van Oudtheusden, verl.: den 27 dec. 1548. Patet ibidem folio 1. vo. Rep. A: fol. 6. Rep. B. fol. 4.

Vide acte van condempnatie op de voors. Heerlijckheijd tot

ontlastinge van Aert Geubel ontfangen van de Staten van Holland. Libr°. Confoederatio Cap°. Sticht fol. 13, 14. Rep. B. fol. 4.

Jan van Oudtheusden, verl. by doode van Wouter voorn., zijn våder a°. 1593, 17 augt.; patet Lib°. Hoge Overheijdt B. fol. 171. v°. Rep. B. fol. 4.

Joncker Gerardt v. Oudtheusden, verl. bij doode van Jan van Oudtheusden zijn broeder den 1 nov. 1626. Patet Libr°. Hoge Overheydt 9 Cap°. Sticht fol. 12. v°. Rep. B. fol. 4. etc. Rep. C. fol. 5.

Juffr. Maria van Oudtheusden, verl. bij doode van Joncker Gerardt van Oudtheusden haer vader, den 20 augt. 1641. Patet Lib°. Hoge Overheijdt M. Cap°. Sticht fol. 2 v°. Rep. C. fol. 5.

Charlotte Juliana de Hutter oudt omtrent 50 jaren wonende tot Oudtheusden, verl. by doode ende overlijden van Juffr. Maria van Oudtheusden voorn. hare moeder, den 11 sept. 1702. Patet Lib°. Testamentum Cap°. Sticht, fol. 25.

Johan van Bueren oudt 16 jaren, verl. bij dode ende overlijden van Charlotte Juliana van Buijren voorn. sijne moeder den 15 sept. 1710. Eedt gedaen bij Abr. Walraven Secretaris van Oudtheusden. Patet Lib°. Rijssel gewonnen, Cap°. Sticht fol°. 5.

Beatrix Maria Baronesse van Bueren Vrouwe van Zuijdoort Oudtheusden Elshout Hulten douariere van Willem Baro van Lintelo, in zyn leven commandeur van de ridderlycke Duitsche orde, verl. by doode ende overlijden van Joh. Frederik B°. van Bueren haer broeder den 13 juny 1743. Patet Lib°. Princes roijaal Cap. Sticht fol. 40. — Hulde gedaan bij Joh. Rietvelt Secretaris van Oudtheusden. —

Frederik van Camminga ritmeester ten dienste deser landen, verl. by doode ende makinge van Beatrix Maria Baronesse van Bueren, den 28 sept. 1752. Patet Lib°. Quadruple alliance van Dresden Cap°. Sticht, Gelderland, Heusden fol. 22 v°.

Gerrit van Camminga residerende op Wiarda te Goutum in Friesland, verl. bij doode ende overlijden van Frederik Ignatius van Camminga in leven Mayoor van de Cavellerijen ten dienste van den Staet der Nederlanden, zynen broeder den 9 augt. 1769. Patet Lib°. Princesse Wilhelmina, Cap°. Sticht, Geld., Heusden fol. 8 v°.

Dominicus van Camminga residerende te Wirdum, verl. bij doode ende overlijden van Gerrit van Comminga zijnen broeder den 11 julij 1771. Patet, de Jonge Princesse van Orange Cap°. Sticht etc. fol. 1.

Het voorgaande heb ik afgeschreven uit de leenregisters van Holland, ten Rijksarchive aanwezig, ter bevestiging, aanvulling en welligt wijziging van hetgeen omtrent de heeren en vrouwen van Oudheusden in den Navorscher en in de Geschiedenis van het Bisdom van den Bosch is geleverd.

De familie de Hütter of de Huijter was verwantschapt aan de van Duvelands van [1]) Rooden — Roon van Pendrecht — die eeuwen lang [vijf?] de heerlijkheid Roon en Pendrecht hebben bezeten; de zuster toch van Pieter de Hütter, den echtgenoot van Maria, erfdochter van Oud-heusden, Geertrudis de Hütter, was gehuwd met Pieter van Duveland van Rooden, die geboren in 1596, in 1679 stierf. Pieters eenige zuster Jacquelijne trad in een klooster in Zuidnederland, welk voorbeeld zijne broeders Michael, [2]) Willem, en Cornelis [3]) volgden; van het wedervaren der jongste broeders, Jan en Baudewijn is mij niets gebleken.

In 1683 had het verlij der heerlijkheid van Roon en Pendrecht op Pieter v. Rooden, onmondigen kleinzoon van boven besproken Pieter geen voortgang, ten gevolge van den weerstand der vele crediteuren des zwaar belasten boedels: nog in hetzelfde jaar werd de heerlijkheid met toebehoorend kasteel en landerijen enz. gekocht door Willem Bentink van Diepenheim — op 29 oct. is een schuldbrief van 102,766, glr. 13 st. 4 p. gepasseerd — en begaf zich de familie van Roon naar Rijmenaer bij Mechelen in Zuidbrabant, alwaar zij zou zijn uitgestorven.

De familiën van Roon en de Hütter (vergel. het ll. januarijnummer van den Navorscher) telden niet slechts vijf der hunnen bij de Jesuiten, maar stichten ook eene Jesuiten statie of parochie in hunne heerlijkheden.

De statie, van Roon ving aan a°. 1620 en is a°. 1684 in han-

---

[1]) In de Bat. ill. bladz. 1073 komt eene genealogie voor der van Roodens, waarom ik hier de verlijen der heerlijkheid Roon en Pendrecht die in het Repertorium C. van Suyt-Hollandt bl. 622 te vinden zijn, achterwege laat; ik heb daaraan echter een en ander ontleend.

[2]) Willem van Rooden of Roon was geb. in sept. 1606. Hij werd leekebroeder der Jesuiten te Mechelen en stierf als dusdanig den 19 julij 1641 te Antwerpen.

[3]) Cornelius v. Rooden of Roon geb. in feb. 1608 werd Jesuit den 5 sept. 1627 en priester den 23 maart 1636. Hij stierf den 31 oct. 1687 te Brussel.

den der seculiere geestelijkheid overgegaan; de statie van Oudheusden, waartoe de stad Heusden en verscheidene dorpen in den omtrek behoorden, werd slechts 7 jaren [1657 –1664] door Jesuiten bediend, wanneer zij vervangen zijn door Norbertijnen, waarvan de een' zich vestigde in de stad, de andere te Oudheusden.

A. V. L. S. J.

Geslacht van Gelre en Ockerse. (Vgl. XXI bl. 213.) In mijne aanteekeningen vind ik ter gedeeltelijke beantwoording van de vraag:

mr, Pieter van Gelre, te 's Gravenhage.
Jacomina Stavenisse.

Pieter van Gelre geb. ? overl. 8 nov. 1708.
geh. te Zieriksee 2 apr. 1697 met
Quirina de Keyzer, ged.. Zieriksee 1678 en overl. 27 oct. 1750.

mr. Johan Herman van Gelre, geb. 9 sept. 1702, overl. 13 mei 1739, geh. 1730, 10 junij te Zieriksee met
Anna Margaretha Ockersse geb. 1707 ovl. 1753.

Jaca. Wilha., geb. 9 julij 1733, geh. met... Steengracht.	Pieter, geh. 1761 met Cecilia van Vrybergen.	Magda. Maria, geh. met Herman Evertsen (?) geb. 1727.

Smallegange geeft een wapen der fam. de Keizer: de sable à 3 annelets d'or.

F. CALAND

Regerings-geslachten Heije (v. Gouda) Stuiver (v. Haarlem) de Otter (v. Amsterdam). Wenschende te weten wie de Otter v. Ravensberg was, die in het begin van de 17e eeuw, volgens de lijst der aanzienlijke Katholijken van de la Torre (uitgegeven in den Katholijk), op het huis Quarebbe bij Utrecht woonde, zag ik in het Geogr. Woordb. van v. der Aa, dat Ravensberg een polder ten noorden van Gouda is. Daarop heb ik op 's Rijks archief het leenregister van Ravensberg nagezien en aldaar het volgende gevonden:

Verleyd met Ravensberg en Sluipwijk Gijsbrecht Spronck v. d. Werve bij doode van Alijt Jansd. v. d. Werve anno 1408; verl. Jan v. d. Werve bij † v. Spr. v. d. W. zijn vader 1492; verl. Herper v. d. W. bij † van Jan zijn broeder 1433; verl. Steffenge Herpersd. v. d. W. bij † van Herper, haar vader 1459; verl. Katharina Roelofsd. bij † van Steffenge Herpersd. v. d. W. 1484;

verl. Gerrijt Heij v. d. Goude bij overgifte v. Kath. Roelofsd. 1511; verl. Gerrit Boomgaard bij † van Gerrit Heij zijn grootvader 1528; verl. mr. Gerrit Hendriksz. bij † vau Gerrit Boomg. zijn neef; verl. Hendrik Stuiver Gerritsz. bij † van mr. Gerrit Hendriksz. zijn grootvader 1583; verl. jonge Maritge Ghijsbertsd., dochter v. Gijsb. Dirksz Gool, bij opdragt van Hendrik Stuiver Gerritsz. 1591 ; verl. Gerrit Heijndriksz. Stuiver bij overgift van Gijsb. Dirksz. Gool, als vader en voogd van Maritge Gijsbr. 1591; verl. Ermerentia Stuver Gerritsd. bij † van mr. Gerrit Heij, (Gerritsz. Hendriksz. Stuver), haar vader 1601; verl. Hildebrant den Otter bij † en makinge van Ermer. Stuver Gerritsd. zijne vrouw, 16 jan. 1617: verl. Ermer. v. Zell. bij † van Hildeb. d. Otter, haar grootvader 1643; verl. Ermer. Cath. Ornia bij † van Ermer. v. Zell, haar moeder, naderhand getr. met Jacob Sprongh, 1663. Hildebr. de Otter, door zijne vrouw Ermer. (Neeltje) Stuiver Gerritsd. heer v. Ravensberg, woonde dus op Quarebbe. Zij waren getr. te Haarlem 6 sept. 1592. Hij was zoon vau Floris Dirksz. en van Lucia Olfertsd. Fuijck en kleinzoon van Dirk Hildebr. den Otter, in 1547 burgem. van Amst., getr. met Gennet (?) Andriesd. van Hoorn. Hendr. Olfertsz. Fuijck, raad van Amst. in 1578, was denkelijk broeder van genoemde Lucia.

Dewijl deze regeringsfamiliën Heije, Stuiver en de Otter zich gedurende de tijden van het afschudden van het spaansche juk, ook een naam hebben gemaakt, wil ik hier het volgende herinneren.

Tot het geslacht Heije behoorde Jan H. Gerritsz. in 1566 raad en in 1568 burgemeester van Gouda, die met zijnen behuwdzoon Adriaan Pieterse en mr. Cornelis Hendriksz. in febr. 1574 een toevallig mislukten aanslag had gesmeed om de Spanjaarden door het Vlamingspoortje in de stad te laten. Zie Wagenaar VI, 465 en uitvoerig bij Walvis, Beschr. van Gouda.

Gerrit Hendriksz. Stuiver, die gedurende het beleg van Haarlem door de Spanjaarden in 1572, burgemeester van die stad was, werd na de inneming gevangen genomen. Zie de Koning, Tafereel van Haarlem II 210.

Over het oude regeringsgeslacht de Otter van Amsterdam, kunnen nagezien worden Wagenaar Beschr. v. Amst. en mijne Beschr. v. Wiardastate bl. 34.

G. A. SIX.

Geslacht v. Grammaije. (XXII, bl. 637; XXIII, bl. 217, 369). De vroeger opgegevene Anna en Catharina v. Grammaije waren dochters van Thomas Grammaije en Klara Cool. Van vaderszijde was hunne grootmoeder eene Pels en hunne overgrootmoeder eene Gerves, volgens hunne kwartieren in de kerk de Notre Dame des Sablons, te vinden in Le theatr. sacr. de Brab.

Gerard v. Grammaije was in 1553 ontvanger van Antwerpen.

Hugo v, Grammaije, geb. te Antwerpen, werd 8 jan. 1593 te Doornik Jezuit en stierf 22 jan. 1606.

G. A. SIX.

Geslacht van Polanen. (Vgl. A. R. II). Ook te Vlissingen komt een geslacht van dien naam voor: zeker hetzelfde, 't welk Smallegange, in zijne Beschr. van Zeeland edele en aenzienlijke geslachten, als »uit Holland" gekomen, vermeldt, en waaraan hij het wapen geeft van den dus genoemden tak der Wassenaeren.

Eustachius Adriaenz van Polanen (bij Smallegange, Cron. van Zeeland, bl. 566: Pelanen) komt als burgemeester van Vlissingen voor in 1574, 75 en 79 en als schepen in 1572, 73, 76, 77 en 78, op de Naamlijsten der regeringe van die stad, door J. W. te Water (Middelburg 1767), en onder de gecommiteerde Raaden van Zeeland, wegens de stad Vlissingen, als: mr. Eustacius Adriaansen van Polanen, beëedigd den 12 mey 1580, en, op de nieuwe instructie, den 16 october 1586; vgl. Smallegange, bl. 426, die hem daar ook: Polanen noemt. Bij Dresselhuis, Wandel. door Walcheren, komt hij ook voor, bl. 151.

Adriaen Pietersz. van Polanen, die veertig te Leiden was in 1647, voerde in goud een zwart anker, waarvan de trosring naar beneden op den stok hangt, welk wapen ook gevoerd werd door Jan Rippertsz. van Groenendijck, mede veertig te Leiden in 1650. Zie G, v. Ryckhuysens Wapenb. der Veertigen van Leyden.

Op de tentoonstelliug van oudheden te Delft, julij—aug. 1863, werd vertoond:

Een figuurschilderij. Onderschrift (met oude letter): De generacie van Simon Jansen, heer (sic) vān polanē, advoc. van dē hove vā hollant, heeft dees 33 kinders, al te saem aē sȳ tafel gehadt. enz. (Wat er meer volgt, meldt de catalogus, op n°. 3172, niet). M°.

Geslacht Selijs de Fanson en Vaes de Scherpenberg. Om de genealogiën der met het geslacht Cammingha verwante familiën aan te vullen, geef ik hier de geslachtlijsten van de limburgsche geslachten Selijs de Fanson en Vaes de Scherpenberg, voor zoo ver ik die heb kunnen opmaken uit bescheiden op Wiardastate aanwezig. Ik geloof niet, dat zij gedrukt zijn. Omtrent de Vaes heb ik in de Beschr. van Wiardastate bl. 37 uit het adelsdiploma van dit geslacht eenige bijzonderheden medegedeeld.

Godefroid de Selijs=Agnes Coude

- Francois Joseph Diffuij = Anna Cath. de S.
  - Ferdin. Joseph D. = Marie Cath. Dumortier getr. in 1673.
    - Charl. Theod. D. kanunn. te Luik, † fructid. van het jaar 8.
- Jean Pierre de S. = Marie Gertr. de S. geb. 1649
  - Mich. Franc. Ant. d. S. = Marianne Joseph. Vaes. geb. 1690 † 1758.
    - Marie Anne Jeane Antoin. d. S.
    - Jean Pierre Rob. d. S.
    - Maria Gertrude d. S. = R. C. v. Cammingha. † 1785, oud 54 jaren
      - Petron. Jacoba Maria v. C. = Adr. Speijaert. v. Woerden. g. 1763, getr. 1779, † 1792.

Marie Gertrude de Selijs kreeg in 1756 het portret van prinses Caroline van Hessen, dat nog op Wiardastate hangt.

Mevrouw de wed. Selijs de Fanson, geb. Cornelij, werd in 1871 door de fransche regeering met de bronzen medaille begiftigd, wegens hare verpleging der fransche soldaten.

Het wapen van Selijs de Fanson is een zilveren kruis, waarop 5 zwarte St. Jacobs schelpen, op een blaauw veld.

N. Vaes.
sneuvelde als kapitein.

Libert Willem.
secretaris van Maastricht.

Antonij Vaes.
secretaris en pensionaris van Maastricht.

André Joseph Vaes.

1. Jean Libert V. = bar. de Bonhomme de Rijckolt. kinderloos.	2. Mar. Adriana V. = N. Leenarts.	3. Maria Anna V. ongeh.	4. Maria Helena, vóór Mar. Anna overl.	5. Marie Jos. = bar Selijs d. Fanson.

Children of 2. Mar. Adriana V.:

Jean Libert L. ontv. te Maastr. = Maria Elize Leenarts.

Children of 5. Marie Jos.:

1. Jean Pierre Rob. bar. S. d. F.	2. Maria Anne Jeane Antoin. d S. d. F.	3. Marie Gertrude d. S, d. F. = R. C. V Cammingha.

Mevrouw Vaes geb. Bonhomme de Rijckolt liet bij haren dood in 1785 het landgoed de Houwert, te Heugem onder Gronsfeld in Limburg, na aan hare nicht Maria Gert. S. d. F. getr. met R. C. v. Cammingha. Het was ruim 10 bunders groot en bezwaard met 54 vaten rogge jaarl. erfpacht (berekend tegen *f* 208) voor het klooster Beijard te Maastricht in de Brusselsche straat, gesticht in 1479. Het huis, waarin eene kapel, had in 1794 veel te lijden gedurende de belegering van Maastricht door de Franschen.

Het wapen van Vaes is gevierendeeld: 1 en 4 zwart met 3 gouden rammen, 2 en 3 goud met een blaauw schild en 3 zwarte spreeuwen. G. A. SIX.

Geslacht van Lochteren. Een Leen-Proces, waarin verscheidene leden van een geslacht van dien naam genoemd worden, vindt men bij mr. Joh Jac. van Hasselt, Consultatien, advysen enz. over leen- en andere servile goederen, n°. 55, op bl. 303—369.

M°.

Geslacht van Dompselaar. (vgl. A. R. II; XXI, bl. 628).

Ridderboek van Gelderland.

Den 18 February 1592.

Op Requeste van GERHARD VAN DOMPSLER
op den Uickenborn.

Also Suppliant niet en bewyst to wesen van die rechte Dompselers, die in voortyden als riddermatige verschreven geweest zyn, ende Adelicke vryheit gebruickt hebben gehadt, bevindt men hem in syn versoeck ongefundiert, ende sal sich derhalven den Griffier onthalden den Suppliant op eenighe Lantdaegen tho verschryven, gelyck hy dan oick by den Secretaris van Arnhem op geene Quartiersdagen sal verschreeven worden.

Sy daer beneffens den Griffier gelast voortaan niemant van nieuws op het Ridderboeck te stellen, buiten consent des Quartiers [1]. (van Hasselt, Geldersch Maandwerk, dl. I, blz. 318.)

De graaf van Megen had te voren, 1565, 28 junij en 27 aug. en 1570, 3 maart, den amptlieden aangeschreven, lijsten op te maken van al degenen, die men gewoon was van ouds als edellieden op gemeene Landdagen te verschrijven.

Syn nochtans wy nu in erfarongh gekommen, dat eenige derselver Amptluyden durch gonste off onwetenheit voel meer naemen dan in 't Ritterboeck staen ende tot gemeene Landdagen behoeren beschreven te worden, overgesonden hebben,................. ende wy beveelen u op uwen eedt, dat soo verre ghy sullikx gedaen, ghy opt spoedelicxt die billetten der namen van Adel bij u overgesonden diewellicke onder den Griffier deses Hoffs berusten, corrigeert off doet corrigeren, mits die namen der ghener, die van alts niet beschreven syn off behoeren verschreven te worden, royerende ende deurdoende, und die goene, die in 't Ritterboeck niet en staen, en oer olders van alts beschreeven syn worden, sult ghy bevelen, dat sy op 't spoedelicxt by den voirsz. Greffier komen ende oire namen laeten te boecke stellen, off dat men ZyL. op andere toecomende Lantdagen niet verschryven en sall,

M^{0}.

Geslachten Borrendamme en Sonmans. (Vgl. XV. bl. 377.) Of Smallegange eenen misslag heeft begaan, of Borrendamme en Sommans uit éénen stam zijn kan ik niet beslissen; alleen weet ik dat de nog te Zieriksee wonende familie *van Borrendam* een geheel ander wapen voert en wel:

Écart. 1 et 4 de gu. chargé d'un lis d'or, au chef cousu d'az.

---

[1]) Landd. Rec.

ch. d'un tas de foin et d'un cerf élancé, le tout d'argent, soutenu d'une divise d'or.

2 et 3 d'or à la fasce ondée d'azur. (de Jonge) C. un Hercule.

Dat die fam. afstamt van Jac. Jans. v. B., in 1472 burgr. van Zieriksee, is wel denkelijk, alhoewel de bestaande genealogie niet hooger opklimt dan tot Antonie v. B., geb. 19 jan. 1640, getr. met Janneke Mogge; Dat die twee ook die twee vreemde kwartieren gevoerd hebben, kan ik moeielijk gelooven, alhoewel de overlevering zegt, dat de balk (divise) het teeken is van »bastaerdye" en de gouden lelie aanwijst uit welk huis, n. l. uit den huize van (n. b.) Bourbon; jammer dat de overlevering er niet tot meerder geloof heeft bijgevoegd, dat daarom de beide namen met *Bo* beginnen en zij ook niet heeft bewaard, waarom het vuur van de brandende hooimijt niet van goud is, evenmin als het gewei van 't hert.

Toch heeft deze overlevering m. i. weer waarheid tot grondslag. Want alhoewel de familie niet voortkomt uit eenigen bastaard uit den huize van Bourbon, heeft zij toch m. i. »bastaerdije" begaan in het wapen, doordien de twee *vreemde* kwartieren de plaats hebben vervangen van het wapen der heerlijkheid Borrendamme »d'arg. à 5 losanges de gu., 2, 2, 1", dat wel gevoerd zal zijn door den stamvader Jacob Janssen van B., burgr. van Zieriksee in 1492.

Axel. F. CALAND.

Familie Ravekes. (Vgl. XXI, bl. 156.) Ja. In s' Gravenhage woont Cornelia Wilhelmina Ravekes geb. 2 julij 1819 en getr. 5 oct. 1853 met Marinus van der Maarle (zoon van Dirk en Maria van Ruijven.) In welke betrekking zij staat tot den voormaligen alg. secretaris der Maatschappij T. N. van 't Alg. weet ik echter niet. Kan zij er de dochter niet van zijn?

F. CALAND.

VRAGEN.

Geslacht Foeyt. Kan ook iemand opgeven namen enz. der echtgenoot, ouders en grootouders van den omstreeks het jaar 1810 te Amersfoort overledenen Johan Casper Foeyt?

B.

Geslacht van Ingen. Gaarne zou men genealogische inlichtingen ontvangen betreffende Hermanus v. Ingen, in het laatst der voorgaande en den aanvang dezer eeuw predikant te Ter Borch, Vrouwen parochie, Wolvega en de Joure, alsmede aangaande diens ouders en echtgenoot Hesselina Wilhelmina Budde.

B.

Geslacht Persijn. Bij v. Leeuwen, geneal. van Merwede 2de gen., leest men, dat Daniël v. M. omstreeks 1200 geleefd hebbende, is gehuwd geweest met Luitgaard v. Lijnden, welke hertrouwd is met Jan v. Persijn. Ook Hoogstraten noemt D. v. M. en J. v. P. als echtgenooten van Luitgaard v. L., dochter v. Willem, 2den heer v. Lijnden, † 1186, en Agres van Montbeliard, als sterfdag van Luitg. opgevende 25 oct. 1201, terwijl Kok en anderen, 1292 als jaar van overlijden van Jan v. P. vermelden. De herhaaldelijk in het geslacht v. P. voorkomende naam Jan zal oorzaak zijn geweest van eene vergissing in de aanwijzing van Luitgaards 2den echtgenoot, die, het groote verschil in jaren in aanmerking genomen, niet de in 1292 overledene, maar een vroeger geleefd hebbende Jan moet geweest zijn, welligt diens grootvader. Bij v. Leeuwen p. 1048 treft men nog aan, in strijd met hetgeen die schrijver op andere plaatsen in hetzelfde werk opgeeft, dat Luitgaard gehuwd zou zijn geweest met Claes v. P., den vader van bovengenoemden Jan.

Welligt geven andere genealogische werken hieromtrent opheldering en kunnen lezers van den Navorscher daarvan mededeeling doen. B.

Van Adrichem. Weet ook iemand op te geven de ouders of voorouders van Adriaan van Adrichem, overl. te 's Gravenhage 26 maart 1737? Hij was in 1668 penningmeester ter griffie van den hoogen raad, huwde 1e Magdalena van den Rade, 2e Wendelina Manschot.

V.

MENGELINGEN.

Spot- en scheldnamen van steden. (Vgl. A. R. II.) Im Jahre 1549 d. 7 May des Morgens um 9 Uhr fing der Bürger Henrich Holynde an der Lipperschlacht bey der Zesic einen Stoer, welcher $3^3/_4$ Ellen lang, $1^1/_2$ Ellen dick und 103 (andere setzen 133) Pfund schwer war. Diesen schickte der Rath durch einen Bothen an den Herzog nach Cleve, welcher demselben 5 Rthr. Bothenlohn schenkte [1]). Und hiervon ist es kommen, dasz die Lünischen Stoers genennet werden. v. Steinen, Westph. Gesch., IV. Th., XXIV. Stück, Historie der Stadt und Amt Lünen, S. 215.

M^o^.

Tijdelijke duurte van levensmiddelen. Zekere Christiaan van der Burgh, woonachtig te Oudenbosch, schreef in 1742 eene »notisie van wonderheden, die er in 't jaar 1739—1741 zijn geweest, als van dierte in de granen en andere levensmiddelen, schierlijken opslag en afslag en van plunderingen zoo in Holland als elders." Vele dier »noticies" zijn van elders bekend, zoo als bijzonderheden aangaande de strenge vorst in 1740 en verder, schoon in minderen graad, in 1742; oploop in verschillende steden wegens den hoogen prijs van boter, gort, enz.; den oorlog tusschen Pruissen en Bohemen; den moord der Chineezen te Batavia, enz. Ik bepaal mij tot de »notisies" die sommige levensbehoeften betreffen. Men zal er uit zien, dat wij thans zouden watertanden naar hetgeen toen »schrickelijke dierte" heette.

In November 1739 stond de boekweit »zoo al" *f* 3, de tarwe *f* 5 à *f* 6, de rogge *f* 3 à *f* 4, de haver *f* 2, alles de »zak". Deze maat is eenigzins onbepaald, want de zak was niet overal even groot. Men zal echter niet ver bezijden de waarheid gaan, als men den zak op $^4/_5$ van een hectoliter rekent.

In april 1740 verspreidde zich het gerucht, dat de tarwe te velde bevroren was; daarvan had men nog geen »vastigheid", maar het

[1]) D. Mülherr (over wiens geschriften zie v. Steinen, Quellen d. Westph. Hist. S. 92). Spormachers Chronic von Lünen (afgedrukt bij v. Steinen Westph. Gesch. IV. Th.) S. 1501.

koolzaad bleek »zuiver dood" te zijn. Al spoedig bleek hetzelfde van de tarwe en garst; de rogge had wel veel door de strengheid van den winter geleden, maar was toch niet geheel weg. Op eens stegen de graanprijzen geweldig, de zak tarwe tot *f* 11 à *f* 13, zomerzaaitarwe zelfs te Rotterdam tot *f* 15. Te Oudenbosch werd de rogge verkocht voor *f* 6.50 à 60, de zomerzaairogge *f* 6 à *f* 7, de wintergarst *f* 4 à *f* 5, de zomerzaaigarst *f* 6 à *f* 7, de haver *f* 3 à *f* 4, alles (gelijk ook hierna) de zak. Door langdurige voorjaarskoude bij N. en N. O. wind bleven de weiden kaal. Dientengevolge rees de prijs van 1000 ℔ (500 kilo) hooi tot *f* 50 te Breda, tot *f* 110 te Amsterdam. Ook het zuivel werd »seer dier": de boter $6^1/_2$ à 7 stuivers (NB. 65 à 70 c. het kilo!); de goudsche kaas $4^1/_2$ st., het kalfsvleesch gold den geheelen winter door $4^1/_2$ en 5 st., het rundvleesch 3 à $3^1/_2$ st., alles het halve kilo. De prijs der boekweit was in dien zomer vrij veranderlijk, zeker omdat het weder nu eens op den oogst dier teedere vrucht hopen dan er voor vreezen deed. Doch ik begrijp de opgaaf niet recht: 27 maart tot 19 mei geklommen tot 33 ℔, 26 junij gezakt tot 28 ℔, 18 julij gerezen tot 30 ℔, 25 julij tot 34 ℔, 1 augustus tot 40 ℔. Maar hoe hier het pondteeken (℔) als prijsbepaling komt, begrijp ik niet. Den 3 augustus kwam Anna van Rijsbergen te Oudenbosch ter markt met eene kar, houdende 20 zak boekweit, die zij aan Pieter Verhoeve verkocht voor *f* 7.20 de zak. Uit de »notisies" blijkt dat dit omtrent »40 ℔" moet zijn. In 't laatste dier maand gold de nieuwe slechts 22 ℔, hetwelk in die evenredigheid bijna *f* 4 zou zijn. In 't begin van den volgenden winter kocht men de boekweit voor ruim *f* 5, de rogge (als zeer slecht ingeoogst) voor *f* 6.50. Men verwachtte aanzienlijke rijzing, maar er kwam daling, zoodat de boekweit slechts 26 ℔ gold en de garst *f* 1 de zak. De mechelsche krombekken (witte boonen) werden aanvankelijk ingekocht voor *f* 40 de zak; een man in de Fynaart verloor op 2 zakken *f* 60. Rogge gold in februarij *f* 6.50, later *f* 3.50; boekweit den 27 februarij 1741, 's morgens »eer men van de markt wist" *f* 4.50, den volgenden dag *f* 3.30. Zekere Kieboom moest boekweit, voor *f* 5 ingekocht, tegen *f* 3.50 afzetten; zekere de Bruijn kocht in januarij paardeboonen voor *f* 5; hij zond ze later naar Rotterdam en kreeg 27 stuivers vrij geld thuis; graauwe erwten, voor *f* 10 gekocht,

bragten slechts *f* 3 op. Maart bragt nieuwe daling: in de boter van 7 st. op 4 st. in ééne week; in april echter steeg de prijs weder tot 8 st. Het kalfsvleesch gold te Oudenbosch 5 st.; de boeren, die op andere jaren voor een mestkalf 7 à 8 weken oud *f* 12 à *f* 14 hadden gemaakt, bedongen nu *f* 30 à *f* 36. Eene koe van 600 ℔ bracht *f* 136 à *f* 140 op; magere varkens *f* 15 à *f* 16. Van der Burgh zelf had te Prinseland twee zak graauwe erwten gekocht tegen *f* 9, »dat is omtrent 3 st. 5 duiten de pot", zoodat een »pot" $^1/_{50}$ van een zak is; hij moest het partijtje voor 2 st. de pot, dus *f* 5 de zak, van de hand zetten. Olie die hem 13 st. de pot had gekost, kon slechts 9 à 10 opbrengen. Raapkoeken, die vóór den winter *f* 70 à *f* 75 het 1000 hadden gegolden, daalden in april tot *f* 30.

Ten slotte nog de volgende opgaven, bij vergelijking der marktprijzen van 1740 en maart 1742.

	1740.	1742.
Beste oude tarwe . . .	*f* 11 à *f* 12	*f* 4 à *f* 4.50
Blaauwe erwten	» 12	» 3 à » 3.40
Graauwe »	» 9 à » 10	» 2.50
Garst	» 5	» 2 » 2.40

Geen wonder, dat het speculeeren menigeen slecht bekwam. Iemand uit Sinteland (Sintalland, zoo als men Sint Annaland uitspreekt?) onzen van der Burgh »wel bekend", had zoo veel garst, tarwe en erwten gekocht (dus op tijd), dat hij ze bij de schielijke daling niet kon betalen: hij »heeft zoo gruwelijk geldt verlooren dat hij de boeren niet con betaalen en hebben de tafel by hem voor de deur geset en alles vercogt, soodat hy nu bedorven en gerenueert is en hy is er simpel van geworden." »En daar was nogh in Sintenland een schoenmaaker die duysent guldens geerft hadt en die cogt daarvoor 100 sack grauerten en nogh eenighe garst. De grauerten kogt hij tot *f* 10 en 1 st. de sak en de garst tot 56 st. en heeft voor de grauerten gehadt 17 schellingen en voor de garst *f* 2. Quyt was den schoenmaker syn 1000 guldens." Waarom had ook die schoenmaker zich niet bij zijne leest gehouden?

Mijn MS. eindigt met de volgende »notisie", die eigenlijk behoort tot de rubriek:

Hooge ouderdom. (Vgl. XXII: bl. 560 en vroeger.) »Den 3 maart 1743 is hier in den Oudenbos gestorven Pieter de Groen, oudt 85 jaaren, en syn vrouw den 4 maart ook gestorven, oudt 83 jaaren en beyde by haar eerste huwelijk, en beyde met malcanderen getrouwt geweest 62 jaaren en beyde begraven achter malcanderen op éénen dagh, op den 7 Maart met een groote lykstacie van volk, want haast 't heele dorp mede te lyk ging."

Haarlem. H. M. C. VAN OOSTERZEE.

Een pad door eene spin gedood. (XXI, bl. 219, 477, 592). Meer dan eens heb ik uit den mond van eene geloofwaardige vrouw vernomen, dat zij »met eigen oogen tot hare groote verwondering heeft gezien, dat eene pad door eene spin gedood werd." Haar oog viel op eene pad, die uit het water ten voorschijn kwam; onmiddelijk schoot eene dikke spin uit de hoogte op de pad neder, die terstond alle teekens gaf van doodelijk getroffen te zijn.

Aan de waarheid van dit verhaal is bij mij geen twijfel.

de Beemster. J. BOUMAN.

V R A G E N.

Huit jours: quinze jours. »De *oude* romeinsche week bestond uit acht dagen. Van daar nog het fransche *huit* (et *quinze*) jours en het duitsche *acht tage*". Zoo las ik in de *Coll. Antiqua* II, 61.

Toen ik onlangs in Utrecht een spoorbiljet, retour naar Belgie, nam, viel mij dit *quinze jours* in het oog. Vrage, geldt zulk een biljet werkelijk voor 15 of voor 14 dagen? Ik heb verzuimd in loco daarnaar te vragen, omdat ik er geen belang bij had; maar ik twijfel toch, of men *in ons land* op den 15den dag terugkeerende, het billet niet als vervallen zoude beschouwen.

GESCHIEDENIS.

Verpligte bedevaarten. (Vgl. A. R. I en II; XX bl. 555; XXIII bl. 484). Ermerins zegt in zijne Beschr. van Vere, 2de stuk, bl. 60, 62, 68, 81:

Den 24 januari 1535, werdt eene Jan Ingelsen, die een Engelschman in 't aangezicht geslagen hadt, veroordeeld, niet alleen God, de Justitie en ook den beledigden om vergiffenis te bidden, maar dat hij *berrevoets* in bedevaart te *Westkappelle* aan *sinte Willeboorts* hetzelfde moest doen [1]), en daarenboven aan den Heer (dat is den Bailliu) 100 grooten boeten, en *tot behoef van den heylige Sacramente een torsje van* 2 *pond* [2]).

Ten dezen jare 1536, treft men weder een blijk aan, hoe de burgerlyke rust hier gehandhaafd, en het beledigen van iemands eer geenzins ongestrafd bleef, daar eene vrouw, die op den goeden naam van zekeren burger haar missproken hadt, veroordeeld werdt *te bidden God en Justitie en partye om vergiffenisse — voorts te gaan een beevaart barvoets in de polder tot onzer liever Vrouwe* [3]) *en offeren daer een kaersse van een half pond was, en bringen goed bescheed van geweest te hebben, en gelden tot behouf van den Heer de boete van* £ 3: *en twee kaarssen voor 't heilig Sacrament elk van twee pond* [4]).

Wederom komt ons een zonderling gewysde van de Veersche Wethouderschap voor, wanneer die op den 15 juni 1539, eenen sleeper, om zyne wederspannigheid en tegenspreken der Gilde Ordonnantie veroordeelde *te ruimen de Stede en heerlykheid van der*

[1]) Vere was toen „eene stad vol koophandel, zeevaart en visschery, waar een onderling verkeer van onderscheidene Landaarten plaats hadt.” Ermerins t. a. p. — Waar wordt van *sinte Willeboorts* te Westkappelle gewag gemaakt?

[2]) Reg. van Heeren zaaken.

[3]) Vgl. Ermerins Z. O. 2de stukje, Vrouwen-Polder, bl. 31, 32.

[4]) Reg. van 's Heeren zaaken A.

Vere, en zal gaan te bedevaart tot onzer Vrouwe te Aardenburg in Vlaanderen en offeren daar een keerssen van een half pond was en hooren de naeste misse en al nyet weder inne kome hy en brenge met hem bescheet van daar sulx volcome te hebbe op te correctie an de Stad.

Men ontmoet te dezen jare (1545) weder een gerechtlijk vonnis tegen zeker' schipper, die omtrent Heer Maximiliaan (van Bourgondien, heer van Vere) of deszelfs Bailliu te dezer Stede zich missproken hadt, der aanteekening niet onwaardig, als veroordeeld zynde, tot het doen eener *beevaart ten heyligen bloede binnen de Stede van Brugge, en aldaer offeren een kaersse van een half pond was, en brengen betooch, en als dan noch binnen dezer Stede te commen, hy en zal gelden de fortificatie dezer Stede twee duisent zeeusschen harsteen, ende den heere de boete van vyf pont parisis, ende gelden hier voor 't crycefix hier in de Vierscharen twee wasse kaerssen elke van een half pond was* enz.

M[0].

Isaac de Rasière (XX bl. 9). Laurens de Rasière Isaacszn., geb 1641, scheepskapitein in dienst der westindische compagnie, is volgens in mijn bezit zijnde aanteekeningen niet met Aletta van Hontum zoo als in het aangehaalde artikel voorkomt, maar met Aletta van Houttuin, geb. te Amsterdam in 1647, gehuwd geweest. In 1694 wordt zij reeds als zijne weduwe vermeld. Hij voerde, doorsneden: *a* in zilver eene golvende groene bande, *b* in (zilver?) drie gouden kattekoppen. De kinderen uit dit huwelijk waren:

1°. Isaac de R., die volgt A.

2°. Agatha Constantia de R.

3°. Johannes de R. (Van hem zijn geene nakomelingen bekend.)

A Isaac de R., geb. te Amsterdam in 1671, = 26 febr. 1693 Anna Maria van Huchtenburg, geb. te Amsterdam. Zij voerde in blaauw eene fasce van goud, vergezeld van drie leliën van zilver, geplaatst 2 boven en een beneden den balk. Uit dit huwelijk een zoon, die volgt.

Isaac de R., geb. te Amsterdam jan. 1713, † te 's Gravenhage 13 feb. 1799, gedurende 50 jaren boekhouder bij de wisselbank te Amsterdam, = 28 mei 173..?, Ida Oosterlingh, geb. te Haarlem,

gedoopt aldaar, januarij 1711. Zij voerde: In zilver een groenen boom vergezeld van twee elkander aanziende zwarte raven of kraaien, alles op een groenen grond. Hunne kinderen waren:

1. Jacoba de R., geb. te Amsterdam.

2. Maria Elisabeth de R., geb. te Amsterdam, † te 's Gravenhage 11 aug. 1804, = mr. Isaac Scheltus, geb. te 's Gravenhage 13 julij 1739, † aldaar 24 nov. 1799, drukker voor den lande van Holland en Westfriesland, zoon van mr. Jacobus Scheltus, drukker als voren, en Jacoba Geertruij Moerkercken. I. Scheltus voerde: in goud een groenen boom, vergezeld van twee klimmende elkander aanziende, natuurlijke hagedissen op een groenen grond. Cimier: eene uitkomende natuurlijke hagedis tusschen eene vlucht à l'antique. Dekkleeden goud en groen. Schildhouders: rechts een liggende aanziende roode leeuw, links een zwarte Herkules, gewapend met eene groene knods, alles op een groenen grond.

3. Johanna Maria de R., geb. te Amsterdam 1741, † te 's Gravenhage 23 jan. 1799.

4. Ida de R., geb. te Amsterdam 1743, † te 's Gravenhage 1 oct. 1812.

H. C. VAN BAKKENES.

Pastoors te 's Gravenhage. Op de lijsten der pastoors van de parochie van St. Jacob te 's Gravenhage, opgegeven door de Riemer I. 326 en nu onlangs in de Bijdr. voor de gesch. van het bisd Haarlem I. bl. 74, ontbreekt, tusschen v. Heusden tot 1482 en Bouwensz. sedert 1508, een pastoor. Dezen verloren geraakten naam heb ik op Wiardastate teruggevonden op een perkament, waarbij Bertelemeeus Pietersz. in 1497, door tusschenkomst van Jan Huijgez, pastoor v. St. Jacob, voor 6 zielmissen, 90 pond grooten vlaamsch aan het Jacobi altaar der parochiekerk te 's Gravenhage schenkt. Daaraan is gehecht een ander perkament, waarop de goedkeuring hiervan door Floris v. Wijngaerden, baljuw van 's Gravenhage en van den bisschop van Utrecht is geschreven. Deze Bertelmees Pietersz. was in 1517 reeds gestorven, want op 11 oct. van dat jaar schonk zijne weduwe Janna Sijmons aan het St. Barbara klooster te 's Gravenhage land en geld. (Zie Meded. v. d. Vereen. t. beoef. d. gesch. v. 's Gravenhage II. bl. 99.)

Misschien behoorde Bart. Pietersz. tot het geslacht v. Engel

Pietersz., schout van 's Gravenhage en van zijnen zoon Pieter Engelsz., schout van 's Gravezande (de Riemer I. 315.)

G. A. SIX.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

VRAGEN.

Overblijfselen van het huis te Britten. In de Resolutien van de Staten van Holland lees ik op 4 jan. 1595. »De Gecomm. Raden etc. hebben op 't versoeck by den Heere Gilpyn, raedt van wegen hare Majesteyt, in den Raedt van State gedaen, om te mogen hebben een van de drie ysers over eenigen jaren na den storm bevonden in den Huyse van Britte tot Catwijck, geaccordeert, verklaert ende geordonneert, verklaren ende ordonneren by desen, dat een van de voorn. drie ysers, wesende van eender forme den voorn. raetsheer Gilpyn [1]) onder syne recepisse, ende dat een van de andere twee ysers blyven sal in 't gasthuys tot Catwyck, ende een ander tot een antiquiteyt alhier in den Hage, binnen den Huyse van Wassenaer; waernae den ontfanger van de goederen van Wassenaer hem sal hebben te reguleren."

De Engelschen waren in die dagen dus al even als ze nu zijn. Dat »yser" wordt misschien nog altijd in Engeland in eene of andere particuliere antiquiteitenverzameling bewaard. Of het tweede nog te Katwijk is? Het derde is misschien in de collectie van het Mauritshuis in den Haag verscholen. Is er iets van die »ysers" bekend, en heeft men misschien »na den storm over eenige jaren" nog meer gevonden? R.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

JACOB DE HENNIN.

Meermalen hebben de lezers van den Navorscher gelegenheid gehad kennis te maken met zeldzaam geworden geschriften en met

[1]) Hier ontbreekt „zal worden gegeven" of iets dergelijks. BEST.

schrijvers, wier persoonlijkheid geheel in de vergetelheid geraakt was. Een beroemd boekenkenner grondt zijn raad om nooit een boek te vernielen op de bewering, dat het niet zoo slecht kan zijn, of er staat altijd nog iets leerrijks in. Het werkje van Jacob de Hennin heeft in dezen zin een dubbel recht van vermelding. Er staan wetenswaardige bijzonderheden in, die met de grootste omzichtigheid beoordeeld moeten worden. Beide omstandigheden geven mij aanleiding er hier over te spreken, en bovendien eene bijdrage te leveren tot de geschiedenis van den man, wiens naam reeds aangekondigd is.

Dien naam had ik nauwelijks opgemerkt in het Biographisch Woordenboek, waar op het woord eenige regelen overgenomen zijn uit eene Lijst van Nederlandsche Dichters van den heer Gille Heringa, eenige jaren geleden, in den Konst- en Letterbode medegedeeld. Doch toen de geleerde Bodel Nijenhuis in 1868 zijn Toevoegsel op de bekende Bibliographie der Plaatsbeschrijvingen uitgaf, werd de zaak ernstiger, want op blz. 45 werd een boekje van onzen schrijver opgegeven met de bijvoeging, dat het wetenswaardig was voor de kennis der hofstad in vroeger tijd, eén onderwerp, dat mij toen eenig belang inboezemde.

Te zeggen, dat het werkje op de Koninklijke Bibliotheek aanwezig was, is onmogelijk zonder er bij te voegen, dat het met de grootste welwillendheid ten gebruike gegeven werd. Ik kreeg een exemplaar, waarin eene titelplaat moet gestaan hebben van Jan Luijken, in 24mo van (16 en) 264 bladzijden, grootendeels met eene geestelijke letter gedrukt, de rijmpjes en tallooze bijbelplaatsen in waterprent, met verlof voor het gebruik dezer uitdrukkingen van den ouden stijl. Boekenkenners zullen gaarne het oordeel van den heer Campbell onderschrijven, dat men moeilijk eenige afdrukken van het bedoelde voortbrengsel onzer letterkunde zal kunnen aanwijzen. De titel verbergt bescheiden ieder spoor van topographische waarde, en luidt aldus:

> De Zinrijke Gedachten Toegepast op de Vijf Sinnen, van 's Menschen verstand. Verhaalende veele wonderbaare Geschiedenissen, die ons Verstand te vooren komen, Historiaal en Leerlijk Beschreeven door JACOB DE HENNIN.

't Amsterdam, Bij Jan Claassen ten Hoorn, Boekverkoper over het Oude Heere Logement. 1681.

Zoover het boekje. Wat den schrijver aangaat, op blz. 63 maakt hij melding van zijne afgestorvene voorvaderen, naar aanleiding der opgave dat zijn oom heette Don Goris de Hennin, ridder, afgezant van Spanje en in 1638 overleden. Zijn vader is Jacob de Hennin, een ritmeester, die ten gevolge der wonden in den oorlog tusschen Karel I en het leger van 't Parlement bezweek. De dappere krijger was weder de zoon van Balthasar, kolonel van een regiment Walen, en diens vader, de overgrootvader derhalve van onzen schrijver, was niemand anders, dan George de Hennin, grave van Bossu.

Ook van moeders zijde ontbraken geene betrekkingen van aanzien. De krijgshaftige ritmeester had tot echtgenoot Anna, dochter van Jan Baptist van Breen, afkomstig uit Antwerpen, waar haar grootvader raadsheer, en haar vader rentenier was. Maar de moederlijke grootvader van onzen Jacob was Ambrosius van Dalem, advocaat fiscaal van Zeeland, later gouverneur van Vere en Rammekens voor den prins van Oranje en kort na den moord van dezen vorst insgelijks, op de liersche kermis, omgebracht. Zijn geslacht behoorde in Vlaanderen te huis, en wel te Gent, waar Dominicus van Dalem als vrijheer van Goedertuis bekend staat.

Wij hebben dus met geen gering man te doen. Door eene onafgebrokene reeks van aanzienlijke personen, klimmen wij spoedig op tot het vermaarde geslacht van de Hennin-Lietard, waarin wij onzen stadhouder Bossu terugvinden en Anna van Bourgondië van der Vere, die in dezelfde Kloosterkerk te 's Gravenhage begraven werd, waar de auteur der Zinrijke Gedachten zijn wapen, het blazoen der Hennins kon aantoonen. Ook de opgaande linie van den moederlijken stam beteekende veel: de namen klinken goed en de waardigheden, die zij bekleedden, waren hoogstaanzienlijk.

En de man zelf, die zoo van zijne stamouders spreekt, geeft ons geen verblijdend tafereel van zijn' eigen toestand. Eens was hij gelukkig geweest in het bezit eener voortreffelijke gade; maar de beminnelijke levensgezellin was hem ontvallen, en liet hem alleen de herinnering harer deugden na, benevens zeven onder-

panden hunner echtelijke zaligheid. Toen hij voor deze kinderen de hulp gezocht had, welke alleen de hand en het hart van een vrouwelijk wezen kan verschaffen, had zijne argeloosheid te veel vertrouwd op de bedriegster, en hij liet zich na dapperen tegenstand overhalen tot een tweede huwelijk, dat te Loosduinen voltrokken werd. Deze verbintenis was zijn ondergang: de trouwelooze verkwistte 's mans have en ontvluchtte eindelijk met zijn' laatsten penning. Jaren daarna vervloekt hij zijn boos gestarnte niet alleen, maar ook het bevallig dorpje, waar menig spaarzaam Hagenaar der zeventiende eeuw deze goedkoope wijze zich ten nutte maakte om »twee zielen gloende aaneen gesmeed" te krijgen. Nu aanschouwen wij den ongelukkige, die »God beter 't" in Leeuwarden zit, zich beklagende over de boosheid van alle vrouwen, de vergankelijkheid der aardsche welvaart en de nietigheid van 't ondermaansche. Dan breidt hij de handen uit naar den prins van Oranje, den thans verhoogden stadhouder, en wenscht een bewijs te hebben van »zijne goedertierenheit," terwijl het pijnlijke dezer gedachte verzoet wordt door de woorden: »alle goede gaaven komen van den Vader der lichten". Geen wonder, dat de ondervindingrijke man in de zelfbewustheid zijner hooge afkomst en het reddelooze van zijn' toestand in deze verzuchting uitbarst: »Mijn verdriet alle dese dingen langer te zien, want als ikse ga ballanceere met andere dingen, geeft het mij een groote droevige misnoegen in dese veranderlijkke werelt, wanneer ik wensche van mijn Aartsche Lichaam ontbonden te weezen".

Dat een man van aanzienlijke herkomst zoo zeer dalen kan op de maatschappelijke ladder, wisten wij, en wij betreurden alleen, dat zooveel persoonlijke rampen de maat der jammeren deden overloopen. Telkens werd ons medegevoel opgewekt, omdat de schrijver zich herhaaldelijk en op verschillende plaatsen van zijn boekje beklaagt; hij doet moeite om zich op den voorgrond te plaatsen, en schijnt zich opzettelijk bloot te stellen aan een scherp onderzoek.

Het eerste, dat achterdocht opwekt, is de aanzienlijke geslachtboom. Bepalen wij ons tot den heer Ambrosius van Dalem. Advocaat-fiscaal van Zeeland gaat niet, en van het hof in den Haag kennen wij de ambtenaren van 't openbaar ministerie met volkomen

juistheid. Gouverneur van Vere en Rammekens is eene ongehoorde vereeniging, en wie de Zeeuwsche Oudheden van Ermerins, VII, 160 opslaat, leest, dat de bevelhebbers van Vere achtereenvolgens geweest zijn Jeronimus de Rollé, Johan Junius de Jonge en Charles de Boisot, na wiens dood geen opvolger werd aangesteld. Dezelfde oudheidkundige heeft in de werken van het Zeeuwsch Genootschap een stukje geplaatst over Rammekens, en noemt den bekenden jonkheer Roeland van Ghistelle, als gouverneur in den hier bedoelden tijd. Echter is bij deze tweevoudige dwaling, de opgave van den naam geen loutere vinding. In de Chronijke van Mechelen, die in de laatste helft der vorige eeuw in den toen gebruikelijken vorm van een' almanak uitkwam, lezen wij, V, 218, van »Ambrosius Huybrechts van Middelburg, die omtrent 1571 auditeur was in Zeeland, zig noemende alsdan van Dalem, door den Prins van Oranje wethouder gesteld tot Liere, waarschijnlijk in 1578 en 1579; hij was een streng vervolger der Catholyken." Deze Ambrosius kan wel de gedachte opgewekt hebben aan de liersche kermis; maar het bevreemdde ons, dat wij in de haagsche trouwboeken ook een' Jan Baptiste vinden, niet als bij Hennin een groot heer, maar de broeder van een deurwaarder in 't hof van Holland. Men gelieve dezen titel een oogenblik in 't geheugen te houden. Er bestaat dus eene toevallige overeenkomst van namen, die gereedelijk aanleiding kan geven tot eene denkbeeldige verwantschap. Ons wantrouwen wordt versterkt door de persoonlijkheid van den schrijver. Zijne wetenschappelijke ontwikkeling wettigt zelfs geene aanspraak op eene deftige afkomst, en wat hij ons te aanschouwen geeft, ziet hij zelf met de oogen van een lakei. Wij zullen later hierop terugkomen,

Wij hebben nu den man zelf gehoord en kennen de namen zijner ouders, al nemen wij hunne afkomst niet onvoorwaardelijk aan. Het is billijk, dat wij ook de getuigen oproepen. Met een diep gevoel van erkentelijkheid jegens Jacob de Hennin, ter zake van deze weinige gegevens, slaan wij zijn 24mo dicht en onzen gewonen weg van onderzoek in. Daar lezen wij andermaal in het haagsche trouwboek, op 2 februari 1625, dat in ondertrouw opgenomen zijn: »Jacques de Henningh, jonckman, goutsmit van Vrancfort, met Suzanna van Breen, jonge dochter, beyde wonende

alhier te 's Gravenhage." Dit zijn dus de dubbelgangers van den ritmeester en de kleindochter van den koninklijken raadsheer. Goudsmid van Frankfort; de bruid naar mijne meening eene delfsche, wier broeder zich wat vroeger in den Haag gevestigd had als juwelier. Zes en twintig jaar na dit huwelijk, 8 januarij 1651, trouwt Jacob de Hennin, jongman, Maria Macharis, jonge dochter. Wie zij is, leert men uit het Commissieboek der Staten van Holland, waar onder dagteekening van 12 mei 1655, onze vriend aangesteld wordt als deurwaarder bij 't hof, en wel »loco Zacharias Macharis, syn schoonvader." Zoo komen wij alvast op den ambtstitel van Jan Baptist van Dalem terug.

Nu wij eenigzins klaarder zien in de verwantschap van de Hennin, kunnen wij beproeven hem te volgen in zijne »verscheydene considerable ampten." Het belangrijkste, dat het Memoriael van den Hove aangaande zijn deurwaarderschap opteekent is de afgifte van een mandaat: »over 't doen van verschyden Dagvaerdinge en het halen van Buat van de Voorpoorte met 2 boden, etc. tot *f* 28 : 4. Wij zouden dit »halen" gemakkelijk kunnen verklaren uit de onmiddellijk volgende nota van Meester Christiaen, scherprechter ad *f* 20 : 8. Doch wij geven de voorkeur aan de mededeeling van het volgende verhaal van eene der heldendaden des ongetwijfeld in zijn' tijd bekenden deurwaarders, ontleend aan een handschrift der Koninklijke Bibliotheek.

> »Jacob de Hennin, deurwaarder werd van het Hof gevraagd, of hij wel kans zag, om den Burgemeester van Gouda uit zijne stad te halen en op de Voorpoorte te brengen. — »Een burgemeester uit zijne eigene stad te halen, dat is wat te zeggen." — »Wel, of de burgemeester of de schout?" — »Als ik het in mijne keus heb, den laatste neem ik aan," — Hij trok heen met zeven of acht wakkere kerels, braaf gemonteerd op zijn soldaats, hij zelf een' buffel-leêren kolder aan, vol gechamareerd en de broek niet minder, pluimen op den hoed, enz. Dus kwam hij te Gouda in het Hert thuis liggen, en speelde den grooten meester, quasi volk wervende voor den koning van Denemarken, en hij sprak niets tegen zijne gewaande officieren, dan gebroken hoogduitsch. Na drie of vier dagen wakker terens en smerens kwam de waard om geld,

dien hij met zijne koffers en bagage te toonen twee dagen uitstelde. Die tijd kwam om, en de waard weêr, men zou betalen, maar men vond kamers en koffers open; de vendrig 's ochtends vroeg uitgegaan met twee serjanten. Daarna aan 't vloeken, en terstond ten huize uit, om hen en het gestolen geld en goed te vinden. Men betrapt ze in een kroegje buiten de Haagsche poort, bezet het huis en zendt om den schout, die terstond met al zijne rakkers compareert. Toen trok Hennin zijn stokje van leêr: »Uit naam van den Ed. President en de Raden." Hij wilde wat zeggen en stelde zich dapper te weer met zijn volk, maar men sloeg hem een arm aan stukken, en smeet hem met geweld op den wagen die gereed stond."

Het huwelijk met de dochter van Macharis, maar meer vermoedelijk zijn eigen deurwaarderschap doen ons de Hennin ontmoeten als een' niet onbelangrijk grondeigenaar in den Haag. Wel stonden zijne huizen in de min aristocratische wijken, doch zij maakten geen slecht figuur in de kohieren der verponding: in 1661 en 64 deed hij belangrijke aankoopen. Spoedig echter keert de kans. In Augustus 1669 werd het vermelde huwelijk te Loosduinen gesloten met Eva Valk. Eene belangrijke lotverwisseling schijnt daarmede in verband te staan. Weinig maanden vroeger pachtte hij de bank van leening te Sommelsdijk, en deze onderneming moet hij met den aanvang van 1670 op 't touw gezet hebben. Dat hij in persoon de betrekking van tafelhouder aldaar bekleedde, komt mij zeer onaannemelijk voor. Vooreerst omdat zijn zoon destijds te Sommelsdijk met eene amsterdamsche vrouw huwde, en dus beter in zijne huwelijksplannen slaagde dan een jongere zoon, wiens »geboden gestuyt waren door de Vader der bruyt," maar ook om zeer afdoende redenen. Het »accoord van de taeffelhoudinghe" werd reeds bij overeenkomst van 14 en 16 october 1673 »gemortifieert en gedoot," en tusschentijds kon Hennin een deugdelijk alibi bewijzen. »Den 27 Juni 1672 — dus lezen wij in het Memoriael van den Hove — is Jacob de Hennyn, jegenwoordigh gedetineert op de Voorpoorte, uyt sijn detentie by provisie ontslagen, onder belofte en handtastinge van allen tijden, des vermaent, wederom in persoon te compareren, sub penâ confessi et convicti, en mits beta-

lende altgeen by hem in de detentie is verteert." Elf maanden te voren had hij zijne betrekking bij 't Hof nedergelegd; reeds in mei 1670 verklaart hij in een verzoekschrift aan den haagschen magistraat, dat »hy selffs syn roerende ende onroerende goederen inden Hage publicq heeft gedaen vercopen." Wij laten hem dus in 't najaar van 1673 — door welke omstandigheden ook — als een man in benarden toestand achter, en verliezen hem voor goed uit het oog. Naar zijne eigene opgave, die wij zoo zeer hebben leeren wantrouwen, was hij ook »Capiteyn van Zoest", dat is jagermeester van prins Willem den Derden. Als wij ons herinneren, dat de jonge stadhouder in 1674 Soestdijk heeft aangelegd, en bijna gelijktijdig het »Jagthuis waarin de jagermeester woont" heeft opgebouwd, dan zou deze verzekering zeer aannemelijk zijn uit den mond van een waarheidlievend man. Het is echter moeilijk, deze woorden door getuigenis te bevestigen. Noch het vorstelijk domein van Soestdijk, noch de kerkelijke gemeente van Soest hebben een archief, dat hooger opklimt, dan in de vorige eeuw. Eindelijk schrijft Hennin, dat hij te Leeuwarden woont. Ook daar is geen spoor van hem te ontdekken, en ik ben niet ongeneigd te gelooven, dat hij te Amsterdam was bij de uitgave zijner Zinrijke Gedachten. Wij meenen hiermede het onderzoek naar 's mans levensbijzonderheden te kunnen eindigen, en verwijten hem met christelijke oprechtheid, dat hij ons den weg der waarheid zeer onbegaanbaar gemaakt heeft.

De vijf zinnen »des sterffeliken en nietigen Mensches" worden in een gelijk aantal hoofdstukken behandeld, maar het gezicht beslaat juist de helft van het gansche boekje. Het plan is niet kwaad; de schrijver denkt zich met een vriend aan den Hoek van Holland, en maakt eene wandeling door het Westland naar den Haag en door de hofplaats; aldus beschrijft hij uit het geheugen, wat hij zag omtrent 1669. Nu heeft Mr. Jacob van der Does zijn bekend dichtstuk voltooid tusschen den tocht naar Chattam en het octrooi van zijn uitgever, den 26 september 1667. De Cretzer schreef een menschenleeftijd later, en toen het door ons beschouwde boekje in het licht kwam, lag Jacob de Riemer nog in de wieg. Wij hebben dus eene vroege en oorspronkelijke plaats-

beschrijving voor ons, zeer terecht door Bodel Nijenhuis aangeprezen. Al heeft de schrijver de zaken gezien met het oog van een lakei, zooals ik gezegd heb, hij beschreef de voorwerpen met de nauwgezetheid van een »exploicteur"; niets ontsnapte aan zijn scherpen blik. Zijne aanteekeningen over Honselaersdijk mogen dan al niet op een' dag genoemd worden met de schitterende bladzijden van mevrouw Bosboom-Toussaint, onze vriend geeft een juisten inventaris; hij constateert niet alleen, maar tracht ons bij de voorstelling dier heerlijkheden tot het onzienlijke en onvergankelijke te verheffen.

Voor den kenner der haagsche oudheden zijn de bezoeken in de groote kerk en het bijwonen van het middagmaal des stadhouders belangrijk. Niet minder de beschrijving van het hof der prinses Amalia en van het Mauritshuis. Onze leidsman toont hier eene groote lijst van namen ter beschikking gehad te hebben; denzelfden rijkdom bij de opgave van bloemen, planten en kruiden, bezit ook zijne verklaring van het kabinet van natuurlijke zeldzaamheden. Echter ontsnapt het den lezer niet, dat hij voortbrengselen uit het plantenrijk te zien geeft, welke door een wijs bestel der natuur zich eerst met eene lange tusschenruimte van tijd aan de menschelijke waarneming voordoen. Zeker is het tafereel van het Mauritshuis daarom merkwaardig, omdat behalve in de »Mémoires de Lamberti" geene beschrijving bestaat van dit prachtig gebouw, dat reeds in 1704 uitbrandde. Een groot schilderstuk, voorstellende het laatste oordeel, had zulk een diepen indruk op de Hennin gemaakt, dat hij daaraan eene onevenredige ruimte van elf bladzijden gegund heeft.

Wanneer ons werkje geheel doorgelezen wordt door gemelden oudheidkundige, zal deze moeten erkennen, dat de aanwijzing van woonplaatsen der toenmalige groote mannen uit den Haag vrij trouw overeenkomt met hetgeen de oorspronkelijke bescheiden hem kunnen geleerd hebben. Het oordeel over deze groote mannen is dan ook zeer billijk. Hoewel hij niet zonder berouw terugziet op de afgelegde levensbaan, erkent hij gaarne de verdiensten van een twaalftal haagsche predikanten, die hij gekend had, en zwaait met de reinste onpartijdigheid gelijken lof toe aan 'den gemoedelijken Vollenhove, als aan den minder zachtaardigen Simonides. Gelijke

gerechtigheid wedervaart het groote getal personen, welke hier aangehaald worden, als sieraden van het wereldlijk gezag. De griffier Musch wordt niet oneigenaardig »een deftigh experimenteel Heer van goede expeditie" genoemd, en zijn tegenhanger op het punt van eerlijkheid, Jan de Witt, volgt onmiddellijk op den schelmschen griffier, omdat hij »in 't zelve huis" woonde, met geen geringere eerenamen.

In een volgschrift, aan oudheid- en letterkunde gewijd, moeten wij, na het medegeelde omtrent den schrijver en zijn boekje, ook nog gewagen van zijne verdienste als stijlist en als dichter. Want in de laatstgemelde hoedanigheid schijnt hij aan de vergetelheid ontrukt te zijn. Aan het einde van ieder hoofdstuk bezondigt hij zich met «Een Geestelyk Klaagh-Liedeken." Gaarne vergeven wij hem dezen misstap. Maar zijn proza laat zich wel lezen. Er is ten minsten gang in. Als oud-Hollander had hij dagelijks een levenlang de gewoonte gehad een gedeelte der Staten-vertaling te lezen of te hooren, en in dezelfde nationale hoedanigheid was hij een paar uren in de week kerksch geweest. Had nu deze studie tusschen eene veeljarige omdwaling buiten de vergadering der vromen hem gemeenzaam gemaakt met tallooze bijbelplaatsen, hij spaart ze hier niet. De beoefenaars der kleine letterkunde uit zijn tijdvak kennen dit verschijnsel maar al te wel. Opgetogen over de schilderij van het jongste gericht, doet hij aan zijn denkbeeldigen vriend opmerken »hoe alle Godts Heiligen en Engelen geduirigh den Allerhoogsten perfuymeren, wirooken en berooken." Dergelijke zonderlinge uitdrukkingen, met volkomen ernst gezegd, doen zich niet zelden voor. Oōk in de keus van woorden is hij heel vrijzinnig. Van een zijner voormalige stadgenooten sprekende, zegt hij: »een zeer deftigh melizant en vroom geleert Heer." De heeren liefhebbers van taalkunde kunnen thans hunne krachten eens beproeven aan dit woord melizant.

Wat zijne algemeene kennis aangaat, waar deze hier en daar door zijne beschrijvingen heen schemert, is zij meer in staat om te vermaken, dan om te leeren. De riviermond aan den Hoek van Holland is de Rijn, »hier de Maas genoemd en neemt zijn oorsprong boven uit Tirol of Switzerland." Het tweede wereldwonder

is de toren, loor Ptolomeüs op Paphos gebouwd; hij dient voor een brandaris en is gedeeltelijk opgetrokken uit laapis lazuli. Diogenes woonde in eene ton te Memphis; Karon voert de dooden over de Ganges en Napels ligt bij den brandenden berg Montefisovie. Met verbazing zien wij de cobra di capella gedoopt als koopre pijl slang, en als een staaltje van fransch, en dat wel voor een' afstammeling van de Bossu's, mag wel vermeld worden, dat een der geestelijke liedekens gaat op de voys: »Le prim tan ede retoer," etc.

Ons rest de beantwoording der vraag, waarom juist een zoo onbekend schrijver, na het onderwerp geweest te zijn van een onderzoek, dat tot zoo treurige uitkomsten geleid heeft, niettemin in dit tijdschrift verscheidene kostbare bladzijden inneemt.

Jacob de Hennin scheen vergeten te zijn, aangenomen, dat hij ooit als schrijver opgemerkt werd. Wij hebben gezien, hoe hij als dichter herboren was, in een veel verspreid woordenboek in 't leven gehouden en eindelijk door een' hoogstbevoegde onder de topographen gesteld werd. Wanneer men nu een van de zeldzame exemplaren te zien krijgt, doet de man zich daarin voor van eene merkwaardige zijde. Niemand zijner lezers zal er ooit een' goed schrijver of dichter in zien. Maar voor den onderzoeker in de groote dagen van de zeventiende eeuw, is hij een dichter, een zedeschrijver, een historisch man in de dubbele beteekenis van dit laatste woord. Eenigen mogen thans opgewekt zijn om zijn geschrift ter hand te nemen, niemand behoeft zich meer te laten misleiden door de phantasiën van den ouden deurwaarder. Men kan hem ook gerust den verderen toegang tot den reeds overbevolkten Nederlandschen Parnassus ontzeggen. Voor het wederkeerig al te kleine getal beoefenaars der geschiedenis van 's Gravenhage heeft hij inderdaad waarde. Hij gebruikt menig woord, dat der Redactie van het Woordenboek wel niet vaak is voorgekomen. Doch in het algemeen is de Hennin een nieuw voorbeeld, hoe weinig men kan afgaan op de getuigenis van een' enkel schrijver. Het zou niemand euvel te duiden zijn, wanneer hij uit een weinig gekend boekje van bijna twee eeuwen oud, zulke levensbijzonderheden had opgedolven en die op het gezag van een' tijdgenoot

aan ons mededeelde. Deze kans hebben wij Jacob de Hennin ontroofd. Maar éene voldoening moeten wij hem geven. Dat hij ons gedurende vier jaar op 't harte gelegen heeft, is juist geen zijner zwaarste misdrijven. Echter heeft hij veel moeite veroorzaakt aan eenige heeren, die met veel vriendelijkheid en min of meer goeden uitslag, doch alle met dezelfde hulpvaardigheid, gepoogd hebben een' lichtstraal te werpen op zijn kronkelend levenspad. Behalve de heer bibliothecaris Campbell hebben achtereenvolgens deze heeren mij in dit onderzoek de hand geboden: de heer J. W. van Eek, te Loosduinen; de heer notaris W. Collard, rentmeester van het vorstelijk domein Soestdijk; ds. J. J. Bos, te Soest; de heer J. E. ter Gouw te Sommelsdijk en de heeren mr. J. Dirks en W. Eekhoff te Leeuwarden. Het zou zeker een genoegen voor de Hennin geweest zijn, als hij bij wijze van voorgevoel zich had kunnen verheugen over de gevolgen van zijn bedrog. Maar ik wil mij een genoegen van beteren aard gunnen, door al deze heeren mijn' dank aan te bieden voor hunne welwillendheid.

Zutfen, October 1873. J. G. FREDERIKS.

Vicar of Wakefield. (Vgl. XXIII, blz. 393.) 't Verwondert mij, dat deze beroemde roman in het Ned. niet aan onzen geachten medearbeider bekend is. De eerste overzetting in onze taal zag te Deventer in 1768, 2 dln., het licht onder den titel: *De predikant van Wakefield*; in 1827 gaf de boekhandelaar W. van Boekeren *De leeraar van Wakefield;* onder den eersten titel verscheen te Amsterdam 1845 eene nieuwe uitgave. De tweede dezer drie kost *f* 3.—; van de beide andere weet ik den oorspronkelijken prijs niet, maar eene der beide laatste komt op bijna iedere auctie voor en gaat doorgaans voor eenige stuivers weg. De door den vrager bedoelde leesbibliotheek kan er dus zeer gemakkelijk aan komen.

H. M. C. V. O.

Vicar of Wakefield. Nederduitsche vertalingen van dit werk bestaan er zeker een aantal. Voor mij ligt eene »*herziene*" vertaling uitgegeven door A. C. Kruseman te Haarlem in 1852, in klein octavo met portret van Goldsmith. Prijs *f* 1.45. Ook in 1829 of

daaromtrent is er eene vertaling in groot octavo hier te lande uitgegeven, ik meen bij Blussé en van Braam te Dordrecht.

Vicar of Wakefield. In den Navorscher van dit jaar, blz. 393 wordt gevraagd naar eene nederduitsche vertaling van den Vicar of Wakefield.

Indien de vrager zijn adres gelieft op te geven, kan hij over een exemplaar beschikken. Bij de redactie is mijn naam en woonplaats bekend. J. C. K.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Resolutie ter heropening van den amsterdamschen schouwburg, genomen 28 december 1677. Den 12den december van het vorige jaar, wijdde het Nieuws van den Dag een hoofdartikel aan de sluiting en heropening van den schouwburg, ontleend aan Wagenaar (III D. Ve. B. bl. 398, 399 en 400) hetwelk met »deze historische herinnering eene practische bedoeling had". Men vindt er, even als bij den geschiedschrijver van Amsterdam, de redenen van sluiting vermeld; de motiven, welke aanleiding tot heropening gaven, blijven bij beide achterwege. Om deze en nog eenige weinige bijzonderheden te doen kennen, schrijven wij de resolutie in haar geheel af:

»Wij Burgemeesteren en Regeerders der stad Amsterdam hebben op de serieuse klachten door den Regenten van het Wees en Oude Mannenhuys aen ons gedaen, behelsende, dat dezelve twee Godshuysen boven en behalve de groote schade die sij gedurende dezen oorlog hadden geleden, nog mosten derven de jaerlijke profijten van de Schouwburg die 't sedert eenige jaren was geslooten geweest, door 't missen van welk considerabel middel dezelve Godshuysen seer veel ten achteren geset waren, geresolveert, gelijk wij resolveren bij dezen de Schouwburg te openen; maar also wij van ter zijden sijn berigt alsof in de bestieringe van de Schouwburg 't sedert lange jaren herwarts tot nu toe sodanige sorge niet was

gedragen als wel hadde behoord, waer door veele misbruycken en ongeregeltheden souden sijn ingesloopen, die aen veelen oorsaek' hebben gegeven om daer tegens te spreeken, en dezelve te beris pen en bestraffen; en wij wel genegen zijnde de de voorsz. twee Godshuysen haere voorige profijten van de Schouwburg tot haere sustentatie te doen erlangen, mits dat dezelve van alle aenstotelijkheid soo tegens de eerbaerheid ende betamelijkheid der zeeden alsmede van Godsdienst, of 'tgeen van dezelve is dependerende soodanig werde gesuyvert dat sij soude sijn buyten alle opspraek, en sulx voortaan een nut ende leersaem tijdverdrijf, soo hebben wij tot een geheel redres nodigh geacht over de Schouwburg tot Regenten te stellen, gelijk wij stellen bij dezen:

Petrus Francius, Professor.
Doctor Lodewijk Meyer.
Mr. Andries Pels, Advt.
Jacob Matham.
Doctor Jan Bouwmeester.
Thobias van Domselaer.

Authoriseerende de voorn. Regenten van de Schouwburg om alles wat de directie van de Schouwburg betreft zodanigh te redresseren en regeren met uytsluytinge van alle anderen (alzoo dezelve Regenten voortaen directe van ons en niemand anders sullen dependeren:) als sijluyden sullen meenen te behooren, gelijk bij seker vertoog aen ons overgegeven in 't breede is gededuceert; mits dat dezelve Regenten alle in hare voorn. dienst sullen continueren voor de tijd van een jaer aenvangh nemende met Vrouwenlichtmisse 1678 en vervolgens van jaer tot jaer twee moeten afgaen, te weten, het eerste jaer de twee lestgestelde in order, het tweede jaer de twee in het midden genoemt ende het darde jaer de twee bovenste, en daernaer van jaer tot jaer twee van boven aen, sijnde de oudsten in dienst, naer onderen toe successivelijk dalende, wordende de gemelde Regenten, voor dat de twee, die uyt 't midden van haer jaerlijx sullen afgaen, uyt haren dienst sijn getreden, vorders geauthoriseert te doen een nominatie van vier bequame persoonen om uyt dezelven door d' heeren Burgemeesteren in der tijd jaerlijx, voorts naer Vrouwe Lichtmisse, twee anderen te werden verkooren, bij aldien haer Ed. Gr. Achtb.

sulx sullen dunken geraden. En sullen dezelve alle vierendeeljaers precis gehouden zijn van haer ontfangh en uytgift te doen behoorlijke rekeninge, bewijs en reliqua aen de Regenten van het Wees en Oude Mannenhuys. En sullen de winsten en profijten, die jaerlijx van de Schouwburg boven de kosten suyver comen over te schieten door deze Regeuten, aen de Regenten van 't Wees en Oude Mannenhuys moeten overgegeven werden als voordezen, te weten, twee derde parten voor 't Weeshuys ende een derde voor 't Oude Mannenhuys.

Actum den 28 Decembris Ao. 1677."

Gr. Mem. D. VI. f 200.

Den 8 febr. 1679 achtten de heeren burgemeesteren het echter noodig, hunne meening nader te omschrijven en wel in dezer voege:

»Burgemeesteren en Regeerders der stad Amsterdamme intrepreterende hare ordonnantie den 28 Decembris 1677 op het doen van de jaerlijxe nominatie van de Regenten van 't Schouburgh genomen, verclaren haeren meeningh te zijn, dat ook de afgaende Regenten daer-inne zullen hebben te stemmen; edoch om te voorcomen alle contentie, ordonneren dezelve Burgemeesteren, dat in plaetse van vier als voor desen gesegt is, ses nieuwe om twee Regenten door Burgemeesteren daer uyt verkoren te werden, ider jaer sullen werden genomineert, ende sal sulx niet bij meerderheid van stemmen werden gedaen; maer bij ieder Regent een naer welgevallen opgestelt om den Burgemeesteren soo ses in getale overhandreyckt te werden.

Praes: alle de Heeren Burgermeesteren."

Gr. Mem. D. VI. f 222.

Van dit besluit heeft Wagenaar geen gebruik gemaakt. Natuurlijk zijne min of meer behendige naschrijvers ook niet.

J. H. RÖSSING.

De tooneelkunstenaar Jan Meerhuysen. (vgl. XXIII. bl. 398, 510). Behalve het versjen van D. Questiers op J. Meerhuysen, zijn bijnaam *Jan Tamboer* en de optreding in de Gebroeders door J. van den Vondel, kunnen wij nog het volgende omtrent hem meêdeelen.

Hij schijnt een der voornaamste onder de acteurs geweest te zijn,

die gedurende het midden der 17e eeuw aan den amsterdamschen schouwburg verbonden waren. Na den beroemden A. K. Germez had hij voor iederen speelavond de grootste toelage en wel *f* 3 : 5, en vervulde niet alleen komische, maar ook ernstige rollen, zoo als in Vondels Joseph in Dothan, Joseph in Egypte, Joseph in 't Hof, Gysbrecht van Aemstel (als Willem van Egmont); in Hoofts Geeraerdt van Velsen (als Timon de toovenaar en 2de Rei der Naerders), — Zijne grootste kracht spreidde hij echter ten toon in Thalia's dienst. Hij ging als *Malle Jan Tot* zeer ongelukkig uit vrijen, was als *Robbeknol* knecht bij een spaanschen Brabander, om later uit armoede bij de buren »evangelietjes" te lezen; roemde en pochte op een anderen tijd als *Hopman Roemer* gewoon was en had als *Ryckert* geen zin in *Lobberich*, eene rijke weduwe van veertig jaar; *Warenars* dochter, een meisjen van drie zesjes, dat was beter gading. In deze rollen noodigde hij »als Democryt, een iegelijck tot lacchen." —

In het ballet trad hij als danser op.

Aan de dichtkunst heeft hij zich ook gewaagd. Voor Izaäk Vos' *Iemant en Niemant*, 1645 schreef hij dit vers:

Heeft *Iemant* oyt de loop des werelts ondervonden,
So wort door loosheyt van een Vos hem hier geleert.
De Vos geeft hem in 't eerst den toom, die hij begeert,
Om *Iemants* listigh hart te degen te doorgronden.

Niemant is hier gereet het juck altijdt te dragen,
Mits geen gerechtigheyt by *Iemant* wort gesocht,
Want hy hart, ziel, en sin, aen *Eygenbaet* verknocht,
En steunden op een wint, die hem sou onderschragen.

Waer- en Gerechtigheyt dees dingen altydt schutten,
En soecken *Niemant:* die haer soeckt te onderstutten,
Hier meê heeft *Iemant* uit, en 't leven dat is los.

Dit jong en varsse breyn wijst door hobollig praten
Hoe dat hem *Ellickeen* by 't vollick sal gelaten,
Dus *Niemant* heeft de eer, als self Isaac de Vos.

De spreuk van Jan Meerhuysen was: *Oordeelt na 't voorbeelt.*

J. H. RÖSSING.

VEREENIGING VOOR NOORD-NEDERLANDS MUZIEK-GESCHIEDENIS.

G. du Bois. In de mededeeling van den heer Boeles in den Nav. van oct. j. l. zegt die heer, na de vermelding van Govert du Bois: »Hij hield eene oratio, carmine heroico composita, *de Musica*, misschien onuitgegeven." De oratie is gedrukt, ik bezit er een exemplaar van; de titel luidt aldus:

Oratio encomiastica
de
Musica
Carmine Heroico Habita
à
Godefrido du Bois.
Cum è Schola Schiedamensi ad Lectiones
Publicas manumitteretur
Examine Autumnali.
A. D. IV Septembris CIϽ. IϽ.CCXVI.
(vignet)
Schiedami,
Ex Officina. Petri de Vries, Typographi ordinari.

in gr. 4°., 15 blz.

J. C. BOERS.

Organisten, orgelbouwers, enz. Als steenen voor den grooten bouw, kan ik het volgende aandragen:

Johannes Bernardi, priester, organist te Kampen 1577.

„1577. 25 Apr. Franciscus de Monte, licent. en aartsdiaken en kanunnik van de St. Lebuinikerk te Deventer, gebiedt de driemalen herhaalde afkondiging van Johannes Bernardi, organist te Campen, priester, voor de vicarie van S. Maria in de St. Nikolaas kerk, vacant geworden door den dood van den laatsten bezitter" enz.

Register van charters en bescheiden in het oude archief van Kampen. Kampen, 1863, dl. III, blz. 226, n°. 2508.

Bernt, orgelbouwer te Emmerik 1506, (*misschien verwant met Bernt, orgelbouwer te Gorinchem in* 1508.)

„1506. *Altera Katharinae Virg. et Mart* hebben die kerckmeisters van der olt

kercken verdynght aan Bernt, orgelmaker van Embrijck, een orgel te maken, ende dat tho love G. Alm. ind unser patronen sunt Marthen ind sunt Eusebii. Ende van dit accoord is eene *litera dentata* voorhanden, wtter den anderen gesneden durch dees vier letteren, A. B. C. D."

[G. van Hasselt,] *Kronijk van Arnhem,* Arnhem, 1790, blz. 78.

Dirk, organist te Doetichem, 1432.

„1432. Is Derick den organist van Doetinchem angenomen, die orgelen in der ouder kercken te bewaren. Ende was aldaer oock in dit jaar dat groote orgelwerck in dese kercke voltooid."

[G. van Hasselt,] *Kronijk van Arnhem,* Arnhem, 1790, blz. 12.

Meester Frans, orgelbouwer te Kampen, 1570.

„11 Dec. [1570]. Getuigenis, dat Mr. Frans, orgelmaker, wonende te Campen, een man van onbesmetten naam is en dat hij in de H. G. kerk een *orgel* naar genoegen gerepareerd en afgeleverd heeft."

Registers van charters en bescheiden in het oude archie van Kampen, Kampen, 1863, dl. III, blz. 161, n°. 2325.

C. F. A. Naber, orgelbouwer.

Volgens opgave van 's mans weduwe is genoemde C. F. A. Naber den 1sten september 1797 te Tecklenburg in Hannover geboren en den 23sten augustus 1861 te Deventer gestorven.

Voorts heeft zij verklaard, dat geene broeders van haren man het vak van orgelmaker hebben uitgeoefend.

In de naamlijst zal dus de eerste Naber, achter wiens naam Zalt-Bommel staat, moeten vervallen. Waarschijnlijk is daar 's mans zoon, die er tot voor zéér korten tijd een niet onberispelijk leven leidde, mede bedoeld.

En wat achter den tweeden naam Naber te lezen staat, zal naar deze opgave moeten veranderd worden.

Casper Noster, orgelbouwer in 1570, *repareert het groot orgel in de St. Nicolaaskerk te Kampen.*

„1570. 9 Jan. Overeenkomst met Mr. Casper Noster orgelmaker omtrent het repareren van het *groot orgel* in de St. Nikolaaskerk op zekere voorwaarden.

11 Sept. wordt Mr. Peter te Utrecht verzocht met andere meesters het groot orgel te keuren, hetwelk nu zoo in geluiden, windladen, blaasbalgen en anders gerepareerd is.

9 Oct. Getuigenis ten behoeve van Mr. Casper Noster, dat het orgel, door meesters organisten Claes van Wijringen te Haarlem, Peter te Utrecht en Johan Morlet te Zutphen onderzocht, naar genoegen afgewerkt is".

Register van charters en bescheiden in het oude archief van Kampen, Kampen, 1863, dl. III, blz 161, n°. 2325.

Johan Noster, Orgelbouwer te ...... in het jaar 1541.

„Item op S. Andreas dach werdt bij die Burgemeijster Henrick van Poelwijck ind die kerckmeijsteren Henrick Engelen, Johan van Ratijngen, ind Herman Dryever een verdrach gemaakt mijt meijster Johan Noster, dat groete orgell in der moederkercke te maicken, nae vermoegen deser vurwerden. In den ijrsten die prestanten van sesthien voet. Ten anderden een Doijff van acht voeten, mijt sijn Registeren. Then darden een coppel van vijer voeten, off een baer-pijpe, wie van beijden men believen sol. Then vierden een superoctave mijt zijn Registeren. Then vijfften die mixtuer off die positie scharp snijdende mijt sijn Registeren. Then sesthen die zymbalen mijt zijn Registeren. Item noch die trumpetten, ende ist mogelick, dat hij nog een sunderlinge stemme daerbij vynden kon. Dan vindt men in dit verdrag nog gesproken van een baertfloeijte, van een holtpijpe, een gemzen-horn, een clijnckende zymbell, een regaell, een tramblant: ende dat holtwerck moest gemaekt worden als toen die nije manier was".

[G. van Hasselt,] *Kronijk van Arnhem*, Arnhem, 1790, op het jaar 1541, blz. 96 v.

Geert van Wou, klokgieter van 's Hertogenbosch. 1480.

„1480. 4 Julij. Burgerm., schepenen en raad van Harderwijk vergunnen, op verzoek der Stad Campen, dat *Geert van Wou, klokgieter* van 's Hertogenbosch met vijf zijner knechten en dienaars in de stad kome en naar Amsterdam reize om er te koopen wat hij tot het gieten der klokken te Campen noodig heeft, en van daar naar Campen terug te keeren, durende één dag of twee ten langste na hun inkomen".

Register van charters en bescheiden in het oude archief van Kampen, Kampen, 1863, dl. II, blz. 279.

Zalt-Bommel. J. G. R. ACQUOIJ.

Zonderling concert. In *Mattheson's Plus Ultra*, zweiter Vorrath handelende over de *Wirking der Musik bey dem Vieh,* leest men in de 20 § het volgende:

»Im Jahre 1688 befand ich mich in Holland, und nahm das Lustschloss des „Grafen von Portland in Augenschein. Da wunderte ich mich nicht wenig über „ein schönes, in seinem grossen Stalle erbautes Gerüste, und glaubte anfänglich „dass solches etwa den Stallbedienten zum Nachtlager bestimmet sey; allein der „Stallmeister selbst versicherte mich dass es zu Concerten diente, welche man ein„mal in der Woche, den *Pferden zu Gefallen*, anstellete, und sie damit erlustigte: „maaszen die Empfindlichkeit, welche man darüber bey ihnen verspürete, sehr „merklich wäre. In diesem Stalle befanden sich für 7 bis 8 tausend Thaler Ge„spann- und Reit-Pferde."

J. C. BOERS.

Organisten te Arnhem en te Nijmegen.

Arnhem:

Groote kerk.	Frederik van der Dussen.	(o. k. [1])	1770 nog in 1784.
Jans kerk.	Frans Lodewijk Loos.	(o.)	1770 » » »
Luth. kerk.	Joh. Reichenbach. tevens torenwachter.	(o.)	1773.

Nijmegen:

Groote kerk.	Peter Beijen.	(o. k.)	1780—83.
Kleine kerk.	Willem Godlieb Kauf	(Hauf)	1782.
Walen kerk.	Hendrik Wijnen.		1782.
Luth. kerk.	Hermanus Cortebusch. tevens wijnwerker.		1779.

Z.

F. Lopez. In *Le Hollandois, ou lettres sur la Hollande ancienne et moderne par A. de la Barre de Beaumarchais*, Francfort 1738, vindt men in den 32n brief, nadat de schrijver over de tooneelen in Holland, bijzonder in den Haag, gehandeld heeft, het volgende:

„L'opulent & magnifique Juif François Lopez eut plus de succès dans le des„sein, qu'il avoit formé d'avoir une espece d'Opéra. Il fit venir des Païs étran„gers les plus belles voix & les symphonistes les plus parfaits qu'il put rencon„trer. Il païa les uns & les autres en grand Seigneur. Il attira par sa libéralité „tout ce qui passait d' Hommes excellens en ce genre-là par la Hollande. Ainsi „se formèrent les concerts, dont il a régalé les honnêtes Gens & les Personnes les „plus illustres de la Haye pendant quelques années de suite. Les ministres de l'État, „ceux des Puissances étrangères, les Voiageurs du plus haut rang, les Princes mê„mes s'y rendoient. On recevait les principaux dans une Salle superbement illu„minée & meublée. La musique elle même étoit placée dans une Chambre fort „ornée, & toute brillante, & c'étoit là que les Personnages d'une moindre condition „étoient admises Des Laquais faits au tour & habillez du meilleur air présentoient „des rafraichissements de toutes sortes à l'assemblée. Pour moi, je m'imaginois „alors être chez un Prince, & je ne sai effectivement aucun Particulier dans le „monde, qui fasse rien d'aussi digne d'un Prince que ce que je vous raconte."

Voorwaar een zeer zeldzame vogel, die muziekliebende rijkaard; het ras, althans in den Haag, is uitgestorven.

J. C. BOERS.

---

[1]) o. = organist; k. = klokkenist.

Robert en Albicastro. Aan het slot van den acht-en-twintigsten brief uit het, op de voorgaande blz. vermelde boek leest men het volgende:

„La Musique peint la voix, comme la Peinture répresente les Hommes. Elle „est fort aimée & fort cultivée en Hollande par les Habitans. Toute fois peu d'entre „eux ont attrapé un certain dégré d'excellence, & on ne comptoit de mon temps „parmi ceux-là que les Sieurs Robert & Albicastro, tous deux de la Haye, „qui ont montré beaucoup de science & de génie dans leurs Ouvrages. Je ne sai „si on ne pourroit pas attribuer cette sorte de stérilité au défaut d'occasions bril„lantes & de récompenses considerables pour les Musiciens. Des concerts de temps „en temps, des Ecoliers en Ville, voilà tout ce qu'ils ont, & du reste point d'Opéra, „point de Musique d'Eglise, en un mot point de postes honorables & avantageux, „point de grands motifs d'émulation."

J. C. BOERS.

Een clavecimbaal uit de vorige eeuw. In het pianomagazijn van den heer Smulders te Maastricht, is een hoogst belangrijk antiek instrument aanwezig n. l. een clavecim, afkomstig van een kasteel in de omstreken van Sittard. Het werd in 1734 op 35 vervaardigd door Joannes Josephus Coenen, presbijter et organista Cathedralis Ruraemondae a°. 1735. Het bezit drie claviaturen en is dubbeld besnaard. De tonen welke dit instrument voortbrengt zijn allerliefst en zeer fijn en het maakt daardoor een aanmerkelijk verschil met de hedendaagsche piano. Het deksel bevat een prachtig schilderstuk, St. Cecilia voorstellende, die op het orgel speelt en omringd is met engelen. Het geheel is goed geconserveerd, de lengte is 2.30 meter en de breedte 0.84 meter. De clavieren zijn vier octaaf en een toon, en bezitten vier registers om zacht en hard te kunnen spelen. Twee klavieren zijn aangebracht op de linkerzijde en de derde voor.

Maastricht. A. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

TAALKUNDE.

Calantsoog. (XXIII bl, 159.) De voorgestelde naamsafleiding schijnt mij niet zeer gelukkig te zijn. Het is wel gemakkelijk, om bij gebrek aan iets beters zijne toevlucht te nemen tot den eigennaam van een denkbeeldig persoon, en het is ook wel mogelijk dat men soms de waarheid treft, maar in de meeste gevallen zal men zelf gevoelen, dat men zich slechts aan eene meer of min onschuldige vernuftsspeling schuldig maakt. Zoo komt dan Haarlem van een heer Lem, Appingadam a familia quadem nobili Appinga, zoo als Matthaei zegt in de Anal. med aevi, en Calantsoog, omdat men 't nu eenmaal noodig heeft, van een Kalle. De oudste vorm van den naam des dorps, Callinge, had den schrijver een beteren weg ter verklaring aangeboden, wanneer hij het goed ontleed had. Het is, gelijk hij ook stelt, eene zamenstelling uit de twee woorden: *Call* en *inge*. Dit *inge* heeft tweeërlei, doch verwante beteekenissen. Het is meest = groene weide, en komt in deze beteekenis in eene menigte plaatsnamen voor. Voorbeelden zijn: Appingedam (niet Appingadam, zoo als meest, maar verkeerd geschreven wordt), Bieselinge, Cloetinge, Heiningen, Groningen (oudtijds Groeningen d. i. groene weide) Huizinge, Kruiningen, Mensingeweer, Sellinge, Thesinge, Wageningen, Wemeldinge, Wetsinge, Wieringen en vele andere. In de andere beteekenis vindt men het als den naam van vele straten. In de stad Groningen heeft men eene Ebbinge-, Boteringe-, Gelkinge-, Haddinge of Hadderinge-, Folkingestraat. Verwant is de beteekenis b. v. in Appingedam, hetwelk Harckenroth, Oostfr. Oorspr. verklaart als: Aptinge d. i. de weg langs de Apt (een nu naauwelijks meer zichtbaar, maar toch nog wel bekend stroompje), of weide aan de Apt gelegen. Vermoedelijk is bij Callinge, aan eene weide te denken in den ruimen zin van groen land. Callinge of Kalinge, (de l kon gemakkelijk, vooral in het schrift, verdubbeld worden) zou dan beteekenen: kale inge d. i. schraal land, slechte weide. Dit *inge* zal later plaats gemaakt hebben voor het meer gebruikelijke *land*, vooral toen het ophield een *oog* of eiland te zijn, en dus kaal *land* werd. Het woord *oog* bleef de herinnering aan het voor-

malige eiland bewaren. Is deze afleiding juist, dan kan ook omtrent de spelling geen twijfel bestaan. Wij moeten schrijven Calandsoog of wil men Calantsoog, want lan*t* of lan*d* en lan*dt* vindt men oudtijds verschillend geschreven. Voor de schrijfwijze Callansoog bestaat althans niet de minste grond. Wanneer wij overigens Calands-oog ongeveer nemen in den zin van Veluwe = vale ouwe, dan dient nog uitgemaakt te worden of de grondgesteldheid van het voormalige eiland deze verklaring begunstigt of niet. Daarover zal de steller der vraag waarschijnlijk zelf het best kunnen oordeelen.

Solwerd. U. P. O.

Callansoog. Of de heer U. P. O. goed bekend is met den schat onzer plaatsnamen en zich eene juiste voorstelling kan maken van de wijze waarop zij ontstaan zijn, daaraan meen ik te moeten twijfelen. Mij dunkt, hij zou dan het onderscheid gezien hebben, dat er bestaat tusschen mijne verklaring van den naam Callansoog en het bekende *Haarlem* van *Heer Lem* onzer oude kronijkschrijvers. Hij zou dan geweten hebben, dat er onder de namen van steden en dorpen in duitsche landen *duizenden* zijn, wier eerste deel buiten allen twijfel een persoonsnaam is, en dat het dus iets meer is dan eene vernuftsspeling, wanneer men eenen eigennaam vermoedt in het eerste deel van eenen naam, welks laatste deel reden geeft tot dat vermoeden. Hij zou dan begrepen hebben, dat *inge* in *Mensingeweer* het zelfst. naamwoord *inge* = veld niet kan zijn, omdat *inge* en *weer* te weinig in beteekenis verschillen om in plaatsnamen naast elkander te kunnen staan. Hij zou zich dan eens ernstig bedacht hebben, eer hij Harckenroths vertaling van *inge* door *weg* goedgekeurd had, die, geloof ik, uit de lucht gegrepen is: althans ik heb het woord nooit in zoodanige beteekenis gevonden. Bovendien zouden volgens die vertaling *Ebbingestraat* en *Folkingestraat* moeten beteekenen *Ebbooswegstraat* en *Folkooswegstraat*, namen die aan *zeemeermin* en *portebriseedeur* doen denken. Wij kunnen tot verklaring van deze en andere namen van straten te Groningen het zelfst. naamwoord *inge* niet gebruiken. Doch ter zake.

De heer U. P. O. vindt de door mij voorgestelde afleiding

van den naam niet gelukkig. Het is mogelijk, dat hij daar gelijk in heeft. De naam is niet zoo duidelijk, dat de oorsprong daarvan met zekerheid aan te wijzen is. Wat ik daaromtrent gezegd heb is dus eene gissing, die den eenen meer, den anderen minder waarschijnlijk zal voorkomen. Wanneer hij echter meent eenen beteren weg ter verklaring aan te wijzen, dan vergist hij zich. Want, is het mogelijk dat mijne verklaring niet juist is, dat de zijne niet houdbaar is valt niet moeielijk te bewijzen.

Het *inge,* dat wij in een groot aantal plaatsnamen vinden, kan drieërlei oorsprong hebben.

1°. Het angels. *inge,* oudnoordsch *engi*, beteekent weide. In het saksische gedeelte van ons vaderland is *eng* of *enk* nog in gebruik, evenwel in eene minder beperkte beteekenis.

2°. In eenige namen is *in* het teeken van den zwakken genitivus en beteekent *ga*, land, landstreek. Hiertoe behooren Finkinga, (dat ook onder den naam van Finkega voorkomt) Gojinga, waarschijnlijk ook Doccinga, een den namen waaronder wij in ouden tijd Dokkum vermeld vinden. Dezelfde stad wordt ook Dockynchirica en later Dokkum genoemd. Zij wordt dus bij afwisseling het ga, het heim en de kerk van Dokke geheeten.

3°. Een derde *inga*, dat wij meestal achter persoonsnamen vinden, is geen woord, maar een achtervoegsel. Förstemann (Die deutschen Ortsnamen, p. 178) zegt daaromtrent: »Ich nehme an, dass die Bedeutung dieses Suffixes ursprünglich noch nicht die patronymische ist, sondern dass es zunächst nur die Verwandtschaft mit dem Begriffe des Stammwortes bezeichnet." Ik geloof, dat die opmerking juist is. De woorden met dit achtervoegsel toch geven somtijds den zoon of afstammeling van eenen persoon te kennen. Zoo in een aantal persoonsnamen, waarvan eenige in Friesland, enkele ook elders nog als voornamen gebruikt worden, b. v. Balling, Ebbing, Eling, Haring, Nanning, Tjalling, en in de friesche familienamen, Idsinga, Eisinga, Scheltinga enz. Of ook, iemand die uit een zeker land afkomstig is, als Vlaming, Thuring, Westfaling. Een aantal andere zijn plaatsnamen. Zij beteekenen het huis, het erf, het landgoed van zekeren persoon, zooals Abbing, Baving, Esing enz. Wij treffen ze vooral in Drenthe en Overijsel aan en vele daarvan zijn familienamen geworden.

Welk van deze drie nu hebben wij in *Callinge?*

Is de spelling juist, dan zullen wij wel niet aan het tweede moeten denken. Immers dat men *ga,* welks beteekenis men in dien tijd nog zeer goed verstond, als *ge* zou uitgesproken hebben, is niet waarschijnlijk.

Maar ook aan het eerste geloof ik niet dat hier gedacht moet worden. Dat men dezelfde plaats nu eens *Kale inge*, dan eens *Kaal land* zou genoemd hebben, is zeer wel mogelijk. Van zoo iets zijn meer voorbeelden te vinden. De heer U. P. O. vermoedt, dat *inga* vooral heeft plaats gemaakt voor *land*, toen Callansoog ophield een eiland te zijn. Dat is niet waarschijnlijk, want dit laatste is zeker niet vroeger gebeurd dan in de 16e eeuw, en in zoo laten tijd geloof ik niet dat dergelijke veranderingen van plaatsnamen voorkomen. Doch hij behoeft tot deze gissing zijne toevlugt niet te nemen: een eiland wordt wel meer *land* genoemd. Men denke aan Schokland, Vlieland, Helgoland. Maar er bestaat tegen zijne verklaring van het laatste gedeelte van den plaatsnaam een ander bezwaar. Het is dit: was de naam *Kale-inge* of *Kaal-land*, dan zou het niet tot de onmogelijkheden behooren, dat men in plaats van *inge* of *land*, ook wel eens *oog*, eiland gezegd en dus de plaats *Kaal-oog*, *Kaal-eiland* genoemd had; doch in *Kaal-land-oog,* zoo als de heer U. P. O. den plaatsnaam verklaart, zouden wij twee benamingen vereenigd zien, die te weinig in beteekenis verschillen om in een plaatsnaam naast elkander te kunnen staan. In ieder geval zouden *land* en *oog* twee namen zijn om hetzelfde voorwerp aan te duiden, en van zulke overtolligheden houdt ons volk niet. Hij heeft bovendien bij zijne verklaring eene letter over het hoofd gezien, namelijk de *s*. Deze letter kan, indien wij in het middengedeelte van den naam het woord *land* hebben, niet wel iets anders zijn dan het teeken van den genitivus. En omdat het eerste deel van de zamenstelling in den genitivus staat, moet Kaallandsoog de beteekenis hebben van het eiland in of bij Kaalland gelegen, maar een synonymum van Kaalland kan het niet zijn.

Laat ik er ten overvloede bijvoegen, dat er een groot getal plaatsnamen bestaan met *inge* of *ing* in het midden of aan het einde, waarin dit buiten twijfel het bekende achtervoegsel is, maar dat de plaatsnamen, die wij met zekerheid zamenstellingen met

het substantivum *inge* kunnen noemen, niet vele zijn. Voorts dat in Noordholland, de provincie waarin Callansoog ligt niet vele namen voorkomen, welker eerste deel op *ing* uitgaat. Ik weet geene andere dan Barsingerhorn, Benningbroek, Haringkarspel (of Harenkarspel?), Haringhuizen, Schellingwoude, Schellinkhout en Spieringhorn. Het is niet waarschijnlijk, dat wij in eenen van die namen het subst. *inge* moeten zoeken. Aan het einde van den naam vinden wij het daar alleen in Terschelling en Wieringen. De voorvoeging van *te* in den eersten dezer namen doet vermoeden, dat *schelling* een gemeen zelfst. naamw. zal zijn, waarvan mij evenwel de beteekenis onbekend is. Wieringen wordt in de middeleeuwen steeds Wiron of pagus Wîrensis geheeten: reden genoeg om ook hier aan geen substantivum *inge* te denken.

Nu nog een woord over het eerste deel van den naam. Volgens U. P. O. is het een bijv. naamwoord, *kaal*. Ook daartegen heb ik bezwaar. Ons *kaal* en het latijnsche *calvus* zijn zonder twijfel een en hetzelfde woord. En de letters, en de beteekenis komen naauwkeurig overeen. Maar is het een woord, dat de beide talen met elkander gemeen hebben, dat reeds bestond toen de Latijnen en Duitschers nog één volk uitmaakten en dat bij beide bewaard is gebleven of is het in onze taal uit het Latijn overgenomen? Ik geloof het laatste. In woorden met eene *k* beginnende, aan beide talen eigen, is in de duitsche talen die *k* doorgaans in *h* overgegaan. Men vergelijke *cornu* en *hoorn*, *caput* en *hoofd*, *cannabis* en *hennep*, *celare* en *helen*, *cor* (genit. *cordis*) en *hart* enz. Dit is hier niet geschied: de *h* is gebleven en dus is *kaal* waarschijnlijk aan het Latijn ontleend, en wel betrekkelijk zeer vroeg, want in het Oudhoogduitsch en Angelsaksisch komt het reeds voor. Of men echter in den tijd, toen de naam Callinge ontstaan is, een stuk land waar niet veel groeide, eene *kale weide* genoemd heeft, hieraan twijfel ik. Want een *kaal* hoofd is een hoofd, dat te voren met haar bedekt was, maar nu dat haar verloren heeft. Een *kale jas* is niet een jas van gladde stof, maar een jas van laken of andere wollen stof, waar de wol afgesleten is. Evenzoo maken wij onderscheid tusschen een *schraal* en een *kaal* stuk land: het eerste is een stuk land dat weinig voortbrengt, het laatste een stuk land, waarvan het gras, dat er stond, door het vee afgegeten is.

Maar er is grooter bezwaar tegen de afleiding van het eerste deel des woords van het bijv. naamw. *kaal.* Toen onze voorvaderen dit latijnsche woord overnamen, lieten zij de *v* niet weg: deze letter is eerst in lateren tijd weggesleten. In de middeneeuwen vindt men in onze taal daarvoor altijd *kaluw.* Was dus het eerste deel van den plaatsnaam dit woord, dan zou hij niet *Callinge,* maar *Calwinge* zijn.

Ik geloof dus, dat wij *inge* in dezen naam voor een achtervoegsel moeten houden, te meer, omdat, indien ik wel zie, dan alleen de dubbele vorm van den naam verklaarbaar is. Er zijn meer plaatsen, van wier naam wij tweederlei vorm vinden. Een voorbeeld, dat hier opheldering geven kan, is *Schettens* in Friesland, dat in de 9e eeuw onder den naam van *Sceddanvurthi* voorkomt (v. d. Bergh, Mnl. Geogr. bl. 143). Het eerste deel van dezen naam is een woord, waarschijnlijk een eigennaam, die zwakke declinatie heeft. In plaats van den volledigen naam zeide men ook, en zegt men sedert lang altijd, Schettens. Schettens is de genitivus van het eerste gedeelte van den naam Schette. In Friesland zijn meer dorpen die eenen dergelijken naam dragen; verscheidene van die namen zijn genitiven van bekende persoonsnamen, als Wetsens, Peins (d. i. Peiens), Itens, Sippens, Edens, Lioessens. Bij dien genitivus moet een ander woord gedacht worden, huis, erf, weerd of wat anders ook, en het is mogelijk, dat het oorspronkelijk ook bij sommige genoemd is geworden. Omtrent Schettens weten wij het met zekerheid. Even als nu Sceddanvurthi tot Schettens, kan men Callensoog tot Callens verkort hebben. Het is waar, wij hebben hier geen Callens, maar Callinge; doch het achtervoegsel *inge* komt in beteekenis zeer na aan den genitivus. Esinge, Thesinge (in de 13e eeuw Thiasinga), Huizinge zullen toch wel niet anders kunnen beteekenen dan het huis of erf van Eso, Thiaso, Huso even als Itens, Edens, Lioessens, de woonplaats of de bezitting van Ite, Ede, Lioesse. Wetsens (in Friesland) zegt geheel hetzelfde als Wetsinge (in Groningen). Indien Tokingen in de Traditiones Fuldenses geene slordige schrijfwijze is van Dockinga, dan staat het tot Dockynkiricha of Dokkum (d. i. Dokke-heim) even als Callinge tot Callansoog. En moeten wij Wacheringe, (v. d. Bergh a. w. bl. 139) voor Waaxens houden, wat evenwel

niet zeker is, dan levert dit ons een ander voorbeeld van wisseling van *inge* en *ens* in denzelfden plaatsnaam.

P. LEENDERTZ WZ.

Dubbele plaatsnamen. (Vgl. XXIII, bl. 263). Sommige dier aliasnamen bestaan alleen in de volkstaal, gelijk van de door den heer Winkler genoemde: Buitensluis, de Knijpe, waarbij hij kan voegen den Hitsert voor Zuidbeierland, Oostduiveland voor Bruinisse, enz. Andere zijn geheel verouderd, gelijk Diepenhorst, dat sedert lang nooit meer anders genoemd wordt dan Ouddorp, Grijpskerk, dat den naam Ruigwert (hieraan zal W. gedacht hebben) reeds voor bijna vier eeuwen verloor, Calishoek, dat tegenwoordig alleen bekend is als 's Heerenhoek, enz. Bij andere namen schijnt onderscheid te moeten worden gemaakt tusschen het dorp en de gemeente of ook de heerlijkheid; zoo behoort het dorp Dinteloord tot de heerlijkheid Prinsenland en wordt diensvolgens in de wandeling met den laatsten naam genoemd. De Klundert is eene wel niet verafgelegene, maar toch eene andere plaats. Zoo behooren tot de gemeente Hontenisse de dorpen Kloosterzande, Groenendijk en Lamzwaarde. Op het eerstgenoemde dorp is eene r. k. en eene prot. kerk. De pastoor heet pastoor te Kloosterzande, de predikant, predikant te Hontenisse.

H. M. C. V. O.

Dubbele plaatsnamen. I. Welke is de andere naam voor het dorp Grijpskerk in Groningen?

In de nieuwe geographie van Bnsching, IV dl. 4de stuk, bl. 226, leest men:

»Grypskerk is een fraay en volkryk Dorp: 't welk in de bulle »von Paus Pius IV van den 7 Aug. 1561, ter instellinge van 't »Groningsch Bisdom voortgebracht, Engewert, anders Grypskerk, »uitgedrukt word. Het heeft dus zyn ouden naam Engewert ver»wisseld, met dien van Grypskerk: en wel ter eere van den stich»te der eerste kerk, welke was, Nikolaas Gryp; wiens naam, bo»ven de kerkdeur, eertyds te lezen stond. Doch, die kerk, die »door ouderdom, en voornaamlijk, door de oorlogsrampen, geheel »bedorven was, is, in 1612, weêr van nieuws opgehaald."

II. Is Prinsenland hetzelfde als de Klundert?

In hetzelfde werk (IV dl., 5de stuk, bl. 797, is te lezen, dat in de heerlijkheid Prinsenland, vroeger aan het huis van Oranje toebehoorende, slechts één dorp lag, »namelijk Dinteloord, dat ook, »en zelfs meer dan met dezen — met den naam van Prinsenland »bekend is."

F. D. K. FZN.

Dubbele plaatsnamen. Bij de voorbeelden, t. a. p. opgegeven, kunnen gevoegd worden: Otterloo, gezegd den Aanstoot; Koorndijk, eigenlijk Goudswaard; Prinsenland of Dinteloord; Oude Schans of Bellingwolderschans; Oudeschoot of Oranjewoud; Zuidbeierland of de Hitsert; Casandria, of Retranchement; Ransdorp heet Rarop.

Op de t. a. p. gedane vraag, welke de tweede naam is van Grijpskerke in Groningerland, dient tot antwoord, dat die plaats oudtijds den naam droeg van Engewert.

En op de vraag, of Prinsenland hetzelfde is als de Klundert in Noordbrabant, dient tot antwoord, dat de Klundert eene stad of vesting is, geheel afgescheiden van Prinsenland, dat eene afzonderlijke heerlijkheid is, waarin het dorp Dinteloord ligt.

E. A P.

Dubbele plaatsnamen. Somtijds duiden de twee namen niet geheel hetzelfde aan. Oudeschoot is de naam van het dorp; het Oranjewoud die van het bosch, dat voor een groot gedeelte op het grondgebied van dat dorp staat. De Zuidzijpe is de naam van het zuidergedeelte van dien polder; de Mennistenbuurt, die van de buurt, het gehucht, dat daar gelegen is. Even zoo zal het, vermoed ik, zijn met Zuidbeierland en den Hitsert. Nieuw Brongerga is insgelijks dorpsnaam; de Knijpe is de naam van iets, wat daar aanwezig is of in vroegeren tijd was. Acker Stratingh, Aloude staat, dl. I, bl. 291, meent, dat *knijpe* eenen dam of waterkeering beteekent.

Ransdorp en Rarop zijn niet twee namen, maar verschillende vormen van eenen en denzelfden. Rarop is uit Ransdorp ontstaan door omzetting van de *r* en uitwerping van een paar andere let-

ters, even als Nierop uit Niedorp, Uitert uit Utrecht (Uit-trecht), Mijert uit Mijdrecht.

P. LEENDERTZ WZ.

Stoppelwewe. (XXII, blz. 302) Een meisje, op Zuidbeveland met den naam van stoppelwewe aangeduid, heet in een deel der Meierij van den Bosch eene *hegweeuw.* Mogelijk duiden beide deze benamingen aan, dat een dusdanig persoon als op eene onbekende plaats, misschien wel ergens als in de vrije lucht, een kind ontving. »Zij heeft een kind geraapt" zegt men hier soms ook van zoogenaamde hegweêuwen (hegweduwen).

P. N. PANKEN.

Kakographie. (Vervolg van XXII. bl. 543.) Hij had zich als dichter en ook als dramaturg, met het tooneel veel *afgegeven.*

Omdat vroeger de godsdienstige aandoeningen die het beeld van Jezus wekt, met een bovennatuurlijke wetenschap omtrent den Christus *vervlochten* waren.

Omdat vroeger de godsdienstige aandoening *vergroeid* was met bovennatuurlijke wetenschap omtrent God en de wereld.

Hij maakte de kennis van Goethe.

Hij is voor haar alles, zij voor hem *hoogstens* veel.

Een gebeurtenis waarvan hij *niet* getuige geweest was.

Waarbij ik nauwelijks behoef te voegen, dat mij het Christendom zonder Jezus-zelf van *haar* specifiek karakter beroofd schijnt.

Aan een bekeerling die niet *eenmaal* tegenspartelt is bovendien geen eer te behalen.

Een *lijfbaarlijke* geest.

Haar vader trachtte den *minste* harer wenschen te raden en te voorkomen.

De buigzaamheid eener taal is eene eigenschap, beide in het spreken en schrijven, van groote *aangelegenheid.*

Het geloof aan de mogelijkheid *van* in zijne taal te zeggen wat men te zeggen heeft.

Waartoe het nog *verheeld*? Met onze taal staan wij bij andere natiën ten achteren.

Al moest ik zelf, *krachtens* deze eischen, des doods schuldig bevonden worden.

Dan moet er nu reeds een *hang* zijn, waartegen gewaarschuwd dient te worden.

Wij hebben niet den hartstocht van het volmaakte.

Hij vond zijn majesteit in een boerenwoning op een bundel stroo liggen, terwijl *zij* om zich op te beuren een liedje zong.

Jacobus was als gewoonlijk *op het land*. Het grootste deel van het jaar bragt hij op Theobalds of Royston of Newmarket door.

De eerste en dringendste zorg van den paus na zijne verheffing was, vooreerst de herstelling van den romeinschen staat, en *tweedens*, de handhaving van het zedelijk gezag van den heiligen stoel.

In zijn laatste levensjaren werden zijn rust en zijn studiën gestoord, doordien Eugenius IV zijn diensten *in aanspraak nam*.

Zijn heerschende hartstocht was *de zucht van* kennis te verwerven en te verspreiden.

Ik ontken dat de kracht, de levendigheid van ons gevoel *afgenomen heeft*.

Zou Izebel hebben toegestaan, dat haar kinderen naar den nationalen god van Israël genoemd werden, indien hij dezen god verfoeid en zijn dienst had willen uitroeien?

In 1570 is het stadhuis met al zijn papieren *afgebrand*.

Het overige gedeelte van het berigt van Photius wordt echter door Bunsen voor *bestemd* en nauwkeurig genoeg verklaard, om te bewijzen, dat de Philosophoumena het werk is, waar hij van spreekt.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Cornelis Brienen. (XXIII, blz. 384.) Ik put niet uit *mijne* manuscript-genealogiën, zoo als de hedendaagsche *would be genealogisten* doen, maar ik put steeds uit de uitgebreide en belangrijke verza-

meling van mijnen in 1841 overledenen vader, die een leerling en vriend was van den in 1817 overledenen president van den hoogen raad van adel, den baron W. A. van Spaen van Hardestein (later La Lecq), aan wien niemand voorzeker van het tegenwoordige noch toekomende nageslacht den naam van beroemd oudheidkundige, geschiedenis-navorscher en genealogist ontzeggen zal.

Tot narigt nu van den heer M°. heb ik de eer te berigten, dat, naar mijne bescheidene meening, de door hem genoemde Cornelis Brienen niet behoort tot het hier te lande gevestigde geslacht van dien naam; de genealogiën toch van zijne drie verschillende takken: van Ramerus, van Guesselt (later, tot Ryckholt) en van de Groote Lindt, die ik naauwkeurig nagezien heb, maken geene melding van dien persoon. De doop- of vóórnaam Cornelis komt in die familie uiterst zeldzaam voor; ik trof dien slechts viermaal aan, uitsluitend bij den tak van Ramerus, doch ik geloof niet, dat één daarvan de hier bedoelde geweest kan zijn. Ik laat ze hier volgen, zóó als zij in mijns vaders verzameling vermeld staan, en laat de beoordeeling van mijn beweren aan den meer ervarenen heer M°. zelven over.

a. Cornelis, ridder, burgemeester te Wageningen; was reeds dood 1639.

Ux: Anna van Stralen, Bartholomeus, burgemeester te Nijmegen, en Maria van Workum dr. Hare erven maken een magescheid te Wageningen 22 febr. 1665, volgens 't welk hij 1639 overl. was.

b. Cornelis, ridder [1]).

c. Cornelis (tweede en jongste zoon van *a.*), ridder; ob. 29 mei 1698, aet. 39.

d. Cornelis (derde kleinzoon van *a.*), ridder, kapitein der infanterie in 't regiment van van Pallandt; ob. 1763.

Ux; Magteld Maria Constancia Smissaert, Balthasar, hoofdofficier te Rhenen dr.; ob. 1766.

's Gravenhage. A. C. SNOUCKAERT VAN SCHAUBURG.

---

[1]) Germain neef van den vóórgaanden. Welligt is deze de persoon in kwestie; doch wie zal dit uitmaken? Want er staat hier, evenmin als in den Navorscher, eenig jaartal bij.

Geslacht van Someren. De mededeeling van de geslachtlijst dezer familie, aan dienst kunnen zijn.

Gervais van Someren, Commandeur enz. van Bueren 1500, wordt Baljuu en Commandeur van St. Catharinen 1506, sterft Anno 1519 sine liberis.

Jan van Someren, Schout der stad Rhenen A° 1501, en Agnes zijne huisvrouw.

Jan van Someren, Schout der Stad Rhenen, en Machteld van Meesters zijne huisvrouw.

Willem van Someren, Raad en Schepen der Stad Utrecht en Gecomm. ter Admiraliteit tot Hoorn in Westvriesland en Catharina Becker zijne huisvrouw.

Jan van Someren, Raad en Schepen der Stad Utregt en Gecomm. ter Admiraliteit tot Hoorn in Westvriesland trouwde 1° Elisabeth de Goyer, oudste dochter van den Burgemeester Dirk de Goyer en daarna in tweede huwelijk juffer Maria van Wijdenes van Hoorn.

Willem van Someren, Raad en Schepen der Stad Hoorn en Bewindhebber van de Oostindische Compagnie aldaar, trouwde juffr. van Neck.

Gecopieerd naar het eigen handschrift van den hr. president van Someren.

die van Spiering vermaagschapt, zal misschien den heer Six van eenigen

(Uit het eerste huwelijk:) Mechteld van Someren, huisvrouw van Doctor Johan Bor.	Elisabeth Bor, huisvrouw van Doctor Isaacq van Roijesteijn.	Johan van Roijesteijn Judith van Roijesteijn Mechteld van Roijesteijn
	Anna Bor, huisvrouw van Mr Abraham van Wesel, Procureur Generaal 's Lans van Utregt.	Mechteld van Wesel Jan van Wesel Christiaen van Wesel Jacob van Wesel Arnoldus van Wesel
	Catharina Bor.	
Jan van Someren, Burgemeester der Stad Utregt, trouwde Barbara Roggaerts, van wege de Provincie van Zeeland Raad ter Admiraliteit tot Amsterdam.	Jan van Someren, Deken St. Jans en Gedeleegeerde Raad 's lands van Utregt, trouwde Juffr. Cornelia de Leeuw.	Cornelia Antonia van Someren Johanna Barbara van Someren
	Willem van Someren, Raad in de Vroedschap der Stad Utregt, trouwde Elisb. de Leeuw.	Johanna van Someren Cornelia van Someren Jan van Someren
	Elisb. Maria van Someren, huisvrouw van den Hr François Spiering, Raad ter Admiraliteit van Friesland.	Johanna Spiering Jan Spiering Maria Barbara Spiering François Spiering Willem Spiering Cornelia Elisabeth Spiering Jacob Spiering
Elisabeth van Someren		
Catharina van Someren, huisvrouw van Mr Dirck de Goijer, Domheer van St. Marien.	Catharina de Goijer, getrouwd aan den Decan van St. Pieter de Hr Mr Rombout Modé,	Dirck Modé Rombout Modé
	en daarna in tweede huwelijk met den Hr Jean Meerman van Delft.	Gerrit Meerman Catharina Meerman
(Uit het tweede huwelijk:) Willem van Someren		
Catharina van Someren, huisvrouw van den Hr Jacob Veen, Schepen der Stad Hoorn.	Elisb. Veen, huisvrouw van den Hr en Mr Wm van Neck, Schepen der Stad Hoorn.	Cornelia van Neck Elisabeth van Neck
	Susanna Veen, huisvrouw van Hr en Mr Bruno Bruijnvisch, Burgemr der Stad Hoorn.	Susanna Alida Bruijnvisch
	Marga Veen, huisvrouw van den Doctr Velius, Schepen der Stad Hoorn.	Cornelis Velius
Sibilla van Someren, huisvrouw van Doctor Johan Schagen.	Gerard Schagen, Burgemr der Stad Hoorn, trouwde Emerentia de Groot.	Johan Schagen

François Spiering trouwde ... van Hoogen. Hunne dochter (waarschijnlijk eenig kind) is getrouwd geweest met mr. Pieter Opperdoes. Hunne kinderen zijn alle jong gestorven: slechts een daarvan heeft de moeder overleefd en is ook in jeugdigen leeftijd overleden.

In mijn bezit zijn de portretten, in olieverw geschilderd, van mr. François Spiering en zijne vrouw, boven welke in de lijsten de wapens in kleuren zijn aangebragt van Spiering en van Hoogen.

P. OPPERDOES ALEWIJN.

Wapen van Ghislain. (Vgl. XXII. bl. 271, 429). Onder »le personnel des chantres qui faisaient partie du choeur de l'église de Saint-Rombaut à Malines en 1571," noemt Edmond van der Straeten, in den Messager de Belgique 1863, p. 162, ook Hieronimus Gislenus, ténor, en laat volgen:

»Faisons remarquer que Gislein, Gislain, Ghislain, Ghiselin, etc., n'impliquent pas toujours une origine wallonne ou française, comme on l'a prétendu. Il y avait de nombreuses familles de ce nom en Flandre, et quelques-unes ont originairement porté celui de *Ghyselinck.*"

Als voornaam ontmoet men ook Geleyn, bij verkorting Leyn, Ghilain, Gislain, Guislain.

Het geslacht Ghiselin komt dikwijls in stamregisters, grafschriften, enz., voor. De vrouw van Otto v. d. Boetselaer, wordt, bij Marcus, Sententien van Alba, bl. 130, Catheryne Ghiselin genoemd.

M⁰.

Geslacht de Vooght van Rijneveldt. Dat de leenregisters fouten of vervalschingen in genealogiën kunnen aantooonen, schijnt te blijken uit het volgende.

In den Nobil. d. PaysBas Louv. 1760, p. 599 staat Baudouin de Vooght, heer v. Geerestein, getr. met Agnes v. Randerode, vr. v. Purmerend, had een zoon Rombert I, getr. met Dijgna v. Zuilen, wiens zoon, Hildebrant de V., heer v. Purmerend en burgem. v. Utrecht, getr. was met Clara v. Rijneveldt; diens zoon Rombout II de V., heer v. Purmerend, gouverneur v. Sluis, was getr. met Anna v. Oostkerke, had eenen zoon Pierre, getr. met Anne v. d. Gracht,

door Karel V tot ridder gemaakt, die op den togt naar Afrika te Goleta in 1450 sneuvelde en van wien afstamde Pierre Charles de Vooght te Brugge, die in 1696 door keizer Karel VI tot vicomte werd verheven. Door Gaillard, Maison de Zuijlen Brugge, 1863, 4°., is dit ook overgenomen, voor zoover Digna v. Zuilen aangaat. Deze afstamming van vicomte Pierre Charl. d. V. van het utrechtsche geslacht de Vooght kwam mij verdacht voor, dewijl ik in eene oude genealogie van de Vooght v. Rijneveld, op het prov. archief te Utrecht berustende, niets van dien Baudouin, Romboud, enz. vond. In den Tegenw. staat. v. Utrecht, II, bl. 287, staat niet, dat de heerlijkh. Geerestein aan het gesl. d. Vooght behoord heeft, maar wel, dat zij van het geslacht v. Geerestein in 1477 in dat van v. Zuilen v. Nijveld zou overgegaan en daarin tot 1648 gebleven zijn. Dat het geslacht de Vooght de heerlijkheid Purmerend zou bezeten hebben, kwam mij nog onwaarschijnlijker voor en in de leenregisters heb ik dan ook gezien, dat de leenopvolging juist zoo heeft plaats gehad als in Koks Woordenb. en elders gedrukt staat, zoodat Purmerend nooit in het bezit is geweest van het geslacht de Vooght. Ik geloof dus, dat de afstamming van bovengenoemden Pierre Charl. d. V. v. Brugge, van het utrechtsche geslacht de Voogt van Rijneveld, voor eene vervalsching kan gehouden worden.

Ik denk, dat de majoor C. P. de Vooght van Rijneveld, van wien in 1740 te Amst. eene historie van den door hem medegemaakten oorlog in Spanje en Portugal, uitkwam, ook tot het vlaamsche geslacht de Vooght behoorde, want op den titel van dit werk staat zijn wapen: écartelé 1 et 4 d'or à la fasce vivrée de gueules, accomp. de 3 aigles de sable, 2 et 3 d'argent à 2 roses et une couronne de gueules; alleen op het midden staat het wapen van het utrechtsche geslacht de Vooght: de gueul. à 1 étoile de 8 rayons d'arg., terwijl de overige deelen tot het wapen van het vlaamsche geslacht de V. behooren, volgens de afbeelding in Vegiano's Nob. des Pays-Bas.

Zie hier de genealogie van het utrechtsche geslacht de Vooght v. Rijneveldt volgens het handschrift van het prov. archief.

1359 Johan d. Voocht (gen. Jan Oude Enge) tr. Beatrix v. Ackersloot.

Johan d. V. schepen te Utr. 1394. = Elisab. v. Clarenberch Jansd., weduwe in 1409.

- Jacob d. V. v. Rijneveldt † 1439, schep. te Utr. 1416—1433; hij zegelde mede den verbandbrief v. Diepholt 1436, voor biss. Rudolf tegen Walrav. v. Meurs (Burm. Jaarb. I. 473); hij was in 1436 maarsch. van Amersfoort. tr. 1412 Frederica Ruisch Dirksd., die in 1463 als wed. sterft. Hij en zijn zoon Freder. waren broeders v. d. kleine kalende, geestel. broedersch. in 1328 gesticht. (Moll Kerkg. II. IV. 71.)
  - Freder. d. V. v. R. schep. te Utr. 1466 en eenige jaren daarna, † 1495. = Mechteld v. Amerongen Jacobsd. † 1519 volgens grafschr. te St. Servaes.
    - Hendr. d. V. v. R. schepen 1501—1513, in welk jaar hij stierf = Agathe Rams Aerntsd. in 1498, † 1446.
      - Freder. d. V. v. R. heer v. Blikkenb 1503, burgem. v. Utr., schepen in 1521, 23, 26. † 1544. getr. 1°. met Beatrix de Coninck † 1522, begr. in St. Servaes. Haar vad. Godefroy d. C. werd in 1528 op last van den biss. v. Utr. onthoofd. 2°. Margaretha v. Beesd, Laurensd. † 1544. Hare moed. was Antonia Woutman, die nog in 1556 leefde. Op dezen Freder. werden de paskwillen gemaakt, vermeld in Wiardast. bl. 49.
        - Uit het 1ste huwel: Hendrik d. V. v. R. heer v. Blikkenb. 5 julij 1545, schep. te Utr. 1549, 51, later burgem. † 1578. = Agnes v. Amerongen, wier moeder was Cornelia de Huter, eerst getr. met Gaspard v. Halmale, burg. v. Antw. en daarna met Jacob v. Amer. raadsh. in den gr. raad v. Mechelen. † 1585.
          - Joost d. V. v. R. heer v. Blikkenb. 6 oct. 1579, erkend ridder gouvern. v. Berk voor d. kon. v. Spanje tr. eene docht. v. Christ. v. Assonville † 25 sept. 1598 te Leuven.
          - Beatrix d. V. v. R. = Caspar v. Braeckel, dien zij overleefde.
          - Mechteld, non te St. Servaes.
        - Uit het 2de huwel. Willem d. V. v. R. woonde in de Stroijstege † 1607 oud 73 jaren: getr. met Elisab. v. Voerst, d. v. Peter en Cornel. v. Baern v. Schonauw, † 1626. Hij staat ten Duitschen huize in zijne wapenen geschilderd door Paul Mooreels.
          - Margar. sterft jong.
          - Freder. † jong.
          - Margaretha geest. maagd.
          - Johanna kloosterj. te St. Servaes [1]).
          - Anna leefde nog 1634. = Johan de Huter, op het laatst v. zijn leven ridd. gemaakt door keizer Ferdinand.
          - Freder. d. V. v. R. † 1629, = 1603, 1°. Anna v. Renesse v. Baern, † 1607. 2°. Anna v. Buren † 4 jan. 1621. Zond. kinder.
          - Cornelia, geest. maagd.
          - Pieter d. V. kanunnik. v. St. Pieter te Utr. † jun. 1608.
          - Joost d. V. kan. v. St. Jan.
          - Maria † jong.
          - Henrica † jong.
          - Beatrix non in St. Servaes.
          - Steve † jong.
          - Maria kloosterj. ten Dael.
        - Beatrix d. V. v. R. † 1560. = Adriaan de Wael v. Vronestein; hij werd onthoofd op last v. Alva 1568.
        - Antonia † 1572. = Freder. v. Nieveld.
        - Mechteld † non te St. Servaes 1584. = 1564 Joh. Valckenaer.
      - Mechteld = Gijsbert Goijerts, die voor haar den leeneed deed van 3 hofsteden binnen Woerden.
      - Sweerd d. V. v. R. = Cornelia † 1547. Hij hadt bij Magdal. N. eene nat. docht. Alijt, aan wie hij anno 1543 voor schep. v. Utr. maakte 300 car. guld.
        - Laurens d. V. v. R = Wendelmoet van Gronsveld.
          - Freder. d. V. v R. ongehuwd.
    - Lijsbeth d. V. v R. 1501.
    - Fredericad. V. v. R. — 1495 Parnt van Groenevelt, was in 1520 zijne weduwe. Hij was wedr. van Juste v. Suijlen Stevensd., werd 1483 door biss. David te Utr. gevangen genomen en † 1503. Zijne wed. droeg Blikkenburg op aan Freder. d. V. v. R.
    - Jacob d. V. v. R. priest. broeder v. h. Duitschen huis 1501.
  - Jacob d. V. 1449.
  - Hendrik d. V. v. R. begr. te St. Serv. in 1511.
    - Dirk d. V.
  - Sweer d. V. leefde nog in 1466.
    - Cornelia d. V. = Gerrit v. Lichtenberch, voerende de leliën, hadden 2 dochters te Campen getr. de eerste was: Anna = 1540 Gerrit van Lewen zoon v. Gijsbert en N. Utenham; hij voerde écartelé met 3 leeuwen. De 2de docht. = Dirk Boecop.
  - Elisabeth, non te St. Servaes † 1439.
- Jufr. Feije, getr. met Voorn v. Vianen 1414.

Mechteld. = Jacob v. Gronewoude.

Gerrit v. Rijneveldt komt voor in 1368 en 1385 met zijn broeder Johan d. Vooght.

- Gijsbert Gerritsz. v. Rijnev. † 1412. = Feije in 1391.
- frater Gerardus. monn. in St. Servaes.

1ste bed. Elisab. d. V. v. R. = Roon v. Pendrecht. Willem d. V. v. R. † jong.

---

[1]) De twee dochters v. Willem de Voogt, Johanna en Beatrix, kloosterjufvrouwen te St. Servaes, bevonden zich onder de nonnen van dat klooster, die in 1609 ieder met 25 gouden guldens beboet werden, omdat zij tegen verbod der overheid, op den 2den Paaschdag hare kloosterkerk voor het publiek, dat er gretig gebruik van maakte, hadden opengezet.

In den Navorsch. XXIII bl. 384, heb ik gezegd, dat Joost de Vooght van R., die in 1599 een testimonium als student te Keulen kreeg, een zoon v. Joost, gouverneur v. Berk, zou kunnen zijn. Ik zie nu uit deze genealogie, dat hij zijn neef was en zoon v. Willem d. V. v. R. Denkelijk was deze kanunik Joost stichter van een collegie te Leuven, waarvan Grammaye in zijne Antiq. brab. anno 1610 p. 95 schreef: colleg. Ultraject. testamento D. Rijneveld: inchoatum sed necdum perfectum. In mijne lijst der te Leuven door Noordnederlanders gestichte beurzen heb ik 2 nog bestaande overgeslagen, van v. Geffe van 50 fr. voor rotterdamsche Katholijken en van Terswaeck van 22 fr. voor een hollandsch theol. student, beide te begeven door den aartsbisschop van Utrecht. Ook staat in de Beschr. v. Gouda door Walvis, dat Joh. de Hamalia, pastoor te Gouda, te Leuven eene beurs stichtte en aldaar † 1568.

G. A. SIX.

Geslacht Quarebbe. (Vgl. XXIII, blz. 411, 416.) In Sept. trib. patric. Lovanienses 1672, 8°. heb ik gevonden, dat dit geslacht afstamt van het geslacht Gielis, de sinople au chef d'arg. chargé de 3 maillets de gueules. De oudste aldaar opgegevene personen zijn:

Sijmon de Q. in 1278.

Walther in 1289 en Gerard, homo St. Petri in 1305. Verder vond ik in een grooter werk over de leuvensche patricische familiën van Petr. Divaeus in fol.

Aegidius Q. 1338.

Henricus Q. senator, 1339.

Henricus Q. eques, 1372.

Waltherus Q. eques, scabir. 1402, senat., 1401—9, † 1410, getr. met Margar. v. Oppem.

Walther, hun zoon, † 1478, getr. met Margar. de Berlaer. Deze hadden 3 zoons: Arnold, Antonie en Joannes. Joannes was getr. met Margar. v. Schoonhoven; hun zoon Joannes, getr. met Margar. Vijts, was vader van Petrus, ridder, getr. met Joanna's Seraerts, dochter van Antonie en Margar. Pot. Deze Petrus was in 1560 slotvoogd v. Breda en stierf kinderloos in 1574.

Zou het huis Quaderebbe bij Utrecht ook soms gesticht zijn door

Jacob v. Quaijribbe, die door Daniël v. Bouchout na den dood van bisschop Philips v. Bourgondië in 1524 van zijne officie op het huis v. Wijk bij Duurstede werd ontzet. (Zie Arch. van Asch v. Wijck III, bl. 145.)

Het schijnt dat in Noordnederland ook een tak van de Quarebbe woonde, want Justin. v. Egmont van den Nijenborch trouwde in 1619 Eustatia van Quarebbe.

Bij testament v. 4 aug. 1401 vermaakte de wed. v. Hendrik v. Diepenbeke, Maria v. Quarebbe, haar hotel in de Ridderstraat te Brussel, tot een hospitaal voor 13 oude mannen. Deze stichting kwam evenwel niet tot stand en het huis werd hotel van Ravestein. (Wauters, Hist. de Brux. III, 241.)

G. A. SIX.

MENGELINGEN.

Olifanten in Europa. Bijzonderheden over deze merkwaardige dieren vindt men zeker in onderstaande werken.

Hartenfels, G. Chr. Petri ab, Elephantographia curiosa. Acc. Ejusd. oratio panegyrica de elephantis etc. Cum permultis optimisque figg. aeri inc. 4 maj. Lipsiae, 1723. (J. Windprechts Antiq. in Augsb. 1 April 1869, N_0. 191.) Eene andere uitgave, mede in 4, verscheen te Erford in 1715.

Armandi, P., Histoire militaire des éléphants, depuis les temps les plus reculés jusqu'à l'introduction des armes à feu. Par. 1843. 8°.

Tennent, J. E., The wild Elephant and the method of capturing and taming it in Ceylon, 22 illustrat. 12mo. Lond. 1867.

Hunne verschijning in Europa werd in de geschiedboeken als iets zeldzaams opgeteekend, zoo als blijkt uit volgende aanhalingen.

Von einigen ist zwar geglaubet worden, dasz der Elephante, welchen der Saracenen König, Aaron, dem grossen Kayser Carl geschenket, hieselbst gestorben [1]), und vorgegeben, dasz man lange

[1]) Sie gründen sich ohne Zweifel auf die Worte Engelhusii ap. Leibnitz S. R. B. T. II. p. 1065. Da also stehet: Imperator — — — cum veniret in Lippediam Elephas — — — — subita morte periit.

hernach am Lipperthor einen Halsknochen davon gefunden habe. Andere haben den Ort seines Todes anders wo aufgetroffen zu haben gemeinet [1]). (v. Steinen, Hist. d. Stadt Lipstadt, in Westph. gesch. IV. Th. 29 St. S. 925.) Vgl. Armandi l. c. note H., waar nog naar andere bronnen wordt verwezen.

On sait que Frédéric II, à son retour de la terre sainte, en 1229, amena en Italie un éléphant: c'était le second que l'on voyait dans ce pays depuis la chute de l'empire romain. (Armandi l. c. Note H. p. 529.)

Matthew Paris relates, that in 1255 an elephant was sent by the king of France to Henry III.; and that, it being the first animal of that species that had been seen in England [2]), the people flocked in great numbers to behold it. Upon the Close Rolls is entered a writ, tested at Westminster the 3d. of February, 39 Hen. III. (1255), directing the Sheriff of Kent to »go in person to Dover, together with John Gouch, the king's servant, to arrange in what manner the king's elephant, which was at Whitsand [3]), may best and most conveniently be brought over to these parts; and to find for the same John a ship, and other necessary things to convey it; and if by the advice of the mariners and others, it could be brought to London by water": directing it to be so brought. That the stranger arrived safely, is evident from a similar writ, dating the 23d of the same month, commanding the sheriffs of London to »cause to be built at the Tower of London a house 40 feet in length and 20 feet in breadth, for the king's elephant." (John. Timbs, Things not generally known, Lond. 1858, p. 111.) Vgl. Armandi l. c.

---

[1]) Siehe S. E. E. Cohausen Commercii litterarii Diss. Epistolicas J. H. Nunningi et J. H. Cohausen p. 44. seqq, da Lippekant, Lippenheim u. f. bey Wesel gelegen, angegeben wird.

[2]) Cesar bediende zich echter, in zijn strijd met de Brittanniers, reeds van een olifant, als Timbs, t. a. t. h. pl, ook, op gezag van Polyænus, in Stragemat. mededeelt. Vgl. Armandi l. c. p. 335.

[3]) The shortest and most convenient passage from France to England appears to have been from Whitsand to Dover. The tenure of certain lands in Coperland, near Dover, was the service of holding the king's head between Dover and Whitsand whenever he crossed there.

note H., die nog verwijst naar Polydor. Verg., Angl. Hist., lib. XVI, p. 311, ed. Basil.

Op een feest, door hertog Filips van Bourgondie, in 1453, te Ryssel, gegeven, verscheen mede een olifant, als Klüber op Sainte Palaye's Mém. de l'anc. chevall., volgens Matth. de Coucy, Oliv. de la Marche en Monstrelet verhaalt.

Ook op de bruiloft van hertog Karel, zijnen zoon, met Margreta van York, in hooimaand 1468, te Brugge gehouden: Daar waren ook Kemels en Olyfanten, met alderhande kostelijke kruiden. De beesten hadden de wapenen van 's Princen Landen. (Verhaal van Andries de Smit, bij Kemp, Beschr. v. Gorinch., bl. 341.)

In 't selue Jaer (1483), in de maent Augusto, was 't Antwerpen een levende Olyphant, ende daernae een levende wilde Man, die niet en sprack. (Wouter van Heyst, d' Boeck der Tyden, door Is. Le Long, bl. 231.)

In dit Jaer vā lxxxiiij. (1484) was in Hollant gebrocht een levende Olifant, en wert gebrocht van deen stede in dandere daer de ghene dien hadden groot gelt mede conquesteerdē, eñ als hy van Amsterdam gevoert wert te schepe om na Wtrecht te reysen, ende sy hem voor Muyden opschepen souden, verdranc hy, mits dattet sijnen meester selver versuymde, daer hy seer droevigh om was. (Gouthoeven, Chron., bl. 537.)

Emmanuel, roi de Portugal, envoya au pape Léon X, après les victoires que ses armées avaient remportées dans l'Inde, une ambassade solennelle avec de riches présents, parmi lesquels on remarquait un éléphant de quatre ans, d'une taille magnifique pour son âge, et auquel on avait donné le nom d' *Hannon.* Ce bel animal arriva à Rome au mois de mars 1514, et fit trois génuflexions en paraissant devant le pape, ce qui excita l'enthousiasme des Romains, et donna lieu à une foule de compositions poétiques en latin et en italien. Voyez Osorio, de Reb. Emanuel. virt. et ausp. gest., lib. IX. Paul. Jov., vit. Leon. X, lib. IV. Roscoe, Vie de Léon X, avec les notes de Bossi, chap. 12. [1]

---

[1]) Zie ook The History of Portugal, written in Spanish, by Em. de Faria y Sousa, transl. and contin. by capt. John Stevens, Lond. 1698, p. 323: King Ema-

Le naturaliste Mattioli raconte qu'on voulut faire figurer cet éléphant dans les fêtes qui eurent lieu à l'occasion du mariage de Julien de Médicis: on l'avait chargé d'une tour remplie de monde, mais à peine l'animal entendit-il le premier coup de canon qu'il se mit à fuir à travers la foule, et alla se jeter dans le Tibre, au grand désappointement des hommes qu'il portait. Une autre fois on voulut s'en servir pour le triomphe burlesque du poëte *Baraballo,* qui, couronné de lauriers et paré de la pourpre triomphale, devait partir du Vatican pour monter au Capitole; mais, comme s'il eût été mieux avisé que ceux qui le conduisaient, il refusa de se prêter à cette parade ridicule, s'arrêta tout court sur le pont Saint-Ange, et le poëte, à demi mort de frayeur, en descendit au milieu des risées de la multitude. Voyez Mattioli, in lib. II Dioscorid., et Roscoe, op. cit., c. 17. Du reste, cet animal ne vécut pas longtemps en Italie, car on trouve dans les Epistol· obscurorum virorum, dont la première édition parut à Venise, en 1515, un récit burlesque de sa mort [1]).

C'était certainement une chose très-rare à cette époque que de voir un éléphant; le savant Pierre Gilles (Gyllius), qui eut l'occasion d'en voir deux à Constantinople, vers l'année 1550, n'eut rien de plus pressé que d'en envoyer une description très-détaillée au cardinal d'Armagnac; cette description, intitulée: *Elephanti nova descriptio ad Rev. Georg. card. Armaignacum, auctore Petro Gyllio Albiensi,* se trouve à la suite de la traduction latine de l'Histoire

---

nuel resolving to dedicate to God the first fruits of India, trought the shortest way was to present them to the Pope, his Vicegerent. With this present he sent three embassadors, the chief whereof was Tristan da Cunha, with a most magnificent inue. The present consisted of an elephant covered with cloth of gold, and governed by an Indian; a Persian horse with rich furniture; a panther that would hunt, and was command like a dog; and a whole suit of vestments, for all occasions, all of cloth of gold, so thick embroidered with pearls, and precious stones, that the ground of it could not be discerned. The whole was valued at 500000 crowns. Vgl. de La Clede, Hist. gén. de Port. t. IV. p. 233: Ensuite marchoit un élephant, monstrueux par sa grosseur et par sa grandeur; il etoit couvert d'un tapis de Perse relevé d'or, et il portoit une tour sur son dos. On lui avoit appris à fléchir les genoux devant les princes, à danser au son de la flute, malgré la pesanteur énorme de son corps, à remplir d'eau sa trompe, et en arroser les passans.

[1]) T. i, p. 805 Francofurt. 1757, in 8⁰. cf. ibid. p. 213.

des animaux d'Elien, par le même Gyllius, Lyon, 1565. Juste Lipse n'a pas manqué non plus d'enregistrer, dans sa correspondance littéraire (Epist., cent. I, ep. 50), le passage, à travers l'Allemagne, d'un jeune éléphant envoyé d'Espagne, par Philippe II, à l'empereur Ferdinand Ier, vers l'année 1562.

C'était encore, au XVIIe siècle une grande rareté que l'apparition d'un éléphant en Europe. On en fit voir un, à Francfort et à Nuremberg, en 1629, et cet événement mit en émoi les érudits et les beaux esprits d'Allemagne. Il y en eut même un qui publia, à cette occasion, un volume, où il donna au long la description de l'éléphant, et résuma tout ce qui avait été dit de vrai ou de faux sur cet animal, par les anciens et par les modernes. Ce livre intitulé: *Elephas das ist Historischer und philosophischer discurs von dem grossen wunderthier dem elephanten....,,* etc., Durch Casparum Hornium, a été publié à Nurenberg, en 1629. (Armandi l. c. note H.)

Van een *witten olifant* sprekende, ten tijde van keizer Augustus te Rome aan het volk vertoond, en vermoedelijk een geschenk van een indisch vorst, teekent Armandi er, pag. 380—381, bij aan: Un autre éléphant blanc, le seul qui, à ma connaissance soit arrivé en Europe dans les temps modernes, y fut amené par les Hollandais en 1633. Voyez la Gazette de France du 30 juillet de cette année, sous la rubrique d'Amsterdam, du 19 du même mois.

Ce qui, avant l'invention de la poudre, donnait à cet animal une grande importance, c'était l'extrême dureté de sa peau, que le grave Cassiodore (Var. Epist., lib. X, 30) a caractérisée avec justesse par l' épithète d'*ossea.* [1]) Il n'y a pas longtemps que pour chasser deux éléphants qui faisaient de grands dégâts dans le district de Bombay, on fut fut forcé d'envoyer des troupes avec du canon; et l'on ne parvint à les tuer qu'après leur avoir fait essuyer plusieurs décharges de grosse mitraille (Article du Bombay Courrier, rapporté dans le Courr. franç. du 19 mars 1840). Au reste, nous avons eu de pareils faits presque sous nos yeux, et tout le monde a entendu parler de l'éléphant qu'on fut obligé d'expédier à coups de canon à Genève en 1820, et de celui dont on ne parvint

[1]) D. i. beenachtig.

à se délivrer à Venise, deux ans auparavant, qu'en employant le même moyen (Bibl. univ. de Gen., t. 14 (1820), et les journaux du temps). (Armandi l. c. p. 8.)

Dat er ook afbeeldingen van uitgingen, toonen volgende Nos. uit J. M. Heberle's culturg. Cat. Abth. P: Mythologie, Thier-Schaustellungen u. Merkw., etc., Cölln, Juni 1871, aan.

1019 Der gezähmte Elephant *v. Wenc. Hollar* 1629. Elephas hic per Europam visus est 1629; er kam in der Fastenmess 1629 nach Frankfurt wo die Radirung entstanden seyn wird. Im Mittelfelde der Elephant gross nach Links, rundum sind in 10 kl. Feldern die Künste dess. vorgestellt, unten beschreibender Text. gr. qu. fol.

Sehr. seltnes Hollarblatt; unser Ex. trägt die erste Adr. J. Heyden's.

1020 Warhaffte Abbild. des Elephanten, welcher 1629 Apr. u. May zu Frankfurt u. Nürnberg gesehen worden mit Fleiss delin. u. abgerissen. Gleichzeit. Kupferstich von I. P. S. Unten d. Angabe des Maasses. 4.

1021 Ware Abbild. dess A°. 1629 d. 2. May in Nürnb. ankomm. Elephanten 10 Schuh hoch, 10 Jahr alt. Guter Holzschnitt, qu. fol.

1022 Dieser Elephant kann 36 sehr schöne Kunststücke. Fliegendes Blatt von 1652, oben die Holzschnittabbild., unten grosser Text. fol.

1023 Aehnlicher Anschlagzettel (von 1652) mit Abbildung und Text in grossen Typen. gr. fol.

M°.

VRAGEN.

Wear and tear question. Ergens lees ik »That what in my boyish old books of arithmetic was called, the »*wear and tear*" question *etc.* Wat is dit voor eene vraag of vraagstuk?

GESCHIEDENIS.

Trictrac. (Vgl A. R. I.) In een stuk van De la Fons-Mélicocq, in den Messager de Belg. 1858, getiteld: *Dons et Courtoisies de Philippe-le-Bon et de Charles-le-Téméraire aux savants et aux gouverneurs des princes de la maison de Bourgogne*, leest men, p. 225:

Parmi les joujoux du prince (comte de Charolois), nous remarquons (1439) *un jeu d'eschez de bois* [1]), *tabliez à façon de personnaiges; ung chariot de cuivre, pour son esbatement*, payé XXIIII s.

N'oublions pas de dire que celui qui lui fait hommage *d'ung lièvre d'Inde*, reçoit XXXVI s.

Quant à madame de Charolois (Catherine, fille de Charles VII) [2]), il faut XLVIIIs., *pour une onche d'orfaverie dorée, mise aux manches d'une de ses poupées*, et VIII s. pour les border [3]). En 1443, *ung jeu de quartes* pour madame de Charroloiz [4]), est payé XIIII s.

In den Messager werd ook naar het *Tyctak-spel* gevraagd, en daarop geantwoord, Année 1855, p. 74: »Le jeu appelé *Tyctac-spel* particulièrement à la mode en Flandre vers le milieu du XVIIe siècle, était sans doute celui connu aujourd'hui sous le nom de

---

[1]) Le trictrac était le passe-temps favori des plus graves Romains. On le nommait *ludus duodecim scriptorum*, à cause des *scripta* ou lignes qui partageaient également *l'alveolus*, ou la table. On plaçait régulièrement les deux armées, l'une blanche, et l'autre noire, sur cette table, et chaque armée consistait en quinze soldats ou *calculi*, que l'on remuait conformément aux règles du jeu et aux chances ou hasards des *tesseræ*, ou dés.

[2]) Charles le Téméraire avait épousé en prem. noces, l'an 1437, Catherine de France, âgée de neuf ans, fille du roi Charles VII. Elle mourut en 1446 sans postérité. Messager 1857, p. 250.

[3]) En 1314, un mercier avait fait payer XXXIII s. IX d. les espingles et les *deux canons d'or à faire bourses*, pour esbattre mademoiselle Katherine, durant sa maladie, fille de Jean-sans-Peur. Voy. l'Art de vérifier les dates, t. XI, p. 82.

[4]) Au sujet du ban du magistrat de Lille qui, en 1382, défend de *juer as quartes*, voy. les Ann. arch. de M. Didron, t. XV, p. 130.

u de trictrac. Ce jeu a même donné naissance au verbe flamand peu usité, *tictacken* (jouer au trictrac), rapporté par Richelet et Kilian, et traduit par ce dernier par *ludere scrupis.* Volgt eene aanhaling uit de Encyclopedie, en verder: Le jeu de trictrac, que nos anciennes lois ne considéraient pas comme un jeu de hasard, n'était pas défendu en Flandre; par contre, etc. Ce serait une erreur de croire que le mot *tyctac-berd* était ce que nous appelons aujourd' hui le damier (*daemberd*). Il existait anciennement en Flandre un impôt, appelé *Ticktack-berd,* auquel étaient soumis les cafés, cabarets et autres maisons de consommation (*ende andere huyzen van teire*)." Of er meer antwoorden gevolgd zijn, heb ik niet kunnen nazien. M[0].

Antonie van Leeuwenhoek (XIX bl. 180). Het huwelijk van Antonie v. Leeuwenhoek en Cornelia Swalmius of van der Swalm, dochter van Johannes S., predikant te Valkenburg 1621—? † 1661, en NN was kinderloos. De ouders van Johannes S. waren Arnoldus o. a. predikant te Westmaas en 's Gravesande, en Elisabeth Lerfken, dochter van den predikant te Strijen. De familie Hobius (niet Hobus) was verwant aan de familie Swalmius.

H. C. VAN BAKKENES.

V R A G E N.

Van Zuylen. Omstreeks 1600 was zekere Van Zuylen secretaris van den raad van state. Was hij een bloedverwant van Willem van Zuylen van Nyevelt? Is er iets van hem bekend? Zijn zijne voorgangers en opvolgers in die betrekking ergens te vinden?

R.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Kruisgulden, (XXIII, bl. 391). Wordt gevraagd: *wanneer waren zij in gebruik?*

Karel de Stoute liet ze voor het eerst, volgens de ordonnantie van 13 october 1467, slaan als Sint Andries guldens (van der Chys, Braband, bl. 164). Het waren toch bourgondische of Andries guldens »ook *guldens metten kruyce* genaamd, zoodanig benaamd naar de verbeelding, den heiligen Andries met het kruis, uit twee laurierstokken bestaande, ook het Bourgondische kruis geheeten," (v. d. Chys, Gelderland, bl. 196).

Welke waarde hadden zij?

De prijs van den Andriesgulden liep van 1480 tot 1489 op van xxiiij st. tot lx st. (v. d. Chys, bl. 373). Elders (t. a. p., Gelderland, bl. 197) vindt men een lijstje van den cours in Zuid- en Noordnederland van 1499 tot 1611, klimmende van *f* 1.9 tot *f* 2.19.

J. D.
L.

Mottoen (1362), (XXIII, bl. 391). De *mottoen* (*mouton, maton, aignel*) is dezelfde penning als het gouden *Lam*, bij Alkemade afgebeeld onder de gouden penningen van Willem V, n°. 1—2 en beschreven bl. 86. De vrager vervange Alkemades werk door dat van van der Chys, en zie in Holland, bl. 186—187, 215, 562 en pl. V 1—2 en pl. XLIII.

J. D.
L.

Lijken zonder hoofd. (XXIII, bl. 501). Een antwoord op deze vraag geeft het navolgende, voorgedragen door prof. Holmboe op de algemeene vergadering van de Wetenschappelijke vereeniging te Christiania, 9 december 1864, en te vinden in de verhandelingen dier vereeniging.

Over hoofdschedels afzonderlijk nedergelegd in heidensche graven.

Bij beschrijvingen over heidensche grafheuvels en grafteekenen, ontmoet men dikwijls een merkwaardig begrafenisgebruik, welks wijdstrekkende uitbreiding tot nog toe door niemand is opgemerkt, dit namelijk, om van het lijk het hoofd van het lichaam af te zonderen, en dat afzonderlijk te begraven. Ik zal hier de voorbeelden aanhalen waarop mijne aandacht is gevallen, waaruit men zal zien, dat die gewoonte in gebruik is geweest zoowel in buddhistisch Azië, als in Europa, bijzonder in de noordelijke landen.

Afghanistân.

1. In de beschrijving van den Engelschman Masson, van de vele buddhistische grafmonumenten, die in Kabulistân zijn geopend en onderzocht, wordt omtrent de topen (grafteekenen) bij Nandara gezegd:

«Het verdient opmerking, dat aan den voet van de hoogte »waarop de tope staat, na verwijdering van een weinig aarde, »menschen-hoofdschedels worden gevonden, nedergelegd in eene »ruimte, vervaardigd uit zamengevoegde steenen: geene andere »beenderen lagen er bij. Gelijke voorwerpen worden gevonden bij »Sultanpur Bala, 2 of 3 mijlen ten zuiden van Davunta, en daar »gebeurde het, dat de grafwerker op een hoofdschedel stootte, »terwijl de mohamedaansche grafplaats is aangelegd op een oud »Golgotha. Een tumulus bij Passani heeft mij ook een menschen-»hoofdschedel geleverd, en daaronder eene urn van steatit met »de gewone reliquien, namelijk asch, edele steenen, gouden voor-»werpen, munten enz.

»Ik moet ook doen opmerken dat in vele topen en tumuli, »in welke ik groote hoeveelheden menschenbeenderen vond, ik »daaronder nooit schedels heb ontdekt. Deze facta verdienen »onderzocht te worden [1]).

Rusland.

2. In Russisch Lithauen Z. W. van Koerland vond men in een graf, niet ver van de koersche grenzen zes groote menschenskeletten, en om den hals van ieder, menschenhoofdschedels geregen aan ijzeren draden, en bij Godset Geirzdele in den Schwabischen kreits, lag in een graf een menschenskelet van buitengewone grootte, en daarrondom stonden 60 menschenschedels symmetrisch geordend [2]).

---

[1]) Ariana antiqua p. 86. 94

[2]) Door Bähr, Graven der Liven, Dresden 1850 p. 48, waar hij als zijne bron citeert Sendungen der kurischen Gesellschaft 1 B. p. 58. Bähr's woord *ijzeren* is waarschijnlijk toe te schrijven aan zijn kort te voren vermelden van een graf in dezelfde streek, in hetwelk steenen wapenen werden gevonden, maar geene van brons of ijzer. Maar behalve dat ook de vinders zich hebben kunnen vergissen omtrent het metaal, is het wel mogelijk dat zij eene andere materie voor metaal hebben aangezien.

3. In het gouvernement Kjew, waar vele duizenden grafhoogten worden gevonden, zijn vele onderzocht en omtrent deze wordt berigt: »In eenige hoogten werden slechts hoofden of schedels, in andere slechts lichamen zonder hoofd gevonden." De boven vermelde hoofdschedels of hoofden zonder lichamen doen denken aan de scytische Androphagi of Melanchlaeni, die, volgens de medegedeelde sage van Strabo, de lichamen van de afgestorvenen opaten, maar de hoofden met bijzondere eerbewijzen begroeven [1].

Noorwegen.

4. In den hof Nesje in Romsdalen, ½ mijl N. W. van Vedgen werd in eene grafhoogte eene grafkamer 1¼ el lang en ½ el breed gevonden, en daarin slechts een menschenhoofd van gewone grootte [2].

5. In een klein graf in den hof Kvam in Naes Praestegjeld op Hedemarken werd voor weinige jaren een schildstuk met beslag voor handvatsel, een mes, alles van ijzer en een hoofdschedel gevonden [3].

6. In het boven-Roinedal in Quinnedal Praestegjeld (Christiansands stift) werd in de vorige eeuw eene hoogte geopend, die twee naast elkander liggende kamers van steenen zerken inhield, de eene 5 ellen lang, waarin een groote menschenschedel werd gevonden, waarvan het been boven de tanden was doorgehouwen geweest, maar weder digtgegroeid, en ter zijde stond een ijzeren beeldje ½ el lang, en een kleiner van koper aan deszelfs borst gehecht: aan het andere einde van het graf stond een pot van leem [4].

Engeland.

7. In Cumberlandshire, in de middeneeuwen de zetel van noordsche koloniën, werd in vorige eeuwen een grafheuvel geopend, in welks

---

[1]) Memoires de la société archeol. et numismat. de St. Petersbourg vol. III. p. 252, ook vertaald in Antiq. Tidskr 1852—55. p. 385.

[2]) Klüwer, Norske mindesmaerker p. 123.

[3]) Nicolaysen, Noordsche overblijfselen p. 77.

[4]) Topogr. Journal XIII p. 64, geciteerd door Nicolaysen l. c. p. 285 Badelunds Aas in Westmanland (Zweden) werd in een grafurn, een gebroken schedel gevonden maar geene andere beenderen. Antiq. Tidskr, utg. af Hildebrand I D. 180.

cel 2 urnen werden gevonden; in de eene lagen gebrande beenderen, in de andere een bijzonder groote schedel [1]).

België.

8. Toen het graf van den franschen koning Childeric werd geopend te Doornik, vond men, ter zijde van het skelet des konings, het hoofd van een jong mensch [2]).

Duitschland.

9. Dr. Lindeschmidt berigt dat er bij Selzen [3]) twee boven elkander liggende graven werden ontdekt. De onderste grafkamer lag in de rigting van O.W., de bovenste van N.Z.. De onderste bestond uit 4 graven, in welke al de hoofdschedels en hier en daar een enkel been van het bovenlichaam ontbraken, terwijl de overige beenderen onbeschadigd waren. Wapenen en versierselen werden daarbij gevonden: L. voegt hierbij, dat ook in grafhoogten in Overfranken en in graven bij den Taunus in de grafhoogten aldaar schedels hebben ontbroken.

10. Eene bijzondere zorg voor de hoofdschedels wordt ook bemerkt in de gewoonte, om die eene van de overige beenderen afgezonderde plaats in de grafkamer te geven. Zoo luidt het wegens eene grafkamer in de parochie Hibye Ods Herred (Seeland): »De hoofdschedel lag afgescheiden van de overige beenderen [4])." En omtrent eene grafkamer in eene hoogte te Steenstrup in die zelfde streek, »Hier lagen de hoofdschedels in het N. en Z. afgezonderd van de overige beenderen [5])."

11. In eene grafhoogte in den hof Udvig te Augvalsnaes Prestegjeld bij Karmen (Stavanger Amt) was een kleine grafkamer, 21 duimen lang, 14 duim breed en 14 duim diep, zamengesteld uit 4 tegenover elkander staande inwendig geheel gladde gneissteenen, met eene elliptische bedekking verbonden, waarboven de overblijfselen van gebrande beenderen, (maar gedeeltelijk gebroken) met zorg waren nedergelegd, stuk voor stuk zijdelings over elkander

---

[1]) Fergusson, The Northmen in Cumberland and Westmoreland, London, 1856 p. 58.

[2]) Grimm, Ueber das verbrennen der leichen p. 227, in Abhandl. d. k. Acad. der Wissensch. Berlin, 1849.

[3]) Das Germanische Todtenlager bei Selzen, p. 3.

[4]) Antiq. Annaler, I p. 188.

[5]) Smit, II p. 280.

en dat met afzondering van alle craniumstukken, die afzonderlijk waren nedergelegd in het zuidereinde van de grafkamer, terwijl de overige beenstukken in het noordereinde van de grafkamer lagen [1])."

12. Als een lijk in Indië volgens brahmansche regelen is verbrand, en de beenderen worden verzameld, is voorgeschreven dat elk been afzonderlijk zal worden opgenomen, en dat zorgvuldig met den duim en de vierde vinger, dezelve schuddende om ze van asch en stof te reinigen: dan worden die beenderen naar een graf gebracht, naar hetwelk het water geen toegang mag hebben.... men strooit stof of losse aarde daarop.... en eindelijk wordt de hoofdschedel er boven op gelegd. Zeitschr. d. Deutsch. Morgenl. Gesellsch. B. VIII, p. 472.

13. Daarvan weinig verschillend vermeldt de beroemde H. T. Colebrooke [2]) de brahmansche gewoonte: met behulp van twee takken, de eene van den samiboom, en de andere van den palacaboom (als een tang gebruikt) haalt de zoon of het naaste lid der betrekking eerst de beenderen van het hoofd en daarna de overige beenderen uit de asch.

14. Bisschop Pallegiox berigt, dat de Karingiërs die eene provincie van Siam bewonen, hunne dooden verbranden, waarna zij een been van den hoofdschedel nemen, en dat aan eenen boom, te gelijk met de kleederen, versierselen, en wapenen van den afgestorvenen, ophangen. Daarbij voeren zij dansen en pantomimen uit, vergezeld van treurzangen. Eindelijk nemen eenige van de oudste al het gebeente van den afgestorvenen, en begraven dat heimelijk in eene vergelegene rotsholte.

15. Ik heb tot besluit het volgende merkwaardige berigt wegens de afscheiding des hoofds van het lichaam, bewaard in vita Arnulfi Metensis, aldus luidende: Daar in het gevolg van den frankischen koning Arnulf, bij een bezoek in Thuringen, een jongeling doodziek was geworden, wiens nabestaande en vriend Odilo een van de voornaamste in het gevolg des konings was, en wiens afreize

---

[1]) Urda, II p. 239.

[2]) Asiatic Researches, VII p. 255.

[3]) Description de Siam ou Thai, I. p. 57

voor de deur stond, wist Odilo niets met den zieken jongeling aan te vangen, maar beval dat men het hoofd van den stervenden zou afhouwen en volgens heidensch gebruik het lichaam aan het vuur zou overgeven (ut languentis capite amputato cadaver more gentilium ignibus traderetur). [1]) Jac. Grimm trekt hieruit het besluit dat het ook in Thuringen was geoorloofd, om het leven aan een opgegeven en doodelijk zieken te benemen, zonder den natuurlijken dood af te wachten — iets wat overeenkomt met de herulische gewoonte, om zich van de afgeleefde ouden te scheiden, en met de skythische en oud noordsche om de ouden van eene rots te werpen.

Terwijl men eene zoodanige afzondering des hoofds van de overige lichaamsdeelen in verschillende landen ontmoet, wier gebruiken in oude tijden in verschillende opzigten zooveel overeenkomst hadden, en die waren of zijn bewoond door een volk van denzelfden stam, is men geneigd om eene overeenkomstige oorzaak ook van bovengenoemd begrafenisgebruik aan te nemen en de vraag doet zich voor: waarom heeft men het hoofd van het lichaam gescheiden? Als men boven aangevoerde voorbeelden isoleert, kan men zich wel waarschijnlijke gronden denken; maar als men die op alle wil toepassen, stoot men op onwaarschijnlijkheden. Dat men het hoofd afsneed om het eene bijzondere eer te bewijzen, zoo als volgens Strabo het gebruik was bij de Skythen, kan men zich gegrond denken in de voorstelling van het hoofd als den vermeenden zetel van het geestelijke leven. En gelijken grond kan men aannemen, waar het hoofd ongebrand bleef, terwijl het lichaam aan Baäl werd overgegeven; maar in Afghanistan, waar hoofden zijn gevonden nedergelegd tusschen steenen op geringe diepte onder de aarde, terwijl groote monumenten over de gebrande beenderen zijn opgerigt, heeft men zich klaarblijkelijk *niets* laten gelegen liggen aan de vereering van het hoofd. Hier doet zich eene andere verklaringswijze voor. De chinesche pelgrim Hiouen

---

[1]) Vita Arnulfi Metensis, cap. 12; Mabillons uitgave der Acta Benedict, aanget. door J. Grimm, Ueber das verbrennen der leichen p. 227. Het bevel werd wel niet nagekomen, dewijl kort daarna wordt vermeld, dat de jongeling weder gezond werd: maar de omstandigheid dat het bevel kon gegeven worden, bewijst dat het ook had kunnen nagekomen worden.

Thsang (omstreeks in het midden van de 7e eeuw n. C.) kwam op zijne bedevaart door Middenazië tot Balch (Bactra), en toog vandaar naar het zuiden over hoog met sneeuw bedekte rotsvlakten (Hinde-Kusch) aan welker zuidzijde hij te Riget Kapiça (tegenw. Kabulistan) het noordelijke deel van het tegenw. Afghanistan kwam. Na opgemerkt te hebben, dat daar omstreeks 1000 (buddh.) kloosters waren met ongeveer 6000 monniken en dat de stupa's (topa's, reliquiemonumenten) hier groot, prachtig en imponerend waren, luidt het verder, »er zijn een tiental godentempelen, die door ongeveer 1000 ketters (namelijk Brahmanen) bezocht worden, van welke sommige naakt gaan (nigranthas), andere zich met asch wrijven (paçupatas). Sommige maken zich snoeren waaraan zij menschenhoofdschedels rijgen (des chapelets d'os de cranes humains) en hunne hoofden daarmede omkransen (kapaladhârinas)." Nu is het juist in die zelfde streek, dat er in de aarde geisoleerd weggelegde hoofdschedels gevonden worden: deze kunnen daarom welligt op eene andere wijze in verband staan met die secte, welker naam hoofdschedeldragers beteekent. [2])

Omtrent dergelijke schedelkettingen, die om de halzen der skeletten in Lithauen gevonden zijn, kan het moeielijk worden aangenomen dat het indische sectegebruik zich hier heeft kunnen indringen: men kan zich hier de groote skeletten als overblijfels van geweldige kampvechters denken, die zich hebben versierd met de hoofdschedels van gedoode vijanden.

In de meeste gevallen verbieden de omstandigheden te denken aan onthalsde misdadigers; want ofschoon men zich wel zou kunnen voorstellen dat de hoofden der zoodanigen waren te pronk gesteld, eenigen tijd nadat het lichaam was begraven, en daarom later op zich zelf hebben kunnen zijn nedergelegd, is het evenwel

[1]) Hist. de la vie d'Hiouen Thsang p. 70, 71, 392.

[2]) Kapala = (κεφαλη) een hoofdschedel. De tot deze secte behoorende mannen worden elders genaamd kûpâlikas, en dragen volgens Lassen (Ind. alterthumskunde B. IV. p. 601) schedelsnoeren niet alleen om het hoofd, maar ook om den hals. De Kalmuken versieren den vorst der onderwereld, Edik Chan, een soort van Minos, opperste regter over de afgestorvenen, met een halsband bestaande uit eene menigte hoofdschedels aan een snoer geregen, en geven hem eenen gelijken krans om het hoofd, een versiersel, dat ook wordt gezien aan het hoofd van zijne vrouw. Zie afb. bij Pallas Samm. II. pl. VIII.

niet aan te nemen, dat men over de gebrande beenderen van zoodanige personen prachtige monumenten zou hebben opgerigt gelijk in Afghanistân, alwaar de monumenten eene menigte gebrande beenderen inhouden, maar geen hoofdschedels: waarom er alle grond voor is, de geisoleerde hoofden te beschouwen als hebbende toebehoord aan de personen wier gedachtenis door monumenten zoude vereeuwigd worden. Evenmin is het geloofelijk, dat men groote grafhoogten zou hebben opgeworpen over de hoofden van misdadigers, of ook, gelijk in het Kjewske, afzonderlijke hoogten over hoofd en lichaam.

Het gebruik om het hoofd van opgegevene zieken af te houwen, gelijk het bovenstaande verhaal uit Vita Arnulfi berigt, licht ons wel eenigszins in, waarom de hoofden afgescheiden van de lichamen gevonden worden, maar daaruit volgt niet, dat daardoor zou blijken het verschil van ter aarde bestelling. Maar hoe dit ook zijn moge, zoo volgt evenwel uit de onder no. 1, 4, 5, 6, 7, 10, 12 en 15 opgegevene gevallen, dat men in den heidenschen tijd in verschillende streken de gewoonte heeft gehad, onder zekere omstandigheen het hoofd ongebrand te laten, terwijl het overige van het lichaam werd verbrand. Want wat no. 15 en 16 aangaat, daar werden hoofden in graven gevonden, die tot den brandtijd behooren, al wordt er ook niet gesproken van gebrande beenderen, daar men mag aannemen dat die waren gebrand en misschien elders in de hoogten gelegd. N°. 1 laat zich op gelijke wijze verklaren. Wat no. 15 betreft, wordt niet uitdrukkelijk gezegd dat het hoofd ongebrand zou blijven: maar de gekozene uitdrukking schijnt iets meer in te houden dan een eenvoudig bevel om te dooden. Had Odilo slechts gewild dat men den zieken van het leven zou berooven, dan zou er wel eene meer algemeene uitdrukking zijn gebruikt.

Leiden. E. C. GROENEVELD.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Lied van Malbroek. In den Navorscher van dit jaar komt op bl. 269 de vraag voor: Wie kan het nederlandsche lied van Mal-

broek mij in zijn geheel mededeelen of mij aanwijzen, waar ik het gedrukt vinden kan?

Hierop kan ik mededeelen, dat dit gevonden wordt op bl. 169 van de Kinder-Courant van het jaar 1853, deel I. Het geheel van het lied wordt daarin vertaald gegeven.

Mogt het noodig wezen, dan zal ik gaarne dat lied doen afschrijven en overzenden. VAN SCHMID.

[De heer H. Buringh Boekhoudt deelde ons den franschen tekst mede. Die is echter reeds vroeger in den Navorscher opgenomen, dl. XIII, bl. 17.]

Carpentier (Le), Histoire de Cambrai et du Cambresis, (Vgl. A. R. II; XXIII. bl. 410.) Le Roy zegt in zijn Théatre profane du Brabant-Wallon, La Haye 1730, liv. 1, p. 21, van de heerlijkheid Ittre sprekende:

Carpentier parle fort au long de la famille d'Ittre en plusieurs endroits de son Histoire de Cambray; surtout à la page 710; mais il le faut lire avec précaution; car cet écrivain venal a farci son Histoire d'une infinité de faussetez; en sorte qu'en mêlant adroitement le faux avec le vrai, il trompe ceux qui ne sont pas assez versez dans l'histoire. C'est un mal auquel la plûpart des généalogistes sont sujets.

M°.

Nic. Hoefnagel (XXIII. bl. 244, 335). Hij heeft eene menigte naamlooze pamfletten geschreven; achttien heb ik er opgegeven in de Bibl. van Anon. en Pseudon., maar er zijn er meer. In de pamfletten zijner tijdgenooten wordt een alles behalve vleiend oordeel over hem uitgesproken; of echter de levensbeschrijving, die de tegenpartij van hem opgesteld heeft, op waarheid gegrond is, durf ik niet beslissen.

J. I. VAN DOORNINCK.

Camper (Petrus) (XXII bl. 173), geb. te Leiden in 1722, † te 's Gravenhage, 7 april 1789, schreef:

Ontleedkundige beschrijving van het gehoor der gekieuwde visschen, 1762.

Sur l'organe de l'ouie des Poissons (1774) Mémoires de l'Aca-

démie Royale de Paris, (de Mathématiques et de Physique), vol. VII.

Verhandeling over het gezang der mannetjes kikvorschen.

Tot het onderwerp heeft ook eenige betrekking zijne Verh. over het spraaktuig van den Orang Outang en andere aapsoorten. (Transactions of the Royal Society of London)

J. D.
L.

VRAGEN.

Coloma, Las guerras de los Estados Baxos. Kan iemand mij zeggen, waar en bij wien de eerste uitgave van dit bekende werk in druk is verschenen? Tot nu toe hield ik altijd de editie van 1625 (Antwerpen) voor de oudste, en schreef de opgave in de Catalogus der Bibliotheca Hulthemiana n°. 26643 aan eene vergissing toe. Nergens vond ik een spoor eener vroegere uitgave. Thans echter heb ik in mijn bezit een exemplaar der editie van 1622. De titel komt grootendeels overeen met dien van 1625, 1627 en 1635. Maar noch de naam van den drukker, noch zijne woonplaats wordt vermeld. Er staat slechts: »Impreso en el Anno MDCXXII." Het werk is verdeeld in 12 boeken en in deze uitgave begint bij elk boek eene nieuwe paginatuur.

Utrecht. W. F. DE JONGE.

Baudart, Apophthegmata Christiana ofte Gedenckweerdige leerzame en aerdige spreuken enz. Van dit werk bezit ik den elfden druk, Amst. bij Paulus Matthysz, 1665. 4°. Wanneer is de eerste druk uitgekomen?

KUNSTGESCHIEDENIS.

VRAGEN.

Borstbeeld van Shakspere. Ik leze in die Gartenlaube van 1863 n° 32 pag. 508, dat het borstbeeld van W. Shakspere kort voor zijnen dood, door eenen *holländischen Künstler* is vervaardigd. Men weet dat de Duitschers alle Nederlanders *Holländer* noemen.

Kan men ook den naam van dezen beeldhouwer uitvorschen?

J. C. K.

TAALKUNDE.

Nalezing op de 5e Aflevering vcn Oudemans' Bijdrage tot een Middel- en Oudnederlandsch Woordenboek.

Door een' samenloop van omstandigheden is het mij langen tijd onmogelijk geweest mijne nalezingen op den belangrijken arbeid des heeren O. voort te zetten. Thans echter neem ik de vrijheid den belangstellenden lezer voor te leggen, wat ik als aanvulling op de 5e Aflev. der *Bijdrage* heb bijeenverzameld. Misschien zal ik eens den tijd vinden ook de vorige afleveringen van zijn werk op gelijke wijze aan te vullen. Het zou mij hoogst aangenaam zijn, indien niet alleen de taalbeoefenaars mijn arbeid mochten waardeeren, maar indien ook de heer O. zelf daarover gunstiger mocht oordeelen, dan hij over mijne vroegere nalezingen heeft gedaan.

Op letter *H.* dan heb ik nog gevonden als volgt:

Haer neweder. Geen van hen beiden. Floris en Blanchef. vs. 3698.

Si pijnden hem beide te sine voren,
Maer *haer neweder* conde ghehoren
No ghesien dat jammer no ghedoghen.
Dat d'ander soude sterven voor sijn oghen.

Haesje koddette sluyta. Soort van hazenpeper. Bredero, Sp. Brab. vs. 1427.

Ick wil gaen koopen een pan-aeltje van Jannetjen Hoy-schuur.
Neen dat is te out-backen, 't het al te langh inde son estaen:
Ick eet so garen *haesje koddette sluyta* van Pierre le Son edaen,
Maer dat goetjen is wel lecker, maer 't is soo verbrancxst tey.

De verklaring, door mij van dit woord gegeven, heb ik overgenomen van dr. Verwijs, die haar alleen nog als een *misschien* geeft. Te vergeefs heb ik naar verklaring van deze zonderlinge uitdrukking gezocht. Het eenige wat ik gevonden heb is, dat er misschien verband bestaat tusschen dit *koddette* en het latijnsche *cauda*; hetgeen Diez, *Etymol. Wörterb.* I. 131, art. *codardo* opmerkt heeft mij tot die onderstelling gebracht. Wat *sluyta* betreft, dit houd ik voor eene schertsend gevormde uitdrukking (*sluyten*

met eene latijnsche of italiaansche *a*). Het verband van een en ander is mij echter nog niet klaar, zoodat ik gaarne opheldering ontvang,

Haesticheden (*van*). In haast, snel. Prof. Moltzer, Bibl. van Midd. Lett. II, bl. 24, vs. 600.

— »Oem", seit si, »es dat waerheide
Van Alexanderse (ende) sekerheide,
Dat hi hier margen wesen sal,
Ende met hem sine riddren al?"
— »Jaet, nichte, want hi es leden
In toe dat wout *van haesticheden.*"

Maakt hier werkelijk *van* met *haesticheden* eene staande uitdrukking, gelijk de aanteekenaar schijnt aan te nemen, of heeft *van* hier zijne gewone beteekenis van *door*, als in *sterven van angst* en dergelijke uitdrukkingen? Het een zoowel als het ander laat zich in het verband denken.

Haegelick. Naar de mode van den Haag, Haagsch. Huygens, Korenbl. I, 378:

— — — — — — — — — Camenetten.
Pronck-cellen voor een' Prins, met borden en met leer
Op 't *Haegelickst* versien; — — — — — — — —

Zoo spreekt hij I, 456 van *Hagelick beklagh.*

Huygens, die veel van woordspelingen hield, kan het met opzet gevormd hebben, met het oog op *behagelijk.* Het strijdt althans met ons taaleigen, achter den naam eener stad den uitgang *lijk* te voegen: wij bezigen alsdan *sch.*

Hagel-stoot. Hagelbui, hagelslag. Huygens, Korenbl. I. 448.

Die my ter Wereld heeft gevordert en geteelt
Heeft aen deselve Ploegh syn' vingeren vereelt,
En menig' *hagel-stoot*, en menig' middagh-kommer
Beslapen buyten dack, bearbeydt buyten lommer.

Haghen. Omtuinen, omschutten. Will. v. Hild. Ged. bl. 229, vs. 46.

Wat si dan muren ofte *haghen,*
Dat mach dan durich bliven vast
Ende wederstaen alsulken last.

Hayieren. Koesteren, warm houden? Van Vloten, Nederl. Geschiedz. II. 290.

Nopende den Duytschen vorst, die eens was generael,
Case-met-zijn-mieren,
Hy zal ulieden ooc verlaten en bestieren:
't Vat gheeft uut zulcx als 't in heeft;
Want al wildy u een zuypken maken en wel *hayieren*
Hy weet wel dat de coe gheen melck en gheeft;
Dus waert zeer goet dat ghy u al in 't nette schreeft.
Ic zie dat ghy hulpeloos zult sterven in corter daet,
En die u anders segt en is niet weert dat hij leeft.

Wij hebben eenige regels meer dan gewoonlijk uitgeschreven, om het verband beter te doen zien, waarin dat zonderlinge woord hier voorkomt. Het gedicht, waaraan dit gedeelte ontleend is, en dat eene beschrijving van den ellendigen staat van Gent in 1584 bevat, en tevens eene aanmaning, om zich aan den Spanjaard op te geven, is in zulke brabbeltaal gesteld, dat het bijna onmogelijk is elk woord behoorlijk te verklaren. Bedriegen wij ons niet, dan is *hayieren* hier een fransche bastaardvorm van *hayen*, dat in de *Bijdrage* uit Kiliaan is aangeteekend.

Hayten. Verlangen. — Prof. Moltzer, Bibl. v. Midd. Letterk. IX. bl. 343. vs. 343:

Mijn hoge gebod, tmoet sijn gewroken,
Des en can nyemen doen beweerte.
Bi mi moet risen rechts begeerte:
So wel hem diet volcht ende na mi *hayt.*

De Bijdrage teekent het woord wel op, maar brengt er geen voorbeeld van bij.

Haken. 1°. Haken naar, verlangen naar. — Huygens, Korenbl. I. 483:

Maer ô Vrinden,
En beminden,
U te vinden
Haeck ick meest.

Het aantal werkwoorden, die in verschillende tijdperken verschillende regeering gehad hebben, is zeer groot. Binnen kort hoop ik daarvan in een afzonderlijk opstel de noodige bewijzen bij te brengen.

2°. Twisten, krakeelen. — Vlaerd. Reder-berch. (zonder pag.):

Merckt, daermen om 't geloof dus kijft, raest, *haeckt*, als voren,
Onmog'lijk datmen daer Godt eeret na behoren.

Ik durf niet beslissen of *haken* hier een nevenvorm is van *hakken*, dat wij nog in bijna gelijke beteekenis kennen in de uitdrukking *op iemand hakken*, of dat werkelijk *haken* de oorspronkelijke vorm is. Voor het eerste gevoelen zou, m. i. pleiten, dat behalve het genoemde *hakken*, wij ook *hakketeeren*, althans in de spreektaal bezitten, omtrent welk woord ik echter te vergeefs iets naders gezocht heb. De uitdrukking *haken en oogen*, in den zin van *twist*, pleit daarentegen voor de andere meening, zoo althans deze uitdrukking niet in scherts door het volk is gevormd, daar beide deelen zoo volkomen bij elkander passen.

3°. Spitten. — Willem v. Hildeg. Gedichten, bl. 3. vs. 246:

Oec hoe die rike rycheit heeft,
Die hi bruict in gerechtichede,
Ende is sie wel gewonnen mede,
Hy mach God soe wel genaken
Als die tuynen ende *haken*.

De uitgevers teekenen bij dit woord aan: »Waarschijnlijk een Friesche bijvorm van *hakken*. Volgens Weiland is *omhaken* in Noord-Holland (West-Friesland) *den grond omspitten*.

Hakjepak. Gering of gemeen volk. — V. d. Venne, Belacch. Wer. 120:

Over Burgers, over Schippers,
Over Dreegers, Schoyers, Glippers,
Over Ambachtsluy en Boer,
Over *Hakjepak* of Hoer.

Men zie omtrent dit woord Dr. van Helten, *Proeven v. woordverkl.* bl. 57.

Half (*ene met*) *sesse dienen*. Iemand beslapen. — Will. v. Hildeg. Gedichten bl. 179, vs. 59:

Alsoe langhe ghincse ende keerde,
Dat stonde stelen leerde,
Entie broeder *diende hoir mit halfsesse*,
Ende si verstont van sijnre lesse
Tpater noster entie crede,
Soe dattet wide van haren clede
Begonde te vollen in die zyden.

Eene uitdrukking, waarschijnlijk aan den wijzer der klok ontleend.

Halm (een) in dat stroe soecken. Vergeefsche moeite doen. — Prof. Moltzer, Bibl. v. Midd. Lett. II, bl. 66, vs. 1744:

Al heefthi nu den toge verloren,
Ik bem die gone dient stoet soe,
Die *dat halm suect int stroe.*

Halven (van). Van de zijde, van wege. — Prof. Moltzer, Bibl. v. Midd. Letterk. IV en V. bl. 12, vs. 295:

Dat vierde poent waer goet ghenoemt,
Dats dat men wel ontfaet
Dat *van* vrienden *halven* comt,
Ende dat vrienden oec bestaet.

Halve staen. Ter zijde staan, bijstaan. — Van Vloten, Nederl. Geschiedz. I. 388:

Haer hooft, dat is Duc de Alve,
De paus, die *staet* hem *halve;*
Om tlandt berooven onsoet,
Legghen sy listighe laghen.

Dat *halve* oudtijds *zijde, kant* beteekende, is bekend en blijkt behalve uit enkele uitdrukkingen in onze taal, voornamelijk uit het Hoogduitsch.

Halvervoetsch. Kort, snel voorbijgaand. — Huygens, Korenbl. I. 535.

't Is waer, daer gae ick weer verleggen
En spillen sulcken langen deel
Van 's levens *halvervoetsche* deel:
Moght ick, of kond'ick het verwaken,
Wat soud ick maken en niet maken.

Bilderdijk, in zijne *Aanteek. op Huygens* VI. 13, denkt aan »dat deel des levens, dat slechts op een halven voet gaat, en dus een kruk noodig heeft," en verwijst naar Psalm 33 (lees 38) vs. 18. Het kon, volgens hem, ook beteekenen »het leven dat slechts ten halve *op de voeten* staat, en half liggende doorgebracht wordt." Met het oog echter op Psalm 39, waarnaar H. zelf verwijst, meen ik, dat hij op de kortstondigheid des levens doelt, dat, om zoo te zeggen, maar een' halven voet groot is.

Hant (*an*) *nemen.* Beginnen, aanvatten. — Walewein, vs. 241:

Ende spraken alle ghemeenlike:
»Here Walewein, God van hemelrike
Verde jou van lachtre ende van scade
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —
Doe *namen* si ander tale *an hant.*

Hant (*in*) *nemen.* Aanvaarden. — Maerlant, Spieg. Hist. I². 31. 2:

Na Josephat sijn sone Joram
Dat conincrike *in hant nam.*

Hant (*te*) *nemen.* Overwinnen, veroveren. — Maerlant, Spieg. Hist. I⁴. 23. 4:

— — — — Alexander hier na
Eerst int lant van Surien quam,
Ende Damas *te sire hand nam*
Ende Sayette die oude stede.

Hant (*in*) *setten.* Te pand geven, overgeven. — Dr. Verwijs, Bloeml. II. bl. 194, vs. 139:

Men *set* hen voer haer ghelt in *hant*
Coren, beesten, huys, erve oft lant,
Dat deerdendeel beter es oft bet.

Hande (*te*) *gaen.* Naderen, komen. — Willem v. Hildeg. Gedichten, bl. 203, vs. 315:

Twaer een waert van crancken staet,
Die sijn gasten soude verdriven,
Als die nacht *te hande gaet,*
Op dat si bi hem wouden bliven.

Zoo bij denzelfden dichter bl. 231, vs. 161.

Hande (*van*) *slaen.* Afslaan, verwerpen. — Willem v. Hildeg. Gedichten bl. 159, vs. 158:

Die Joden waren zeer in roer
Om sijn woort te destrueren
Ende *van hande* te *slaen* en scheren,
Dat hem te doene veel ontfacht.

Hande (*te*) *tien.* Zich overgeven aan. — Willem v. Hild. Gedichten, bl. 115, vs. 135:

Waer een man van haven rijc,
Ende haddi dan twee scone kinder,
Ende hem dan teen een deel te hinder,
Dattet wiltheit *toghe te hande*
Ende wanderde verre buten lande.

Hande (van) wijcken. De wijk nemen. — Will. v. Hildeg. Gedichten, bl. 172 vs. 76:

Ghiericheit dat hof besat,
Die dreef vrou Eren daer te bande,
Datse *wijcken* most *van hande*
Op een camerkijn allien.

Handen. Wreken. — Walewein, vs. 8547:

Walewein sweech ende reet vort;
Hi was so hovesc, so goedertiere,
Dat hi ne wilde in ghere maniere
Dat *handen* als menich soude doen.

In het *Gloss.* op *der Lek. Spiegh.* meende Prof. De Vries dat in bovenstaande regels een voorbeeld voorkomt van het simplex *handen,* welks frequentatief *handelen* nog in ruim gebruik is. De heer Oudemans in zijne nalezing op des heeren De Jager's *Werkw. v. herh. en dur.* (*Taalgids* II. 49 vlg.) volgde den hoogleeraar in dit gevoelen, (en schijnt blijkens het art. in de *Bijdrage* bij zijne meening te volharden) waarmede echter Dr. De Jager zich niet kon vereenigen, die het bloot als geaspireerde vorm van het bekende *anden* beschouwde (*Taalg.* II. 167). Het verband van den zin laat beide opvattingen toe, hoewel die van *wreken*, o. i. toch beter past. Zoolang nu dit *handen* als simplex niet door meer voorbeelden gesteund wordt, achten wij de opvatting van Dr. De Jager de ware te zijn.

Handen (van) dreghen. Afvoeren, doen verdwalen. — Willem v. Hildeg. Gedichten, bl. 239, vs. 22:

Ende (ick) nyet en ghinc in felre lage
Of buten pade in vreemden weghen,
Die *van handen* mochten *dreghen*
Besiden van der rechter straten.

Handen (de) houden. De hand drukken, de hand geven. — Bredero, Sp. Brab. vs. 1626:

En hy, den onbelaefden esel, en heeften noyt verneert,
Dat hy *mijn handen hiel*, en hebben voorghecomen,
Dat ick mijn bonnet niet heel hadt afghenomen.

Handt-gemeen. Gemeenschappelijk, vereenigd. — Huygens, Korenbl. I. 443:

Dry zielen, drymael dry, en noch dry drymael waerdigh,
Die 't wijs en 't aengenaem, die 't letter-rijck en 't aerdigh
Te trouwen hebt gebracht, en selver *handt-gemeen*
U dryen hebt verwant met all' en yedereen.

Handhaven. Ondersteunen. — Brandt, Leven v. Vondel (uitg. Ned. Klass.) bl. 18:

die (d'Oude Kamer) . . . . van de treftelyksten der stadt en de grootste verstanden werdt gehanteert en *gehandthaaft.*

In denzelfden zin bij Hooft, *Nederl. Hist.* bl. 241.

Hand-meid. Dienares. — Huygens, Korenbl. I. 330 :

Daer is een Niet-met-all, dat noodigh werdt gepresen,
Om dat het noodigh is, en noodigh moet het wesen,
Om dat het God beval te wesen dat het is;
Dat noodigh is 't çieraet van 't schepsel, en, gewiss,
Gods *hand-meid* voeght al om het Goed en 't Cierlick t'samen.

Het woord, als benaming der natuur, komt hier in edeler beteekenis voor dan waarin het Engelsch hetzelfde woord bezigt.

Handtschut. Schoten uit een handgeweer. — Dr. Verwijs, Epis. uit Hooft's Ned. Hist. bl. 72.

— en een deel der Geuzen in de boomgaarden onder de stadt, die hen met *handschut* begroetten.

Handtvesten. Bevestigen, steunen. — Coornhert, Werken, dl. I. fol. 552 v.

die (de koning van Frankrijk) sal immers lichtelijck den Ghereformeerden hier in 't accoort daervan te maken staende toelaten, ende volghens 't selve henlieden daer inne *hantvesten.*

In gelijke beteekenis komt het ook voor dl. II fol. 86 v°.

Hanghen. Ophangen om te rooken. — Willem v. Hildeg. Gedichten, bl. 99 vs. 123:

Jeghens den winter doetmen in huus,
Ook *hanct*men menighen harinc;

Turf, hout ende ander dinck
Doetmen in tieghens die coude.

Hapen. Haken, trachten. — Willem v. Hildeg. Gedichten, bl 224, vs. 58;

Ende alden genen die daerna *haken*
Hier in duisternis te leven,
Die worden tsijnre proy ghegheven.

Waar de tekst *haken* heeft, daar heeft de var. *hapen*, dat eene misstelling kan zijn, maar dat zich als wisselvorm van *happen* zeer goed laat verstaan. Eene assonance als *smaken* en *hapen* is in middeleeuwsche werken niet vreemd.

Haaperinge. Moeilijkheid, zwarigheid. — Brandt, Leven v. Vond. bl. 58:

Men vreesde voor *haaperinge,* en vondt geraaden dat klinkdicht uit al de gedrukte bladen te snijden.

In gelijken zin in hetzelfde werkje, bl. 44.

Haerigh. Twistziek, wrevelig. — Huygens, Korenbl. I. 203:

Noch ontstuym, noch honds, noch *haerigh*
Maer gemoedigt, maer eenparigh,
Maer eenparigh, Sterr', als ghy.

Het woord zal zeker wel afgeleid zijn van *haar*, samentrekking van *hader*, dat ook bij Huygens voorkomt en in de *Bijdrage* is opgenomen.

Haatlijkheit. Hatelijke, schandelijke daad. — Dr. Verwijs, Episodes uit Hooft's Ned. Hist. bl. 86:

Een gevangen doodtslaagher, daar toe aangezocht, weygherde zijnen hals met die *haatlijkheit* te winnen, antwoordende liever te willen sterven, dan dat zijn' moeder een' beul hadde ter wereldt gebraght.

Hateling. Hater. — Ant. v. d. Goes, Gedichten, (uitg. Bild.) II. 51:

Die zulke deugden uit laet schijnen,
Wijkt geenen Staetsheer der Sabijnen,
Noch Roomschen helt, die met de hant,
Zelf van zijn felste *hatelingen*,
Gehaalt wiert van het eenzaam lant,
Om Rijken met zijn' staf te dwingen.

Hatije. Nijdigheid. — Prof. Moltzer. Bibl. v. Midd. Lett. IX, bl. 333, vs. 114:

Soe uterlic sere eest mi spitende,
Dat ic mi selven ga al verbitende,
Uut rechter *hatijen* etic mijn hande
Van ongenuechten.

De *Bijdrage* heeft het woord in den zin van *haat, haatdragendheid*, die zeer nauw aan bovenstaande beteekenis grenst.

Hebben. Dunken. — Walewein, vs. 5284:

Ghi hebt mi brocht in meswinde
Ende ghi sijt in eens vos huut
Ghecleet ende hebt menschen luut!
Oft ware een man also hebdi sprake,
Dit hevet mi ene vremde sake
Als ict horde: hoe macht wesen?

Hebben (doot). Vermoorden, verslaan. — Walewein, vs. 10683:

Het hebben hondert hersenmere
Becocht al nu op dat plein.
Ne hadde hem niet der Walewein
Benomen, hi *hadse* alle *doot*,
Die van binnen, clene ende groot.

Als mijn gevoel mij niet misleidt, hebben wij bij *doot* niet aan het partic. pass. met weglating van het augment *ge*, maar aan het substant. te denken en de uitdrukking *dood hebben* als elliptisch op te vatten. Dat onze ouden niet afkeerig waren deze figuur te gebruiken, zie men bij Prof. De Vries in zijn' *Brief aan Dr. W. J. A. Jonckbloet*, bl. 20 vlg.

Heden (van) eer. Geleden, van te voren. — Prof. Moltzer, Bibl. v. Midd. Lett. II. bl. 70. vs. 1859:

»Here," seit si; »ic hebbe uwen vrede
Lange *van heden eer* ontseit,
Ic wille u doen ene hovescheit."

Heden-puijck. Puik der hedendaagsche pronkers. — De Brune in een lofgedicht, gepl. voor Huygens' *Cost. Mal en Voorh.* (uitg. van Dr. Verwijs) bl. 7:

Hoe dat dat schoon-soet volck (soo moetens' immers heeten,
Al warens' oock soo swart als d' Arnemuydsche keeten)
Wert van ons *heden-puyck*, als een groot heylichdom,
Gheatgodt en geviert met Godes eygendom.

Heer Nyter. Nijdig volk. — Prof. Moltzer. Biblioth. voor Middeln. Letterk. IV en V. bl. 74, vs. 137:

Mer wie dat die raet eerst stelden,
Datmen mi mit *heeruyter* quelden,
Ende dach ende nacht daer mede verselden,
Die sal ic haten al mijn daghe.

en vs. 154:

Ic wensch dat God al moet scenden,
Al die *heer uiters* bloem ontrenden,
So en vloec ic gheen gueden man.

Dr. Verwijs, de uitgever dezer belangrijke aflevering, meent dat op beide plaatsen *Heer Nyter* moet gelezen worden. Wij verwijzen den belangstellende naar de aanteekening op bl. 129.

Heer sat. — Zoo zat als een heer? — Prof. Moltzer, Bibl. van Middeln. Letterk. IV en V, bl. 71, vs. 72:

Och neve! ic hieu daer in een swat,
Ic scocte ende ic vrat
Al steke vol, al *heer sat*!"

In het *Glossar*. verwijst de uitgever naar de uitdrukking *coesat* ter verklaring van die uit bovenstaande regels.

Heersenloos maken. Vermoorden. — Prof. Moltzer, Bibl. v. Midd. Letterk. IV en V. bl. 49, vs. 8:

Wistijt dat soe jegen u sprake,
Hi soudse seker *heersenloos maken*.

Heerscheydt. Fierheid, gebiedende houding. — Rodenb. Poet. Borstw. bl. 176:

En ander.... quam in dese gewesten, waer hy domineerden, meer door *heerscheyt* en Majesteyt, als door macht ofte vermoghen.

Uit het verband blijkt, dat het woord hier niet den ongunstigen zin heeft, als waarin het in de *Bijdrage* voorkomt.

Heerschen. Beheerschen. — De Schadt-kiste der Philosophen ende Poeten (Mechelen, Hendrik Jaye, 1621) bl. 53:

— hy is alleen een Heere,
Een Coninck groot van macht, die naer volght lof en eere,
Die t' met een vrij gemoet al *heerschet* en gebiedt.

In gelijken activen zin komt het ook voor bl. 69.

Heeten. Heet worden. — Willem v. Hildeg Gedichten, bl. 171, vs. 117:

Men doeter *heeten* noch vercoelen,
Als wy ter werlt hier bevoelen
Anders dan gherechticheit.

Heetharsen. Heethoofd. — Brandt, Leven v. Vondel, bl, 65:

—d'een oft andre *heetharsen* by ontyde de handen aan hem schenden, denkende dat'er niet een haan naa kraajen zoude.

Deze woorden worden, onder meer andere, door Brandt aangehaald uit een' brief, door Hooft aan van Baerle geschreven. In Hooft's *Ned. Hist.*, bl. 858, komt dezelfde schilderachtige uitdrukking ook voor.

Heffen. Trekken, genieten. — Will. v. Hildeg. Gedichten, bl. 63, vs. 67:

Condic dit selve wel versinnen,
Soe waendic noch die lieve winnen,
Die mi te vaste sit bemuert,
Dat ic dicwijl heb besuert,
Nochtan ics nye bate en *hief.*

Hecht. Stevig, sterk. — Huygens, Cluys Werck, vs. 240:

— ontrent een achtendeel
Van 't gheen sess *hechte* lien vereischen door haer' keel.
Die dat in dryen deelt, en hoeft geen onderrechten
Van 't meer of mindere gewicht van mijn gerechten.

Hey. Woestijn. — De Groot, Bewijs v. d. war. godsd. (1652) bl. 139:

Soo twintighmael twee jaren hebt ghy goedt
Haer op de *hey* gestadigh onderhouden.

Heyden (ter) gaen. Een vroolijk leven leiden. — Dr. Verwijs, Bloeml. III. bl. 92, vs. 231:

— mer doe die tijt gheboot
Dat ic mede *ter heyden ghinc*,
Doe dede ic als een jonghelinc.

Heylheydt. Heiligheid. — Rodenburgh, Poet. Borstweer, bl. 150:

Uw' kinderen sturven Godtzalichlijck, wat volmaeckter *heylheydt* zoudt ghy kunnen wenschen oft begheeren?

En uit denzelfden auteur, bl. 227 (een voorbeeld in poëzie):

Doch wyzelijck bestuurt na *heylheyt* u begin,
Op dat het misverstant u niet dryft van de pin.

Heyligen. Zuiveren, schoonmaken. — Die Cronycke v. Holl. Zeel. en Vriesl. (Dordr. P. Verhaghen, 1591) fol. 50 versob:

— de forestmeesters van dē Franssen Coningen aldaer geset, die de wegen vrijden en *heylichden* van roovers, dieven en moordenaers.

Heynde. Nabij. — Willem v. Hildeg. Gedichten, bl. 198, vs. 40:

Daer om zwijcht menich van den eynde,
Want hijt comen siet soe *heynde*,
Op dat hem God wil ghehenghen,
Dat hijt mit eren mach volbrenghen.

Zoo alleen staande zonder *verre* acht ik de uitdrukking vreemd genoeg om te worden opgenomen. In de *Leeuwendalers*, vs. 1785' komt het in vereeniging met *ontrent* voor.

Heynder. Dichter. — Dr. Verwijs' Episodes uit Hooft's Ned. Hist., bl. 18:

Als hy nu zijnen wegh, oover Naamen, naa Brabandt nam, zoo gingen hem veele Heeren en Eedelen, zommighe *heinder*, zommighe *veerder*, bejeeghenen.

Evenzoo bl. 106 van 't zelfde werk.

Heinste. Dichtste. — Hooft. Tac. H. 421, 13:

Het *heinste* en heftighste quam door de veiligplaats aangestreeft.

Helpen. Opknappen, repareeren. — Huygens, Korenbl. I. 673:

Die de Rent van 't huysken treckt,
Magh 't doen *helpen* daer het leckt.

Helpen (*om iets*). Van iets berooven. — Dr. Verwijs, Epis. uit Hooft's Ned. Hist., bl. 1:

Hoofden der regeeringe verdreeven. Vorsten *om land en luiden geholpen.* Evenzoo Ned. Hist. 259, 40.

Helps ghebeente. Elpenbeen. — Reis v. St. Brandaen, vs. 1766;

Ghimmen was daer so vele,
Met dierbaren ghesteenten
Gheset in *helps ghebeenten.*

Henen doorkomen. Doorkomen, doorheenkomen. — Stat.-Overz. Exod. XV, 16:

Tot dat u volck, Heere, *henen door kome*, tot dat dit volck *henen door. kome*, dat ghy verworven hebt.

Henen inkomen. Inkomen, binnenkomen. — Stat. overz. Deut. IX. 5: Niet om uwe gerechticheyt, noch om de oprechticheyt uwes herten *koomt* ghij *henen in,* om haer lant te erven.

Henen hissen. Verjagen, verdrijven. — Der Lek. Spieghel, b. II. c. LII. vs. 5:

Eermen die messe ane slaet,
Als ghi wel siet ende verstaet,
Maectmen dwijwater om docsoen
Dattet daghelijcs zonden can afdoen
Ende die quade gheeste *henen hissen.*

Henesetten (*hem*). Zich begeven. — Maerl. Spieg. Hist. I[4]. 33 vs. 21:

Nu *setti hem henen* metter vaert
Ten porten van Caspien waert.

Henevaert. Vertrek, opvaart. — Maerl. Spieg. Hist. I[1] bl. III, vs. 59:

Onser Vrouwen *henevaert*
Vanden live te hemele waert.

Henevaert (*die langhe*). De dood. — Will. v. Hildeg. Gedichten. bl. 43, vs. 36:

Twaer veel nutter hier int leven
Ghebiecht ende wat verclaert,
Wanttie *langhe henevaert*
En moghen wy letten noch ontvlien.

Herkennis. Terugkeer van het bewustzijn. — Brandt, Leven v. Vondel, bl. 86:

De beide hooftcieraaden, hier by een gevoeght, by de Latynen peripetia en agnitio, of staatsverandering en *herkennis,* genoemt, baarden hier hunne kracht met een maghtige beweegenisse.

Herkoomen. Ontspruiten, voortkomen. — Dr. Verwijs, Epis. uit Hooft's Nederl. Hist. bl. 59:

De Koning, niettemin, en 't hof, bedreeven 'er grooter rouw om, dan uit geveinstheit scheen te kunnen *herkoomen.*

Hermite liggen. Als kluizenaar leven. — Prof. Moltzer, Bibl. v. Middeln. Letterk. II. bl. 22, vs. 541:

Want dies es leden menichgen dach,
Dat ic der wapinen niene plach;

Want ic hebbe lange *hermite gelegen;*
Nu willic der wapenen plegen.

Hermonteren. Weder te paard doen stijgen, vooral nadat iemand afgeworpen is. — Prof. Moltzer. Bibl, v. Midd. Letterk. II. bl. 31 vs. 774 en 777:

Betis quam daer toegereden,
Verbolgen ende met haesticheden,
Ende sloech in die meeste porse,
Ende stac enen vanden orse,
Ende dore den lichame een gelachte,
Ende *hermonteerden* daer met crachten
Sinen brueder Gadifere;
Ende Claerwijs, die grote here,
Was *hermontert* van den sinen.

Herten (met). Hartelijk, van harte. – Prof. Moltzer, Bibl. v. Midd. Letterk. II. bl. 27. vs. 661:

Doe loech *met herten* die vieliart,
Ende set met haesten op sijn part,
Ende oec alle dandre mede,
Sonder die hoeden die stede,

(*Wordt vervolgd.*) A. M. MOLENAAR.

Kliekje, lesje. (XXIII, bl. 101). Kliek in de beteekenis van rest van 't eten is ook in Zeeuwsch Vlaanderen algemeen bekend. Ook Weiland heeft het in zijn Nederduitsch taalkundig woordenboek opgenomen en teekent er bij aan, dat *ein klicks* in het Neders. een weinigje, dat overgeschoten is, beteekent. Het komt dan — zegt hij vervolgens — zonder twijfel van *klicken*, dat in het Hoogd. van den klank gevormd is, en aanduidt een taai lichaam in kleine stukken smijten. Lesje hoort men in Zeeuwsch Vlaanderen niet zoo bepaaldelijk in de beteekenis van rest van 't eten gebruiken, maar is 't algemeen voor elk overschotje of restje van iets.

Het woord zal wel gevormd zijn van *laatst.* Dit woord toch luidt in sommige streken *lest*, dat staat voor *letst* en voorkomt in de spreekwijze: *lest heugt best* en in: *lestmaals*, *ten lesten*, *ten langen lesten.* Zoo hoort men hier ook in de platte volkstaal niet zelden: *hier hebt gij het leste* (het *laatste*) voor *hier hebt gij de rest*,

het overschot. Van dit *lest* nu zal men het verkleinw. *lestje* gevormd hebben, waaruit de *t* is weggevallen, zoodat *lesje* ontstond.

J. M. V. S.

Wentelteef, (XX, bl. 312; XXIII, bl, 153). Wat men in Friesland *hondsfotjes* of *hontsfotsjes*, *hûnsfotsjes* en elders *wentelteefjes* noemt, draagt te Dordrecht den naam van *draaireuen.* Hoe komen aan dat gebak die hondenamen? (*Reu* is de hollandsche naam voor rekel, mannelijke hond; teef = vrouwelijke hond.)

JOHN CHURL.

[Het komt ons voor, dat het dordsche woord uit *wentelteef* ontstaan is. Het is niets meer dan eene woordspeling, eene aardigheid: althans hij die het bedacht heeft, zal het daarvoor gehouden hebben.]

Wentelteef. Ik berust in de geleerde verklaring hierover gegeven, doch ik heb nimmer zooveel omhaal voor mij zelven daarover noodig geacht. Niets is toch eenvoudiger, dan dat de beschuitbol bij den bakker eens gebakken zijnde, alsdan op zijn plat wordt doorgesneden, en ons de zoogenaamde platte beschuit oplevert. Om te smullen wordt in de keuken alleen de onderkorst in eieren en boter gewenteld en daarna gebakken; nu is het natuurlijk, dat die gewentelde beschuit de teef van de beschuitbol is, want de bovenkorst, de reu, wordt daartoe nooit gebruikt; was dat zoo, dan zou ze wentelreu genaamd zijn. Dat men aan een stuk brood even zoo toebereid dien naam geeft, is alleen eene navolging van minder allooi.

U. C. KRAMM.

Boeren-paltrok. (XXIII, bl. 31.) In sommige woordenboeken vindt men nog het verouderde woord *paltrok,* met de verklaring, dat vroeger met dien naam zekere soort van molen werd aangeduid.

Vermoedelijk zal er ten jare 1672, bij de roemrijke verdediging van Aardenburg, even buiten- of op eenigen afstand van de stad zulk een paltrok-molen geweest zijn, waarin, of waarbij in dat jaar wacht tegen den vijand gehouden werd. Dat in de gemelde ordonnantie de *boeren-paltrok* genoemd wordt, dit doet al verder vermoeden dat digter bij- of welligt in de stad een gelijksoortige

molen, ten dienste der burgerij, zal geweest zijn, terwijl de eerste wat verder af, meer bepaald voor de boeren of landlieden zal gediend hebben.

Vlissingen. P. FRET.

Boeren paltrok, ofte de besette wacht. *Paltrock, paltrokken*, noemt men molens, vooral zaagmolens, geheel met hout als een mantel of vrouwenrok omkleed. Kan dus door de *boeren paltrock* niet de *kapotjas* worden aangeduid, die vooral »des avonds" wordt aangetrokken? De ordonnantie van 1672 spreekt ook van »*des avonts* naar den *boeren paltrock.*" J. D.

L.

[Vgl. het door den heer Roos aangemerkte op bl. 201.]

De dood en 't sterven in de volkstaal (Vgl. Alg. Reg. I en II.) Aan de reeds vermelde spreekwijzen kunnen nog de volgende toegevoegd worden.

Het leven is er uit.
Het is met hem gebeurd.
Het is zoo laat met hem.
Hij gaat de pijp in.
Zijn paspoort is geteekend.
Hij is balsch [1]) geworden. (Noordholl.)
Hij is bij oom Hein om een praatje.
Hij is met Heintjemaat onder zeil.
Hij is met oom Hein aan de kuiër.
Hij is voor altijd ingepeperd.
Hij heeft het loodje gelegd.
Hij is in den Heere gerust.
Hij is steendood.
Hij is uitgesnoten.
Hij gaat uit kuiten.
Hij gaat loeren in het zuider zonnetje.
Hij heeft er voor gepast.
Hij is om kool te koop.
Hij heeft het vergeten.

[1]) Nestschuw.

Hij gaat de kolk in.
Hij gaf den laatsten snik.
Hij zoekt naar zijn hoofd niet meer.
Hij is voor goed dood.
Hij is op weg naar Bommel.
Hij is den langen slaap ingesluimerd.
Hij is om den noksie. (Noordholl.)
Zijn licht is uitgeblazen.
Zijn hoofd doet hem geen zeer meer.

de Beemster. J. BOUMAN.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Geslachtregister van Lambert Melisz. In de eerstvolgende maand februarij zal het drie honderd jaren geleden zijn, dat Lambert Melisz. bij de nadering der spaansche benden uit zijne woonplaats, Westzaan, vlugtende, zijnen dierbaarsten schat, zijne moeder, op eene slede medevoerde en na een langen en gevaarlijken togt in den barren winter te Hoorn in veiligheid bragt. Hij is daar blijven wonen en vele familiën, zoo daar als elders gevestigd, stammen van hem af. De predikant Wijnand van Nieuwstad te Rotterdam, bezat een geslachtregister, hetwelk later het eigendom is geworden van zijnen zoon, die na den dood zijner ouders zich te Amersfoord gevestigd heeft en aldaar is overleden.

Dit handschrift is een vijftigtal jaren geleden afgeschreven en aangevuld door den heer jhr. P. Opperdoes Alewijn te Hoorn, zelf afstammeling van Lambert Melisz. De heer Alewijn heeft ons met de meeste welwillendheid zijn afschrift ten gebruike afgestaan. Wij twijfelen niet of de mededeeling van deze geslachtlijst, die over de verwantschap van een aantal bekende familiën licht verspreidt, zal aan vele lezers van den Navorscher aangenaam zijn.

BESTUUR.

Lambert Melis tr. Trijntje Cornelis Soop. Kinderen:
I. Melis. II. Aagt. III. Marij. IV. Trijn. V. Hilgond. VI. Cornelis.

I.

Melis Lamberts, geb. 1574 † 3 feb. 1652, tr. Trijn Jans Wijnkoop, geb. 1577, † 12 nov. 1649. Eene dochter:

Neeltje Melis tr. Jan Maartensz. Groot geb. Schiedam 11 ap. 1608. Kinderen A. Neeltje. B. Trijntje. C. Jan D. Sijtje.

A.

Neeltje Jansd. Groot, tr. Claas Jacobs Groot.

B.

Trijntje Jansd. Groot, tr. Dirk Pietersz. Ben. Kinderen:
1. Trijntje B. tr. Sijbrand Andriesz. Schagen. Kind. N.
2. Aafje B. tr. Wormbout van Hogen. Kinderen:
   a. Trijntje v. H. tr. Jan Baptist Petit.
   b. Joan v. H. tr. Marijtje v. d. Meersch. Kinderen:
      aa. Wormbout v. H.
      bb. Haesje v. H. tr. 5 oct. 1710 mr. Carel Joan Spiering † 20 nov. 1577. Kind:
         aaa. Christina † 1765. tr. met Pieter Opperdoes. Zie: III. C. 2. c. l. aa.
      cc. Alida v, H.
   c. Pieter v. H. tr. Cornelia v. d. Vorm, wed. Jacob Reeps. Kinderen:
      aa. Anna v. H., geb. 26 ap. 1715 † 8 jul. 1782, tr. Ruurhof. Kinderen:
         aaa. Jan. † 26 dec. 1781, tr. Grietje Cagias. Kind: Jan R. geb. 22 mei 1767 † 1792, tr. Saartje Langedijk.
         bbb. Cornelia R. † dec. 1772.
      bb. Dirk Ben v. H. geb. 22 dec. 1719.
      cc, Wormbout v. H. ged. 31 mt. 1717 † 19 nov. 1780, tr. Elisabeth Groot, † 10 Juny 1782. Kinderen:
         aaa. Pieter v. H. tr. 4 oct. 1778 Marijtje Imes. Kinderen: 1 Elizabeth geb. 22 mei 1778 tr. Molegraaf. 2. Johanna. 3. Cornelia, geb. 21 dec. 1780 † 11 julij 1829, tr. Nicolaas Verloren. 4. Wormbout geb. oct. 1793.
         bbb. Outger v. H. tr. 23 mt. 1778 Grietje Stoel. Kind.: 1, Wormbout geb. 11 junij 1779. 2. Arentje geb. 10 dec. 1780, tr. Jan de Jongh bij wien Jannetje, Gerrit en Margaretha. 3 Joan, geb. 3. feb. 1783 4. Elisabeth ged. 8 jan. 1786. 5 Cornel. Johanna, geb. 1798.
      dd. Eva van H. tr. 1 Jan Crok Albertsz. 2, in 1782, Gerrit Sant. Kind.: 1. Albert Cr. 2. Cornelia Cr. tr. 29 feb. 1684 Gijsbert Vlasman. 3. N. 8. Pieter Cr. 5. Dionysia Cr. ged. 6 sept. 1757, tr. 1791 David Bosselaar, van wie Catharina Petronella geb. 2 ap. 1796, N. en N.
3. Mr. Jan. Dirksz. B., tr. Ludewina Suchtelen. Kind: Aafje, N. en N.
4. Neeltje B., tr. 1°. Paulus de Jong, 2°. Pieter Vlissingen. Kind: Pieter V.
5. Jacob Dirksz. B.
6. Elisabeth B. tr. mr. Antonie Over'twater. Kind.:

a. Catharina O. † 11 nov. 1758.

b. Margaretha O. ged. 17 julij 1706, tr. Jan Verboom † 1 nov. 1758. Kind.:

aa. Mattheus Over'twater V. tr. Trijntje Mieden.

bb. Elisabeth. V. tr. Pieter Bakker. Van deze, 1765—84, 16 levende kinderen, waarvan in 1785 nog leefden, 1. Matthijs Verboom B. geb. 10 oct. 1768. 2. Pieter Over'twater B. geb. 17 nov. 1769. 3. Margaretha Over'twater B. geb. 30 nov. 1773, tr. 1792 Daniel Luyken Jansz' 4. Lucia B. geb. 24 oct. 1776. 5. Catharina Alida B., geb. 10 dec. 1777. 6. Jan B. geb. 18 mei 1799. 7. Adrianus B. geb. 18 sept. 1784.

c. Dr. Pieter O. ged. 14 oct. 1710, tr. Hester Cath. Beverwijk, wed. Ad. Theding van Berkhout.

C.

Jan Jansz. Groot, tr. Sijtje Pietersd. Beets. Kind.:

1. Pieter. 2. Geertje. 3 Jan.

D.

Sijtje Jans Groot, tr. mr. Olphert de Vrij. Kind.:

1. Jan. de V. tr. 1°. Eva Kramers. 2°. Stijntje Jans.
2. Melis de V. tr. Lijsbeth Jacobs.
3. Maarten de V. tr. Trijntje Abrahams.
4. Jacob de V. tr. Aaltje Andries Nieuwstad. Kinderen:

a. Sijtje de V. tr. Jacob Bourgonje.

b. Annetje de V.

c. Marijtje de V. tr. Matthijs Groot. Kinderen:

aa. Jacob. tr. 1°. Brigitta Antonetta Schagen, 30 mei 1757 Kind. Maria Gr. tr. Herman Verloren. 2°. Joh. Elisab. de Jonge, Kind. Matthijs Gr.

bb. Mr. Nicolaas Gr. † 4 oct. 1785, tr. Wilhelma. Cath. Carbasius. Kind.:

aaa. Wilhelma. Gr. † 25 nov. 1793, tr. Anthony Cromhout. Kind.: 1. Sara † 28 ap. 1789. 2. Wilhelma. Cath. † 9 oct. 1778.

bbb. Matthijs Gr. † 5 sept. 1756.

cc. Vrouwtje Gr.

dd. Jan Gr. † 10 jan. 1778. tr. Wijnanda Mooyaart. Kind.:

aaa. Anna Gr. ged. 28 nov. 1754, tr. Dirk Jongemaats ged. 3 mt. 1758 Kind.: 1. Cornelis 2. Catharina. 3. Wijnanda Maria. 4. Jan. 5 Reynier.

bbb. Matthijs Gr. tr. 1781 Grietje Spoelder. Kinderen 1. Jan, geb. 1784. 2. Wessel. 3. Wijnanda Maria, tr. Jacob van Beek, van wie Maria v. B. 4. Nicolaas. 5. Matthijs. 6. Maria.

ccc. Willebord Gr. geb. 22 aug. 1759, tr. 1781 Maria Bruinier. Kind.: 1. Jan. 2. Willebord.

ddd. Gijsberta Geertr. Gr. tr. Adrianus de Bruijn. Kind : 1. Adrianus de Br. geb. 1804. 2. Wijnand Leonard Moyart de B. geb. 29 aug. 1809.

eee. Jacob de Vrij Gr. geb. 19 julij 1763 † 1786.

fff. Nanne Gr. ged. 17 feb. 1765.

ggg. Maria Gr

ee. Alida Gr. tr. dr. Cornelis Koper † dec. 1772.

aaa. Matthijs K. geb. 14 feb. 1758. tr. Lidewida Verloren. Kind.: 1. Alida K. geb 1791, tr. Cornelis Weel 2. Ludovica K. tr. Hendrik Ferdinand Benier.

II.

Margr. Lamberts, tr. Hans Floquet.

III.

Marij Lamberts † 13 jan. 1611, tr. Reijndert Pietersz. Opperdoes † 1 mt. 1618. Kind.: A. Lijsbeth. B. Grietje. C Pieter. D. Lambert. E. Thijs. F. Geert. G. Trijn.

A.

Lijsbeth Reijndertsd. Opperdoes, tr. Elbert Langewagen.

1. Reynier L. tr. Lijsbeth. Corn. Schellinkhout. Kind.:
   a. Lijsbeth L.
   b. Cornelis L. tr. Trijntje de Vrij. Kind: Lijsbeth.
   c. Marijtje L. tr. Harke de Lange.
   d. Elbert L. tr. Elbrig Floris. Kind.: a. Reynier. b. Dirk.
   e. Aagje L. tr. Adriaan Corn. Swart.
   f. Grietje L. tr. Elbert Will. Beukelman. Kind.:
      aa. Reynier B. tr. Aagje Suurland. Kind.: 1. Grietje. 2. N.
      bb. Willem B. tr. N. Kind: Aagje.
      cc. Ds. N. B.
   g. Dirk.
   h. Geertruyd L. tr. Fijke Rijp.
2. Marijtje L. tr. Willem Jansz. Beukelman Kind. 1. Pieter B. 2. Welmoet B. tr. Jan van der Meulen. 3. Egbert B.

B.

Grietje Reyndertsd. Opperdoes, tr. Jacob van Schagen.

C.

Pieter Reyndertsz. Opperdoes, † 26 julij 1668, tr. Antje Jans. Kind.;

1. Reynder † 1689, tr. Aafje Teunis Cos † 1696.
   a. Theunis O. geb. 11 mt. 1653, tr. Grietje Melis. Kind. Antonij O. † 1711.
   b. Haasje of Marijtje O. tr. A. Salm?
   c. Annetje O. geb. 10 jan. 1658 † 10 mei 1723 tr. 15 mt 1678 dr. Simon Jongemaats geb. 1653 † 5 junij 1705.
      1. Marijtje J. geb. 12 mei 1619 † 24 julij 1679.
      2. Maria J. geb. 11 feb. 1684 tr. Wijnand van Nieuwstadt. Kind.:
         aa. Wijnand v. N.
         bb. Cornelia v. N. tr. mr. Herman Aukema.
            1. Giliana Corn^a^. A.
            2. Wijnand A. tr. Maria Cath^a^. van Nimwegen. Kinderen: Cornelia Johanna A., Dirk A., Joh^a^. Corn^a^. A., Maria Wijnanda A., Johanna A.

cc. Simon v. N. tr. 1°. Pompeja van Akerlaken, 2°. Joh^a^. Crist^a^. Bost.

1. Maria v. N. tr. Wijnand van Nieuwstadt.
2. Catha. Joha. v. N. tr. Abraham van Stralen. Kind.: Jan v. S. tr. N. Swarthoff, Joha. Catha. v. S., Simon v. S. tr. N. Pauw, Alida Nisetta v. S. tr. Pieter v. Akerlaken, Henrietta Clasina v. S. tr. N. Groothuys.
3. Maria v. N. tr. mr. Pieter Opperdoes.

aaa. Margaretha Christa. O. tr. mr. Fredrick Alewijn. Kind.: 1. Jonkh. Pieter Opperdoes A. geb. 21 ap. 1800, tr. 30 mei 1830 Corna. Eva Wilha. Snouck van Loosen, geb. 22 ap. 1801 † 31 oct. 1852, 2. Barbara Maria Henra. A. geb. 7 jan. 1802, tr. 1828 dr. C. A. Abbing, 3. Maria Joha. Catha. A. geb. 2 jan. 1803, 4. Brechtje Agatha A. geb. 11 aug. 1804 † 1856, 5. Willem A. geb. 1811 † jan. 1860, 6. Joha. Catha. A. geb. 1813 tr. Pedro Francisc. Const. Druyvesteyn, 7. Henrietta Susa. A. geb. dec. 1814, 8 Dirk Margaretus, geb. dec. 1816.

bbb. Simon O.

dd. Wijnand V. N. tr. Elis. Bost. Kind. 1. Maria Wijna. v. N. tr. Hendrik van Goudoever, 2. Jan v. N. 3. Wijnand v. N. tr. Eva Verloren, van wie Wijnand v. N. 4. Catha. Elis. v. N. tr. mr. Dirk Gallis.

ee. Anna v. N.

3. Jan J. geb. 7 mt. 1685 † 27 feb. 1711 tr. Hester Molenwerf.

4. Dr. Reynier Opperdoes J. geb. 13 oct. 1692 tr, Eva Verschuer.

aa. Simon Reynier J.

bb. Jacoba J. tr. Nicolaas Aldendag.

cc. Arnout J. tr. Catha. de Lille. Kind: Reynier J.

dd. Anna J.

ee. Reynier J. tr. Trijntje Ham.

1. Reynier J. ged. 26 mei 1760, tr. Neeltje Vlasblom. Kind: Jan J.
2. Eva J. geb. 7 sept. 1756.
3. Dirk J. ged. 3 feb. 1758, tr. 1°. Anna Koper, 2°. Anna Groot. Kind. Zie I. D. 4. *dd. aaa.*

ff. Jan J.

gg. Albert Simon J.

5. Hillegonda J. geb. 13 feb. 1694. † 20 aug. 1759. tr. 18 jan. 1713 Pieter Bruno Verschuer geb. 10 dec. 1690. † 30 nov. 1753.

aa. Anna Petronella V. gb. 20 mei 1720. tr. François Hageman.

bb. Arnout Simon V. geb. 15 mei 1723. tr. 2 sept. 1755 Maria l' Epie. geb. 16 ap. 1726.

1. Willem Diderik V. gb. 4 ap. 1759. † 1839. tr. 10 nov. 1782 Catha. Eva Appelman geb. 9 feb. 1756. † 1844
2. Marga. Catha. V. geb. 30 jan. 1761 tr. N. Rensman.

cc. Simon Reynier V. geb. 18 aug. 1724. † 8 jan. 1768.

dd. Jan V. geb. 23 nov. 1728. † 22 nov. 1781 tr. Marijtje Schouten.

ee. Jacob V. gb. 11 nov. 1732.
ff. Maria V. gb. 10 mei 1735. † 20 jul. 1777.
gg. Anna Clara.
6. Petrus J. geb. 13 nov. 1695. † 20 ap. 1719.
7. Eva J. gb. 19 junij 1697. tr. Georgius Erhard. Kind. a. Joh^a^. Theod^a^. E. tr. Cornelis Ment. b. Anna E. tr. J. Klinkhamer, wier zoon Pieter K. c. Petrus. d. Caatje.
d. Pieter O. gb. 23 jan. 1662.
e. Haasje O. gb. 27 oct. 1666.
f. Pieter O. gb. 5 nov. 1674.
2. Claas O. tr. Jaapje Simon Hoogecoupel.
a. Simon O.
b. Grietje O.
c. Dr. Pieter O. † 1703. tr. Magdelena Ment.
1. Mr. Nicolaas O. tr. Margaretha Hinlopen. † 5 aug. 1784.
aa. Mr. Pieter † 1803. tr. 1o. Jo. Christina Spiering. † 25 mt. 1762. Kind. Christina O. geb. 25 nov. 1762. † 20 oct. 1778. 2o. Maria v. Nieuwstadt Zie III. C. 3. *cc.* 3.
bb. Reynir O. gb. 12 aug. 1736. † 14 nov. 1767.
3. Cornelis O.
4. Jan O.
5. Annetje O. † 23 mei 1684. tr. Cornelis Gerrit Avenhorn.
a. Mr. Pieter A. gb. 1670. † 19 jul. 1742. tr. 22 nov. 1693 Hillegonda Koning. gb. 9 feb. 1668. † 13 jan. 1733.
1. Marg~a~. A. tr. mr. Corn. Christoffel van Akerlaken.
aa. Jan v. A. tr. Mar. Marg. Elis. van Akerlaken.
1. Chr. Corn. Christoffel v. A. gb. 1741 † 1790 tr. Aagje Verloren gb. 10 julij 1744 † 18 oct. 1808.
aaa. Mar. Marg. Elis. v. A. tr. Jacob Corn. van de Blocquery .kind. 1. Jac^a^. Mar. v. d. B. tr. Mr. Gerard Lod. Carbasius. 2. Jan Christiaan v. d. B. tr. Corn^a^. Petr. van V. Wickevoort Crommelin. 3. Corn. Christoff. v. d. B. 4. Eva Marg. v. d. B. tr. Piet. Sam. Lamb. van Wickevoort Crommelin 5. Christiaan Jan v d. B.
bbb. Jan v. A. geb. 16 julij 1772.
2. Meyndert v. A.
3. Marg^a^. Elis. v. A. tr. Pieter Jager. Kind. a. Clasina Emerentia Geertr. J. b. Pieter J. c. Joh^a^. Mar. J. d. Mar. Pet^a^. J.
4. Elis. Petron. v. A, ged. 20 dec. 1757.
5. Jan v. A.
6. Pieter v. A.
7. Mar. Joh^a^. v. A. ged. 10 sept. 1761. tr. François Grasstek, van wie a. Thomas G. b. Joan G. c. François G. d. Maria Marg. G. e. Judix G.
8. Petron. Hilleg. v. A. ged. 27 oct. 1763, tr. Cornelis de Feyfer

Kinderen: a. Mr. Jan d. F. ged. 16 ap. 1786. tr. Johanna Gallis. b. Maria Marg. d. F. ged. 18 feb. 1788.

bb. Mr. Pieter v. A. tr. Petron. Brigitta van Foreest.

1. Cornelis v. A. tr. Elisb. Stoel. Kind.: a. Petron. Brig. v. A. 2. Arentje v. A. 3. Marga. v. A. 4. Sara Corna. v. A.

2. Dirk v. A. tr. Truytje Impeta.

aaa. Mr. Pieter v. A. tr. N. v. Stralen Kind.: a. Dirk v. A. b. Catha. Joha. v. A. c. Abraham v. A.

bbb. Joha. Maria v. A. tr. dr. Jac. Sibinga van der Linden.

ccc. Jacob v. A.

ddd. Margaretha v. A.

3. Maria Eva v. A. ged. 28 aug 1757.

cc. Nicolaas Cornelis v. A. tr. Antonia Elis. Schagen.

1. Margaretha v. A. tr. Arent Hartjes.

2. Jan v. A. ged. 25 aug. 1757. tr. Cornelia Verloren. Kind.: a. Nicolaas Corn v. A. b. Elisab. Anton. v. A. tr. Teunis Bast. c. Marg. Joha. v. A. tr. Mr. Jan Pan.

dd. Meindert Christoffel. v. A. tr. Joha. Dodonea Wlrée, van wie Marg v. A. geb. 28 jan. 1757. tr. N. de Vries.

2. Mr. Cornelis A. tr. Brigitta v. Akerlaken.

aa. Mr. Pieter A. tr. Alida Keyzer.

1. Brigitta A.' gb. 16 jan. 1737. † 1780 tr. dr. Petrus Alexander Nahuys gb. 13 jan. 1747 † 6 ap. 1794.

aaa. Geertruy Petron. N. gb. 29 mt 1767. † 1790 tr. Jacob Lidias de Jongheere, van wie Albert Burghard d. J. gb. 1789. † 30 mt. 1825.

2. Johanna A.

3. Hillegonda A.

4. Helena Debora A. tr. Reep Verloren.

aaa. Marga. Corn. V. tr. Jacob Lidias de Jongheere, van wie a. Marga.C orn. d. J. b. Willem Adr. Constant d. J. c. Helena Debora d. J. tr. Johan Fred. van Reede d. Reep d. J. tr. Maria Corn. Fontein Verschuur.

bbb. Mr. Pieter V. tr. Joanna Maria Nahuys.

5. Corn. Brigitta A. ged. 8 ap. 1759. tr. Rudolph Hendrik Nahuys.

D.

Lambert Reyndertsz. Opperdoes. geb. 1599. † 1666. tr. Neeltje Smit van den Oudendijk.

1. Marijtje O. tr. Frans Claasz. Bruijnvis

a. Neeltje. b. Grietje. c. Jan tr. Lijsbeth Jans, van wie 1. Jan. 2. Claas.

2. Geertje O. tr. dr. Matthijs Liselius. Kind. a. Reynier L. tr. 1°. Jannetje Jans. 2°. Isebrandje Isbrands. b. Geertje B. d. Johannes B. tr. Trijntje Vegters Berkhout.

3. Lysabeth O. tr. Willem Claasz. Hellingman.

a. Cornelis H. tr. Lysebeth Bel.

b. Gerrit H. tr. Jannetje Bel.
c. Reynier H. tr. Grietje Velthuys.
1. Reynier H.
2. Neeltje H. tr. Cornelis Olyslager.
aa. Geertje O. tr. Jan Brouwer, van wie Volkert B. tr. Jannetje Blauw.
bb. Gerrit O. tr. Geertje Boendermaker.
3. Lambert H. tr. Annetje Ossenhooft.
aa. Reynier H. tr. Anna Cotte.
1. Lambert H. gb. 29 feb. 1732' tr. Maria Lucia Crap.
aaa. Willem Nicol. Crap H. ged. 28 dec. 1760. tr. Lucia van den Ramhorst, van wie Maria Lucia H.
bbb. Reinier H. ged. 6 nov. 1763.
ccc. Willem Nic. Crap H.
ddd. Johanna H. tr. Jan Hendrik van Wickevoort Crommelin, van wie Corn^a^. Petron. v. W. C.
cee. Maria H. tr. Paulus Gasinjet, van wie 1. Bernardus G. 2. Maria Lucia G.
bb. Cornelis H.
d. Neeltje H. tr. Claas Bel.
e. Marijtje H. tr. Coenraad Franken.
1. Wijntje Franken tr. 1. N. Houtzager. 2. dr. Sebastiaan Centen. Kind. 1. Cornelis H. 2. Maria C. tr. Jan Ketel.
4. Geertje O. tr. Herman Hulleman, van wie dr. Pilgrom H. tr. Stijntje Lakeman.

E.

Thijs Reindertz. Opperdoes.

F.

Geert Reindertsdr. Opperdoes tr. Jacob van der Beeke.
1. Reynier v. d. B. tr. Wijntje Minnes.
a. Willem v. d. B. tr. Johanna van de Graaf.
1. Reynier v. d. B.
2. Weyntje v. d. B. tr. Nanning Kayzer.
aa. Maria K. tr. ds. Adrianus Wolf, van wie Wynanda W. tr. Pieter Pasmooy Molenaar.
bb. Mr. Cornelis K. tr. 1°. Susanna van Hoolwerf. 2°. Maria Spiering.
1. Wynande Corn^a^. K. tr. mr. Nicolaas Carbasius.
aaa. Henrik C. geb. 20 ap. 1751. tr. N. van Hoolwerff, van wie 1. Nicolaas C. tr. 1°. N. Langewagen. 2°. N. van der Heyde. 2. Elisab C. 3. Sus. Jaca. C. 4. Wynanda Corn. C. 5. Maria C.
bbb. Cornelis C. tr. Aagje Houttuijn, van wie 1. Aagje. 2. Claas.
ccc. Susanna C.
ddd. Wilhelmina Lucia C.
2. Agatha Maria K. ged. 27 jan. 1736. tr. mr. Gerbrand de Vicq.

aaa. Maria Elis. de V. tr. 1°. Lucas Merens. 2°. ds. N. van Marken. Kind. 1. ds. Lucas M. tr. Cath^a^. Hugenholts. 2. Jacoba v. M. tr. ds. N. Adriani. 3. Marg. v. M. tr. N. Mees. 4. Agatha v. M. tr. P. M. van Goens. 5. ds. Jacob v. M. tr. Petronella v. Voorthuysen.

bbb. Marg^a^. Agatha d. V.

ccc. Mr François d. V. tr. N. van Foreest.

3. Nanning K.

4. François Ewoud K.

5. Joh^a^. Elis. K.

6. Maria K.

cc Johanna K. tr. 1°. Willebord Mooyaart. 2. Dirk Wolter van Nimwegen Kind. Wynanda Maria M. tr. Jan Groot. Zie I D. 4 c. dd.

2. Neeltje v. d. B. tr. Fredrik Zegersz. van Houten.

a. Dr. Thomas v. H. tr. Neeltje Veer Berkhout.

1. Fredrik v. H.

2. Cornelia v. H. tr. ds. Joachim Witsonius.

aa. Dr. Johannes W.

bb. Susanna W. tr. ds. Benjamin Medenbach.

1. N. Medenbach. tr. dr. Anthony Wakker, van wie Jac. Phil. Medenbach Wakker.

b. Annetje v. H. tr. dr. N. Lense, van wie Anna L. tr. 1°. dr. N. Wormer 2. dr. N. van de Vijver.

G.

Trijn Reyndertsdr. Opperdoes, tr. Pieter Jacobsz. Nopper.

IV.

Trijn Lamberts, tr. Paulus Jacob van Hoorn. Van deze, een zoon, Lambert van Hoorn, tr. Luyduw Pietersdr. Wijnkoop.

1. Paulus Wijnkoop van Hoorn, tr. Jannetje Reyniers Hinlopen.

a. Trijntje Paulusd. Wijnkoop. tr. Jacob Benningbroek, van wie Paulus B.

b. Lysbeth Paulusd. Wijnkoop. tr. Outger Groot.

1. Outger G. † 31 nov. 1755. tr. Johanna Hoogwoud † 10 dec. 1773.

aa. Elisabeth G. tr. Wormbout van Hogen. Z. I. B. 2. c. cc.

bb. Jannetje G. ged. 9 jan. 1720. † 26 aug. 1779 tr. Willem Breebaart.

1. Johanna B. geb. 26 jan. 1752 † 12 ap. 1773. tr. Abraham Best † 3 jan. 1797.

aaa. Jan B. geb. 29 jan. 1774. tr. Anna Jacoba Koning.

1 Abraham B. gb. 14 junij 1798 † 25 aug. 1826. tr. Anna Schuyt gb. 10 sept. 1799, van wie a. Johs. B. gb. 7 jan. 1821. b. Lourens Schuyt B. gb. 25 feb. 1822. c. Elisab. B. gb. 2 feb. 1824. d. Jan. Willem B. gb. 21 oct. 1825.

2. Aafje B. gb. 12 sep. 1758 † 11 sept. 1801 tr. Anthony Schagen, van wie a. Jacoba S. b. Willem S. c. Cornelia S. d. Grietje S.

cc. Outger.
dd. Haasje tr. dr. Johannes Breebaart, van wie N. Breebaart.
ee. Johanna.
ff. Cornelis † 1763.

2. Jan Lambertsz. Wijnkoop, tr. Aafje Jàns.

a. Luyduw W. gb. 5 feb. 1665 tr. 1°. 18 ap. 1693 Claas Coster † 12 sept. 1695. 2°. Pieter Buys.

1. Aafje C. tr. Herman Verloren.

aa. Ds. Nicolaas V. tr. Jacoba Anth. Mar. van Halm.

1. Eva V. tr. Wynand van Nieuwstadt. Z. III. C. c. 3 dd. 3.
2. Ds. Jacobus V. tr. Sara Hart, van wie a. Herm. Adrianus V. b. Jacoba Antha. Clasina V. tr. Jacobus Adr. Bongards. c. Sara Maria V. tr. 1°. Jacob Arkenbout Penninkhoofd. 2°. Johs. Petrus Roemer. d. mr. Nicolaas V.
3. Maria Sibilla V. ged. 16 nov. 1757. tr. Hermanus de Hart, van wie, a. Nicolaas d. H. tr. Neeltje Kat b. Christina d. H. c. Jacoba Anth. d. H. tr. Johs. Adriaan Koppelaar.
4. Ludewijntje V. ged. 11 oct. 1761. tr. Matthys Koper. Z. I. D. 4 c. ee. aaa.

bb. Jan V. tr. Margaretha Jager.

1. Aafje V. tr. mr. Corn. Christoff. van Akerlaken. Z. III. C. 5. a. 1 aa. 1.
2. Mr. Reep V. tr. Helena Debora Avenhorn. Z. III. C. 5. a. 2. aa. 4.
3. Herman V. tr. Maria Groot.
4. Cornelia V. tr. Joan v. Akerlaken. Z. III. C. 5. a 1. cc. 2.

cc, Luydowijntje V. tr. mr. Gerard Berckhout.

1. Debora B. tr. Matthijs Ruygrok. s. l.
2. Herman B. ged. 11 nov. 1757, tr. Wilhelmina van der Ley s. l.
3. Eva B. ged. 30 ap. 1756, tr. mr. Corn. Hend. van Bekesteijn Raket, van wie Ludewina Eva v. B. R. tr. Jan Corn. v. Homrigh.
4. Maria B. ged. 2 mei 1763, tr. mr. Hend. Carbasius, van wie a Boudewijn François C. tr. G. W. G. J. Rinia van Nauta. b. Gerrit Lodew. C. tr. Jacoba Maria van de Blocquery.

dd. Mr. Pieter V. tr. Hasina Schuurman, van wie 1. Herman V. ged. 11 feb. 1765, 2. Helmich V. 3. Nicolaas V. tr. Johanna Corn. van Hogen, 4. Catha. V. tr. Simon Schuijt.

2. Maria B. tr. Isaac Marschalk.

b. Marijtje W. tr. Pieter Edam.
c. Lysabeth W. tr. ds. Willem Eswijler.
d. Lambert W.
e. Reynier W.

V.

Hilgond Lambertsd.

VI.

Cornelis Lamberts, tr. Aug. Thamis, Eene dochter:
Marijtje Cornelisd, Lamberts, tr. Daniel Verlest, van wie 1. Aagje V, 2. Sara V.

Geslacht d'Orville. (XXIII. bl. 270). De laatste van dit geslacht, hier te lande, was Cornelia Maria d'Orville, gehuwd met mr. Isaac van der Does te Amsterdam, kinderloos overleden in de eerste helft dezer eeuw. Zij was eenig kind van Joan Frederik d'Orville, schepen en raad te Amsterdam, bewindhebber der o. i. compagnie, aldaar overleden 25 maart 1809, en Maria Philippina Schrijver.

v.

Geslacht Quarebbe. Van een huis of slot Quarebbe bij Utrecht is niets bekend, doch er heeft in vroeger tijd wel een geslacht Quadrebbe bestaan, waartoe o. a. behoorde Gilles van Quadrebbe, gehuwd met Margaretha de Grez (dochter van Rasse de Grez heer van Maleve en Margaretha van Riviere). Hunne dochter Margaretha van Quadrebbe huwde Willem de Bye heer van Voort, overl. 1390 te Breda.

In een manuscript, aanwezig op het stedelijk archief te Utrecht, bevattende vermelding der grafschriften en afbeelding der grafwapens in de diverse kerken aldaar aanwezig geweest, komt voor in deel I fol. 139; Buurkerk:

Quarebbe obiit 4 *Julij* 1624.

Quarebbe.	*Hemert.*
Hertevelt.	*Tiepma.*
Doijenburg.	*Gent.*
Buenem.	*van der Thool.*

(met afteekening dier wapens)

Quarebbe obiit 6 *Mei* 1630

met vier kwartieren, waarvan echter alleen de wapens, zonder bijvoeging van namen, zijn afgeteekend, doch verschillende van de bovenstaande, behalve alleen het wapen Quarebbe, welk laatste wapen overeenkomt met de beschrijving op blz. 416 gegeven. Verder komen in de oude registers van begravingen en aangiften van overledenen binnen Utrecht nog voor:

Jacob van Quarib 21 mei 1630.
Margarethe Quarib naturel 15 aug. 1630.
Jacob Quarib 22 sept. 1634, V.

Geslacht Grammaye. (Verg. XXII, bl. 637; XXIII, bl. 217, 369, 525). In de Ann. de la nobl. de la Belgique 1872 is eene genealogie van dit geslacht geplaatst, waaruit ik om mijn in de Navorscher gelijktijdig verschenen fragment aan te vullen, het volgende overneem, voor zoo veel leden die in ons land gewoond hebben, betreft.

Thomas Gr. kwam als page met Margar. v. Savoyen mede en stierf te Antwerpen in 1535 als lid van den geheimen raad en ontvanger generaal van Gelderland. Bij zijne 2de vrouw Cath. Pels, had hij 4 zoons:

I. Jacob, raadsheer, ontvanger generaal van Brabant 1591. Deze had uit zijn huwelijk met Maria Stalpert v. d. Wiele 9 kinderen.
 1. Maria × Karel v. Cocquiel.
 2. Anna × Otto Mom.
 3. Jacob, raadsheer in Friesland, ongeh.
 4. Cornelis, ongeh.
 5. Gerard, Jezuit.
 6. Caecilia × 1573 Charles de la Faille, † 1591.
 7. Susanna, non.
 8. Sigesbert, lid van de rekenkamer van Gelderland, ontvanger te Roermond, × Maria Proijs.
 9. Thomas burgem. v. Brugge † 1629.

II. Cornelis, sterft ongeh. in Spanje.

III. Gerard, ontvanger van Brabant, tresorier van Antwerpen × Jeane Carpenties.

IV. Thomas sterft verbannen in 1588, tr. 1°. Jacoba Stalpert v. d. Wiele, bij wie hij had:

Thomas, Commissaire des montres, ontvanger van de Veluwe † 1617 × Theodora Frittema (in het Friesch stamb. staat Th. Aijtta).

2°. Clara Cools, bij wie hij had: Ydo × Theodora Herema.

3°. Anna Gilles.

G. A. SIX.

Geslacht van Lockhorst (XXIII bl. 424). Volgens de genealogie van Lockhorst, voorkomende in C. de Francquen, Recueil Historique, généalogique, etc. bl. 7, is Huybert van L. gehuwd in 1646 met Maria Verboom, Frans dr; Maria van L. gehuwd met Pieter van Naarden; Hendrik en Jan schijnen ongehuwd te zijn gebleven. Huybert heeft dit geslacht voortgeplant, dat tot op den huidigen dag nog bestaat.

Maastricht. A. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

Geslacht Turck. (XXIII bl. 380). Uit mijne ms. genealogie Huyssen van Kattendijke blijkt, dat Cata. Maria Gerda. Turck, geboren te Tholen 25 april 1761, gestorven te Middelburg 14 mei 1823, en den 10 dec. 1870 te Tholen gehuwd met jh. mr. Willem Jacob Huijssen, heer van Kattendijke, eene dochter was van mr. Willem Hendrik Turck, geboren te Tholen 10 maart 1724, sterft te? den? en van Catharine de Lange, geboren te Maastricht 1 dec. 1722, sterft te Middelburg 11 maart 1771. Zij voerde hetzelfde wapen als het geldersche geslacht Torck, dat echter uitgestorven is, n. l. wat die branche aangaat; het geslacht leeft nog voort in België onder den naam van Turck de Kersbeeck. Omtrent het geslacht Torck vindt men gegevens in J. W. te Water, Het verbond der edelen, d. III bl. 348, in d'Ablaing van Giessenburg De ridderschap van de Veluwe, in het Wapenboek der ridders van de Duitsche orde, eveneens van laatstgenoemden verdienstelijken schrijver. 't Is mij echter onmogelijk om de bergen-op-zoomsche Turcken aan te sluiten; misschien zal dit kunnen geschieden, indien de heer Caland meer meêdeelt.

Maastricht. A. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

Geslacht van Staveren, enz. (XXIII. bl. 424). Volgens de kwartieren van Hendrik van Staveren, geboren te Rotterdam 7 feb. 1734 en voorkomende in de Geneal. kw. staten, van ned. geslachten, uitgaaf C. van Doorn en Zn., blijkt dat het geslacht van Staveren voert, gedeeld: 1°. goud met den halven zwarten arend, 2°. groen met twee en sautoir geplaatste pelgrimsstaven van goud, aaneen gestikt van zilver.

Maastricht. A. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

VRAGEN.

Wapens de Jonge, Moons en van Loenen. Welke wapens voerden mr. Jan de Jonge, griffier van den hove van Holland, † 1543, mr. Johan Moons, raad in den hoogen raad, † 1669 en mr. Johan van Loenen, raad in den hove van Holland enz. † 1641.

S.

Geslachten Vos en Bake. Wie waren de ouders van Johan Vos en Ida Wilhelmina Bake? Sara Jacoba Hester Vos, dochter van beide laatstgenoemde, werd geboren te Batavia 10 dec. 1777. Was I. W. Bake misschien eene dochter van David Johan Bake, † te Batavia 23 sept. 1738 en Ida Dudde † aldaar 4 julij 1766? Kan iemand genealogische opgaven betreffende de bedoelde personen en beschrijving der door hen gevoerde wapens verstrekken?

S.

Geslacht Nijenrode. Wie waren de ouders en de echtgenoot van Otto van Nijenrode, ridder, die in 1412 de heerlijkheden de Lier en Zouteveen aan den graaf v. Holland opdroeg? (zie v. Mier. Charterb. dl. VI bl. 211). B.

Geslachten Bosch en Mulder. Kan ook iemand genealogische opgaven verstrekken aangaande de ouders van Catharina Bosch, gehuwd 1735 met Wouter van Lockhorst te Amersfoort, en van Cornelia Mulder, geb. te Amsterdam, † te Amersfoort 1785, echtgenoot van Wouterus v. Lockhorst, zoon van Wouter en Catharina voornoemd? Gaarne zoude men ook de door bedoelde personen gevoerde wapens beschreven zien.

Eene zuster van Cornelia Mulder, Johanna genaamd, was gehuwd met Wilhelm Leendert Krieger, hofprediker te 's Gravenhage. Beide zusters waren waarschijnlijk dochters van Adrianus Mulder, notaris te Amsterdam. B.

Bourbons in Nederland. Was Arthur v. Bourbon, pastoor te Gouda en protonotaris van den paus in 1475, een telg uit het vorstelijk huis Bourbon? Wie waren zijne ouders? Was hij verwant aan Louis v. Bourbon, die een neef van Filips den goeden wordt genoemd en in 1452 deken van St. Donaas te Brugge was?

B.

Wapens Vroesen en v. Royen. Welke wapens werden gevoerd door de goudsche geslachten Vroesen en van Royen?

B.

Wapen van Jugteren. Bij eenige bij mij aanwezige genealogiën en kwartierstaten vond ik twee van elkander verschillende opgaven:

de eene, dat Jeronimus de Haze, heer van Stabroek, getrouwd was met Helena Hengst van Jugteren, en dat deze H. H. v. J. als geslachtwapen gevoerd heeft een veld van sinopel met een stappend paard van zilver;

de andere, dat deze J. d. H. heer v. S. getrouwd was met Helena van Jugteren, die als geslachtwapen voerde een veld van sabel met zes fasces van goud.

Zoude iemand mij ook kunnen mededeelen, welke opgave hier de juiste is?

Uit andere met elkander overeenstemmende opgaven zoude ik wel eenigzins afleiden dat de eerstgenoemde opgave juist is, en is dit zoo, zoude men mij dan ook kunnen ophelderen, door welk geslacht het tweede genoemde wapen, een veld van sabel met zes fasces van goud, gevoerd werd?

N.

Geslacht van der Laan. In de aflevering van junij van dit tijdschrift werd een wapen »van der Laan" beschreven. Dit zelfde werd gevoerd door Cornelia van der Laan (zie Kwartierstaten), echtgenoot van Willem Backer (Willem en jonkvrouwe Bas zoon) schepen te Amsterdam enz. Van deze stammen de ongetitelde leden der familie B. af: als Huyghens Backer, Backer van Leuven, Bas Backer en Backer.

Cornelia was eene dochter van Jan v. d. Laan, geb. te . . . . ? st. te . . . . ? luit-kolonel der infanterie in dienst dezer landen, tr. te . . . . ? Aerlanda van Outhoorn, geb. te . . . . ? st. te . . . ?

Nu wordt gevraagd, behalve de invulling van bovenstaande datums enz.:

1°. eene opgave op dezelfde wijze van hunne wederzijdsche ouders en grootouders.

2°. Welk wapen voerde Aerlanda?

3°. Was deze v. d. Laan de bekende »schrik der Portugezen" (zie vroegere jaargangen van dit tijdschrift), wat niet onmogelijk is, daar zijne dochter 10 sept. 1667 te Batavia geboren werd.

4°. Hoe is deze familie v. d. Laan in verband te brengen met de genealogie v. d. Laan, bij Ferwerda te vinden?

B. V. L.

Geslacht van Veen. Mr. Joris Backer, schepen, raad, bewindhebber der O. I. C. enz. (broeder van Willem Backer getr. met jonkvr. Bas), tr. te . . . .? 9 aug. 1637 Geertruyd van Veen gb. te . . . .? st. te . . . .? dochter van jonker Adriaan, baljuuw en dijkgraaf van den Heer-Hugo-waard en Helwich van Foreest. zie Hoogstraten en ook Batavia illustrata).

Nu wordt, behalve de invulling van het bovenstaande gevraagd:

1°. Naar de ouders van dezen Adriaan, zijn' wapen en hoe hij in verband te brengen is met de genealogie »van Veen" bij Ferwerda.

2°. Nicolaas van Loon tr. 26 mei 1624 Emmerentia van Veen, Adriaansdr. Is deze eene zuster van bovengenoemde Geertruyd?

B. V. L.

Geslacht van der Voort. Men vraagt de vier kinderen met hunne gesloten huwelijken enz. van mr. Allard van der Voort de la Court, getr. met Catharins Backer, de bekende schilderes, en het wapen dezer familie van der Voort? Het Armorial van Rietstap inziende, twijfelt men.

B. V. L.

Wapen van Heemskerk. Willem van Heemskerk, grave des H. R. Rijks, burgemeester van Amst. enz. enz. tr. te . . . .? oct. 1744 Hadriana Antonia Backer, geb. 18 aug. 1717 st. . . . .? Dit huwelijk, even als het tweede, zonder kinderen. Welk was het volle wapen door hem gevoerd, of voerde hij slechts in blaauw den zilveren leeuw? B. V. L.

Geslacht Marcelis en de Bas. Jan Marcelis geb. te . . . .? st. Te . . . .? (betrekkingen?) tr. te . . . .? Sophia de Bas geb.

te . . . .? st. te . . . .? Wie waren hunne wederzijdsche ouders, en welk wapen voerden deze familiën Marcelis en de Bas? Eene dochter van hen trouwde mr. Willem Cornelis Backer, schepen, raad en hoofdofficier van Amsterdam.

B. V. L.

Geslacht van Mekeren. Wie waren de ouders van Clara van Mekeren, gehuwd met Philips van der Goes, lt. admiraal van Holland en Westfriesland en wanneer zijn zij geboren en gestorven?

B. V. L.

Geslacht Weveringh. Mr. Hendrik Weveringh geb. te . . . .? st. te . . . . jan. 1825 tr. te . . . . 1804 Maria Wilhelmina Backer, geb. te . . . . 4 maart 1778, st. te . . . . 1805. Wie waren zijne ouders en grootouders? B. V. L.

MENGELINGEN.

Eene vrouw met eene vrouw gehuwd. (vgl. XXI, bl. 318). Zonder twijfel is het Barbera Adriaens (vgl. XXII, bl. 317), die door Cats wordt bedoeld (Proefsteen van den trouringh. Bedenkingen op Jacobs houwelick) in de woorden: »Ik hebbe onlangs hooren verhalen, dat hier in Hollant eene sake is gebeurt, daer ick voor desen noyt af en hebbe gehoort, noch ook gelesen, te weten, dat een vrou-mensch, gaende in manskleederen, heeft onderstaen voor sich ten houwelick te versoecken, en oock in houwelick aen te nemen een ander jonge dochter, en dat, het stuck daer na ontdeckt zijnde, het houwelick niet alleenlick is gescheyden, maer de vermeende man strengelick is gestraft geweest."

Naar aanleiding daarvan verhaalt Cats aldaar nog twee soortgelijke huwelijken, het eene in Frankrijk, het andere in Turkije. Daar de werken van Cats echter bijkans in ieders handen, althans genoeg verspreid zijn, acht ik onnoodig die voorbeelden er uit over te schrijven.

Haarlem. H. M. C. V. O.

L IJ S T

van vragen uit het XXIIe deel, waarop geen antwoord is ingekomen.

Blz.
22. Michael ab Isselt.
— P. Lagerwey.
— J. F. Scheer de Leonastre.
29. Portret van graaf Maurits Jan van Nassau
— Plaat.
54. Geslacht Trip te Staveren.
66. Promoveren in Duitschland.
— Geschiedenis van het hooger onderwijs.
— Cameraar.
67. Sint Brandaris, Sint Lieven.
75. Cornelis Busman.
79. Klokkengieter Mr. Anthonis te Utrecht.
80. 256. Oude muzijkinstrumenten op den huize Vianen
105. Duitsch tijdschrift over taalkunde.
112. Nieuwjaarskoeken.
115. Levens van spaansche veldheeren uit den tachtigjarigen oorlog.
125. De Witt.
130. Bibliotheek van Marnix van St. Aldegonde.
131. Te samensprake Pieters ende ons liefs heren.
155. Drie ziekten.
— Philologie en linguistiek.
156. Familie Ravekes.
— Familie Leendertz.
160. Breien — tegenwind.
163. Court Siveitsz. Adelaer.
168. Admiraliteitsgebouw te Nieuw Beierland.
— Bruiloftspenning van Pieter de Wilde en Anna Spoor.
172. Portraiten.
— Nasporing van Hollands heil en rampen.
173. Petrus Camper en Nic. Jos. Jacquin.
187. De componist Grimaud.
189. Salomon Verbeeck.
209. Geslacht van der Waal.
— Geslacht Blauvelt.
224. 328. Gebruikte postzegels.
245. Gerrit Beukelszoon van Zanten.
250. Portret van G. J. G. Bacot.
— Struiseieren.
259. Pintheuker.
260. Sikkepitje.
271. Afstand van adeldom in Zweden.
275. Luchtbollen in den oorlog gebruikt.
277. De predikant L. Bosboom.
280. Duit.
— Zilveren draagteeken.
288. De Til de Ferrand.
300. Pranken.
301. Triem.
— Lochem.
326. De Hollander en de rhinoceros.
327. De hoofdstad van Nederland.
350. Leen door Andries de Fresne ingesteld.
351. Okey, Barkstead en Corbet te Delft gevangen genomen.
— Noachiten of pruisische ridders.
352. Penning op Willem van Croy en Anna van Renesse.
355. Maurus Jokai.
261. Matthijs de Casteleyn.
366, 544. Koude herberg.
376. Wapen van Viglius.
401. Engelsche penning: Oh! my head aches.
— Penning met bloemkorf.
404. Soetjen Gerrits vau Rotterdam.
— Fransche uitgaven van classische schrijvers.

427. Klauwershoek.
431. Cris d' armes, devisen, die duister zijn.
— Geslacht Wieland.
432. Wapen Faure.
433. Lieven Janszoon Kaarsemaker.
449. Een held van de pen.
— Portret van J. J. Heek.
450. Portret van Mme Hebert Massij.
471. Herinneren.
472. Scharlaken.
— Spreekwijze: Hij heeft al vrij wat zwarte sneeuw gezien.
498. Huis te Foreest.
509. Waarde der muntspeciën.
511. Claus Slutter.
559. Jacobus Coenraats.
— Geslacht Middeler.
550b. Burgemeester Hooft.
555b. De orgelmaker J. K.
599. Nicolaas Blankaart.
606. E. A. Booms of L. Coutreels, predikant te Colijnsplaat.
— Rudolph Silteman.
— Jacobus Roman.
638. Wapen en letters op een ouden ring.

BLADWIJZER.

A.

Aanhalingen. De geestlijkheid wordt kort gehouwen, 17.
Adel (Oude) in Holland, 292.
Aduard (Afbeeldingen van de Bernhardijner abdij te), 347.
Afbeelding van het inzakken eener brug te Utrecht, 396.
Afbeeldingen van zeehelden enz. (Lijst van) behoorende aan de Kweekschool voor de zeevaart, 441. — van de Bernhardijner abdij te Aduard, 347.
Afscheid aan de duiten, 244.
Almanak (Een nieuwe en ware), 16.
Amsterdam (Namen van nieuwe grachten en straten te), 82. — (Vuurwerk te) in 1811, 114, 225, 321. — (Allerlei betrekkelijk den schouwburg te), 140, 188, 246, 296, 448. — (Komedie buiten de Raampoort te), 190. — (Aanzoek om Costers Academie te koopen en tot kerk te gebruiken), 509. — (Resolutie ter heropening van den schouwburg te) 28 dec. 1677, 560.
Anneke tooverheks, 429.
Apen en menschen, 347.
Archief van den hoogen raad van adel, 292.
Artichofsky (Kolonel), 133, 323.
Artois (Werken over), 410.

B.

Baudart, Apophthegmata Christiana, 604.
Baudius of Heinsius?, 183, 338.
Bedevaarten (Verpligte), 484, 545.
Begrafenis van eenen gouverneur van de Kaap de Goede Hoop in 1771, 237.
Beiaard (Ros), 66, 338.
Benavente (S. de Lion), 17.
Beyer (A), 393.
Bestje van Meurs enz., 56.
Bilderdijk (Gedichten van), 346.
Bliksemafleiders, 180.
Blondin (Een oude), 112.
Boekbinderskunst, 503.
Boeken (Aankondiging van), 64.
Boekverkoopers, boekdrukkers en uitgevers in Nederland, 335, 392.
Bogerman (R.), 304.
Bois (G. du), 564.
Bol, 247, 448.
Bonaparte (Mevrouw), 113.
Borch (Jhr. Henric v. d.), 11.
Borger (Gedicht van), 347, 504.
Brederode (Inventaris van den heer van), in 1556, 273.
Brienen (C.), 384, 578.
Britten (Overblijfselen van het huis te), 548.
Broer Jansz., 135, 240, 295.
Bruidspaar (Werpen van een) met paardeboonen, 167.
Bruiloft (Diamanten), 168.
Buyten (J. van), 17.
Buitendijk (G.), 128.
Bijentemmer (Een), 667.

C.

C = K. Zie K.

Chevallerie (S. de la), 383.
Cijfers bij naamteekeningen, 48.

D.

D'Ankerts (Ghisilino), 350.
Dirk Rembrantsz., 300.
Dominicus (Hajo), 200.
Doreslaer (Moord v. I.), 178.
Draaikooi, 1, 485.
Drukfouten (Zonderlinge), 134.
Duitsche orde (Verdrag tusschen den commandeur der) en de stad Doesburg in 1614, 61.
Duurte van levensmiddelen (Tijdelijke), 541.

E.

Engelbrechtsen (Olaus), 494.
Eters (Groote), 219, 272.

F. Ph.

Physionotrace, 191.
Fréchot (C.), 508.

G.

Galen (Barend van), 438.
Gardes d' honneur, 59.
Gedicht (Een echo-), 67.
Geldersche volksgebruiken, 441.
Genealogiën (Verzameling) van van Spaen, 318.
Germanismen aan de Zaan, 209.
Geslacht der zelfst. naamwoorden, 93.
Geslacht v. Adrichem, 540. — Alckemade, 312. — v. Ardenne, 474. — Bavedamme, 381. — Beuningen (v), 379. — Binkes, 376. — Bleiswijck, 424. — Borrendamme, 538 — Bosch en Mulder, 635. — Bouquet enz. 424. — Bourbon, 635. — Brouwer (v. Limburg), 378. — Bruheze, 369, 473. — v. Bueren, 35, 264, 366, 474. — Cinq enz., 44. — v. Diemen, 411. — v. Dompselaar, 537. — Fagel, 477. — Foeyt, 539. — v. Gelre, 533. — Geus, enz., 216, 316. — de Graaff, 214. — Gramaye, 213, 369, 535, 633. — Heye, 533. — v. Heyning, 381. — v. Heussen, 215. — v. Holsteyn, 423. — v. Houweninge, 522. — de Huyter, 35, 214, 263, 369, 412, 414. — v. d. Hult, 110, 421. — v. Ingen, 540. — le Jeune, 161, 375, 526. — Calonne, 382. — Crabbe, 215. — Cuyck van Mierop, 165, 375, 409. — v. d. Laan, 217, 316, 472, 636. — de Lannoy, 380. — v. Laren, 41. — Leijendekker, Leydekker, 268, 476. — v. Lochteren, 537. — v. Lockhorst, 424, 632. — Marcelis en de Bas, 638. — v. Mekeren, 638. — Moleschott, 477. — Moojen, 44, — v. Nes, 109. — v. Nyenrode, 424, 625. — Ockerse, 533. — d'Orville, 270, 632. — de Otter, 583. — v. Oudheusden, 35, 103, 264, 369, 412, 416, 528, 529. — Parijs v. Zuidoort, 108, 211, 366. — Persant, 35. — Persijn, 215, 218, 412, 540. — de Pesters, 317. — Pipenpoy, 270, 369, 462. — Plockross, 164. — v. Polanen, 535. — Quarebbe, 271, 416, 586, 632. — Ravekes, 539. — de Rouck, 316. — Rovelasca, 216, 421. — v. Ruyven, 269. — Schuurbeque, 34. — Selijs de Fanson, 536. — Six, 317. — v. Someren, 580. — Sonmans, 538. — Spierinck, 35, 102, 264, 267, 412, 415, 416, 528. — Stael v. Holstein, 271. — van Staveren, 424, 634. — Stuiver, 533. — Thierens, 270. — v. Trillo, 216. — Turcq, 380, 634. — Wtenhove, 216, 380. — Vaes de Scherpenberg, 536. — v. Veen, 637. — v. d. Vinne, 44. — Viruly, 268. — de Voocht v. Ryneveldt, 582. — v. d. Voort, 637. — Vos en Bake, 635. — Wachtendonck, 495. — Weytsen, 219. — Westrenen, 43, 371, 527. — Weveringh, 638. — de Witt, 218. — Wolff, 219, 472. — v. IJsselsteyn, 163.
Geslacht- en wapenkundigen, 525.
Geslachtregister van Lambert Melisz., 623.
Gogava (Ant.), 23.
Grafschriften in kerken, 495.
Grafzerken (Oude), 236.
's Gravenhage (Pastoors te), 547.
Groot (Vlugt van H. de) van Loevestein, 180, 236. — (Portret v.) en zijne vrouw, 192.

H.

Hattem (Galgenberg bij), 132. — (Spaansche kerkhof te), 132.
Hattem (P. van), 128.
Heemskinderen (De vier), 64.
Heinsius (D.) of Baudius?, 183, 338.
Hennin (Jacob de), 548.
Hersy (Mr. J. de), 16.
Heukelom (F. van), 294, 445.
Hoefnagel (N.), 244, 335, 603.
Honden onwaakzaam maken, 224, 477.
Honderdjarigen, 110.
Hoopman van Narrheit (De), 394.
Houten huik, 4. 485.
Huguetan, 292, 487.
Huismusch (De), 48.
Hulsterloo, 158.
Huurtroepen, 444.
Huwelijken tusschen bloedverwanten, 166.

J.

Jan Jacob, treurspel, 243, 446.

K, C = K.

Kakographie, 577.
Camera obscura, 431.
Camper (Petrus), 603.
Kapellenvlugt, 222.
Carmagnole, 184.
Carpentier (Le), Histoire de Cambrai, 410, 603.
Keezen, 4.
Kerkklokken (Eerste vinding en gebruik der), 64.
Kermisgebruiken, 168.
Clavecimbaal uit de vorige eeuw, 568.
Klokgieters, 350, 515. — Kerstiaen van Middelburgh en zijn zoon Pieter, 455.
Klokken (Werken over), opschriften, enz. 5.
Klokkenspelen, 238.
Knock (N. A.), 304.
Coloma, Las guerras de los Estados Baxos, 604.
Communes (J. des), 304.
Componist (Een jeugdige), 458.
Concert (Zonderling), 566.
Coster (Sam.), 183. — (Portret van), 394.
Cruserius (H.), 23.
Kunstwerken (Kleine), 479.

L.

Laar (Het hof te), 337.
Laken scheuren, 431.
Leenregisters, 291, 482.
Leeuwenhoek (Ant. v.), 594.
Leiden (Bevolking van). 238, 323.
Lengte op zee (Instrument voor het vinden der), 389.
Lied van 1830, 7, 294. — Mr. de la Palisse, 137, 339. — Een walvisch in de boomen, 187, 447. — Ach mein lieber Augustin, 296. — van Malbroek, 296, 602.
Liedboeken (Nederlandsche), 326.
Linden (A. H. van der), 24, 350.
Lodewijk, graaf v. Vlaanderen, te Parijs, 440.
Lof van Hoofdplaats brandspuit, 243.
Logarithmentafels (Oude hollandsche), 346.
Lopez (F.), 567.
Lijken zonder hoofd, 501, 595.

M.

Mannetje op de Admiraliteits wapenkamer te Rotterdam, 502.
Marot (Clement), 136.
Martelaarskruid, 47, 223, 319.
Mechelen (Lijst van schouten, burgemeesters en schepenen van) sedert 1236, 393.
Meteren (Bijdrage tot de kennis van de uitgaven der Historiën van v.), 49.
Montanus (Arias), 494.
Munten. Kruisgulden, 391, 594. — Mottoen, 391, 595.
Muntmeesters, 240.
Muzikale doctors uit vroegeren tijd, 23.

N.

Namen (Voor-) van plaatsnamen afgeleid, 30. — van nieuwe grachten en straten te Amsterdam, 82. — (Nederl. spot- en scheld-), 168. — (Dubbele plaats-), 263, 575. — (Spot en scheld-) van steden, 541.
Neufunixzijl, 291.
Neveu (D.), 113.

O.

Ochin (Louis), 494.
Olifanten in Europa, 587.
Oostindische compagnie, 63.
Opera te Parijs, 192.
Opmerkingen en wenschen, 480.
Opschriften op klokken, 5.
Organisten, 350, 515, 564. — te Batavia, 517.
Orgel in de Nicolaïkerk te Utrecht, 397.
Orgels te Axel, 302. — in de parochiekerk, nu Groote kerk te Haarlem, 455.
Orgels en orgelmakers, 245, 449.
Oudemans, Bijdrage tot een Middel- en Oudned. woordenb. (Nalezing op de 5e afl. van), 605.
Ouderdom (Hooge), 110, 544.

P.

Paard (Het bijdehandsche en vandehandsche), 45.
Pad (Eene) door eene spin gedood, 544.
Palm (Vertaling van den Bijbel door van der), 346.
Parma (Margaretha van), 482.
Patriotten (Betrekkingen der gentsche) in 1794 met de patriotten in Noordnederland, 494.
Penning (Zilveren), 1577, 7. — (Kuipersgilde-), 181. — van P. van Abeele op het schenken van wapen en kroon aan Amsterdam, 293. — met roemer en doodshoofd, 501.
St. Pietersdamme, 131.
Polites (Joach.), 200.
Porceleinfabrieken (Nederlandsche), 481.
Portret v. Hugo de Groot en zijne vrouw, 192. — v. Jan Meerhuysen, 298, 510, 562. — van dr. S. Coster, 394.
Posten (Zonderlinge) uit rekeningen, 48, 430.
Predikant van 's Gravesande geschorst wegens onzedelijk gedrag, 489.
Predikanten bij de Holl. geref. kerk te St. Petersburg, 59, 178.

R.

Raadsel, 46.
Rasière (Is. de), 546.
Rederijkerskamer de Cauwoerden te Woerden, 188.
Rees (K. F. de), 17, 182, 502.
Reinaert (Een paar plaatsen uit den), 87.
Reizen in de Nederlanden (Catalogus van), 507.
Rekenmachine, 425.
Robert en Albicastro, 568.
Ronghe (Alb. de), 194.
Ruychaver (Nicolaas), 444.

S.

Sant (Hendrik van), 392.
Sauvegarde (Regt van), 179.
Schaeck of Schayck (De gebroeders), 301.
Schandsteenen Z. Steendragen,
Schelde (Ooster- en Wester-), 131.
Schepen (Merkwaardige), 221.
Scholen (Kapittel-) te Utrecht, 62.
Senef (Slag bij), 68.
Servet (Nat), 224.
Sevenhage, 61.
Shakspere (Borstbeeld van), 604.
Signorken, 432.
Slingeren van gebouwen bij harden wind, 431.
Sluiter (Willem), 68, 182, 503.
Socinus (Hebben de staten v. Holland de boeken v.) laten verbranden? 169.
Sonhoven (R. O. van), 511.
Spaansch (Het), 479.
Speellieden, organisten enz., 350.
Spotprent van A. v. d. Velde, 138.
Spreekwoorden en Spreekwijzen. Spreekwijzen voor heimelijk schoolverzuim, 154, 519. — De dood en 't sterven in de volkstaal, 621. — Een appel in de mei is zoo goed als een ei, 521. — In de maand van mei, leggen alle vogeltjes een ei, enz. 85. — Iemand het heilige kruis nageven, 520. — Met een zilveren lepel in den mond geboren, 153. — Paep Marten, 521. — Een omzwaai à

la Podsnap, 521. — Hij laat violen zorgen, 210, 255. — Quinze jours, 544.
Staten Generaal (Varia uit het Ordonnantie-boek der) 1586—1602, 385, 433.
Steendragen, 1, 485.
Steenen kamers, 56.
Studeren van noordnederlandsche Katholijken aan de universiteiten van Keulen en Leuven, 284, 388, 488.
Studiebeurzen, 391.
Strooien voor een bruidspaar, 223.
Stuwaert (J.), 193.
Sweelinck (G. P. en J.), 348.
Sweelinck (Lijkdicht op J. P.), 194, 391. — (Nu bekende en tot nog toe onbekende werken van), 512.
Sweelinckiana, 298.

T.

Tammes (W.), 304.
Toonkunstenaars, kunstvrienden en schrijvers over toonkunst (Proeve eener naamlijst van), 71, 142, 248.
Toonkunstenaars te Franeker, 517.
Trictrac, 593.
Turksche huis bij Neede, 61.

U.

Unie van Utrecht, 321.
Utrecht (Kapittelscholen te), 62. — (Galgenveld te), 181. — (Afbeelding van het inzakken eener brug te), 396. — (Het orgel in de Nicolaïkerk te), 397.
Uurwerken, 238.

V.

Vaderlandsch huisboek, 507.
Velde (Spotprent van A. v. d.), 138.
Velsen (De heerlijkheid), 175.
Vereeringen voor opdragten en aanbiedingen van boekwerken enz. 1603—1614, 118.
Verloting van een huis, 324.
Vicar of Wakefield, 393, 459.
Vivaldi (A.), 302.
Vogelenlied, vogelpoëzy, vogelrijmen, 46, 430.
Volksgebruiken (Geldersche), 441.
Vondel (Hekeldichten van , 393.
Vrouw (Eene) met eene vrouw getrouwd, 638.
Vruchtbaarheid (Buitengewone), 384.
Vuurwerk in 1811, 114, 225, 321.

W.

Wapen van v. Bredevoort, 477. — van het geslacht Boshuizen, 45, 268. — Ghislain, 582. — Heemskerk, 637. — de Jonge, enz., 635.
— v. Jugteren, 636. — Leyendekker, 268. — Meurs en v. Omphal, 100, 315. — Thopas, 44. — Vroesen en v. Royen, 636. — (Anker als familie-), 408. — (Een) en eenige letters, 477.
Wapens (Schaar-), 103, 410. — (Onbekende) gevraagd, 165, 269.
Wapenschilden (Eerste oorsprong der), 318.
Weiland (P.) een pseudoniem, 507.
Werkstaking (Eene) van geleerde heeren, 320.
Westerbaen (Jacob), 9, 345.
Willem Barendsz., 396.
Willem v. Oranje (Vrije jagt op Honselaarsdijk, toegestaan aan) 1665, 5.
Woerden (Rederijkerskamer te), 188.
Wolf (De) en de schapen, 166.
Woorden, afgeleid, verklaard of beoordeeld. achterlader, 25. — amelundje, 34 — arme scarme, 46. — aschkat, 93. — ba, 155. — ba noch boe, 155. — bang, 155. — baten, 155. — bazin, 155. — bedaken, 155, 156, 353. — beeldstorm, 30. — behandigen, 156. — becruypen, 156. — bekijven, 156. — belenden, 156. — belleren, 156. — begeven, 158. — boerenpaltrok, 31, 201, 620. — both, 32. — brakje, 207. — bril. 27, 98. — daken, 157. — daken (bijw.), 357, 519. — deun, 101, 257. — dood (in zamenstelling), 308. — eechde, 363, — falderappie, 153. — gaereyte, 33. — gearnen, 95. — gelte, 27. — gnokken, 365. — griet, 85. — heilige dagen, 45, 407

519. — Callansoog, 159, 569. — kanon, 461. — kaulinen, 152. — ketelaar, 100. 206. — ketje, 34. — kieperig, 27, 98. — kippig, 99. — kittig, 311. — klaploopen enz., 101. — klas, klasse, 88, 91. — klassen, 88. — kliekje, enz. 101, 619. — koekoek, 28, 204. — cockelneuse, 365. — quicker, 202, 203. — linzelekker, 100. — loof, 210. — loove, 201, 408. — lijcdeelders, 201, 460. — maltentig, 100. — moedecac (moddekat), 92. — noosen, 101. — oerebedde, 202, 408. — ongevoelig, 101. — ongescitte? 94. — onzen lieven heers haantje, 520. — ort, 90. — op of in (bij plaatsnamen), 310. — paander, 201, 203, 407. — parmesaansch, parmesanen, 151. — ramen, 33, 152, 363. — reen, 202. — renne, 152. — rosbeer, rosbeier. 66. — Sassenpoort, 160. — schobberdebonk, 101, 364. — siserande, 458. — spikkeling, 34. — stapelgek, 362. — stelle, 406. — stik, steke, stok (in zamenstelling), 305. — stoppelwewe, 100, 577. — tas, 89. — tijgen, 210, 357, 519. — triem, 154. — verkuist, 31. — vinkoorde, 202, 204. — vlook, 34. — warschippen, 365. — wear and tear question, 592. wentelteef, — 153, 620.

Z.

Zangboek van Aurelia Hitsma (Aitsma) 1566, 18.
Zeeslangen, 167, 430.
Zegelverzameling van jhr. F. C. de Court van Hekelingen, 319.
Zillesen, Geschied. d. V. Nederlanden, 507.
Zinspreuken, 244, 505.
Zinspreuk. Sustine et abstine, 477.
Zuylen (van), 594.

MEDEWERKERS.

A.

A. (J. C.) Kuipersgildepenning van 1738, 181.
A. (v.), Galgenberg bij Hattem, 132. — Spaansche kerkhof te Hattem, 132.
Acquoi (J. G. R.), Organisten, orgelbouwers, 564.
Alewijn (P. Opperdoes), Gesl. v. Someren, 580.
Andante, Gesl. de Pesters, 317.
Az. Treurspel Jan Jacob, 243. — Hekeldichten v. Vondel, 393. — De Ho[illegible]man van Narrheit, 394.

B.

B., Gesl. v. Holsteyn, 423. — Gesl. [illegible]s-wyck, 414. — Gesl. v. Lockhorst, 424. — Gesl. Bouquet enz., 424. — Gesl. Foeyt, 539. — Gesl. v. Ingen, 540. — Gesl. Persijn, 540. — Gesl. Nyenrode, 635. — Gesl. Bosch en Mulder, 635. — Bourbons in Nederland, 635. — Wapens Vroesen en v. Royen, 636.
B. (G.), Vrije jagt op Honselaersdijk in 1665 aan Willem v. Oranje toegestaan, 5. — Onzen lieven heers haantje, 520.
B. (H. C. V.), Gesl. v. d. Laan, 316. — Gesl. Rengers en Boel, 316.
B. (L. Ph. C.), De heerlijkheid Velsen, 175.
B. (V) / Gn. Geslacht Persijn, 215, 218. — Gesl. v. Heussen, 215. — Gesl. v. Trillo, Persijn en v. Dorp, 216. — Gesl. v. d. Laan, 217. — Gesl. Wolff, 219. — Gesl. Weytsen, 219.
Baan (J. van der), Gesl. Persant, 35, — Gesl. v. Laren, 41. — Gesl. Moojen, 44. — Strooien voor een bruidspaar, 45, 223. — Predikanten bij de Holl. gereformeerde kerk te St.-Peters-burg, 59. — Spotprent van A. v. de Velde,

138. — Nederl. spot- en scheldnamen, 168. — Diamanten bruiloft, 168. — Schaverdebonk, 364.
Bakkenes (H. C. van), Wapen van Meurs en v. Omphal, 110. — Gesl. v. Bueren en Oudheusden, 264. — Gesl. Spiering en Oudheusden, 264. — Gesl. v. Bueren en Bruheze, 474. — Huguetan, 488. — Isaac de Rasière, 546. — Ant. v. Leeuwenhoek, 594. —
Berg van Dussen Muilkerk, Bol, 247. — Huguetan, 487.
Boeles (W. B. S), Toonkunstenaars te Franeker, enz., 517.
Boers (J. C.), Muzikale doctors uit vroegeren tijd, 23. — J. Stuwaert, 193. — Alberic de Ronghe, 194. — Joachim Polites, 200. — G. du Bois, 546. — Zonderling concert, 566. — F. Lopez, 567. — Robert en Albicastro, 568.
Bosgoed (D. Mulder), Bijdrage tot de kennis der uitgaven van Em. v. Meterens Historiën, 49.
Bouman (J.), Lied. Een walvisch in de boomen, 187. — N. Hoefnagel, 244 — Gesl. Wolff, 472. — Eene pad door eene spin gedood, 544. — De dood en 't sterven in de volkstaal, 621.
B. v. L., Gesl. v. d. Laan, 636. — Gesl. v. Veen, 637. — Gesl. v. d. Voort, 637. — Wapen v. Heemskerck, 638. — Gesl. Marcelis en de Bas, 638. — Gesl. v. Mekeren, 638. — Gesl. Weveringh, 648.
Buddingh (D.), Schaarwapens, 103.

C.

Caland (F.), Een nieuwe en ware almanak, 16. — Mr. J. de Hersy, 16. — Den both dragen, 32. — Ramen, 33, — Gareyten, 33. — Zonderlinge posten uit rekeningen, 48. — P. v. Hattem en G. Buitendijk, 128. — St.-Pietersdamme, 131. — Gesl. Crabbe, 215. — Muntmeesters, 240. — Wapen v. Leyendekker, 268. — Gesl. Viruly, 268. — v. Ruijven, 269. — Orgels te Axel, 302. — W. de Rouck, 316. — Gesl. Turcq, 380. — Gesl. Bavedamme, 381. — Gesl. Calonne, 382. — Gesl. Bruheze, 473. — Gesl. Fagel, 477. — Gesl. le Jeune, 527. — Gesl. Borrendamme en Sonmans, 538. — Fam. Ravekes, 539.
Churl (John), Sassenpoort te Zwolle, 160. — Bevolking van Leiden, 238. — Daken, 357. — Wentelteef, 620.

D.

D (J.) L, Keezen, 4. — Zilveren penningje, 1577, 7. — Kapellenvlugt, 222. — J. des Communes, 304. — N. Hoefnagel, 335. — Ramen, 363. — Zonderlinge posten uit rekeningen, 480. — Likedeelers, 460. — Kanon, 461, — Penning met roemer en doodshoofd, 501. — Kruisgulden, 594. — Mottoen, 595. — P. Camper, 603. — Boerenpaltrok, 621.
Dale (J. H. van), Gelte, 27. — Vogelenlied, enz. 46.
Dorpeling, De wolf en de schapen, 166.
Doorninck (J. I. van), R. Bogerman, 304. — Leenregisters, 482. — W. Sluiter, 503. — Zinspreuken, 506. — N Hoefnagel, 603.

E.

E., Gesl. Westreenen, 43. — Gesl. Six, 317. — Gesl. v. Bueren enz., 366.
E. A. P., Een echo-gedicht, 67. — Ramen, ramers, 152. — Calantsoog, 159, Deun, 258. — Dubbele plaatsnamen, 576.
E. v. Z., Steenen kamers, 56.

F.

F. (G. A.), Gesl. Gramaye, 213.
Fokker, (G. A.), Siserande, 458. — C. Gentman Leijdekker, 476.
Frederiks (J. G.), Jacob Westerbaen, 9. — Een oude Blondin, 112. — Fam. Plockross, 164. Regt van sauvegarde, 179. — Broer Jansz., 240. — Jacob de Hennin, 548.
Fret (P.), Vlugt van H. de Groot van Loevestein, 180. — Boerenpaltrok, 620.

G.

G. (A.), Anker als familiewapen, 408.
G. J. Jr. (J. G. d.), Gesl. Cuyck van Mierop, 165. — Gesl. de Graaff, 214. — Laken scheuren, 431.
Gevers (R.), Steenen kamers, 56. — Gardes d'honneur, 59.
Gonnet (C. J.), Orgels in de parochiekerk, nu de Groote kerk te Haarlem, 455.
Gouw (J. ter), Vuurwerk in 1811, 114, 321. — D. Heinsius of Baudius? 338.
Graaf (A. C. de), Unie van Utrecht, 321. — Boekverkoopers, boekdrukkers en uitgevers in Nederland, 335, 392. — van der Linden, 350. — Kruisgulden, 391 — H. van Sant, 392. — Rekenmachine, 425. — Signorken, 432. — K. F. de Rees, 502.
Groeneveld (E. C.), Lijken zonder hoofd, 595.

H.

Haan (D. Bierens de), Oude hollandsche logarithmentafels, 346.
Helten (W. L. van), Bedaken, 353.
Heije, Een zangboek van Aurelia Hitsma (Aitsma?), 18. — Proeve eener naamlijst van toonkunstenaars enz., 71, 142, 248. — J. P. Sweelincks nu bekende en tot nog toe onbekende werken, 512.
Hond (W. A. de), Heilige dagen enz., 34. — Ketelaar, 100. — Maltentig, 100. — Deun, 101. — Kliekje enz., 101. — Ongevoelig, noozen, 101. — Klaploopen, enz., 101. — Germanismen aan de Zaan, 209. — Stiek, 210. — Hij laat violen zorgen, 210. — Tijgen, 210.

J.

J., P. Weiland, een pseudoniem, 507.
J. (Th.), Betrekkingen der gentsche patriotten in 1794 met de patriotten in Noordnederland, 494.
Janid, Gesl. Westrenen. 371.
Jonge (W. F. de), Coloma, Las guerras de los Estados Baxos, 604.

K.

K. (J. C.), Houten huik, 4. — Aanhaling, 17. — Portret v. J. van Buyten, 17. — I. de Lion Benavente, 17. — De huismusch, 48. — Griet, 85. — K. F. de Rees, 182. — D. Heinsius of Baudius? 183. — Honden, 224. — Gedicht van Borger, 347. — R. O. v. Sonhoven, 511. — Vicar of Wakefield, 559. — Borstbeeld van Shakspere, 604.
K. Fz. (F. d.), Dubbele plaatsnamen, 576.
Kesteloo, (H. W.), Gesl. Wtenhove, 216. — Gesl. Spierinck, 267.
Knijff Hz. (A.), Rijderijkerskamer de Cauwoerden te Woerden, 188.
Koch, Gesl. v. d. Hult, 110.
Kousemaker Pz. (J.), Kieperig, bril, 27. - Clement Marot, 136. — Ongevoelig, schobberdebonk, 364. — Daken, 519. — Tijgen, 519.
Kramm (C.), Moord van I. Doreslaer, 178. — Bliksemafleiders, 180. — Galgenveld van Utrecht, 181. — Rees, 182, — Physionotrace, 191. — Opera te Parijs, 192. — Portret van H. de Groot en zijne vrouw, 192. — Koekoek, 204. — Nat servet, 224. — N. A. Knock en W. Tammes, 304. — Ros Beiaard, 338. — G. P. en J. Sweelinck, 348. — Bol, 448. — Allerlei betrekkelijk den amsterdamschen schouwburg, 448. — Zinspreuken, 505. — Casimir Fréchot, 508. — Wentelteef, 620.
K. v. S., Een lied van 1830, 7.

L.

L., Organisten, klokgieters enz., 515.
L. (v.), Gesl. Oudheusden, 530.
Laboranter, Voornamen van plaatsnamen afgeleid, 30. — Oostind. compagnie, 63. — Mevrouw Bonaparte, 113. — Vereeringen voor opdragten en aanbiedingen van boekwerken, 118. - Ketelaar, 206. — Inventaris van den heer van Brederode, 273. — Speellieden, organisten enz., 350. — Varia uit het Ordonnantieboek der Staten Generaal 1586—1602

385, 433. — Instrument voor het vinden der lengte op zee, 389. — Lijst van afbeeldingen van zeehelden enz., behoorende aan de Kweekschool voor de zeevaart, 441. — Mannetje op de Admiraliteits wapenkamer te Rotterdam, 502. — Heilige dagen, 519.

Laboremus, Cijfers bij naamteekeningen, 48. — Met een zilveren lepel in den mond geboren, 153. — Triem, 154. — Spreekwijzen voor heimelijk schoolverzuim, 154.

Laurillard (E.), Werken over klokken, klokkengieters, 6. — Wentelteef, 153. — Falderappie, 153. — Zinspreuken, 244, — Apen en menschen, 347. — Gesl. Persijn, 412.

Leendertz Wz. (P.), Aankondiging van boeken, 64. — Namen van nieuwe grachten en straten te Amsterdam, 82. — Een paar plaatsen uit den Reinaert, 89. — Kieperig, bril, 98. — Broer Jansz., 135, 295. — Parmesaansch, 151 — Bedaken, 156. — Oude woorden, 203. — Hij laat violen zorgen, 255. — Deun, 258. — Stik, steke, stok, 305. — Nederlandsche liedboeken, 326. — Tijgen, 359. — Paep Marten, 521. — Calantsoog, 570. — Dubbele plaatsnamen, 576.

ll. Predikanten bij de Holl. geref. kerk te St.-Peters-burg, 178. — Een lijkdicht op J. P. Sweelinck, 391. — Oerebedde, 408.

Lommel (A. van), Fragment eener genealogie der van Alckemades, 312.

M.

M. (B. J. A.), Treurspel Jan Jacob, 416.

Manhave (J.), Achterlader, 25.

M°., Draaikooi, steendragen, schandsteenen, 1, 485. — Werken over klokken, enz., 5. — Jr. H. v. d. Borch, 11. — Bestje van Meurs enz., 56. — Eerste vinding en gebruik van christelijke kerkklokken, 64. — Hooge ouderdom, honderdjarigen, 110. — Huwelijken tusschen bloedverwanten, 166. — Eene zeeslang in 1632, 167, 430. — Een bijentemmer, 167. — Groote eters, 219. — Merkwaardige schepen 221. — Klokkenspelen, uurwerken, 238. — Orgels en orgelmakers, 245, 449. — Gesl. Spiering en Oudheusden, 264, 412, 528. — Wapen van Boshuizen, 268. — Leenregisters, 291. — Archief van den hoogen raad van adel, 292. — Oude adel in Holland, 292. — Wapen van Meurs en van Omphal, 315. — Eerste oorsprong der wapenschilden, 318. — Zegelverzameling van jhr. F. C. de Court van Hekelingen, 319. — Kolonel Artichofsky, 323. — Oude grafzerken, 326. — Het hof te Laar, 337. — J. Westerbaen, 345. — Cockelneuse, 365. — Gesl. Parijs van Zuidoort, 366. — Mr. P. A. S. van Limburg Brouwer, aristocraat van geboorte?, 378. — S. de la Chevallerie, 383. — C. Brienen, 384. — A. Beyer, 393. — Lijst van schouten enz. van Mechelen sedert 1236, 393. — Gesl. Cuyck van Mierop, 409. — Schaarwapens, 410. — Carpentier, Histoire de Cambrai, 410, 603. — Gesl. v. Diemen, 411. — Gesl. Quarebbe, 416. — Gesl. v. d. Hult, 421. — Gesl. Rovelasca, 421. — Splinter v. Nyenrode, 424. — Barend van Galen, 438. — Graaf Lodewijk v. Vlaanderen te Parijs, 440. — Gesl. Pipenpoy, 461, 466. — Familie van Ardenne, 474. — Het Spaansch, 479. — Kleine kunstwerken, 479. — Nederlandsche porceleinfabrieken, 481. — Margar. v. Parma, 482. — Verpligte bedevaarten, 484, 545. — Grafschriften in kerken, 495. — Boekbinderskunst, 503. — Gesl. v. Houweninge, 522. — Geslacht- en wapenkundigen, 525. — Gesl. v. Polanen, 585. — Gesl. v. Lochteren, 537. — Gesl. v. Dompselaar, 537. — Spot- en scheldnamen van steden, 541. — Wapen v. Ghislain, 582. — Olifanten in Europa, 587. — Trictrac, 593.

Molenaar (A. M.), Nalezing op de 5e aflev. van Oudemans, Bijdragen enz., 605.

Moll (W.), Dirk Rembrandts, 300. — Ghiselino d'Ankerts, 350.

Muller (F.), Kolonel Artichofsky, 133.

M. v. S. (J.), Deun, 257. — Stapelgek, 362. — Heilige dagen, 407. — Kliekje, lestje, 619.

N.

N., Gesl. Geus, Rengers, enz., 216. — Gesl. v. d. Laan, 217. — Wapen v. Jugteren, 636.
Nijland (A. H.), Willem Sluiter, 68.

O.

O (v.), Ooster- en Westerschelde, 131. — Gesl. d'Orville, 270.
O. (H. M. C. v.), Het bijdehandsche en vandehandsche paard, 45. — Beseven, 158. — Vicar of Wakefield, 559. — Dubbele plaatsnamen, 575. — Eene vrouw met eene vrouw getrouwd, 638.
O. (U. P.), Calantsoog, 569,
Oosterzee (H. M. C. van), Over het studeren van noordnederlandsche Katholijken aan de universiteiten van Keulen en Leuven, 388. — Tijdelijke duurte van levensmiddelen, 541.

P.

Panken (P. N.), Anneke tooverheks, 429. — Vogelenlied, enz., 430. — Geldersche volksgebruiken, 441. — Spreekwijzen voor heimelijk schoolverzuim, 519. — Stoppelwewe,
Pauw van Wieldrecht, Cinq, enz., 44
Proes (L.), Arme scarme rinkelman, 46. — Gedicht van Borger, 504.

R.

R., Overblijfselen van het huis te Britten, 548. — van Zuylen, 594.
Roos (G. P.), Koekoek, 29. — Verkuist, 31. — Wapen v. Boshuizen, 45. — Een paar plaatsen uit den Reinaert, 87. — Stoppelwewe, 100. — Linzelekker, 100. — Ooster- en Westerschelde, 132. — Zonderlinge drukfouten, 134. — Renne, 152. — Nalezing op de Bijdrage tot een M.- en O.-Nederl. Woordenb. door A. C. Oudemans Sr., 155. — Hulsterloo, 158. — Werpen van een bruidspaar met paardeboonen, 167. — Kermisgebruiken, 168. — Oude woorden, 201.
Rogge (H. C.), Hebben de staten van Holland de boeken van Socinus laten verbranden? 169. — Verloting van een huis, 324. — Een predikant van 's Gravesande geschorst, 489.
Rössing (J. H.), Allerlei betrekkelijk den amsterdamschen schouwburg, 140, 188, 246, 296. — Iets aangaande S. Coster, 183. — Komedie buiten de Raampoort te Amsterdam, 190. — Portret van J. Meerhuysen, 298, 562. — Portret van dr. S. Coster, 394. — Aanzoek om Costers Academie te koopen en tot kerk te gebruiken, 509. — Resolutie ter heropening van den amst. schouwburg, dec. 1677, 560.

S.

S., Wapen de Jonge, enz., 635. — Gesl. Vos en Bake, 635.
S., A. Vivaldi, 302.
Scheltema (N.), Gesl. van Nes, 109.
Scheltema (P.), Vuurwerk in 1811, 225. — N. Ruychaver, 444.
Schmid (van), Lied van Malbroek, 602.
Six (G. A.), Gesl. de Huyter, v. Oudheusden, Spierinck, 35, 102, 263, 414, 415. — Verdrag tusschen den commandeur der Duitsche orde en de stad Doesburg, 61. — Kapittelscholen te Utrecht, 62. — Gesl. Parijs v. Zuidoort, 108, 211. — Gesl. Rovelasca, 216. — Gesl. Pipenpoij, 270, 469, 470. — Gesl. Quarebbe, 271, 416, 586. — Over het studeeren van noornederlandsche Katholijken aan de universiteiten van Keulen en Leuven, 284, 488. — Martelaarskruid, 319. — Bevolking van Leiden, 323. — Gesl. v. Oudheusden, Bruheze, enz., 369, 473. — Mottoen, 391 — Willem Barendsz., 396. — Afbeelding van het inzakken eener brug te Utrecht, 396. — Zinspreuk, Sustine et abstine, 447. — Lijken zonder hoofd, 501. — Iemand het heilige kruis nageven, 520. — Gesl.

Heije, Stuiver, de Otter, 533. — Gesl. v. Grammaye, 535, 633. — Gesl. Selijs de Fanson en Vaes de Scherpenberg, 536. — Pastoors te 's Gravenhage, 547. — Gesl. de Vooght van Rijneveldt, 582.
Snellebrand (J. A.), Carmagnole, 184.
Snouckaert van Schauburg (A. C.), Corn. Brienen, 578.
Stuart (M. Cohen), Martelaarskruid, 47.

T.

T., Camera obscura, 431. — Slingeren van gebouwen bij harden wind, 431.
Tiedeman (H.), Lijkdicht op J. P. Sweelinck, 194. — Sweelinckiana, 298.

U.

Uitterdijk (Mr. J. Nanninga), Afbeeldingen van de Bernhardijner abdij te Aduard, 347.

V.

V., van Adrichem, 540. — Gesl. d'Orville, 632. — Gesl. Quarebbe, 632.
V. (J. H. d.), Monsieur de la Palisse, 137.
Vl. (v.), Koekoek, 28. — Beeldstorm, 30. — Galgenberg te Hattem, 132. — D. Heinsius of Baudius? 338. — Loove, 408. — Lied. Een walvisch in de boomen, 447.
Vlieger (Anth. de), Lof van Hoofdplaats brandspuit, 243. — Afscheid aan de duiten, 243. — Op of in bij plaatsnamen, 310. Kittig, 311. — Eechde, 363. — Warschippen, 365. — Gnokken, 365, — Stelle, 406. — Paander, 407. — Honden onwaakzaam maken, 477.
Vorsterman van Oijen (G. A.), Rees, 17. — Boerenpaltrok, 31.
Vorsterman van Oijen (A. A.), Onbekende wapens gevraagd, 165. — Gesl. Parijs van Zuidoort, 212. — Gesl. de Huyter, enz., 214. — Onbekende wapens gevraagd, 269. — Gesl. Thierens, 270. — Gesl. le Jeune, 375, Gesl. Cuyck van Mierop, 375. — Gesl. v. Beuningen, 379. — Gesl. Wtenhove, 380. — Gesl. de Lannoy, 380. — Gesl. v. Heijning, 381. — Anker als familiewapen, 409. — Gesl. Persijn, 412. — Gesl. Spiering en Oudheusden, 416. — Gesl. Rovelasca, 421. — Gesl. Pipenpoy, 471. — Gesl. v. d. Laan, 472. — Een clavecimbaal uit de vorige eeuw, 568. — Gesl. van Lockhorst, 634. Gesl. Turcq, 634. — Gesl. v. Staveren, enz., 634,
Vries, Jzn. (J^{0}. de), Medaille van P. van Abeele, 293.
Vuylsteke (Julius), Kerstiaan v. Middelburgh en Pieter zijn zoon, 455.

W.

W., Griet, 87.
Willigen Pz. (A. v. d.), Portret van Jan Meerhuysen, 510.
Winkler (Johan), Koekoek, 29. — Griet, 85. — Martelaarskruid, 223. — Dubbele plaatsnamen, 263. — Neufunixzijl, 291, — Tijgen, 357.
Witte (J. F.), Iets over het orgel in de Nicolaikerk te Utreeht, 397.
Wybrands (Aem. W.), Ghearnen, 95. — Brakje, 207.

IJ.

IJsselsteyn (Mr. Leonard van), Geslacht Schuurbecque, 34. — Parmesaansch, 151. — Gesl. van IJsselsteyn, 163. — Monsieur de la Palisse, 339.

Z.

Z., Wapen Thopas, 44. — Gesl. v. d. Vinne te Haarlem, 44. — Gesl. van IJsselsteyn, 164. — Gebroeders Schaeck of Schayck, 301. — Huurtroepen, 444. — Een jeugdige componist, 458. — Organisten te Batavia, 517. — Gesl. le Jeune, 526.
Zeeburg (Bolhuis van), Hajo Dominicus, 200.

—

*** Een omzwaai à la Podsnap, 521.

LEES- SCHRIJF- EN DRUKFOUTEN.

In dl. XXII.

Bl. 552a, aant. 1 *staat* Axel, *lees* Bergen op Zoom.

In dl. XXIII.

Bl. 17 onder regel 14 v. b. *staat* H. A VORSTERMAN VAN OIJEN,
lees G. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.
〃 30 〃 〃 4 v. o. *bij te voegen* V. VL.
〃 66 reg. 4 v. b. *staat* Keizersgracht, *lees* Heerengracht.
〃 91 〃 5 〃 〃 worden 〃 werden
〃 101 〃 6 〃 〃 Diechterland 〃 Drechterland.
〃 118 〃 13 〃 〃 176 〃 183
〃 157 〃 4 〃 〃 winnyngheal 〃 winnynghe sal.
〃 〃 〃 5 〃 〃 Everwaert 〃 Everaert
〃 162 〃 4 〃 〃 1815 〃 1715
〃 206 〃 18 〃 〃 schoften 〃 schaften
〃 207 〃 4 〃 〃 *Bootsman stuurman* 〃 *Bootsman en stuurman.*
〃 〃 〃 5 〃 〃 *mater* 〃 *water*
〃 210 〃 13 〃 〃 *âbgun* 〃 *gâbun*
〃 217 〃 1 en 9 〃 〃 Metta 〃 Aletta
〃 〃 〃 7 〃 〃 Dankers 〃 Donkers
〃 235 onder reg. 2 v. o. *bij te voegen* H. M. C. VAN OOSTERZEE.
〃 306 reg. 8 v. b. *staat geslikt* *lees gestikt*
〃 〃 〃 17 〃 〃 *Sikziende* 〃 *Stikziende*
〃 307 〃 15 〃 〃 versterking woord 〃 versterkingswoord
〃 〃 〃 17 〃 〃 *steinvoll* 〃 *sternvoll*
〃 381 〃 3 〃 〃 Furcq 〃 Turcq.
〃 392 onder reg. 17 v. b. *staat* M 〃 ll
〃 418 reg. 1 *lees*: Hier leyt begraven heer Wauter van Quarebbe,
(Wauters soone
〃 4 〃 4510 v. b. *staat* 1811 *lees* 1831
〃 458 〃 10 〃 〃 Re Pynoutietersdochter
lees Rijnoutie Pietersdochter.
〃 472 〃 9 〃 *staat* 1660 *lees* 1600
〃 515 〃 20 〃 *achter* Thessauriers-rekeningen *bij te voegen* van den Haag.